

SAHABE'DEN
GÜNÜMÜZE

ALLAH DOSTLARI

HILYETÜ'L-EVLIYA
SIFATÜ'S-SAFVE

ZAMAN

Süle

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

**ZAMAN
ALLAH DOSTLARI KAMPANYASI
KİTAP SERİSİ**

Şule Yayınları : 19
Kaynak Eserler Dizisi 1

Genel Yayın Yönetmeni
A. Ali Ural

Yayın Danışmanları
Prof. Dr. H. Kamil Yılmaz
Prof. Dr. Ethem Cebecioğlu
Prof. Dr. İsmail Hakkı Ünal
Doç. Dr. Ahmed Nedim Serinsu

Redaksiyon-Tashih
Doç. Dr. Sedat Cereci

Dizgi-Sayfa Düzeni
Şule Yayınları

Kapak
Ramazan Erkut

Baskı ve Montaj
EBNER&SPIEGEL
Eberhard-Finckh-Str. 61
D-89075 Ulm-Germany

ISBN
9757796-16-6

Adres : **Zaman Media GmbH**
Sprendlinger Landstr. 107-109
D-63069 Offenbach-Germany
(+49)-69 300 34 160
Faks: (+49) 69 300 34 250

SAHABE'DEN GÜNÜMÜZE ALLAH DOSTLARI

2

Hilyetü'l-Evliyâ

Ebu Nuaym el-Isfahânî

•

Sıfatü's-Safve

İbnü'l-Cevzî

Çevirenler

Said Aykut

Enver Günenç - Yahya Atak

Abdülhamid Birişik - Fuat Aydın

ŞÖLE YAYINLARI

2003

© Bu eserin bütün hakları mahfuzdur.

- Bu cildin 72-98 sayfaları Fuat Aydın, 207-219 ve 355-379 sayfaları Yahya Atak, geri kalan tüm bölümler Said Aykut tarafından tercüme edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

İYAD B. GANEM (R.A) / 23

İyad (r.a)'ın Fırsatçı Akrabalarına Verdiği Cevap / 24

CÜNDA B. DAMRA ED-DAMERÎ (R.A) / 25

MUAVİYE B. MUAVİYE EL-LEYSÎ (R.A) / 26

ABDULLAH B. MUGAFFEL (R.A) / 26

İMİRAN B. HUSAYN (R.A) / 27

SELEME B. EKVA (R.A) / 28

ALÂ B. HADRAMÎ (R.A) / 28

HUZEYME B. SÂBÎT B. EL-FÂKÎH (R.A) / 30

ZEYD B. SÂBÎT B. DAHHÂK (R.A) / 30

Zeyd'in Kur'an'ı Cem Ediş / 30

EBU CEHM ABDULLAH B. HÂRİS (R.A) / 31

ENES B. MÂLİK (R.A) / 32

CÜLEYBİB ES-SAHABÎ (R.A) / 33

HAKÎM B. HİZÂM B. HUVEYLİD (R.A) / 34

ŞEYBE B. OSMAN B. TALHA (R.A) / 35

IKRİME B. EBÎ CEHİL (R.A) / 36

SÜHEYL B. AMR B. ABDİ ŞEMS (R.A) / 36

EBU UMÂME EL-BÂHİLÎ (R.A) / 38

LEBİD B. RABİA (R.A) / 38

TEMÎM B. EVS B. HÂRİCE ED-DÂRÎ (R.A) / 39

CERİR B. ABDULLAH B. CÂBİR (R.A) / 40

HUMEME (R.A) / 40

HUDEYR (R.A) / 41

MİSVER (R.A) / 42

SUFFE ASHABI / 43

EVS B. EVS ES-SAKAFÎ (R.A) / 48

ESMÂ B. HÂRİSE (R.A) / 48

EL-EĞARR EL-MÜZENÎ (R.A) / 49

BİLAL B. RABAH (R.A) / 49

BERÂ B. MÂLİK (R.A) / 50

SEVBAN (R.A) / 50

SÂBÎT B. DAHHAK (R.A) / 51

CÜRHÜD B. HUVEYLİD (R.A) / 51

CUAYL B. SURÂKA (R.A) / 52

CÂRİYE B. HUMEYL (R.A) / 52
HUZEYFE B. YEMAN (R.A) / 53
HABÎB B. ZEYD (R.A) / 54
HÂRİSE B. NUMAN (R.A) / 54
HÂZİM B. HARMELE (R.A) / 55
HANZALA B. EBÎ ÂMİR (R.A) / 55
HAKEM B. UMEYR (R.A) / 57
HARMELE B. İYAS (R.A) / 57
HABBAB B. İRS (R.A) / 57
HUNEYS B. HUZÂFE (R.A) / 58
HARÎM B. FATÎK (R.A) / 58
HARÎM B. EVS (R.A) / 59
HABÎB B. YESSAF (R.A) / 59
DÜKEYN B. SAİD (R.A) / 60
RİFÂA EBU LÜBÂBE (R.A) / 61
EBU REZÎN (R.A) / 61
ZEYD B. HATTAB (R.A) / 62
SELMAN (R.A) / 62
SA'D B. EBÎ VAKKÂS (R.A) / 62
SEFİNE EBU ABDURRAHMAN (R.A) / 63
EBU SAİD EL-HUDRÎ (R.A) / 63
SÂLİM MEVLÂ EBU HUZEYFE (R.A) / 64
SÂLİM B. UBEYD EL-EŞCAÎ (R.A) / 65

- SÂLİM B. UMEYR (R.A) / 65
SÂİB B. HALLAD (R.A) / 66
ŞEDDAD B. ESYED (R.A) / 66
SAFVAN B. BEYDA (R.A) / 66
TUHFE B. KAYS (R.A) / 67
TALHA B. AMR (R.A) / 67
ET-TAFAVÎ ED-DÛSÎ (R.A) / 68
İBNİ MES'UD (R.A) / 68
EBU HÜREYRE (R.A) / 68
ABDULLAH B. ABDOLESED EL-MAHZÛMÎ (R.A) / 72
ABDULLAH B. HAVVÂLE EL-EZDÎ (R.A) / 72
ABDULLAH B. UMMU MEKTÛM (R.A) / 73
ABDULLAH B. ÖMER B. EL-HATTÂB (R.A) / 74
ABDURRAHMAN B. KIRT (R.A) / 74
ABDURRAHMAN B. CUBEYR B. AMR (R.A) / 75
UKBE B. ÂMİR EL-CUHENÎ (R.A) / 75
AMR B. AVF EL-MUZENÎ (R.A) / 76
AMR B. TAĞLÎB (R.A) / 77
UVEYM B. SÂİDE EL-ENSÂRÎ (R.A) / 77
EBU DERDÂ (R.A) / 78
EL-IRBAD B. SÂRİYE (R.A) / 79
ABDULLAH B. HABEŞÎ EL-HAS'AMÎ (R.A) / 80
UTBE B. ABDUSSÜLEMÎ (R.A) / 80

ABBÂDE B. KURS (R.A) / 81
İYAD B. HİMÂR EL-MÜCÂŞÎ (R.A) / 81
FUDÂLE B. UBEYD EL-ENSÂRÎ (R.A) / 82
FURAT B. HAYYAN EL-İCLÎ (R.A) / 82
EBU FİRAS EL-ESLEMÎ (R.A) / 83
KURRE B. İYAS EL-MÜZENÎ (R.A) / 83
KUNNAZ B. HUSAYN (R.A) / 84
KA'B B. AMR (R.A) / 84
MISTAH B. USÂSE EBU ABBÂD (R.A) / 85
MUAZ EBU HALÎME EL-KÂRÎ (R.A) / 86
VÂSİLE B. EL-ESKA (R.A) / 86
VÂBİSA B. MABED EL-CUHENÎ (R.A) / 89
HİLAL (R.A) / 90
YESAR EBU FUKEYHE (R.A) / 90
BEŞİR B. HASSÂSİYE (R.A) / 91
EBU MUVEYHİBE (R.A) / 92
EBU REYHÂNE ŞEM'ÛN EL-EZDÎ (R.A) / 93
EBU SA'LEBE EL-HASENÎ (R.A) / 94
REBÎA B. KA'B EL-ESLEMÎ (R.A) / 95
MUAVİYE B. EL-HAKEM ES-SÜLEMÎ (R.A) / 96

* * *

HASAN B. ALÎ B. EBÎ TÂLİB (R.A) / 98
Zühdü ve Büyüklüğü / 100
Hz. Hasan (r.a)'ın Hilafeti ve Muaviye ile Barış Yapması / 102
Hz. Hasan (r.a)'ın Şehadeti / 104

HÜSEYİN B. ALİ B. EBİ TÂLİB (R.A) / 106

Hız. Hüseyin (r.a)'in Şehadeti / 106

Yezid'in Veliaht Tayin Ediliği / 107

Kerbela / 109

Müslim'in Ölmeden Önce Gönderdiği Mektup / 112

HZ. PEYGAMBER (S.A)'İN HANIMLARI

HZ. HATİCE (R.A) / 121

ZEM'A KIZI SEVDE (R.A) / 123

HZ. ÂİŞE ES-SİDDİKA (R.A) / 124

HZ. ÖMER'İN KIZI HAFSA (R.A) / 128

HUZEYME KIZI ZEYNEB (R.A) / 129

ÜMMÜ SELEME (R.A) / 130

CAHŞ KIZI ZEYNEB (R.A) / 133

EBU SÜFYAN KIZI RAMLE (ÜMMÜ HABİBE) (R.A) / 135

HÂRİS KIZI CÜVEYRİYE (R.A) / 137

HUYEY KIZI SAFİYYE (R.A) / 139

HÂRİS KIZI MEYMÛNE (R.A) / 140

MARYA (R.A) / 141

DİĞER SAHABİ HANIMLAR

FÂTİMA (R.A) / 145

FÂTİMA BT. ESED (R.A) / 148

UMMU KULSUM (R.A) / 149

SÜMEYYE BT. HABBAT (R.A) / 151

FÂTİMA B. HATTAB (R.A) / 151

- UMMU RÛMAN (R.A) / 152
- UMMU'L-FADL (R.A) / 152
- AFRÂ BT. UBEYD (R.A) / 153
- RUBEY' BT. MUAVVİZ (R.A) / 153
- UMMU ATIYYE (R.A) / 154
- İSMİ BİLİNMEYEN BİR KADIN (R.A) / 154
- BAŞKA BİR MUHACİR KADININ ÖYKÜSÜ (R.A) / 155
- ESMÂ (R.A) (Hz. Ebu Bekir (r.a)'in kızı) / 155
- RUMEYSA (Süleym'in Annesi) (R.A) / 157
- UMMU HARÂM BT. MİLHÂN (R.A) / 159
- UMMU VARAKA ENSÂRİYYE (R.A) / 160
- UMMU SELÎT ENSÂRİYYE (R.A) / 161
- HAVLE BT. KAYS (R.A) / 161
- UMMU AMMÂRA (R.A) / 162
- HAVLÂ BT. TÜVEYT (R.A) / 163
- UMMU ŞERİK EL-ESEDİYYE (R.A) / 164
- UMMU EYMEN (R.A) / 165
- ZEYNEB SAKÎFE (R.A) / 167
- UMEYR BT. MES'UD VE KIZKARDEŞLERİ (R.A) / 167
- SEVDA (R.A) / 168
- UMMU BUCEYD HABÎBE (R.A) / 169
- UMMU FERVE (R.A) / 169
- ESMA BT. UMEYS (R.A) / 169
- SELEME BT. KAYS (R.A) / 172

TÂBÎÎN VE TEBE-İ TÂBÎÎN**HİCAZ BÖLGESİ VE ARAP YARIMADASI / 175****MEDİNELİLER****MUHAMMED B. EL-HANEFİYYE (R.H) / 179****SAİD B. EL-MÜSEYYEB (R.H) / 180**

Said'in Güzel Halleri / 180

Said'in Hikmetli Sözleri / 184

Said'den Gelen Hadisler / 185

SÜLEYMAN B. YESÂR (R.H) / 186

Süleyman'ın Kadınla İmtihanı / 186

Süleyman b. Yesar'dan Gelen Hadisler / 187

URVE B. ZÜBEYR (R.H) / 188

Urve'den Gelen Nasihatler ve Onun Güzel Halleri / 189

Urve'den Gelen Hadis Rivayetleri / 191

EL-KASIM B. MUHAMMED EBU BEKİR (R.H) / 191

Kasım'dan Gelen Hadisler / 193

SÂLİM B. ABDULLAH (R.H) / 193

Sâlim'den Gelen Hadisler / 194

EBU BEKİR B. ABDURRAHMAN (R.H) / 195**BÜSR B. SAİD (R.H) / 196****IKRİME MEVLÂ İBNİ ABBAS (R.H) / 196**

İkrime'nin Fazileti, Güzel Sözleri / 197

İkrime'den Gelen Tefsir Niteliğindeki Rivâyetler / 199

İkrime'nin Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri / 204

ZİYAD B. EBÎ ZİYAD (R.H) / 206

ZEYNU'L-ÂBİDİN ALİ B. EL-HÜSEYİN (R.H) / 206

Zeynü'l-Âbidîn'in Güzel Halleri Hikmetli Sözleri / 207

Zeynü'l-Âbidîn'den Gelen Hadisler / 216

UBEYDULLAH B. UTBE (R.H) / 219**ALİ B. ABDULLAH B. ABBAS (R.H) / 220****MUHAMMED B. ALİ EL-BÂKİR (R.H) / 221**

İmam Bâkır'ın Güzel Sözleri, Hikmetli Halleri / 221

İmam Bâkır'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Birkaç Hadisi / 227

ÖMER B. ABDÜLAZİZ (R.H) / 228

Ömer b. Abdülaziz'in Güzel Sözleri ve İbretli Halleri / 229

Ömer'in Ölüm Münasebetiyle Verdiği Meşhur Hitabe / 234

Ancak Kıyamete İnanan Yönetici Beytül-Mâl'i Peşkeş Çekmez / 237

Takva, En Şanslı Kul ve Sadakaya Dâir / 238

Rey, Adâlet ve Tevâzuya Dâir / 239

Ömer'in Süleyman b. Abdülmelik'e Öğüt Verişi / 240

Ömer'in Menfaatçilere Karşı Durması / 241

Kur'an'ın Kınadığı Şeyden Daha Ayıp Bir Şey Var mıdır? / 242

Hayvanları Koruyan, Bedevîlerin Hakkını Savunan Bir Yalnız Adamın Vasiyeti ve Öğütleri / 242

Yolda Kalmışa Yardım / 245

Vallahi Ey Emîr, Câhil Olsak da Bunu Söyledik / 246

Ömer'in Mervanoğulları'nı Takip Edişi ve Tavizsizliği / 247

Ömer'in Hanımı Fâtıma Sâliha Bir Kadındı / 249

Ömer'in Mektubu, Hutbesi ve Kendine Verdiği Öğütler / 249

Göç, Samimiyet, Kalp Sâfiyeti, Sorgu, Allah'ın Azameti ve Mesuliye-te Dâir / 251

Ömer'in Kaldırdığı İlk Âdet, Şerli Kişinin Dostu ve Öğütler / 252

Ömer'in Rumlar Nezdinde de Bilinmesi ve O'nun Gece İbadeti / 253

Ömer'in Kıyametle İlgili Tesirli Hutbesi / 253

"Dünya Zayıf Bir İkinci Gölgesi Gibidir." / 254

Gerçek Korku ve Tenkide Dâir / 255

"Kulun Allah'a Hamdedişi Verilen Tüm Nimetlerden Daha Önemli-dir" / 255

- "Devlet Başkanı Halkın Mahmı Çarçur Edemez!" / 256
 İtaat, Günah, Rızık, En Güzel İbâdet ve Kıyamet'e Dâir / 256
 Yarış Kazanma, Arafat Duası, Sabır, Gönüllerin Islâhı, Açıkta İş-
 lenen Günah ve Rahmet-i İlâhî'ye Dâir / 258
 Ömer b. Abdülaziz'in Hilâfeti Ahrken Gösterdiği Tevazu ve Mesuli-
 yet Hissi / 259
 Ömer'in Bazı Hutbeleri ve Memurlara Tavsiyeleri / 260
 "Keşke İnsanların Tümü İslam'a Girse de İkimiz Çiftçi Olsak!" / 262
 Tasadduk Hakk'a Sarılmak ve Zulûmden Sakınmaya Dâir / 262
 Ömer'in Hiç Kimseye İltimas Geçmeyip Mescidin Dahi Gösterişsiz
 Olanını Tercih Etmesi / 263
 Ömer'e Göre Zamanın Dört Zalimi / 264
 Ömer b. Abdülaziz'in Hâricilerle Olan Diyalogu / 264
 Hakkı Tekele Almanın Tehlikesi Zayıfa Yardım, Affetmek ve Müslü-
 mana Sahip Çıkmaya Dâir / 267
 Yetki Ne İçin Kullanılır ? / 267
 "Dünya Bir Pazardır" / 268
 Azap Korkusu, Rızaya Erişme, Nimete Şükür, Zimmîlerle İyi Geçin-
 me ve Namazı Korumaya Dâir / 269
 Ölûme Dâir Derin Sözler ve Beyitler / 270
 Ömer'in Ölümü Üzerine Yazılan ve Söylenenler / 273
 Ömer'in Elbisesi, Mumu ve Duasına Dâir / 274
 Ömer'in Değişimi, Adaleti, Özel Bir Uyarısı, Hırsa ve Zulme Dâir
 Öğütü / 276
 Tartışma ve Zimmîlerin Mescide Giremeyeceğine Dâir / 277
 Ömer'in Hediye Karşı Tavrı / 277
 Ömer'in Şair Cerîr'le Diyalogu / 278
 Ömer'in Tüm Zamanlar İçin Geçerli Bir Deyişi ve Methe Karşı
 Tavrı / 281
 Ömer'in Salih Bir Köleden Öğüt Alışı / 281
 Ömer'in Dost ve Yakınlarının Ölümleri Münasebetiyle Verdiği Öğüt-
 ler / 282
 Ömer'in Düzelttiği Bir Dua, Etnik Gruplar Arası Adaleti ve En Gü-
 zeli Tercih Ediş / 283
 "Ömer Olarak Kalktım Ömer Olarak Oturdum Neyim Eksildi ?"
 / 283

"Aileme Allah bakar." / 283

Ömer Geriye Ne Bıraktı ? / 284

"Bana Ganimetle Geliyorsunuz Ama Bir Mü'minin Öldüğünü Söylemiyorsunuz !" / 284

Ömer'in Son Sözleri ve Bir Rahibin Ağlaması / 285

Ömer'in Aradığı Beş Özellik / 286

Halkı Saptarmamak, Ömer'in Fazileti İlme ve Sabra Dâir Öğütleri / 286

"Silin Bu Yazıyı" / 287

Vefakârlık, Yalancılık, Ömer'in Ümeyye İçindeki Durumu ve Haccac'a Kızgınlığı / 287

ABDÜLMELİK B. ÖMER (R.H) / 288

Ömer'in Oğlu Abdülmelik'ten Ötürü Allah'a Şükretmesi / 289

"Ya Halk Beklerken Sana Ölüm Gelirse?" / 289

Ömer'in Oğluna Duası / 289

ÂMİR B. ABDULLAH / 290

Âmir'in Cenâze Seyredışı, Dua Edışı ve Cömertliği / 290

Âmir'in Hadis Aldığı Kimseler ve Birkaç Hadis / 291

EBU BEKİR B. MUHAMMED (R.H) / 292

Üç Güzellik, Dünyanın Ağlayışı, Allah'ın Rahmetinden Mahrumiyet ve Düşünerek Kur'an Okumaya Dâir / 292

Sabır, Takva, Gazap ve Rahmetle İlgili Âyetlerin Tefsiri / 293

Muhammed b. Ka'b'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Birkaç Hadis / 294

EBU AMR B. HAMAS (R.H) / 295

EZ-ZÜHRÎ (R.H) / 295

Ömer b. Abdülaziz'in Zührî'yi Övmesi ve Zührî'nin İlimdeki Yeri / 296

Zührî'nin İlme Dâir Sözleri / 297

Zührî'nin Kur'an Okuyuşu ve Hadis Sağlamlığı Hususundaki Titizliği / 298

İlim, Kitap, Defter ve Yazıya Dâir / 299

Said b. el-Müseyyeb'in Zührî'ye Kırgınlığı / 300

Zührî'nin Velid'i Uyarması / 300

İlmi Yaymak Hem Dindir Hem de Dünya / 301

Takvâ ve Kibire Dâir / 301

Zührî'nin Sabah Namazında Okuduğu Süreler, Yüzüğü, Koku Sürünmesi ve Paraya Değer Vermeyişine Dâir / 302

Ataşın Dokunamadığı Şey, Zühd ve Beyt-i Makdis'e Dâir / 303

Zührî'nin Hadis Aldığı Kimseler, Ondan Alanlar ve Hadisleri / 303

MUHAMMED B. EL-MÜNKEDİR (R.H) / 305

Nimetten Ötürü Sesi Yükseltmek, Nefisle Savaş ve Ölüm Anındaki Sözleri / 306

İki Dağın Sohbeti, Konuşma ve Dinleme Âdabı, Takvâ Zenginliği Arkadaşa İkrâm ve Anaya Hürmet / 306

Muhammed'in Rehberliği, Münkedirolğulları'nın Fazileti, Tevrat'tan Gelen Bir Öğüt ve Duaya Dâir / 308

Muhammed b. el-Münkedir'in Sâlih Bir Adamı Kaybedişi / 308

Duanın Gücü / 309

Muhammed'in Hadis Aldığı Kimseler, Ondan Rivâyet Edenler ve Hadisleri / 310

ÖMER B. EL-MÜNKEDİR (R.H) / 311

Geceyi Kur'ân'la Aşan Cömert Ömer / 311

SA'D B. İBRAHİM EZ-ZÜHRÎ (R.H) / 312

Sa'd'ın Hadis Aldığı Kimseler, Ondan Hadis Alanlar ve Rivâyetleri / 313

ABDURRAHMAN B. EBÂN B. OSMAN (R.H) / 315

REBÎA B. EBÎ ABDURRAHMAN (R.H) / 315

Emîr'den Gelen Hediye, Ebu Bekir (r.a) ve Ömer (r.a)'in Hali, Danışılan İnsanın Tavrı ve Sapkın Âlimlerden Sakınmaya Dâir / 316

Rebîa'nın Hadis Aldığı Kimseler, Ondan Hadis Alanlar ve Rivâyetleri / 317

SAFVAN B. SÜLEYM (R.H) / 317

Safvan'ın Hadis Aldığı Kimseler, Ondan Hadis Alanlar ve Bir Rivâyet / 318

SELEME B. DİNAR (EBU HÂZİM) (R.H) / 319

Dünya Meşgalesi, Bela Olan Nimet, Dili Korumak, Allah Korkusu ve Tetik Durmaya Dâir / 319

Gerçek Sermaye ve Günahkârın Ölüme Karşı Tavrı / 321

Evlatların Neyine Üzülmeli ? / 322

Kanaat / 322

"Sen Sevginin Kim Tarafından Yaratıldığına Bak !" / 322

Gıpta Edilecek Vasfa, Âbidlerin ve Âlimlerin Hâline Dâir / 322

Süleyman b. Abdülmelik ile Ebu Hâzım Arasındaki Diyalog / 323

Rızık, Âhiret Dostluğu, Dünya, Ölümden Soğutan Amel ve Allah Rızasına Dâir / 328

Lider, İki Şey, Hüsnuzan ve Âhiret Ameline Dâir / 329

Neticenin Önemine, Karşılık Beklemeden Yapılan Amele, Samimi Hatırlayışa ve İlimle İlgili Üç Özelliğe Dâir / 330

Hükümdarlar ve Bilginlere Dâir / 331

Gaflet, Yakınlık, Lezzet, Rahatlık, İblis, Dostun Kızgınlığı ve İştahı Ertelemeye Dâir / 332

Ebu Hâzım'ın Zühri'ye Gönderdiği Uyarı Mektubu / 333

Ebu Hâzım'ın Hadis Aldığı Kimseler, Ondan Rivâyet Alanlar ve Bazı Hadisleri / 334

CAFER B. MUHAMMED ES-SÂDİK (R.H) / 335

Câfer-i Sâdık'ın Süfyan-ı Sevrî'ye Öğütleri / 336

Fâize, Hiyânet ve Yalanın Yıkıcılığına, Âlimlerle Yöneticiler Arasındaki İlişkiye, Namaza, Hacca, Oruca, Zekâta ve Güzel Huylara Dâir / 337

Câfer-i Sâdık'ın Oğlu Musa'ya Verdiği Öğütler / 338

Allah Korkusu, Yerinde Sükût, Cehâlet, Yalan, Sadece Rabba Sığınma ve Kâbe Duasına Dâir / 339

İyiliği Üç Şey Mükemmel Kılar / 339

Câfer'in Hadis Aldığı Kimseler, Ondan Hadis Alanlar ve Rivâyetleri / 340

MUHAMMED B. ABDURRAHMAN B. MUGİRE (R.H)/ 342

MUS'AB B. SÂBİT (R.H)/ 343

İMAM MÂLİK (R.H)/ 343

İlim Tahsili ve Hocaları / 345

İmam Mâlik'in Yaşadığı Devir ve Rivayete Olan Titizliği / 350

İmam Mâlik'in Ev Hayatı ve Ders Okutma Usûlü / 351

İmam Mâlik'in Talebeleri / 352

İmam Mâlik'in Eserleri / 352

Mâlikî Mezhebinin Yayıldığı Alanlar / 353

İmam Mâlik'in Vefatı / 353

İmam Mâlik'in Meşrebi / 354

İmam Mâlik'in Mihnetiyle İlgili Rivâyetler / 355

İmam Mâlik'in Fazileti, İlmi ve Fıkıhî ile İlgili Rivâyetler / 355

Bidat, Halku'l-Kur'an, Şirk, Rahman'ın Arşı İstivâsı, Kader ve Sahabenin Durumuna Dâir / 360

"İnsanların Hatalarını, Kendinizi Rab Görerek İncelemeyin!" / 363

Yüksek Derecenin Anahtarları, Beyaz Giyinme ve Hz. Ömer (r.a)'in Bazı Öğütleri / 363

Kimse "Cennete Kesin Girerim" diyemez / 364

Mâlik'in Yüzüğündeki Yazı / 364

İmam Mâlik'in Kitabı ve Hadis Konusunda Diğer Fırkaların da Güvenini Alması / 364

Yeryüzünün Hayırlısı Olmak, Hadiste Duyarlılık, İlim-Edeb İlişkisi ve İmam Mâlik'in Bazı Yönleri / 365

Fıkıh İçin Gerekli Olan Uzun İnceleme Medine'nin Fazileti, Hadiste ve Sünnet'te İmam Olmak, Halife Harun'un Üç Teklifinin Reddine Dâir / 366

İmam Mâlik Yoluyla Rivayet Edilen Hadis-i Şerifler / 367

ABDULLAH B. ABDÜLAZİZ EL-ÖMERÎ (R.H)/ 379

Abdullah'ın Harun er-Raşîd'e Öğütleri / 381

Bir Çakıl Taşı Kadar Verâ / 383

Abdullah b. Abdülazîz'in Söylediği Sözler / 383

Ebu Nuaym'ın Abdullah el-Ömerî Hakkındaki Rivayetleri / 384

MUSA B. CAFER B. MUHAMMED (R.H) / 385

İSMİ BİLİNMEYEN MEDİNELİ BAZI ZÂHİDLERİN MEN-
KİBELERİ / 387

MEDİNELİ BİR ÇOBAN / 387

MESCİDDEKİ DERVİŞ / 388

MEDİNELİ SEYYİD BİR ÂBİD / 389

MEDİNE'DEKİ MECZUPLARDAN EBU NASR (R.H) / 391

MEDİNELİ KADIN ZÂHİDLER / 392

MUHAMMED B. EL-MÜNKEDİR KIZI FÂTİMA / 392

HZ. ÖMER (R.A) ZAMANINDAKİ BİR KADIN / 392

MEKKELİLER

UBEYD B. UMEYR / 394

Dini Zorlaştırmamak, Hayâ, Samimi İman ve Tevbeye Dâir / 394

Akşam Duası ve Üç Farklı Dosta Dâir / 395

İlimde Yozlaşma, Fıkıhın Fazileti, Dünya-İman Mukayesesi ve Ger-
çek Değere Dâir / 396

Kulluk Bilinci, Kabrin Uyarısı ve Muhacirlerin Âhiretteki Halleri-
ne Dâir / 396

Hamd, Secde, İman, Hz. İsa (a.s)'nın Zühddü, Dünya-Âhiret Muka-
yesesi ve Kardeşlik Akdine Dâir / 397

Ubeyd'in Hadis Aldığı Kimseler, Ondan Hadis alanlar ve
Rivâyetleri / 398

MÜCAHİD B. CUBEYR (R.H) / 399

Mücahid'in Tefsirinden ve Güzel Sözlerinden Örnekler / 400

Mücahid'in Hadis Aldığı Kimseler, Ondan Hadis Alanlar ve
Rivâyetleri / 407

ATÂ B. EBÎ RABAH (R.H) / 408

Atâ'nın Fazileti, Kader ve Bazı Fırkalara Dâir Öğütleri / 408
 İki Âyetin Tefsiri, Atâ'nın Vakarı ve O'nun Anlayışına Göre Zikir Meclisleri / 409
 İçinde Üç Defa "Rabbenâ" Geçen Âyet'in Duada Söylenmesi / 409
 Tefekkür, İcma, Doğru İnanç, Boş Söz, Euzu Çekilmesi Gereken Bir Ân ve Aklın Faziletine Dâir / 410
 Atâ'nın Hadis Aldığı Kimseler, Ondan Hadis Alanlar ve Rivâyetleri / 412

ABDULLAH B. UBEYD B. UMEYR (R.H) / 413

Abdullah'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Bir Hadisi / 414

ABDÜLMELİK B. ABDÜLAZİZ (İBNİ CÜREYC) (R.H) / 415

MUHAMMED B. TÂRIK EL-MEKKÎ (R.H) / 415

OSMAN B. EBÎ DEHREŞ (R.H) / 416

VÜHEYB B. EL-VERD (R.H) / 416

Zühde, Sadece Allah'a Yalvarmaya, Sırf O'nun Rızasını Gözetmeye, Cennet Cehennem İncancına, Kur'an'a ve Allah'ı Hatırlamaya Dâir / 417

İbadet Zevki, İyi Zan, Nuh (a.s)'un Kamyas Kulübesi, Rabbin Kulundan Razi Oluşu ve Kötü Âlime Dâir / 418

Kalp Sâfiyeti, Allah İçin Ağlama, Ömer'in Okuduğu Beyitler ve Nefis Murakabesi / 418

Açıktan Yapılması Gereken Amel, İsrâf ve Nitelikli Amele Dâir / 419

Gıybet, Haram, Ölümü İsteme, Taassup ve Rızkın Nereden Kazanıldığına Dikkat Etmeye Dâir / 420

Samimiyet, Üç Kısım Âlim, Söz-Amel Beraberliği ve Dört Önemli Haslete Dâir / 421

Vüheyb'in Hadis Aldığı Kimseler ve İki Hadisi / 422

ABDÜLAZİZ B. EBÎ RAVVAD (R.H) / 422

Abdülaziz'in Cesareti, Tevazuu ve Orta Yolda Olmakla İlgili Öğütleri / 423

Ömrün Bitişine, Gurura, Hüzne ve Güzel İbadete Dâir / 424
Abdülaziz'in Hadis Aldığı Kimseler ve İki Hadisi / 425

ZÜM'A B. SÂLİH EL-MEKKÎ (R.H) / 425

SÜFYAN B. UYEYNE (R.H) / 426

Ümitsizlik, Tamah, Samimiyet, Amelsiz İlim ve Kibire Dâir / 426
Tek Allah İnancının Kullara Su Gibi Elzem Olduğuna, Kur'an'a ve Zühde Dâir / 427

Dünyanın da Sonlu Oluşuna, Hikmete ve Hz. İsa'nın Kötüleri Arayışına Dâir / 428

İlme, Gıybet ve Ateşin Rahmet Oluşuna Dâir / 429

Hor Görülenin Güzel Duası / 430

"Al Şu Parayı Biraz Hadis Ver!" / 430

Heva, Rızık, Zararlı İlim ve Bir Âyetin Tefsiri / 431

Allah Sevgisi, Nimeti Günaha Âlet Etmemek ve Duaya Dâir / 432

Üç Kısım Âlim, Bidatçinin Kötü Âkıbeti ve Seviyeli Fıkıh Bilginine Dâir / 433

Hadiscinin Dikkatli Olması Gerektiğine, Hikmete, İlme En Çok Muhtaç Olanların Âlimler Olduğuna Dâir / 434

İlmin Dârü'l-İslâm'a Benzeyişine, Selam'ın Güzelliğine, Sâlih Amelle, Kabre, İyileri Korumaya ve İyiliğe Dâir / 435

İlmin Önceliğine, Ah Eden Üç Bölük İnsana, Takvânın özüne, Daha Az İnsan Tanımaya Dâir / 437

Meclislerin Bereketine, Evlilikteki Niyete, İman, Adalet, İhsan ve Zühde Dâir / 438

Tadı Damakta Kalan Şey, O Zamanki Medine, Verâ, Gerçek Kötülük, En Üstün Amel ve Müminlerin Rızasını Almaya Dâir / 440

Rabba Niyaz ve Rızıkla İlgili Âyetin Tefsiri / 441

İbadet-Sabır İlişkisi, Övgü, Şöhret Tutkusu, Kabir Hâli ve Fakir Ölmeye Dâir / 442

"İlk Ölen İblistir" / 442

Düne, Bugüne, Yarına, Hak Takipçisi Olmaya ve Dünyaya Dâir / 443

Süfyan'ın Hadis Aldığı Kimseler, Ondan Hadis Alanlar ve Rivâyetleri / 443

FUDAYL B. İYAD (R.H) / 446

Şâhîde Gâîb Olmak, Zühûdün Esas Anlamı, Tanınmamak ve Takvayı Doğru Anlamaya Dâir / 447

Fudayl'ın Dilinden Zühûd, Verâ, İbâdet Tevazu ve Yönetici İle İlgili Sözler / 449

Gösterişli İlim -Utangaç İlim Ayrımı ve Hikmetin Üstünlüğü / 450
Kur'ân'ı Yüklenmek, Ölümlü Düşünmek, Yavaşça Çekip Alan Riya ve Bilinmemenin Güzelliğine Dâir / 451

Gıpta, Haset, Tevekkülün Doğru Anlamı Uzak Durulması Gereken Beş Şey, Asil Dost ve Tüm Mü'minlere Duacı Olmaya Dâir / 452

Her Anın İbadet Oluşu, Zâlim Yöneticilere Buğzetmek, Sevgi, Allah İçin Gözyaşı ve İlimin Mesuliyetine Dâir / 453

Farzın Üstünlüğü, Güzel Hüzün, Kendi Günahını Görebilme, Ermişin Tarifi, Bidatçı, Üç Güzel Nitelik ve Bir Âyetin Tefsiri / 454

Ateş Erafında Peşrev Çekenler, Adalet, Sadâkat ve Düşüncenin Amelin Ruhu Olduğuna Dâir / 455

Fudayl'ın Hastalık Duası, Dille Başetmenin Zorluğu, Allah'a Olan Saygının İlimle Orantılı Oluşu, Müminin Yası ve Nefsi Öldürmenin Yoluna Dâir / 456

Sırların Ortaya Dökülüştü, İlim, Mal, Affetmek, Sabır ve İstircâ Âyeti'nin Tefsirine Dâir / 456

İlâhî Sevginin Doruğuna Erişme, Gizlenemeyen Üçüncü Özellik ve Cennete Dâir / 458

Fudayl'ın Hadis Aldığı Kimseler, Ondan Hadis Alanlar ve Rivâyetleri / 458

ALİ B. FUDAYL (R.H) / 461

Ali'nin İbadet Sevgisi ve Hüzni / 462

Ali'nin Hadis Aldığı Kimseler ve Bir Hadisi / 463

İYAD B. GANEM (R.A)⁽¹⁾

Hudeybiye Anlaşması'ndan önce müslüman olan İyad Rasûlullah (s.a) ile beraber bu anlaşmaya katılmıştır.

Ebu Ubeyde (r.a) ölmeden önce görevine gelmesi için halifeye İyad (r.a)'ı tavsiye etmiş, Hz. Ömer (r.a) de bu teklifi uygun bulmuştur.

İyad (r.a), olgun ve yumuşak bir zat idi. Elinde ne var ne yoksa hepsini dağıtırdı. Hz. Ömer'e onun hakkında laf edildi; "...Her şeyi harcıyor, hep dağıtıyor" diye eleştirildi, ama Hz. Ömer (r.a) dedikoduculara şu cevabı verdi:

"Onun cömertliği kendi malı içindir. Allah'ın malını (Beytül-mal) çarçur etmez o! Hem Ebu Ubeyde'nin güvenip tavsiye ettiği birini ben azletmem!"

İyad (r.a)Hıms valisiydi. Valiliği sırasında (Hicrî, 18 yılında) Arab yarımadasının yukarısını; Reha, Harran ve Rakka taraflarını fethetti. Rumlar'la bir anlaşma yaparak o bölgeleri kontrol altına aldı. İyad son derece hakkaniyet sahibi biriydi.

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Saife*, c. 1, s. 342.

İyad'ın Fırsatçı Akrabalarına Verdiği Cevap

Musa b. Ukbe anlatıyor:

İyad b. Ganem vali olarak Hımıs'a tayin edildiğinde, aile ve akrabasından bir grup fırsatçı çıkar sağlamak için ona koştular. İyad akrabalarını en güzel şekilde karşıladı, onlara ikram etti, yedirdi, içirdi, doyurdu. Fırsatçılar ondan faydalanma yollarını aramak için asalak gibi günlerce onun yanında kaldılar ve yolda çektikleri sıkıntıdan, fakirliklerinden, dünyanın zorluğundan bahsettiler. Amaçları İyad vastasıyla müminlerin malından (Beytülmal'dan) fayda sağlamaktı.

İyad onların her birine onar dinar verdi. Ama onlar bu parayı pek az bularak geri verdiler. Hınçlandılar, köpürdüler. İyad onlara şöyle dedi:

"Ey amcaoğullarım! Allah'a andolsun ki sizin yakınlığınızı, bana akraba olduğunuzu inkâr etmiyorum. Evet, buraya gelirken de yolda pek çok zorluklarla karşılaştınız... Ama inanın bana size verdiğim şeyleri sağlamak için tüm hizmetçilerimi sattım, en gerekli eşyalarımı, malımı, mülkümü sattım. Artık beni mazur görün. Anlayın biraz!"

Ama fırsatçılar ona çok farklı bir tavırla cevap verdiler:

"Vallahi Allah seni mazur görmez (!). Sen Şam ve Suriye beldelelerinin neredeyse yarısının tek hükümdarisin! Bizden her birimize, evladü ıyâlimize, akrabalarımıza yetecek kadar ikramda bulunamaz mısın?" dediler.

Bunu söylerken alaycı alaycı gültüyorlardı. Ashında kızgındılar. İyad, onların bu arsız sözlerini duyunca birden alevlendi:

"Benim, Allah'ın malından, hazineden çalmamı mı istiyorsunuz? Vallahi usturayla dilim dilim doğranmak, Beytülmal'ın bir kuruşunu yemekten daha hafif gelir bana!" dedi. Akrabaları;

"Peki... Öyleyse bizi, şehirlere gönderdiğin zekât memurlarından yap. Böylece biz de yolumuzu bulalım (!)" dediler.

İyad;

"Vallahi kendi akrabalarımı böyle suistimale açık görevlere yerleştirdiğimi Ömer duyarsa, beni azarlar" dedi. Akrabaları;

"Ama seni bu göreve tavsiye eden Ebu Ubeyde de senin akrabası değil mi? O zaman Ömer, Ebu Ubeyde'ye bir şey mi dedi sanki?! Sen de bizi tayin edersin, olur biter. Ömer de bir şey demez" dediler. İyad;

"Hayır! Ben Ömer nezdinde Ebu Ubeyde gibi değilim!" dedi. Bu cevabı veren İyad gerçekte Allah'tan korkuyordu. Ama Allah'tan korkmayan akrabaları, bari Ömer'den korksın diye Hz. Ömer'i bahane etti. Onların hiçbirine arpalık vermedi. Onlar da küfrederek İyad'ın yanından çıktılar.

İyad altmış yaşında, Hicret'in 20. yılında Allah'ın rahmetine kavuştuğunda, geride hiçbir şey bırakmamıştı.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

CÜNDA B. DAMRA ED-DAMERİ (R.A)⁽¹⁾

Yezid b. Abdullah anlatıyor:

Cünda b. Damra henüz hicret etmemiş, Mekke'de kalmıştı.

Bir gün ağır bir şekilde hastalandı. Ailesine;

"Beni Mekke'den çıkarın! Buranın gamı, kasaveti ve derdi beni öldürüyor!" dedi. Ailesi;

"Peki seni nereye götürelim?" dediler. Cünda eliyle Medine'yi göstererek; "işte oraya" dedi.

Artık o da hicret etmek istiyordu. Cünda'yı alıp yola düştüler. Gıfarogulları'nın arazisine yaklaştıklarında Cünda daha fazla dayanamadı ve Allah'ın rahmetine kavuştu. Rab Teâlâ da şu âyeti indirdi: *"Allah yolunda hicret eden kimse, gidecek çok yer ve bolluk bulur. Kim Allah ve Rasûlü uğrunda hicret ederek evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse, onun mükâfatını Allah verir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir"*⁽²⁾.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 342.

(2) Nisâ, 100.

MUÂVIYE B. MUÂVIYE EL-LEYSÎ (R.A)⁽¹⁾

Enes b. Mâlik (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) ile beraber Tebuk'teydik. Güneş daha önce görmediğimiz bir nur ile doğdu. Ortalık her zamankinden daha aydınlık, alışılmadık bir biçimde parlaktı. O gün Cebrail (a.s) peygamberimize geldi. Rasûlullah (s.a);

"Ey Cibril! Bugün güneşi, hiç görmediğim şekilde parlak görmekteyim... Niçin?" diye sordu.

Cebrail (a.s);

"Bugün Muâviye b. Muâviye el-Leyst Medine'de öldü. Allah (c.c) yetmiş melek gönderdi. Cenaze namazını bu melekler de kılıyor" dedi. Rasûlullah (s.a);

"Peki, ona neden böyle ihtimam gösteriliyor?" dedi.

Cebrail;

"O, ihlas sûresini çok okurdu. Gece gündüz sabah akşam, ayakta ve yürürken Allah'ı anardı" diye cevap verdi.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

ABDULLAH B. MUGAFFEL (R.A)⁽²⁾

Abdullah, Allah için gözyaşı döken aşklardandı. Hz. Ömer (r.a)'ın Basra'ya gönderdiği fakihlerdendir.

Huzaf b. Yezid anlatıyor:

Abdullah rüyasında kıyâmetin koptuğunu ve insanların akın akın bir meydana sürüldüğünü gördü. Rüyasını şöyle anlattı:

"Buraya gidenin kurtuluşa ereceğine inandım. Oraya yaklaşmak için gayret sarfettim. Birden bir ses duydum.

'Haline ve arkandakilere bir bak! Yanındakilerle beraber mi kurtulacağını umuyorsun?! Hayır Vallahi!' diyordu bu ses.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 343.

(2) İbnü'l-Cevzi, a.g.e, c. 1, s. 345.

Uykudan korkuyla uyandım, ailemi kaldırdım. Cebi altın dolu bir elbisem vardı. Bu altınları hemen yoksullara dağıttım".

Abdullah böylece tüm parasını dağıttı ve hasta yatağında ölmeden önce ailesine şu vasiyeti yaptı:

"Cenazeme sadece yakın arkadaşlarım gelsin. İbni Ziyad⁽¹⁾ de-nen adam namazını kıldırmasın!"

Abdullah öldüğünde Ebu Berze, Âiz b. Amr ve Peygamber (s.a)'in bir grup ashabına haber gönderdiler. Gelenler onun gasil ve kefen işini yürüttüler. Cenazeyi evden çıkardıklarında karşılarında İbni Ziyad'ı buldular. Ona:

"Mevta vasiyetinde, cenaze namazını kesinlikle senin kıldır-mamanı istedi!" dediler.

İbni Ziyad hiçbir şey demedi. Cenaze grubuyla beraber Bey-da'ya kadar geldi. Orada ayrıldı.

Abdullah b. Mugaffel (r.a) Basra'da vefat etmiştir.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

İMRAN B. HUSAYN (R.A)⁽²⁾

Künyesi Ebu Necid'dir. İlk müslümanlardandır. Rasûlullah (s.a)'la beraber birçok gazveye katılan İmran, uzun yıllar kabilesi-nin topraklarında yaşadı. Daha sonra Basra'ya göçen İmran orayı yurt edindi. Karnı su topladığı için, örme bir yatakta 30 sene hiç kalkmadan yaşamıştır.

Muhammed b. Sîrîn diyor ki:

Basra'ya Muhammed ashabından İmran kadar faziletli biri gelmemiştir. 30 sene karnı su dolu olduğu halde kaldı da, karnını deldirmedi. Yapılan tüm tedavi tekliflerini reddediyordu. Sonunda vefatından iki sene önce tedaviyi kabul etti, karnını deldirdi, suları alındı. Ama fayda etmedi.

Vakıf'nin bildirdiğine göre İmran, Ziyad b. Ebt Sâf-

(1) İbni Ziyad; Hs. Hüseyin'e cellat kafilesini gönderen vali. (Çev.)

(2) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c. 1, s. 246.

yan'dan az önce Basra'da vefat etmiştir.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

SELEME B. EKVA (R.A)⁽¹⁾

Seleme, Allah Rasûlü ile birlikte yedi gazvede bulundu.

Rasûlullah (s.a) onun için şöyle demiştir:

"Bugün en hayırlı cengâverimiz Ebu Katâde, en iyi adamımız da Seleme'dir".

Yezid b. Ebî Ubeyd'in anlattığına göre Seleme, kendisinden, Allah'ın adını anarak bir şey dilenen hiç kimseyi boş çevirmezdi.

Seleme (r.a) Medine'de, H. 74 yılında, 80 yaşında vefat etmiştir.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

ALÂ B. HADRAMÎ (R.A)⁽²⁾

Alâ ilk müşkûmanlardandır. Rasûlullah (s.a) onu Bahreyn emfiri Münzir b. Sâvîye gönderdi. Alâ Rasûlullah (s.a)'ın İslâm'a davet mektubunu Münzir'e verdi.

Alâ, Hz. Ömer tarafından Basra valiliğine tayin olunduğunda, H. 21 yılında yolda vefat etti.

Sehm b. Münceb anlatıyor:

Alâ ile İran'daki Darin taraflarına cihada çıktık. Onun üç defa duâsının kabul olduğunu gördüm.

Konakladığımız bir yerde abdest almak için su aradı ama bulamadı. Teyemmüm alıp iki rekât namaz kıldı ve şöyle duâ etti:

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 347.

(2) İbnü'l-Cevzi, *a.g.e.*, c. 1, s. 352.

"Allah'ım! Biz senin kullarınızı senin yolunda savaşıyoruz. Allah'ım! Bize yağmur gönder ki, susuzluğumuzu giderelim, abdestimizi alalım. Bize yetecek kadar ver yarabbi".

Bu duâdan sonra biraz yürüdük. Gök ansızın kapandı, simsiyah oldu. Ardından bardaktan boğanırcasına bir rahmet yağdı. Oradaki küçük çukurlar doldu. Biz de abdestimizi aldık kırbalarımızı doldurduk, Allah'a şükredip yola koyulduk.

Ben kırbamı doldurup orada bırakmıştım. Alâ'nın duâsının ikinci kısmı da kabul oldu mu diye merak ediyordum. Biraz ilerledik ve ben arkadaşlarıma;

"Durun... Ben kırbamı orada unutmuşum! oraya gideceğim" dedim. Geriye döndüm, kırbamı buldum. Ben onu doldurmuşken, şimdi içinde bir damla dahi su yoktu. Anladım ki, suyumuz tam o anki ihtiyacımız kadar gelmişti.

İlerledik ve Darin'e geldik. Düşmanla aramızda büyük bir göl vardı. Alâ ellerini açtı, duâ etti;

"Ey bilgili, ey merhametli, ey yüce Rabbimiz! Biz senin kullarınız. Senin yolunda savaşmak için yollara düştük. Ey Yaradanımız! Düşmanı ele geçirmek ve haklamak için yolumuzu aç! Bir yol ver bize, karşıya ulaşalım!" dedi. Bunun üzerine birden su alçaldı. Dehşetli bir manzaraydı bu! Hepimiz suya girdik. Ense kökümüze kadar geliyordu. Hiç boğulmadan tâ karşıya kadar suyun içinden gittik. Düşmana ulaştık ve zafere eriştik.

Alâ bu gazâdan dönerken karın ağrısına tutuldu. Üşütmüştü. Basra'da hekimler ona şifa aradılar, ama bulamadılar. Artık ecel gelmişti. Bu hastalık üzerine vefat etmiştir.

Alâ'nın duâsı bir çok tabbi hadisede de kerametini göstermiştir.

Basra'da bir adamın kulağına küçük çakıl taşları girmişti. Adam acı içinde hekime gitti. Hekimler çok uğraştılar, ama taşları çıkaramadılar. Sonunda gönlül ehlinde birine başvurdular. O da Alâ'nın duâsını içten gelerek okudu:

"Ey bilen Rab! Ey Merhametli Rab! Ey Yüce Rab! Bize yardım et!" dedi. Hemen ardından çakıl taşları birbir döküldü. Adamın kulağındaki ağrılar kesildi. Allah (c.c) ondan razı olsun.

HUZEYME B. SÂBİT B. EL-FÂKİH (R.A)⁽¹⁾

Künyesi Ebu İmâra'dır. Ona iki şehadet sahibi de denilir. Hz. Ali'yle beraber Siffin Savaşı'na katılmış, o gün, hicri 32 yılında şehit edilmiştir.

Peygamberimiz Huzeyme'nin şahitliğini iki kişinin şahitliği sayardı.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

ZEYD B. SÂBİT B. DAHHAK (R.A)⁽²⁾

Künyesi Ebu Said'dir. Rasûlullah (s.a) Mekke'ye geldiğinde 11 yaşındaydı. Hendek Savaşı'na katılmasına izin verildi. Peygamberimizin vahiy kâtiplerindendir. Hz. Ebu Bekir (r.a) ve Osman (r.a)'ın emirleriyle Kur'an âyetlerini biraraya getirmiş ve Ubey b. Ka'b'a yazdırmıştır.

Zeyd'in Kur'an'ı Cem Ediş

Zühri'nin anlattığı şu olay pek mühimdir.

Hiz. Ömer (r.a) Yemâme Savaşı'nda ölenlerin çokluğundan dehşete düştü ve Hiz. Ebu Bekir (r.a)'e;

"Korkarım Kur'an'ı hıfzeden bir çok mümin böyle savaşlarda eriyip gidecek. İyisi mi Kitabullah'ın tüm âyetlerini toplayıp biraraya getirelim" dedi. Ebu Bekir (r.a);

"Rasûlullah (s.a)'ın yapmadığı bir şeyi nasıl yaparım?" dedi. Ömer;

"Allah'a andolsun ki, bu yapacağımız, hayırlı bir iş olacaktır" dedi.

Bu konuşmadan sonra Hiz. Ömer (r.a), Zeyd b. Sâbit'e ilk tebliğini yaptı. Zeyd, Hiz. Ömer (r.a)'ın görüşünü doğru buldu.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safoe*, c. 1, s. 356.

(2) İbnü'l-Cevzi, *a.g.e.*, c. 1, s. 357.

Sonunda Hz. Ebu Bekir (r.a) de Ömer (r.a)'yi tasdik etti ve Zeyd'e şöyle dedi:

"Sen genç, akıllı ve iyi yürekli birisin. Seni kesinlikle zan altında bırakmayız. Sana güveniyoruz. Allah Rasûlü'ne gelen vahyi sen yazıyordun. Şimdi Kur'an âyetlerini bir bir araştır ve topla".

Zeyd bu teklifi kabul etti, ama olayın sorumluluğu ona çok ağır gelmekteydi. O, bu hadiseyi aktarırken şöyle diyor:

"Allah'a andolsun, eğer bir dağ sök de kaldırıp şuraya taşı dense, bundan ağır gelmezdi. Sorumluluğumun ağırlığı altında geniş bir araştırmaya giriştim. Ağaç kabuklarından, derilerden, kemiklerden, ve Kur'an'ı ezbere bilenlerden Kur'an'ı toplamaya başladım. Sonunda Tevbe sûresinin son iki âyetini de Huzeyme b. Sâbit'in yanında buldum".

Hiz. Ebu Bekir (r.a) zamanında toplanan bu mushaf ondan Ömer'e, ondan da Ömer'in kızı Hafsa'ya geçmiştir⁽¹⁾.

Zeyd şöyle demiştir:

"İnsanlardan utanmayan, Allah'tan da utanmaz".

Sâbit b. Ubeyd'in belirttiğine göre Zeyd ailesiyle çok iyi geçinir, çok nükteli konuşurdu. İnsanlarla biraraya gelip sohbet meclisi kurulduğunda da son derece olgun ve mütevazî davranırdı.

Zeyd (r.a) 56 yaşında, Medine'de vefat ettiğinde İbni Abbas (r.a) şöyle dedi:

"Bakın şu küçülen gölgeye! İşte ilim de böyle azalır ve gider. Bugün ilimden çok büyük bir kopma oldu"

Allah (c.c) ondan razı olsun. .

EBU CEHM ABDULLAH B. HÂRİS (R.A)⁽²⁾

İbni Gâziyye anlatıyor:

Ensar'dan olan Ebu Cehm, insanlarla uzun boylu görüşüp

(1) Buhârî, Kur'an'ın toplanması bahsi.

(2) İbnü'l-Cevzi, Sıfatü's-Saife, c. 1, s. 389.

konusmazdı. Ona niçin böyle yaptığı sorulunca;

"İnsanlarla birarada bulunmak, yalnız kalmaktan daha şerhli" derdi.

Ebu Cehm, hayatı boyunca kimseye imamlık yapmadığı için övüntürdü. Allah'ı çok sever, başını secdeden ayırmazdı.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

ENES B. MÂLİK (R.A)⁽¹⁾

Annesi Milhan kızı Ümmü Süleym'dir. Peygamberimiz Medine'ye geldiğinde bu kadıncağız Enes'i Peygamberimize hizmetçi olarak vermiştir. Enes o sıralarda 8-9 yaşlarındaydı.

H.z. Enes (r.a) anlatıyor:

Annem Ümmü Süleym elimden tuttu, beni Peygamberin huzuruna çıkardı ve şöyle dedi:

"İşte bu benim evladım. Yazı yazmasını bilir!".

Böylece Allah Rasûlü'ne 9 sene hizmet ettim. O hiçbir zaman bana yaptığım bir işten ötürü; *"kötü ettin! yapmasaydın!"* dememiştir.

Seyyar b. Rebîa, Enes'den naklediyor:

Anneciğim beni Rasûlullah (s.a)'a verirken;

"Ey Allah elçisi! İşte sana küçük bir hizmetçi. Onun için Allah'a duâ et!" dedi.

Rasûlullah (s.a) benim için şu duâyı yaptı:

"Allah'ım! Bu çocuğun malını çoğalt, evladını çoğalt, ömrünü uzun eyle ve günahlarını affet!"⁽²⁾.

Bu duâ üzerine benim soyumdan yüz kişi gelmiştir. Meyveleirim her sene iki defa taşınır.

Enes (r.a) aynı Rasûlullah (s.a) gibi namaz kılardı. Kıyamda

(1) İbnü'l-Cevri, *Sıfatü's-Saife*, c. 1, s. 361.

(2) Buhârî, Müslim. Enes'in fazileti bâbı.

o kadar çok beklerdi ki, ayakları kanla dolardı.

Sâbit el-Bünânî anlatıyor:

Kutem, Enes'e, arazisinin pek kurak olduğunu, iyi ürün alamadığını yana yakıla anlattı. Hz. Enes (r.a) de gitti, orada namaz kıldı ve Allah'a duâ etti. Bunun üzerine gök kapıları açıldı, **Kutem**'in arazisi suya kandı, tüm sulama havuzlarını ve sarnıçlarını su doldurdu.

Enes b. Mâlik Kur'an'ı hatmedince, ailesini toplar, hep birlikte Allah'a yalvarırlardı.

Enes, Basra'da vefat eden sahabilerin en büyüğüdür. 100 Yaşında, Hicri 91 yılında Allah'ın rahmetine kavuşmuştur.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

CÜLEYBİB ES-SAHABÎ (R.A)⁽¹⁾

Ebu Berze el-Eslemî anlatıyor;

Cüleybib Ensar'dan az bilinen bir adamdı.

Sahabe, kızlarını evlendirmek için Peygamber efendimize danıştırlardı. Bir gün Rasûlullah (s.a) bir sahabiye:

"Kızını evlendirir misin?" dedi. Sahabi;

"Tabi... Gözüm aydın!.. Ne güzel haber" dedi.

Rasûlullah (s.a);

"Ama ben kendim için istemiyorum" dedi.

Adam;

"Ya? Peki kim için?" diye sordu. Peygamber (s.a);

"Cüleybib için istiyorum. Onun aracısıyım" dedi. Adam;

"Peki ey Allah elçisi... Hanımuma bir danışayım" dedi ve gitti. Durumu hanımına açtı. Fakat anne duruma razı olmadı, kızını **Cüleybib**'e vermek istemedi. Ama genç kız bu söylenenleri duy-

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfati's-Safoe*, c. 1, s. 366.

muştı. Ebeveynine;

"Beni kim istedi sizden?" diye sordu.

Ailesi;

"Allah elçisi... O aracı oldu" dedi. Bunun üzerine kız;

"Rasûlullah (s.a)'ı nasıl reddediyorsunuz? Bırakın beni Rasûlullah (s.a)'ın dediğini yapayım. O kesinlikle beni zayıf edecek, kötü biriyle evlendirecek değildir" dedi.

Anne baba buna razı oldu ve kız Cüleybib ile evlendi. Peygamberimiz (s.a) onların iyi ve rahat yaşamaları, güzel geçinmeleri için duâ etmiştir.

Cüleybib bir gazvede şehit düşünce, Rasûlullah (s.a) çok üzüldü ve şöyle dedi:

"Cüleybib benden, ben de ondanım"

Allah (c.c) ondan razı olsun.

HAKİM B. HİZÂM B. HUVEYLİD (R.A)⁽¹⁾

Künyesi Ebu Halid'dir. Annesi onu Kâbe'de doğurdu. Hakîm, hem cahiliye hem de İslâm dönemlerinde Kureyş'in ileri gelenlerindendi.

Hakîm b. Hizam cömert biriydi. Fakirler yesin diye binlerce koyun satın almış ve dağıtmıştır. Bir çok köle satın almış ve azat etmiştir. Bunların sayısı 200'e yakındır.

Hakîm, sonradan müslüman olduğu için üzüldü; *"ah... Keşke daha önce İslâm'a girseydim"* derdi.

Hakîm H. 54 yılında, 120 yaşında vefat etmiştir.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 368.

ŞEYBE B. OSMAN B. TALHA (R.A)⁽¹⁾

Vâkıdî hocalarından naklediyor:

Şeybe nasıl müslüman olduğunu şöyle anlattı:

Cahiliye devrinde babalarımızın geleneklerine olan bağlılığı-mıza öyle şaşarım ki... Onların sapık düşüncelerine sımsıkı sarıl-mıştık. Allah elçisine inanmayacaktık güya...

Fetih yılı Peygamber (s.a) Mekke'ye geldiğinde şöyle düşün-düm: "Kureyş'le beraber Hevâzin'e, Huneyn'e giderim. Savaşta kar-maşa halinde Muhammed'i kollarım, yalnız kaldığı bir sırada kellesini uçurarak tüm Kureyş'in intikamını almış olurum. Böylece atalarımın geleneğini ve şirki ihya etmiş olurum".

Öylesine kin doluydum ki; "Araplar ve Arap olmayanlar, her-kes Muhammed'e inansa ve boyun eğse, ben yine de ona tâbi olmayacağım!" diyordum.

Sonunda istediğim fırsatı yakaladım. Ortalık ana baba günü gibiydi. Rasûlullah (s.a) bineğinden inmiş, kılıcını asmıştı. Ona sinsice yaklaştım, kılıcımı kaldırdım. Birden alevden bir dil şimşek gibi gözlerimi kamaştırdı. Yanacağımı sandım, elimle gözlerimi ka-pattım. Rasûlullah (s.a) döndü, bana baktı ve şöyle dedi:

'Ey Şeybe! Yaklaş bana!'

Ona yaklaştım: Elini göğsüme koydu ve şöyle duâ etti:

'Allah'ım! onu şeytandan koru!'

İşte o an Rasûlullah (s.a) bana her şeyden, canımdan bile da-ha sevgili oldu. Allah, içimdeki kîni giderdi, yok etti. Rasûlullah (s.a) tekrar seslendi:

'Yaklaş ve çarpış!'

Bu sözüy duyar duymaz Allah elçisinin önüne geçtim. Kılıcımla onu korudum. O an karşıma babam çıksaydı öldürürdüm. Savaş bittikten sonra Rasûlullah daha önce içimden geçirdiğim her şeyi bir bir bana anlattı.

'Ey Şeybe! Allah'ın senin hakkında dilediği şey, senin kendin için düşündüklerinden daha hayırlıdır' dedi. Ben de şehadet getir-

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfâtü's-Saife*, c. 1, s. 369.

dim ve;

'Ey Allah elçisi! Benim için duâ et!' dedim.

'Allah seni affetmiştir!' dedi".

Allah (c.c) ondan razı olsun.

IKRİME B. EBÎ CEHİL (R.A)⁽¹⁾

İbni Ebî Müleyke anlatıyor:

Fetih günü İkrime Mekke'den kaçtı. Denize vardı ve herkesle beraber bir gemiye bindi. Deniz dev dalgalarıyla gemiyi titretince tayfalar korkuyla *"Allah! Allah!"* demeye başladılar. Hepsi de Allah'a yalvarıyordu.

İkrime:

"Bu nedir? Niye böyle yapıyorsunuz?" dedi.

Gemiciler;

"Burası denizin ortası! Burada sadece Allah'tan fayda gelir" dediler. **İkrime;**

"Ah... Muhammed'in bizi davet ettiği ilâh olmalı bu kurtarıcı. Ya Rab bizi kazasız belasız karaya döndür!" dedi.

Fırtına geçti. Sağ salım dönen İkrime artık müslümandı.

İkrime Yermuk Harbi'nde şehit oldu. Üzerinde yetmişden fazla yara vardı.

SÜHEYL B. AMR B. ABDİ ŞEMS (R.A)⁽²⁾

Künyesi Ebu Yezid'dir. Bedir günü esir alınanlardan olup fide ile hürriyetine kavuşmuştur. Hudeybiye Anlaşması'nda müşrikler tarafındaki hakem oydu. Mekke'nin fethine kadar şirk üzere

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c. 1, s. 370.

(2) İbnü'l-Cevzi, a.g.e, c. 1, s. 371.

kaldı. Oğlu Abdullah Bedir'e katılan ilk muhacirlerdendir.

Süheyl, fetih günü oğlundan yardım istedi. Ona dokunulmadı. Müşrik olduğu halde Huneyn'e kadar Rasûlullah (s.a) ile giden Süheyl, Cîrane'de müslüman oldu.

İbni Kammadin der ki:

Sonradan müslüman olan ihtiyar Kureyşliler arasında ibadetine, kul hakkına ve doğruluğa en düşkün olanı Süheyl'dir. Süheyl bilinçli bir mümindir. *Kur'an* okunurken ağlardı.

Hasan el-Basrî anlatıyor:

Süheyl, Hâris ve Bilal Hz. Ömer'in kapısına geldiler. Orada Bedir'e katılan azatlı köleler de vardı. Hz. Ömer'in vekili geldi, bu azatlara içeri girmesi için izin verdi. Süheyl, Hâris ve Bilal dışarıda kaldılar.

Ebu Süfyan Hâris birden sinirlendi:

"Böyle bir gün görmedim! Şu köle parçalarına izin veriliyor da, biz kapıda bekliyoruz! Bize hiç bakmıyor bile" dedi.

Süheyl b. Amr, bilinçli, olgun biriydi. Ebu Süfyan'a dönerek şöyle dedi:

"Ey cemaat! Allah'a andolsun ki, yüzlerinizdeki ifadeyi okumaktayım! Size ne oluyor? Eğer kızacaksanız kendinize kızın! Herkes çağrıldı, siz de çağrıldınız. Onlar hemen geldiler, ama siz gevşek davranıp geç geldiniz. Onların hakkı önce girmektir! Onların sizden sevapça daha ileri olduğunu düşünseniz kapıda böyle çekişmezsiniz!"

Hasan el-Basrî diyor ki:

"Vallahi Süheyl doğru söyledi. Allah onun gibi İslâm'ı geç kabul etmesine rağmen dîni doğru anlayan ve tüm akralarını geçen başka bir kul yaratmamıştır".

Süheyl Şam'a mücahid olarak gitti, yolda vebaya yakalandı. Hicrî 18 yılında vefat etti.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

EBU UMÂME EL-BÂHİLÎ (R.A)

Ebu Umâme (r.a) anlatıyor. Rasûlullah (s.a)'a;

"Allah için bana çok sevap kazandıracak bir ameli söyle ey Allah elçisi!" dedim. Rasûlullah (s.a) da;

"Oruç tut! Zira orucun bir benzeri yoktur" buyurdu⁽¹⁾.

Reca anlatıyor:

Ebu Umâme, karısı ve hizmetçisi günlerini hep oruçla geçiriyorlardı. Gündüzleyin onların evinde duman tütüyorsa, mutlaka o gün misafir geldiği anlaşılırdı.

Ebu Umâme'nin bir hizmetçisi anlatıyor:

"Ebu Umâme cömert bir adamdı. Sadaka vermeyi sever, elinde ne varsa dağıtırdı. Hiçbir şey olmayınca soğan dahi verdiği olurdu"⁽²⁾.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

LEBÎD B. RABÎA (R.A)

Şa'bf anlatıyor:

Ömer b. el-Hattab (r.a), Kûfe'deki görevlisi olan Mugîre'ye gönderdiği mektupta; *"etrafındaki şairleri çağır, onlardan cahiliye ve İslâm dönemlerinde söyledikleri şiirlerden bölümler al ve bana gönder"* dedi.

Mugîre onları çağırdı. Önce Lebîd'e sordu. Lebîd:

"Allah, şiir yerine Bakara ve Âl-i İmran sûrelerini göndermiştir!" deyip şiir okumadı.

Mugîre, şair Ağleb'den rica etti. O da şu karşılığı verdi:

(1) Ahmed, Müsted, 5/248.

(2) İbnü'l-Cevzi, Sıfatü's-Safoe, c. 1, s. 372.

*"Reciz⁽¹⁾ mi istersin yoksa kaside mi?
Sen bizde var olan
Basit bir şeyi istedin".*

Mugîre, bu beyitleri Ömer'e gönderdi. Ömer de ona; "Ağleb'in hediyesinden 500 dinarını kes, bunu Lebîd'e ver!" dedi.

Ağleb bu haberi duyunca;

"Sana boyun eğdiğim için mi bana eksik veriyorsun?" dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer Mugîre'ye;

"Ağleb'e beşyüz dinarını iade et! Ama Lebîd'e ayrıca beşyüz dinar ver!" dedi.

Lebîd, Muâviye'nin Hasan ile Nuheyle'de barış yaptığı gece vefat etmiştir⁽²⁾.

TEMİM B. EVS B. HÂRİCE ED-DÂRİ (R.A)

Temîm, Tebûk dönüşünde Dârlılarla beraber bir grup olarak Rasûlullah (s.a)'a geldi ve müslüman oldu. Hz. Ömer (r.a), onun, dinî kıssa anlatmasına izin vermiştir. O da ibretli olayları anlatırdı.

Ebu Kılâbe'nin dediğine göre Temîm her yedi gecede bir Kur'an'ı hatmederdi.

Temîm gece sabahlara kadar namaz kılar ve şu âyeti okurdu:

"Günah işleyenler, kendilerini, iman edenlerle bir tutacağımızı mı sanıyorlar?"⁽³⁾

Temîm'in bin dirheme aldığı bir elbise vardı. Kadir gecesi olma ihtimalini taşıyan gecelerde bu elbiseyi giyerdi⁽⁴⁾.

(1) Reciz özel bir şiir türüdür. (Çev.)

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safoe*, c. 1, s. 373.

(3) Câsiye, 21.

(4) İbnü'l-Cevzî, a.g.e, c. 1, s. 374.

CERİR B. ABDULLAH B. CÂBİR (R.A) ⁽¹⁾

Cerir son derece yakışıklı biriydi. Hz. Ömer (r.a) onun için; *"Cerir bu ümmetin Yusufu gibidir"* demiştir.

Cerir Yemen'e geldiğinde, Peygamberimiz onu övgüyle karşıladı ve Yemenliler'in Kâbe'si denilen, Has'am kabilesine ait bir put evini yıkması için oraya gönderdi. **Cerir**, Zül-Halasa denilen bu şirk ocağını yakarak ortadan kaldırmıştır.

Şa'bi anlatıyor:

H. Ömer (r.a) **Cerir**'le beraber bir evde sohbet meclisindeydi. Birden hoş olmayan bir koku hissetmiş olacak ki:

"Bu kokunun sahibi kimse, hemen kalkmalı ve abdest almalı!" dedi.

Cerir bu söz üzerine şu yatıştırıcı cevabı verdi:

"Ey müminlerin emtri! Ya tüm cemaat abdest almaya giderse?".

H. Ömer (r.a) bu güzel cevaptan hoşnut oldu ve;

"Allah seni rahmetiyle kuşatsın ey Cerir! Sen cahiliye döneminde ne güzel bir adamdın ve şimdi İslâm'ınla da ne iyi bir efendisindir!.." dedi.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

HUMEME (R.A)⁽²⁾

Hamid b. Abdurrahman anlatıyor:

Rasûlullah (s.a)'ın ashabından **Humeme** adlı biri vardı. Hz. Ömer (r.a) zamanında fethedilen İsfahan taraflarına doğru cihada çıktı. Şöyle bir duâda bulunmuştu:

"Allah'ım! Humeme kulun seninle görüşmek istiyor, seni çok"

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c. 1, s. 375.

(2) İbnü'l-Cevzi, *a.g.e*, c. 1, s. 377.

seviyor. Eğer bu dileğinde sadık ve samimi ise, onu doğrulardan sayarak yanına al! Eğer yalancı ise, onu yaşatma! Allah'ım her ne hal olursa olsun, bu yolculuktan Humeme'yi sağ döndürme!"

Humeme İsfahan'da şehit oldu.

Ebu Musa bu haberi; "**Humeme** şehid oldu, **Humeme** şehid oldu!" diyerek duyurdu.

Humeme geceleri daima namaz kılan, ıssız yerlerde ibadeti seven hakiki bir âbididi.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

HUDEYR (R.A)⁽¹⁾

İbni Ömer (r.a) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) bir bölük hazırlayıp keşfe gönderdi. O sene kıtlık yılı olduğu için, herkesi belli miktarda azıkla yolcu etti. Fakat bu kafilenin sonunda yer alan **Hudeyr** isimli bir sahabinin azığını vermeyi unuttu. **Hudeyr** bu duruma isyan etmedi. Devam-
lı;

"La ilâhe illallah... Allah en büyük... Tüm övgüler O'nadır... Subhanallah... Bütün güç ve yardım ancak Allah'tan gelir" diye duâlar ederek yola revan oldu.

Cebrail (a.s) **Hudeyr**'in halini Rasûlullah (s.a)'a bildirdi. Rasûlullah (s.a) alelacele yüklüce bir azık hazırlatıp **Hudeyr**'e ulaştırılması için tenbih etti.

Hudeyr'e azığı ulaştıran adam; Rasûlullah (s.a)'ın **Cibril** (a.s) vasıtasıyla olaydan haberdar olduğunu, kesinlikle herhangi bir kasıt bulunmadığını ve **Cebrail** (a.s)'ın onu övdüğünden bahsettiğini söyledi. **Hudeyr** Rasûlullah (s.a) ve **Cibril** (a.s) nezdinde bu denli önemsendiği için Allah'a şükretti ve şöyle dedi:

"Allah'a hamdolsun! Rabbim beni yedi kat gökten, arştan görüyor, açlığımı ve perişanlığımı acıyor... Bana bunları gönderiyor. Ey Rab! Ey Yaradan! Hudeyr'i unutmadığın gibi, Hudeyr'in

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 377.

kalbini de seni unutmayan kalplerden eyle!"

Allah (c.c) ondan razı olsun.

MİSVER (R.A)⁽¹⁾

Künyesi Ebu Abdurrahman'dır. Daha sekiz yeşindayken Rasûlullah (s.a) vefat etmiştir. Misver, Peygamberimizden bir kaç hadis almış ve rivayet etmiştir.

Muhammed b. Sa'd anlatıyor:

Misver önemli ölçüde yiyecek biriktirmişti. Fakat sonbaharın, ürünü mahveden bulutlarını görünce bu işten hoşlanmadı, pazara çıktı:

"Kim isterse ona vereceğim, onu vekil yapacağım bu yiyecekler için" dedi.

Onun bu sözleri Hz. Ömer (r.a)'e ulaştı. Ömer çarşıya geldi ve Misver'e;

"Delirdin mi sen? Ne yapıyorsun?" diye sordu. Misver;

"Hayır ey müminlerin emri! Ama ben gökte bulutlar gördüm ve buna canım sıkıldı. İnsanların faydalanacağı bir şeyi yanımda tutarak hâr etmekten iğrendim. Bu yüzden böyle yapıyorum" dedi.

H.z. Ömer (r.a):

"Allah sana mülkâfatını versin" dedi.

Misver mescidin önüne konan sudan içmezdi. Bunun sadaka olduğuna, kendisinin de sadakaya layık olmadığına inanırdı. Günlerinin büyük bir kısmını oruçla geçiren Misver 62 yaşında, Hicri 64 yılında vefat etti.

Allah (c.c) ondan razı olsun

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 391.

SUFFE ASHABI ⁽¹⁾

Sahabeden, ibadete düşkün olan ve Allah (c.c) sevgisiyle coşan bir grubun adlarını zikrettik, onların menkıbelerini anlattık. Onlar, âriflerin önderleridir. Dünya sevgisine kapılanlar için ibrettirler.

Şimdi, Allah (c.c)'tan yardım dileyerek, Ehli Suffe'nin ahvâlini, özelliklerini ve menkıbelerini anlatacağız. İsimlerini, meşhur senetleriyle birlikte anacağız.

Ehli Suffe, Allah (c.c)'ın onları her türlü dünya kirinden temizlediği ve fitnelerden kurtardığı, fakirlere önder kıldığı, hikmet ehline dost eylediği, aileye ve dünya malına bağlanmayan hiçbir alışverişin Allah (c.c)'ı anmaktan ahkoyamadığı, az bulunur aziz insanlardan oluşan bir topluluktur.

Onlar, dünyada kaçırdıkları fırsatlara üzülmediler. Aksine, Ukbâ'da kazanacakları mükâfatları düşünerek sevindiler. Onlar Allah sevgisiyle sevinirler, ibadetlerini yapamayınca üzülürlerdi. Allah Teâlâ, onları dünya ile kirlenmekten korumuş ve onlara gösteriştense uzak, mütevazî bir hayat bahşetmişti.

Abdurrahman b. Ebî Bekir anlatıyor:

Ashabi Suffe fakir insanlardan oluşuyordu. Rasûlullah (s.a) şöyle derdi: *"Yanında iki kişilik yemeği olan, bir kişiyi daha çağır-sın. Dört kişilik yemeği olan, beşinci ve altıncıyı çağır-sın".*

Mücahid, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayetle anlatıyor: Peygamber (s.a) bana uğradı ve Ehli Suffe'ye katılmamı tavsiye etti. Ehli Suffe, İslâm'ın yolcu evlatlarıdır. Ne aileleri ne de malları vardır. Peygamber (s.a)'e bir sadaka geldiğinde, onu doğruca Ehli Suffe'ye gönderir, ondan hiçbir şey almazdı. Bir hediye geldiği zaman da onları yanına çağırır, beraberce yerlerdi.

Talha b. Amr anlatıyor:

Bir keresinde Suffe Ehli'nin yanına gittim. Onlardan birisi Rasûlullah (s.a)'tan aldığı bir miktar hurmayı etraftakilere dağıtı-yordu.

(1)Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.1, s. 337.

Ebu Râfi'den naklediliyor: Fâtıma (r.a) anamız Hüseyin (r.a)'i doğurduğunda Peygamber (s.a);

"Saçını kes ve ağırlığınca gümüşü 'evfad'a ve fakirlere dağıt" dedi. Hz. Peygamber (s.a), burada geçen "evfad" kelimesinden ashabı Suffe'yi kast ediyordu.

Fudâle b. Ubeyd anlatıyor: Peygamber (s.a) efendimiz namaz kıldırırken cemaatten bazıları açlık ve yoksulluktan ayakta zor durabilirlerdi. Bunlar Ashabı Suffe idi. Bedevîler onlara deli derlerdi.

Ebu Hüreyre (r.a)'den naklediliyor:

Ehli Suffe'den yetmiş kişinin hiç birisinin doğru dürüst bir giyeceği yoktu.

Hişam, Hasen'den naklediyor:

Peygamber (s.a) Ehli Suffe'nin yanına gelerek, onlara nasıl sabahladıklarını sordu. Onlar da, hayır ve güzellikle sabaha girdiklerini söylediler. Rasûlullah (s.a);

"Bazılarınıza zenginlik verilecek, bir kısmınız sevinecek, biriniz de evini, Kâbe'nin örtüsüne benzeyen örtülerle donatacak" dedi. Bunun üzerine Ehli Suffe;

"Ya Rasûlallah! Bu olaylar biz İslâm dini üzereyken mi başımıza gelecek?" dediler.

Rasûlullah;

"Evet!" dedi. Ehli Suffe;

"O zaman biz bol bol köle azad eder ve bağışta bulunuruz!" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a);

"Hayır! Siz bugün hayırdasınız! Size zenginlik geldiğinde bir haset çukurunun içine düşecek ve birbirinize buğzedeceksiniz" dedi.

Suffe Ehli'nin belirli bir sayısı yoktu. Onlar, yanlarına gelen misafirlerle çoğalırlar, bazen de azalırlardı. Ama onlar her zaman fakirdi. Ehli Suffe'nin en belirgin özelliği yoksulluktu. Dünyalık yökünden, onlardan hiçbirinin iki yakası biraraya gelmezdi. Hiçbirinin iki elbisesi olmaz, iki çeşit yemek yiyemezlerdi.

Ebu Hüreyre'den rivayet edilen şu hadis de bunu doğrulamaktadır.

Suffe Ehli'nden olan yetmiş kişiyi bilirim, onların tek elbiseleri vardı. Namaz esnasında, ayaktayken, elbiselerinin boyları diz kapaklarına zor gelir, rükuya vardıklarında, avret mahalleri görünür korkusuyla elbiselerini çekiştirirlerdi.

Vâsile b. Eeka anlatıyor:

"Ben Ashabı Suffe'denim. Hiçbirimizin üstünde tam bir elbise yoktu!"

Muhammed b. Sîrîn anlatıyor:

Peygamber (s.a) Ehli Suffe halkını her akşam yemek yemeleri için diğer müslümanların evlerine gönderirdi. Müslümanlardan bazıları iki, bazıları üç, bazıları da dört kişiyi misafir ederlerdi. Said b. Ubâde bazen seksen kişiyi yanına alır, evinde onlara yemek verirdi.

Enes b. Mâlik anlatıyor:

Peygamber (s.a) efendimiz Ashabı Suffe'ye *Kur'ân* öğretiyordu. Açlığını hissetmemek için karnına taş bağlamıştı. Ashabı Suffe'nin tek işi, *Kur'ân*'ı anlamak, öğrenmek, onu okuyup, okutmaktı.

Ebu Said el-Hudrî anlatıyor:

Biz, insanların en zayıfı ve fakiriydik. Bir defasında Rasûlullah (s.a)yanımıza geldi. O sırada birisi bize *Kur'ân* okuyor ve duâ ediyordu. Bazılarımız, avret mahalleri görünmesin diye derli toplu otururdu. Peygamber (s.a) bize eliyle işaret etti. Biz de ona doğru döndük. Bize;

"Kimi dinliyorsunuz?" dedi. Biz;

"Şu adamı. O bize Kur'ân okuyor ve duâ ediyor" dedik. Peygamber (s.a);

"Güzel! Dönünüz. Dinlemeye devam ediniz" dedi. Ve şu sözleri söyledi:

"Ümmetim içinde, beraberce sabır ve dayanışma içinde olabileceğim insanları yaratan Allah'a hamdolsun. Kıyâmet günü mü-

min fakirlere müjdeler olsun! Onlar cennete zenginlerden çok önce girecekler. Onlar cennete girip nimetler içinde yüzerken, zenginlerin sorgusu hâlâ devam ediyor olacak”.

Fakirlik, iffeti korumak şartıyla, her zaman övülen bir nitelik olmuştur. Dünyaya meyletmeden, yalnızca Allah’a yönelerek hayat sürmek ve bunu da, riyaya düşmeden başarabilmek kolay değildir. Ehli Suffe, saffet ve doğruluğu tercih eden bir topluluktur. Onlar her türlü dünyevi gamdan, telaştan ve geçici zevklerden kurtuldular. Onlar, *Naim Bahçeleri*’nde konaklayacak ve hâlis *Tesnim* şarabından yudumlayacaklardır. *Tesnim*, cennet ehline sunulan en güzel, en lezzetli içkidir.

Ehli Suffe, bütün kabilelerin en şerefli ve hayırlı mensuplarından oluşuyordu. Onlar, tevâzu ve riyâzat yoluyla İslâm’ın özüne vâkıf olmuş, “ermiş” kişilerdi. Melekler onları ziyaret ederdi.

Habbab b. İrs anlatıyor:

Ekra b. Hâbis ile Uyeyne b. Husayn el-Fizâri Peygamber efendimiz (s.a)’in huzuruna gelmişlerdi. Peygamberimiz o sırada **Bilâl, Ammar, Suheyb ve Habbab** gibi zayıf ve fakir müminlerle sohbet ediyordu. Gelenler bu manzarayı görünce fakir insanlara hakaret ettiler ve orayı terkederek;

“Bize Araplar nezdinde şeref verecek bir meclis kurmanı istiyoruz. Çünkü Araplar’ın ileri gelenleri seni ziyaret ettiğinde, bu çapulcularla beraber oturmaktan hayâ ederiz!” dediler. Hz. Peygamber (s.a)’e; *“o halde biz gelince onları yanından uzaklaştır. Biz gidince yine gelip yanına otursunlar”* diye tenbih ettiler. Peygamber (s.a) efendimiz de onlara;

“Tamam” dedi. Bunun üzerine;

“Şimdi bu konuya dair bir belge yaz” dediler. Peygamber (s.a) üzerine yazı yazmak için bir sayfa ararken Cebrail (a.s) indi ve şu âyeti getirdi: *“Sabah akşam Rabbinin rızasını arayarak yalvarıp yakaranları koval!.. Yoksa zalimlerden olursun!”*⁽¹⁾. Cebrail (a.s) **Ekra** ve arkadaşlarını kastederek şu âyeti okudu: *“İşte böylece biz onların bir kısmıyla diğer bir kısmını imtihan ederiz. Allah (c.c) bunlara mı nimet verdi, üstün kıldı?”* desinler diye! Allah (c.c)

(1) En’âm, 52.

şükredenleri en iyi bilen değil midir?⁽¹⁾.

"Âyetlerimize inananlar sana geldiğinde, onlara şöyle de: Selam olsun size! Rabbiniz kendisine rahmeti yazmıştır"⁽²⁾.

Peygamber (s.a) elindeki sayfayı bir kenara atarak bizi çağırdı. Bize selam verdi. Ona iyice yaklaştık. Diz dizeydik. Uzun bir süre bizimle birlikte oturdu. Sonra Allah (c.c) şu âyeti indirdi:

"Sabah akşam Rablerine duâ edip, onun rızasını arzulayanlarla beraber sabret ve onlarla birlikte ol. Dünya hayatının süsünü isteyerek, gözlerini onlardan ayırma! Kalbini bizi anmaktan gâfil kıldığımız, kötü arzularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye boyun eğme"⁽³⁾. Kalbi zikirden boş ve gafil olanlar Uyeyne b. Huseyn ve Ekra'dır. Allah (c.c) bu âyetlerin devamında, bu iki adamın halini ve dünyadaki durumlarının ne olduğunu örneklerle anlatıyor (Kehf, 28-38).

Artık devamlı Peygamber (s.a)'le beraber oturuyorduk. Biz yerimizden kalkmadıkça da o ebediyen yerinden kılmılamazdı.

Enes'ten naklediliyor:

Peygamber (s.a) şöyle buyuruyor:

"Allah (c.c) ilim sebebiyle çeşitli kavimleri diğerlerine önder yapar. Onlar hayır ve güzellikte liderdirler. İzleri ve abideleri, menkıbeleri ve faziletleri her yerde anlatılır durur. Melekler onlara gıpta eder, kanatlarıyla onları okşarlar".

Ali b. Ebî Tâlib; *"Onlar sabretmelerine karşılık, ev ile mükâfatlandırılacaklardır"*⁽⁴⁾ âyetindeki "ev"i cennet, sabredilen şeyi de dünya hayatındaki fakirlik olarak tefsir eder.

Ehli Suffe'nin isimleri, son devir âlimleri tarafından alfabetik olarak yazılmıştır. Ben onların yazdıklarına ek olarak, fakir Muhacirler'i de kattım.

Allah (c.c) onlardan razı olsun.

(1) Furkân, 76.

(2) En'âm, 53.

(3) En'âm, 54.

(4) Kehf, 28.

EVs B. EVs ES-SAKAFÎ (R.A)⁽¹⁾

Adının Evs b. Huzeyfe olduğu da söylenmiştir. Bazıları onu Ehli Suffe'den saymışsa da, bu bir vehimdir. Bu kişi Peygamberimiz (s.a)'in son dönemlerinde Sakif'in elçileri arasında gelmiştir. Peygamberimiz (s.a) onları, Suffe'de değil Kuba'da misafir etmiştir. Ondan sadece bir tek hadis rivayet edilmiştir. Durumu da, Ehli Suffe'nin durumuna benzemektedir.

Numan b. Sâlim, Evs'ten naklediyor:

Medine'de Peygamber (s.a)'le birlikteydik. Bir adam yanıma gelerek bir şeyler söylemeye başladı. Ama biz ne dediğini anlayamadık. Hz. Peygamber (s.a); "*galiba şehâdet getiriyor*" dedi. Adam; "*ever*" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) adamın saliverilmesini emretti (Zirâ işin başında, ne dediği anlaşılamadığı için, şüphe üzerine etrafı sarılmıştı).

Allah (c.c) ondan razı olsun.

ESMÂ B. HÂRİSE (R.A)⁽²⁾

Esmâ b. Hârîse'nin, Hind'in kardeşi olduğu söylenir. Ebu Hüreyre (r.a) der ki: "Esmâ ve Hind'i devamlı Peygamber (s.a) efendimizin kapısında gördüğüm için, onları Rasûlullah (s.a)'ın hizmetçileri sanırdım" (Burada Esmâ erkek ismidir).

Bazı müteahhirin âlimleri, Esmâ'nın Ehli Suffe'den olduğunu söyler.

Abdullah b. Muhammed el-Bağavî, Vâkidî'nin kitabında Esmâ'ya rastladığını söylüyor ve künyesini zikrediyor. Buna göre Esmâ'nın künyesi şöyledir: Esmâ bt. Hârîse b. Said b. Abdullah b. Abbad b. Said b. Amr b. Amir b. Sa'lebe yani Mâlik b. Efsa soyundan geliyor.

Esmâ sahabedendir. Ehli Suffe'ye dahildir. Hicrî 60. yılda, 80 yaşlarında, Basra'da vefat etmiştir. Ondan sadece şu hadis rivayet

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.1, s.347.

(2) Ebu Nuaym, *a.g.e.*, c.1, s.348.

edilmiştir:

"Peygamber (s.a) efendimiz beni kavmime gönderdi ve;

'Kavmine git, bugün oruç tutsunlar' dedi. Sonra da;

'Eğer bugün yemişlerse, son güne tamamlasınlar' diye ilave etti".

Allah (c.c) ondan razı olsun.

EL-EĞARR EL-MÜZENÎ (R.A)⁽¹⁾

Musa b. Ukbe'ye nisbet edilen **El-Eğarr el-Müzeni Ehli Suffe'**den sayılmıştır.

Eğarr, Peygamber (s.a)'den bildiriyor:

"Ey İnsanlar! Sizi yoktan varedene tevbe ediniz. Ben, günde yüz defa O'na tevbe ediyorum".

Allah (c.c) ondan razı olsun.

BİLAL B. RABAH (R.A)⁽²⁾

Bilâl b. Rabah da **Ehli Suffe'**dendir. İslâm uğrunda ilk işken-
ceye maruz kalanlardandır. Daha önce ondan bahsetmiştik.

Câbir (r.a) anlatıyor:

Bilâl şöyle der; soğuk bir gecenin sonunda sabah namazını ilân etmek için ezan okudum. Ama kimse gelmedi. Sonra tekrar ezan okudum. Yine kimse gelmedi. Peygamber (s.a);

"Ne oluyor? Niçin gelmiyorlar?" diye sordu.

"Soğuktan dolayı" dedim. Peygamber (s.a);

"Allah'ım, soğuğu onların üzerinden kaldır!" diye duâ etti. Biraz sonra bir de baktım ki, insanlar sıcaktan kaçarak sabah na-

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.1, s.349.

(2) Ebu Nuaym, a.g.e, c. 1, s. 349.

mazına koşuyorlar.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

BERÂ B. MÂLİK (R.A)⁽¹⁾

Berâ, bazı kaynaklarda Enes b. Mâlik'in kardeşi olarak geçer. İbni İshak, onun Ehli Suffe'den olduğunu belirtiyor. Berâ, Uhud Savaşı ve ondan önceki büyük olaylara şahit olmuştur. Yumuşak kalpli olan Berâ güzel bir sese sahipti. Cesur ve cengâverdi.

Enes b. Mâlik (ra)'ten naklediliyor:

Berâ, güzel sesliydi. Peygamber (s.a)'e şiir söylemeye başladığında Peygamber (s.a) efendimiz onu dinler, yolculuk esnasında kadınlar yanlarına yaklaşınca da Berâ'yı şöyle uyarırdı:

"Kadınlardan sakın, onlardan uzak dur!"

Sevbân, Berâ'nın Ehli Suffe'ye olan nisbetinin, Amr b. Ali yoluyla olduğunu söylüyor.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

SEVBAN (R.A)⁽²⁾

Daha önce de anlattığımız Sevbân (r.a) Peygamberimiz (s.a)'in azatlısıdır.

Sevbân (r.a) anlatıyor:

Peygamberimizin yanında oturuyordum. Yahudi bilginlerinden biri gelerek, Rasûlullah (s.a)'a; *"sana soru sormaya geldim"* dedi. Peygamber (s.a) adama;

"Sor!" dedi. Adam;

"Yerler ve gökler altüst edildiği zaman insanlar nerede ola-

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 350.

(2) A.y.

cak?" diye sordu. Rasûlullah (s.a);

"Köprülerin altında, karanlıklar içinde!" dedi. Adam;

"İlk kurtulan insanlar kimler olacak?" diye sordu. Rasûlullah;

"Muhacirler'in fakirleri" dedi.

Sevban anlatıyor:

Peygamber (s.a) efendimiz şöyle buyurdu:

"En güzel dinar, kişinin ailesi için harcadığı dinardır. Ya da Allah yolunda bindiği hayvan için veya cihad yolunda giden arkadaşları için harcadığı dinardır".

Allah (c.c) ondan razı olsun.

SÂBİT B. DAHHAK (R.A)⁽¹⁾

Sâbit b. Dahhak el-Ensârî Ebu Zeyd el-Eşhâlî ağaç altında bîat edenlerdendir.⁽²⁾ Ehli Suffe'den olması zayıf bir ihtimaldir.

Sâbit b. Dahhak ağaç altında Rasûlullah (s.a)'a bîat ettiği zaman, Peygamber (s.a)'ın şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Kim bir mümine kâfir diye iftira atarsa, onu öldürmüş gibi hüküm giyer, günaha girer".

"Kim yalan yere İslâm dini adına yemin ederse, o, yalancı ve günahkârdır". Allah (c.c) ondan razı olsun.

CÜRHÜD B. HUVEYLİD (R.A)⁽³⁾

Adının İbni Razah el-Eslemî olduğu da söylenmiştir. Hu-deybiye'de şehit olmuş ve Suffe'de kalmıştır.

Zür'a b. Abdurrahman b. Cürhüd, babasından naklediyor:

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 351.

(2) Fetih, 10.

(3) Ebu Nuaym, *a.g.e*, c. 1, s. 353.

Cürhüd, Suffe Ashabı'ndandı. Bir defasında şöyle demişti.

Peygamber (s.a) yanıma oturmıştu. Benim uyluğum açık-taydı (örtülü değildi). Rasûlullah (s.a) bunu görünce; "*biliyor musunuz? Uyluk avrettir*" dedi.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

CUAYL B. SURÂKA (R.A)⁽¹⁾

Cuayl b. Surâka ed-Damerî olarak anılan **Cuayl** da Suffe Ehli'ndendir.

Ebu Zerr (r.a)'den naklediliyor:

Peygamber (s.a) bana;

"*Cuayl'ı nasıl buluyorsun?*" diye sordu. Ben de;

"*Fakir... Göründüğü kadarıyla fakir biri...*" dedim.

"*Peki falancayı nasıl buluyorsun?*" dedi. Ben;

"*O mu? Zengin ve gösterişlidir. Efendidir*" dedim. Rasûlullah (s.a);

"*Cuayl var ya... O zengin adamdan daha hayırlıdır*" dedi. Ben;

"*Peki, Cuayl'dan daha az hayırlı olan bir adama niçin daha yakın davranıyorsun?*" dedim. Rasûlullah (s.a);

"*Çünkü o adam, kavminin reisidir. Reislerine iyi davranarak onları İslâm'a ısladıyorum*" dedi.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

CÂRİYE B. HUMEYL (R.A)⁽²⁾

Câriye b. Humeyl b. Şebbe b. Kirt, Dârekutnî'nin ifade-

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Eoliyâ*, c. 1, s. 353.

(2) A.y.

siyle Ehli Suffe'dendir. Dârekutnî, İbni Cerîr'in onunla sohbet ettiğini söylüyor.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

HUZEYFE B. YEMAN (R.A)⁽¹⁾

Huzeyfe b. Yeman da Ehli Suffe'dendir. Ondan daha önce bahsetmiştik. O, ârif, ibâdete düşkün, dünyayı sevmeyen biriydi. Peygamber (s.a) Ahzab Gecesi ona elbisesini giydirerek seriyyeye göndermişti.

Huzeyfe anlatıyor:

Ahzab Gecesi Rasûlullah (s.a)'la beraber hayvanlarımıza bindik. Gece keskin ve çetin bir rûzgâr vardı. Peygamber (s.a); *"bana, düşmanımızın ne durumda olduğunu haber verecek olan var mı? O kişi kıyâmette yanımda olacaktır"* dedi.

Herkes susuyordu. Peygamber (s.a) sözünü üç defa tekrarladı. Sonunda;

"Huzeyfe! Kalk! Bana haber getir" dedi. Kalktım. Bana tekrar;

"Onları ürkütmeden bana haber getir" dedi. Yola çıktım. San-ki sıcak bir hamamda yürüyordum. Bir süre sonra topluluğun yakınına vardım. Onları gözledim. Sonra döndüm, Rasûlullah (s.a)'ın yanına geldim. Ona durumu bildirdim. Soğuktan korunduğum halde üşütmüştüm. Peygamber (s.a) bana abasını verdi. Rasûlullah (s.a) o abanın üzerinde namaz kılardı. Sabaha kadar uyudum. Sabah olunca Peygamber (s.a) efendimiz yanıma gelerek;

"Kalk ey uykucu!" diye latife yaptı.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliâ*, c. 1, s. 353.

HABİB B. ZEYD (R.A)⁽¹⁾

Habîb b. Zeyd b. Âsım el-Ensâri el-Ezdi Neccaroğulları'ndandır. Ehli Suffe'den olması ihtimali zayıftır. O, Ehli Akabe'dendir.

Yalancı peygamber Müseyleme, Habîb bin Zeyd'e;

"Muhammed (s.a)'in peygamber olduğuna inanıyor musunuz?" diye sordu. Habîb;

"Evet!" dedi. Müseyleme;

"Peki... Benim peygamber olduğuma inanıyor musun?" dedi. Habîb;

"Hayır!" dedi. Bunun üzerine Müseyleme onun kafasını uçurdu.

Habîb'in annesi Nesibe Hatun da Akabe'de biat edenlerdendir. Nesibe Hatun Hz. Ebu Bekir (r.a)'in hilâfeti sırasında, müs-lümanlarla beraber Müseyleme'ye karşı sefere çıktı. Faal olarak savaşa katıldı. Müseyleme öldürüldükten sonra Medine'ye dönen Nesibe Hatun'un üzerinde on yara izi vardı.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

HÂRİSE B. NUMAN (R.A)⁽²⁾

Bedir ehlinden olan **Hârise b. Numan el-Ensâri en-Neccârî** (r.a), Huneyn Günü'nde, geri çekilmeyerek sebat eden seksen kişiden biriydi. Ömrünün son demlerinde göztünden yaralanmıştı. Onun Ehli Suffe'den olduğunu Ebu Abdurrahman en-Nesef söylemiştir.

Hiz. Âişe (r.a) Peygamber(s.a)'den rivayet ediyor:

"Uyumuştum. Rüyamda kendimi cennette buldum. Birisi Kur'ân okuyordu. 'Bu kimdir?' diye sordum.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 355.

(2) Ebu Nuaym, *a.g.e.*, c. 1, s. 356.

"Hârise b. Numan" dediler. İşte takvâ, insanı böyle yapar. Birr budur işte..."

Hârise b. Numan, annesine büyük merhamet gösteren, sevgi besleyen bir insandı.

Muhammed b. Osman babasından naklediyor:

Hârise b. Numan'ın gözü görmez olmuştu. Namaz kıldığı yerden odasının kapısına kadar bir ip uzatmış ve oraya da biraz hurma koymuştu. Yoksul biri geldiği zaman ona selâm verir, bu hurmalardan biraz alır ve ipin ucundan tutarak ona ulaşırdı. Ailesi ona;

"Biz sana yeteriz, sen söyle biz verimiz" diyorsa da o; "Ben Rasûlullah (s.a)'ın; Fakire bir şey vermek, insanı günah kirinden korur" dediğini duydum" derdi.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

HÂZİM B. HARMELE (R.A)⁽¹⁾

Hâzim b. Harmele el-Eslemî (r.a), Hasan b. Süfyan tarafından Ehli Suffe'ye nispet ettirilmiştir.

Hâzim b. Harmele anlatıyor:

Peygamber (s.a) efendimiz beni yanına çağırdı ve şöyle dedi:

"Ey Hâzim! Lâ havle velâ kuvvete illa billahi'l-Aliyyi'l-Azîm'i çok söyle. Çünkü bu söz bir cennet hazinesidir".

Allah (c.c) ondan razı olsun.

HANZALA B. EBÎ ÂMİR (R.A)⁽²⁾

Cenazesini meleklerin yıkadığı Hanzala b. Ebi Âmir er-Rahib el-Ensârî'nin Ehli Suffe'den olduğu Ebu Musa Muhammed b. Musnî'den rivayet edilmiştir.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 356.

(2) Ebu Nuaym, *a.g.e.*, c. 1, s. 357.

Muhammed b. Lebîd anlatıyor:

Hanzala, Uhud harbinde tam Ebu Süfyan'ı öldürecekti ki, **Şeddad b. Esved** geldi ve **Hanzala'yı** öldürdü. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a):

*"Arkadaşınız **Hanzala'yı** şu anda melekler yıkıyor. Ailesine gidip durumu sorun"* dedi. Gidip sorduk. **Hanzala'nın** hanım şöyle dedi.

*"**Hanzala** o gece cünüptü. Savaş hazırlıklarını duyar duymaz, yıkanmadan evden çıktı".* Bunun üzerine Rasûlullah (s.a);

"İşte bunun için onu melekler yıkıyorlar" dedi.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

HAKEM B. UMEYR (R.A)⁽¹⁾

Hakem b. Umeyr es-Simâli (r.a) Şam'da ikâmet etmiştir. Ehli Suffe'den olduğu söylenir.

Hakem'den rivayet olunuyor:

Peygamber (s.a) efendimiz şöyle buyurdu:

"Dünyada yolcu gibi olun! Mescitleri ev edinin. Kalpleriniz incelsin. Çok düşünün ve çok ağlayın. Hevâyı nefisten ötürü ayrılığa düşmeyin. Yoksa oturamayacağınız evler inşa etmeye, yiyemeyeceğiniz malları toplamaya ve erişemeyeceğiniz hayâller kurmaya başlarsınız".

"Allah'tan hakkıyla utanın! Başınızı tümtüyle (göz, kulak, ağız, kafa) koruyun. Karnınızı koruyun⁽²⁾. Ölümlü çokça anın. Kim böyle yaparsa, mülkâfatı cennettir".

Allah (c.c) ondan razı olsun.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 358.

(2) Haramla doldurmayın demektir.

HARMELE B. İYAS (R.A)⁽¹⁾

İsminin Harmele b. Abdullah el-Anberî olduğu da söylenmiştir. Harmele (r.a)'nin ehli suffeden olduğunu bildiren Halife b. Hayyat'tır.

Harmele anlatıyor:

Peygamberimizden, bana öğüt vermesini istedim. Şöyle dedi:

"Bir mecliste oturduğunda, oradakilerin ne konuştuğunu dinle. Güzel şeyler söylüyorlarsa, yine oraya git. Ama dinlediğin şeyler hoş değilse, bir daha oraya gitme".

HABBAB B. İRS (R.A)⁽²⁾

Habbab b. İrs (r.a) de Ehli Suffe'den sayılmıştır. O, ilk Muhacirler'dendi. Daha önce ondan bahsetmiştik.

Tarık b. Şihab diyor ki:

Habbab Muhacirler'dendi. O, Allah yolunda nice işkencelere katlandı.

Kirdevs'den naklediliyor:

Habbab, müslüman olanların altıncısıydı.

Habbab Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

Bir gece Peygamberimizi izledim ve çok namaz kıldığını farkettim. Ona;

"Bu gece niye bu kadar çok kıldınız? diye sordum. Rasûlullah (s.a);

"Bu gece müjde ve korku namazı kıldım. Rabbimden üç şey istedim. İkisini verdi, birini vermedi. Sizi, önceki ümmetleri helâk ettiği gibi helâk etmemesini istedim. Kabul etti. Bizi tamamen yok edecek bir düşmanı başımıza musallat etmemesini niyaz ettim. Bu-

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 358.

(2) A.y.

nu da kabul etti. Fırkalara bölünmemeyi istedim. Bu isteğimi kabul etmedi" dedi.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

HUNEYS B. HUZÂFE (R.A)⁽¹⁾

İbni İshak, Huneys (r.a)'ın Ehli Suffe'den olduğunu söyler. Huneys ilk Muhacirler'dendi. Hanımı **Hafsa bt. Ömer**, Habeshistan Muhacirler'indendir. Huneys Bedir savaşına katılmış, İslâm'ın ilk yıllarında vefat etmiştir. Hanımı **Hafsa** ile daha sonra Peygamber (s.a) efendimiz evlenmiştir.

Ömer (r.a) anlatıyor:

Huneys ölünce **Hafsa** dul kalmıştı. Evlenmesi için onu **Ebu Bekir**'e teklif ettim. **Ebu Bekir** sustu. Bana bir şey demedi. Daha sonra Peygamber (s.a) **Hafsa**'yla evlendi.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

HARİM B. FATİK (R.A)⁽²⁾

Harım b. Fatik el-Esedî (r.a) de Ehli Suffe'den sayılmıştır. **Harım**, Bedir Ashabı'ndandır. **Ebrak el-İrak**'ta geceleyin, kendisine gaipen ses gelince sarsılmış ve şu beyitleri söylemiştir:

"Yazık sana!

Celâl sahibine sığsana!

O,

Ebedidir, şerefli ve

Erdemli

Kalk!

Oku Enfal sûresinden âyetleri

Ve,

'Allah bir' de! Düşünme kimseyi!'

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 360.

(2) Ebu Nuaym, *a.g.e.*, c. 1, s. 363.

Böylece Medine yoluna düşen Harım, orada Peygamber (s.a)'i minberde hutbe okurken götür ve müslüman olur.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

HARİM B. EVS (R.A)⁽¹⁾

Harım b. Evs et-Tâ'i de Dârekutni tarafından Ehli Suf-fe'den sayılmıştır.

Harım b. Evs Muhacirler'dendir. Peygamber (s.a) ashabına, Hira⁽²⁾'nın kendisine gösterildiğini söyleyerek;

"Bakile kızı Şeymâ, gösterişli bir katırın üzerinde, siyah bir başörtüsüne bürünmüş bir haldedir" dedi. Harım:

"Ya Rasûlallah! Eğer Hira'yı ele geçirirsek Şeymâ benim olsun mu?" dedi. Peygamber (s.a);

"Peki! o senindir" dedi.

Harım daha sonra, Halid b. Velid'le beraber Müseyleme'ye karşı savaşa gitti. Müseyleme'yi öldürdüler. Sonra el-Ta'fa ve Hira'ya girdiler. Harım ilk defa orada Şeymâ'yı gördü. Şeymâ, tıpkı Peygamber (s.a)'in tasvir ettiği gibiydi. Siyah bir örtüyle başını örtmüş ve gösterişli bir katıra binmişti. Muhammed b. Müslime ile Abdullah b. Ömer'i yanına şahit olarak alan Harım, Halid b. Velid'le birlikte Şeymâ'yı istemeye geldiler. Harım bir miktar mehir ödeyerek, Şeymâ'yı kendisine eş olarak aldı.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

HABİB B. YESSAF (R.A)⁽³⁾

Nisaburi, Habîb b. Yessaf b. Utbe Ebu Abdurrahman'ın Ehli Suffe'den olduğunu söyler. Ebu Bekir b. Ebu Davud, onun

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 363.

(2) Kâfe yakınlarında bir şehir (Bks : Mu'cemü'r-Râzi H.Y.R. maddesi)

(3) Ebu Nuaym, a.g.e.c. 1, s. 364.

Bedir ehlinden olduğunu haber verdi.

Habîb anlatıyor:

Bir arkadaşımınla birlikte Muhammed (s.a)'in yanına geldik. Peygamber (s.a) bizim kabilemize karşı savaş açmak istiyordu. Biz;

"Kavmimizi, daha önce görmediğimiz bir durumda görmek istemeyiz" dedik. Peygamber (s.a) bize;

"Müslüman oldunuz mu?" diye sordu. Biz;

"Hayır!" dedik. Peygamber (s.a);

"O halde biz, müşriklere yardım edecek değiliz!" dedi. Bunun üzerine arkadaşımınla beraber müslüman olduk. Sonra da savaşa çıktık.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

DÜKEYN B. SAİD (R.A)⁽¹⁾

Dükeyn b. Said'in Suffe'li olduğuna dair sahih bir rivayet yoktur. O, Kâfe'de oturuyordu.

Dükeyn anlatıyor:

Peygamber (s.a) efendimizin yanına geldik. Dört yüz athydık, karnımız açtı, yemek istedik.

Peygamber (s.a);

"Ya Ömer! Bunları doyur ve ihtiyaçlarını ver!" dedi. Hz. Ömer (r.a);

"Benim yanımda, sadece kızgın yaz günlerinde ailemin yemesi için ayırdığım biraz hurmadan başka bir şey yok" dedi.

H.z. Ebu Bekir (r.a) Ömer (r.a)'e;

"Dinle ve emre itaat et" deyince Hz. Ömer (r.a);

"Bağüstüne" deyip çıktı. Küçük bir ambara gidip kapısını açtı. Cemaata dönüp;

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 365.

"Girin!" dedi. Herkes içeri girdi. En son ben girdim. Bir de baktım ki, her yanım hurma kümeleriyle doluydu. Bu olay Rasûlullah (s.a)'ın mucizelerindendir.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

RİFÂA EBU LÜBÂBE (R.A)⁽¹⁾

Rifâa Bedir'de okçu idi. Nisaburî onu Ehli Suffe'den saymıştır. Adının Beşir b. Abdülmünzir olduğu da söylenir.

Ebu Lübâbe (r.a)'den naklediliyor:

Peygamber (s.a)'den duydum:

"Cuma günü, günlerin efendisidir. Cumaların da en üstünü, Ramazan ve Kurban bayramındaki cumalardır. Cumanın beş özelliği vardır:

Âdem (a.s) o gün yaratıldı, o gün dünyaya indirildi ve o gün Rabbine kavuştu. Cuma gününde öyle bir an vardır ki, kul haram istemediği sürece, o vakit her duâsı Allah (c.c) tarafından kabul edilir. Ve kıyâmet bir cuma günü kopacağı için melekler, gök, dağlar, rüzgârlar ve denizler cumayı endişeyle beklerler!"

Allah (c.c) ondan razı olsun.

EBU REZİN (R.A)⁽²⁾

Ebu Rezîn (r.a) Ehli Suffe'den sayılmıştır.

Peygamber (s.a) Ebu Rezîn'e şöyle der:

"Ya Ebu Rezîn! Yalnız kaldığında Allah'ı an! O zaman Rabbini andığın bir namazdaymışsın gibi sayılırsın. İnsanlar gece namazına ve gündüz orucuna sabrettiklerinde, sen de onlara vereceğin nasihatler için sabret. Allah için sev! Allah için kız! Biliyor musun, bir mümin, kardeşini ziyaret amacıyla evinden çıktığında, onu yetmişbin melek izler, affedilmesi için istiğfar ederler ve şöyle

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 366.

(2) A.y.

derler: 'Ey Rabbimiz! O, senin yolunda arkadaşına gidiyor. Sen de yaklaşı! Gücün yeterse, hemen bir arkadaşını ziyaret et!'

Allah (c.c) ondan razı olsun.

ZEYD B. HATTAB (R.A)⁽¹⁾

Hafız Nisaburî, Zeyd b. Hattab'ı Ehli Suffe'den sayar. Zeyd, Ebu Abdurrahman künyesiyle Bedir'e katılmış ve nihayet Müseyleme'ye karşı açılan savaşta şehit düşmüştür.

Hz. Ömer (r.a), Uhud Günü kardeşi olan Zeyd'e;

"Al, benim zırhımı giy!" deyince Zeyd;

"Ben de senin arzuladığın gibi şehâdeti arzuluyorum" dedi. İkisi de zırhı bıraktılar.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

SELMAN (R.A)⁽²⁾

Selman el-Fârisî de Ehli Suffe'den sayılmıştır. O, şerefli, erdemli bir zât idi. Yalnız ve kimsesizdi. Selman'ı daha önce anlattık.

Selman'dan naklediliyor:

Peygamber (s.a) şöyle buyuruyor: *"Müminin kalbi Allah yolunda savaşmak için heyecanla attıkça, hurma ağacının sallanmasıyla dökülen hurmalar gibi, günahları birer birer dökülür."*

Allah (c.c) ondan razı olsun.

SA'D B. EBÎ VAKKAS (R.A)⁽³⁾

Sa'd b. Ebî Vakkas da Ehli Suffe'den sayılır. Onun hakkında

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 367.

(2) Ebu Nuaym, *a.g.e.*, c. 1, s. 368.

(3) A.y.

daha önce ayrıntılı bilgi vermiştik. Sa'd, Ebu İshak künyesini taşırdı. Medine'de, Akik'te vefat etmiştir. Sa'd, dünyaya hiç değer vermeyen bir mümin idi.

Sa'd anlatıyor:

Rasûlullah (s.a)'a;

"Hangi insan en çok imtihana maruz kalandır?" diye sordum. Rasûlullah (s.a) şöyle cevap verdi:

"Peygamberler! Ondan sonra sırasıyla, dinine en çok bağlı olanlar. Herkese dini derecesinde imtihan ve belâlar iner. Eğer kişi dinine sıkı sıkı sarılmışsa, imtihanı ağırdır. Yerde yürüyebildiği (varolduğu) sürece müminin yakası belâdan kurtulmaz".

SEFİNE EBU ABDURRAHMAN (R.A)⁽¹⁾

Peygamber'imizin âzatl kölesi olan Sefine, Kattân tarafından Ehli Suffe'den sayılmıştır. Ümmü Seleme onu, yaşadığı sürece Peygamber (s.a)'e hizmet etsin diye âzat etmiştir. Sefine de on sene Peygamber (s.a)'e hizmet etti. O çok yumuşak kalpli ve lâtif biriydi.

Sefine, bu ismi nasıl aldığını şöyle anlatır:

Peygamber (s.a) ve ashabı yürüyorlardı. Elllerinde ağır yükler vardı. Rasûlullah (s.a) bana;

"Elbiseni yay" dedi. Ben de elbisemin bir kısmını açtım. İçine yüklerini koydular. Bu yükü sırtladım. Bunun üzerine Peygamber (s.a) bana;

"Sen bir sefinesin (gemisin)" dedi. O gün bir, iki veya üç at yükü ağırlık taşısam da bana ağır gelmezdi.

EBU SAİD EL-HUDRİ (R.A)⁽²⁾

Sa'd b. Mâlik Ebu Said el-Hudrî (r.a) de Ehli Suffe'den sa-

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 368.

(2) Ebu Nuaym, *a.g.e.*, c. 1, s. 369.

yılmıştır. Fakirliği zenginliğe tercih ettiği için, Ensar'dan olmasına rağmen Ehli Suffe arasında kalmıştır.

Ebu Said el-Hudrî anlatıyor:

Ailem çok fakirdi. Yoksulluktan yakındılar ve bana şikâyetle bulundular. Ben de Rasûlullah (s.a)'la konuşmak ve ondan bir şeyler istemek için mescide geldim. Rasûlullah (s.a) minberdeydi. Şöyle diyordu:

"Ey insanlar! Artık istemekten, dilencilik yapmaktan vazgeçme vaktiniz geldi! Kim utanır ve iffetli davranarak dilenmekten vazgeçerse, Allah (c.c) onu iffetli kılar. Kim ihtiyacını duyurmazsa, Allah (c.c) onu zengin kılar. Muhammed'in canını elinde tutan Allah'a and olsun ki, hiçbir kula, sabırdan daha geniş bir rızık verilmemiştir".

Ebu Said el-Hudrî'den naklediliyor:

Kim sabırlı davranırsa, Allah (c.c) da ona karşı hoşgörülüdür. Kim ihtiyacını belli etmezse, Allah (c.c) onu zengin kılar. Kim bizden isterse, ona istediğini veririz. Kula, sabır kadar geniş bir rızık verilmemiştir.

Ebu Said el-Hudrî'den naklediliyor:

Allah (c.c) kulundan razı olduğunda, kuluna, henüz işlemediği yedi çeşit hayırlı ameli verir. Kızdığında ise, henüz işlemediği yedi çeşit şerli işi ona musallat eder.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

SÂLİM MEVLÂ EBU HUZEYFE (R.A.)⁽¹⁾

Sâlim Mevla Ebu Huzeyfe de Ehli Suffe'den sayılmıştır. Yemâme Savaşı'nda sancağı önce sağ koluyla taşımış, o koparınca sol koluyla taşımış, o da kesilince boynuyla tutmaya çalışmış ve sonra şehid olmuştur.

Başka bir rivayette, Hz. Âişe (r.a)'nin Salim Mevla Ebu Huzeyfe'yi Kur'an okurken dinlediği ve kim olduğunu sorunca, Pey-

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Euliya*, c. 1, s. 369.

gamber'imizin şöyle dediği anlatılır:

"Bu adam Sâlim Mevlâ Ebu Huzeyfe'dir. Ümmetim içinde böyle insanları yaratan Allah'a hamdolsun".

SÂLİM B. UBEYD EL-EŞCAÎ (R.A)⁽¹⁾

Önce Suffe'de kalan Sâlim daha sonra Kûfe'ye gitmiş ve orada yerleşmiştir.

Sâlim'den naklediliyor:

Peygamber (s.a) efendimiz (s.a) hastalığı artınca şöyle dedi:

"Bilal'e gidin, söyleyin, ezan okusun. Ebu Bekir'e de bildirin, insanlara namaz kıldırın". Sonra bayıldı. Hz. Âişe (r.a); *"babam çok üzgün durumda, başkasına emretseydin..."* diyecek oluyorsa da Hz. Peygamber (s.a);

"Bilal'e ve Ebu Bekir'e emrimi ulaştırın!" dedi.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

SÂLİM B. UMEYR (R.A)⁽²⁾

Sâlim b. Umeyr'in Ehli Suffe'den olduğunu söyleyen, Ebu Abdullah'tır. Sâlim, Bedir Ashabı'ndandır. Sa'lebeoğulları'ndan ve Evs kabilesindendir.

İbni Abbas (r.a) diyor ki:

"Binek vermen için sana geldiklerinde; 'Size binek bulamıyorum' dediğin zaman, sarfedecek bir şey bulamadıkları için üzüntüden gözyaşı dökerek geri dönenlere de sorumluluk yoktur"⁽³⁾ âyetinde bahsedilenlerden biri de; Sâlim b. Umeyr'dir.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 371.

(2) A.y.

(3) Tevbe, 92.

SÂİB B. HALLAD (R.A)⁽¹⁾

Hafız Ebu Abdullah, Sâib'i Ehli Suffe'den saymıştır.

Sâib'den rivayet ediliyor:

Peygamber (s.a) şöyle buyuruyor: *"Kim Medineliler'i zulmüyle korkutursa, Allah da onu korkutsun. Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların lâneti onun üzerine olsun".*

Allah (c.c) ondan razı olsun.

ŞEDDAD B. ESYED (R.A)⁽²⁾

Amr b. Kaysı, Şeddad'ı Ehli Suffe'den saymıştır.

Şeddad Peygamber (s.a)'e gelerek hicret etmeye söz verir. Ama diğer taraftan da Bathan adlı güzel kaynaktan su içemediği için de üzgündür. Rasûlullah (s.a) :

"Seni o sudan içmekten alıkoyan ne?" diye sorunca, Şeddad;

"Hicret edişim!" diye cevap verir. Bunun üzerine Peygamber (s.a);

"Git, sen nereyi istersen orada muhacir sayılırsın!" der.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

SAFVAN B. BEYDA (R.A)⁽³⁾

Hafız Ebu Abdullah, Safvan'ı Ehli Suffe'den sayar, Safvan, Führoğulları'ndan, Bedir'i gören bir sahabidir. Peygamber (s.a) onu, Abdullah b. Cahş ile birlikte bir seriyyeye göndermişti. *"İman eden, hicret eden ve Allah yolunda cihat edenler! İşte onlar Allah'ın rahmetini umanlar"*⁽⁴⁾ âyeti onlar hakkında inmiştir.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ* c. 1, s. 372.

(2) A.y.

(3) A.y.

(4) Bakara, 218.

TUHFE B. KAYS (R.A)⁽¹⁾

Medine sakinlerinden olan Tuhfe de Suffe Ehli'ndendir. Suffe'de vefat etmiştir. Tuhfe de Ehli Suffe'yi anlatırken, diğer müslümanların kendilerini doyurduğundan bahsediyor. Bu arada, yüzüstü yattığı bir sırada Hz. Peygamber (s.a)'in kendisini uyardığını da belirtiyor.

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

TALHA B. AMR (R.A)⁽²⁾

Talha, Basra'lıdır. Suffe'ye sonradan gelmiştir. Talha b. Amr'dan rivayet ediliyor:

Bir kimse Medine'ye, Rasûlullah (s.a)'ın yanına gelmek isteyince, önce, bir tanıdığı varsa onun evinde konaklardı. Eğer tanıdığı yoksa, Ashabı Suffe'nin olduğu yerde gecelerdi. Ben de Ashabı Suffe arasında kaldım. Her gün Peygamber (s.a) Efendimiz tarafından bize, bir ölçek hurma gönderiliyordu. Bir gün namaz bitiminde Suffe Ehli'nden birisi;

"Ya Rasûlallah! Hurma midelerimizi yaktı. Üstümüzdeki elbiseler de lime lime oldu" diye şikâyetle bulundu. Peygamber (s.a) minberine çıktı, Allah'a hamdetti ve şunları söyledi:

"Ben ve arkadaşlarım bazen, on gün kadar misvak ağacının meyvesinden başka yiyecek bir şey bulamıyorduk. Ensar'lı kardeşlerimizin yanına geldik. Onların en iyi yemeği hurmaydı. Bizi sofralarına ortak ettiler. Allah'a yemin olsun ki, ekmek ve et bulsam, sizi elbet bunlarla doyururdum."

Ama siz öyle bir zamana erişeceksiniz ki, Kâbe'nin örtüleri sizin elbiseleriniz olacak. Sabah akşam evinize, çanaklar dolusu yemek gidip gelecek..."

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 372.

(2) Ebu Nuaym, *a.g.e.*, c. 1, s. 373.

ET-TAFAVÎ ED-DÜSÎ (R.A) ⁽¹⁾

Ebu Nadra'ya göre Tafavî de Ehli Suffe'dendir.

Tafavî anlatıyor:

Medine'ye geldim. Ebu Hüreyre (r.a.)'nin yanında bir ay kaldım. Daha sonra sıtmaya yakalandım ve halsiz düştüm. Bir gün Peygamber (s.a) mescide girdi ve;

"Düslü genç nerede?" diye sordu.

"Mescidin bir köşesinde, yorgun ve halsiz yatıyor" dediler.

Peygamber (s.a) yanıma geldi ve bana güzel sözler söyledi.

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

İBNİ MES'ÜD (R.A) ⁽²⁾

Abdullah b. Mes'ûd da Ehli Suffe'den sayılmıştır. O, ilk Muhâcirler'dendi. Ondan daha önce bahsetmiştik.

EBU HÜREYRE (R.A) ⁽³⁾

Abdü Şems diye de anılan Abdurrahman b. Sahr Ebu Hüreyre ed-Dûsî, Suffe Ehli'nin en meşhurlarındandır. Peygamber (s.a)'in yaşamı boyunca Suffe'de kalan Ebu Hüreyre (r.a) oraya gelen yerli ve yabancı gönül dostlarını tanırdı.

Peygamber (s.a) Ehli Suffe'yi yemeğe çağırarak isteyince, Ebu Hüreyre'ye haber verir, o da bunu Suffe Ehli'ne duyururdu. Çünkü o Ashabı Suffe'yi çok iyi tanırdı, kimin nerede olduğunu çok iyi bilirdi. Ebu Hüreyre (r.a)'nin Suffe'de kaldığı yıllarda yoksullukla özdeşleşmiş bir şahsiyeti vardı.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 1, s. 375.

(2) A.y.

(3) Ebu Nuaym, *a.g.e.*, c. 1, s. 376.

Ebu Hüreyre (r.a.) anlatıyor:

Açlıktan karnıma taş bağlamıştım. Yol üzerinde duruyor, gelen geçene birkaç âyet okuyor ve beni evine davet etmesini umuyordum. Kimse bana aldırış etmiyordu. En sonunda Peygamber (s.a) geldi. Okuduğum âyetleri dinledi ve bana;

"Benimle birlikte gel" dedi. Hz. Peygamber (s.a)'le birlikte onun evine geldik. Evde bir bakraç süt vardı. Rasûlullah (s.a) evdekilere;

"Bu nereden geldi?" diye sordu. Evdekiler;

"Falanca'nın hediyesi" dediler. Rasûlullah (s.a) bana döndü ve;

"Ehli Suffe'yi çağır" dedi. Ehli Suffe İslâm misafirleri idi. Bir sadaka veya hediye geldiğinde Peygamberimiz bunu hemen onlara gönderirdi.

Ebu Hüreyre (r.a.) anlatıyor:

Suffeli yetmiş kişi arasındaydım. Onların hiçbirinin derli toplu bir cübbesi bile yoktu. Ya yırtık bir hırkaları, ya da eski bir şalları vardı.

Ebu Hüreyre (r.a.) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a)'ın minberi ile Hz. Âişe (r.a)'nin odası arasında sârâh gibi bayılma nöbetleri geçiriyordum. Etrafta birikenler; *"bu adam delirmiş olmalı"* diyorlardı. Oysa ben deli değildim. Açlıktan bu hale gelmiştim.

Ebu Hüreyre (r.a.) anlatıyor:

Siz; *"Ebu Hüreyre ne kadar çok hadis rivayet ediyor. Ne Muhâcir ne de Ensar'dan hiç kimse onun kadar hadis rivayet etmedi"* diyorsunuz. Muhâcir kardeşlerim çarşılarda dolaşıp, Ensarlı kardeşlerimse mallarıyla meşgûl olurken, ben zavallı bir fakir olarak, karın tokluğuna Peygamber (s.a)'in peşini bırakmıyor, kimse yokken bile onun yanında bulunuyordum!

Ebu Hüreyre (r.a.) anlatıyor:

Peygamberimizin yanına gelirken, yolda şöyle mırıldanıyordum :

*"Ey uzun ve
mutlu gece
Küfürden âzat olduğu için huzurlu gece..."*.

O sırada karşıma bir genç çıktı ve şöyle dedi:

"Ey Ebu Hüreyre! Bu genç senin kölendiri!". Ben de;

"Allah rızası için. Onu azat ettim. O artık özgürdür" dedim.

İbni Sirîn anlatıyor:

Ebu Hüreyre kızına şöyle derdi: *"Altın takılara bürünme! Ateşe düşmenden korkarım"*.

Ebu Hüreyre anlatıyor:

"Bu çöplük (parıltılı dünya yaşamını kastediyor), hem dünyanızı hem de âhiretinizi mahvedecek".

Ebu Hüreyre anlatıyor:

Arkadaşlarıma:

"Size soğuk bir ganimeti haber vereyim mi?" dedim.

"Nedir o ey Ebu Hüreyre?" dediler.

"Kışın oruç tutmak" dedim.

Ebu Osman en-Nehdî anlatıyor:

Ebu Hüreyre'nin yanında bir hafta geçirdim. Ona;

"Sen nasıl oruç tutarsın?" diye sordum.

"Ber her ayın başında üç gün oruç tutarım. Eğer başıma bir şey gelirse, bir ay tutmuş gibi sevap alırım" dedi.

Ebu Hüreyre ve arkadaşları oruç tuttuklarında mescidde kahrılar, hep orada otururlar ve;

"Orucumuzu tertemiz tutuyoruz" derlerdi.

Said b. Müseyyeb anlatıyor:

Ebu Hüreyre çarşıda dolaşır ve sonra ailesinin yanına gelerek;

"Yanınızda yiyecek bir şey var mı?" diye sorardı. Evdekiler;

"Hayır, yok!" derlerse;

"Ben de zaten oruçluyum" derdi.

Ferkad es-Sebehi anlatıyor:

Ebu Hüreyre (r.a.) Beytullah'ı tavaf ederken şöyle derdi:

"Karnımdan ötürü bana yazıklar olsun! Doyurduğum zaman beni sıkıştırıp boğar. Aç bıraktığımda ise şikâyet edip durur".

Nuaym b. Muharrir dedesi Ebu Hüreyre'yi anlatıyor:

"Dedemin iki bin düğümlü bir ipi vardı. Bunun sayısınca tesbih çekmezse, gece yatmazdı".

Sâlim b. Bisr anlatıyor:

Ebu Hüreyre (r.a.) hasta yatağında ağlıyordu. Ona;

"Niçin ağlıyorsun?" diye sordular.

"Sizin şu dünyanız için ağlamıyorum. Yolculuğum uzun ve zorlu geçeceği için ağlıyorum. Şimdi ağızım çok az. Cennet ve cehennemin kıyılarındayım. Beni hangisinin çekip alacağını bilmiyorum" dedi.

Ebu Hüreyre anlatıyor:

"Camilerinizi süsleyip, mushaflarınızı bezeyince, artık helâk olmanız şart olur".

Ebu Hüreyre bir cenaze gördüğünde;

"Git, biz de geliyoruz. Şu olay ne dehşetli bir öğüt ve biz ne derin bir gafletteyiz. Biri gidiyor, diğerleri kalıyor. Hâlâ akıllanan yok!" derdi.

Ebu Hüreyre (r.a.) anlatıyor:

"Onbeş tane hurmam vardı. Beşiyle iftar yaptım. Beşiyle sahuru çıkardım. Beşini de bayram için ayırdım".

Ebu Hüreyre (r.a.) ölüm döşegindeyken, kendisi için;

"Allah'ım şifa ver!" diyen **Seleme'ye;**

"Allah'ım beni geri çevirme" diye duâ ederek karşılık verdi ve

şöyle dedi: "İnsanlar öyle bir zamanı yaşayacaklar ki, ölüm onlara, kızıl altından (develerden) daha hayırlı gelecek".

Ebu Hüreyre'den naklediliyor:

"Altı şeyi gördüğünüzde, ölümü isteyin. Sefihler idareci olduğunda, yargı satın alındığında, kan su gibi aktığında, akraba ziyaretleri kesildiğinde, cesur savaşçılar katledildiğinde ve Kur'an'ı şarkı gibi okuyan bir nesil türediğinde..."

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

ABDULLAH B. ABDULESED

EL-MAHZÜMÎ (R.A) ⁽¹⁾

Abdullah b. el-Mübârek, Abdullah el-Mahzûmî'nin Ehli Suffe'den olduğunu söyler. İki defa hicret etmiştir. Uhud Savaşı'ndan döndükten sonra, orada aldığı yaranın tesiriyle ölmüştür.

Ummu Seleme, Abdullah b. Abdused el-Mahzûmî'nin, Rasûlullah (s.a)'ı şöyle derken duyduğunu anlatır:

"Hiçbir kul yoktur ki; ona bir belâ geldiğinde;

"İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Muhakkak ki biz Allah (c.c.)'tan geldik ve yine O'na döneceğiz) Ey Allah'ım! Bu belânın mükâfatını senden bekliyorum, beni mükâfatlandır ve benden sonra bana hayırlı bir halef getir' desin de, Allah (c.c) ona istediğini vermesin".

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

ABDULLAH B. HAVVÂLE EL-EZDÎ (R.A) ⁽²⁾

Ebu İsâ et-Tirmizî, onun Ehli Suffe'den olup Şam'da ikâmet ettiğini nakleder.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ* c. 2, s. 3.

(2) A.y.

Cübeyr b. Nüfeyr, Abdullah b. Havvâle'den şöyle nakleder.

Allah Rasûlü'nün yanındaydık. Ona, fakirlikten, elbiselerimizin yıprandığından ve sahip olduğumuz şeylerin azlığından şikâyet ettik. Şöyle dedi:

"İçinde bulunduğunuz duruma sevinin. Allah (c.c.)'a yemin olsun ki, ben sizin için, sahip olduğunuz şeylerin azlığından ziyâde, onların çok olmasından korkuyorum. Vallahi sizin bu durumunuz, Fars, Rum ve Himyer toprakları fethedilinceye, Şam ordusu, Irak ordusu ve Yemen ordusu olarak üç ordu ortaya çıkınca ve bir adama yüz dinar verildiğinde onu azımsayınca kadar devam edecektir".

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

ABDULLAH B. UMMU MEKTÛM (R.A) (1)

Ebu Rezin, onun Ehl-i Suffe'den olduğunu nakleder. Bedir Savaşı'ndan sonra Medine'ye gelmiş, ailesiyle beraber Suffe'de konaklamıştır. Sonra Allah Rasûlü (s.a) onu, aşevi olan Mahreme b. Nevfel'in evine yerleştirdi. Abdullah b. Ummu Mektûm'a karşı Peygamber (s.a)'in tavrını kınayan; *"Surat astı ve yüz çevirdi; kendisine o kör geldi diye..."*(2) âyeti onun hakkında nâzil olmuştur.

Ebu'l-Buhterî et-Tâî, İbni Ummu Mektûm'un şöyle dediğini nakleder:

Güneş yükseldiğinde, insanlar mescide bitişik olan odaların dayken, Allah Rasûlü (s.a) yanımıza gelerek;

"Ey odalarda oturanlar! Ateş tutuşturuldu ve fitneler gece parçaları gibi geldiler. Eğer benim bildiğimi bilseydiniz az güler çok ağlardınız" buyurdu.

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâya*, c. 2, s. 3.

(2) Abese, 12.

ABDULLAH B. ÖMER B. EL-HATTÂB (R.A.)⁽¹⁾

Hafız Ebu Abdullah en-Nisâbü'rf, onun Ehli Suffe'den olduğunu nakleder. **Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb**, mescidde yatıp kalkanlardandı. Mescide geliyor ve orada kalıyordu.

Museyyib b. Râfi, **İbn Ömer (r.a)**'den, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini nakleder:

"Kim insanları kendisinin yapmadığı bir işe ya da söze davet ederse, davet ettiği şeyi kendisi yapıncaya kadar Allah (c.c)'in gazabında kalmaya devam eder".

İbn Tâvus babasından, **İbn Ömer (r.a)** kanalıyla Rasûlullah (s.a)'ın şöyle dediğini nakleder:

"Misafire evini hazır etmesi ve az şeyle yetinmesi, mümin kulun yüceliğini gösterir".

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

ABDURRAHMAN B. KİRT (R.A.)⁽²⁾

Abdurrahman b. Kirt (r.a)'ın da Suffe'den olduğu rivayet edilir.

Urve b. Ruveym, **Abdurrahman b. Kirt (r.a)**'ın şöyle dediğini nakleder:

Allah Rasûlü (s.a), Mescid-i Haram'dan, Mescid-i Aksâ'ya gittiği gece, Zemzem kuyusu ile Makam-ı İbrahim arasındaydı. Sağında Cebrâil (a.s), solunda ise Mikâil (a.s) vardı. Onu, yedinci kat göğe çıkıncaya kadar götürdüler. Hz. Peygamber (s.a) geri döndüğünde şöyle dedi:

"Allah'ın yücelerin yücesi olmasından dolayı O'nu sevip sakınanların tesbihini duydum".

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ* c. 2, s. 7.

(2) A.y.

ABDURRAHMAN B. CUBEYR B. AMR (R.A) ⁽¹⁾

Hafız Ebu Abdullah en-Nisâbüri, Abdurrahman b. CUBEYR b. Amr Ebu Ubeyys el-Ensârî (r.a)'nin Ehli Suffe'den olduğunu nakleder.

Yezid b. Meryem şöyle der:

Cuma namazına giderken, Abbâye b. Rufâe b. Râfi b. Hudeyc bana yetişerek, Ebu Ubeyys'in Allah Rasûlü (s.a)'ne şöyle dediğini duyduğunu söyledi:

"Kim Allah (c.c) yolunda ayaklarını tozlandırırsa, Allah (c.c) ona ateşi haram kılar".

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

UKBE B. ÂMİR EL-CUHENÎ (R.A) ⁽²⁾

Ehli Suffe'den olan Ukbe b. Âmir el-Cuhenî, Mısır'a yerleşti ve orada vefat etti.

Musa b. Ali b. Rabah, Ukbe b. Âmir el-Cuhenî'nin şöyle dediğini nakleder:

Rasûlullah (s.a) bir gün, biz Suffe'de iken yanımıza geldi ve şöyle dedi:

"Sizden hanginiz, sabahleyin erkenden Bathan'a -veya el-Akik'a- gidip, her gün için hörgüçlü iki güzel deve getirerek ona sahip olmak ister?". Biz;

"Hepimiz, ya Rasûlallah!" dedik. O şöyle devam etti:

"Sizden birinizin, sabahleyin mescide gidip Allah'ın kitabından iki âyet öğrenmesi, iki deveden; üç âyet öğrenmesi, üç deveden; dört âyet öğrenmesi, dört deveden daha hayırlıdır".

Ebu Umâme, Ukbe b. Âmir (r.a)'in şöyle dediğini nakleder:

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 2, s. 7.

(2) Ebu Nuaym, *a.g.e.*, c.2, s. 8.

"Rasûlullah (s.a)'a; cehennemden kurtuluş nasıl olacak yâ Rasûlallah" dedim. Bana;

"Diline sahip ol, evini (misafirlere) açık tut, hataların için ağla" dedi.

Ebu İshâk Abdullah b. Atâ, Ukbe b. Âmir (r.a)'ın şöyle dediğini naklediyor:

Hayvanlarımızı sırayla otlatıyorduk. Otlatma sırası bana geldiğinde, devemi serbest bıraktım ve Rasûlullah (s.a)'ın yanına geldim. Onu insanlara şöyle derken duydum:

"İnsanlar büyük bir meydana bir araya getirilirler. Basiretleri açılır. Bir davetçi, onların işitebileceği şekilde şöyle bağırır:

'İnsanlar bugün izzet ve keremin kimin olduğunu bilecekler'. Bunu üç kere tekrarlar. Arkasından; 'onların yanları (gece namazına kalkmak için) yataklarından uzaklaşır. Rablerine korku ve umutla duâ ederler...(1). Bu şekilde davrananlar nerede?' der. Sonra yine, 'İnsanlar bugün, izzet ve keremin kimin olduğunu bilecekler. Onlar öyle inanırlar ki, ne ticaret, ne de alış-veriş, onları Allah'ı zikretmekten, dosdoğru namaz kılmaktan ve zekâtı vermekten alıkoymaz'(2). Böyle olanlar nerede?' diye üç defa tekrarlar. Sonra da, 'Allah'a hamd edenler nerede?' der".

Ukbe b. Âmir Rasûlullah (s.a)'ın şöyle dediğini nakleder:

"Ümmetimden bir takım insanlar vardır. Onlardan biri bütün gece ibadet ederek nefsi temizlemeye gayret eder. Bunun üzerine Allah (c.c) şöyle der:

'Bakınız, kulum benden istemek için nefsi temizlemeye çalışıyor. Kulum benden ne isterse ona verilecektir'".

AMR B. AVF EL-MUZENÎ (R.A) (3)

Ebu Abdullah el-Hâfız, Amr b. Avf (r.a)'ın Ehli Suffe'den olduğunu nakleder. Kesir b. Abdullah'ın babası, dedesinden,

(1) Secde, 16.

(2) Nur, 37.

(3) Ebu Nuaym, Hülyetü'l-Eliyâ, c.2, s. 10.

Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini nakleder:

"Ümmetim için üç şeyden korkuyorum". Orada bulunanlar:

"Onlar nedir ya Rasûlallah?" dediler. Rasûlullah (s.a);

"Âlimin hataya düşmesi, hakimın verdiği haksız hüküm, peşi bırakılmayan bidat" dedi.

Kesir b. Abdullah el-Muzeni'nin babası dedesinden, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini nakleder:

"Din (İslâm) garip olarak başladı ve garip olarak dönecek (tamamlanacak). Sünnetimden, bozulanı düzeltecek olan gariplere müddeler olsun!"

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

AMR B. TAĞLİB (R.A) ⁽¹⁾

Amr b. Tağlib (r.a)'in Suffe'de kaldığı ve sonra Basra'da ikâmet ettiği nakledilir.

Amr b. Tağlib, şöyle söyler:

"Allah Rasûlü (s.a) öyle bir söz söyledi ki, benim için o sözü duymak, kırmızı (güzel) bir deveye sahip olmaktan, daha değerliydi".

Rasûlullah (s.a) bir gün Ehli Suffe'ye gelerek şöyle dedi:

"Bir takım kavimlere, imanlarının zayıf olması nedeniyle sabırsızlık göstermelerinden korktuğum için (ganimetten) verdim. Allah Teâlâ diğer kavmin gönlüne hayır duygusu ve zenginlik verdiği için, onlara vermedim". Amr b. Tağlib de, ganimetten kendilerine pay verilmeyenlerdendir.

UVEYM B. SÂİDE EL-ENSÂRÎ (R.A) ⁽²⁾

Ebu Abdullah en-Nisâbü'rî tarafından, Uveym'in Ehli

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2. s.11,

(2) A.y.

Suffe'den olduğu nakledilir. Uveym (r.a) Bedir Savaşı'na katılmış ve Amr b. Avfla birlikte savaşmıştır.

Uveym b. Sâide (r.a) Rasûlullah (s.a)'ın şöyle dediğini nakleder:

"Allah Teâlâ beni seçti, benim için ashabımı seçti ve onlardan bir kısmını bana hısımlar ve yardımcıları (ensar) olarak seçti. Kim onlara kötü söz söyleyse, Allah (c.c)'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onların üzerine olsun! Kıyâmet Günü onlardan ne yaptıkları bir iyiliği, ne de verdikleri karşılığı kabul etmeyecektir".

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

EBU DERRÂ (R.A.) ⁽¹⁾

Uveymir, Ebu Derrâ (r.a)'nın Ehli Suffe'den olduğunu, Ebu Abdullah el-Hafız yoluyla nakleder:

Ebu Derrâ'dan kitabın başında, sahabenin ileri gelen âlim ve âbid şahsiyetlerinden biri olarak bahsetmiştik. **Ebu Derrâ (r.a)**, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle dediğini nakleder:

"Size, amellerinizin en hayırlısını, karşılığı Rabbinizin katında en yüksek olanı, O'nun katındaki derecenizi en yükseğe çıkartacak olanı, sizin için altın ve servet dağıtmaktan daha hayırlı olanı, düşmanlarınızla karşılaşp, onların boynunu vurmanızdan ve onların da sizin boynunuzu vurmalarından daha hayırlı olanı haber vereyim mi?". Oradakiler;

"Nedir? Yâ Rasûlallah" dediler. Rasûlullah (s.a);

"Allah (c.c)'ı zikretmektir" dedi.

"Ey Allah'ım, Ukâşe'yi de onlardan biri kıl!" dedi. Sonra başka bir adam:

"Ya Rasûlallah! Allah'a duâ et, beni de onlardan kılın" dedi. Rasûlullah (s.a);

"Ukâşe senden önce davranıp, bu hakkı o kazandı" dedi.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2. s. 11.

Peygamber (s.a)'in arkadaşları, "yetmişbin" hakkındaki sözü-nü aralarında konuşmaya başladılar. Onların bu konuşmaları Peygamber (s.a)'e ulaştığında o şöyle dedi:

"Onlar boş yere konuşmazlar, hırsızlık yapmazlar, bir şeyi uğursuz ya da hayırsız kabul etmezler ve Rablerine tevekkül ederler".

EL-İRBÂD B. SÂRİYE (R.A) ⁽¹⁾

İrbâd b. Sâriye'nin Ehli Suffe'den olduğu nakledilir. O, ashab için çok ağlayanlardandı. O ve arkadaşları hakkında şu âyet nâzil olmuştur:

"Kendilerini (binek sağlayıp) bindirmen için sana geldikleri zaman, sen; 'Sizi bindirecek bir şey bulamıyorum' deyince, harca-yacak bir şey bulamadıklarından dolayı üzüntüden gözlerinden yaş akarak dönen kimselere de sorumluluk yoktur"⁽²⁾.

Ashabı Suffe'den olan İrbâd b. Sâriye anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) üç kere ön safta, bir defa da ikinci safta na-maz kıldı. Abdurrahman b. Amr es-Sülemi ve Hacer b. Hacer'den şöyle nakledilmiştir:

İrbâd b. Sâriye'ye geldik. İrbâd, Allah'ın kendileri hakkın-da; *"Kendilerini (binek sağlayıp) bindirmen için sana geldikleri zaman..."*⁽³⁾ âyetini indirdiği kimselerdendi. Selâm vererek, ona;

"Senden bir şeyler öğrenmeye geldik" dedik.

İrbâd şöyle konuştu:

"Allah Rasûlü (s.a) -başlarımızda heftekeyye (bir çeşit Arab sarığı) olduğu halde cuma günü yanımıza gelerek;

Eğer sizin için hazırlanmış olanları bilseydiniz, kaybettikleri-nize üzülmezsiniz. Muhakkak, Râm diyarı (Bizans) ve Fars diyarı fethedilecektir' dedi".

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 2, s. 11.

(2) Tevbe, 92.

(3) Tevbe, 92.

Urve b. Rûveym, Peygamber (s.a)'in arkadaşlarından olan İrbâd b. Sâriye (r.a)'nin, yaşlandığında ölümü istediğini ve şöyle duâ ettiğini nakleder.

"Ey Allah'ım! Yaşım ilerledi, kemiklerim zayıfladı, ruhumu teslim al". Bunlar İbni Arabî'nin "ayn" harfinde zikrettiği Ehli Suffe'den olanlardır. Bunları Süleimî zikretmemiştir.

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

ABDULLAH B. HABEŞÎ EL-HAS'AMÎ (R.A.) ⁽¹⁾

Abdullah (r.a)'ın Ehli Suffe'den olduğunu Ebu Saîd b. el-Arabî nakleder.

Abdullah b. Habeşî el-Has'amî (r.a) şöyle der:

"Rasûlullah (s.a)'a; 'Hangi amel daha faziletlidir (üstündür)?' diye soruldu. Peygamber (s.a);

'İçinde şüphe olmayan iman, öldürmede aşırıya kaçmadan yapılan cihad ve Allah (c.c) katında makbûl olan hac' dedi. 'Hangi namaz daha faziletlidir?' diye sorulunca, 'kıyâmı uzun olan namaz' dedi.

'Hangi sadaka daha faziletlidir?' diye sorulduğunda ise;

'Fakirin verdiği' dedi".

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

UTBE B. ABDUSSÜLEMÎ (R.A.) ⁽²⁾

Utbe (r.a)'nın Ehli Suffe'den olduğunu Ebu Saîd el-Arabî nakleder. Utbe b. Abdussülemî (r.a) Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini nakleder:

"Bir adam, doğduğu günden öldüğü güne kadar Allah (c.c)'ın

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s. 14.

(2) Ebu Nuaym, *a.g.e*, c.2, s. 15.

rızasını kazanmak için yüzüstü sürünse yine de kıyâmet günü yaptıklarını az bulacaktır”.

Utbe b. Abde'den naklediliyor:

“Rasûlullah (s.a)’dan beni giydirmesini istedim. Beni iki parça (ketenden yapılmış) elbise ile giydirdi. Sonra başkalarını da giydirdi”.

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

ABBÂDE B. KURS (R.A.) ⁽¹⁾

Hamid b. Hilal, Abbâde b. Kurs (r.a)’un şöyle dediğini nakleder:

“Yaptığımız bazı işlerin, sizin için hiçbir önemi yoktur. Oysa biz onları Peygamber (s.a) zamanında, yapanın helâkine sebep olan işlerden kabul ediyorduk”.

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

İYÂD B. HİMÂR EL-MÜCÂŞÎ (R.A) ⁽²⁾

İyâd b. Himâr (r.a), Rasûlullah (s.a)’ın şöyle dediğini naklediyor:

“Üç sınıf kimse vardır ki, bunlar cennete gireceklerdir; Mutedil, işini iyi bilen, tasadduk eden güç sahibi; bütün yakınlarına ve müslümanlara merhamet eden ve sefkât gösteren kişi ve iffetli olup, dilenmekten utanan fakir”.

İyâd b. Himâr, Rasûlullah (s.a)’ın onlara hitap ederek şöyle dediğini naklediyor:

“Allah (c.c) bana, tevâzu sahibi olmanızı ve hiç kimsenin bir diğerine karşı üstünlük taslamamasını vahyetti”.

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 2, s. 16.

(2) A.y.

FUDÂLE B. UBEYD EL-ENSÂRÎ (R.A.) ⁽¹⁾

Ebu Saîd el-Arabî, Fudâle'nin Ehli Suffe'den olduğunu nakleder. Fudâle b. Ubeyd (r.a) şöyle der:

Rasûlullah (s.a) müslümanlara namaz kıldırırken, cemaatten bir kısmı, açlık ve zafiyet sebebiyle kıyamda duramayarak düşerlerdi. Bunlar Ehli Suffe idi. Bunları gören Bedeviler;

"Delilere bakın!" derlerdi. Allah Rasûlü (s.a) namazı bitirince, cemaate dönerek;

"Eğer Allah (c.c) katında size vaadedilene bilseydiniz, daha büyük meşakkatler isterdiniz" dedi.

Fudâle; *"O zaman ben de Allah Rasûlü (s.a) ile beraberdim"* diye nakleder.

Şurahbil b. Yezîd, Fudâle b. Ubeyd (r.a)'den şöyle nakleder:

"Allah (c.c)'ın, benden buğday tanesi kadar bir şeyi kabul edeceğini bilmem, bana dünyadan ve onun içindekilerden daha değerlidir. Çünkü Allah (c.c) şöyle diyor:

'Allah ancak, muttakilerden (Allah'tan korkarak günah işlemekten kaçınanlardan) kabul eder' (2) "

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

FURÂT B. HAYYAN EL-İCLÎ (R.A.) ⁽³⁾

Ebu Abdurrahman es-Sülemî, Furat (r.a)'ın Ehli Suffe'den olduğunu zikrederek, bu iddiasını Süfyan es-Sevrî'ye dayandırıyor.

Hâris b. Midrah, şöyle der:

Furat b. Hayyan (r.a) Ebu Süfyan'ın dostu ve mütefiği idi

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 2, s. 17.

(2) Maide, 27.

(3) Ebu Nuaym, a.g.a, c.2, s. 17.

ve Peygamber (s.a)'in öldürülmesini emretmişti. Ensar'dan bir gruba gelerek, müslüman olduğunu söyledi. Ensar'dan biri Peygamber (s.a)'e;

"Yâ Rasûlallah, Furât müslüman olduğunu söylüyor" diye seslenince Allah Rasûlü (s.a);

"Sizden bir kısım insanlar, hayatlarıyla başkalarının iman etmelerine sebep oldular. Sizin sayenizde müslüman olanlardan biri de Furât b. Hayyan'dır" dedi.

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

EBU FİRAS EL-ESLEMÎ (R.A)⁽¹⁾

Muhammed b. Amr b. Atâ, Ebu Firas (r.a)'ın Ehli Suffe'den olduğunu nakleder.

Amr b. Atâ naklediyor:

Ebu Firas b. el-Eslemî, Peygamber (s.a)'den ayrılmaz, ihtiyaçlarını gidermede ona yardım ederdi. Bir gün Peygamber (s.a) onu serbest bırakarak;

"İste benden! Ne istersen sana vereceğim" dedi. Ebu Firas;

"Allah'a duâ et, kıyâmet günü beni seninle beraber eylesin" deyince Allah Rasûlü (s.a);

"Bunu yapacağım. Ancak sen de çok namaz kılarak bana yardım et" dedi.

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

KURRE B. İYAS EL-MÜZENÎ (R.A)⁽²⁾

İbnu'l-Arâbî ve Ebu Muâviye, Kurre b. İyâs el-Müzenî'nin Ehli Suffe'den olduğunu naklederler.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetu'l-Evliyâ*, c. 2, s. 18.

(2) A.y.

Kurre b. İyâs babasından naklediyor:

Rasûlullah (s.a)'la beraber oturduk. O'nun deyimiyle *"İki siyah şey"*den başka yiyeceğimiz yoktu. Peygamber (s.a);

"İki siyah şeyin ne olduğunu biliyor musun" dedi.

"Hayır" dedim. Bunun üzerine O;

"Su ve hurma" dedi.

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

KUNNÂZ B. HUSAYN (R.A) ⁽¹⁾

Ebu Abdurrahman Süleîmî, Kunnâz (r.a)'ın Ehli Suffe'den olduğunu söyler. Vâkidi ve Ebû Abdullah Hafîze ise, onun Bedir savaşına katıldığını ve Hz. Hamza'nın yanında olduğunu söylerler...Kunnâz'ın künyesi Ebu Mersed'dir.

Ebu Mersed el-Ğanevî, Rasûlullah (s.a)'ı, şöyle söylerken duyduğunu nakleder:

"Mezarların üzerinde namaz kılmayınız ve onların üzerinde oturmayınız".

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

KA'B B. AMR (R.A) ⁽²⁾

Ebu Abdullah el-Hâfız tarafından, **Ka'b b. Amr Ebu'l-Yûsuf el-Ensârî'nin** Ehli Suffe'den olduğu ve Bedir'de şehit edildiği nakledilir. Ebu'l- Yûsuf şöyle naklediyor:

Bedir Savaşı'nın yapıldığı gündü. Abbâs b. Abdulmuttalib (r.a)'e baktım, bir heykel gibi ayakta duruyor ve gözlerinden yaşlar boşanıyordu. Onu bu halde görtünce;

"Allah seni akraba ferrinden korusun! Kardeşinin oğluyla"

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 2, s. 19.

(2) A.y.

—onun düşmanlarıyla bir olup— mu savaşıyorsun?” dedim.

“Ne oldu? Yoksa öldü mü?” dedi.

“Allah onu güçlendirdi ve onlara karşı Peygamber (s.a)’e yardım etti” dedim. Bana;

“Benden ne istiyorsun?” dedi.

“Esir olmanı. Allah Rasûlü (s.a) öldürülmeni yasakladı” dedim.

“Bu ona ilk gidişim değil” dedi. Onu esir olarak Rasûlullah (s.a)’a getirdim.

Ebu'l- Yüsr, Rasûlullah (s.a)’ın şöyle dediğini nakleder:

“Kim borçluya mühlet verir veya borcunun bir kısmını ona bağışlarsa, Allah (c.c)’ınkinden başka gölgenin olmadığı günde Allah (c.c) onu gölgelendirir”.⁽¹⁾

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

MISTAH B. ÜSÂSE EBU ABBÂD (R.A)⁽²⁾

Ebu Abdullah el-Hâfız, Mistah (r.a)’ın Ehli Suffe’den olduğunu nakleder. Mistah (r.a) İfk hadisesine karışmıştı. Hz. Ebu Bekir (r.a) Mistah’a, hem fakir olmasından hem de akrabası olmasından dolayı yardım ediyordu. Mistah (r.a) İfk olayına karışınca, Hz. Ebu Bekir (r.a) bir daha ona bir şey vermeyeceğine dair yemin etti. Bunun üzerine;

“Sizden fazilet ve servet sahibi kimseler, yakınlığı bulunanlara, yoksullara, Allah (c.c) yolunda göç edenlere (bir şey) vermeme-ye yemin etmesinler, affetsinler, geçsinler. Allah (c.c)’ın sizi bağışlamasını istemez misiniz? Allah (c.c) bağışlayan, esirgeyendir.”⁽³⁾ Ayeti nâzil oldu. Hz. Ebu Bekir (r.a) tekrar Mistah’a yardım et-

(1) “Müslim, Kitâbü’z-Zühd ve’r-Rekâik No: 74’de lafız olarak bu hadisin benzeri vardır. Allah’ın gölgesi, onun arka çıkması, onun huzur ve sükûna erdirmesi demektir. Hadis Sahih’dir. Bazı alimler bu tür müteşabih anlamlı ayet ve hadislerin hiçbir şekilde yorumlanamayacağını, ama kastedilen anlamın sadece Allah tarafından bilineceğini söylerler. Yani “Zalûlullah vardır ama bildiğimiz gibi değildir. Keyfiyetini Hak Teâlâ bilir” derler. (Çev.)

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü’l-Evliyâ*, c. 2, s. 20.

(3) Nur, 22.

meşe başladı ve şöyle dedi:

"Evet, ben Allah'ın beni bağışlamasını istiyorum".

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

MUÂZ EBU HALÎME EL-KÂRÎ (R.A) ⁽¹⁾

Ebu Abdullah el-Hafız, Muâz Ebu Abdullah'ın Ehli Suffe içinde yer aldığını nakleder.

Ebu Bekir b. Muhammed'den şöyle nakledilir:

"Abdurrahman'ın kızı bizi ziyarete gelmişti. Gece olunca kalkıp sessizce namaz kılmaya başladım.

Abdurrahman'ın kızı bana:

'Ey kardeşimin oğlu, Kur'an'ı âşikâr okusan olmaz mı? Muâz el-Kârî'nin gece namazlarında sesli okuması bizi uyandırırdu' dedi."

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

VÂSİLE B. EL-ESKA (R.A) ⁽²⁾

Yahya b. Maîn ve Vâkidî, Vâsile'nin Suffe'de kalanlardan olduğunu naklederler. Vâkidî; "Vâsile müslüman olduğunda Rasûlullah (s.a) onu, Tebuk seferi için hazırlıyordu" der.

Vâsile b. el-Eska'dan naklediliyor:

Biz Ashabı Suffe, Rasûlullah'ın mescidinde kalıyorduk. Hiçbirimizin üzerinde bir elbisesi yoktu. Etimiz çekilmiş, derimizde toz topraktan lekeler oluşmuştu. Rasûlullah (s.a) yanımıza geldiğinde;

"Muhacirlerin fakirlerine üç kere müjdeler olsun" dedi.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c. 2, s. 21.

(2) A.y. Bazı kaynaklarda peltak "s" hemze olarak geçtiği için bu isim Vâile b. Eska diye zikredilmektedir. (Çev.)

Vâsile b. el-Eska'dan naklediliyor:

Ramazan ayı geldiğinde, biz orucu Suffe'de tutuyorduk.

Orucumuzu açtıktan sonra, bazı müslümanlar geliyor, her birimizi alıp evlerine götürüyor ve orada akşam yemeği yiyorduk. Bir gece kimse gelmedi. O gün aç olarak oruç tuttuk. Ertesi gün yine kimse gelmedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a)'e giderek durumu ona haber verdik. Rasûlullah (s.a) bütün hanımlarına haber göndererek, evde yiyecek bir şey bulunup bulunmadığını sordurdu. Hepsî de, o gün midelerine bir şey girmediğine dair yemin ettiler. Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.a) onlara;

"Toplanın" dedi. Sonra;

"Ey Allah'ım! Senin fazlından, rahmetinden istiyoruz. Çünkü senden başka kimse fazl ve rahmet sahibi değildir" dedi. Aradan fazla bir zaman geçmemişti ki, kapıda biri gözüktü, müsaade isteyerek, kızarmış bir koyun getirdi. Peygamber (s.a), yemeğin önümüze konulmasını emretti. Doyuncaya kadar yedik. Peygamber (s.a) bize;

"Biz Allah'ın fazlından ve rahmetinden istedik. Onda, bizim için hazırlanan bir rahmet varmış" dedi.

Vâsile b. el-Eska (r.a) anlatıyor:

Ben Suffe ehliyindim. Arkadaşlarım açlıktan yakınıyorlardı. Bana;

"Ey Vâsile! Rasûlullah (s.a)'e git de, bizim için yiyecek iste" dediler.

Rasûlullah (s.a)'a gittim ve;

"Ey Allah'ın Rasûlü! Arkadaşlarım açlıktan şikâyet ediyorlar" dedim. Peygamber (s.a) Hz. Âişe'ye dönerek;

"Ey Âişe! Yiyecek bir şeyler var mı?" dedi. Âişe (r.a);

"Ekmek kırıntılarında başka bir şey yok" dedi.

Peygamber (s.a);

"Getir" dedi. Hz. Âişe (r.a) ekmek torbasını getirdi. Peygamber (s.a) ekmek kırıntılarını kabına koydu. Daha sonra duâ edip ekmeklerin üstüne su dökerek karıştırmaya başladı.

Karıştırdıkça, ekmek ve sudan oluşan tirid çoğalıyordu. Öyle ki, kap ağzına kadar doldu.

"Ey Vâsile! Git arkadaşlarından on tanesini getir" dedi.

Gidip, arkadaşlarımdan on kişiyi getirdim. Peygamber (s.a);

"Oturun, Allah'ın adıyla alın. Aşağılardan yiye, yukarıdan almayın. Çünkü bereket, yukarıdan aşağıya doğru iner" dedi. Doyuncaya kadar yedik. Kalktığımızda, kaptaki yemek olduğu gibi duruyordu. Sonra Allah Râsulü (s.a) kaptaki tiridi, kap ağzına kadar doluncaya kadar eliyle karıştırdı. Bana dönerek;

"Ey Vâsile! Git arkadaşlarından on tanesini daha getir" dedi. Gidip on kişiyi getirdim. Peygamber (s.a);

"Oturun" dedi. Oturdular, doyuncaya kadar yeyip kalktılar. Peygamber (s.a) tekrar;

"Git, arkadaşlarından on tanesini daha getir" dedi. Gidip on kişi daha getirdim. Onlar da aynı şekilde doyup kalktılar. Peygamber (s.a);

"Daha kaldı mı?" diye sordu.

"On kişi daha kaldı" dedim.

"Git onları da getir" dedi. Gidip onları da getirdim. Rasûlullah (s.a);

"Oturun" dedi. Onlar da oturup doyuncaya kadar yediler ve kalkıp gittiler. Kap yine olduğu gibi duruyordu. Rasûlullah (s.a) bana; *"Ey Vâsile, onu da Âişe'ye götür"* dedi.

Vâsile anlatıyor:

Ehli Suffe'nin fakirlerindendim. Peygamber (s.a) bir gün yanımıza gelerek;

"Benden sonra, buğdaydan yapılmış ekmekle karnınızı doyuracak, çeşitli meyveler yiyecek ve çeşit çeşit elbiseler giyeceksiniz. O gün mü sizin için hayırlı olacak yoksa bugün mü?" diye sordu. Biz;

"O gün" dedik. Peygamber (s.a);

"Hayır. Bu gününüz sizin için daha hayırlıdır" buyurdular.

Günler geçti. öyle bir zaman geldi ki, biz değişik türden meyveler yedik, çeşit çeşit elbiseler giydik ve bineklere bindik...

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

VÂBİSA B. MABED EL-CUHENÎ (R.A) ⁽¹⁾

Eyyub b. Mukerrek, Vâbisa b. Mabed el-Cuhenî'nin As-habı Suffe'den olduğunu nakleder ve şöyle der:

Vâbisa, Peygamber (s.a) zamanında fakirlerle beraber oturur ve, *"Onlar benim kardeşlerim"* derdi.

Vâbisa'dan naklediliyor:

Bir şey sormak için Rasûlullah (s.a)'ın yanına geldim. Ona yaklaşmak istediğimde bana; *"Rasûlullah (s.a)'tan uzaklaş"* dediler.

"Bırakın yanına gideyim benim için o, birlikte olmak istediğim insanlar içinde en çok sevdiğimdir" dedim. Peygamber (s.a);

"Yaklaş! Vâbisa" dedi. Ona doğru ilerledim. Dizlerim onun dizlerine değinceye kadar yaklaştım. Bana;

"Bana soracağın sana söyleyeyim mi?" dedi.

"Evet" dedim.

"İyilik ve kötülükten sormaya geldin" dedi.

"Evet" dedim. Sonra Rasûlullah (s.a) parmaklarını birleştirip göğsümün üzerine koparak şöyle dedi:

"Nefsinin ve kalbinin hakkını ver. İyi, kalbinin ve ruhunun huzur duyduğu, kötü ise seni rahatsız edip tereddüde sevkeden şeydir. İnsanlar sana, onun kötü olmadığını söyleseler bile".

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 2, s. 23.

HİLÂL (R.A) ⁽¹⁾

Hilâl (r.a)'ın de Ashabı Suffe'den olduğu rivayet edilir.

Ebu Hureyre (r.a) Rasûlullah (s.a)'ın;

"Bu kapıdan, Allah (c.c)'ın kendisine nazar ettiği bir adam girecek" dediğini naklederek şöyle devam eder; *"Kapıdan Hilâl (r.a) girdi"*. Rasûlullah (s.a) ona;

"Ey Hilâl, bana duâ et" dedi. **Hilâl** (r.a);

"Sen, Allah (c.c) indinde ne kadar çok seviliyorsun ve ne kadar çok lâtuf görüyorsun" dedi.

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

YESÂR EBU FUKEYHE (R.A) ⁽²⁾

Muhammed b. İshak, **Safvân b. Umeyye**'nin azatlı kölesi olan **Yesâr Ebu Fukeyhe**'nin Ashabı Suffe'den olduğunu nakleder.

Muhammed b. İshak naklediyor:

Peygamber (s.a) mescidde oturduğu zaman, ashabından **Habbâb**, **Ammâr**, **Ebu Fukeyhe**, **Mevla**, **Safvan b. Umeyye**, **Suheyb b. Sınân** ve mustazaflardan bazıları da Peygamber (s.a)'ın yanına oturuyorlardı. Kureyşliler, birbirlerine şöyle diyerek onlarla alay ederlerdi:

"İşte bunlar, onun arkadaşları. Güya Allah onlara gerçek ve hidayeti indirmiş. Eğer Muhammed'in getirmiş olduğu hayırlı bir şey olsaydı, onlar bizi geçemezlerdi ve Allah bizi bırakarak, hiç bunu onlara indirir miydi?". Bunun üzerine Allah (c.c) şu âyeti indirdi:

"Sabah akşam Rablerinin rızasını isteyerek, O'na yalvaranları (Kureyş büyüklerinin arzusuna uyarak) kovma. (O

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 2, a. 24.

(2) A.y.

müşrikler ister inansın, ister inanmasınlar). Onların hesabından sana bir sorumluluk, senin hesabından da onlara bir sorumluluk yok ki, bu zavallıları kovup da zalimlerden olasın ⁽¹⁾”.

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

BEŞİR B. HASSÂSİYE (R.A) ⁽²⁾

Ma'bed b. Şurahbil'in oğlu olan Beşir (r.a)'in câhiliye dönemindeki isminin Nezîr ya da Zahmu olduğu da söylenir. Hicret ederek Medîne'ye, Peygamber (s.a)'in yanına geldi. Peygamber (s.a) ona Beşir adını vererek Sûffe'ye yerleştirdi.

Beşir b. Hassâsiye (r.a)'nin hanımı Cuhdem, Beşir'in kendisine şöyle dediğini nakleder:

“Rasûlullah (s.a)'la geldim, beni İslâm'a davet etti. Sonra bana;

“İsmin ne?” dedi.

“Nezîr” dedim.

“Hayır, sen Beşir'sin” dedi. Sonra beni Suffe'ye yerleştirdi. Ona bir hediye getirildiğinde, hediyeye ortak olurduk. Bir sadaka getirildiğinde ise, onu bizim için harcardı. Bir gece Rasûlullah (s.a) dışarı çıktı. Bende onu takip ettim. Bakî kabristanına geldi ve;

“Esselâmu aleykum ey müminler topluluğunun evi! Muhakkak, biz de sizin yanınıza geleceğiz. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Muhakkak biz Allah'a âidiz ve yine O'na döneceğiz). Sizler büyük bir hayır kazandınız, büyük kötülükler gelmeden de bu dünyadan göçüp gittiniz” dedi. Sonra bana döndü;

“Sen kimsin?” dedi.

“Beşir” dedim. Bana;

“Gözün, kalbin ve kulağın, yani her şeyin Allah tarafından

(1) En'am, 52.

(2) Ebu Nuaym, Hüyetü'l-Evliyâ, c. 2, s. 26.

Rabiatü'l-Feres'den kurtarılsa hoşuna gitmez mi? O Râbiatü'l-Feres ki, kibirden olacak, kendileri olmasa tüm dünyanın batacağını sanırlar! dedi. Ben:

"Elbette hoşuma gider ya Rasûlallah! dedim.

Tamam, söyle bakalım niye peşimden geldin? diye sordu.

Başınıza kötü bir şey gelmesinden korktum! dedim."

Muhammed b. Abdülkerim "*Rabiatü'l-Feres*" diye isimlendirilen kabile hakkında diyor ki:

Bu kabilenin reisi olan Rabia'ya bu ismi babası verdi. Baba Nizar'ın kısrığı, deriden bir çadırı ve eşeği vardı. Nizar, kısrığı en büyük oğlu Rabia'ya, çadırı Mudar'a eşeği de en küçük oğlu Eyâd'a verdi. Bu Rabia'ya, "*Kısrak Rabia*" anlamına gelen "*Rabiatü'l-Feres*" adı verildi.

Allah (c.c.) Beşir'den razı olsun.

EBU MUVEYHİBE (R.A.) ⁽¹⁾

Rasûlullah (s.a)'ın azatlısı olan **Ebu Muveyhibe** (r.a) Ehli Suffe ile beraber mescidde kalıyordu.

Abdullah b. Amr b. el-Âs, Rasûlullah (s.a)'ın mevlâsı **Ebu Muveyhibe** (r.a)'nın şöyle söylediğini nakleder:

"Allah Rasûlü (s.a) bir gece yarısı beni kaldırdı. Birlikte Baki mezarlığına gittik. Bana;

"Ey Ebu Muveyhibe! Baki mezarlığındakiler için mağfiret dilemekle emrolundum. Bu yüzden buraya geldik ve onlar için, Allah (c.c)'dan mağfiret diliyorum" dedi. Sonra mezardakilere hitaben "Sizler, sizden sonra gelenlerin yaşadıklarını yaşamaktan kurtulunuz. Fitneler, birbirini takip eden gece karanlıkları gibi geldiler. Sonra gelen öncekinden daha kötü oldu" dedi. Daha sonra;

"Ey Ebu Muveyhibe, bana dünya hazinelerinin anahtarları

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 2, s. 27.

ile cennet teklif edildi. Ben, Rabbime kavuşmayı ve cenneti seçtim" dedi.

Mezarlıktan döndükten sonra, Allah Rasûlü (s.a)'nın ruhunu teslim etmesine sebep olan ağrılar başladı".

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

EBU REYHÂNE ŞEM'ÜN EL-EZDÎ (R.A) ⁽¹⁾

Ensar'dan da olduğu söylenen Ebu Reyhâne Şem'ün el-Ezdî (r.a) Ehli Suffe'den sayılan âbidlerdendi.

Ebu Ali el-Hemedânî, Ebu Reyhâne'den şunu nakleder: "Bir gazvede Rasûlullah (s.a)'la beraberdim. Bir gece, bir tepeye sığındık. Şiddetli bir soğuk vardı. Öyle ki, herkes bir çukur kazıyor ve içine girerek, kalkanlarıyla soğuktan korunmaya çalışıyordu. Allah Rasûlü (s.a) onların bu halini görünce;

"Kim bu gece bize bekçilik yaparsa, onun için duâ edeceğim" dedi. Rasûlullah (s.a);

"Sen kimsin?" diye sordu. Adam;

"Ensar'dan falanın oğlu filanım" dedi. Rasûlullah (s.a) adamın kendisine yaklaşmasını istedi. Sonra adamın elbisesini tutarak duâ etmeye başladı. Rasûlullah (s.a)'ın duâsını duyunca kalktım ve;

"Ben de nöbet tutmak istiyorum" dedim. Rasûlullah (s.a);

"Sen kimsin?" deyince;

"Ebu Reyhâne" dedim. Rasûlullah (s.a);

"Yaklaş" dedi. Sonra benim için, daha öncekinden farklı bir duâ etti. Daha sonra şöyle dedi:

"Allah (c.c) yolunda uykusuz kalan ve Allah (c.c) korkusundan ağlayan bir göze cehennem ateşi haramdır". Rasûlullah (s.a) üç ayrı şey söyledi, ancak ben üçüncünün ne olduğunu unuttum."

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

(1) Ebu Nuaym, Hilyetü'l-Evliyâ, c. 2, s. 28.

EBU SA'LEBE EL-HASENÎ (R.A.) ⁽¹⁾

Ebu Sa'lebe el-Hasenî (r.a) sahabenin âbidlerindendir. Ehli Suffe içinde önemli bir yeri vardır.

Ebu Umeyye eş-Şa'banî anlatıyor:

Ebu Sa'lebe el-Hasenî'ye gelerek ona şöyle dedim:

"Ey Ebû Sa'lebe! Ey iman edenler, siz kendinizi düzeltmeye bakın. Siz doğru yola erişerseniz, sapanlar size zarar veremez ⁽²⁾, âyeti hakkında ne dersin?" Ebu Sa'lebe (r.a);

"Vallahi benim Rasûlullah (s.a)'a sorduğum şeyi sen de bana soruyorsun" dedi ve Allah Rasûlü (s.a)'nın şöyle dediğini söyledi:

"Fakat siz yine de, ihtirasların insanlara hâkim olduğunu, arzulara boyun eğildiğini, herkesin kendi düşüncesini beğendiğini gördüğünüz sürece, insanlara iyiliği emredip onları kötülükten alıkoyun. Halktan önce kendinize sahip çıkın. Sizden sonra, tutuşmuş bir ateş parçasını elle tutabilecek sabrın gösterileceği günler gelecek. O günlerde bir amel yapana, bugün size aynı amel için verilen ecrin elli katı verilecektir".

Müslim b. Mişkem, Ebu Sa'lebe (r.a)'den şöyle nakleder:

"Ey Allah'ın Rasûlü! Bana helâl ve haram olan şeyleri söyler misin?" diye sordum. Rasûlullah (s.a) minbere çıktı ve şöyle dedi:

"İyilik, ruhunun huzur bulduğu, kalbinin mutmain olduğu şey, kötülük ise, müftüler fetva vermiş olsa bile, vicdanının rahatsız olduğu ve kalbinin mutmain olmadığı şeydir".

Urve b. Ruveyym, Ebu Sa'lebe (r.a)'yi şöyle derken duyduğunu söyler:

"Rasûlullah (s.a) gazvelerinden birinden döndü ve mescide girerek iki rekât namaz kıldı -Allah Rasûlü (s.a), bir yerden geldiğinde mescide girerek iki rekât namaz kılmayı seviyordu-; Sonra, eşlerinin yanına gitmeden önce, kızı Fâtıma (r.a)'nın yanına gitti. Fâtıma onu karşılayıp, yüzünü gözünü öperek ağlamaya başladı. Peygamber (s.a);

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 2, s. 29.

(2) Mâide, 105.

"Niçin ağlıyorsun" deyince Fâtıma;

"Renginizin solduğunu görüyorum" dedi. Allah Rasûlü (s.a) ona;

'Ey Fâtıma! Allah (c.c), babanı öyle bir şeyle gönderdi ki; yeryüzünde onu bilmeyen ve onunla hareket etmeyen hiçbir ev kalmayacak. Ya onu kabul ederek şereflenecek, ya da ondan yüz çevirip gece karanlığı gibi zillete düşer olacaktır' dedi".

Ebu Sa'lebe'nin Vefatı

Ebu Sa'lebe, gece yarısı namaz kılıyordu. Secdede iken ruhunu teslim etti. Kızı uyanıp babasının ölmüş olduğunu görünce korkudan:

"Anne! Babam nerede?" diye bağırdı. Annesi;

"Namaz kılıyor" dedi. Gidip baktığında, Ebu Sa'lebe'nin secdede olduğunu gördü. Ona dokunduğunda, Ebu Sa'lebe el-Hasenî, cansız bir şekilde yan tarafına yıkıldı.

el-Velîd b. Müslim, Ebu Sa'lebe (r.a)'nin;

"Allah (c.c)'in, sizin ruhunuzu boğulur bir şekilde aldığı gibi, benimkini de korkudan boğulur bir şekilde almayacağını umuyorum" dediğini söyler. Ebu Sa'lebe el-Hasenî, evinin avlusunda bulunduğu bir anda, Peygamber (s.a)'le beraber savaştan Abdurrahman'ın çağırıldığını işitince, ölüm vaktinin geldiğini hisseder ve evinin mescidine doğru gider. Orada secde eder bir şekilde düşerek ölür.

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

REBİA B. KA'B EL-ESLEMİ (R.A) ⁽¹⁾

Rebia b. Ka'b el-Eslemî (r.a) Ehli Suffe'den olup, Rasûlullah (s.a)'a hizmet ederek mescidde kalanlardandı.

Rebia b. Ka'b el-Eslemî (r.a) şöyle anlatıyor:

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 2, s.31.

"Peygamber (s.a)'in kapısının yanında kalıyor ve ona, abdest alması için yardım ediyordum. Rasûlullah (s.a)'ın gece başlarken;

'Semi Allahu limen Hamideh' (Allah (c.c) kendisine hamd edeni ıstır). Sabah olurken ise; 'el-Hamdu lillâhi Rabbi'l-Âlemin' (Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur) dediğini duyardım".

Rebia b. Ka'b el-Eslemî (r.a) şöyle diyor:

"Allah Rasûlü (s.a)'yle beraber kalıyor ve ona abdest aldırıyordum. Bana;

"İste" dedi. Ben de;

"Cennette arkadaşlığınızı istiyorum" dedim.

"Başka bir şey var mı?" dedi. Ben;

"Sadece bu" deyince,

"Çok namaz kılarak bana yardım et" dedi".

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

MUAVİYE B. EL-HAKEM ES-SÜLEMÎ (R.A) ⁽¹⁾

Muaviye b. el-Hakem es-Sülemî (r.a) Suffe'de kalmıştır.

Muaviye b. El-Hakem anlatıyor :

"Rasûlullah (s.a)'le beraber olduğumuz bir sırada Muhâcirler'den bazıları Ensar'dan bazılarıyla teker teker kalkıp mescitten ayrılmaya başladılar. Öyle ki biz, Peygamber (s.a) dahil beş kişi kalmıştık. Rasûlullah (s.a) bize; "Kalkın bize gidelim" dedi. Eve geldiğimizde;

"Ey Âişe (r.a)! Bize akşam yemeği getir" dedi. Hz. Âişe (r.a) bize yeşil bir ot getirdi, yedik. Sonra Peygamber (s.a) tekrar;

"Bize yemek getir" dedi. Hz. Âişe (r.a) bu defa çekirdeksiz hurma getirdi. Onu da yedik. Daha sonra Rasûlullah (s.a);

"Ey Âişe! Bize içecek bir şey getir" dedi. Hz. Âişe (r.a) deve

(1) Ebu Nuaym, Hilyetü'l-Eoliyâ, c. 2, s.32.

süttü getirdi, içtik. Peygamber (s.a);

"Bize su getir" dedi. Hz. Âişe (r.a) büyük bir kap ile su getirdi. Onu da içtikten sonra Allah Rasûlü (s.a);

"İsteyen mescide gitsin, isteyen burada kalsın" dedi. Biz;

"Mescide gidiyoruz ya Rasûlullah" dedik.

Muâviye b. el-Hakem şöyle der:

Yüzüstü üzerine yatıyordum. Gece yarısı birinin ayağıyla beni dürtüklediğini hissedince, başımı kaldırdım. Baktım, Peygamber (s.a) başucumda duruyordu. Bana;

"Bu, Allah (c.c)'ın hoşlanmadığı bir yatıştır" dedi.

Ebu Nuaym (r.a) şöyle der:

Rasûlullah (s.a)'ın vefatından sonra, eştan ve Ehli Suffe'nin yakınlarından ileri gelenler, Ehl-i Suffe'yi ziyaret ederek, Allah (c.c)'ın lutfettiği nimetlerin kendilerini azdırıp saptırmasından korunmak için onlardan öğüt istiyorlardı.

Zeyd b. Esleme babasından naklediyor:

Hz. Ömer b. Hattâb (r.a) Ali b. Ebî Talib (r.a)'ı çağırdı. Hz. Ali (r.a), Hz. Ömer (r.a)'ın yanına gitti. Sonra oradan kalkıp Suffe'ye geldiğinde Ukey, Abbas ve Hüseyin'i orada bulunca, onlarla Hz. Ömer (r.a)'ın, Peygamber (s.a)'ın kızı Ummu Kulsum (r.a) ile evlenmesi konusunu müşâvere etti. Sonra oradakilere, Hz. Ömer (r.a)'ın Peygamber (s.a)'den şöyle duyduğunu söyledi:

"Kıyâmet günü bütün soylar ve akrabalıklar kesildiği halde, benim soyum ve akrabalığım kesilmeyecektir".

Ehli Beyt (Peygamber (s.a)'ın ev halkı) ve Peygamber (s.a)'ın çocukları, Ehli Suffe'yi seviyor, onları görmeye gidiyor, Nebî (s.a)'ın sünnetine uyarak onlarla beraber oluyorlardı. Sık sık Ehli Suffe'yle beraber olanlar arasında Hz. Ali (r.a)'nın oğlu Hz. Hüseyin (r.a) ve Abdullah b. Cafer (r.a) de vardı. Hüseyin ve Abdullah onlarla oturup kalkması, dînin kemâli ve yüceliğinin tamamlanması olarak görüyorlardı. Bütün bunlara ilaveten, Ehli Suffe'nin, Peygamber (s.a)'le şerefleşmiş olmaları sebebiyle, onların ahlâklarıyla, edepleriyle nasiplenmek ve duâlarından istifâde etmek için onları ziyaret ediyordu. Bütün ashab, onlarla

bir arada bulunmayı, kaçırılmaz bir fırsat olarak kabul ediyordu. Hatta, birbirlerini Ehli Suffe'yi ziyarete davet ediyorlardı.

Enes b. Mâlik (r.a) şöyle der:

Birbirimize; *"Geceleri ihyâ eden, gündüzleri oruç tutan, günahkâr ve yalancı olmayan iyiler topluluğunun duâsını Allah (c.c) size nasip etsin"* diye duâ ederdik.

Muaviye b. Kurra (r.a) naklediyor:

Babam bana;

"Ey oğul! Allah (c.c)'ı anan bir topluluk içinde bulunduğunda, herhangi bir ihtiyacından dolayı kalkmak zorunda kalırsan, kalkarken onlara selam ver. O zaman, onlar oturmaya devam ettikleri sürece, onlarla beraber olmuş olursun" dedi.

HASAN B. ALİ B. EBÎ TÂLİB (R.A.)

Künyesi Ebu Muhammed'dir. Hicret'in 3. senesinde, Ramazan ayının ortalarında doğdu. Hz. Hasan'ın kulağına ezanı Rasûlullah (s.a) okumuştur.

Hız. Hasan Rasûlullah (s.a)'ın mübarek kızı Fâtıma'nın oğludur. O, siması itibariyle Rasûlullah (s.a)'a çok benzerdi. Rasûlullah da onu çok sever, onunla şakalaşır, kucağına alır, öperdi. ⁽¹⁾

Hız. Ebu Bekir (r.a) naklediyor:

Allah Rasûlü bize namaz kıldırırken, henüz küçük bir çocuk olan Hasan gelir, secdeye varmış olan Rasûlullah (s.a)'ın sırtına, boynuna çıkardı. Rasûlullah da secdeden yavaş yavaş kalkardı. Namazı bitirdiğinde;

"Ey Allah'ın Rasûlü! Sen, hiçbirimizin kendi çocuklarına tanımadığı bir hoşgörüyü gösteriyorsun torununa?" dediklerinde Hz. Peygamber (s.a);

"Bu benim fesleğenimdir! Belki de Allah (c.c) onunla iki müslüman topluluğun arasını düzelterek" diye cevap verirdi.

(1) İbnü'l-Cevzi, Sıfâtü's-Sa'ife, c.1. s.385.

Berâ'dan naklediliyor:

Rasûlullah (s.a) Hz. **Hasan**'ı omuzlarına alır, şöyle derdi:

"Beni seven, onu da sevsin".

Huzeyfe'den gelen ve birçok isnad zinciriyle rivayet edilen bir hadiste Rasûlullah (s.a) şöyle buyuruyor:

"Hasan ve Hüseyin, cennet gençlerinin efendileridir".

İbni Abbas (r.a), **Hasan** ve **Hüseyin**'in ata ve deveye binmesine yardım eder ve böyle bir görevi üstlendiği için Allah'a şükrederdi. **Hasan** ve **Hüseyin** öylesine sevilirdi ki, Kâbe'yi tavaf edecekleri zaman halk onları görmek ve selamlamak için birbirlerini ezerdi.

Zühri, **Enes** (r.a)'ten rivayet ediyor:

"Hasan b. Alî'nin yüzü, Rasûlullah (s.a)'ın yüzüne çok benzerdi".

Zühri, **Hânî**'den, o da Hz. **Ali** (r.a)'den naklediyor:

"Hasan, yüz itibariyle Allah Rasûlü'ne çok benzerdi. Hüseyin ise beden (omuzlardan aşağısı) itibariyle Rasûlullah (s.a)'a çok benzerdi".

Hâris'den naklediliyor:

H. **Ali** (r.a) oğlu **Hasan**'ı çok severdi. Bir gün ona;

"Ey oğulcağızım! Bir hutbe okusan da seni dinlesem nasıl olur? Yapar mısın?" diye sordu. **Hasan** (r.a) utanarak;

"Sana bakarak hutbe veremem, bundan hayâ ederim, sıkılıyorum babacığım" dedi. Hz. **Ali**, bu cevap üzerine gitti, **Hasan**'ın göremeyeceği bir yere oturdu. **Hasan** (r.a) babası uzaktan onu dinlerken son derece etkili bir hutbe okudu. Hutbesini bitirip geldiğinde **Ali** (r.a) şu âyeti okuyordu⁽¹⁾:

"Allah (birbirine benzer) birbirinden türeme bir nesil olarak, Âdem'i, Nuh'u, İbrahim ailesini ve İmran ailesini seçip âlemlere üstün kıldı. Allah işiten ve bilendir"⁽²⁾.

(1) İbni Kesir, el-Bidâye ve'n-Nihâye, c. 7, s. 37.

(2) Âl-i İmran, 33-34.

Zühdü ve Büyüklüğü

Hız. Hasan engin bir öz bilgisine sahip, hikmetin sırrına ermiş, yüce bir insandı. Onun zühd ve tasavvuf dünyasında büyük bir yeri vardır. Günlerinin çoğunu oruçla geçiren bu güzel insan, riyâdan uzak durur, nazik bir dille konuşurdu.

Tasavvuf aydınlık bir ifade, tertemiz bir özdür.

Hâris'den naklediliyor:

Hız. Ali ile oğlu Hasan arasında şöyle bir konuşma geçti:

"Ey oğulcağızım! Sedad (doğruluk) nedir?"

"İyiliği yayararak kötülüğü ortadan kaldırmaktır".

"Şeref nedir?"

"Dostlara güzel davranmak, hatayı kabullenmektir".

"Mürüvvet nedir?"

"Namuslu olmak ve malı helâlinden kazanmaktır".

"Yumuşak kalplilik nedir?"

"Azla kanaat etmek ve zayıfları korumaktır".

"Alçaklık nedir?"

"Kişinin sadece kendine harcaması ve bundan sevinç duymasıdır".

"Cömertlik nedir?"

"Hem kolay hem de zor zamanlarda rahatça verebilmektir".

"Cimrilik nedir?"

"Harcamayıp sıkı sıkı tuttuğunla övünmen, hayırlı işlere harcadıklarını da telef olmuş mal saymandır".

"Kardeşlik nedir?"

"Darlıkta ve bollukta her şeyini paylaşabilmendir".

"Korkaklık nedir?"

"Dosta karşı cesur ve dik başlı, düşmana karşı pısırtık dav-

ranmaktır”.

“Gerçek ganimet nedir?”.

“Allah’ı sevmek, gûnahtan sakınmayı tâ kalpten arzulamak ve dünyalık (mal, mülk, zevk gibi geçici) şeylere değer vermemektir. İşte bunlar soğuk (yani savaş etmek sizin elde edilen) ganimetlerdir”.

“Hilm nedir?”.

“Kini yutmak, benliğe sahip olmaktır”.

“Zenginlik nedir?”.

“Az da olsa Allah’ın verdiği rızka razı olmaktır Gerçek zenginlik gönül zenginliğidir”.

“Fakirlik nedir?”.

“Nefsin hiç doymaması, her şeye karşı açgözlü olmasıdır”.

“Men’a (kötülüğü önleme gücü) nedir?”.

“Sağlam ve metin olmak, insanların sözü dinlenen ve mevki sahibi olanlarına karşı hakkı cesaretle savunmak, onlarla mücadele etmektir”.

“Zillet nedir?”.

“Yaratılanlardan korkmaktır”.

“Konuşma acizliği nedir?”.

“Sakalla (çeneyle) oynamak ve muhatabın yüzüne tükürerek konuşmaktır”.

“Cesaret nedir?”.

“Dostlarla bir hareket etmektir”.

“Külfet ve boşboğazlık nedir?”.

“Seni ilgilendirmeyen şeyleri konuşmandır”.

“Yücelik nedir?”.

“Borçluya yardım etmen, suçları affetmendir”.

“Akıl nedir? (Hafıza kastediliyor)”.

"Kalbin, içine alabildiği hiçbir şeyi unutmamasıdır".

"Ahmaklık nedir?"

"Âdil öndere başkaldırmak, ona karşı sesi yükseltmektir".

"Erdem nedir?"

"Güzel davranmak ve kötülükleri terketmektir".

"Mazbut olmak nedir?"

"Ağırbaşlı olmak, dostlara güzel davranmaktır".

"Sefahat nedir?"

"Kötülere uymak, sapıkları dost edinmektir".

"Gaflet nedir?"

"Yüce ve ahlâklı insanlara değil, fitne ve fesat peşinde koşanlara boyun eğmektir".

"Mahrumiyet nedir?"

"Sana sunulmuş, eline geçmiş olduğu halde nasibini alamamandır".

Hız. Ali (r.a) bu konuşmadan sonra Rasûlullah (s.a)'tan şu hadisi nakletti:

"Cehaletten daha korkunç bir fakirlik, akıldan daha iyi bir nimet yoktur".⁽¹⁾

Hız. Hasan (r.a) daima yürüyerek hacca giderdi. O son derece cömert bir insandı. Mahnı ikiye ayırmıştı. Bütün malının yarısını Allah için fakirlere dağıtıyor, diğer yarısını da ihtiyaçları için kendine ayırıyordu. Hatta bu tutumu, çarıklardan ve mestlerden birini kendine diğerini de fakirlere dağıtmaya kadar vardı.

Hız. Hasan (r.a)'ın Hilafeti ve Muâviye İle Barış Yapması

İbni Mülcem, Hız. Ali'yi katledince, halk Hasan'ın yanına gelerek; *"ey müminlerin emîri! Halifelîği sen al!"* dediler. Hız. Hasan; *"...Hayır! Ben sizi bu konuda, tıpkı Rasûlullah (s.a)'ın bıraktığı (hiç kimseyi halife seçmeden, halife belirlemeden) gibi*

(1) Bu uzun hadis için bkz. Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 2, s. 36.

bırakıyorum. Eğer Allah size hayır murad ederse, mutlaka sizi hayrınıza dokunacak bir karara vardırır. Nitekim Rasûlullah (s.a) vefat ettikten sonra da sizin, hayırlı bir insan üzerinde ittifak etmenizi sağlamıştır" dedi.⁽¹⁾ Buna rağmen halk Hz. Hasan'ı bu işe son derece lâyık bulduğu için ona biat etti.

Daha önce emîr'ü'l-müminîn olan Hz. Ali (r.a), Şamlılar'a karşı tedbir almak amacıyla büyük miktarda asker toplamıştı. O, böyle bir sefere çıkma hazırlığı içindeyken öldü. Cenabı Allah bir işi tamamlamak istediğinde, onu engellemek mümkün değildir. Hz. Ali'nin şehid edilmesiyle beraber, halk tarafından biatla halife seçilen Hz. Hasan; Muâviye ve Şamlılar'ın kendi üzerine yürütmek istediklerini haber aldı. Daha önce Hz. Ali'ye böyle bir sefer için biat etmiş olan ordu, Muâviye ile karşılaşmak üzere Küfe'den ayrılmıştı. Hz. Hasan bu orduyla yola çıkıp Mesken denilen yere varıp konaklamıştı.

Oradan Medâin'e varan Hz. Hasan, onikibin kişilik bu ordunun başına Kays b. Sa'd b. Ubâde el-Ensari'yi tayin etmiş bulunuyordu.

Hız. Hasan, kampta dinlenirken birden bağrışmalar duyuldu. Birisi; "*Kays b. Sa'd öldürüldü, Kays öldürüldü!*" diye bağırıyordu. Ansızın ortalık karıştı, herkes birbirinin malına saldırdı. Hz. Hasan'ın bulunduğu yere kadar geldiler. Oturduğu kilimi çekip aldılar, ona hücum edip yaraladılar. Hz. Hasan, bu olaydan dolayı isyancılara karşı büyük bir tiksinti duydu. Bineğine atladı, Medâin'deki beyaz kasra gitti. Oraya vardığında her yanı yara bere içindeydi. Ordu kasrın önüne geldiğinde, Muhtar b. Ubeyd (Allah onu rezil etsin!) Medâin'de memur olan amcası Sa'd b. Mesud'a şöyle dedi:

"*Şerefli ve zengin bir adam olmak ister misin?*" Sa'd;

"*Ne demek istiyorsun?*" dedi. Muhtar;

"*Hasan'ı al, her tarafından zincirlere bağla ve Muâviye'ye gönder!*" dedi. Sa'd;

"*Allah seni rezil etsin! Senin teklifin ne kötü! Benden Rasûlullah (s.a)'ın torununu mahvetmemi mi istiyorsun?*"⁽²⁾ diye cevapladı.

(1) İbni Kestir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 8, s. 14.

(2) A.y.

H. Hasan Irak'ta yakalandı. Iraklılar, Şamlılar'a karşı H. Hasan'a dayanarak kendilerini savunmak istiyordu. Oysa yaptıkları işle istedikleri şey birbiriyle bağdaşmıyordu. Onların asıl hüsranı, birbirleriyle görüş ayrılığı içinde olmalarından ve başkanları dinlememelerinden kaynaklanıyordu. Eğer bîat ettikleri zatın, Rasûlullah (s.a)'ın kızı Fâtıma'nın oğlu olan Hasan'ın kıymetini bilselerdi, Hasan'ın müslümanlar arasında bir efendi, bir lider konumunda olduğunun farkına varsalardı, döneklik yapmazlar, kargaşaya düşmezlerdi.

H. Hasan (r.a), ordusunun dağınıklığını ve çevresindekilerin kararsızlığını görünce Muâviye'ye bir mektup yazarak barış istediğini bildirdi. Muâviye de o sıralarda karşı koymak için ordusunun başına geçmişti. H. Hasan emirlikten çekilmek için birtakım şartlar öne sürdü. Muâviye bunları yerine getirdiği takdirde, Hasan emirlikten vazgeçecekti.

İbni Kesir, Rasûlullah (s.a)'ın; "benden sonra hilafet 30 senedir. Sonra krallık haline gelir" sözünü şöyle yorumluyor:

"H. Hasan ile hilafet 30 yıla tamamlanmıştır. Hasan, Muâviye için H. 41. yılın Rebiulevvel ayında hilafeti terketti. İşte Rasûlullah (s.a)'ın ölümünden bu tarihe kadar da tam 30 yıl geçmiştir".

Hasan (r.a) ümmetin kanı dökülmesin diye bu işten çekildiğini hutbesinde söylemiştir. Fakat bazıları ona; "müslümanların ayıbı, müslümanları rezil eden" diyorlardı. Oysa o, günün şartlarını öyle değerlendirmiş ve böyle bir karara varmıştır. Etrafındakiler ona;

"Ey müslümanların ârî (ayıbı)" dediğinde,

"Âr (ayıp), nâr (ateş, cehennem)'dan hayırlıdır" cevabını verirdi⁽¹⁾.

H. Hasan (r.a)'ın Şehadeti

H. Hasan (r.a) zehirlenerek öldürülmüştür. Umeyr b. İshak anlatıyor:

Kureyşli bir adamla beraber Hasan'ın yanına geldik. "De-

(1) İbni Kesir, *el-Bidd'ye ve'n-Nihâye*, c. 8, s. 41.

falarca zehirlendim. Bu seferki hepsinden daha kötüydü" diyordu. O sırada Hz. Hüseyin geldi, Hasan'ın yanına oturdu ve;

"Ey kardeşim! Sana bunu içiren arkadaşın kimdi?" diye sordu. Hasan;

"Onu öldürmek mi istiyorsun?" dedi. Hüseyin;

"Evet!" dedi. Bunun üzerine Hasan şu cevabı verdi:

"Eğer şu anda zannettiğim adam bunu yapmışsa, Allah'ın intikamı daha çetin olacaktır".

Hz. Hasan'ın cenazesine büyük bir kitle katıldı. Hasan vefat ettiğinde 47 yaşındaydı⁽¹⁾.

Hz. Hasan (r.a) öleceği zaman;

"Yatağımı evin avlusuna çıkarın!" dedi. Onu dışarı çıkardılar. Orada şöyle diyordu:

"Allah'ım! Senin nezdinde olmayı arzu ediyorum"⁽²⁾.

Hz. Hasan, Ali (r.a)'nin ölümünden sonra H. 40 yılının Ramazan ayında hilafeti aldı. Muâviye ile 41 yılının Rebiulevvelinde barış yaptı. Hasan'ın hilafeti 6 ay sürmüştür⁽³⁾.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

HÜSEYİN B. ALİ B. EBÎ TÂLİB (R.A)

Hz. Hüseyin Hicret'in 4. senesinde, Şaban ayının 5. gecesinde dünyaya geldi. Peygamber efendimiz mübarek ağız suyunu bu minik yavrucağın ağzına koydu, ona duâlar etti ve ona Hüseyin⁽⁴⁾ ismini verdi. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Hz. Hasan'ın yüzü Rasûlullah (s.a)'ın yüzüne çok benzerdi. Hz. Hüseyin'in ise, bedeni

(1) İbnî Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 8, s. 44.

(2) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c. 1, s. 386.

(3) Muhammed b. Ebîbekir el-Enasri et-Tilmisânî, *el-Cevhere fi Nesebi'n-Nebiiyyi ve Ashâbihî'l-Aşere*, c. 2, s. 204 (Riyad).

(4) Hüseyin; 'Hasan' kelimesinin tasfirdir. Anlamı güzelcik, güzel çocuk demektir. Hz. Hasan'dan sonra doğduğu için de, onun küçüğü anlamında (Hasancık) bu ad verilmiş olabilir. (Çev.)

Rasûlullah (s.a)'ın bedenine benziyordu.

Hız. Hüseyin, Rasûlullah (s.a)'ın son beş yılına yetişmiş ve ondan birkaç hadis rivayet etmiştir ⁽¹⁾.

Ebu Eyyub el-Ensârî (r.a)'den rivayet ediliyor:

Rasûlullah (s.a)'ın yanına girdim. Hasan ve Hüseyin Peygamber (s.a)'ın göğsünde oynuyorlardı.

"Onları seviyor musun ey Allah'ın elçisi?" dedim.

"Onları nasıl sevmeyeyim ki?! Benim dünyadaki reyhan çiçeklerimdir bunlar!" dedi.

Ebu Said'den naklediliyor:

Rasûlullah (s.a); *"Hasan ve Hüseyin cennet gençlerinin efendileridir"* buyurdu.

Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan naklediliyor:

Rasûlullah (s.a); *"işte bunlar benim iki oğlumdur. Kim bunları severse, beni sevmiş olur"* buyurdu. Peygamberimiz, Hasan ve Hüseyin'i kastediyordu ⁽²⁾.

Hız. Hüseyin (r.a)'ın Şahsiyeti

Hız. Hüseyin son derece mütevazı bir insandı. Bir keresinde fakir ve zavalı insanların yanından bineğiyle geçerken, onlara selam verdi. Biçâre insanlar yere serdikleri bir örtü üzerinde bulunan ekmek kırıntılarını yiyorlardı. Hız. Hüseyin'e sevgiyle bakarak:

"Gel bize, ortak ol soframıza ey Peygamber torunu?" dediler. Hız. Hüseyin bineğinden indi ve şöyle dedi:

"Allah, başkalarını hor gören kibirli insanları sevmez". Sonra fakirlerin yanına gitti, oturdu ve onların yemeğine katıldı. Yemekten hep birlikte kalktıklarında onları evine davet etti:

"Siz beni çağırdınız. Ben çağrınıza uydum. Haydi şimdi de ben sizi çağırıyorum, evime gelin!" dedi. Yoksul insanlar Hız. Hüseyin'in bu teklifini seven seve kabul ettiler. Beraberce Hız. Hüseyin

(1) İbnî Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 8, s. 149-150.

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sâfiye*, c. 1, s. 386, 387.

yin'in evine geldiler⁽¹⁾.

İbni Uyeyne, Abdullah b. Ebî Zeyd'den naklediyor:

"Hüseyn b. Ali'yi gördüm. Bir iki kıl hariç sakalının her yanı ve saçları simsiyahtı"⁽²⁾.

Hz. Hüseyn ibadetlerine dikkat eden, namaza, oruca ve hacca düşkün bir zat idi. Yirmi defa yürüyerek hacca gitmiştir⁽³⁾.

Hz. Hüseyn'in şehadeti öncesindeki olaylar şöyle geçmiştir:

Yezîd'in Veliâht Tayin Edilişi

Muâviye, kendinden sonra Hz. Hasan (r.a)'ı hilafete tayin edeceğine söz vermişti. Fakat bazı valileri ve yakınları, Yezîd'in veliahtlığa daha lâyık olduğunu söylediler. Muâviye'nin kafası iyice karıştı⁽⁴⁾. Özellikle Mugîre b. Şu'be'nin kulis faaliyetleri ona çok etki etti. Mugîre kendi açısından, Yezîd'in hilafete geçmesini uygun buluyordu. Böylece devlet içerisinde sağlam bir yer edineceğini umuyordu. Önce Muâviye'nin çevresindeki adamlarını; *"şu anda ben size emirlik veya valilik gibi rütbelere verilmesine yardımcı olmazsam artık bunun hiç imkânı kalmaz"* diyerek kendi yanına çekti. Daha sonra Yezîd'e gelerek;

"Rasûlullah'ın en yakın arkadaşları gitti. Geriye onların evlatları kaldı. Sen faziletin, ileri görüşlülüğün, siyasetin ve dindarlığınla (1) bu işe en lâyık adamsın! Niçin Muâviye'den sonra tahta oturmak için bir girişimde bulunmuyorsun?" diyerek iki yüzlülük yaptı. Mugîre'nin bu sözlerini işiten Yezîd; *"bunun gerçekleştirebileceğine inanıyor musun?"* diye sorunca, Mugîre; *"evet, elbette!"* demişti. Daha sonra Yezîd, babasının yanına giderek Mugîre'nin teklifini ve kendi kanaatini bildirdi. Muâviye, Mugîre'yi yanına çağırdı ve; *"demek böyle düşünüyorsun. Peki Yezîd'in benden sonra veliaht olması için nasıl destek bulacağım?"* dedi⁽⁵⁾. Muâviye, önündeki güçlü engellerin farkındaydı. Ayrıca Yezîd'in veliaht olması demek, artık işin asıl renginin ortaya çıkması demektir. Zaten

(1) Muhammed el-Ensârî, *el-Cevhere*, c. 2, s. 213.

(2) ez-Zehbî, *Stret-i A'lâmi'n-Nübela*, c. 3, s. 281

(3) el-Ensârî, *el-Cevhere*, c. 2, s. 214.

(4) İbni Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 8, s. 8.

(5) İbnü'l-Esr, *el-Kâmil fî't-Târik*, c. 3, s. 504.

köşkler, saraylar ve yönetim biçimiyle krallığı andıran bu hükümet, Yezîd'in tayiniyle tam Bizans ve Kısra usulü bir imparatorluğa dönüşecekti.

Muâviye'nin, "kim destekler?" sorusuna Mugîre şu cevabı verdi: "Ben Kûfe halkını garanti ederim. Ziyad da Basra'yı ayarlar. Zaten bu iki şehir sana bîat etti mi, hiç kimse karşı koyamaz, iş kabul edilir?".

Muâviye bu görüşmeden sonra Mugîre'ye;

"Peki o halde kalk, görevinin başına dön. Bu konuda güvendiğin kimselerle görüş, durumu bize bildir, tekrar görüşelim" dedi. Mugîre, Muâviye'nin huzurundan ayrılp adamlarının yanına geldiğinde kendisine merakla bakıp; "neler oldu, anlat bakalım?" diye soranlara şu cevabı verdi:

"Muâviye'nin kafasına, hiç mi hiç olmayacak gibi gözükken muhâl bir işi soktum! Bu iş Muhammed ümmetine pek yaraşır bir iş değil! Ama öyle bir gedik açtım ki, ebediyen kapatılamayacaktır!"⁽¹⁾.

Mugîre daha sonra Kûfe'ye geldi. Oradaki Umeyyeoğulları taraftarlarını ikna etti. Onların oluşturduğu on-onbeş kişilik bir heyete 30 bin dirhemlik hediyeler verdi.

Kûfeliler daha sonra Muâviye'yi ziyaret ederek Yezîd'i hilafet için uygun gördüklerini bildirdiler. Muâviye de bu konuda isteği ve azmi artmış olarak Basra halkını ayarlamak üzere Ziyad'la konuştu. Ziyad da orada gereken çalışmaları yürüttü.

Sonunda Muâviye açıkça, Yezîd'e bîat çağrısında bulundu. Yıl; Hicret'ten sonra 56 senesiydi. İnsanlar Yezîd'in kötü ahlakını bildikleri için bu işe razı olmadılar. Bazıları Yezîd'e gidip bu işten el çekmesi gerektiğini, böyle yapmasının hilafete atılmaktan daha hayırlı olacağını söylediler. Yezîd de bu işten biraz çekilir gibi oldu. Babası Muâviye ile görüşerek, kısa bir süre bu faaliyetleri durdurdular⁽²⁾.

Yezîd'e bîat çağrısına herkes kerhen "evet" demişti. Bu çağrı Hz. Ebu Bekir'in oğlu Abdurrahman, Hz. Ömer'in oğlu Abdul-

(1) İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Târik*, c. 3, s. 504 (Ahmet Ağrakça tercemesi okurların istifadesi için kitabın tercemesi kaynak olarak gösterilmiştir. Çev.)

(2) İbni Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 8, s. 80.

lah ve Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin'le Abdullah b. Zübeyr ve İbni Abbas tarafından reddedildi. Onlar "evet" demediler.

Muâviye o sene umre için Mekke'ye geldi. Mekke dönüşü Medine'ye girdi ve bir hutbe okuyarak Yezîd'e bîat çağrısı yaptı. Mescidde bulunan, fakat ses çıkardığı ya da itiraz ettiği takdirde başlarına dikilen cellatlar tarafından kellelerinin uçurulacağı tehdidine maruz kalan Hz. Hüseyin ve arkadaşları aykırı bir söz söyleyemediler⁽¹⁾.

Böylece Yezîd'in veliahtlığı iyice onaylandı. Tüm beldelerden temsilciler gelerek kabul dileklerini bildirdiler⁽²⁾.

Yezîd, krallığı iyi idare etmesiyle şöhret bulduğu gibi, çok şarap içmesi, namaz kılmaması, şehvetine aşırı düşkün oluşu, kıyıcılığı, zulmü ve fahişelerle yatış kalkmasıyla da meşhur biriydi.

Yezîd'e, babası henüz sağken, ondan sonra tahtın varisi olacağına dair söz verilmişti. Muâviye ölünce Yezîd, Hicret'in 60. yılında halife olarak bîat aldı⁽³⁾. Bu sözde bîattı ama korku, terör, adam kayırma ve rüşvetle elde edilen bir mirastı aslında.

Aslında, eğer ortada müslüman bir devlet varsa, bunun başına geçmeye en lâyık olmayacak olan adam Yezîd'di. Daha sahabeden nice insanlar vardı hayatta. Sahabe ve tâbîn içinde müslümanların başına geçmeye lâyık, sîreti temiz, huyu güzel, müslümanları adilce ve zulümden uzak bir idare ile yönetmeyi becerebilecek nice insanlar varken, Yezîd geçti başa⁽⁴⁾.

Kerbela

Hz. Hüseyin, Yezîd'e bîat etmedi. Bu görüşünde direterek, atası Hz. Muhammed (s.a)'in şehri olan Medine'de kaldı. Yezîd'in adamları Hz. Hüseyin'in red cevabını Ömer oğlu Abdullah, Ebu Bekir oğlu Abdurrahman, Zübeyr oğlu Abdullah ve diğerlerinin red cevabı ile bir tutmadılar. Çünkü Hz. Hüseyin, güzel ahlâkı, adâletli davranışı, zulme karşı oluşu, babadan oğula geçen bir krallık değil, gönül hoşluğu ile seçilen, bîatle başa gelen bir başkan yönetimindeki islâmi hükümeti savunması ve Peygamber

(1) İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Târikh*, c. 3, s. 512.

(2) İbni Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 8, s. 80.

(3) İbnü'l-Esir, a.g.e. c. 8, s. 226.

(4) Ebu'l-Hasen Ali en-Nedvi, *Aliyyu'l-Murtaza*, s. 207.

(s.a)'in soyundan gelişi ile diğerlerinden çok farklı bir konumdaydı.

Yezid ve adamları devamlı Hz. Hüseyin'i sıkıştırıp bîat talebinde bulununca, o da Mekke'ye sığındı. O sıralarda Irak taraflarından onun başa geçmesini öneren mektuplar geliyordu. Iraklılar yanlarında yüzbin kişinin onu desteklediğini, hemen gelip emirliğini ilan etmesi gerektiğini söylüyorlardı. Onların bu çağrılarını duyan Hz. Hüseyin amcası oğlu Müslim b. Akil'i Irak'a gönderdi. Müslim Irak'taki durumu araştırarak, ortamın elverişli olup olmadığına bakacaktı. Hz. Hüseyin, Müslim'le gönderdiği mektuplarda Iraklılar'a selam yolluyor, elçisi olan Müslim b. Akil'in güvenilir biri olduğunu, oradaki durumu araştırmak üzere gönderildiğini ve durum anlatılanlar gibiyse, hemen kendisinin oraya geleceğini bildiriyordu.

Müslim elindeki mektupla Kûfe'ye girdi. Kûfeliler hemen onun çevresini sarıp, Hz. Hüseyin'in emirliğini kabul ettiklerini bildirdiler. Canları ve malları yok olma pahasına da olsa, onu destekleyeceklerine dair yemin ettiler. İlk başta 12 bin kişi, daha sonra da 18 bine yükselen bîatçı kitlesini gören Müslim b. Akil, Hz. Hüseyin'e, durumun elverişli olduğunu haber veren bir mektup gönderdi. Hz. Hüseyin haberi alınca Mekke'den yola çıktı. Yezid ise durumdan haberdar olduğu için, Kûfe emri Numan b. Beşir'i azletti ⁽¹⁾. Kûfe'yi de Basra valisi olan Ubeydullah b. Ziyad'ın idaresine verdi ⁽²⁾.

Ubeydullah b. Ziyad yola koyuldu. Kûfe'ye geldi, hükümet sarayına girdi ve kapıları kapattı. Müslim b. Akil ordusuyla kapıya geldiğinde, sarayda bulunan kabile reisleri ve Kûfe ileri gelenleri Ubeydullah b. Ziyad'ın yanından saray dışındaki kabilelerine ve bağlılarına; *"dönün, gidin, bu işe bulaşmayın"* emrini verdiler. Ubeydullah b. Ziyad bazı reislere, Kûfe sokaklarında dolaşmalarını ve halkı Müslim b. Akil'den sakındırmalarını istedi. Artık kadın oğluna ve kardeşine, babalar oğullarına; *"eve dön, onlarla ne yapacaksın?!"* çağrısını yapmaya başladı.

İnsanlar dağlararak azaldılar. Müslim'in çevresinde kala kala 300, hatta 30 kişi kaldı. Müslim onlarla akşam namazını kıldı. Kinde kapılarına doğru yöneldi. Yanında artık hiç kimse yoktu.

(1) İbni Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 8, s. 152.

(2) Numan b. Beşir, iyi ahlaklı, "bana saldırmayana ben saldırmam" diyen bir sahabyıdı. Bkz. İbnü'l-Esir, *et-Kâmil fi't-Târik*, c. 4, s. 26.

Garip, ve ihanete uğramış bu yalnız insan ne yolu gösterecek birini bulabildi, ne de ona dost olacak birine rastladı. Karanlık bastığında nereye gideceğini bilmeyen bu adam, kuşku dolu adımlarla sokakları arşınlamaktaydı ⁽¹⁾.

Müslim sonunda sığınacak bir ev buldu. Ama onun orada olduğu çabuk anlaşıldı. Dışarıdan sesler yükselmekte, cellatlar vahşet çığlıkları atmaktaydı.

İbni Akıl bu sesleri işitince kendisini kuşatmak üzere gelindiğini anladı. Kılıcıyla kahramanca onların önüne çıktı, saldırganları dışarı attı. Bu olay defalarca tekrarlandı. Üzerine yapılan tüm hamleleri savuşturan **İbni Akıl**, her seferinde onları dışarı atmakta, ama gittikçe de yorulmaktaydı. Ahmer kabilesinden birisi **Müslim**'in ağzına şiddetli bir darbe indirerek **Müslim**'in iki dişini kırdı. **Müslim** de ona gereken karşılığı verdi kılıcıyla. Etrafta bulunanlar **İbni Akıl**'in bu kahramanca savunmasına karşı koyamayacaklarını anlayınca evin damına çıktılar. **İbni Akıl**'in kafasına taş attılar, ateşe verdikleri kamış parçalarını fırlattılar. **İbni Akıl** bu manzarayı görünce yolun ortasına çıktı, mücadelesine orada devam etti. "*Teslim ol, senin canın bağışlanacak, kendini tehlikeye atma*" diyenlere de şu cevabı verdi:

*"Yemin ettim özgür öleceğim diye,
Ölüm,
İsterse buyursun en bilinmedik şekliyle!
İsterse katsın soğuğu
Sıcağa ve acıya,
Güneşin ışığı dönsün ve
durup sakinleşsin artık,
Evet... Herkes bir gün kötülükle karşılaşır belki,
Bense,
Yalan söze aldanıp,
İhanete uğramaktan korkarım!"*

Onun böyle bir karşılık verdiğini duyanlar; "*korkma kimse seni aldatamaz, bunlar senin amca çocuklarıdır*" dediler. Onların arasında bulunan **Muhammed b. Eş'as** da böyle sanıyordu. Zan-

(1) *İbni Kesir, el-Bidâye ve'n-Nihâye* c. 8, s. 154-155.

nediyordu ki, Müslim'e dokunulmayacak, Müslim teslim olduğu zaman öldürülmeyecek.

Müslim atılan taşlardan aldığı yaraların tesiriyle bitkin düştü. Artık yakalanmıştı. İbni Ziyad'ın huzuruna götürülürken birden aklına gelen bir şeyle hüngür hüngür ağlamaya başladı. Onu götürenler şaşırıldılar. Bu kadar zaman kahramanca dövüşen ve ölümden kılı bile kıpırdamayan adam niçin ağlıyordu? Densizin biri kalktı, ona akıl öğretti: "Senin yerinde başka biri olsa, bu haline ağlamaz ey Müslim" dedi. Müslim bu ahmak adama baktı ve şöyle cevap verdi:

"Ben kendim için ağlamıyorum! Sizin yanınıza gelecek olan yakınlarım için ağlıyorum. Size aldanıp buraya gelmeye hazırlanan Hüseyin ve Hüseyin ailesi için ağlıyorum!"

Müslim'e sanıldığı gibi eman verilmedi. Onu sarayın damına çıkardılar. Müslim Allah'a varmanın huzuru içinde tesbih getiriyor ve kendisinin başını vuracak olan adamla alay ediyordu. Müslim'in başını ancak iki darbeyle kesebildiler. Önce başını daha sonra da gövdesini sarayın tepesinden yere fırlattılar ⁽¹⁾.

Müslim'in Ölmeden Önce Gönderdiği Mektup

Hz. Hüseyin o sıralarda Mekke'den çıkarken, Müslim, öldürülmeden önce Muhammed b. Eş'as'a şöyle demişti: *"Eğer Hüseyin'e benim ağzımdan bir mektup yollamaya muvaffak olabilirsen, ona mutlaka dönmesini ve buraya hiç gelmemesini söyle! Haydi göreyim seni!"*

Muhammed b. Eş'as Hz. Hüseyin'e "dön" tavsiyesini içeren mektubu gönderdi. Fakat Hz. Hüseyin haberciyi dinlemedi. *"Allah ne dilemişse olur"* dedi.

Çevresindekiler Hüseyin'in bu işe kesin kararlı olduğunu görünce onu sakındırdılar, öğütler verdiler. Onu seven ileri görüşlü kimseler Irak'a gitmemesi gerektiğini söylediler. Abdullah b. Abbas;

"Iraklılar dönecek ve hain bir halktır. Onlara aldanma! Kal burada, Iraklılar önce düşmanlarını halletsinler, sonra sen oraya"

(1) İbnü'l-Esir, el-Kâmil fi'l-Târik, c. 4, s. 39.

gidersin!" dedi. Hz. Hüseyin ise;

"Ey amcaoğlu! Allah'a yemin olsun ki, senin merhametli bir öğüt verici olduğumu biliyorum. Ama ben artık gitmeye azmetmişim!" dedi. İbni Abbas:

"Eğer gideceksen, çocuklarını ve hanımlarını götürme! Vallahi seni tıpkı Osman gibi, hanımları ve çocuklarının gözleri önünde öldürmelerinden korkuyorum" (1) dedi.

İbni Ömer de Hz. Hüseyin'i uyararak, oraya gitmemesi gerektiğini söyledi. Ama o kararından vazgeçmiyordu. Onu Abdullah b. Zübeyr ve Ebu Said el-Hudrî de vazgeçirmeye çalışmış ise de başaramamışlardır. Hz. Hüseyin yola düştüğünde karşısına şair Ferzad'ın çıktığı ve şöyle dedi:

"Ey Allah Rasûlü'nün torunu! Kalpler seninle!
Kılıçlar sana karşı!
Zafer ise gökten gelir" (2).

Onun selameti ve hayatta kalabilmesi için yapılan bunca tavsiye onu yumuşatmayacak, azmini kıramayacaktı. Çünkü, mesele onun halifelik hakkıyla ilgili değildi. Ya da içinde Yezîd'e karşı beslediği şahsî düşmanlık değildi. Aynı şekilde bu çıkış, kâr ve zarar hesapları yapan bir iktidar ve tamah düşkününün son derece planlı yürüttüğü bir sergüzeşt de değildi. Bu, elbette bir iktidar macerası değildi!

Mesele çok daha büyük, çok daha önemliydi!

İslâm ve İslâm'ın varoluşuyla ilgiliydi. Müslümanların özlerini korumalarıyla ilgiliydi. Eğer müslümanların hepsi bu batıl hareketin karşısında susarsa, bunun anlamı İslâm'ın aziz ve şahsiyetli insanlardan tamamen mahrum olması demekti. Yani artık müslümanlar bu yüce dîne mensup olduklarını hangi dille savunacaklardı? Demek müslümanların hiçbirisi zorba ve diktatör otoritelere ses çıkaramayacaktı ha? Kim güçlüyse onun borusu ötecekti. Ne Kur'an'ın ne de doğruların hiçbir gücü olmayacaktı.

İşte Hüseyin'in gözünde hadise buydu! Bu mantıkla, mutlaka

(1) İbni Kesrî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 8, s. 160.

(2) İbni Hacer, *el-İsbâh*, c. 1, s. 213.

yola çıkmaya karar verdi!

O, aynı zamanda biliyordu ki, Yezîd ve beraberindekiler Hüseyin'i Medine ve Mekke'de bırakmazlardı. Onlar, mecbur kalınca Kâbe'yi ve Mescid-i Rasûlullah'ı yıkmayı bile göze alan cellat sürûleriydi.

Hüseyin, Kûfeliler'in Müslim'e ne yaptıklarını öğrendi, ama geri dönmedi. Oysa Kûfe'de Müslim'in ve Hâni b. Urve'nin ölmesi demek, cephenin tamamen çökmesi anlamına geliyordu. Bu da Hüseyin'in geri dönmesi için yeterli bir sebepti, eğer o yaşamak derdinde olsaydı!

Ama büyük kaderi onu çağırıyor, mutmain kalbi onu yönetiyordu!

"Allah'a aیتiz, O'na döneceğiz, Allah'a aیتiz. O'na döneceğiz" dedi.

Hacir denilen yere vardığında etrafındakilere şöyle dedi:

"Taraftarlarımız bizi bıraktı! Kim dönmek istiyorsa dönebilir. Ona bir zorluk çıkarmayacak, onu kınamayacağız". Bunun üzerine herkes dağıldı. Geriye sadece Mekke'den beraberinde yola çıkan arkadaşları kaldı.

Hüseyin ve beraberindekiler Kerbelâ'ya geldilerinde Hz. Hüseyin;

"Buranın adı ne?" diye sordu.

"Kerbelâ" dediler. Hüseyin;

"Şiddet ve belâ"⁽¹⁾ dedi.

Ubeydullah b. Ziyad, Ömer b. Sa'd'ı Hüseyin'e gönderdi. Ömer'le Hüseyin arasında uzun süren bir konuşma geçti. Hz. Hüseyin biat vermeyi kabullenmedi.

Daha sonra Hz. Hüseyin ile Ömer b. Sa'd üç dört defa biraraya geldiler. Ömer, aslında Hüseyin'le savaşmak istemiyordu. Ubeydullah b. Ziyad'a şu mektubu yazdı:

"Yüce Allah çalkantıyı durdurmuş ve sözbirliğini sağlamış bulunuyor. Hüseyin bana, geldiği yere dönmeyi veya kendisini

(1) Hz. Hüseyin, "Kerb ve belâ" diyor. Kerb; sıkıntı, darlık, şiddet demektir. (Çev.)

dilediğimiz bir sınır boyuna götürmemizi teklif etti. Ya da *Yezid'e* biatda bulunacağını söylüyor. Siz de bundan hoşnut olursanız, ümmet için çok hayırlı bir sonuca gidilmiş olur".

Oysa Hz. Hüseyin hiçbir zaman biattan bahsetmemiş, sadece; "bırakın beni, sonunda insanların neye karar verdiklerini görelim" (1) demişti. Ömer b. Sa'd, Hz. Hüseyin'in şehadetiyle sonuçlanacak bir savaşı önlemek için bunları yazmış olmalıydı.

İbni Ziyad bu mektubu alınca, şartları kabul ettiğini bildirdi. Ama danışmanlarından Şemr zil-Cevşen ayağa kalkarak şunları söyledi:

"O senin arazinde ve yakın bir yerde konaklamışken, nasıl oluyor da bu teklifleri kabul ediyorsun? Eğer sana biat etmeden buradan çıkıp giderse, daha da güç kazanır, ama sen zayıflayabilir ve güç kaybedersin. Sakın ona uyma! Gevşeme! O da arkadaşları da senin hükmünü kabul etsin. Eğer bu durumda ceza vereceksen, elbetteki ceza vermeye en lâyık sensin! Affedeceksen, bu senin yetkin dahilindedir! benim kulağıma gelen haberlere göre, Hüseyin ile Ömer askeri karargâhta uzun uzun konuşuyorlarmış".

İbni Ziyad, bu sözlerle kulak verdi. Şemr'e bir mektup vererek, bunu Ömer b. Sa'd'a göndermesini söyledi.

Mektubunda şöyle diyordu:

"Ey Ömer!

Ben seni Hüseyin'le savaşılmaya gönderdim. Yoksa ona uzun bir süre tanıman, bana karşı onu kayırman ya da onun gelişip ilerlemesine fırsat vermen için göndermedim! Şimdi iyi bak! Eğer Hüseyin ve beraberindekiler hükmü kabul edip teslim olacaklarsa, onları kısıvrak bana getir! Eğer kabul etmezlerse, onları öldürünceye ve uzularını paramparça edinceye kadar onlarla savaş! Onlar bunu hak ediyor! Hüseyin öldürülecek olursa, atlılar onun göğsünden ve sırtından geçip çiğnesin!

Şimdi, sen bize itaat eder ve emirlerimize uyarsan, emire baş eğerler nasıl mükâfaat alırsa sen de öyle alırsın, yok (Hüseyin'e karşı savaşmayacak) emirlerimizi dinlemeyeceksen, askerlerimizin arasından ayrıl ve onların idaresini Şemr'e bırak! Vesselam".

Şemr, İbni Ziyad'ın mektubunu Ömer'e ulaştırınca Ömer;

"Sana ne oluyor? Allah kahretsin seni! Ne getiriyorsun bana? Biz işi düzeltmeyi ümit ediyorduk, sen ise her şeyi berbat ettin! Andolsun ki, Hüseyin ebediyyen teslim olmaz. O, babasının taşıdığı ruhun aynısını taşıyor!" dedi. Şemîr;

"Peki ne yapacaksın?" diye sorunca Ömer;

"Bu işi üzerime alacağım" dedi.

Şemîr, Muharrem'in dokuzuncu günü Perşembe akşamı (9 Ekim 680 M.) Hz. Ali'nin oğlu Abbas'ı çağırdı, onunla birlikte diğer kardeşlerini de istedi. Onlara şöyle dedi:

"Kızkardeşimin çocukları! Sizlerin hayatı bağışlanmıştır. Eman üzeresiniz!". Fakat onlar şöyle cevap verdiler:

"Allah sana da, verdiği emana da lânet etsin! Sen bizim gerçekten dayımız olsaydın, hiç bize eman verip Rasûlullah'ın oğlunu emansız bırakır mıydın?"

Hz. Hüseyin karşı tarafın en son neye karar verdiğini anlamak için Abbas'ı gönderdi. Abbas durumu öğrendi ve onların sözlerini Hüseyin'e bildirdi. Hüseyin;

"Şimdi tekrar onların yanına git. Yarın sabaha kadar geciktirebilirsen iyi olur. Biz de gece boyu namaz kılar, Rabbimizden mağfiret dileriz. Rab Teâlâ biliyor ki, ben namaz kılmayı, Kur'an'ı okumayı ve O'na yalvarmayı seviyorum".

Hz. Hüseyin bu zaman içinde ailesine ve arkadaşlarına vasiyet etmeyi de istiyordu.

Abbas kalktı, karşı gruba gitti. Onlara; *"Bu akşam gidiniz, biz düşünelim. Sabah olunca inşaallah karşılaşırız. Sizin teklifinizi ya kabul ederiz yahut geri çeviririz" dedi.*

Ömer b. Sa'd, Şemîr ve çevresindekiler kısa bir tereddütten sonra bunu kabul ettiler ve döndüler.

Hz. Hüseyin arkadaşlarını topladı ve şunları söyledi:

"Yüce Allah'a övgülerin en güzelini sunuyorum! Ona, sıkıntılı zamanlarım için de ferah anılarım için de hamdediyorum!"

Allah'ım, bizim atamızı Peygamber kıldığın için sana şükürler olsun! Bizlere hakkı iştien kulak, gören göz ve anlayan kalpler verdiğin için, Kur'an'ı öğrettiğin ve dinde derin bilgi sahibi yaptığın için sana hamdediyorum! Bizleri, sana şükreden kullarından eyle! Ben şu arkadaşlarımdan daha vefakâr, daha hayırlı birini görmedim. Ailemden daha iyi ve akrabalık haklarına daha çok riayet eden başka kimse bilmiyorum. Allah hepinize benim yerime en hayırlı bir şekilde mükâfatlar versin. Sanıyorum yarın düşmanla yüzyüze geleceğiz. Hepinize izin veriyorum. Serbest olarak beni bırakıp gidiniz, bundan dolayı da sizi kınayacak değilim. İşte! Gecenin karanlığı sizleri örttü. Siz de onu, sırtına bindiğiniz bir deve gibi değerlendirin. Allah hepinize mükâfatlar versin. Daha sonra bu ülkede, burada ve bu şehirlerde Allah bu sıkıntının sonunu getirinceye kadar dağılınız. Şunu iyi biliniz ki, onlar beni istiyorlar. Beni ellerine geçirince başkalarını aramaz ve benimle oyalanırlar".

Hz. Hüseyin vasiyetini bitirince, hiç kimse oradan bir adım dahi atmayacağını bildirdi. Esed'li Müslim b. Avsece, Hz. Hüseyin'in önüne dikilerek şöyle dedi:

"Bizler seni bırakıp gideceğiz ha! Peki senin hakkını ödediğimiz hususunda Allah'a nasıl hesap vereceğiz? Nasıl özür dileyeceğiz. Allah'a yemin ederim ki, mızrağımı onların göğüslerinde kırmadıkça ve silahım elimde ölmedikçe senden ayrılmam".

Aşura günü (10 Ekim 680) Hz. Hüseyin sabah namazını arkadaşlarıyla beraber kıldı. Yanlarında 32 ath, 40 da piyâde vardı. İki taraf karşı karşıya geldi. Çatışma çok uzun sürdü. Hz. Hüseyin'in mübarek başını gövdesinden ayırdılar. Hz. Hüseyin ele geçirildiğinde 33 kesik, 34 tane de darbe izi taşıyordu. Hz. Hüseyin'in taraftarlarından da öldürülenler 72 kişiydi. O gün Hz. Hüseyin'in hanımı Rebab'ın kölesi olan Ukbe b. Sim'an'dan başka hiç kimse kurtulamadı.

Hz. Hüseyin Hicrî 61 yılında, Muharrem ayının 10'unda (Aşura günü) şehid oldu.

Hicrî 63 yılında da Harra Vakası meydana geldi. Yezid'in emriyle Medine'de taş üzerine taş bırakılmadı. Yezid, diktatörlü-

günün devamı için hiçbir canilikten çekinmedi. Her türlü melâneti işledi. Ama fazla yaşamayarak 64 yılında öldü. Saltanat Ebu Süf-
yanogulları'ndan Mervanogulları'na, onlardan da Abbasiler'e geçti. Her Firavun'a bir Musa geldiği gibi, ondan sonra gelen zorbalar da karşılarında mübarek ehli beyti, dinin gerçek savunucularını buldular. Hüseyin'den sonra torunu Zeyd b. Ali, Emevî kralı Hi-
şam b. Abdülmelik'e isyan etti. Zeyd, Hicri 122 yılında asılarak öldürüldü. Büyük imam Ebu Hanife Numan b. Sâbit Hazretleri de, Zeyd'e parasıyla yardım etmişti ⁽¹⁾.

Daha sonra Hz. Hasan soyundan Zü'n-Nefsiz-Zekiyye ve kardeşi İbrahim, Kûfe'de ayaklandılar. Ebu Hanife ve Mâlik, Zün-Nefsiz-Zekiyye'nin destekçilerindendi. İmam-ı Azam Ebu Hanife (r.a) onu açıkça desteklemiş, halife Mansur'un kumandanı Hasan b. Kahtaba'yı onunla savaşmaktan alıkoymaya çalışmıştı. Zaten Mansur'la Ebu Hanife arasında geçen ve sonunda Ebu Hanife'nin işkence ve dayakla öldürülmesine yol açan mücadelenin aslı budur ⁽²⁾.

"Müminler içinde Allah'a verdikleri sözde duran nice erler vardır. İşte onlardan kimi sözünü yerine getirip o yolda can vermiştir. Kimi de şehitliği beklemektedir. Onlar hiçbir şekilde sözlerini değiştirmemişlerdir" ⁽³⁾.

(1) el-Muvaffık Harezmi, *Mendakib-ı Ebi Hanife*, c. 1, s. 55.

(2) Ebu'l-Hasen Ali en-Nedevî, *Aliyyu'l-Murtaza*, s. 217.

(3) Ahzâb, 23.

**HZ. PEYGAMBER (S.A)'İN
HANIMLARI**

HZ. HATİCE (R.A)

Hiz. Hatice (r.a); zekî, sabırlı, ileriye gören, iffetli bir kadındı. Câhiliye devrinde bile 'Tâhire' (iffetli, yüksek ruhlu) lakabına sahip olması onun ne yüce bir mertebeye sahip olduğunu gösterir⁽¹⁾.

Hiz. Hatice (r.a) Rasûlullah (s.a)'ı her şeyiyle destekledi. Ona açılan şefkatli bir kucak, yorulduğunda yaslandığı ulu bir ağaç oldu, herkesin gadrine uğradığı, sözlerinin yalanlandığı en sıkıntılı zamanlarında bile Rasûlullah(s.a)'ı terketmedi, ona kanat gerdi.

Hatice anamız, onbeş yıl peygamberlikten önce, on yıl da peygamberlikten sonra olmak üzere Rasûlullah (s.a) ile yirmibeş yıl süren bir evlilik yaşadı.⁽²⁾ O, Rasûlullah(s.a)' ın yüksek ahlâka sahip, essiz bir insan olduğunu sezmışti. Ona kervanını emanet etti. Rasûlullah (s.a) Hiz. Hatice'nin kölesi Meysere ile bu ticaret kervanını yönetti. Kervan Şam'dan döndüğünde Peygamberimizin bulutlar tarafından gölgelendiğini gören Hatice, Rasûlullah(s.a)'a karşı daha sıcak bir alâka ve saygı hisleriyle doldu. Hatice zengindi, güzeldi. Ahlâk, soylu, zekî ve dirayetli bir kadındı. Onunla evlenmeye can atan Kureyşliler'in hiçbirisini istemedi. Güvenilir, akıllı, yüksek ruhlu, yalansız-dolansız bir hayat süren Muhammed'le evlenmek istiyordu.

Hatice (r.a) bizzat bu konuyu Rasûlullah(s.a)'ya açtı. Ona; *"Ey amcaoğlu! Hem akrabam hem de güvenilir ve doğru bir insan olduğun için seninle evlenmek istiyorum"* dedi. Böylece evlendiler.

Hatice anamız evliliği boyunca eşinden bir kere dahi ters, kırıcı ve öfkeli bir muamele görmemişti. Onunla kederde, hüzünde, varlıkta ve yoklukta yanyana, sevgi dolu bir hayat sürdürdü.

Rasûlullah (s.a), Hatice (r.a) öldükten sonra onun yakınlarını, dost ve akrabalarını ağırlamış, onlara saygı göstermiş, ikram etmiştir. Rasûlullah(s.a)'ın, Mariya'dan doğma İbrahim dışındaki tüm çocukları Hiz. Hatice'den doğmuştur.

Cebrail (a.s) Hatice'ye yedi kat gökten Allah'ın selâmını iletirdi. Buhârî ve Müslim'in rivayetlerinde şöyle geçmektedir:

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c.2, s.3.

(2) İbni Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, c.4, s.373.

Cebraîl (a.s) bir gün Rasûlullah(s.a)'ın yanına geldi ve; "*Rab Teâlâ Hatice'ye selam yollamıştır*" dedi; Hatice anamız bu selamı Efendimiz'den işitince; "*Bu, Allah'ın selamıdır. Selam (barış, esenlik ve kurtuluş) O'ndandır. Cebraîl'e de selam olsun*" dedi.

Bir başka rivâyette Rasûlullah (s.a) Hatice anamıza şöyle diyor:

"Ey Hatice! Yüce Allah sana cennette inciden bir köşk yaptırmıştır ki, orada ne gürültü işitilir, ne de bir yorgunluk vardır"⁽¹⁾.

Hz. Ali'den yapılan bir rivayette ise Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmaktadır:

"Göklerin ve yerin en hayırlı kadını İmran kızı Meryem ile Hüveylid kızı Hatice'dir"⁽²⁾.

Bir gün Hz. Âişe anamızın evine çok yaşlı bir kadın geldi. Rasûlullah(s.a)'ı ziyaret etmek istiyordu. Peygamberimiz bu kadını görür görmez saygı gösterdi, ona ikramda bulundu, hatta sırtından ridasını çıkardı, yere serdi ve yaşlı kadını bunun üzerine oturttu. Kadın gittikten sonra Âişe anamız; "*Kimdi bu kadın?*" diye sordu. Rasûlullah (s.a) şöyle cevap verdi: "*Bu kadın hayatta iken devamlı Hatice'ye gelir, onunla sohbet ederdi. Hatice'nin en samimi dostlarından*" (Buhari-Müslim).

Peygamberimiz ne yüce bir insandır! O, kadınların horlandığı, köleler gibi alınıp satıldığı bir dönemde kadına karşı vefayı, şefkati, arkadaşça ilgiyi ve sabrı öğretmiştir. Gerek yaşarken gerekse öldükten sonra hayat arkadaşlarımızı anmayı, hatırasını aziz bilmeyi öğretmiştir.

Hz. Âişe anlatıyor:

Peygamber (s.a)'ın eşleri içinde Hatice'yi kıskandığımı kadar başka hiçbirini kıskanmamışım. Oysa onu görmüş bile değildim. Ama Allah elçisi onu öyle çok anardı ki... Bazen bir kurban keser ve onu Hatice'nin sadakası olarak bağışlardı. An gelir şöyle derdim Rasûlullah(s.a)'a: "*San ki dünyada Hatice'den başka kadın yok!*". Rasûlullah (s.a) da şu cevabı verirdi:

(1) Buhârî, c.2, s.231; Müslim, c.7, s.133.

(2) Buhârî, c.4, s.230; Müslim, c.7, s.132.

"O vardı! Ve benim ondan çocuğum oldu"⁽¹⁾.

H. Âişe anlatıyor:

Rasûlullah (s.a) evden çıkıp yürütmeye başlayınca hemen Hatice'yi hatırlar, onu över ve selam gönderirdi. Yine böyle bir gün ansızın kıskançlığım tuttu ve şöyle dedim:

"O kadın; sonradan Allah'ın daha iyisini yerine gönderdiği bir ihtiyar değil miydi?"

Bu sözüm üzerine Rasûlullah (s.a) bana içerledi, kızgınlıktan perçemi titredi, bana dönerek; *"Hayır! Allah'a yemin ederim ki Rab Teâlâ ondan daha iyisini göndermemiştir bana! İnsanlar inkâr ederken o bana inandı. Herkes beni yalanlarken beni o doğruladı! Herkes beni çaresiz ve mahrum bırakırken o malıyla beni destekledi, bana sahip çıktı! Allah diğer kadınlardan bana çocuk vermezken, onun vasıtasıyla beni evlat sahibi yaptı!"*

Ben onun böyle sert tepki göstermesi üzerine; *"tamam, tamam... Benimle nefsim arasındaki bir sorundur (bu kıskançlık) Bir daha Hatice'yi kötü bir dille anmayacağım"* dedim⁽²⁾.

H. Hatice nübüvvetin onuncu yılında 65 yaşında vefat etti. **Hakim b. Hizâm** şöyle anlatıyor: *"Hatice'yi Hacün mevkiine gömdük. Onu çukura Rasûlullah (s.a) indirdi. O dönemde henüz cenaze üzerine namaz kılma gerekliliği yoktu"*.⁽³⁾

Allah Hatice (r.a)'den razı olsun.

ZEM'A KIZI SEVDE (R.A)

Hatice anamız Yüce Allah'ın rahmetine kavuştuktan sonra, Rasûlullah (s.a) yalnız kalmıştı. Çocuklarının annesi, İslâm davasında ortağı **H. Hatice** yoktu artık. İşte **Sevde b. Zem'a** bu dönemde istemiş, onunla evlenmiştir. **Sevde'nin** babası **Zem'a b. Kays b. Abdışems b. Abdived el-Âmirî**, annesi **Şumûs bt. Kays b. Amr'dır**.⁽⁴⁾

(1) Buhârî, c.4, s.231, Müslim, c.7, s.133.

(2) Müslim, c.7, s.134.

(3) Ebu Amr el-Kurtubî, *el-İstiâb fî Esmâ'î'l-Ashâb*, c.4, s.271.

(4) İbnî Hacer, *el-İsâbe*, c.4, s.330

Mekke sokaklarında Rasûlullah (s.a)'ın Sevde bt. Zem'a'ya talip olduğu haberi yayılınca bazıları buna inanamadılar. Hz. Peygamber'in Sevde gibi yaşlı ve dul birini isteyeceği kimsenin aklına gelmezdi. Zaten Sevde de Hatice'nin yerini tutmak iddiasında değildi. O yalnızdı, kocası ölmüştü. Dul ve korunmasız bir kadının gönlü alınmalı ve sıkıntılardan kurtarılmalıydı. İşte bu yüzden Rasûlullah (s.a) Sevde'ye evlenme teklifi yapmıştır. Bu kadın eğer kabilesine dönse, korkunç işkencelere maruz kalacaktı. Rasûlullah (s.a)'ın onunla evlenmesi, şefkati, koruyuculuğu ve merhametine en güzel örnektir.

Bu evlilikle başka bir hedef de gerçekleşmiş oluyordu. Rasûlullah (s.a) Sevde'nin kabilesi Abdişemsoğulları ile eskiden beri savaş içindeydi. Belki böylelikle bu kabile ile barış sağlanmasına adım atılacaktı. Gerçekten de Rasûlullah (s.a) Hz. Sevde ile evlendikten sonra kabilesinin Allah Rasûlü'ne karşı duyduğu kin ve nefret hafifledi.

Hz. Sevde validemiz Rasûlullah ile beş sene mutlu bir arkadaşlık yaptılar. Sevde anamız Hicret'in birinci yılında vefat edince Peygamber (s.a) Hz. Âişe ile evlendi. Başka bir rivayete göre ise Sevde anamız Hz. Ömer'in hilafetinin son günlerine kadar yaşamıştır. ⁽¹⁾

Allah (c.c) ondan razı olsun.

HZ. ÂİŞE ES-SIDDIKA (R.A)

Ebu Talib ve Hz. Hatice vefat ettikten sonra Peygamberimiz Kureyş içindeki en büyük iki dayanağını yitirmiş oluyordu. Düşmanları Allah Rasûlü için şöyle diyorlardı:

"Hz. Muhammed'in işi bitmiştir. Onun sonu yakındır. Onun yıldızı söndü. Bitişini seyredin".

Rasûlullah (s.a) ise Rab Teâlâ'ya yalvardı. Ondan yardım diledi ve sonunda Kureyşliler içinden nüfuzlu, yüksek mevki sahibi Ebu Bekir'in kızı ile evlenmeye karar verdi. ⁽²⁾

(1) Bintü's Şâti Âişe Abdurrahman, *Nisâ'u'n-Nebi*, s.57.

(2) İbni Hacer, *el-İsâbe*, c.4, s.330

Peygamberimizin, Hz. Ebu Bekir'in kızı Âişe ile evlenmesi, Ebu Bekir'in kabilesi ile Rasûlullah (s.a) arasında dostça bağlar kurulmasına yolaçtı.

Ebu Bekir Rasûlullah (s.a)'ın evlenme teklifini asla geri çevirmeyi düşünmedi. O da zaten bunu istiyordu. Hz. Âişe o sıralarda evlenme çağına gelmemişti. Bu yüzden düğün üç-dört sene ertelendi.

Âişe anamız, son derece zeki, dirayetli, bilgin bir kadındı. Peygamberimizin yaşam tarzını iyi bildiği için fıkıh ilminde birçok fakih sahabinin hatalarını düzeltmiş, pek çok hadisin ne anlama geldiği konusunda isabetli sözler söylemiştir. Ona *"ilk kadın müçtehide"* demek mübalağa olmaz. Hz. Âişe hakkında rivayet edilen övgü dolu hadislerden birkaçını alalım: ⁽¹⁾

Hz. Âişe rivayet ediyor:

Peygamber (s.a) bir gün bana; *"Ey Âişe! Cebrâil sana selam yolluyor"* dedi. Ben de; *"Ona da selam olsun, benim göremediğimi o görür"* dedim ⁽²⁾.

Ebu Musa el-Eş'ârî diyor ki:

"Biz, Rasûlullah (s.a)'ın ashabı olarak bir hadisi anlamakta güçlük çektiğimizde, onun anlamını Hz. Âişe'ye sorar ve ondan mutlaka bir cevap alırdık".

İmam Zühri diyor ki:

"Eğer Âişe'nin ilmi bütün kadınların ilmi ile kıyaslanırsa, onun bilgisi ağır basacaktır".

Urve diyor ki:

"Fıkıh, tıp ve şiir ilminde Âişe'den daha ileri bir kadın görmedim".

Urve naklediyor:

Rasûlullah (s.a) ölüm döşeginde *"Yarın hangi odada olacağım?"* diye sordu. Âişe'nin gününü kastediyordu. Diğer zevceleri ona izin verdiler. Rasûlullah (s.a) ölünceye kadar Âişe anamızın odasında kaldı. Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre eli onun avucunda

(1) Bintü's Şâti Âişe Abdurrahman, *Nisâ'u'n-Nebî*, s.57.

(2) Buhârî, *Kitâbu'l-Fedâil*, c.4, s.219.

vefat etmiştir ⁽¹⁾.

Müslim b. Sabîb'den naklediliyor:

Mesruk, Hz. Âişe'den hadis rivayet ettiği zaman;

"Bana Süddik'in kızı Süddika, Allah sevgilisinin sevgilisi bildirdi" diyerek hadisi okurdu.

Hz. Âişe'den naklediliyor:

Rasûlullah (s.a) ayakkabılarını tamir ediyor, ben de ona ip büküyordum. O terliyor, terledikçe yüzü daha bir aydınlanıyordu. Şaşkınlıkla onun yüzüne bakarak;

"Ey Allah'ın Rasûlü! Sana baktığımda alınının terlediğini ve terledikçe aydınlandığını gördüm. Eğer şair Ebu Bekir el-Hezeli seni görseydi, seni tıpkı şiirinde tasvir ettiği kişiye benzetecekti" dedim. Rasûlullah (s.a);

"Ebu Bekir Hezeli ne diyor ey Âişe?" dedi.

"Ebu Bekir el-Hezeli şiirinde şöyle diyor; 'Yüzüne baktığında, yağmurlu havada ansızın parlayan şimşek gibidir'" dedim. Rasûlullah (s.a) elindeki çarıkları bıraktı, yanıma geldi, iki gözümün arasından öptü ve şöyle dedi;

"Ey Âişe! Allah (c.c) senin güzelliklerini artırsın, seni daha da erdemli kılsın, beni sevindirdiğin gibi seni de sevindirsin".

Hz. Âişe'den naklediliyor:

"Allah Rasûlü'nün vefatından sonra karnımı doğru dürüst doyurmadım. Ağlamak isteyince hemen ağlıyordum. Zaten Peygamberin ev halkı da ondan sonra ölünceye kadar karınlarını doyurmadılar".

Hz. Âişe (r.a) şöyle buyuruyor:

"İbadetlerin en faziletlisini soruyorsunuz. En yüce ibâdet alçak gönüllülüktür".

Urve'nin babasından naklediliyor:

Hz. Aîşe malını yüzbin dirheme sattı ve hepsini dağıttı. Daha sonra da arpa ekmeğiyle orucunu açtı. Cariyesi ona sitem ederek:

(1) Müslim, c.7, s.135.

"Mallarını sattın! Parasını hepten dağıtmayıp birazını bıraksaydın, et ve yiyecek alırdık. Hem sen doyardın, hem de biz doyardık!" dedi. Hz. Âişe cariyeye döndü ve;

"Keşke daha önce hatırlatsaydın" dedi.

Hz. Âişe'nin süt kardeşi Ebu Said anlatıyor:

Âişe'nin yanına geldiğimde elbisesini dikiyordu.

"Ey müminlerin annesi! Allah seni zenginleştirmede mi?" diye sordum. Âişe;

"İnsan kendi için bir şey yapmıyorsa, yeni bir şeye sahip olmalıdır!" dedi.

Hişam b. Urve'den naklediliyor:

Hz. Âişe'nin huzuruna çıkıp, ona şöyle dedim:

"Ey anacığım! Fıkıh ilmini Peygamber'in hanımı olduğun için, şiiri, nesep ilmini ve tarihi olayları da Ebu Bekir gibi asil birinin kızı olduğun için biliyorsun. Bunlara şaşırıyorum. Ama tedâvi ilmini, tıbbı nereden biliyorsun, nasıl öğrendin çok merak ediyorum?"

Hz. Âişe elini omuzuma vurarak şu cevabı verdi:

"Rasûlullah (s.a)'ın günleri ömrünün sonuna doğru hep hastalıklı geçiyordu. Bense onu rahatlatmaya çalışıyor, tedavi yollarını arıyordum. İşte tedavi ilmini böyle öğrendim".

Hz. Âişe ibadete düşkün bir hanımdı. Urve'nin bildirdiğine göre bütün günlerini oruçla geçiriyordu. Kâsım da, Hz. Âişe'nin Ramazan ve Kurban bayramları hariç tüm yılı oruç tutarak ihyâ ettiğini naklediyor. Kâsım başka bir rivayetinde şunları anlatıyor:

Âişe'nin evinden çıkarken daima ona selam verip ayrılırdım. Bir gün yine çıkıyordum ki, onun ayakta şu ayeti okuduğunu gördüm:

"Cennettekiler, birbirlerine dönüp soruşurlar: Doğruşu bundan önce ailelerimizin yanında bile korku içindeydik; Allah lutfedip bizi kavurucu azaptan korudu. Ona daha önce yalvarıyorduk. Şüphesiz o iyilik yapandır, acıyandır".⁽¹⁾

(1) Târ, 26-28.

Bu âyetleri okuyor dâa ediyor, ağhyordu. Ben onu ayakta seyretmekten yorulduğum, çarşıya çıktım, ihtiyaçlarımı aldım. Geri döndüğümde onun hâlâ ayakta olduğunu ve namazını bitirmediğini gördüm. Yine ağhyordu.

Hiz. Âişe arapçayı çok güzel konuşan, etkileyici bir üsluba sahip, edibe bir kadındı. Ahnef b. Kays şöyle diyor:

"Ebu Bekir'in, Ömer'in, Osman'ın ve Ali'nin hutbelerini dinledim. Ama Âişe'nin sözlerinden daha muazzam, daha etkileyici sözler söyleyen bir Allah kulu görmüş değilim".

Vâkıdî, Hiz. Âişe'nin Hicri 58 yılında, Ramazan ayının 17'sinde saah günü vefat ettiğini söylüyor. Vefat ettiğinde 66 yaşındaydı. Diğer arkadaşlarının da bulunduğu Bakî Mezarlığı'na gömülen Hiz. Âişe (r.a.)'nin cenaze namazını Ebu Hüreyre (r.a) kıldırmıştır. O sıralarda Mervan halifeydi. ⁽¹⁾

Allah (c.c) ondan razı olsun.

HIZ. ÖMER'İN KIZI HAFSA (R.A)

Peygamber (s.a) Hiz. Âişe'den sonra Ömer'in kızı Hafsa ile evlendi. Hafsa (r.a) anamız daha önce Ensar'dan Huzâfe oğlu Huneys ile evliydi. Huneys İslâm için çok çalışmış, bu uğurda canını vermiş büyük bir mücahiddi. Şehit olduğu savaşta hanımı Hafsa da hizmet ediyor, yaralıları tedavi ediyor, onlara su taşıyordu. Canı gibi sevdiği mücahid kocasının yarasını da o sardı, ona kendi elle-riyle su içirdi. Ama ağır yaraları şehadetine yol açtı ve hanımı Hafsa bizzat defnetti onu. ⁽²⁾

Hafsa çok üzgündü. Peygamberimiz (s.a) bu yalnız ve çaresiz kalmış, hiç kimsenin evlenmek istemediği kadını memnun etmek istiyordu. Kocasını harp meydanlarında koştıran ve sonunda bu yol-da şehit düşen bir adamdı.

Rasûlullah (s.a) 55 yaşlarında iken Hafsa'yı nikâhına aldı. Onu memnun etmeye çalıştı. O da, Peygambere yakışan bir kadın olduğunu gösterdi.

(1) İbni Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, c.4, s. 330-349.

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sa'fve*, c.2, s.28.

Rasûlullah (s.a)'ın Hafsa'yı boşadığı, ama daha sonra yeniden ona döndüğü rivayet edilir. Rivâyete göre Ömer (r.a), Peygamber (s.a)'ın Hafsa'yı boşadığını duyduğunda, başına toprak saçarak ve; *"Demek ki Rab Teâlâ Ömer'e değer vermiyor!"* der. Ertesi gün Ceb-rail (a.s) Rasûlullah (s.a)'a gelmiş ve şöyle demiştir:

"Allah, Ömer'e merhametinin eseri olarak, Hafsa'ya dönmeni sana emrediyor!"

Başka bir rivayette Cebrâil (a.s) şöyle demiştir:

"Hafsa'ya dön! Çünkü o çok oruç tutar, çok namaz kılar. O cennette senin eşindir."⁽¹⁾

Rasûlullah (s.a), âhirete intikal ettikten sonra Hafsa (r.a) ana-mız, içinde Âişe'nin de bulunduğu Rasûlullah (s.a)'ın hanımları arasından, Hz. Ebu Bekir (s.a) tarafından bir araya toplanan Kur'an nüshasını muhafaza etme görevine getirilmiştir. Olay şöyledir:

Hz. Ömer (r.a), halkın elinde farklı kıraatları içeren Kur'an nüshalarının Kur'an'ın indiği dönemden çok daha sonraki bir zamana gelinmeden hemen toplanmasını Ebu Bekir (r.a)'den istedi. Zaten harpler esnasında yüzlerce hafız ölmüştü. Ebu Bekir bu isteğe önce itiraz etti. Rasûlullah (s.a) zamanında yapılmayan bir şey yapmak istemiyordu. Ama sonra düşündü, danıştı, gidişatın bunu gerektirdiğine karar verdi. Mushaf-ı Şerifi cem etti ve onu müminlerin annesi Hafsa bt. Ömer'e emânet etti.

Hz. Hafsa (r.a), Muâviye döneminde Hicri 45 yılında vefat etti. Bakî Kabristanı'na gömüldü.⁽²⁾

Allah (c.c) ondan razı olsun.

HUZEYME KIZI ZEYNEB (R. A)

Hz. Peygamber (s.a), Hafsa validemizden sonra Huzeyme kızı Zeyneb ile evlendi. Zeyneb îmanlı, güzel ahlâk sahibi, iyi huylu bir kadındı. Kocasını Bedir Savaşı'nın kahramanlarından Abdül-

(1) İbnî Hacer, *el-İsâbe*, c.4, s.264.

(2) İbnü'l Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c.2, s.28.

muttalib'in torunu ve **Hâris'in** oğlu **Ubeyde** idi. Kocası **Ubeyde Bedir'de** **Rasûlullah (s.a.)'ın** kollarında son nefesini vermişti. Bu savaşa hanımı **Zeyneb** de katılmış, yaralıları tedavi etmiş, onların hizmetinde bulunmuştu. Kocasının şehit olması onu bu kutsal hizmetten alıkoymadı. Onun şehadetini gördüğü halde **Bedir Savaşı'nın** son demlerine kadar hizmetine devam etti. ⁽¹⁾

Peygamberimiz onun sabrını, fedakârlığını gördü. Ayrıca onun hiçbir koruyanı olmadığını, çocuklarının nafakasını sağlayacak hiç kimsesi bulunmadığını biliyordu. Onu himayesine almak için onunla evlendi. Onun kırık kalbini îmar etti. **Zeyneb (r.a)** anamız **Rasûlullah (s.a)** ile evlendiği zaman 60 yaşında idi. Ömrünün son demleri **Rasûlullah (s.a.)'ın** izdivacı altında mutlu bir surette geçen bu cefakâr kadın iki yıl sonra vefat etti. **Rab Teâlâ'nın** rahmeti ve bereketi onun üzerine olsun. **Zeyneb** yoksullara acıdığı için onları korur, onlara çok sadaka verirdi. Bu yüzden kendisine "**Ümmü'l-Mesâkin** (yoksulların anası)" denmiştir.

Rasûlullah (s.a.)'ın sağlığında, Mekke'de defnedilen müminlerin annesi **Hatice** ile yoksulların ve müminlerin annesi **Zeyneb bt. Huzeyme'nin** dışında vefat eden zevcesi olmadı. ⁽²⁾

Allah (c.c) ondan razı olsun.

ÜMMÜ SELEME (R.A)

Esas adı **Hind bt. Ümeyye** olan bu kadın, İslâm tarihinde kahramanlıkları ile ün saldı. Bu yiğit kadın **Uhud Savaşı'nda** arka saflarda çalışmış, yaralılara bakma, su taşıma, tedavi gibi işlerde hep önyak olmuştur.

Zeki ve sabırlı bir kadın olan **Ümmü Seleme**, dini uğruna büyük eziyetlere katlandı. Ama o, sıkıntılardan ötürü dininden dönmedi. Daha sıkı sarıldı dinine.

Ümmü Seleme (r.a) anamız kocası **Ebu Seleme (r.a)** hazretleriyle **Habeşistan'a** hicret ederek İslâm uğruna öz vatanlarını terktiler. Kocası **Ebu Seleme Uhud Savaşı'nda** büyük kahramanlık

(1) İbni Hacer, *el-İsâbe*, c.4, s.309.

(2) Binti'ş-Şâti Âişe Abdurrahman, *Nisâ'n-Nebi*, s.131-16.

lar göstererek gelecek nesillere örnek oldu. O, Allah için savaşırken ölüme aşık olmuş bir halde çarpışırdı. Bu harpte ağır yaralar aldı, zamanla iyileşti. İsyân eden Beni Esed kabilesiyle savaşmak üzere yola çıkan orduya kumandan tayin edildi. Fakat bu savaş onun eski yaralarını açmıştı. Savaş meydanında önceki ağır yaraları açılan bu şehadet aşığı sahabe, arkadaşları tarafından bir kenara çekildi. Peygamberimiz bu yüce insanın yanına geldi. Son nefesini verirken Efendimiz onu cennetle müjdeliyordu. Şehidin gözlerini bizzat Rasûlullah (s.a) kapatmıştır.

Rasûlullah (s.a), Ebu Seleme'den geriye kalan Burre, Seleme, Umre ve Dürre adlı çocukları okşadı, Ümmü Seleme'ye baş sağlığı diledi. (1)

Ümmü Seleme'nin oğlunun naklettiğine göre babası Ebu Seleme, Ümmü Seleme'nin yanına gelmiş ve şunları anlatmıştır:

Rasûlullah (s.a)'tan öyle bir söz duydum ki, buna denk düşecek, bunun kadar kıymetli hiçbir şey işitmedim. Şöyle buyurdu Allah elçisi:

"İnsan başına gelen musibet anında Allah'ı hatırlar ve; 'Ey Rabbim bu imtihanın senin nezdinden geldiğini düşünüyorum. Ey Allah'ım! Biz sana aیتiz ve sana döneceğiz. Ey Rabbim, bu musibetten ötürü beni hayır sahibi yap ve kaybettiğimden daha hayırlısını nasib et' diye duâ ederse, elbette Yüce Allah onun dileğini gerçekleştirir".

Daha sonra Beni Esed kabilesiyle savaşan Ebu Seleme'nin yaraları açılıp vefat edince, Ümmü Seleme şöyle düşünür:

"Ebu Seleme'nin başına musibet gelmişti işte. Ben de; 'Allah'ım bu imtihan senden geldi elbet' dedim. Ama; 'Allah'ım, bana ondan daha hayırlı bir nimet gönder' diyemedim. Zaten Ebu Seleme'den daha iyi, daha hayırlı kim olabilirdi ki?"

Kocasının vefatı üzerine iddet bekleyen Ümmü Seleme'nin nihayet iddeti bitti. Hz. Ebu Bekir (r.a) onu isteyince, bunu reddetti. Ardından Hz. Ömer (r.a), bir haberci göndererek ona talip olunca, onu da reddetti. En sonunda Rasûlullah (s.a) onunla evlenmek isteyince, Ümmü Seleme şu cevabı verdi: *"Allah elçisine merhaba! Ama bilsin ki, ben de üç özellik var: Ben son derece kışkanç bir ka-*

(1) Bintü'l-Şâti Âişe Abdurrahman, *Nisâ'u'n-Nebi* s.140.

dınım; benim çocuklarım var; benim arka çıkanım yok ki beni evlendiren biri olsun”.

Ömer (r.a), kadının Rasûlullah (s.a)'ı reddedişine, kendini reddetmesinden daha çok kızdı. Süratle Ümmü Seleme'nin yanına geldi; “Sen misin Rasûlullah'ı geri çeviren? Niçin olumlu cevap vermedin?” diye sordu. Ümmü Seleme de; “ey Hattaboğlu! Bana özgü haller vardı, onları bildirdim” dedi.

Sonunda Rasûlullah (s.a) Ümmü Seleme'nin yanına geldi ve şöyle buyurdu: “Evvelâ kıskançlığına gelince, ben Allah'a duâ ettim. Bunu senden giderecek. Çocuklarına gelince, Allah size yarımcıdır, size kâfidir. Senin bir arka çıkanın olmadığını, seni evecek bir veli bulunmadığını söylüyorsun. Senin dostlarından ve akrabalarından hiçbiri –burada olsun veya olmasın– benimle evlenmene soğuk bakmaz, bana kızmaz!”.

Daha sonra Ümmü Seleme'nin oğluna dönerek; “Haydi Rasûlullah (s.a)'ı evlendir bakalım!” dedi. O da Rasûlullah (s.a)'ı evlendirdi. (annesi ile evlenmesine şahitlik etti). Allah elçisi nikâh akdinden sonra şöyle dedi: “Kesinlikle herhangi bir kadına verdiğimden daha azını verecek değilim sana”.

Sâbit anlatıyor:

Ümmü Seleme'nin oğluna sormuştum; “Rasûlullah ne kadar mehir verdi?” diye. Ümmü Seleme'nin oğlu şu cevabı verdi: “İçine gereken şeyleri koymak üzere iki testi, bir değirmen ve içi lif dolu bir yastık verdi”.

Bundan sonra Rasûlullah (s.a) yaşlı kadının yetimlerini yanına aldı. İhtiyarlığını başına kakmadı. Öksüz çocuklar merhum babalarının ölümünü dahi hissetmediler. Zira artık yanlarında merhum babalarından çok daha merhametli, daha müşfik, bütün insanların en hayırlı babası vardı. ⁽¹⁾

Peygamberimiz 65 yaşında dul bir kadını, hem de kıskançlığını bile bile niye almış olabilir ki? Peygamberimizin o sıralarda başka zevceleri de vardı. Bu evlilikte nefsi arzular mı vardı? Hâşâ! Peygamberin gayesi arzu ve heves olsaydı, dul ve yetim anası yaşlı bir kadını değil, yeni yetişmiş genç ve bakîre bir kız alırdı. O bu kadının omuzlarından hayatın yüklerini alıp hafifletmek ve yetimleri-

(1) Bintü'l-Şâti Âişe Abdurrahman, Nisâ'u'n-Nebi, s. 162.

ne bakmak, bu muhterem ve cefakâr kadına arkadaş olmak için böyle yaptı. Bizim Peygamberimiz tüm âlemlere rahmet olarak inmiştir.

Ümmü Seleme 84 yaşlarında vefat etti.

Allah ondan razı olsun. ⁽¹⁾

CAHŞ KIZI ZEYNEB (R.A)

Rasûlullah (s.a) Ümmü Seleme'den sonra el-Esed kabilesinden Zeyneb bt. Cahş ile evlendi. Zeyneb (r.a)'in önceden Hz. Zeyd ile evlenmesinde büyük hikmetler vardır; İslâm dini bu evlenme ile hür insanların kölelerle eşit olduğunu ilân ediyordu. İslâmdan önce Araplar kölelerini küçük görür, diğer kabile, millet ve ırklara mensup olduğu halde savaş ve benzeri durumlarla köle durumuna düşmüş insanlara kız vermez, onlardan da kız almazlardı. Zeyneb ile Zeyd'in evlenmesiyle bu kötü gelenek sarsıldı, ortadan kalktı. ⁽²⁾

Zeyd'in Zeyneb'i boşamasından sonra Peygamber (s.a)'in Zeyneb ile evlenmesi, yine kötü ve İslâmî olmayan bir başka cahilî geleneğin yıkılmasına yolaçıyordu. O çağda bir kişi kendine evlatlık seçerse, bu evlatlığa öz evladın tüm hakları tanınır, babalık öldükten sonra öz evladın tüm haklarına evlatlık da sahip olurdu. Eğer babalığından önce ölürse, babalığı onun hanımıyla evlenemezdi. Yüce İslâm, bu yanlış âdeti Peygamber (s.a)'in Zeyneb anamızla evlenmesiyle ortadan kaldırmıştır.

Yüce Allah Peygamber (s.a)'in Zeyneb ile evlenmesindeki hikmeti şöyle açıklıyor:

"Onu seninle evlendirdik ki, evlatlıkları eşleriyle ilgilerini kestiklerinde, onlarla evlenmek konusunda müminlere bir zorluk ve sorumluluk olmadığı bilinsin" ⁽³⁾

Efendimiz (s.a) Zeyneb'le evlenince, münafıklar; "Muhammed, oğlunun zevcesiyle evlendi" dediler. Bunun üzerine şu âyet

(1) İbni Hacer, *el-İsbe*, c. 4, s. 407 (Hind mad); İbnü'l-Cevzi, *Sıfâtü's-Safve*, c. 2, s. 29

(2) Bintü's-Şâti Âişe Abdurrahman, *Nisâ'u'n-Nebî*, s. 153.

(3) Ahzâb, 37.

nâzil oldu: *"Muhammed, içinizden herhangi birinin babası değildir, O, Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur"*⁽¹⁾

Bazıları Peygamber (s.a)'in aniden Zeyneb'e tutulduğu ve Zeyd'e onu boşattığı gibi iftiralar atmıştır. Büyük İslâm tarihçisi Ebu Bekir b. Arabî bu iftiralara cevap olarak şöyle diyor:

"Bu söz apaçık bir iftiradır. Çünkü Peygamberimiz Hz. Zeyneb'i her zaman görüyordu. Aralarında bir engel yoktu. Onunla büyümüş, onunla yaşamıştır. Zeyneb ve Zeyd onun için ailenin fertleri idi. Bizzat kendileri Zeyneb'i Zeyd ile evlendirmişti. Daha sonra Rasûlullah(s.a)'ın Zeyneb ile evlenmesi, Yüce Allah'ın Kur'an'ı Kerim'de kesin olarak istediği bir evlilik tir".

Zeyneb anamız, Peygamber (s.a)'in diğer zevcelerine karşı övünerek şöyle derdi:

"Benim nikâhımı yedi kat göklerin üstünde Yüce Allah kıymıştır"⁽²⁾.

Rab Teâlâ şöyle buyuruyor:

"Sonunda Zeyd eşiyle ilgisini kestiğinde, onu (Zeyneb'i) seninle evlendirdik"⁽³⁾.

Zeyneb validemiz, arkadaşları tarafından da övülen salih bir kadındı. Âişe anamız diyor ki;

"Zeyneb hariç, Rasûlullah (s.a)'ın zevcelerinden hiçbiri benimle yarışamazdı. Din konusunda Zeyneb'den daha hayırlı bir kadın görmedim. Allah'a karşı takvâlı idi. Akra b adan bağını kesmez, doğru konuşur, çok sadaka verirdi"⁽⁴⁾.

Rasûlullah (s.a) bir gün Ömer (r.a)'e⁽⁵⁾:

"Zeyneb bt. Cahş evvâhe bir kadındır" dedi.

Ömer merakla:

"Ya Rasûlallah! Evvâhe nedir?" diye sorunca Allah Rasûlü (s.a) şu cevabı verdi:

(1) Ahzâb, 40.

(2) Buhârî (Bkz. Kütüb-i Sitt'e'den, İbrahim Canan, c.4, s.186 ve c.15, s.434)

(3) Ahzâb, 37.

(4) İbnü'l-Cevzî, *Sıfâtü's-Sâfiye*, c.2, s.34.

(5) İbni Hacer, *el-İsâbe*, c.4, s.307.

"Allah'a karşı çok hürmethâr insan demektir. Böyle biri daima Allah'a yalvarır, ondan yardım ister. Rab Teâlâ şöyle buyuruyor:

"Muhakkak İbrahim yumuşak huylu, içli ve Allah'a yönelip yalvaran (evvah)dır"⁽¹⁾

Hız. Aîşe (r.a)'den naklediliyor:

Rasûlullah (s.a);

"Sizden, benim yanıma ilk gelecek olan, eli en uzun olandır" dedi. Peygamber (s.a)'in vefatından sonra, ellerimizi duvara doğru uzatır, hangimizin elleri daha uzun diye bakardık. İçimizde, elleri en kısa olan Zeyneb bt. Cahş, ölünceye kadar cömert olmaya devam etti. Anladım ki, Allah Rasûlü (s.a), uzun eli olmakla, sadaka için uzanan eli kastetmişti. Zeyneb bt. Cahş, elinden iş gelen bir kadındı. Kendi eliyle bir şeyler yapıp, onu Allah (c.c) yolunda tasadduk ediyordu.

Zeyneb anamız, vefat anı yaklaştığında;

"Ben kefenimi hazırladım. Müminlerin emri Ömer de bir kefen gönderecek. Bunlardan birini sadaka olarak verin. İzârımı da sadaka olarak vererseniz iyi olur" dedi.

Zeyneb anamız Hicrî 20. yılında vefat etmiş, cenaze namazını Ömer (r.a) kıldırmıştır. Hız. Zeyneb, Peygamberimize zevceleri arasında ilk kavuşandır.⁽²⁾

Allah (c.c) ondan razı olsun.

EBU SÜFYAN KIZI RAMLE (ÜMMÜ HABİBE)

Ümmü Habîbe (r.a) Kureyş kabilesinden Ebu Süfyan'ın kızıdır. Hicret'in 6. ya da 7. yılında Peygamber (s.a) ile evlendi. Babası Ebu Süfyan ve kabilesi Abdüşşems, ilk zamanlarda Peygamberin (s.a) kabilesi Benî Hâşim'e, İslâm'a ve Rasûlullah (s.a)'a karşı aşırı düşman idiler. Daima İslâm'a yönelen insanlara işkence ederler, davetin hızına şaşırırlar, engellemek için ellerinden ne gelirse yaparlardı. Ama çabaları boşunaydı. Sonunda Ümmü Habîbe de

(1) Hüd, 75.

(2) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c.2 s.33.

kocası Ubeydullah ile beraber müslüman olmuş, dinlerini korumak için Habeşistan'a hicret etmişlerdir. Ne garib bir tecellidir ki, kocası Ubeydullah Habeşistan'da İslâm dininden çıkmış, hristiyan olmuştur. Böylece Ümmü Habîbe ondan ayrıldı. Din uğruna binbir zahmete katlanan bu mücahide kadın, yalnız başına, hâmisiz ve çaresiz kalıyordu. Öte yanda Kureys'in o sıralardaki kumandanı Ebu Süfyan, onun karısı ve Ümmü Habîbe'nin öz annesi Hind vardı. Eğer Mekke'ye ailesinin yanına dönse, uğramayacağı işkence kalmıyacaktı ⁽¹⁾. Ama o daima Allah'a duâ eden, çareyi Yüce Yara-dan'dan bekleyen bir kadındı. Sonunda Rab Teâlâ ona lutufta bulundu.

Peygamber Efendimiz onun üzgün olduğunu gördü. Hali perişandı. Büyük kalbi onun için üzüldü. Mübarek gözleri yaşla doldu. Derhal Habeşistan kralı Necâşi'ye bir mektup yazarak; *"Vekilim olarak Ümmü Habîbe'yi nikâhı ile bana al"* dedi. Necâşi, Ümmü Habîbe'ye izzet ve ikramda bulundu. Peygamber (s.a)'in vekili olarak ona 400 dinar ve pek çok hediye verdi. Onu, Hasna oğlu Şurahbil ile Medine'ye yolladı. Medine'ye gelince Peygamberimizle nikâh akdi yapan Ümmü Habîbe sevinçten uçuyordu. Nikâhını da en yakın akrabası Hz. Osman (r.a) kıydırmıştı. ⁽²⁾

Ümmü Habîbe, Efendimizle evlendiğinde 55 yaşındaydı. Yaşlıydı, duldu, yalnızdı. Büyük bir koruyucuya kavuşuyordu böylece.

Peygamberimiz bu kararı ile dahi bir devlet başkanı siyaseti gütmüştür. Kureys kabilesinin güçlü bir kolu olan Emeviler'in düşmanlığı böylelikle biraz daha hafifliyordu. İslâm düşmanı Ebu Süfyan bu haberi işittiğinde, Peygamberi şu sözlerle övüyordu:

"O, başkumandandır, tüm insanların başkanı olan bu adamın kolunu kim bükebilir?"

O dönemde küfrün lideri olan Ebu Süfyan bir gün, kızı Ümmü Habîbe'yi dininden caydırmak için evine geldi. Yorgundu. Orada bulunan yatağa uzanmak istedi. Ümmü Habîbe hemen yatağı kaldırdı. Ebu Süfyan:

"Kızım! Bu yatağı bile bana lâyık görmüyorsun?" dedi. Ümmü Habîbe;

(1) Bintü'l-Şâti, *Nisâ'u'n-Nebi*, s.195.

(2) İbni Hacer, *el-İsbâbe*, c.4, s.298; İbni'l Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c.2 s.31.

"Sen oraya oturmaya lâyık değilsin. Çünkü orası Allah elçisi-nin uzandığı yataktır. Sen müşriksin. Ve müşrikler pistirler!" dedi.

Ebu Süfyan bu sözlere pek öfkelen-di ve;

"Bizim evden çıktıktan sonra sen iyice sapıtmışsın, şerli biri olmuşsun!" dedi.

Ümmü Habîbe de;

"Hayır, baba! Bana gelen şer değil hayırdır!" cevabını verdi.

Daha sonra Ebu Süfyan da İslâm'a girdi. Mekke'nin fethinde Rasûlullah (s.a) bu adama iltifat etmiş, İslâm'a girmesi için gayet yumuşak davranmıştır. Şöyle buyurmuştur: *"Mescidi Haram'a ve Ebu Süfyan'ın evine sığınanın hayatı korunacak, öldürülmeyecektir"*. Peygamberimiz tek kelimeyle Allah'ın koruduğu, uyardığı, da-hi bir insandı. ⁽¹⁾

Hız. Âişe (r.a) anamız anlatıyor:

Ümmü Habîbe ölüm anında beni çağırdı ve şöyle dedi;

"Aramızda birbirlerine zarar veren insanların arasında vuku bulan şeyler olmuştur. Allah beni ve seni affetsin!". Ben;

"Allah seni affetsin, tüm olanlardan ötürü hakkımı helâl ediyorum Allah'ın izniyle. O da seni affetsin!" dedim.

"Beni sevindirdin! Allah seni de sevindirsin!" dedi. Ümmü Se-leme'yi çağırdı. Ona da aynı şeyleri söyledi ve gözlerini yumdu. Hicrî 44 yılında, Muâviye'nin döneminde vefat etti. ⁽²⁾

Allah (c.c) ondan razı olsun.

HÂRİS KIZI CÜVEYRİYE (R.A)

Cüveyriye anamız, Mustalikoğulları kabilesinin reisi olan Dı-raroğlu Hâris'in kızıdır. Cüveyriye'nin eşi Musafi b. Safvan, müslümanlara düşman olan namh bir kâfirdi. Müreysi Savaşı'nda öldürüldü, eşi Cüveyriye ise esir edildi.

(1) Ebu Amr el-Hâfiz el-Kurtubî, *el-İstiâb*, c.4 s.292.

(2) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.2, s.32.

O zamanın âdetlerine göre savaş esiri demek, cariyeye ve köle demektir. Cariye, hür ile aynı haklara sahip değildi. Savaş esirleri ancak efendilerinden satın alınarak hürriyetlerine kavuşabiliyorlardı. Peygamberimiz, esir kadınlarla hür kadınları eşit kılmak istiyordu. İnananlara, İslâm'ın adaletini ve hoşgörüsünü yeni bir örneklerle daha farklı bir konuda gösterdi. Esir Cüveyriye ile evlendi ve böylece müslümanlara örnek oldu. Esirlerle evlenmenin câiz olduğunu gözleriyle gören diğer müslümanlar Peygamberimize uydular, onlar da yanlarındaki cariyelerle evlendiler. ⁽¹⁾

O savaştan köle ve cariyeye almış tüm müminler ellerindeki Mustalikoğulları'na mensup ne kadar esir varsa, azâd ettiler. Çünkü bu esirlerin evlilik yoluyla Rasûlullah (s.a)'ın kayını olduklarını düşünüyorlardı. Bu haber Mustalikoğulları'na gelince şaşkınlığa uğradılar. İslâm'ın bu yüceliği onları kalplerinden vurdu. Hep birlikte İslâm'a girdiler. Bu yüzden Cüveyriye hakkında hep şu övgü yapılır:

"Kendi kavmi içinde Cüveyriye'den daha hayırlı bir kadın yoktur. Çünkü o, kavmini esaretten kurtardığı gibi, diğerlerinin de müslüman olmasına vesile olmuştur".

Peygamberimiz Cüveyriye ile evlendikten sonra, kızının esir muamelesi gördüğünü sanan zavallı ihtiyar baba Peygamberimizin yanına gelerek:

"Benim kızım gibi bir kadın, esir edilemez! Hemen kızımı serbest bırak, onu geri götürüyüm!" dedi. Rasûlullah (s.a);

"Bu konuda Cüveyriye serbesttir! İster babasının yanına döner, isterse burada kalır beni seçer!" dedi. Cüveyriye anamız da Peygamberimizi seçti. ⁽²⁾

Cüveyriye anamız Muâviye'nin halife olduğu günlere kadar yaşadı. Hicrî 58 yılında Medine'de vefat etti. Namazını Medine valisi Mervan kıldırmıştır. Vefat ettiğinde 70 yaşlarındaydı. ⁽³⁾

Allah (c.c) ondan razı olsun.

(1) Bîntü'l-Şâti Âişe Abdurrahman, *Nisâ'u'n-Nebi*, s.173.

(2) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c.2, s. 36

(3) İbni Hacer, *el-İsbâbe*, c.4, s.2547. Ayrıca İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c.2, s.36.

HUYEY KIZI SAFİYYE (R.A)

Safiyye'nin babası Huyey Nadroğulları'nın şefi idi. Safiyye'nin eşi Kinâne idi. Hayber Savaşı'nda Kinâne öldürüldü. Böylece Safiyye genç yaşında ikinci defa dul kalıyordu. Daha önce de şair Sellam b. Mişkem ile evlenmiş olan Safiyye ondan boşanınca Kinâne ile evlenmişti ve şimdi dul bir savaş esiri olarak paylaşılacaktı. Safiyye, Hayber Savaşı sonunda Dihye'nin payına düştü. Sahabiler biraraya gelerek; "*Safiyye, Nadr ve Kurayza kabilelerinin önderi durumundaki bir adamın kızıdır. O bir cariye olarak sadece Rasûlullah (s.a)'a layıktır*" dediler. Rasûlullah (s.a) Safiyye'yi aldı, onu azat etti ve onunla evlendi. ⁽¹⁾

Peygamberimiz Safiyye'yi azat ederken şöyle dedi:

"Sen serbestsin! Kendi kabilene de dönebilirsin, benim yanımda da kalabilirsin. İslâmiyeti seçersen seninle evlenmeye hazırım. Eğer yahudiliği seçersen, seni kavmine gönderirim". ⁽²⁾

Safiyye (r.a) şu cevabı verdi;

"Ey Yüce Allah'ın hak elçisi! Cenabı Allah sana indirdiği kitapta 'Hiç kimse başkasının yükünü kaldırmaz'⁽³⁾ diye buyurmuyor mu? Ey Allah'ın Rasûlü! İslâm'ı benimsedim. Benim yahudilikle hiçbir ilgim kalmamıştır. İslâm'dan sonra yahudiliğe niçin ihtiyaç duyayım ki? Ne oğlum ne de kardeşim var. Allah Rasûlü benim için her şeyden hayırlıdır. Böyle bir azatlık ile kabileme dönmek istemiyorum. Ben seninle kalmak ve müslüman olarak yaşamak istiyorum". Bunun üzerine Rasûlullah (s.a);

"O halde ey Safiyye! Seni kendime eş olarak seçiyorum." buyurdu.

Peygamberimizin bu evliliği ile, yahudilere karşı da şefkatle yaklaşımış oluyor, onlara da kapı aralanıyordu. Çünkü Safiyye'nin kabilesi yahudiydi. O, Harun b. İmran soyundan geliyordu. ⁽⁴⁾

Ama yahudiler Safiyye gibi dirayetli olamadılar. Onlar hilele-

(1) Bintü'l-Şâti, *Nisâ'u'n-Nebi*, s. 181.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 2, s. 54.

(3) Bu hüküm Tevrat'ın aslında da vardır. Bkz. Necm suresi, 38. âyet.

(4) Bintü'l-Şâti, *a.g.e.*, s. 188.

rine devam ettiler. Safiyye (r.a) zaman zaman Peygamberimizin diğer eşleri tarafından hor görüldü. O, onların gözünde Arab değildi, Kureyş'ten değildi, bir yabancı, bir yahudi idi. Safiyye bu haberi Rasûlullah (s.a)'a üzüntüyle bildirmiş ve çok ağlamıştır. Rasûlullah (s.a) onun bu hüznüne karşı söylediği şu kelimelerle onu rahatlatmış:

"Sen o kadınlara; 'Benden daha hayırlı ve üstün olduğunuzu nasıl iddia ediyorsunuz? Benim eşim Muhammed (s.a), atam Harun (a.s), amcam da Musa (a.s)'dır!' deseydin ya?"

Rasûlullah (s.a)'ın bu sözleri Safiyye'nin yüreğindeki ızdırabı dindirdi. O, Allah Rasûlü'nün kendisi için yegâne sığınak olduğunu biliyordu.

Safiyye anamız Hicret'in 52. yılında vefat etmiş ve Bakî Kabristanı'na gömülmüştür. ⁽¹⁾

Allah (c.c) ondan razı olsun.

HÂRİS KIZI MEYMÛNE (R.A)

Hicret'in 7. yılı sonunda Hz. Peygamber (s.a) Hâris kızı Meymûne ile evlendi. Meymûne, Peygamber (s.a)'ın en son evlendiği hanımıdır.

Meymûne (r.a) validemiz zâhide ve sâliha bir kadındı. Âişe anamız onun hakkında şöyle diyor:

"Meymûne hepimizden daha çok ibadete düşkün, son derece takvâ sahibi bir kadındı, O, akraba ziyaretine en çok önem verenimizdi." ⁽²⁾

Hz. Meymûne İslâm tarihinde savaşınlara yardım etmek gayesiyle kadınlardan bir bölük kurarak bu bölüğün başına geçen ilk kadındır. O, ilk hemşiredir. Onun kurduğu sağlık ve yardım timi yüzyıllara örnek olacak bir nitelikteydi. Yaralıların tedavisinden yemek tedariki, araç gereç ve su taşınmasına kadar birçok dalda hizmet sunmuştur bu bölük.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sa'fve*, c. 2, s. 36.

(2) Bintü'l-Şâti, *Nisâ'u'n-Nebî*, s. 229.

Meymûne (r.a) anamız Tebük Savaşı'nda bir yandan yaralılara şifa dağıtırken, diğer yandan müşriklere karşı savaş veriyordu. Bu savaşın kızıştığı bir anda kendisine isabet eden bir ok onu ağır yaralamıştı. Ama Allah'ın izniyle bu yara iyileşti, badireyi atlattı.

Meymûne (r.a) anamızın Rasûlullah (s.a) ile evlenmesinde, amcası Abbas aracı olmuştur. Bu evlilik ile **Meymûne**'nin kabilesi İslâm'a daha sıcak bakmaya başladılar. Sonra da gelip İslâm'ı öğrendiler ve grup grup müslüman oldular.

Tarihçiler ve siyer yazarları **Meymûne**'nin son derece barışçı bir karaktere sahip olduğunu ve zevceler arasında hiçbir husumete yolaçmadığını, Rasûlullah (s.a)'ın evinde hiçbir anlaşmazlığa sebep olmadığını naklediyorlar. ⁽¹⁾

Kütübü Sitt'e'de **Meymûne** anamızdan rivayet edilen 46 hadis vardır.

Meymune, Hicret'in 51. yılında vefat edince Cenaze namazını kızkardeşinin oğlu **Abdullah b. Abbas** kıldırdı ve **Meymûne** anamız vasiyeti üzere Peygamberimizle ilk bulunduğu Şerif mıntakasına defnedildi. ⁽²⁾

Allah (c.c) ondan razı olsun.

MARYA (Mısırlı Mariye) (R.A)

Marya bt. Şem'un (r.a), yukarı Mısır'da, Nil Nehri'nin doğu kıyısındaki Hafn köyünde Kıbtî bir baba ve Romalı hristiyan bir anneden dünyaya geldi ⁽³⁾.

Daha sonra Mısır hükümdarı **Mukavkis**'in sarayına girdi. Peygamberimizin mektubunu alan hükümdar, iyi niyet belirtisi olarak **Marya**'yı Peygamberimize hediye etti. **Marya** ile beraber onun kızkardeşi **Sirin** de gönderildi. Daha birçok hediye vardı, Mısır dokuması elbiseler, **Düldül** isimli bir katar, kokulu Mısır balı... **Kafle Hicret**'in 7. yılında Medine'ye varınca, Rasûlullah (s.a) **Mar-**

(1) Ebu Amr el-Hâfiz el-Kurtubî, *el-İstiâb*, c. 4, s. 391.

(2) İbni Hacer, *el-İsâbe*, c. 4, s. 391.

(3) İbni Hişâm, *es-Sire* 1/7, *el-Kamus el-Coğrafi*; Cim, elif ve ta maddeleri... (Bu kaynaklar **Bintü'ş-Şâti**'nin *Nisâ'u'n-Nebî* adlı eserinden alınmıştır, s. 213. (Çev.)

ya'yı kendine aldı. Sirin'i ise şair Hassan b. Sâbit'e verdi.

Marya Rasûlullah (s.a)'a İbrahim'i hediye etti. O artık farklı bir konumdaydı. O, bir Ümmü'l-Veled'di. Yani efendisinden çocuk doğuran bir cariyeye. Böyle bir cariyeye artık hür statüsündeydi. Satılmaz, başkasına hibe edilemezdi.

Marya'den doğan İbrahim iki sene yaşadı ve öldü. Rasûlullah (s.a) bu olay üzerine çok üzüldü ve şöyle dedi:

"İbrahim'im! Hak ferman, gerçekleşmesi muhakkak olan bir vaad olmasaydı, önce gelenlerimiz sonra gelenlerimize âhirette kavuşamayacak olsaydı, elbetteki senin ayrılığına şu ankinden daha fazla üzülmürdük! İbrahim'im! Göz ağlıyor, kalb ise keder içinde... Ama Rabbimizi kızdıracak bir şeyi söyleyemeyiz. İbrahim'im! Sana Allah'tan gelen bir şeye biz dur diyemeyiz"⁽¹⁾.

Bir rivayete göre cenaze günü güneş tutuldu. Bazıları; *"güneş İbrahim öldüğü için tutuldu!"* dediler. Rasûlullah (s.a) bu sözleri işitince sert bir tepkiyle müslümanları uyardı:

"Güneş ve ay Allah'ın iki âyetidir! Hiç kimsenin ölmesi ya da dirilmesiyle (doğmasıyla) tutulmazlar!" ⁽²⁾.

İşte dengenin en mükemmel noktası! Rasûlullah (s.a) İbrahim'i onca sevmesine rağmen bu sevgisi, müminlerin aşırı, sözlerine karşı uyarıda bulunmasına mani değildi.

Rasûlullah (s.a) İbrahim'in vefatından bir yıl sonra vefat etti. Marya artık tam bir münzeviye hayatı yaşıyor, kızkardeşi Sirin'den başkasıyla görüşmüyor, sevgili efendisinin mescitteki ve oğlunun kabristandaki kabirlerini ziyaret etmek dışında evinden hiç çıkmıyordu.

Marya (r.a), Hicret'in 16. yılında vefat ettiğinde, cenaze namazını müminlerin emri Hz. Ömer (r.a) kıldırdı ve mübarek nâşi Bakî Kabristanı'na gömüldü ⁽³⁾.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

(1) Ebu Amr el-Hâfız el-Kurtubî, *el-İstiâb*, c. 4, s. 396.

(2) Mûsalim, c. 2, s. 613.

(3) İbnî Hacer, *el-İsâbe*, c. 4, s. 391.

**DİĞER
SAHABİ HANIMLAR**

FÂTİMA (R.A) ⁽¹⁾

Fâtıma (r.a.) Peygamberimizin dördüncü kızıdır. Hz. Muhammed (s.a.)'e peygamberlik gelmeden beş sene önce dünyaya gelen Hz. Fâtıma Peygamberimiz vefat ettikten sonra ona ilk kavuşandır.

Hz. Âişe (r.a.)'den naklediliyor:

Rasûlullah (s.a.)'ın ölümüne sebep olan hastalığı anında onun yanındaydık. Hiçbirimiz onu bırakıp ayrılamıyordu. Yürüyüşü, Rasûlullah (s.a.)'ın yürüyüşünden hiç de farklı olmayan Hz. Fâtıma, Peygamber (s.a.)'in yanına geldi. Peygamber (s.a) onu görünce:

"Hoş geldin kızım" diyerek onu sağ yanına -veya sol yanına oturttu. Sonra onun kulağına bir şey söyledi ve Hz. Fâtıma ağladı. Ben, diğer hanımları da orada iken Fâtıma (r.a.)'ya:

"Allah Rasûlü bizi bıraktı da, sırlarını sana söyledi. Sen de ağladın" dedim. Peygamber (s.a) Fâtıma (r.a.)'ya ikinci kez bir şey söyledi. Bu sefer Fâtıma (r.a) güldü. Kendisine yemin verdirerek, Rasûlullah (s.a.)'ın kendisine söylediğini anlatmasını istedim. Bunun üzerine bana: *"Rasûlullah (s.a.)'ın sırrını ifşa etmeyeceğim"* dedi. Nebi (s.a) vefat ettiğinde ise:

"Şimdi Rasûlullah (s.a.)'ın bana söylediği şeyi söyleyebilirim" diyerek şunları anlattı:

"Allah Rasûlü (s.a.): 'Kur'an bana, senede bir defa arzediliyordu. Bu sene iki defa arzedildi. Bundan, ecelim yaklaştığını anlıyorum' deyince ağladım. Sonra: 'Ey Fâtıma! Dünya kadınlarının -veya bu ümmetin kadınlarının- efendisi olmandan razı olur musun?' deyince de güldüm" dedi.

Misver b. Mahreme'den naklediliyor:

Rasûlullah (s.a):

"Fâtıma benim parçamdır, beni rahatsız eden onu da rahatsız eder, bana, ezâ veren ona da ezâ verir" dedi.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 2, s. 39.

İbni Abbas (r.a)'dan naklediliyor:

Rasûlullah (s.a) Hz. Fâtıma (r.a)'ya:

"Ailemden, yanıma ilk gelecek olan sensin" dedi.

Hz. Ali (r.a)'den naklediliyor:

Hz. Fâtıma (r.a) hamileydi. Ekmek pişirirken tandırın bir ucu karnına değiyordu. Bu yüzden Allah Rasûlü (s.a)'ne giderek, kendisine bir hizmetçi tahsis etmesini istedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a):

"Ehl-i Suffe açlıktan iki büklüm olduğu halde, sana böyle bir şey veremem. Ancak bundan daha hayırlısını sana göstereyim mi?" diyerek şöyle devam etti: *"Akşam yatmak için yatağına girdiğinde, 33 kere 'Subhanallah', 33 kere 'Elhamdülillah', 34 defa da 'Allahu Ekber' de" (1).*

Hz. Âişe (r.a)'den naklediliyor:

"Babası hariç Hz. Fâtıma (r.a)'dan daha doğru sözlü kimseyi tanımadım. Rasûlullah (s.a)'la aralarında bir şey olmuştu. Rasûlullah (s.a)'a:

'Ey Allah'ın Rasûlü sor! Nasıl olsa Fâtıma (r.a) yalan söylemez' dedim."

İmran b. Husayn'dan naklediliyor:

Rasûlullah (s.a) bana:

"Fâtıma hasta. Benimle birlikte onu ziyaret etmeye gelir misin?" dedi.

"Peki ya Rasûlallah" dedim. Hz. Fâtıma (r.a)'nın evine gelinceye kadar yürüdük. Peygamber (s.a) selam vererek izin isteyip şöyle dedi:

"Yanımdakiyle beraber içeri gelebilir miyiz?" Fâtıma (r.a):

"Tabii. Yanındaki kim baba? Üzerimde yelekten başka bir şey yok" dedi. Peygamber (s.a):

"Onu şöyle şöyle yap" diyerek nasıl örtüneceğini öğretti. Fâtıma (r.a):

(1) Böylece 100'e tamamlanıyor. (Çev.)

"Başımı örtecek bir şeyim yok" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a) üzerindeki aşınmış örtüyü alıp ona vererek:

"Bununla başını ört" dedi. Sonra Hz. Fâtıma (r.a) içeri girmemiz için izin verdi. İçeri girdiğimizde Allah Rasûlü (s.a):

"Kendini nasıl hissediyorsun kızım?" dedi. Fâtıma (r.a):

"Ağrım var, devamlı da artıyor. Üstelik yiyecek bir şeyim de yok" dedi. Peygamber (s.a):

"Ey kızım! Dünyada ve âhirette, kadınların hanımefendisi olmaya razı değil misin?" dedi. Fâtıma (r.a):

"Babacığım, böyle diyorsun, ama, ya İmran kızı Meryem" dedi. Peygamber (s.a):

"O kendi âleminin, sen kendi âleminin hanımefendisisin. Valahi kocan da, dünya ve âhirette efendidir" dedi.

İbni Abde'den naklediliyor:

Hz. Ali (r.a):

"Ey İbni Abde! Sana, benden ve Fâtıma (r.a)'dan bahsedeyim mi?" diyerek şöyle devam etti:

"Ailesi Rasûlullah (s.a)'ın kızına çok sevgi ve saygı gösteriyordu. Benimle evlendiğinde, unumuzu değirmende kendisi öğütüyordu. Bundan dolayı elleri nasır tutmuştu. Kırbayla bize su taşıyordu. Bu yüzden kırba, omuzunda iz bırakmıştı. Üstü başı toz oluncaya kadar evi barkı süpürüyordu. Kazanın altını yakmak için üstü başı kül içinde kalıyordu. Bütün bunlar, onun vücudunu zayıf düşürmüştü" dedi.

Zühri'den naklediliyor:

"Rasûlullah (s.a)'ın kızı Fâtıma (r.a), unlarını değirmende kendisi öğütüyordu. Bu yüzden elleri yarılmış, çibana benzer yaralar çıkmış, değirmenin elinde bıraktığı nasırlar büyümüşü".

Hz. Âişe (r.a)'den naklediliyor:

Peygamber (s.a)'ın vefatından altı ay sonra Hz. Fâtıma (r.a) vefat etti. Vefat ettiği gece Hz. Ali (r.a) onu defnetti.

Ebu Cafer'den naklediliyor:

Peygamber (s.a)'in vefatından sonra, Hz. Fâtıma (r.a)'yı bir gün dışında gülerken görmedim. O, Peygamber (s.a)'in vefatından sonra altı ay daha yaşadı.

Abdullah b. Muhammed b. Akıl'den naklediliyor:

Hiz. Fâtıma (r.a) vefatının yaklaştığını hissedince, Ali (r.a)'den banyoyu hazırlamasını istedi. Yıkayıp temizlendi. Kefeni ni ismarladı. Sert bir kumaştan kefen getirildi. Hiz. Fâtıma (r.a), ölü kefenlerine sarılan güzel kokudan sürünerek kefeni giydi. Sonra Hiz. Ali (r.a)'ye, öldüğünde üzerindeki kilerin çıkarılmamasını, o şekilde defnedilmesini istedi. Hiz. Ali (r.a)'ye:

"Böyle yapan başka kimse biliyor musun?" dedim. Hiz. Ali (r.a):

"Evet, Kesir b. Abbas böyle yaptı ve kefeninin etrafına; 'Kesir b. Abbas, Allah (c.c.)tan başka ilah bulunmadığına şehadet eder' diye yazdı" dedi.

Ummu Cafer'den naklediliyor:

Rasûlullah (s.a)'ın kızı Hiz. Fâtıma (r.a):

"Ey Esmâ! Ben, kadınlara yapılanlardan (elbiselerinin çıkarılması ve özelliklerinin söylenmesi) hoşlanmıyorum" dedi. Esmâ:

"Ey Allah Rasûlü (s.a)'nın kızı! Sana, Habeşliler'de gördüğüm bir şeyi anlatmamı ister misin?" dedi. Sonra, yaş, yaprakları soyulmuş bir hurma dalı alarak onu kesti ve ona bir elbise giydirdi. Hiz. Fâtıma (r.a):

"Bu çok güzel. Böylece kadının mahremiyeti korunmuş olur. Öldüğün zaman beni sen ve Hiz. Ali yıkasın, kimse içeri girmesin" dedi. Hiz. Fâtıma (r.a) vefat ettiğinde, onu Hiz. Ali (r.a) ve Esmâ yıkadı.

FÂTİMA BT. ESED (R.A) ⁽¹⁾

Fâtıma, Hiz. Ali (r.a)'nin annesidir. Fâtıma, temiz, sâliha bir kadındı. İslâm'ı hemen kabul etti. Rasûlullah (s.a) bazen onun evine uğrar ve orada dinlenirdi. Fâtıma vefat ettiğinde Rasûlullah

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safo*, c. 2, s. 38.

(s.a) kendi gömleğini çıkarmış, ona kefen yapmıştır.

H.z. Ali (r.a) anlatıyor:

Anneme (Fâtıma bt. Esed'e) şöyle dedim:

"Allah elçisinin kızı Fâtıma'ya su taşıyarak ve diğer gereksinimlerini eve getirerek yardım ediyor, ona kâfi geliyorum. Ev içi hizmeti ve ekmek yapımında da o sana yardım edecektir".

UMMU KULSUM (R.A) ⁽¹⁾

Ukbe b. Ebî Muayt'ın kızıdır. Mekke'de müslüman oldu ve Hicret'ten önce Rasûlullah (s.a)'a bîat etti. Ummu Kulsum (r.a), Rasûlullah (s.a)'ın Medine'ye gidişinden sonra oraya ilk hicret eden kadındır. Hudeybiye yılında hicret ettiği rivayet olunur.

Rabia b. Osman ile Kudâme şöyle diyorlar:

"Ummu Kulsum dışında, ana babasının himayesinden çıkıp müslüman olarak Medine'ye hicret eden ikinci bir Kureyşli kadın tanımıyoruz".

Ummu Kulsum anlatıyor:

Akrabalarımın yaşadığı bir köy vardı. Bazen buraya gider, üç dört gün kalırdım. Burası sessiz ve nimetlerle dolu bir köy idi. Sonra döner (Mekke'deki) ailemin yanına gelirdim. Kimse de benim bu gezintime ses çıkarmaz, soğuk bakmazdı. Bir gün yine köye gider gibi çıktım Mekke'den. Beni şehrin dışına kadar uğurlayanlar geriye dönmüş, ben bir hayli mesafe katetmişim. Karşıma Huzaa'lı bir adam çıktı. Şaşkın şaşkın bana bakarak: *"Nereye gidiyorsun?"* diye sordu. *"Sana ne? Asıl, senin derdin nedir? Hem, sen kimsin?"* diye karşılık verdim. Adam; *"Ben Huzaa'lıyım"* dedi. Huzaa adını duyar duymaz rahatladım. Çünkü bu kabile Peygamber (s.a) ile anlaşma yapmış, onun ahbine boyun eğmişti. *"Ben Kureyşli bir kadını, Rasûlullah (s.a)'a katılmak istiyorum, ama Medine'ye varan yolu hiç bilmiyorum"* dedim. Adam; *"Ben senin Medine'ye kadar yol arkadaşın olabilirim"* dedi. Sonra bana bir deve getirdi. Bindim. San ki beni Medine'ye götüren, bu deve olmuştı. Adam benimle bir keli-

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sâfiye*, c. 2, s. 39.

me dahi konuşmadı. Yolculuk esnasında mola vereceğimiz zaman deveyi çöktürüyor, inmeme yardımcı oluyor, sonra deveyi bir ağaca bağlayarak kendisi de gölgeye çekiliyor, istirahat ediyordu. Deve üzerindeki ağırlıktan bezdiğinde beni rahatsız etmeden yükü düzeltiyor, moladan sonra deveye binip yola çıktığımda da arkasına bakmadan devenin yularını çekiyordu. Böylece Medine'ye vardık. Allah da ona kendisi gibi hayırlı arkadaşlar nasib etsin.

Şehre girdiğimde yüzümde peçe vardı. Doğruca Ummu Seleme'nin yanına geldim. Beni tanımadı. İsmimi ve künyemi söyleyip, peçeyi kaldırdığımda birden bana sarıldı, sevinçle bağırdı: "Allah'a hicret ettin ha? Rasûlullah (s.a)'ın tarafına göçtün ha?" dedi. "Evet!" dedim. Ummu Seleme'nin de Ebu Cendel ve Ebu Basir gibi beni tersleyeceğinden korkuyordum. Kadınların durumu erkeklerinki gibi değildi. Geride bıraktıklarım beni bekliyor olmalıydı. Bugünle beraber onlardan ayrılışımın beşinci günüydü. Beni arayacaklar, bulamayınca da yollara düşeceklerdi.

Ben bunları düşünürken içeriye Rasûlullah (s.a) girdi. Ümmü Seleme benim geldiğimi haber verdi. Allah elçisi "merhabalar!" dedi ve kolaylık gösterdi. Ben de ona dönerek: "Ben dinimden ötürü sana geldim. Beni koru ve bana işkence edecek olanların yanına geri gönderme beni! Artık, oradaki sıkıntı ve işkencelere dayanacak sabrım kalmadı. Ben bir kadını. Bildiğin gibi kadınlar daha zayıftırlar. Senin daha önce iki adamı geriye gönderdiğini görmüştüm. Birisi hiç dönmek istemiyordu" dedim. Rasûlullah (s.a); "Allah Teâlâ bu ahdi kadınlar lehine değiştirmiştir. Bu konuda herkesin razı olacağı bir hüküm ortaya koymuştur" dedi.

Daha sonra Ummu Kulsum'un Velid ve Ammara adlı iki kardeşi Rasûlullah (s.a)'ın yanına gelerek; "Bize verdiğin sözü tut! Şartları yerine getir!" dediler. Hudeybiye Anlaşması'nın şartlarına göre, müşrik taraftan kim kaçıp Rasûlullah (s.a)'a sığınırsa geri iade edilmeliydi. Rasûlullah (s.a) onlara şu cevabı verdi: "Allah, anlaşmayı bu haliyle bozmuştur⁽¹⁾, dönün gidin!"

Ummu Kulsum; "Kadınlar hakkında bu anlaşmanın geçersiz

(1) Allah'ın "ahd" bozması, bu mevzu hakkında şu ayeti indirmesidir: "Ey iman edenler! Mü'min kadınlar hicret ederek size geldiği zaman, onları imtihan edin. Allah onların imanlarını daha iyi bilir. Eğer siz de onların inanmış kadınlar olduklarını öğrenirseniz, onları kâfirlere geri göndermeyin. Bunlar onlara helâl değildir. Onlar da bunlara helâl olmazlar" (Müntehine, 10).

sayılması, artık sadece bir imtihana tabi tutulmaları anlamına geliyordu, bunu biliyordum” diyor.

Rasûlullah (s.a) Ummu Kulsum'u ve ondan sonra gelen kadınları imtihan etmiştir. Bu imtihan şöyle gerçekleşmektedir: Rasûlullah (s.a) kadınların karşısına çıkar ve şu sözleri söylerdi:

“Allah'a andolsun ki, sizi vatanınızdan çıkarıp buraya getiren şey Allah'a, Rasûlüne ve İslâm'a duyduğunuz sevgidir. Siz ne koca bulmak için ne de zengin olmak için gelmediniz buralara”.

Kadınlar da Rasûlullah (s.a)'ın bu sözlerini tasdik edip tekrarlayınca Peygamber (s.a) onları bırakır ve bu kadınlar Mekke'deki müşrik akrabalarının yanlarına geri gönderilmezdi. Ummu Kulsum o sıralarda evli değildi. Zeyd b. Hârise ona talip oldu. Zeyd ile evlenen Ummu Kulsum, o ölünce Zübeyr ile evlendi. Zübeyr'den Zeyneb adlı bir kızı olmuştur. Daha sonra Abdurrahman b. Avfın nikâhı altına giren Ummu Kulsum ona da İbrahim ve Humeyd adlı iki erkek çocuk verdi. En sonunda Amr b. Âs ile evlenen Ummu Kulsum Amr'ın yanında vefat etti.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

SÜMEYYE BT. HABBAT (R.A)⁽¹⁾

Sümeyye, Ebu Huzeyfe b. Mugfire'nin azathıdır. Ammar b. Yâsir'in annesidir. Mekke'de ilk müslüman olan kadınlardandır. Dininden dönsün diye çok ağır işkencelere maruz kalmasına rağmen sabretmiş, İslâm'dan ödün vermemiştir. Sonunda onun bu kararlılığına çok öfkelenen Ebu Cehil ihtiyar kadının göğsünü mızrakla parçalamıştır. O İslâm'ın ilk kadın şehididir.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

FÂTİMA BT. HATTAB (R.A)⁽²⁾

Fâtıma, Ömer b. Hattab (r.a)'ın kız kardeşidir. Fâtıma ve

(1) İbnü'l-Cevâl, *Sıfatü's-Saife*, c. 2, s. 42.

(2) A.y.

kocası Said b. Amr, Hz. Ömer'den önce müslüman olmuştur. Ömer (r.a) onların müslüman olduğunu duyunca öfke ile yanlarına varmış, Fâtıma'ya son derece sert ve kaba davranmıştı. Fâtıma ağlamış ve şöyle demişti:

"Ey Ömer! Yapacağım hiçbir şey yok! Ben artık bir müslümanım!"

Bu olay, Hz. Ömer'in müslüman oluşu ile ilgili bölümde etraf-lica anlatılmıştı.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

UMMU RÛMAN (R.A) ⁽¹⁾

Ummu Rûman ilk kadın müslümanlardandır. Mekke'de iken İslâm'ı seçti. Hz. Peygamber (s.a)'e biat etti ve Ebu Bekir (r.a) ile evlendi. Ondan Abdurrahman ve Âişe adlı iki evladı olmuştur. Ummu Rûman daha sonra Medine'ye hicret etmiştir.

Muhammed b. Sa'd ve İbrahim el-Harbî, Ummu Rûman'ın Rasûlullah (s.a) zamanında vefat ettiğini bildirirler.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

UMMU'L-FADL (R.A) ⁽²⁾

Hâris b. Hârin'in kızıdır. Büyük Lübbâbe adıyla da bilinen bu kadın Hz. Hatice'den sonra müslüman olan ilk kadındır. Abbas ile evlenmiş, ondan Fadl, Abdullah (meşhur İbni Abbas), Mâbed, Füseim, Abdurrahman ve Ummu Habîb olmak üzere altı çocuğu olmuştur. Abdullah b. Yezid el-Hilâlî bu kadın hakkında;

*"Hiçbir kadın doğurmadı,
Ummu Fadl'in altı yavrusu gibi
akıllı, ve yiğit delikanlıları!"*

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safoe*, c.2, s. 42.

(2) İbnü'l-Cevzî, a.g.s, c. 2, s. 43.

beyitlerini okumuştur.

Abbas müslüman olduktan sonra Medine'ye hicret eden Ummu'l-Fadl'ı Peygamberimiz (s.a) bazen ziyaret eder, evinde dinlenirdi. Ummu'l-Fadl pazartesi ve perşembe günlerini daima oruçlu geçirirdi.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

AFRÂ BT. UBEYD (R.A) ⁽¹⁾

Müslüman olup Rasûlullah (s.a)'a bîat eden Afrâ hatuna Allah (c.c) yedi civan bağışlamıştır. Hepsî de müslümanların safında yer alarak Bedir Savaşı'na katılmışlardır.

Afrâ önce Hâris b. Rifaa ile evlenmiş. Ondan Muaz ve Muavviz'i doğurmuştur. Sonra ondan boşanan Afrâ Mekke'ye gelmiş, Bükeyr b. Abd ile evlenmiştir. Bu eşinden de Halid, İyas, Akil ve Âmir olmak üzere dört çocuğu olmuştu. Daha sonra Medine'ye gelen Afrâ'ya eski kocası Hâris tekrar evlenme teklifi yapmış ve bu ikinci beraberlikten Avf doğmuştur. Bu delikanlıların hepsi de Bedir savaşına katıldılar. Muaz, Muavviz ve Akil Bedir'de şehit düşmüştür. Halid, Raci baskınında, Âmir, Bi'ru Ma'ûne'de, İyas ise Yemâme Harbi'nde şehadete erişti. Geriye sadece Avf kalmıştı.

Allah (c.c) bu yiğit hatundan ve evlatlarından razı olsun.

RÜBEY' BT. MUAVVİZ (R.A) ⁽²⁾

Rûbey İslâm'ı kabul etmiş ve Rasûlullah (s.a)'a bîat etmiştir. Zaman zaman Rasûlullah (s.a) ile bazı savaşlara katılan Rûbey ondan hadis rivayetinde de bulunmuştur.

Hâlid b. Zekvan, Rûbey'den naklediyor:

"Biz Rasûlullah (s.a) ile beraber savaşlara katıldık. Askerlere hizmet eder, su ihtiyaçlarını giderir, yaralıları pansuman eder,

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c. 2, s. 50.

(2) A.y.

şehitleri Medine'ye taşırdık".

UMMU ATIYYE (R.A) ⁽¹⁾

İsmi Nüseybe bt. Ka'b'dır. Müslüman olduktan sonra hemen Rasûlullah (s.a)'a bîat etmiştir.

Ummu Atıyye anlatıyor:

"Rasûlullah (s.a) ile beraber yedi savaşa katıldım. Ordu içinde en arkadan gelir, onlara yemek hazırlar, hastaları gözetir, yaralıları tedavi ederdim".

MUHACİRLERDEN İSMİ BİLİNMEYEN BİR KADIN (R.A) ⁽²⁾

Enes (r.a) anlatıyor:

Ensarlı bir adamın yanına geldik. Ağır hastaydı, ruhunu teslim edene kadar oradan ayrılmayacaktık. Üzerine giysisini örttük. Adamın başucunda da ihtiyar bir kadıncağız vardı. Bazı arkadaşlar bu yaşlı hanımefendiye dönerek:

"Ey Kadın! Ölüm Allah'tan gelir, bunu böyle bil" dediler. Kadın: "Ne oldu? Oğlum öldü mü?" diye sordu. "Evet" dedik.

"Söylediğiniz doğru mu?" diye sorusunu tekrarladı. Biz de tekrar "evet" dedik. Yine sordu. Biz aynı karşılığı verince ellerini kaldırdı ve şöyle yalvardı:

"Allah'ım! Sen biliyorsun ki, ben müslüman oldum, elçinin yanına göçtüm, sıkıntılı ve mesut anlarımda hep senin yardımını umdum. Bu musibeti bugün verme bana!"

Kadının bu duâsından sonra ağır hastanın yüzüne renk geldi. Sanki canlanır gibi olmuştu. Onunla yemek yedik ve oradan ayrıldık.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*. c. 2, s. 51.

(2) A.y.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

BAŞKA BİR MUHACİR KADININ ÖYKÜSÜ (R.A) ⁽¹⁾

İbni Sîrîn anlatıyor:

Ebu Bekir (r.a) insanlar arasında ganimet taksimi yapıyordu. Bu maldan bir bölümünü de Muhacir bir kadına gönderdi. Kadın kendisine gönderilene bakarak; *"Bu nedir?"* diye sordu. Oradakiler; *"Ebu Bekir'e bir yerden ganimet gelmişti, onu halk arasında bölüştürdü, sana da bu payı gönderdi"* dediler. Kadın; *"Yoksa benim İslâm'ı terkedeceğimden mi endişeleniyorsunuz?"* dedi. *"Hayır"* dediler. Kadın: *"Dinime sarılmaya devam edeyim diye rüşvet mi sunuyorsunuz bana?"* diye sorunca oradakiler; *"hayır!"* dediler. Kadın; *"benim bu mala ihtiyacım yok!"* dedi ve almadı.

ESMÂ (R.A) (Hz. Ebu Bekir (r.a)'in kızı)⁽²⁾

Allah (c.c)'ı çok anan, doğru sözlü, sabırlı, Allah (c.c)'a şükreden Peygamber (s.a)'in kurbasını bağlamak için kuşağını ikiye bölen Esmâ bt. Sıddîk da sahâbi kadınlardandır.

Hicâm b. Urve'nin babasından naklediliyor:

Esmâ (r.a)'nın yanına girdiğimde namaz kılıyordu;

"Allah (c.c) bize lûtfetti de, bizi o (vücûdun) delikcikler(in)e işleyen (kavurucu) azaptan korudu"⁽³⁾ Âyetini okurken duydum. Sonra namaza devam etti. Namazın uzayacağını anlayınca, kalktım, dışarı çıktım. Geri döndüğümde hem ağlıyor hem de ibadete devam ediyordu.

Esmâ (r.a)'dan naklediliyor:

Rasûlullah (s.a) Medine'ye hicreti murâd ettiğinde, Ebu Be-

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfâtü's-Sâfiye* c. 2, s. 52.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.55.

(3) Tur, 27.

kir'in evinde yolculuk için ona azık hazırladım. Ebu Bekir (r.a);

"Kırbayı asmak için bir ip ver" dedi. Ben;

"Kuşağımdan başka bir şey yok" dedim. Ebu Bekir (r.a);

"Getir" deyince, birini kırbaya diğerini azağa bağlamak için kuşağıma ikiye ayırdım. Bu yüzden bana, "iki kuşaklı" dendi.

Esmâ (r.a)'dan naklediliyor:

Rasûlullah (s.a) hicret için Mekke'den ayrıldığında, Hz. **Ebu Bekir (r.a)** onunla beraberdi. **Ebu Bekir (r.a)** bütün parasını -beş veya altıbin dirhem kadardı- alarak beraberinde götürdü. Dedem **Ebu Kuhâfe** -gözleri görmüyordu- yanımıza gelerek;

"Hem kendisi gitti, hem de parasını götürerek sizi üzdü" dedi. Ona;

"Hayır dedeciğim, bize çok para bıraktı" diyerek yerden bir taş alıp, babamın parasını koyduğu küçük pencerenin önüne koydum ve üstünü bir örtü ile örttüm. Sonra, dedemin elini tutum ve:

"Dedeciğim, istersen elini paralara dokun da bak" dedim. Elini taşların üstüne koyarak;

"İyi, eğer bu kadar bıraktıysa bu size yeter" dedi.

Esmâ devamla şöyle diyor:

"Vallahi, babam bize bir şey bırakmamıştı. Ancak yaşlı dedemi böylece sakinleştirmek istedim" dedi.

Esmâ (r.a)'dan naklediliyor:

Rasûlullah (s.a) ve Hz. **Ebu Bekir (r.a)**, hicret için Mekke'den ayrıldıklarında, içlerinde **Ebu Cehil'in** de bulunduğu Kureyşli bir grup gelip **Ebu Bekir (r.a)'in** kapısı önünde durdu. Yanlarına yaklaştığımda;

"Ey Ebu Bekir'in kızı! Baban nerede?" dediler.

"Vallahi, babamın nerede olduğunu bilmiyorum" dedim. Ebu Cehil elini kaldırıp yüzüme bir tokat attı. Tokatın şiddetinden künyem düştü. Sonra dönüp gittiler.

Allah Esmâ'dan razı olsun.

RUMEYSÂ (Süleym'in Annesi) (R.A)⁽¹⁾

Mahbûb'un hükmüne razı olan, hançeriyle savaşlara katılan Rumeysâ'da sahabî hanımlardandır.

Câbir'den naklediliyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle dedi:

"Kendimi cennete girmiş olarak gördüm. Bir de baktım ki, Ebu Talha'nın kadını Rumeysâ ile yanyanayım".

Enes b. Mâlik (r.a)'den naklediliyor:

Ebu Talha'nın Ummu Süleym'den olan oğlu hastalandı. Bir süre sonra çocuk öldü. Rumeysâ, çocuğun üstünü örtüp, her zaman yaptığı gibi, kalkıp Ebu Talha'ya iftar hazırlamaya başladı. Ebu Talha eve gelip;

"Çocuk nasıl?" diye sordu. Rumeysâ;

"Allah (c.c)'a hamd olsun, en güzel durumda" dedi. Sonra kalkıp, Ebu Talha'nın yemeğini getirdi. Gece Ebu Talha hanımıyla beraber oldu.

Sabah olduğunda Rumeysâ kocasına;

"Ey Ebu Talha, görmedin mi? Falanca aile bir şeyi ödünç aldılar, onu kullandılar, sonra kendilerinden istendiğinde, geri vermek onlara zor geldi" dedi. Ebu Talha;

"Adaletle muamele etmiyorlar" dedi. Bunun üzerine Rumeysâ;

"Oğlun, Allah (c.c)'ın bir emanetiydi ve Allah (c.c) onu geri aldı" dedi. Ebu Talha Allah (c.c)'a hamd edip; "Allah (c.c)'tan geldik ve yine O'na döneceğiz" diyerek Rasûlullah (s.a)'a gitti. Rasûlullah (s.a);

"Ey Ebu Talha! Allah (c.c) sizin gecenizde ikinizi de mübarek kıldı" dedi ve Rumeysâ, Abdullah b. Ebu Talha'ya hamile kaldı.

Nadr b. Enes'ten naklediliyor:

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 2, s. 57.

Ebu Talha, Ummu Süleym'e evlenme teklif etti. Ummu Süleym, Ebu Talha'ya

"Ey Ebu Talha, sen reddedilemeyecek birisin. Ancak kâfirsin. Ben ise müslüman bir kadını. Bu yüzden seninle evlenmem uygun olmaz" dedi. **Ebu Talha;**

"Mehrin nedir?" dedi. **Ummu Süleym;**

"Ne mehri?" dedi. **Ebu Talha,**

"Altın ve gümüş" dedi. **Ummu Süleym;**

"Senden ne altın ne de gümüş istiyorum. Senden müslüman olmanı istiyorum. Mehrim İslâm'dır" dedi. **Ebu Talha;**

"Bu konuda bana kim yardım eder?" diye sordu.

"Rasûlullah (s.a)" dedi. **Ebu Talha, Rasûlullah (s.a)'ın yanına gitti. Ashabıyla birlikte oturan Peygamber (s.a) onu gördüğünde;**

"Ebu Talha, alnında İslâm'ın aydınlığı ile size geliyor" dedi. **Ebu Talha, Peygamber (s.a)'e gelerek, Ummu Süleym'in kendisine söylediğini söyledi ve İslâm üzerine onunla evlendi.**

Sâbit; "Biz, onun mehrinden daha büyük bir mehir duymadık. O, mehir olarak İslâm'ı kabul etti ve onun karşılığında Ebu Talha'yla evlendi" diyor.

Enes'den naklediliyor:

Ebu Talha, Ummu Süleym'e evlenme teklif etti. Ummu Süleym;

"Ey Ebu Talha! Sen, taptığın ilâhının, yerden çıkarılan ve falancaların marangozunun yaptığı bir tahta parçası olduğunu bilmiyor musun?" dedi. **Ebu Talha;**

"Evet" dedi. **Ummu Süleym;**

"Falancaların marangozunun yaptığı bir tahta parçasına tapmaya utanmıyor musun? Eğer müslüman olursan, senden mehir olarak, İslâm'dan başka bir şey istemem" dedi. **Ebu Talha;**

"Düşünmeden olmaz" diyerek gitti. Sonra geri gelerek; şehâ-

det kelimesini söyledi.

Ummu Suleym,

"Ey Enes, Ebu Talha'yı evlendir" dedi.

Enes'den naklediliyor:

Ummu Suleym Huneyn günü, yanında bir hançer olduğu halde **Ebu Talha** ile birlikteydi. **Ebu Talha;**

"Ey Ummu Suleym! Bu nedir?" dedi. Ummu Suleym;

"Müşrikler bana yaklaşırlarsa, bununla onların karınlarını deşeceğim" dedi. Ebu Talha;

"Ey Allah'ın Rasûlü! Ummu Suleym'in ne dediğini duydun mu?" diyerek kadının sözlerini Peygamber (s.a)'e aktardı. Peygamber (s.a);

"Ey Ummu Suleym! Allah (c.c) (sana koruyucu olarak) yeter ve O en güzelini yapar" dedi.

Mâlik b. Enes (r.a)'den naklediliyor:

Uhud Savaşı'nda bir ara müslümanlar bozguna uğramışlar ve Rasûlullah (s.a)'yı yalnız bırakmışlardı. Tam böyle bir anda **Âişe (r.a)** ve **Ummu Suleym** ayak bileklerindeki bilezikler görülecek vaziyette elbiselerini kıvrımışlar, sırtlarında kırbaaları taşıyarak, getirip su dağıtıyorlardı.

UMMU HARÂM BT. MİLHÂN (R.A)⁽¹⁾

Yeryüzünün gururu, deniz şehidi, cenneti görmeyi arzulayan **Ummu Harâm bt. Milhân** da sahabe kadınlardandır.

Tasavvuf, gönüllü olarak harcamak, başkalarının hak ve menfaatlerini, kendi hak ve menfaatlerinden önde tutmak ve hayırsever kimselerin hizmetiyle şereflenmektir.

Ummu Harâm'dan naklediliyor:

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetu'l-Evliyâ*, c.2, s.63.

Rasûlullah (s.a) bize gelerek öğle uykusuna (kaylûleye) yattı. Sonra gülerek uyandı.

"Anam babam sana feda olsun ya Rasûlallah! Seni güldüren nedir?" diye sordum. Rasûlullah (s.a);

"Ümmetimden bir grup gemiler üzerinde krallar gibi deniz seferine çıkıyorlardı" dedi. Ben;

"Ya Rasûlallah! Allah (c.c)'a duâ et de, beni de onlardan eylesin" dedim.

Ubâde b. Sâmî, Ummu Harâm'la evlendi. Sonra birlikte bir deniz seferine çıktılar. Sefer sırasında Ummu Harâm bir yerden düştü ve boynu kırılarak şehid oldu.

Umeyr b. Esed, Ummu Harâm'dan naklediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu;

"Ümmetimden, ilk deniz savaşını yapan ordu, cennete girmeyi hak edecek bir iş yapmış olacaktır".

"Ya Rasûlallah! Ben de onların içinde miyim?" dedim.

"Evet, onların içindesin" dedi.

Hişam b. Gâzi, Ummu Harâm'ın kabrinin Kıbrıs'ta olduğunu söyler.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

UMMU VARAKA ENSÂRİYYE (R.A)⁽¹⁾

Hâfız, Şehid Ummu Varaka Ensâriyye de sahabî kadınlardır. Ummu Varaka Muhâcir kadınlara önderlik ediyor, Allah Rasûlü (s.a) de zaman zaman onu ziyaret ediyordu.

Velîd b. Cemî'den naklediliyor:

Rasûlullah (s.a) Ummu Varaka'yı ziyaret ediyor ve ona şehid diye hitap ediyordu. Rasûlullah (s.a), savaş için Bedir'e çıktığında Ummu Varaka;

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.63.

"Ya Rasûlallah! İzin ver, seninle beraber geleyim, yaralarınızı tedavi eder, hastalarınıza bakarım. Belki Allah (c.c) bana şehitliği nasip eder" dedi. Rasûlullah (s.a);

"Allah (c.c) sana şehâdeti hazırladı" dedi.

Ummu Varaka daha sonra kendi cariyesi ve kölesi tarafından öldürüldü.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

UMMU SELÎT ENSÂRİYYE (R.A)⁽¹⁾

Gayretli savaşçı, Peygamber (s.a)'le beraber Uhud'da bulunan, Allah'tan başka kimseden korkmadan savaşan Ummu Selit de sahabî kadınlardandır.

Sa'lebe b. Ebî Mâlik'ten naklediliyor:

Hiz. Ömer (r.a) Medine kadınlarına örtü dağıttı. Son olarak çok güzel bir örtü kalınca yanındakiler, Hiz. Ali (r.a)'nin kızı Ummu Kulsum'u kastederek;

"Ey müminlerin emiri, onu Peygamber (s.a)'in bu torununa ver" dediler. Hiz. Ömer (r.a);

"Ummu Selit buna daha çok hak sahibi. Ummu Selit Allah Rasûlü (r.a)'ne biat eden ensar kadınlarından ve Uhud'da bize kırıyla su taşıyordu" dedi. ⁽²⁾

Allah (c.c) ondan razı olsun.

HAVLE BT. KAYS (R.A)⁽³⁾

Dürüst, her türlü kötülükten arınmış (sâliha) bir kadın olan

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.63.

(2) Metinden anlaşıldığına göre Hiz. Ali (r.a)'nin Ummu Kulsum adında bir kızı vardı. Bu kız Hiz. Peygamber (s.a)'in torunu olmaktadır. Metinde torun yerine kızı olarak geçmekteyse de altında açıklaması vardır. (Çev.)

(3) Ebu Nuaym, *a.g.e.*, c. 2, s. 64.

Havle bt. Kays da sahabî hanımlardandır.

Ubeyd Senûta'dan naklediliyor:

Hamza'nın yanında olan **Havle bt. Kays'a** uğradık.

"Ey Ummu Muhammed! Söyleyeceğin şeyi iyi düşün. Peygamber (s.a)'den delilsiz hadis nakletmek mesuliyet gerektirir" dedi. **Havle bt. Kays;**

"Rasûlullah (s.a)'tan, size fayda sağlayacak, beni ona karşı yolancı durumuna düşürecek şeyi nakletmek benim için çok kötü bir şeydir. Rasûlullah (s.a)'ı şöyle derken duydum" dedi ve şu hadisi nakletti.

"Dünya, göze hoş gelen bir yeşilliktir. Kim ondan helâl olanı alırsa, onun için bereket olur. Allah (c.c)'ın ve Rasûlü (s.a)'nın yanında, nefsinin istediği gibi hareket eden niceleri vardır ki, kıyamet günü cehennem ateşi onlaradır".

Allah (c.c) ondan razı olsun.

UMMU AMMÂRA (R.A.)⁽¹⁾

Akabe'de Rasûlullah (s.a)'a bîat eden **Ummu Ammâra** da sahabî hanımlardandır. O, ağırbaşlı, dini hususlarda gayretli, oruç tutan, kendini ibadete veren, güvenilir bir kadındı.

Muhammed b. İshâk'tan naklediliyor:

Akabe Biatı'nda iki kadın bulunmuştu. Biri **Ummu Ammâra** lakaplı **Nesîbe bt. Ka'b b. Amr'dı**. Rasûlullah (s.a)'la birlikte savaşa katılıyordu. Kocasını **Zeyd b. Âsım** ve oğulları **Habîb b. Zeyd** ve **Abdullah b. Zeyd**'le Uhud savaşına katılmıştı. Oğlu **Habîb'i Müseylemetü'l-Kezzâb** yakalamıştı. Ona;

"Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehâdet ediyor musun?" dedi. **Habîb;**

"Evet" deyince;

"Benim, Allah'ın Rasûlü olduğuma şehâdet ediyor musun?"

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 2, s. 64.

dedi. Habîb;

"Hayır, şehâdet etmiyorum" dedi. Bunun üzerine Müseyleme onu öldürdü.

Nesîbe, Rasûlullah (s.a)'ın vefatından sonra irtidat savaşlarında müslümanlarla beraber olmuş, Müseyleme öldürülünceye kadar bizzat kendisi savaşa katılmıştır. Savaştan döndüğünde on kadar mızrak darbesi ve birçok yarası vardı.

Habîb b. Zeyd naklediyor:

Leyli denilen azatlı cariyemiz, ninesi Ummu Ammâra bt. Ka'b'dan şöyle duyduğunu naklediyor:

Rasûlullah (s.a) Ummu Ammâra'nın yanına geldi. Kadın, Peygamber (s.a)'e yemek getirdi. Peygamber (s.a) onu yemeğe davet ettiğinde;

"Ben oruçluyum" dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.a);

"Oruçlu benimle yemek yediğinde, yemekten kalkıncaya kadar melekler onun üzerine inerler" dedi.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

HAVLÂ BT. TÜVEYT (R.A)⁽¹⁾

Allah (c.c)'a ihlasla ibadet eden, devamlı gece namazı (tehecüd) kılan, Muhacire Havlâ bt. Tüveyt de sahabî kadınlardandır.

H. Âişe (r.a)'den naklediliyor:

Rasûlullah (s.a) yanımdayken Havlâ bana uğradı. Rasûlullah (s.a)'a;

"Bu, gece uyumadığı söylenen Havlâ" dedim. Rasûlullah (s.a);

"Gece uyumuyor mu? Amellerden gücünüz yettiği kadarını yapın. Allah'a yemin olsun ki, siz bıksanız bile Allah (c.c) bıkmaz" dedi.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 2, s. 65.

Hız. Âişe (r.a)'den naklediliyor:

Yanımızda bir kadın vardı. Kalktığında, Rasûlullah (s.a);

"Kim bu kadın ey Âişe!" dedi.

"Ey Allah'ın Rasûlü, Medine'nin en âbidi olup, gece uyumayan bu kadını tanımıyor musun?" dedim. Rasûlullah (s.a);

"Vazgeçsin vazgeçsin" diyerek şöyle devam etti: "Amellerden gücünüz yettiği kadarını yapın. Allah (c.c) siz vazgeçinceye kadar vazgeçmez. Amelin en sevimsisi -isterse az olsun- devamlı olanıdır" buyurdu.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

UMMU ŞERİK EL-ESEDİYYE (R.A)⁽¹⁾

Allah (c.c)'dan razı bir hali ve Allah (c.c)'ın kendisine ikram ettiği yüce kerametleri olan Ummu Şerik el-Esediyye de sahabe kadınlarıdır.

İbni Abbas (r.a)'tan naklediliyor:

Ummu Şerik'in kalbi İslâm'a ısındı ve Mekke'deyken müslüman oldu. O, Kureyş kadınlarının ileri gelenlerinden biriydi. Sonra Âmir b. Lüey kabilesinin ileri gelenlerinden biri oldu. Ebu Asker Dûsî'nin nikâhı altındaydı. Müslüman olduktan sonra, Mekke'liler farkına varıncaya kadar, Kureyşli kadınların yanına gizlice girip onları İslâm'a davet ediyordu. Mekke'liler onu yakaladıklarında;

"Eğer kavmin, bildiğimiz bir kavim olmasaydı, biz sana yapaçağımızı biliyorduk. Şimdi seni onlara geri götüreceğiz" dediler. Ummu Şerik olanları şöyle anlatır:

Beni, üzerinde oturacak hiçbir şey olmayan bir yük devesinin üzerine bindirdiler. Üç gün su ve yemek vermediler. Üç gün geçtiğinde sesler duymaya başlamıştım. Bir yerde konakladıklarında, kendileri gölgelik yerde oturuyor, beni ise güneşin altında bırakıyorlardı. Böyle yaptıkları bir anda göğsümde bir serinlik hissettim. Baktığımda, su dolu bir kap buldum. Ondan azıcık içtim, sonra kova kayboldu. Tekrar geldi, yine biraz içtim. Sonra yeniden kay-

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 2, s. 66.

boldu. Sonra tekrar geldi. Yine içtim. Yeniden kayboldu. Bu olay birkaç defa tekrarlandı. Son bir defa geldikten sonra bir daha gitmedi. Kanıncaya kadar ondan içtim. Geri kalanı bedenime ve elbisesimin üzerine döktüm. Uyandıklarında, beni o hâlimle görtünce;

"İpini çözüp, su kabımızı alıp ondan içtin değil mi?" dediler.

"Vallahi hayır, böyle bir şey yapmadım. Ancak şöyle şöyle oldu" diyerek olanları anlattım. Sonra bana;

"Eğer doğru söylüyorsan, senin dinin bizim dinimizden daha hayırlıdır" dediler. Gidip su kaplarına baktıklarında, bıraktıkları gibi durduğunu görünce hemen müslüman oldular. Rasûlullah (s.a)'a gelerek, mehirsiz olarak onunla evlenmek istediğimi söyledim. Peygamber (s.a) teklifimi kabul ederek benimle evlendi.⁽¹⁾

UMMU EYMEN (R.A)⁽²⁾

Yürüyerek hicret eden, hiç iftar etmeden oruç tutan, Ummu Eymen de sahâbî kadınlardandır.

Osman b. Kâsım'dan naklediliyor:

Ummu Eymen oruçluydu. Yanında hiç azığı da yokken, Rasûlullah (s.a)'ın yanına hicret etmek maksadıyla Mekke'den çıktı. Ravha -veya ona yakın bir yerdeydi- şiddetli bir susuzluk hissetti. Neredeyse susuzluğun şiddetinden ölecekti. Güneş kavrurucu

(1) Bahsi geçen Ümmü Şerik, Dûsî'lidir, yoksa Kureyşli'lidir bu hususta ihtilaf vardır. Ensâri olabileceği de söz konusudur. Ahzâb Suresi'nde Peygamberimizin eşleriyle ilgili ayette *"...Birden kendisini mehirsiz olarak Peygambere hibe eden ve Peygamberin de kendisini almayı dilediği mümine kadını diğer müminlere değil sırf sana helal kıldı."* (Ahzâb, 50) bahsedilen kadının Ümmü Şerik olabileceğine dair rivayet vardır. Vâkidi ve İbn Sa'd'dan gelen rivayetlerde bu kadının Ümmü Şerik adlı biri olduğu söylenir (Ümmü Şerik'in rivayet ettiği diğer hadislerin kritiği için bkz; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fi Temyizi's-Sahâbe*, c.4, s.335-36-37) Fakat genel olarak En başta bahsettiğimiz eşleri ve cariyesi dışında böyle bir kadının esvâci'n-nebî'den olduğu sikredilmez. Nebhânî, *el-Envârü'l-Muhammediyye* adlı eserinde Peygamberimizin Ümmü Şerik'le evlendiğini ama zıf vuku bulmadan boşadığını belirtmektedir. (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.1, s.76) İbnü'l-Cevzî Peygamberimizin 10 hanımı, ve 4 kadar cariyesi olduğunu bildiriyor, Marya'yı cariyeler arasında sayıyor. (Çev.)

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2. s.67.

bir hâl almıştı. Ummu Eymen olayı şöyle anlatıyor:

"Başımızın üstünde bir ses duydum, kafamı kaldırıp baktığımda, gökten beyaz bir iple sarkıtılan bir kova gördüm. Onu alacağım hâlde gelinceye kadar bana yaklaştı. Alıp kanıncaya kadar ondan su içtim" dedi. Ummu Eymen devamla şöyle der:

"Bu sıcak günden sonra, güneş varken, susayayım diye çıhip dolaşıyordum. Ancak o günden sonra bir daha susamadım".

Ummu Eymen'den naklediliyor:

Buğdayı öğütterek, Rasûlullah (s.a)'a çörek yaptım.

Rasûlullah (s.a);

"Bu nedir?" dedi.

"Bu, burada yapılan bir yemektir. Ondan size çörek yapmayı canım istedi" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a);

"Onu bırak da, ekme yap" dedi.

Peygamber (s.a) vefât ettiğinde Hz. Ebu Bekir, Ömer'e;

"Peygamber (s.a)'ın yaptığı gibi gidip Ummu Eymen'i ziyaret etmeye benimle gelir misin?" dedi. Birlikte Ummu Eymen'e gittiler. Ummu Eymen onları görünce ağlamaya başladı.

"Seni ağlatan nedir?" diye sordular. Ummu Eymen;

"Rasûlullah (s.a)'ın dünyada bulunduğu durumdan daha iyi bir durumda olduğunu bildiğim için ona ağlamıyorum. Fakat, bizim için gökten gelen haberin kesilmesine ağlıyorum" dedi. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir (r.a) ve Hz. Ömer (r.a) de onunla beraber ağladılar.

Peygamber (s.a) vefat ettiğinde, Ummu Eymen -Usâme b. Zeyd'in annesi- ağladı. Kendisine;

"Niçin ağlıyorsun?" diye sorulduğunda,

"Artık bize gökten haber gelmeyecek" dedi.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

ZEYNEB SAKİFE (R.A)⁽¹⁾

Çok namaz kılp tasadduk eden, ziynet eşyalarını terkederek bu şekilde Rabbine yaklaşan Zeyneb bt. Sakife de sahâbî kadınlardandır.

Zeyneb bt. Sakife'den naklediliyor:

"Allah rızası için ziynet eşyalarınız bile olsa, tasadduk ediniz" dedi. Zeyneb bt. Sakife kocası Abdullah'a;

"Sadakamı sana, kardeşimin oğluna ve yetim kardeşlerine verebilir miyim?" dedi. Abdullah fakir bir insandı. Karısına; "Bunu Peygamber (s.a)'e sor" dedi. Zeyneb şöyle anlatıyor:

Rasûlullah (s.a)'a geldim. Bir de baktım ki, ensardan bir kadın, benim sormak için geldiğim şeyi soruyor. Bîlâl yanımıza geldi. Ona; "Rasûlullah (s.a)'a bunu sor, ancak bizim kim olduğumuzu söyleme" dedik. Bîlâl Rasûlullah (s.a)'a giderek, öğrenmek isteğimiz şeyi ona sordu. Peygamber (s.a);

"İkisine haber ver. Onlara iki mükâfat var. Biri akrabalık mükâfatı, diğeri ise sadaka mükâfatıdır" dedi.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

UMEYR BT. MES'UD VE KIZ KARDEŞLERİ (R.A)⁽²⁾

Umeyr bt. Mes'ud ve kız kardeşleri de sahabe hanımlardandır.

Cafer b. Mahmud ninesi Umeyr bt. Mes'ud'dan şunu naklediyor:

Umeyr, beş kardeşiyle beraber Rasûlullah (s.a)'ın yanına girerek ona bağlılıklarını bildirdiler (biat ettiler). Peygamber (s.a) pastırma yiyordu. Onlara ağzında çiğnediği bir parça pastırma

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 2, s. 69.

(2) Ebu Nuaym, *a.g.e.*, c. 2, s. 70.

verdi. Onu alarak aralarında paylaştılar. Her biri ondan bir parçayı çiğnedi.

Cafer b. Mahmud;

"Ağızlarının kokusu değişmeksizin, ağızlarından herhangi bir şikâyetleri olmaksızın Allah (c.c)'a kavuştular" dedi.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

SEVDA (R.A)⁽¹⁾

Rehin olarak sıkıntılarla, acılarla imtihan olunan **Sevda (r.a)** da sahabe hanımlardandır.

Atâ b. Ebi Rabah'tan naklediliyor:

İbni Abbas bana;

"Sana cennet ehlinde bir kadın göstermemi ister misin?" diye sordu.

"Evet!" dedim.

"İşte Sevdâ. Bir gün Rasûlullah (s.a)'a gelerek şöyle dedi;

"Ben saralı bir kadını ve nöbet anında kendimi kaybettiğimde üstüm başım açılıyor. Allah'a duâ et de, böyle bir durum olmasın" dedi. Rasûlullah (s.a);

"Eğer sabredersen, mükâfat olarak sana cennet verilir. İstersen duâ edeyim, sağlığına kavuş" dedi.

Sevdâ;

"Sabrederim, ancak Allah (c.c)'a duâ et de üstümün başımın açılmasına engel olsun" dedi. Peygamber (s.a) de onun için duâ etti.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2. s.70.

UMMU BUCEYD HABİBE (R.A)⁽¹⁾

Bol bol infak eden Ummu Buceyd Habîbe de sahabî kadınlardandır.

Ummu Büceyd'den naklediliyor:

Peygamber (s.a)'e;

"Ya Rasûlallah, miskinler gelip kapımın önünde duruyor. Ellerine verecek bir şey bulamadığım için onlardan utanıyorum" dedim.

Rasûlullah (s.a);

"İsterse kızarmış bir ekmek dilimi de olsa onlara sadaka ver" dedi.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

UMMU FERVE (R.A)⁽²⁾

Allah Rasûlü (s.a)'ne bîat eden, ibadet ve zühde pek düşkün olan Ummu Ferve (r.a) de sahabî kadınlardandır.

Ummu Ferve'den naklediliyor:

Rasûlullah (s.a)'a; *"Amellerin en faziletlisi hangisidir?"* diye soruldu. Rasûlullah (s.a);

"Vaktinde kılınan namazdır" dedi.

ESMA BT. UMEYS (R.A)⁽³⁾

İki defa hicret edip, iki kibleye doğru namaz kılan, iyilerin dostu, Esmâ bt. Umeys Hasemiyye de sahabî kadınlardandır (Habeşistan'a hicret ettiği için, Habeş denizi olarak bilinen

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 2, s. 71.

(2) Ebu Nuaym, *a.g.e.*, c. 2, s. 73.

(3) Ebu Nuaym, *a.g.e.*, c. 2, s. 74.

Hasem'e nisbet edilerek **Hasemiyye** denilmiştir). **Cafer Tayyar** (r.a) onunla evlendi. **Cafer**'in vefatından sonra, **Sıddık**'la evlendi. **Sıddık**, **Esmâ bt. Umeys**'le evliyken, onu inananların efendisine vasiyet ederek öldü.

Ebu Musâ el-Eş'ari (r.a)'den naklediliyor:

Rasûlullah (s.a) **Hayber**'i fethettiğinde, onun yanına geldik. **Hayber**'in fethine katılmayanlar içinde sade 3 gemiyle **Habeşistan**'dan gelenlere pay taksim ettim. Bir gurup insan bize -gemiyle **Habeşistan**'dan gelenlere- "*biz hicret etmemiz sebebiyle sizi geçtik*" dediler.

Esmâ bt. Umeys, içeri girdiğinde, **Hz. Ömer** (r.a) ona;

"*Sen gemiyle Habeşistan'dan gelenlerden misin?*" diye sordu.

Esmâ;

"*Evet*" dedi. **Hz. Ömer** (r.a) devamla;

"*Biz hicretle sizi geçtik. Biz Peygamber (s.a)'e daha çok lâı-ğız*" dedi. **Esmâ** kızarak;

"*Allah (c.c)'a yemin olsun ki hayır. Siz Rasûlullah (s.a)'la beraberdiniz. Açınızı doyuruyor, cahilinize öğretiyordunuz. Biz ise, Habeşistan'da uzak diyarlardaydık. Bunu sadece Allah ve Rasûlü için yapıyorduk. Allah (c.c)'a yemin olsun ki, Allah Rasûlü (s.a)'ne söyleyinceye kadar bir şey yeyip içmeyeceğim. Biz orada eza görüyor ve tehdit ediliyorduk. Bu söylediklerinizi size karşı bir haksızlık yapmaksızın ve dediklerinize bir şey eklemeksizin Peygamber (s.a)'e söyleyecek ve dedikleriniz hakkında soracağım*" dedi.

Peygamber (s.a) geldiğinde **Esmâ bt. Umeys**;

"*Ey Allah'ın Peygamberi! Ömer (r.a) şöyle şöyle söyledi*" dedi. **Peygamber** (s.a);

"*Sen ona ne dedin?*" dedi.

"*Esmâ da Ömer (r.a)'e söylediklerini söyledi. Rasûlullah (s.a);*

"*Onlar sizden daha çok hak sahibi degillerdir. Onlar için tek bir hicret vardır. Sizin için iki hicret vardır*" dedi. **Esmâ bt. Umeys** sözüne şöyle devam etti:

"Ebu Musâ ve onunla beraber gemide yolculuk edenler Peygamber (s.a)'in bu sözünü sormak için bana gelmeye başladılar. Onlar için dünyada, Peygamber (s.a)'in kendilerine söylediğinden daha çok sevindirici bir şey yoktu."

İbni Abbas'tan naklediliyor:

Peygamber (s.a) Fâtımâ (r.a)'yı Hz. Ali (r.a) ile evlendirdiğinde Hz. Fâtımâ (r.a)'nın yanına girdi. Kadınlar onu görünce; kendileriyle Peygamber (s.a) arasına bir perde koydular. Esmâ bt. Umeys geride kaldığında, Peygamber (s.a) ona;

"Sen kimsin?" diye sordu. Esmâ bt. Ümeys;

"Kızına bekçi olarak kalan biri. Zifaf gecesinde, bir ihtiyacı olduğunda onu giderecek veya bir şey istediğinde ona verecek olan bir kadının bulunması gerekir" dedi. Peygamber (s.a);

"Önüden, arkandan, sağından, solundan ve sana gelecek olan kovulmuş şeytanların tümünden seni koruması için Allah'a duâ ediyorum" dedi.

Şâ'bfden naklediliyor:

H. Ali (r.a), H. Ebu Bekir (r.a)'in vefatından sonra Esmâ bt. Umeys'le evlendi. Esmâ'nın babaları ayrı olan oğulları Muhammed b. Ebî Bekir ve Abdullah b. Cafer birbirlerine karşı babalarıyla övünmeye başladılar. Her biri,

"Ben senden daha hayırlıyım, babam da senin babandan hayırlıdır" diyordu. H. Ali (r.a) Esmâ'ya;

"Bunların aralarını bul" dedi. Esmâ, Abdullah b. Cafer'e giderek;

"Ey oğulcuğum, Araplar arasında senin babandan daha olgun birini görmedim" dedi. Sonra H. Ali (r.a) ona;

"Bize söyleyecek söz bırakmadın. Zaten bundan başka bir şey söyleseydin, o zaman sana muhabbetim olmazdı" dedi. Bunun üzerine Esmâ;

"Sen, üç kişiden geride kalanların en az faziletli olanısın" dedi.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

SELEME BİNTİ KAYS (R.A)⁽¹⁾

İki kibleye doğru namaz kılıp, Peygamber (s.a)'e iki defa bîat eden Seleme bt. Kays Neccâriye de sahâbî kadınlardandır.

Seleme bt. Kays Peygamber (s.a)'in halalarından biridir. Onunla beraber her iki kible yönünde de namaz kılanlardan olup, Benî Neccar kadınlarının önde gelenlerinden biriydi.

Seleme bt. Kays'dan naklediliyor:

Rasûlullah (s.a)'a gelerek, Ensar kadınlarından bir grup içinde ona bîat ettim. Bize, Allah (c.c)'a hiçbir şeyi ortak koşmamayı, hırsızlık etmemeyi, zina etmemeyi, çocukları öldürmemeyi, kimseye iftira etmemeyi, maruf hususunda Allah Rasûlü'ne isyan etmemeyi şart koşarak;

"Kocalarınıza kin beslemeyin" dedi. Bütün bunlar hususunda ona bîat edip geri döndük. Sonra Ensar kadınlarından birine;

"Geri dön de, Rasûlullah (s.a)'a, kocalarımızın mallarından bize neyin haram olduğunu sor" dedim. Kadın gidip sordu. Peygamber (s.a) de;

"Kocanın malını kullanıp başkalarına sadaka olarak verebilirsin, bu haram değildir" dedi.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetu'l-Evlâd*, c. 2, s. 77.

TÂBÎÎN VE TEBE-İ TÂBÎÎN (Beldelerine Göre)

Abdullah b. Mes'ud(r.a)'dan naklediliyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "İnsanların en hayırlısı benim zamanımdakiler, sonra onlardan sonra gelenler, sonra da onları takip edenlerdir"⁽¹⁾.

(1) Buhârî, *Kitabü'r-Rikâk*, c.8, s.174.

Müslim, *Kitabü'l-Fedâil*, c.7.

Tirmizî, İmran b. Husayn'dan rivayetle Hadis no:2221. İbni Mes'ud'dan rivayetle Hadis no:3859.

HİCAZ BÖLGESİ VE ARAP YARI-MADASI

İslâm önce doğduğu yeri aydınlattı. Işık adım adım doğuya, batıya, kuzeye ve güneye uzadı. Mekke, Medine ve çevresi diyebileceğimiz Hicaz Bölgesi bu ışıktan nasibini alan ilk duraktır. İnsanlar İslâm'ı sahih bir şekilde öğrenmek istedikleri zaman bu bölgeye doğru göçüyor, buranın bilginlerinden istifade ediyorlardı. İlk fıkıh bilginleri, ilk âbidler, ilk hadis uzmanları da tabii olarak bu bölgeden çıkacaktı.

Hicaz Bölgesi müslümanları İslâm'ın doğuş yıllarında ve daha sonraki birkaç yüzyıl boyunca İslâmî ilimlerin kaynağı durumundaydılar. İslâm'ın nasıl yaşanılacağı, Kur'an'ın nasıl anlaşılması gerektiği, Peygamberimiz (s.a)'in hayatı, v.b. daha birçok mevzû hep onlardan öğrenilecekti.

Daha önceki sayfalarda da gördüğümüz gibi sahabiler son derece zâhidâne bir hayat sürmekteydiler. Dünyanın aldatıcı yanlarına kanmayanlar, sadakat, sevgi, kardeşlik, doğru sözlülük ve hiç kimseye muhtaç olmadan yaşama çabası gibi pek çok övülesi özelliğe sahip olanlar; öncelikle Peygamberimizin yakın arkadaşları yani sahabilerdi.

Bu kitapta defalarca belirtildiği gibi İslâm denge dinidir. İlk müslümanlar bunun farkına varmış zühdü yaşanır hale getirmişlerdi. Onlar ne ruhbanıyeti kendilerine rehber kılan hristiyanlara özenmişler ne de insanın her türlü sınır tanımaz arzularını salıveren müşrik tutumu benimsemişlerdir.

İşte zühd, ibadet, vefa, Allah sevgisi, dünyaya kanmama, onlar nezdinde sahih olarak algılanmış kavramlardı. Onların zühdü, İslâm ile denk manaya gelen bir mefhumdur. İlk dönem müminleri kendilerini murakabe etmek için zaman zaman inzivaya çekilmişler ama hemen sonra cihada çıkmışlar, siyasi kararlar almışlar ya da ticaretlerini devam ettirmişlerdir. Zira zühd haddi zatında dünyayı (ya da hayatın kendisini diyelim) olduğu gibi rafa kaldırmak değil, yaşarken düşülmesi muhtemel çukurlardan sakınmak, haberdar olmak ve diğer insanları da uyarmak demektir.

Hiçbir şeyin aşırılığı iyiye alâmet değildir.

Peygamberimiz de hayat dini olan İslâm'ı insanlara tebliğ ederken aşırıktan sakındırmış, müminleri sürekli uyarmıştır.

Böylece daha ilk yıllarda Kur'ân âyetleri ve Rasûlullah (s.a)'ın sözleri ile şekillenen sahih bir zühhd ve tasavvuf anlayışı doğuyordu. Bu anlayışa ister *"günahlardan arınma"* ister *"takva"* ister *"verâ"* ister *"zühhd"* isterseniz *"tasavvuf"* deyiniz kelimeler haddi zatında aynı medlûle işaret ediyorlarsa üzerlerinde ihtilaf edilmez. Çünkü meşhur kaidedir; *"elfâza (sözlere) değil meânîye (anlamlarına) itibar edilir."*

O halde kitabımızda tasavvuf kelimesinin bolca kullanılması yanlış bir anlamaya mahal vermemelidir. Bu kelime üzerinde kavgaya yapmaya da gerek yoktur. Bir iyi niyetli çıkıp *"Peygamberimiz hakiki bir mutasavvıftı"* dese ve bu cümlesinden kastettiği şeyi izah ederek Rasûlullah (s.a)'ın ibadete verdiği önemi, sadakatini, cihaddaki cesaretini, insanlara olan merhametini, müminlere olan sevgisini, çocuklara olan şefkatini, hiç kimseye muhtaç olmama ilkesini benimseyişini vurgulasa ve bu yüzden peygamberimize *"mutasavvıf"* dediğini anlatsa o kişi doğru söylemiştir. Zira Sahabe, Tâbiîn, Tebe-i Tâbiîn, sonraki bilgin ve âbidler zühhdün ve tasavvufun kaynağını Kur'ân'da, Rasûl'ün hayatında buluyorlardı. Zaten doğru olan zühhd ve tasavvuf da budur.

Eğer tasavvufa bu anlam verilmeyecek ve karmakarışık tahliller yapılarak insanın kulluk mesuliyetini kaldıran yorumlarla haramı helal, helali haram sayan görüşlere başvurulacak ve tertemiz Allah inancını zedeleyen bir garip tasavvuf anlayışı başta edilecekse öylelerinden uzak olma zarureti vardır.

Bu yapılmamış mıdır? Elbette yapılmıştır. Ama sahte akçelerin piyasayı doldurması, sarıya boyanmış tenekelerin altın diye algılanması, cam misketlere mücevher denmesi nasıl ki altının ve zümrüdün varolmadığına delalet etmiyorsa, tahrif edilmiş bir tasavvuf anlayışı da hakiki tasavvufun yok olduğuna delil sayılmaz.

İşte kim ne derse desin zühhdün kaynağı Rasûlullah (s.a), sahâbîler ve ilk müminlerdir. İslâm kıyâmete kadar sürecek son ilâhi dindir. Dolayısıyla tüm ilâhi dinlerde bulunan arınma inancı tabiatıyla İslâm'da da vardır.

İslâm'ı kalpten yaşayan müminler, ifade etmeye çalıştığımız bu kutlu anlayışı pratik hayata dökmüşler, "amel" etmişlerdir. Zaten tasavvuf, tek kelimeyle "amel" dir. Bilinen güzel şeyle amel etmektir.

Hicaz ahalisi içinde zühdü iyi anlayanlar, diğer bölgelerdekilerden daha çoktur. Zira ışık en çok yanbaşındakini ısıtır. Mesajın sıcaklığı, taze bilgiler ve Medinelilerin örnek yaşamı pek çok bilgiye ilham kaynağı olmuştur. İlk fıkıh bilginlerinden İmam Mâlik de Medinelilerin yaşam ve alışkanlıklarına özel bir önem atfederdi. Zira onların ya kendileri, ya babaları ya da dedeleri Rasûlullah (s.a)'ı görmüş, haberi kaynağından almıştı. İttifak ettikleri noktalar çok olan bir topluluktan Medineliler...

Peygamberimizin nasıl yaşadığı, kime nasıl davrandığı bu bölgedeki insanlar tarafından daha iyi biliniyordu. Dolayısıyla zühd anlayışları da daha sahih idi.

Diğer yönden, bu bölge güçlü medeniyetler ve önceki dinlerin etkisinin az olduğu bir bölgeydi. Dolayısıyla tasavvuf anlayışlarında menfi etkilene şartları daha da azalıyordu. Bölge halkının az okumuş olması da daha çok şifâhî (konuşarak ifade edilen) kültürün benimsenmesine yolaçmış Kur'an hıfzı ve hadis gibi ilimler yaygınlaşmıştır. Ne ilk zamanlarda ve ne de sonraki yüzyıllarda tasavvufu sistematik bir ilim ve törenler bütünü haline getiren hiçbir kişi bu bölgelerden çıkmamıştır. Çıksa dahi buralarda kalmamışlar, Mısır, Endülüs, Horasan gibi ülkelere göçmüşlerdir. Zira bu bölge halkı ince fikirlere pek meyyâl değildi.

Zühd ve tasavvufun incelmış şekillerine aşırı tepki veren Hâricî ve Haşvî anlayışların yer yer Hicaz'a hakim olması da bu yörelerde mefhumları, seromonisi ve töreleri gelişmiş bir tasavvuf fikrinin boyvermesini engellemiştir.

Fakat bu sözlerimiz ilk yüzyıllarda yaşayan mutasavvıfların Arabistanlı olmadığı anlamına gelmez. Aksine Muhammed b. Ali el-Bakır, Câfer-i Sadık, Üveys el-Karanî, Herîm b. Hayyan, Hasan-ı Basrî, Mâlik b. Dînar, gibileri hep bu iklimde ya da komşu şehirlerde yaşamışlardır.

Bu bölgedeki zâhidler ve sûfiler, Suriye, Mısır ve Basra'ya göre daha şaşkıydılar. Uydurma hadis ve İsrâiliyat tehlikesi biraz

daha azdı. Biz bu bölgede yaşayanların Benî İsrâil'den nakledilen uzun hikayelere pek iltifat etmediklerini görüyoruz. Bu olumlu bir tutumdur.

Bu bölgede yetişenlerin iyi yanı budur. Daha berrak bir zihne ve daha atılğan bir ruha sahiptiler.

Buradakileri az çok etkileyen olumsuz halleri ise şöyle özetleyebiliriz. Benmerkezcilik, herşeyin en doğru, en iyisinin kendileri tarafından bilindiği yargısı, şekilcilik, aşırıya kaçan lafzcılık, ilk yüzyılda varolan atılğan ve samimi tutumun zamanla kaybolup Bedevi yaşama dönme sancısı, çevre bölgelerdeki değişimlerden uzak olduğu için, kendini yenileyemeyiş, mantık ve sistematik düşünceye sahip geniş görüşlü fakihlerin, düşündürlerin azlığı.

Saydığımız bu menfi sebepler ilk yüzyıllarda nur ve atılğan kaynağı olan bu toprakları sonraki zamanlarda durgunluk ve şekilcilikle karşı karşıya bırakmıştır.

Ama İslâm aleminin dört bir yanını gezen ilim ve hikmet aşığı fedâkâr alim, âbid ve mutasavvıfların bir bölümü kutsal topraklarda son nefeslerini vermek istediler. Böylece ömürlerinin son yıllarını bu bölgede geçirdiler. İşte Hicaz ve çevresi ilk yüzyıldaki misyonuna böylece yeniden kavuştu. Mekke, Medine ve çevresi ilim, hikmet, fıkıh, Kur'an ve hadis ilimlerinin öğretildiği, dünyanın dört bir yanından gelen nâdide bilginlerin buluştuğu bir cazibe merkezi oldu yeniden. Hac, bu toprakları her yönden bereketli kılan en güçlü âmildi. Allah Teâlâ ilim, hikmet, hükümet ve kudreti Araplardan alıp başka kavimlere verdiğinde de bu topraklar bereket kaynağı olmaya devam etti.

MEDİNELİLER

MUHAMMED B. EL-HANEFİYYE (R.H)⁽¹⁾

Gizli işaretlerin sahibi, yüksek ibarelerle övgüye layık, üstün bir konuşma kabiliyetiyle donanmış olan imam Muhammed b. el-Hanefiyye (r.h), kalb gözü açık bir zat idi.

Verdan anlatıyor:

Muhammed b. Ali b. el-Hanefiyye'ye katılanlar içindeydik. İbni Zübeyr onun Mekke'ye girmesini yasaklamıştı. Ona bîat etmedikçe Mekke'ye girilemezdi. Muhammed İbni Zübeyr'e bîat etmedi ve Şam'a yöneldi. Oraya girmek isteyince de Abdülmelik b. Mervan bîat istedi. Muhammed ona da bîat etmedi. Biz de Muhammed'le beraberdik. Eğer savaşmamızı isteseydi savaşırđık. Bir gün bize küçük bir fey payı dağıttı. Sonra Allah'a hamdü senâ eyledi ve bize şöyle dedi:

"Yüklerinizi çöztün. Allah'tan sakının. Bildiklerinize yapışın. Hoş görmediklerinizi bırakın. Kendinizi bilin! Başkalarının işine karışmayın. Göğün yere sağlamca yerleşmesi gibi, siz de davanıza tutunun. Bizim emrimiz (işimiz) vuku bulduğunda, güneş gibi apaçık ve parlak olacak."

Said b.Hüseyn, Muhammed b. el-Hanefiyye'den naklediyor:

"Kim bu davadan elini eteğini çeker, susar ve evine çekilirse, Ümeyyeoğulları'nın günahları, müslümanların kılıçlarından daha süratli olarak ona erişecektir."

Rabî' b. Münzir, babasından naklediyor:

Muhammed b. el-Hanefiyye bana şöyle dedi: *"Allah rızası gözetilmeden yapılan her şey yararsız ve başarısızdır."*

Ebu Osman el-Müezzîn, Muhammed b.el-Hanefiyye'den naklediyor:

"Şahsiyetini gerçekten üstün tutan, karakter sahibi bir insan için dünya beş para etmez!"

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c.3. s.174.

İbni Uyeyne Muhammed b. el-Hanefiyye'den naklediyor:

"Allah cenneti sizin canlarınızın bedeli olarak yaratmıştır. O halde canlarınızı başka şeylere değiştirmeyin!"

Muhammed b. el-Hanefiyye birçok sahabiden hadis rivayet etmiştir. Hadislerinin çoğu kendi çocuklarından nakledilir. Ondan rivayet edenler arasında; **Amr b. Dinar, Münzir es-Sevri, Abdullah b. Muhammed b. Ukayl ve Muhammed b. Kays b. Mahrame** de vardır.

SAİD B. EL-MÜSEYYEB (R.H)⁽¹⁾

Ebu Muhammed Said b. el-Müseyyeb b. Hazen el-Mahzumî, Allah yolunda kınanmaktan korkmamış ve pek çok imtihanlara maruz kalmıştır. O, iffet, kanaat ve cemaat sahibiydi. İsmine uygun bir karakteri vardı. İtaat ile said (bahtiyar) olmuş, günah ve cehaletten baid (uzak) kalmıştı.

Tasavvuf, hizmette yerini almak, haramdan kaçınmak, namusu korumaktır.

Abdülmecid, Said b. el-Müseyyeb'e;

"Taabbüd, nedir ey Ebu Said?" diye sorar. O da;

"Taabbüd, Allah'ın emrini⁽²⁾ düşünmek, haramlardan kaçınmak ve farzları yerine getirmektir" der.

İbni Harme, Said b. el-Müseyyeb'den naklediyor: "Kırk seneden beri, cemaatle kılmadığım namaz olmadı".

Said'in Güzel Halleri

Meymun b. Mihran diyor ki:

Said, kırk sene boyunca hiçbir zaman camiye gidişinde, namazı bitirip dağılan cemaatle karşılaşmadı (tüm vakitlerde erken geldi, cemaati kaçırmadı).

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 2, s. 161.

(2) Emir kelimesi çok geniş anlamları içerir. Hal, iş, emir, idare gibi. Burada Allah'ın kudreti anlamına geldiğini sanıyoruz. (Çev.)

Amr b. Ebî Seleme, Evzaî'den naklediliyor:

Said b. el-Müseyyeb'in hiçbir Tâbiîn'de olduğunu sanmadığımız bir üstünlüğü vardı. O, kırk sene boyunca cemaatle namazı kaçırmadı ve yirmi sene de namaz kılanların enselerini görmedi (ya imamdı ya da ilk saftaydı).

Ebu Hind anlatıyor:

Said'e, namazı engelleyen şeyin ne olduğunu sordum. *"Günaha meyletmektir. Namazı onaran ve kusuru örten ise takvadır"* dedi.

İbni Harme, Said'in, kırk defa hac yaptığını söylediğini nakleder.

İmran b. Abdullah anlatıyor:

Said b. el-Müseyyeb nefsi Allah yolunda bir sinekten daha aşağı görürdü.

Yahya b. Said anlatıyor:

Said b. el-Müseyyeb, sohbet meclisinde en çok; *"Allah'ım bizi selamette eyle!"* sözünü söylerdi.

İbni Harme anlatıyor:

Said'in gündüz ibadetini biliyordum. Ona, gece ibadetini sordum. Her gece Sad sûresini okuduğunu söyledi. Bunun sebebini sorduğumda ise şu olayı aktardı:

"Ensar'dan biri, bir ağacın önünde namazını kılarken Sad sûresini okuyordu. Secdeye vardığında, ağacın da secde ettiğini gördü. Ağaç şöyle duâ ediyordu:

'Allah'ım! Bu secdeyle bana ecir ver. Ağrılığımı kaldır! Şükürümü artır! Kulun Dâvud (a.s)'un secdesini kabul ettiğin gibi benim de secdemi kabul et!'"

Yahya b. Said, anlatıyor:

Said b. el-Müseyyeb; *"O şüphesiz, kendine yönelenleri bağışlar"* âyetindeki "evvâbîn" (devamlı pişman olan) kelimesini, "günah işleyen, ardından tevbe eden, sonra yine günah işleyip tevbe eden ve hiçbir günaha kasti olarak dönmeyen" olarak tefsir

ediyor.

İmran b. Abdullah b. Talha anlatıyor:

Said b. el-Müseyyeb, alacaklı olduğu otuzbin kûsur dinarı alması için çağrıldı. Ama Said;

"Benim ne otuz bine ne de Mervanoğulları'na ihtiyacım var. Allah'a kavuşunca, O, benimle onlar arasında gereken yargıyı verir" diyerek bunu reddetti.

Ubeydullah b. Abdurrahman, Said'den naklediyor: *"Allah'ın hükmü kullarının üzerindedir. Kim kendini yüksek görürse, Allah onu alçaltır. Kim de mütevazi olursa, Allah onu yükseltir. İnsanlar Allah'ın katında, O'nun himayesi altındadır. Allah, kulun rezil olmasını dileyince, onu himayesinden çıkarır. Bundan sonra insanlar, o kulun zaaflarını bulmaya, kusurunu görmeye başlarlar".*

İmran b. Abdullah anlatıyor:

Said kimseden bir şey almaz, dinar, dirhem ve ulufe kabul etmezdi. Ona bazen sunulan şerbet türlerini de geri çevirir, içmezdi.

İbni Ebi Vedda'a anlatıyor:

Said'le sohbet arkadaşı idik. Bir ara onunla görüşemedik. Bir gün yanına gittim. Bana, niçin bir süredir görünmediğimi sordu. Ona, ailemin vefat ettiğini, defin işleriyle uğraştığımı söyledim.

Bana;

"Bize haber verseydin ya! Biz de katılırdık" dedi. Sonra tam ben yavaşça doğrulup giderken;

"Kendine yeni bir eş buldun mu?" diye sordu. Ben de;

"Allah iyiliğini versin... Bana kim kız verecek?! Sadece iki ya da üç dirhemim var" dedim. Said;

"Ben veririm!" dedi.

"Gerçekten mi?" dedim

"Elbette!" dedi.

Sonra Allah'a hamdetti, Peygamber'e salâtü selam getirdi ve

beni iki ya da üç dirhem mehre mukabil kıızıyla evlendirdi. Sevinçten ne yapacağımı bilemiyordum. Evime gittim. Mehri nereden bulacağımı düşünmeye başladım. Sonra mescide gidip akşam namazını kıldım. Evime döndüm. İstirahat ediyordum. Tek başıma ve oruçluydum. İftarımı ekmek ve yağla yaptım. Hava iyice kararıp, gece bastığında kapım çalındı. Gelenin kim olduğunu sordum.

"Said!" dedi kapıdaki ses. İsmi Said olabilecek herkes aklıma gelmesine rağmen, Said b. el-Müseyyeb'i düşünemiyordum. Zira o, kırk sene boyunca eviyle cami arasında mekik dokur, bu vakitte dışarı çıkmazdı.

Kapıda Said b. el-Müseyyeb'i gördüğümde çok şaşırdım. Durumumun ona malum olduğunu sandım.

"Ya Said! Bana adam yollasaydın da, ben gelseydim ya yanına!" dedim. Said;

"Hayır, hayır. Sen yanına gelinmeye daha layıksın!" dedi.

"Peki emrin nedir?" diye sordum.

"Sen iyi ve hoş bir adamsın... Hem evlendin... Geceni tek başına geçirmeni kerih gördüm. İşte bu senin hanımıdır..." dedi. Hemen arkasında babası boyunda bir kız duruyordu. Said kızının elinden tuttu, kapıda bana teslim etti ve geri döndü.

Abdullah b. Süleyman diyor ki:

Said b. el-Müseyyeb'in kızını daha önce Abdülmelik b. Mervan, oğlu Velid için istemişti. Ama Said bu teklifi şiddetle reddetti. O zamandan beri Abdülmelik, Said için tuzaklar kurar ve ona zulmederdi. Bir keresinde soğuk bir gün, ona yüz kırbaç vurdurmuş ve üzerine buz kalıpları dökmüştü.

Said anlatıyor:

Bir gün camide gecelemişim. Namaz kılıp, duâ ediyordum. Ansızın arkamdan bir ses geldi:

"Ya Abdullah, söyle!" dedi.

"Ne söyleyeyim?" dedim.

"Şu duâyı oku: 'Allah'ım! Senden istiyorum. Sensin mülkün

sahibi ve sen her şeye kâdirsin! Sen dileyince olur her şey!"...

Said diyor ki: "Ne zaman bu duâ ile istekte bulunsam, duâlarım kabul olunurdu".

Said'in Hikmetli Sözleri

Talha b. Muhammed (Said'in torunu) anlatıyor: **Muttalib b. Hanzab, Said b. el-Müseyyeb'i** hasta yatağında ziyaret etti. Ona bir hadisi şerif sordu. **Said b. Müseyyeb:**

"Beni doğrultup oturtun. Uzanmış yatarken Rasûlullah (s.a)'ın bir hadisini aktarmayı uygun görmüyorum" dedi.

Ebu İsa el-Horasânî, Said'den naklediyor:

"Gözlerinizi, zulme yardımcı olanların korkusuyla (fal taşı gibi) açmayın. Aksine, kalplerinizden gelen bir inkârla bakın onlara! Yoksa iyi amelleriniz de boşa gider".

İbni Harmele anlatıyor:

Said şöyle öğüt verirdi; *"Mushafcık, mescitcık gibi küçümseyici ifadeler kullanmayın. Bu, Allah'ın hoşuna gitmez!"*.

Yahya b. Said anlatıyor:

Said'den duydum: *"Helâlinden mal sahibi olarak, malının hakkını verip insanların yüzüne bakmaktan kurtulmayı istemeyen adamda hayır yoktur"*.

Yahya b. Said, Said b. el-Müseyyeb'den naklediyor: *"İnsan, akrabasını ziyaret etmesine, emaneti yerine getirmesine ve kullara el açmaktan kurtulmasına vesile olan malı sevmiyorsa, onda hayır yoktur"*.

Said'in oğlu anlatıyor:

Babamın yanında yüz dinar vardı. *"Bununla dinimi ve şerefimi koruyabilirim"* diyordu.

Said diyor ki:

"Kim zenginliği Allah'tan isterse, insanlar ona muhtaç olur".

Said'den Gelen Hadisler

Yahya b. Said, babasından naklediyor:

H. Ömer (r.a)'den duydum:

"Recm âyetinden ötürü helâk olmanızdan korkarım. Recmi yalanlayan kavimler geleceğini biliyorum. Onlar Kur'an'da recm hükmü olmadığını söyleyecekler".

Said b. el-Müseyyeb, H. Ömer (r.a)'den naklediyor:

Peygamber (s.a)'den duydum: "Ümmetinden ilk kalkan şey; emanettir. En son gidecek olan ise, namazdır. Nice namaz kılan vardır ki, zerre kadar hayır yoktur onlarda".

Said, H. Ömer (r.a)'den, o da Peygamber efendimiz (s.a)'den naklediyor:

"Kim kölelerle üstünlük taslamaya kalkarsa, Allah onu alçaltır".

Said b. el-Müseyyeb, H. Ali (r.a)'den naklediyor:

H. Ali (r.a), Fâtıma (r.a)'ya; "Kadınların en hayırlısı kimdir?" diye sorar. Fâtıma (r.a); "Erkeklere bakmayan ve erkeklerin bakmadığı (onlar için fitne unsuru olmamaya çalışan) kadındır" der. H. Ali bu sözü Peygamber efendimize aktardığında Rasûlullah (s.a) şöyle der:

"Fâtıma benden bir parçadır".

Said b. Müseyyeb, H. Ali (r.a)'den, o da Rasûlullah (s.a)'den naklediyor:

"Kim Allah'tan korkarsa, güçlü yazar ve ülkesinde emin adımlarla gezer".

Said b. el-Müseyyeb Ammar b. Yâsir'den, o da Peygamber (s.a)'den naklediyor:

"Güzel ahlâk, Yüce Allah'ın katındandır".

Said b. el-Müseyyeb, H. Âişe (r.a)'den rivayet ediyor:

"Herkesin şeref duyduğu, gurur kaynağı olan bir şey vardır. Ümmetimin övüncü ve şerefi ise Kur'an'dır".

Allah (c.c) ondan razı olsun.

SÜLEYMAN B. YESAR (R.H)⁽¹⁾

Ebu Eyyub Süleyman el-Ensâri, fitne zamanında facirlerin şerrinden kurtulmuş bulunan, ibadete düşkün biriydi.

Süleyman b. Yesar çok yakışıklıydı. Rivayetlerde, bazı kadınların ona kendilerini sundukları, ama onun bu teklifleri reddettiği anlatılır.

Süleyman'ın Kadınla İmtihanı

Ebu Hâzım anlatıyor:

Bir keresinde arkadaşıyla beraber Medine'den çıkan Süleyman b. Yesar'ın başına ilginç bir olay gelmiştir.

Süleyman ve arkadaşı Ebva denen yerde konaklarlar. Arkadaşı çarşıdan bir şeyler almak için bulundukları yerden ayrılır. Süleyman çadırda tek başınadır. O sırada başka bir çadırdan Süleyman'ı gözetleyen bir bedevî kadını, onun cazibesine dayanamayarak çadıra yaklaşır. Peçeli ve örtülü olan kadın gelir, Süleyman'ın önünde durur.

"Bana yaklaşır mısın?" deyince, Süleyman onun yemek istediğini sanır. Sofradan arta kalan bir parça yiyeceğini ona vermek için ayağa kalkar. Ama kadın;

"Hayır, senden bunu istemiyorum. Bir erkeğin ailesine verebileceği şeyi istiyorum" der. "Seni bana şeytan gönderdi!" diye bağırarak Süleyman, başını kolları arasına alıp hüngür hüngür ağlamaya başlar. Onun bu umulmayan halini gören kadın peçesini yüzüne örter ve pişmanlık dolu adımlarla gerisingeri çadırına döner.

Biraz sonra Süleyman'ın yol arkadaşı, elinde azık olarak satın aldığı şeylerle çadıra döner. Onun ağlamaktan şişmiş gözlerini görünce;

"Ne oldu? Niçin ağlıyorsun?" diye sorar.

Süleyman, olayı arkadaşına anlatır. Bu sefer arkadaş ağlamaya başlar. Süleyman;

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.190.

"Seni ağlatan nedir?" diye sorar. Arkadaşı;

"Benim daha çok ağlamam gerek" der. Süleyman;

"Niçin?" diye sorulduğunda, arkadaşı;

"Çünkü ben senin yerinde olsaydım, korkarım bu işe sabredermezdim" der.

Daha sonra Süleyman Mekke'ye gelir. Rüyasında Yusuf (a.s) onu övmüştür.

Süleyman b. Yesar'dan Gelen Hadisler :

Süleyman b. Yesar anlatıyor:

Ebu Hüreyre (r.a)'den bir hadis rivayet etmesi istenmişti. O da şu hadisi nakletti.

Kıyâmet günü ilk hesaba çekilecek olanlar üç kişidir. Bunlardan biri savaşta şehid düşmüştür. Rab Teâlâ'nın huzuruna gelir. Allah (c.c) ona;

"Dünyada ne yaptın?" diye sorar. O kişi;

"Senin yolunda savaşım, şehid oldum" der. Kendisine;

"Yalan söylüyorsun. Sen, 'falan adam ne cesur, ne yiğit' desinler diye savaşın" denilir. Sonra o kişi yüzüstü ateşe süründürülür.

İkinci adam ilim öğrenmiş, Kur'ân okumuştur. Rab Teâlâ'nın huzuruna getirilir. Ona da;

"Dünyada ne yaptın?" diye sorulur.

"İlim tahsil ettim, Kur'ân öğrendim. Sonra bildiklerimi senin rızan için öğrettim" der.

"Hayır! Sen yalancısın! Sana âlim ve hâfız desinler diye böyle yaptın" diye karşılık verilir. O da yüzükoyun ateşe sürülür. Sonra üçüncü adam gelir. Allah (c.c) ona türlü türlü rızıklar ihsan etmiş, onu mal mülk sahibi yapmıştır. O da gereğini yaparak infak etmiş, onları dağıtmıştır. Rab Teâlâ ona da;

"Dünyada ne yaptın?" diye sorar. O kişi de;

"Sen nereye infak etmemi istemişsen oraya infak ettim, harcadım, dağıttım, verdim... hep senin için" der. Ona da;

"Yalan söylüyorsun! Sana cömert, iyiliksever desinler diye böyle yaptın" denilir.

Emir verilir. O kişi de ateşe atılır.

(Bu hadis sahihtir. İbni Cüreyc kanahıyla müttefakun aleyh bir hadistir).

Süleyman b. Yesar, Ebu Hüreyre (r.a)'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Dinde derinleşmek (fıkıh) kadar üstün bir ibadet yoktur". Ebu Hüreyre (r.a) şöyle dedi:

"Bir an fıkıhla meşgul olup, tefekkür etmem sabaha kadar namazla geçirdiğim bir geceden daha güzeldir benim için. Şeytan için bir fakih, bir âbiddin daha zararlıdır. Her şeyin bir temeli vardır. Dinin temeli de fıkıhtır".

Allah (c.c) ondan razı olsun.

URVE B. ZÜBEYR (R.H)⁽¹⁾

Temenni ettiği şeylere kavuşan, itaatkâr olmakla kazançlı çıkan ve çeşitli zorluklarla imtihan edilen Urve b. ez-Zübeyr b. Avvam, ibadet ve oruca düşkün bir mümindir.

Tasavvuf, nimetlerin kıymetini bilmek, çetin ve belâli hallere sabretmektir.

Zühri, Urve b. Zübeyr'in, insanları kaynaştırmak için konuştuğunu söyler.

Hişam b. Urve, Urve b. Zübeyr'den naklediyor:

"Taşıdığım nice zillet kelimeleri vardır ki, bunlar bana uzun ömürlü güç ve şeref kazandırdılar".

Hişam, babasından (Urve'den) naklediyor:

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c.2, s.176.

"Bir adamı iyilik yaparken görüyorsan, bil ki yaptığı iyiliğin benzerleri de o adamda mevcuttur. Eğer bir kötülük işlerken görüyorsan, o adamın, benzer kötülükleri de işlediğini bilmelisin".

Urve'den Gelen Nasihatler ve Onun Güzel Halleri

Hışam'ın anlattığına göre, Urve tüm oğullarını toplayıp onlara şu nasihatleri verdi:

"Oğullarım! İlim öğreniniz. Çünkü ilimle, bir toplumun en zayıf ve aşağıları iken önderleri olursunuz. Cehalet içinde yüzen yaşlı adamlara yazıklar olsun. Bir adamda yaldızlı ve göz kamaştırıcı bir kötü huy varsa ondan kaçınınız. Her ne kadar insanlar onu doğru sözlü biri olarak tanısa bile. Çünkü bir kötülük, yanında benzerlerini de barındırır. Bir adamda da iyilik damarı bulursanız, onunla ilişkinizi kesmeyiniz. O adam halk nezdinde kötü ve hayırsız olarak tanınsa bile. Çünkü güzel bir huy, ancak birçok güzel huylarla yaşayabilir".

İbni Urve babasından naklediyor:

"Hikmetli kitaplarda geçer: Eğer sözün tatlı, yüzün şefkat, ferahlık ve tevazu dolu ise, insanlar seni, hediye ve bahşış dağıtılardan çok daha fazla sever".

Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd anlatıyor:

Urve b. Zübeyr hiçbir zaman virdini dilinden düşürmedi. Yaralı ayağına kurt düşüp, kesilmesi gerektiği gece hariç. **Urve** o gece **Muan b. Evs**'in şu beyitlerini söylemişti:

"Hayatıma andolsun,

*Bir anlık kuşkuya düşecek kadar bile
hevâma uymadım.*

Beni çekmedi ayaklarım

Bir fuhuş köşesine!

Ne gözlerim,

Ne kulaklarım,

Ne de aklım önder oldu bana.

Bil ki,

Bana felaket kusan zaman

*Benden önceki delikanlılara acıdığı kadar
Acıdı bana!"*

Urve'nin azatlı kölesi olan Abdülvahid diyor ki: Urve bacasını mafsâl yerinden kestirirken oruçluydu.

Hişam anlatıyor:

Babam, Velid b. Abdülmelik'in yanına giderken bacasının yarası kurtlandı. Oraya vardığımızda Velid;

"Ya Abdullah! Bacasının kesilmesi gerektiği kanaatindeyim" dedi. Babam oruçlu olduğu halde bacasını kestirdi. Sonra Velid'in harasına girdik. Orada bir hayvan sıçrayarak büyük kardeşimin üzerine sert bir darbe indirdi. Kardeşim oracıkta öldü. Medine'ye gelinceye kadar babamın ağzını bıçak açmıyordu. Medine'ye geldiğimizde babam şöyle dedi: *"Allah'ım! Benim dört kanadım vardı. Birini aldın, üçünü bıraktın. Sana hamd olsun. Dört evladım vardı, birini aldın üçünü bıraktın. Sana yine hamdolsun. Sen muhakkak, bir şeyler aldıkça, başka şeyleri bırakırsın. Ve ben, afiyet ve sağlık içinde olduğum sürece devamlı imtihanlara maruz kalacağım"*.

Hişam babasından naklediyor:

"Herhangi birinizin dünya süsleri ve parıltılarıyla gözleri kamaşırsa, ailesinin yanına gelsin ve onlara namazı emretsin. Kendisi de namazı bırakmasın. Allah (c.c) nebitsine şöyle buyuruyor: 'Kendilerini sınamak için, dünya hayatının süsü olarak bol bol geçimlik verdiğimiz kimselere sakın göz dikme. Rabbinin rızıkı daha iyi ve daha devamlıdır. Ehline, namaz kılmalarını emret. Kendin de namaza devam et. Biz senden rızık istemiyoruz. Sana rızık veren biziz. Âkibet, Allah'a karşı gelmekten sakınanındır'" (1)

İbni Şevzeb anlatıyor:

Urve, olgun hurmaların toplanacağı günlerde, bahçesinin bir duvarını açar ve insanların oraya girip çıkmasına izin verirdi. Herkes bahçeye girer, ağaçların çevresine toplanır, yerler, içerler, sonra da taşıyabildikleri kadar hurmayı doldurup götürürlerdi. Urve bahçeye girince şu âyeti okurdu: *"Bahçene girdiğin zaman; 'Mâşaallah! Kuvvet ancak Allah'a mahsustur' demen gerekmez"*

(1) Taha, 131-132.

mi?⁽¹⁾ Urve bahçeden çıkıncaya kadar bu âyetleri okurdu.

Urve'den Gelen Hadis Rivayetleri

Urve b. Zübeyr, sahabenin büyüklerinden hadis rivayetinde bulunmuştur.

Hişam, babası Urve'den, o da Said b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a)'dan duydum:

"Kim yeryüzünde bir karış toprağı zulümle doldurursa, Allah, kıyâmet gününde onu yedi yer ile çepeçevre kuşatır".

Urve b. Zübeyr, Abdullah b. Amr'dan naklediyor:

Peygamber (s.a)'den duydum;

"Allah (c.c) ilmi, insanlardan bir anda çekip almaz. Fakat önce ilimleri, ilimleriyle birlikte çekip alır. (ortada) Âlim kalmayınca, halk cahilleri başlarına getirir. Onlar sorar, (ötekiler) bilmeden cevap verirler. Sapaclar, saptırırlar!" (Sahih hadis).

Hişam babasından, Urve, Âişe (r.a) anamızdan, Hz. Âişe de Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

Peygamber (s.a) efendimiz yatağına girerken şöyle duâ ederdi: *"Allah'ım! Beni gözüm, kulağı ve aklımla faydalandır. Bunları bana vâris (gözetici, müfettiş) kıl. Düşmanıma karşı bana zafer nasib et! İntikam alışıma göster bana". Osman b. Heysem buna şu eklemeyi yapıyor: "...Allah'ım, borca boğulmaktan ve açlıktan sana sığınıyorum. Ne kötü dertlerdir bunlar!"*

Urve, Hz. Âişe (r.a)'den rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a) helâya girerken başını örterdi".

Allah (c.c) ondan razı olsun.

EL-KASIM B. MUHAMMED EBU BEKİR (R.H)⁽²⁾

el-Kâsım b. Muhammed Ebu Bekir, hükümlerin derin an-

(1) Kehf, 39.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.183.

lamlarını bilen, güzel huylar edinmede herkesi geçen, soylu, şefkatli, verâ sahibi fakih bir zat idi.

Abdurrahman b. Kâsım diyor ki;

"Bu günahlar, lâıyk oldukları kimselere takılır".

Ebu'z-Zinad, **Kâsım**'dan daha iyi bir fakih görmediğini söylüyor.

Yahya b. Said, *"Medine'de, Kâsım'a tercih edilecek herhangi bir fakihe erişemedik"* diyor.

Yahya b. Said, **Kâsım**'dan naklediyor:

"Kişinin, Allah'ın kendi üzerindeki hakkını bildikten sonra bilgisiz yaşaması, bilmediği şeyler hakkında boş söz söylemesinden (ahkâm kesmesinden) çok daha hayırlıdır".

Abdurrahman b. Ebi'z-Zinâd diyor ki;

"Sünneti seniyyeyi Kâsım'dan daha iyi bilen bir adam görmedim, ki (o sıralarda) sünneti bilmeyen adama adam denmezdi".

Reca b. Ebi Seleme anlatıyor:

Kâsım b. Muhammed Mekke ile Medine arasında vefat etti. Ya umre ya da hac yolundaydı. Oğluna şöyle dedi:

"Toprağın üstüne bir işaret koy, kabrimi düzle ve ailenin yanına git. Sakın ha şöyle şöyle yapmayasın"⁽¹⁾

Muhammed b. İshak anlatıyor:

Bir bedevî **Kâsım b. Muhammed**'e geldi ve;

"Sen mi daha bilgilisin yoksa Sâlim mi?" diye sordu. **Kâsım**;

"Şurası Sâlim'in evidir" diyerek cevap verdi.

Kâsım başka şey söylemedi ve bedevî kalktı gitti. Ashında **Kâsım**; *"Sâlim benden daha bilgilidir"* demeyi uygun görmedi. Çünkü bu yalan olurdu. Aynı şekilde; *"Ben Sâlim'den daha bilgiliyim demeyi de kerih gördü. Zira böyle demek, nefsinin üstün görmek anlamına gelebilirdi"*.

(1) Ölümü yanlış anlayıp, defin işlemini merasim haline getirmeyi kastediyor. (Çev.)

Kasım'dan Gelen Hadisler

Kâsım b. Muhammed, Hz. Âişe (r.a)'den rivayet ediyor:

Peygamber (s.a) yağmur bulutu görünce;

"Allah'ım, zararsız ve afiyetli yağdır!" diye duâ ederdi.

Kâsım b. Muhammed, Hz. Âişe'den naklediyor:

Peygamber (s.a)'den duydum: *"En bereketli nikâh, yemeği en sade olan nikâhtır"*.

Kâsım b. Muhammed, Hz. Âişe (r.a)'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor;

"Bir kul, istese rahatça bakıp görebileceği halde gözlerini haram kadının güzelliklerinden ayırabilirse, Allah (c.c) onun kalbine ibadetin lezzetini koyar".

Allah (c.c) ondan razı olsun.

SÂLİM B. ABDULLAH(R.H)⁽¹⁾

Sâlim, vaktini hayırla geçiren, mütevazî, dervîş meşrepli ve dini iyi bilen (fakih) bir zât idi.

Künyesi **Ebu Ömer Salim b. Abdullah b. Ömer b. Hattab'**dir.

Zühri, **Sâlim**'den naklediyor:

Velid b. Abdülmelik'in yanına girdim. Bana;

"Sıhhatın, afiyetin yerinde... Ne yiyorsun bakalım?" dedi.

"Ekmek ve zeytinyağı:" dedim.

"İştahın nasıl? Bunları yiyebiliyor musun?" diye sordu.

"Onları yiyebilmek için duâ ediyorum. İştahım gelince de onları yiyorum" dedim.

Hanzale anlatıyor:

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 2, s. 193.

Sâlim b. Abdullah'ı çarşıya çıkarken gördüm. O kendi ihtiyaçlarını, kendisi alırdı.

Eş'ab, Sâlim'in şöyle dediğini söyler:

"Allah'tan başka kimseden istemel".

Hanzale anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz, Sâlim'e haber göndererek, **Hz. Ömer (r.a)'in** gönderdiği mektuplardaki öğütleri kendisine yazmasını istedi. **Sâlim de Ömer b. Abdülaziz'e** şunları yazdı:

"Ya Ömer! Tükenmez gibi gözüken lezzetlere dalan kralları düşün. Gözleri kör oldu, çürüdü. Doymak bilmeyen mideleri doldu. Onlar, toprağı dolduran leşler oldular. Leşleri fakir bir adamın yanbaşıda dursa, adam onların kokusundan rahatsız olur".

Sâlim'den Gelen Hadisler

Sâlim babasından ve ileri gelen sahabelerden pek çok hadis nakletmiştir.

Sâlim, İbni Ömer (r.a)'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Ancak iki kişiye gıpta edilir: Allah'ın, kitabını öğrettiği adama; çünkü o sabah akşam onu okumakta ve uygulamaktadır. Bir de Allah (c.c)'ın mal-mülk nasip ettiği adama; o da gece gündüz (Allah yolunda) infak eder".

Sâlim babasından, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Müslüman, müslümanın kardeşidir. Ona zulmedemez ve onu hakir göremez! Kim, kardeşinin bir ihtiyacını giderirse, Allah da onun bir ihtiyacını giderir. Kim bir müslümandan bir zorluğu kaldırırsa, Allah (c.c) da kıyâmet gününde onun sırtından bir yük kaldırır. Kim bir müslümanın ayıbını örterse, Allah (c.c) da onun ayıbını örter". (1)

Sâlim, İbni Ömer (r.a)'den naklediyor: Peygamber (s.a) efendimiz şöyle duâ ederdi:

"Allah'ım, senin azametle sarsılarak, kalbe şifâ olacak göz

(1) Buhârî ve Müslim

yaşları döken gözler nasip et bana! Gözyaşı kan olmadan, dişler kor olmadan öncel....".

Sâlim, Ebu Hureyre (r.a)'den naklediyor:

Peygamber (s.a) şöyle buyurdu;

"Müşâhirler (teşhirciler) Allah'ın en şerli kullarıdır". Oradaki-

ler;
"Müşâhirler de kim oluyor ya Rasûlallah?" diye sordular. Pey-

gamber (s.a);
"Geceleyin günah işler de, Allah onun günahını örter. Ama sa-
bah olunca kalkar, halka bu günahı nasıl işlediğini anlatır. Böyle-
ce Allah'ın koyduğu perdeyi kendisi yırtmış olur." (Sahîh hadis)

EBU BEKİR B. ABDURRAHMAN(R.H)⁽¹⁾

Kureys'in en çok ibadet eden ünvanını kazananlardan olan **Ebu Bekir b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişam el-Mahzumî**, fıkıh konusunda birçok hadis rivayet eden, kalben uyanık, seçkin bir fakih idi.

Zübeyr b. Bekkâr der ki:

Ebu Bekir b. Abdurrahman'a "Medine'nin imamı" denilirdi.

Muğîre b. Abdurrahman, babası **Ebu Bekir'den** naklediyor:

"Bu ilim, üç şeyden ötürü vardır. İnsan ya güzel bir ahlâka sahiptir. Böylece ilimle ahlâkını süsler. Ya dindardır, ilimle dinini daha da güzelleştirir. Ya da insanda bulunan bir sultana yakındır, ilimle ondan ihsan alır. Urve b. Zübeyr ve Ömer b. Abdülazîz dışında bu üç sebebi birarada bulunduran kimseyi tanımıyorum".

Ebu Bekir b. Abdurrahman, Ebu Hüreyre (r.a)'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Ben günde yetmiş kereden fazla istiğfar ediyorum".

Allah (c.c) ondan razı olsun.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 2, s. 187.

BÜSR B. SAİD (R.H)⁽¹⁾

Büsr; Said b. Ebî Vakkas'dan, Zeyd b. Sâbit'ten, Ebu Hüreyre (r.a)'den ve Ebu Said el-Hudrî'den hadis rivayet etmiştir. Büsr kendini ibâdete vermiş, dünyaya değer vermeyen bir zat idi.

Mâlik der ki: *"Büsr öldüğünde, geride sarınacağı bir kefen dahi bırakmamıştı".*

Mâlik anlatıyor:

Büsr'ün vefat ettiği gün Ümeyyeoğulları'ndan da zengin ve azgın bir kişi ölmüştü. Ömer b. Abdülaziz o gün şöyle dedi: *"Her ikisinin girdiği yer aynı toprak da olsa, ilkinin hayatı daha güzeldi".* Müzahim hemen itiraz ederek; *"Sen kardeş ve akrabalarının sana olan kinini kabartıyorsun!"* deyince, Ömer b. Abdülaziz; *"Hakkı görürsem, sadece onu söyler, onu savunurum!"* cevabını verdi.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

IKRİME MEVLÂ İBNİ ABBAS (R.H)⁽²⁾

Kur'an-ı Kerim'in müfessirlerinden olan Ebu Abdullah Mevla İbni Abbas İkrime, çok gezmiş ve insanlara ilim dağıtmıştır. İkrime, kapalı hadisleri de açıklamış, müphem kelimelere yorum getirmiştir.

Tasavvuf, temel ilimleri tahsil etmek, ondan sonra akıllı insanları uyarmaya yönelmek ve bilmeyenlere öğretici olmaktadır.

İkrime anlatıyor:

"İbni Abbas ayağımı bağlar, bana Kur'an ve sünneti öğretirdi".

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s. 73.

(2) Ebu Nuaym, *a.g.e.*, c.2, s. 326.

İkrime'nin Fazileti, Güzel Sözleri

Habîb b. Ebî Sâbit diyor ki:

"Beş kişi evimde bir araya geldi. Onların hiçbir benzeri bir daha burada toplanmayacaktı:

Bu grup Atâ, Tâvus, Mücâhid, Said b. Cübeyr ve İkrime'den oluşuyordu. Bu toplantı esnasında Mücâhid ve Said İbni Cübeyr, İkrime'ye Kur'an tefsiriyle ilgili sorular sordular. İkrime onlara tek tek cevap verdi. Nihayet onların soracağı soru kalmadı. Bu sefer İkrime bazı âyetleri açıklamaya koyuldu. Nerede nazil olduklarını, niçin nazil olduklarını bir bir açıklıyordu".

Amr, Câbir b. Zeyd'den naklediyor:

"İşte şu gördüğün İkrime var ya, İbni Abbas'ın mevlası (azath kölesi) olan bu adam, insanların en bilginidir".

Şa'bî diyor ki:

"Allah Kitabı'nı İkrime'den daha iyi bilen biri kalmadı yeryüzünde".

Mugfre anlatıyor:

Said b. Cübeyr'e; *"senden daha bilgili birini tanıyor musun?"* diye soruldu.

"Evet! İkrime benden daha bilgilidir" dedi.

Simak b. Harb, İkrime'den naklediyor:

"İki kapak arasındaki her şeyi tefsir ettim".

Eyyub anlatıyor:

"İkrime bize gelince, insanlar (ondan feyiz almak için) bizim evde toplanmaya başladılar".

İbrahim babasından, o da Medineli bir adamdan rivayet ediyor:

İkrime ile Küseyyir İzzet aynı gün öldüler. Cenazeleri defnedilirken insanlar şöyle diyordu:

"İnsanların en iyi fıkıh bileni ile en iyi şiir okuyanı; her ikisi de bu gün öldü".

Yezîd en-Nahvî, İkrime'den naklediyor:

İbni Abbas bana şöyle dedi; "git, insanların sorularına cevap ver. Dikkat et, kendini ilgilendiren önemli bir meseleyi sorana cevap ver. Kendisini ilgilendirmeyen şeyleri uğraş edinen ve bunları sana soran adama cevap verme! Sen insanların üçte bir nasibini benden alıyorsun (onlara ayırdığım vakit ve enerjinin üçte birini sana veriyorum)".

Muammer, Eyyub'dan naklediyor:

"İkrime ile uzak bir yere gitmek, yolculuğa çıkmak istiyordum. Basra çarşısına geldiğimde merkep sırtında bir adam gördüm. Kim olduğunu sordum. 'İkrime!' dediler. Halk, adamın etrafını sarmış, onu soru yağmuruna tutuyordu. Bense, kendimde soru soracak gücü bulamadım. Merkebin yanına yaklaşarak, milletin sorduğu soruların cevaplarını aklımda tutmaya koyuldum".

Ferazdak b. Cevvas anlatıyor:

İkrime yanımıza geldi. Şehr b. Havşab ile Cürcan da oradaydı. Şehr'e;

"İkrime'ye gidelim mi?" diye sordum.

"Evet, gidin, her toplumun bir tecrübeli bilgini vardır. Şu azatlı köle de bu toplumun tecrübeli bilginidir" dedi.

Abdülazîz b. Ebî Ravvad anlatıyor:

İkrime'ye Nişabur'da;

"Adamın parmağında besmele yazılı bir yüzük varken helâya giriyor. Ne yapması gerekir?" diye sordum.

"Yüzüğünü avucunun içine koyar ve elini yumar (yumruk haline getirir)" dedi.

Zeyd b. Habbab, Süfyan-ı Sevrî'den naklediyor:

"Tefsir ilmini dört kişiden alınız: Said b. Cübeyr'den Mücahid'den, Atâ'dan ve İkrime'den".

Halid es-Sahtiyânî, İkrime'den naklediyor:

"Bu mescidde, Peygamber (s.a)'in ashabından ikiyüz kişiyle

karşılaştım (onlara yetiştim)".

Ikrim'e'den Gelen Tefsir Niteliğindeki Rivayetler

Hakem b. Ebân, Ikrim'e'den rivayet ediyor:

"Allah, kötülüğü bilmeyerek yapıp da hemen (yakın bir zamanda) tevbe edenlerin tevbesini kabul etmeyi üzerine almıştır"⁽¹⁾

Ikrim'e der ki: *"Dünyanın hepsi yakındır, hemendir ve tümü cehalettir".*

Muhammed b. Avn el-Horasânî, Ikrim'e'den rivayet ediyor:

"Sonuç, Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır"⁽²⁾.

"Yani, cennet onlarındır".

İbni Cüreyc, Ikrim'e'den naklediyor:

İbni Abbas'ın yanına geldim. *Kur'an'ı açmış, ağlıyordu.*

"Niçin ağlıyorsun?" dedim.

"Şu mushaftaki âyetler yok mu?.." dedi.

"Nedir o âyetler?" dedim.

"Emredilen ve yasaklanan şeyleri bilip buna uyan ve kurtulan bir kavim ile, emir ve yasakları çiğneyip günah bataklığında helâk olan bir kavmin hikâyesi var burada:

Rab Teâlâ buyuruyor ki: 'Onlara, deniz kıyısındaki kasabanın durumunu sor...' "⁽³⁾.

Bu kavim İyla ahalisidir. Burası deniz kıyısında bir kasaba idi. Allah (c.c) İsrailoğulları'na 'cuma günü çalışmayın' demişti. Ama onlar: 'Biz cumartesi çalışmayacağız. Zira Allah cumartesi tüm mahlukatı yaratma işini bitirdi ve her şey o gün düzgün ve mükemmel bir hale geldi' dediler. Onların bu sözüne karşılık Rab Teâlâ cumartesiye onlar için şiddetli ve zor kıldı. Onlara, cumartesi günü ava çıkmayı yasakladı. Cumartesi günü balık avlamaları yasaktı artık. İmtihan bu ya... Cumartesi günü geldiğinde balıklar akın akın onların kaynaklarına koşuyor, geziniyor, emîn bir

(1) Nisâ, 17.

(2) Kasas, 83.

(3) A'raf, 163.

biçimde yüzüyorlardı. Hem de çok besiliydiler. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

'Cumartesi günleri balıklar sürüyle geliyordu...'⁽¹⁾

"Onların kaynaklarına cumartesi günü doluşan balıklar akşam olunca bir bir çekiliyor ve kavim aç kalıyordu. Onların tek geçim ve kazanç kaynağıydı bu balıklar. Kavmin içinden bir cariye cumartesi günü balık avladı. Küplere sakladı ve pazar günü bu balıkları yediğinde hiçbir zarar vermedi. Zira Dâvud (a.s) -ki cumartesi günü haddi aşanları lanetlemiştir- bu konuda o cariyeye izin vermişti.

Daha sonra bu cariye efendilerine:

*'Cumartesi balık avladım. Pazar günü yedim. Bana hiç zararı dokunmadı!' dedi. Bunu duyan efendiler cumartesi günü rahatça avlandılar. Pazar günü avlandıklarını sattılar ve yediler. Malları çoğaldı. Diğer insanlar da durumu anlamaya başlamışlardı. Bira-
raya geldiler ve cumartesi ava çıkmaya karar verdiler. Fakat bir grup ortaya çıkarak;*

'Biz sizi cumartesi avına bırakmayacağız. Sizi uyarıyoruz' dedi. Bu sefer başka bir grup;

'Allah'ın şiddetli bir azap ile belâsını vereceği ve mahvedeceği bir kavme niçin öğüt veriyorsunuz ki?!'⁽²⁾ *diyerek onlarla alay etti. Öğüt veren, emir ve nehiylere boyun eğen grup;*

'Rabbimize hiç değilse bir özür beyan edebilmemiz içindir. Belki Allah'a karşı gelmekten sakınırlar'⁽³⁾ *dedi. Fakat ötekiler bu öğütlere aldırmadılar ve şöyle dediler: 'Allah cumartesi günü balık yememizi yasaklamıştır. Fakat bizi, o gün balık avlamaktan nehyetmemiştir'.*

Sonra hemen o cumartesi topluca balık avına gittiler.

Öğüt verenler şehirlerinden çıktılar. Akşam olduğunda Allah (c.c) Cibril (a.s)'i kasabaya gönderdi. Cibril (a.s) müthiş bir çığlık attı ve oradakileri maymuna çevirdi. Sabah olunca hiç kimse yerinden çıkamadı.

(1) A'râf, 163

(2) A'râf, 164.

(3) A'râf, 164.

Dışarıdakiler kasabaya adam gönderdiler. Adam şehre vardığında ortalıkta dolaşan hiç kimseyi göremedi. Her tarafa baktı. Sonra bir eve girdi, orada kimseyi göremeyince odalara girmeye başladı. Bir de ne görsün?! Odanın köşelerinde, ayakta durmaya çalışan maymunlar var! Adam bağırmaya başladı.

Bu haberi şehir dışındaki arkadaşlarına ulaştırınca onlar da hep birlikte şehre geldiler. Manzara tüyler ürperticiydi. Maymunlar onlara bakıyor, insan olan soylarını ve akrabalarını tanıyor, ama insanlar maymun akrabalarını tanıyamıyorlardı. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

Kendilerine yapılan öğütleri unutup, zalimleri, Allah'a karşı gelmelerinden ötürü şiddetli azaba uğrattık. Kendilerine yasaklanan şeyleri aşınca onlara; 'Aşâğılık birer maymun olun! dedik⁽¹⁾. 'Bunu çağdaşlarına ve sonradan geleceklere bir ceza örneği ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlara öğüt olsun diye yaptık⁽²⁾. Allah onları kahretsin! Kıyâmet günü Allah (c.c) onları insan suretinde diriltecek, cumartesi günü haddi aşanları cezalandıracak, emir ve nehiylere uymayanları sıkı bir sorgudan geçirecektir.

Mesh (yani şekil değişimi), onların dünyadaki cezasıydı. Bu ceza, iyiliği emretmedikleri ve kötülüğü önlemedikleri içindi. Kıyâmette daha acı verici bir azap vardır...".

İbni Abbas sözün burasında;

"Ah ne yaptı bu yağcı, eyyamcı adamlar!" diye söylendi. Ben de şu âyeti okudum:

"Kendilerine yapılan öğütleri unutup, Biz, fenalıktan mendenleri kurtardık. Ve zalimleri Allah'a karşı gelmelerinden ötürü şiddetli azaba uğrattık" ⁽³⁾.

İbni Abbas;

"Vallahi, kavim mahvoldu!" dedi.

Hasan b. Ebân, İkrime'den naklediyor:

"Arınmış olan, saadete erişecektir"⁽⁴⁾.

(1) A'râf, 166-166.

(2) Bakara, 66.

(3) A'râf, 166.

(4) A'lâ, 14.

"Yani, 'Lâ ilâhe illallah' diyen kurtulacaktır".

Ikrima, daha birçok âyetteki, arınmak (tezekki) ve doğruluk (şavab) (istikamet) kelimelerini "La ilahe illallah demek" olarak yorumlamıştır.

Sâbit, **Ikrima**'den naklediyor:

"Unuttuğun zaman Rabbini an" (1).

"Kızgın olduğun zaman Rabbini an" demektir.

Hakem b. Ebân, **Ikrima**'den naklediyor:

"Onların yüzlerindeki iz..." (2);

"uykusuzluk izi" demektir.

Hasan, **Ikrima**'den naklediyor:

"Şeytan, günahı insana güzel gösterir. Tâ ki kul günaha girinceye kadar. Kul günahkâr olduğunda ise ondan kaçır ve; 'ben senden uzağım' der. Kul devamlı ağlar, duâ ve niyazda bulunur, tevbe eder, bağışlanmak ister. Nihayet Rab Teâlâ kulun önceki tüm günahlarını affeder. Kulun bu günahının ve önceki bütün günahlarının affedildiğini gören şeytan yaptığına pişman olur. Zira kula bir günah kazandırırım derken onun tevbe etmesine ve tüm günahlarının silinmesine sebep olmuştur".

Nâfi, **Ikrima**'den naklediyor:

"Ey Muhammed! Allah'a tevbe eden, kullukta bulunan, O'nu öven, O'nun uğrunda gezen (sâihun)... müminleri müjdele!" (3).

"Buradaki, 'sâihûn' ilim talep edenlerdir".

Simak, **Ikrima**'den naklediyor:

"...kabir ashabından olan kâfirlerin ümitsizliğe düştüğü gibi..." (4).

"Kâfirler kabre girip, Allah'ın kendileri için hazırladığı lanetli ve aşağılık halleri görünce, Allah'ın rahmetinden ümidi keserler".

(1) Kehf, 24.

(2) Fetih, 29.

(3) Tevbe, 112.

(4) Mümtahine, 13.

Süfyan babasından, o da İkrime'den naklediyor;

"İbrahim (a.s), misafir babası olarak çağılır, böyle bilinirdi".

Süfyan'ın babası, İkrime'den naklediyor:

"Pek çok acıyı tattım. Fakirlikten daha acı bir şey yoktu. Bir çok ağır şeyi kaldırdım ve hatlandım. Kötü komşudan daha ağır bir şey yoktu. Eğer söz gümüş olsaydı, susmak altın olurdu".

Ebu Büseyr, İkrime'den naklediyor:

"Allah ve Rasûlü'ne eziyet verenler"⁽¹⁾, putlara tapanlardır.

Hammad b. Zeyd, İkrime'den naklediyor:

"Ve kalpler (korkudan) hançerelere vardığında..."⁽²⁾.

"Kalpler harekete geçse ve yerinden oynasa, canları gider elbet. Fakat buradaki maksat onların korkularıdır".

Yahya b. Yeman, bir ihtiyardan, o da İkrime'den naklediyor:

"Evet öyle; fakat sizler kendinizi aldattınız, bize pusu kurdunuz. Allah'ın buyruğu gelene kadar dinde şüpheye düştünüz. Sizi kuruntular aldattı. Şeytanlar sizi Allah'a karşı da ayarttı"⁽³⁾

"Onlar (münafıklar) şehvetlerine dalarak aldandılar. Hep geriye atarak ve 'daha sonra, daha sonra' diyerek aldandılar. Buradaki 'kuruntular' şeytanlardır".

Said, İkrime'den naklediyor:

"Yâsin okuyan kişi, gününü saadet içinde geçirir".

Hakem b. Ebân anlatıyor:

İkrime ile beraber İbni Dâvud'un evinde oturuyorduk. İkrime bazen, İbni Dâvud'la beraber sahile doğru iner, gezinirdi. Bir defasında denizde boğulanlardan bahsediliyordu. İkrime şöyle dedi:

"Bütün hamdler Allah'adır. Denizde boğulanların etleri parça parça olur ve balıklar tarafından yenilir. Geriye sadece kemikleri kalır. Kemikler de, içi boş bir odun haline gelinceye kadar orada

(1) Ahzâb, 57.

(2) Ahzâb, 10.

(3) Hadid, 14.

burada dolaşır. Develer onların yanından geçer ve yerler. Sonra dışkılarla. Çok sonraları oraya bir kavim yerleşir ve mesken tutar. Isınmak için develerin tezeğini kullanırlar. Tezek ateş olur ve söner. Geriye küller kalmıştır. Bir rüzgâr gelir ve külleri havaya savurur. Nefha (sûra üfleniş) vakti geldiğinde Rab Teâlâ'nın buyurduğu gibi onlar (boğulanlar) ve mezardakiler toplanıp diriliverirler".

"Sonra sûra bir daha üflenince hemen ayağa kalkıp bakışır dururlar"(1).

Hakem, İkrime'den naklediyor:

"Her şeyin bir temeli vardır. İslâm'ın temeli ise güzel ahlâktır".

İkrime'nin Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri

İkrime'nin hadis rivayet ettiği sahâbîler arasında şunları sayabiliriz: Abdullah b. Abbas (r.a), Abdullah b. Ömer (r.a), Abdullah b. Amr (r.a), Ebu Said el-Hudrî, Ebu Hureyre (r.a), Âişe (r.a).

Tâbiîn içerisinde İkrime'den hadis rivayet edenler arasında birçok ilim ve hikmet önderi bulunur: Tâvus, Atâ, Mücahid, Şa'bî, Ebu İshak es-Sebî, İbni Sîrin, Said b. Cübeyr, Amr b. Dinar, İbrahim en-Nahâî, Ebu Cafer, Zührî, Ebu'z-Zubeyr Yahya b. Said, Katâde, Sabit, Hilala b. Habbab, Simak b. Harb, Seleme b. Küheyl, Said b. Mesruk, Mansur b. Mu'temir, A'meş, Ebu Said el-Bakkal, Eyyub es-Sahtiyânî, Muhammed b. Ebî Kesîr, Halid el-Hızâ, Atâ el-Horasânî, Abdülkerim el-Cezerî, Hâsîf b. Abdurrahman bunlardandır.

İkrime, İbni Abbas'tan naklediyor:

Peygamber (s.a) Harra'ya doğru yöneldi ve şöyle buyurdu: *"Allah yolunda sarfedecekleri bir dinarın sadece bir dirhemi dahi ölüm günlerinde ehli Muhammed'in yanında kalsa, bu onları mutsuz yapmaya yeter".*

İkrime, İbni Abbas'tan naklediyor:

Ömer (r.a) Peygamber (s.a)'in yanına geldi. Onu bir hasır üzerinde buldu. Mübarek vücutlarında hasırın izleri vardı. Hz. Ömer

(1) Zümer, 68.

(r.a) şöyle dedi: *"Ya Rasûlallah! Bir döşek edinsem, bundan daha güzel olmaz mı? Efendimiz şu cevabı verdi:*

"Hayır! bana ne dünyadan! Dünya benim neyime? Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, dünya ile aramdaki ilişki şuna benzer: Sıcak bir günde yolculuğa çıkmış bir süvari, gölgelenmek amacıyla gündüzün bir anında bir ağacın altına sığınıyor. Bir an dinleniyor ve sonra çekip gidiyor".

Ikrima, İbni Abbas'tan naklediyor:

Peygamber (s.a) buyuruyor ki: *"Eğer bir dost (halil) edinseydim, Ebu Bekir'i halil edinirdim".*

Ikrima, İbni Abbas'tan naklediyor:

Peygamber (s.a) üç defa; *"Vallahi Kureş'le savaşıcağım"* dedi. Ve bir an durduktan sonra; *"İnşaaallah!"* dedi.

Ikrima, İbni Abbas'tan naklediyor:

Abdulkays kabilesinin elçileri Peygamber (s.a)'e geldiler ve şöyle dediler:

"Biz Rabia'nın bir koluyuz. Seninle bizim aramızda Mudar'ın kâfirleri oturmaktadır. Sana ancak haram ayda ulaşabilmekteyiz. Bize bir şeyleri emret ki, onları yerine getirerek cennete girelim ve duâ edelim".

Peygamber (s.a) efendimiz onlara dört şeyi emretti: Allah'a ibadet edip ona hiçbir şeyi ortak koşmamak; namazı dosdoğru kılmak, zekât vermek; Ramazan orucu tutup hacca gitmek ve hayvanların beşte birini vermek.

Ikrima Abdullah b. Amr'dan naklediyor:

Peygamber (s.a) buyuruyor ki:

"Kişinin, malını savunurken öldürülmesi şehadettir". (Bu hadis Garîb derecelidir.)

Allah (c.c) ondan razı olsun.

ZİYAD B. EBÎ ZİYAD(R.H)⁽¹⁾

Ziyad'ın babasının adı Meysere'dir. Ziyad bir köleydi. Ömer b. Abdülaziz onu ziyaret eder ve ona ikramda bulunurdu. Efendisine, onu kendisine satması için haberci göndermişse de, Ömer'e gerek kalmadan efendisi onu azad etmiştir.

Mâlik b. Enes, Ziyad'ın ibadete düşkün, insanlardan uzak devamlı zikir fikir içinde hayat süren ve yün giyinen bir zat olduğunu naklediyor.

Muhammed b. Münkedir anlatıyor:

Bir keresinde mescidde Ziyad'ın arkasında durarak onu dinliyordum. Kendi kendine konuşuyor, nefesine şöyle sesleniyordu: "Otur! Nereye gitmek istiyorsun? Bu mescidden daha iyi bir yere gideceğini mi sanıyorsun? İçinde bulunduğun hâle bir bak hele! Falanca adamların evlerini mi görmek istiyorsun? Sana ne yemek gözlemekten ey Nefis! Şu ekmek ve zeytinyağı sana yetmiyor mu? Şu iki örtüden başka giyecek yok sana! Şu yaşlı kadından başka kadınlara da bakmamalısın!"

Ziyad bazen yaşlı hanımına; "Benim ölmemi ister miydin?" diye sorar, kadın; "Hayır! ben böyle yaşamaya alıştım, sabrederim, istemem ölmeni!" derdi.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

ZEYNÜ'L-ÂBİDÎN ALİ B. EL-HÜSEYİN (R.H)⁽²⁾

Ali b. Hüseyin, âbidlerin ziyneti, huşu içinde Allah'a itaat edenlerin rehberi, sözüne sadık, çok cömert biriydi.

Tasavvuf, ahde vefayı muhafaza etmek ve kabalığı terk etmektir.

el-Atebi, babasından rivayet ediyor:

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c.2, s.76.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.133.

Ali b. Hüseyin, namaz için abdest alıp, namaza giderken, onu bir titreme ve silkelenme alırdı. Ona bunun sebebi sorulduğunda şöyle derdi: *"Vay sizin halinizel! Biliyor musunuz ben kimin huzurunda duracağım, kiminle konuşacağım?"*.

Cafer, babasından rivayet ediyor:

Ali b. Hüseyin oğluna şöyle dedi: *"Oğlum, bana tuvalete giderken giymek için bir elbise yapsan iyi olur. Çünkü ben, sineğin bir yere konup, sonra benim üzerime konduğunu görüyorum"*. Ancak daha sonra kendine gelerek şöyle dedi; *"Ne Rasûlullah (s.a)'ın ne de ashabının, bir elbiseden başka elbisesi yoktu"* ve bu isteğini reddetti.

Zeynü'l-Âbidîn'in Güzel Halleri Hikmetli Sözleri

Amr b. Sâbit anlatıyor:

Ali b. Hüseyin, Medine'den Mekke'ye giderken, bindiği hayvana hiç vurmazdı.

Fudayl b. Gazvân, Hz. Ali (r.a)'nin torunu (Ali b. Hüseyin)'den rivayet ediyor:

"Kim kahkaha ile gülerse, sanki ağzından bir ağız dolusu ilim püskürtmüş olur".

Ebu Cafer, Hz. Ali (r.a)'nin torunu Ali b. Hüseyin'den rivayet ediyor:

"Vücut hastalanmazsa, şımarır; şımaran vücutta da hayır yoktur".

Cafer b. Muhammed, babasından o da Hz. Ali (r.a)'nin torunu Ali b. Hüseyin'den rivayet ediyor:

"Ahbabları kaybetmek, gurbettir". Ali şöyle duâ ederdi: "Ey Allah'ım dış görünümümü ağlayan gözlerle iyileştirmenden ve ağlamayan gözlerle içimi çirkinleştirmenden sana sığınırım. Allah'ım, bana iyilik ve kötülük yaptığın gibi, sana dönüş yaptığımda beni kabul et". Ve o, şöyle derdi: "Bir kavim var ki, Allah (c.c)'a korkarak ibadet eder. Bu, kulların ibadetidir. Bir kavim Allah (c.c)'a, (bir şeyler) isteyerek ibadet eder; bu da tüccarların ibadetidir. Bir kavim, Allah (c.c)'a şükür için ibadet eder; bu ibadet

ise, hür kişilerin ibadetidir".

Ebu Hamza es-Simâli, anlatıyor:

Hız. Ali (r.a)'nin torunu Ali b. Hüseyin'in evine uğradım, kapısını çalmaktan çekindim. O dışarı çıkana kadar bekledim. Dışarı çıktığında onun için duâ ettim ve ona selam verdim. Selamımı aldı ve benim için duâ etti. Sonra kendisine ait bir duvarın yanına geldi, bana; *"Ya Ebâ Hamza, şu duvarı görüyor musun?"* dedi. Ben; *"tabti! Rasûlullah'ın torunu"* dedim. Sonra şöyle dedi:

"Ben bir gün, üzgün bir halde bu duvara dayandım. Bir de baktım ki, güzel yüzlü, şık elbiseli bir adam bana şöyle dedi: 'Ya Ali b. Hüseyin, seni neden bu kadar üzgün görüyorum. Dünya malı için mi üzülmüyorsun?. O hazır bir rızaktır. Ondan iyi de yer kötü de yer'. Dedim ki: 'Dünya malı için üzülmüyorum, o senin dediğin gibidir'. Dedi ki: 'Âhiret için mi tasalanıyorsun? O ise, doğru bir vaaddir. O gün, kâhır bir Hakim hükmedecektir'. Dedim ki: 'Ona üzülmüyorum, o senin dediğin gibidir'. 'Öyleyse neye üzülmüyorsun? Ya Ali b. Hüseyin dedi. 'İbni Zübeyr'in çıkaracağı fitne-den korkuyorum' dedim. Bana; 'Ya Ali b. Hüseyin, Allah (c.c)'tan bir şey isteyip, ona vermediği bir kimse gördün mü?' dedi. 'Hayır!' dedim. Sonra dedi ki: 'Bir kimse, Allah (c.c)'tan korktu da, ona bu yetmedi mi?'. 'Hayır!' dedim. Sonra birden yanımdan kayboldu. Ardından bana; 'Ya Ali, o Hızır (a.s)'dır, seninle sohbet etti' denildi".

İbni Şihab ez-Zühri anlatıyor:

Ali b. Hüseyin'i, Abdülmelik b. Mervan tarafından Medine'den Şam'a sürgün edildiği gün gördüm. Elini ayağını zincirlerle bağlamış, onu silahlı muhafızlara teslim etmişti. Ona selam vermek ve uğurlamak için muhafızlardan izin istedim. Onlar da bana izin verdiler. Yanına gittiğimde, onu çadırda, ayağında zincirler, ellerinde kelepçelerle buldum ve ağladım. Dedim ki: *"Serin sağ salim olmanı, benim de senin yerinde olmanı çok isterdim".* Ali; *"ya Zühri, senin benim üzerimde ve boynumda gördüklerin beni hiç rahatsız etmiyor. İstesem, bunlardan şimdi kurtulurum. Benim ve benim gibilerin başına gelen bu işkenceler, bana Allah (c.c)'ın azabını hatırlatıyor"* dedi. Sonra ellerini kelepçeden, ayaklarını prangalardan kurtardı ve şöyle dedi: *"Zühri, onlarla Medine'den iki konak bile uzaklaşmam".*

Medine'de dört gece geçirmeden, onu götüren muhafızlar Medine'ye onu aramaya geldiler, ama onu bulamadılar. Onlara, Ali hakkında soru soranlardan biri de bendim. Bazıları bana şöyle dedi: *"Biz onu bir metbu (kendisine uyulan) olarak görüyorduk. O bir yerde konaklıyor, biz de onu etrafından gözetliyorduk. Sabahladığımızda, onun yerinde demirlerden başka bir şey bulamadık"*. Bundan sonra Abdülmelik b. Mervan'a geldim. Bana Ali b. Hüseyin'den haber sordu, ben de ona her şeyi anlattım. Bana dedi ki: *"Ali, muhafızların onu kaybettiği gün bana geldi, odama girdi ve şöyle dedi: 'Ben kimim, sen kimsin?'. Ona; 'Benim yanımda otur' dedim. 'İstemem' dedi ve çıktı. 'Allah (c.c)'a yemin ederim ki her yanım onun korkusuyla doldu"* dedi.

Ben; *"ya Emtre'l-Müminin! Ali b. Hüseyin senin sandığın gibi değildir! O kendi nefsiyle meşguldür"* dedim. Dedi ki: *"Nefisle mücadele etmek ne güzel bir uğraştır! Onunla uğraşan da ne güzeldir!"*.

Ali b. Hüseyin anıldığında, Zühri ağlardı ve şöyle derdi: *"O, 'âbidlerin hoş manzarasıydı!"*.

Ebu Hamza es-Simâli, Ali b. Hüseyin'den rivayet ediyor:

"Kim, Allah (c.c)'ın ona ayırdığı kismete kanaat ederse; o, insanların en zenginidir".

Ebu Hamza es-Simâli rivayet ediyor:

Ali b. Hüseyin gece ekmek çuvallarını sırtında taşır, onları tasadduk eder ve şöyle derdi: *"Şüphesiz, gizli verilen sadaka, yüce Allah (c.c)'ın gazabını sakınleştirir"*.

Şeybe b. Muâme rivayet ediyor:

Ali b. Hüseyin cimri addedilirdi. Ölüncə, onun, Medine'de yüz ev ahalisinin yiyeceğini temin ettiğini anladılar.

Cerîr diyor ki:

"Ali b. Hüseyin öldüğünde, sırtında yoksullara ekmek taşıdığı çuvalların izlerini buldular".

Muhammed b. İshak rivayet ediyor:

Medine ahalisinden bazı insanlar, yiyeceklerinin nereden geldiğini bilmeden yaşarlardı. Ali b. Hüseyin ölüncə, geceleyin kendi-

lerine getirilen yiyeceklerden, yoksun kaldılar.

Muhammed b. Zekeriya, İbni Âişe'den o da babasından naklediyor:

"Medine halkını şöyle derken işittim: 'Gizli sadakayı, Ali b. Hüseyin ölünceye kadar kaybetmemiştik'".

Said b. Mercâne rivayet ediyor:

"Ali b. Hüseyin, Abdullah b. Cafer'den onbin dirheme bir köle satın aldı ve onu azat etti'".

Yahya b. Said rivayet ediyor:

Ali b. Hüseyin'in etrafına insanlar toplanmıştı. Onu, topluluğa şöyle derken işittim: *"Bizi Allah (c.c) rızası için, İslâm'ı sevdiğiniz gibi sevin; çünkü sizin sevginiz ne zaman bizden giderse, bizim için ar olur"*.

Muhammed b. Hâtıb babasından, o da **Ali b. Hüseyin'den** rivayet ediyor:

Bana Irak ahalisinden birkaç kişi geldi, Ebu Bekir (r.a), Ömer (r.a), Osman (r.a) hakkında görüşler ileri sürdüler. Sözlerini bitirdiklerinde **Ali b. Hüseyin** şu âyeti okudu: *"Yurtlarından ve mallarından çıkarılmış olan, Allah'tan bir lütûf ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve peygamberine yardım eden ilk muhacirlerdir. İşte doğru olanlar bunlardır"*⁽¹⁾. Sonra da *"siz misiniz bu âyette vasfedilenler?"* dedi. *"Hayır!"* dediler. Ardından; *"Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, göç edip kendilerine gelenleri severler ve onlara verilenler karşısında içlerinde bir kaygı duymazlar. Kendileri zaruret içinde bulunanlar bile, onları kendilerine tercih eder. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir"*⁽²⁾ âyetini okudu ve *"siz misiniz bu âyette vasfedilenler?"* dedi. *"Hayır!"* dediler. Bunun üzerine şöyle dedi: *"Siz bu iki gruptan olmadığınızı söylediniz. Şahitlik ederim ki; Allah Azze ve Celle'nin bahsettiği şu kişilerden de değilsiniz: Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz! bizi ve iman ile daha önce bizi geçmiş din kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki sen çok şefkatli, çok merhametlisin!"*.

(1) Haşr, 18.

(2) Haşr, 9.

Halef b. Havşeb, Ali b. Hüseyin'den rivayet ediyor:

"Ey Irak ahalisi, ey Kûfe ahalisi, bizi, İslâm'ı sevdiğiniz gibi seviniz. Bizi hakettiğimizden fazla yükseltmeyiniz".

Habîb b. Ezdele, Nâfî b. Cübeyr'i, Ali b. Hüseyin'e şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

"Allah seni bağışlasın! Sen insanların efendisi ve en faziletlisi-sin. Sen şu kölenin (Zeyd b. Eslem) yanına gidip, onunla beraber oturuyorsun". Ali dedi ki: "İlim neredeyse, onu takip etmek gerekir".

Muhammed b. Abdurrahman el Medîni rivayet ediyor:

Ali b. Hüseyin kavminden kimsenin yanına oturmayıp **Zeyd b. Eslem'in** yanına oturdu ve şöyle dedi: *"Kişi, dini yönünden kendisine faydalı olanın yanında oturmalıdır".*

Cafer b. Muhammed rivayet ediyor:

Ali b. Hüseyin'e neden çok ağladığı soruldu. Ali şöyle dedi: *"Beni kınamayın; çünkü Yakub (a.s), torunlarından birisini kaybetti. Gözleri beyazlayana kadar ağladı. Onun öldüğünü bilmiyordu. Ben hanedanımdan ondört kişinin bir gazvede öldüğünü gördüm. Hüznün kalbimden gideceğini mi sanıyorsunuz?"*

el-Atebi, rivayet ediyor:

Ali b. Hüseyin -Haşimoğulları'nın en faziletlisi idi- oğluna şöyle dedi: *"Ey oğlum, musibetlere sabret, haklara tecavüz etme, sana faydası zararından az olan bir şeye kardeşini davet etme".*

İbrahim b. Sa'd rivayet ediyor:

Bir kadın **Ali b. Hüseyin'e** bir ölüm haberi getirdi. **Ali b. Hüseyin** bir meclisteydi. Haberi duyduktan sonra odasına gitti, sonra meclisine geri döndü. Ona; *"ölüm haberini getiren kadının dediği doğru mu?"* dediler. *"Evet"* dedi. Ona başsağlığı dilediler ve onun sabrına şaşıldılar. **Ali b. Hüseyin** şöyle dedi: *"Biz ehl-i beytiz. Hoşlandığımız şeylerde Allah (c.c)'a itaat ederiz, hoşlanmadığımız şeylerde hamedederiz".*

Ebu Hamza es-Simâli, Ali b. Hüseyin'den rivayet ediyor:

Kıyâmet günü geldiğinde, bir münâdi şöyle bağırarak:

"Sabredenler nerede?". Bir grup insan yerinden kalkacak. Onlara denilecek ki: *"Neye sabrettiniz?"*. Onlar; *"Allah (c.c)'a itaat ederken sabrettik, Allah (c.c)'a isyan etmemek için sabrettik"* diyecekler. Sonra onlara; *"doğru söylediniz, cennete giriniz"* denilecek.

İbni Âişe babasından rivayet ediyor:

Hişam b. Abdülmelik halife olmadan önce haccetti. Hacerü'l Esved'e elini sürmek istedi; ama süremedi. **Ali b. Hüseyin** geldi, insanlar ona saygı için durdular ve yer gösterdiler, ta ki Hacerü'l Esved'e elini sürene kadar. Sonra **Hişam** için bir minber getirildi, **Hişam** minbere oturdu. Şam ahalisi ona; *"bu, (Ali b. Hüseyin) kimdir ya Emtre'l-Mü'minîn?"* dediler. **Hişam**; *"bilmiyorum"* dedi. **Ferazdak** dedi ki: *"Ama ben onu biliyorum. Bu, Ali b. Hüseyin (r.a)'dir"*. Sonra da şu mısraları okudu:

*"Bu, Allah'ın bütün kullarının en hayırlısının oğludur.
Bu, çok dindar, çok temiz, meşhur birisidir.
Bu, çölün ayak sesini bildiği kişidir.
Ehli beyt, uzak, yakın onu herkes bilir.
Hacerü'l Esved'e neredeyse irfan eli değecek.
Ona el sürmek için Hâtım'e geldiğinde.
Kureyş onu gördüğünde, sözcüsü şöyle derdi:
Şeref onun güzel hasletlerinde doruğa ulaşır.
Takvâ sahipleri anıldığında, onların imamları sayılır.
Yeryüzünün en hayırlısı kimdir?" denildiğinde; 'onlar' denilir.
Bu Fâtıma'nın oğludur, eğer onu bilmiyorsan,
Dedesiyle Allah'ın peygamberleri son buldu.
Senin 'Kim bu?' sözün ona zarar vermez.
Senin inkâr ettiğini Arab da Acem de biliyor.
Hayâdan gözler yere bakar ve heybetinden gözler onu
görmezlikten gelir.
Tebessüm etmedikçe onunla konuşulmaz".*

Ebu Hamza es-Simâîlî, Ali b. Hüseyin'den rivayet ediyor:

"Kıyamet günü geldiğinde, bir münâdi şöyle seslenir: 'Fazilet ehli ayağa kalksın'. Bazı insanlar ayağa kalkar. Onlara; 'cennete doğru ilerleyin' denilir. Onları melekler karşılar. Kendilerine;

'nereye?' denilir. 'Cennete' derler. 'Hesaptan önce mi?' denilir. 'Evet!' derler. 'Siz kimsiniz?' denilir. 'Fazilet sahibiyiz' derler. 'Faziletiniz neydi?' denilir. 'Bize kızıldığında, kızmazdık; zulmedildiğinde, sabrederdik; kederlendiğimizde bağışlardık' derler. Melekler; 'öyleyse, cennete girin. Amel edenlerin eciri ne güzeldir!' derler. Sonra bir münâdi şöyle seslenir: 'Sabır ehli ayağa kalksın!'. İnsanlardan bazıları kalkar. Onlara şöyle denilir: 'Cennete doğru yürüyün'. Onları melekler karşılar. Onlara da aynı soru sorulur. Onlar da; 'biz sabır ehliyiz' derler. 'Siz neye sabrettiniz?' denilir. Onlar; 'nefsimizi, Allah (c.c)'a itaat etmek hususunda sabrettirdik ve Allah (c.c)'a isyan etmemeye karşı sabrettik' derler. Melekler; 'öyleyse cennete girin, amel edenlerin eciri ne güzeldir!' derler. Sonra bir münâdi şöyle seslenir: 'Allah (c.c)'ın, evindeki komşuları ayağa kalksın!'. İnsanlardan bazıları ayağa kalkar —onların sayıları azdır—. Onlara; 'cennete yürüyün' denilir. Onları melekler karşılar. Onlara; 'Allah (c.c)'a, evinde nasıl komşu oldunuz?' denilir. Onlar; 'Allah (c.c) için birbirimizi ziyaret ederdik, birbirimizle birlikte otururduk, birbirimize verirdik' derler. Melekler; 'cennete girin, amel edenlerin eciri ne güzeldir!' derler."

el-Haccac, Ebu Cafer'den rivayet ediyor:

Ali b. Hüseyin, malını iki defa Allah (c.c) rızası için dağıttı ve şöyle dedi: "Allah (c.c), günah işleyip de tevbe eden mümini sever".

Ebu Hamza es-Simâli rivayet ediyor:

Ali b. Hüseyin'in yanında idim. Etrafında serçeler uçuyorlar, ötüyorlardı. Dedi ki: "Ya **Ebu Hamza**, bu serçelerin ne dediklerini biliyor musun?". "Hayır!" dedim. "Onlar Allah Teâlâ'yı takdis ediyorlar ve günlük rızıklarını istiyorlar" dedi.

Musa b. Habîb, Ali b. Hüseyin'den rivayet ediyor:

"Kim ilmini birisinden gizlerse veya ilimden ücret alırsa, o ilim ona hiç fayda vermez".

Ebu Cafer rivayet ediyor:

"Babamın yüzüğünün nakşında, 'bütün güç Allah (c.c)'a aittir' yazılıydı".

Ebu Cafer, Ali b. Hüseyin (babası)'den rivayet ediyor: "Sizden birisi şöyle demesin: 'Allah'ım, bana cenneti tasadduk et!'".

Çünkü ancak günah sahipleri tasadduk eder. Fakat, şöyle desin: 'Allah'ım, bana cenneti rızık olarak ver, Allah'ım bana cenneti lut-federek ver'.

Bir adam Said b. el-Müseyyeb'e; *"filandan daha dindar birisini görmedim"* dedi. İbni Müseyyeb; *"Ali b. Hüseyin'i gördün mü?"* diye sordu. Adam; *"hayır"* dedi. İbni Müseyyeb; *"Ben de ondan dindar birisini görmedim"* dedi.

Zühri diyor ki:

"Ali b. Hüseyin'den daha faziletli bir Hâşimî görmedim".

İbni Ebî Hazm babasından rivayet ediyor:

"Ali b. Hüseyin'den daha faziletli bir Hâşimî görmedim".

Ömer b. Dinar rivayet ediyor:

Ali b. Hüseyin, Muhammed b. Usâme b. Zeyd'i hastahğında ziyaret etti. Muhammed b. Usâme ağlamaya başladı. Ali; *"neyin var?"* diye sordu. Muhammed; *"benim borcum var"* dedi. Ali; *"kaç para?"* dedi. Muhammed; *"onbeşbin dinar"* dedi. Ali; *"onu ödemek bana düşer"* dedi.

Süfyan b. Uyeyne, **Zühri**'den rivayet ediyor:

Ali b. Hüseyin'e uğradık. Bana; *"Ya Zühri, ne yaptınız?"* diye sordu. *"Orucu müzakere ettik. Benim ve dostlarımdan, Ramazan ayından başka vacip oruç olmadığı görüşü galip geldi"* dedim. Ali, şöyle dedi: *"Sizin dediğiniz gibi değildir. Oruç kırk vaciptir. On tanesi vaciptir. Ramazan ayında oruç tutmanın vacip olması gibi. On tanesi haramdır. Ondört tanesi vardır ki, sahibi muhayyerd; isterse oruç tutar, isterse oruç tutmaz. Nezir orucu vaciptir (adak orucu) ve itikaf orucu vaciptir".* Ben; *"bunların sırrı nedir ey Rasûlullah (s.a)'ın torunu?"* diye sordum. Dedi ki: *"Vacip olanlar; Ramazan ayı orucu, -hatâen öldürmede, köle azat edemeyen için iki ay ard arda oruç tutmak-. Allah Teâlâ şöyle diyor: 'Yanlışlıkla olması dışında bir müminin bir mümini öldürmeye hakkı olamaz. Yanlışlıkla bir mümini öldüren kimsenin, mümin bir köle azâd etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gerekir. Meğer ki ölünün ailesi o diyeti bağışlamış ola! (Bu takdirde diyet vermez). Eğer, ölen mümin olduğu halde, size düşman olan bir toplumdansa ise, mümin bir köle azâd etmek lazımdır. Eğer,*

kendileriyle aranızda andlaşma bulunan bir toplumdans ise, ailesine teslim edilecek bir diyet vermek ve bir mümin köleyi azâd etmek gerekir. Bunları bulamayan kimsenin, Allah (c.c) tarafından tevbesinin kabulü için iki ay ard arda oruç tutması lazımdır. Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir⁽¹⁾ Fakirlere yemek yedirme imkânı olmayan için yemin keffaretinde üç gün oruç tutmak: Allah Teâlâ şöyle diyor: 'Allah kasıtsız olarak ağzınızdan çıkıveren yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutmaz. Fakat bilerek yaptığınız yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutar. Bunun da keffareti, ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta hallisinden on fakire yedirmek, yahut onları giydirmek, yahut da bir köle azâd etmektir. Bunları bulamayan üç gün oruç tutmalıdır. Yemin ettiğiniz taktirde yeminlerinizin keffareti işte budur'.⁽²⁾ Başı traş etme orucu: Allah Teâlâ şöyle buyurdu: 'Haccı ve umreyi Allah için tamamlayın. Eğer (elde olmayan bir sebeple) bunlardan alıkonursanız, kolayınıza gelen kurbanı gönderin. Kurban yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. Sizden her kim hasta olursa, yahut başından gelen bir rahatsızlığı varsa, oruç veya sadaka veya kurban olmak üzere fidiye vermesi gerekir...⁽³⁾ Bu orucun sahibi muhayyerdir; isterse üç gün oruç tutar. Mut'a kanı orucu: Kesecek kurban bulamayan için Allah Teâlâ şöyle buyurur: '...emin olduğunuz vakit, kim hac günlerine kadar umre ile faydalanmak isterse, kolayına gelen bir kurban kesmek gerekir. Kurban kesmeyen kimse, hac günlerinde üç, memleketine döndüğü zaman yedi gün olmak üzere oruç tutar ki hepsi tam on gündür...⁽⁴⁾ Av cezası için tutulan oruç: Allah Teâlâ şöyle buyurur: 'Ey iman edenler! İhramlı iken av öldürmeyin. İçinizden kim onu kasten öldürürse, öldürdüğü hayvanın dengi (ona) cezadır... (Buna) Kâbe'ye varacak bir kurban olmak üzere, içinizden adalet sahibi iki kişi hükmeder (öldürülen avın dengini takdir eder). Yahut (avlanmanın cezası), bir keffaret vardır ki, o ölçüde fakirleri doyurmaktır, yahut onun dengi oruç tutmaktır. Tâ ki (yasak av yapan) kişinin cezasını tatmış olsun. Allah geçmişti affetmiştir. Kim bu suçu tekrar işlerse, Allah da ondan karşılığını alır. Allah daima galiptir, öç alandır...⁽⁵⁾ O avın kıymeti biçilir,

(1) Bakara, 92.

(2) Mâide, 89.

(3) Bakara, 196.

(4) Bakara, 196.

(5) Mâide, 95.

sonra o fiyatla buğday alınır. Kişinin oruç tutup tutmamakta muhayyer olduğu oruç ise; pazartesi, perşembe günleri oruç tutmak, Ramazan'dan sonra Şevval'den altı gün oruç tutmak, arefe günü, aşûre günü oruç tutmaktır. Bugünlerde kişi muhayyerdur; isterse oruç tutar, isterse tutmaz. İzin orucuna gelince; kadın kocasından izin almadan nâfile oruç tutamaz. Kôle ve cariye de böyledir.

Haram oruç: Ramazan ve Kurban bayramı günleri, teşriik günleri ve şek günü oruç tutmaktan menedildik. Visal orucu haramdır (normal günlerde peşpeşe aralık vermeden her gün oruç tutmak). Samt orucu haramdır (konuşmamak üzere tutulan oruç). Allah (c.c)'a isyan olan nezir için oruç tutmak haramdır. Hiç aralık vermeksizin (ömrü boyunca) oruç tutmak haramdır. Misafir, ev sahibinin izni olmadan oruç tutamaz.

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: 'Kim bir kavimde misafir kalırsa, onların izni olmadan nâfile oruç tutmasın'.

Çocuk buluş çağına yaklaşmadan, orucu sevdirmek için, oruç tutması emredilir. Bu oruç onun için farz değildir. Bir illetten dolayı gündüzün başında orucunu bozan kişi, sonra vücudunda kuvvet bulursa, kalan zamanda da yeyip içmemesi gerekir. Bu, Allah (c.c)'ın bir te'dibidir (terbiyesidir); farz değildir. Yolcu da böyledir; gündüzün başında yeyip, sonra evine gelirse; kalan zaman için bir şey yememesi, içmemesi emredilir.

"Mübah oruç ise; kim kasıtsız unutarak yer, içerse, bu ona mübah kılınmıştır, orucunu bozamaz. Hasta ve yolcunun orucuna gelince; çoğunluk bunda ihtilaf etti. Bazısı; 'oruç tutar' dedi. Bir cemaat; 'oruç tutmaz' dedi. Bazıları; 'isterse tutar, isterse tutmaz' dedi. Biz ise şöyle diyoruz: 'Hasta da, yolcu da oruç tutmaz. Yolculukta ve hastalıkta oruç tutarsa, kaza etmesi gerekir'. Allah Teâlâ buyuruyor ki: '...sizden her kim hilâli (Ramazan ayının ilk hilâlini) görürse oruç tutsun (oruca başlasın). Kim o anda hasta veya yolcu olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutsun... (1).

Zeynü'l-Âbidin'den Gelen Hadisler

Ali b. Hüseyin, Hz. Peygamber (s.a)'e çok hadis isnat etmiş,

(1) Bakara, 185.

İbn Abbas, Câbir, Mervân, Safiyye, Ümmü Seleme ve başka sahabelerden hadis işitmiştir.

Ali b. Hüseyin, Abdullah b. Abbas (r.a)'dan rivayet ediyor:

Bana Ensar'dan Rasûlullah (s.a)'ın bazı sahabileri anlattı: *"Bir gece onlar Hz. Peygamber (s.a)'le beraber otururlarken bir yıldız kayar, ortalığı aydınlatır. Rasûlullah (s.a) onlara şöyle der: 'Bunun gibi bir yıldız kaydığında, cahiliyede ne derdiniz?'. Oradakiler; 'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir' dediler. Birisi; 'biz şöyle derdik: Bu gece büyük bir adam doğdu ve bu gece büyük bir adam öldü'. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: 'O, bir kişinin ölümü veya hayatı için kaymaz; fakat Rabbimiz bir şeye hükmettiği zaman, arşı taşıyanlar onu tespih eder. Sonra onu, onlara yakın olan sema ehli tespih eder, sonra onlara yakın olan sema ehli tespih eder; tespih, dünya seması ehline ulaşana kadar. Sonra arşı taşıyanlara yakın olanlar, arşı taşıyanlara şöyle derler: 'Rabbimiz ne dedi?'. Arşı taşıyanlar onlara cevap verirler. Sema ehli birbirine haber sorarlar; haber bu dünya semasına ulaşana kadar. Cinler de gizli gizli dinlerler ve dostlarına iletirler. Olduğu gibi getirirlerse, o haber doğrudur. Fakat onlar, ona yalan katarlar, ilâve ederler; şeytanlar da yıldızlarla kovulur"⁽¹⁾.*

Ali b. Hüseyin, Hasan b. Ali'den, o da Hz. Ali b. Ebî Talib (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) geceleyin, Hz. Ali ve kızı Fâtıma'nın evine geldi; onlara şöyle dedi: *"Namaz kılmıyor musunuz?". Hz. Ali (r.a); "ya Rasûlallah, bizim canlarımız Allah (c.c)'ın elindedir; dilerse bizi uykudan uyandırır" dedi. Rasûlullah (s.a) bu söz üzerine bir şey söylemeden çekip gitti. Giderken dizini döverek şöyle dediğini işittim: "...insanoğlu tartışmaya her şeyden çok düşkündür"⁽²⁾.*

Ali b. Hüseyin, Hz. Ali b. Ebî Talib (r.a)'den rivayet ediyor:

"Bedir Savaşı'nda yaşlı bir deve buldum. Bir yaşlı deve de Rasûlullah (s.a) verdi. Onları, Ensar'dan bir adamın kapısının önüne çöktürdüm. Onların üzerinde, Hz. Fâtıma'nın düğün ziyafetine yardım etmek için, yiyecek içecek taşımak istiyordum. Yanımda, Beni Kaynuka kabilesinden bir adam vardı. Evde de bir cariye, Hamza b. Abdulmuttalib için şarkı söylüyordu. Şöyle di-

(1) Sahih'tir. Müslim Sahih'inde, Evzâî, Yunus, Ma'kûl, Salih b. Keysan'dan tahrir etmiştir.

(2) Kehf, 54.

yordu: *Ya Hamza, sen yüksek şeref içinsin!*. Sonra *Hamza*, elinde bir kılıçla dışarı çıktı, develerin hörgüçlerini kesti, böğürlerini yarı ve ciğerlerini kopardı. Orada çok dehşetli bir manzara gördüm. *Rasûlullah (s.a)'a geldim, durumu anlattım. Yanında Zeyd b. Hârise (r.a) ile dışarı çıktı. Hamza'nın yanına geldiler. Rasûlullah (s.a) ona çok hiddetlendi. Hamza ise kafasını kaldırdı ve şöyle dedi: 'Siz hepiniz atalarımın köleleri değil misiniz?'. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) gerisin geriye döndü gitti'*⁽¹⁾.

Başka bir rivayette şu ilave vardır: *"Rasûlullah (s.a) Hamza'yı, yaptığı şeylerden dolayı azarlamaya başladı. Hamza ise, sarhoş bir halde gözleri kıpkırmızıydı"*.

Ali b. Hüseyin'e Amr b. Osman, ona da Üsâme b. Zeyd rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Müslüman, kâfire varis olamaz".

Ali b. Hüseyin, Amr b. Osman'dan, o da Üsâme b. Zeyd'den Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Müslüman, kâfire varis olamaz; kâfir de müslümana varis olamaz".

Ali b. Hüseyin, Safiyye (r.a)'den rivayet ediyor:

"Safiyye bir gece Rasûlullah (s.a)'ı ziyaret etmek maksadıyla ona uğramış. Rasûlullah (s.a) ise, mescidde itikaf yapıyormuş. Safiyye (r.a), onunla biraz konuşmuş. Sonra birlikte kalkmışlar -Safiyye (r.a), Zeyd b. Üsâme (r.a)'nin evinde oturuyordu-. O sırada oradan Ensar'dan iki adam geçmiş. Rasûlullah (s.a)'ı görünce koşmaya başlamışlar. Rasûlullah (s.a), şöyle demiş: 'Yavaş olun! O kadın, Safiyye bt. Huyey'dir'. Adamlar: 'Subhânallah Ya Rasûlallah!' demişler. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuş: 'Şeytan, insanın (damarlarında) kan gibi akar. Ben sizin kalbinize bir şey atmasından korktum' demiş".

Ali b. Hüseyin, ilim ehli bir zâttan rivayet ediyor:

Hz. Peygamber (s.a), şöyle dedi: "Kıyâmet günü, yeryüzü, Rahman olan Allah Azze ve Celle'nin azameti için, deri gibi yayılacak. Onun üzerinde, âdemoğlundan bir kişinin ayaklarının kapla-

(1) Buhârî ve Müslim.

diği yerden başka yer olmayacak. Sonra, ilk insan olarak çağrılacağım. Secde ederek yere kapanacağım. Sonra, bana konuşma izni verilecek ve şöyle diyeceğim: 'Ya Rab, bana bu Cibril bildirdi. Sen onu bana elçi olarak gönderdin. Cibril (a.s) ise susuyor, konuşmuyor'. Sonra bana şefaet için izin verilecek ve şöyle diyeceğim: 'Ey Rabbim, kulların sana gecenin bütün vakitlerinde ibadet ettiler. İşte bu Makam-ı Mahmud'dur (övülen makamdır)'".

Allah (c.c) ondan razı olsun.

UBEYDULLAH B. UTBE (R.H)⁽¹⁾

Dört ilim ummanından biri olan Ubeydullah b. Utbe b. Mes'ud el-Hezeli, dünyayı, aldatan ve şaşırtan bir leş gibi görmüş ve bir kenara bırakmıştı. O, azağını güneş doğmadan hazırlayıp yola düşen bir Allah dostuydu.

Zühri diyor ki:

"Kureys'ten dört ilim deryasına eriştim. Said b. el-Müseyyeb, Ebu Bekir b. Abdurrahman b. Hâris, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe ve Urve b. Zübeyr".

Ömer b. Abdülaziz (r.a) diyor ki:

"Eğer Ubeydullah b. Utbe bana yetişseydi (bu günleri görseydi), şu içine düştüğüm sıkıntılarda yüküm hafifler, daha rahat davaranırdım".

Ubeydullah b. Utbe, Ömer b. Abdülaziz'e şu beyitleri yazdı:

"Nezdinden sûreler inenin adıyla,

O'na hamd ile,

Ey Ömer!

Eğer veda edeceğini biliyorsan

Dikkatli ol! Çünkü ancak dikkatli olan kâr eder.

Sıkıntılara karşı metin ol ve rıza ile boyun eğ.

Sana istemediğin şeyleri getirir kader!

İnsanoğlunun katışıksız sevinci mi var?

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.188.

*Bir mutluluk,
Varsa eğer...
Onu takip eder üstüste kederler!"*

Ubeydullah b. Utbe'nin en çok rivayet ettiği hadisler, dünyanın değersizliğini anlatan hadislerdi.

Peygamber (s.a) ölü bir koyunun yanından geçerken; *"Dünya Allah indinde şundan daha değersizdir"* diye buyurdu (Garib hadis).

Ubeydullah b. Utbe Hz. Âişe (r.a)'den, o da Rasûlullah (s.a) dan naklediyor:

"Allah (c.c) bir peygamberin ruhunu alacağı zaman, ona haber verir".

Allah (c.c) ondan razı olsun.

ALİ B. ABDULLAH B. ABBAS (R.H)⁽¹⁾

Annesi Zûr'a bt. Muşerrih'dir. Hz. Ali'nin şehit edildiği 40. Hicrî yılın Ramazan ayında geceleyin dünyaya geldiği için ona Ali adı verilmiş, onun künyesini almıştır. Abdûlmelik b. Mervan daha sonraları Ali b. Abdullah'a şöyle der: *"Senin şu isim ve künyene dayanamayacağım artık!"*. Bunun üzerine Ali'nin künyesini değiştirebilir. Artık Ali'nin künyesi Ebu'l-Hasen değil, Ebu Muhammed'dir.

Ali, Kureys içinde zamanının en iyi kalplisiydi. Çok namaz kıldığı için kendisine "Seccâd" adı verilmişti.

Ali b. Ebî Cümle ve Evzaf şöyle diyorlar:

İbni Abbas'ın oğlu Ali, her gün bin defa secde ederdi...

Hişam b. Süleyman el-Mahzûmî'nin bildirdiğine göre Ali Mekke'ye hac ve umre için geldiği zaman bütün Kureyşliler Mes-cid-i Haram'daki sohbet meclislerini bırakır, herkes işini terkeder ve Ali b. Abdullah'ın vaazını dinlemeye koşardı. Ona çok saygı

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safoe*, c.2. s.76.

gösterirler, o kalkınca kalkarlar, oturunca oturlardır.

Ali b. Abdullah'ın tüm hadisleri babası yoluyla rivayet edilmiştir. Ali, Şam'da 17 yılında vefat etmiştir.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

MUHAMMED B. ALİ EL-BÂKİR (R.H)⁽¹⁾

Sabretmesini bilen, Allah'tan hakkıyla sakınan, daima O'nu anan Ebu Cafer Muhammed b. Ali el-Bâkır, Peygamber (s.a)'in soyundandır. O, hem dince hem de soyca üstündür. Tehlikeli durumlarda konuşmasını bilmiş, ibretli sözler söylemiş, iki yüzlülük, iltimas ve kinden uzak durmuş ve uzak durulmasını emretmiştir.

Tasavvuf, tehlikeyi görüp seçebilmek, izzet ve şerefi Allah'ın huzurunda bulmaktır.

Half b. Havşab, Ebu Cafer Muhammed b. Ali'den naklediyor:

"İman kalpte sabittir. Yakın ise tehlikedir. Yakın, kalbe uğradığında, onu demir kütlesine çevirir. Kalpten çıktığında ise, kalp eskimiş, pörsümüş bir çaput parçası halinde kalır".

İmam Bâkır'ın Güzel Sözleri, Hikmetli Halleri

Afra'nın azatlı kölesi olan Ömer, Muhammed b. Ali el-Bâkır'dan naklediyor:

İnsanın kalbine kibir girerse, aklında bir eksilme olur. Bu kibir, ister az isterse çok olsun.

Mansur, Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali'den naklediyor:

"Zenginlik ve şan, müminin kalbine yerleşip yayılmak ister. Nihayet, tevekkülün bulunduğu noktaya gelince durur, orayı mekân tutarlar".

Ebu Hamza es-Simâî, Ebu Cafer'den naklediyor:

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c.3, s.180

"Sabırlarının karşılığı cennet ve oradaki ipeklerdir"⁽¹⁾ âyetinde geçtiği üzere, onlar fakirliğe ve daha birçok musibete dayanıp sabredebildikleri için bu karşılığı alırlar.

Câbir el-Câfi anlatıyor:

Muhammed b. Ali bana şöyle dedi:

"*Ey Câbir! Ben mahzunum ve içimi sıkın bir ukde taşıyorum*". Ben;

"*Niçin hüzünlüsün, kalbin neyle meşgul?*" diye sordum.

"*Ey Câbir! Kalbi saf ve halis olan insan, Allah'ın dinine girince artık ondan başka bir şeyle meşgul olamaz. Ey Câbir! Dünya nedir ve ondan ne umarsın? Ne olmak istersin? O, sadece sırtına bindiğin bir merkep, giydiğin bir elbise ya da nasibin olan bir kadındır. Ey Câbir! Müminler dünyayı, ebediyyen kalmak için sevip, ona tutkuyla bağlanarak onunla tatmin olamazlar. İştihakları saptırıcı ve fitne uyandırıcı sesler, onların kulaklarını Allah'ın zikrine sağır edemez. Gördükleri süsler, ihtişam ve yaldızlar gözlerini Allah'ın nuruna karşı kör etmez. Onlar, gerçek iyilerin (el-Ebrâr) mükâfatına kavuşacaklardır. Ehli takvâ, dünya ehli içinde (mal ve ziynete karşı) en gamsız ve kaygısız olanlardır. Onlar sana ve (senin gibilerine) en çok yardım edenlerdir. Sen unutsan bile onlar seni hatırlarlar, sen onları hatırlayıp çağırdığında, sana yardım ederler. Onlar hakkı, Allah'ın hakkını söyler ve Allah'ın emrini yerine getirirler. Allah'a olan aşkları derindir. Allah'a ve ilâhî aşka kalpleriyle nazar ederler. Onlar, melikleri olan Allah'a boyun eğmek için dünyaya yabancı kaldılar. Dünyayı gurbet bildiler. Dünyayı, konup göçülen bir menzil gibi gördüler. Ya da rüyâda gördüğün ve uyandığında hiçbir izini göremediğin bir mülk gibi baktılar dünyaya. Sen de Allah'ın dinini koru ve hikmetine yapış!*"

Ebu Yakub el-Kavvam anlatıyor;

Ebu Cafer Muhammed b. Ali her gün ve gece elli rekât namaz kılardı.

Mansur, Ebu Cafer Muhammed b. Ali'den naklediyor:

"*Her şeyin bir âfeti vardır. İlmin âfeti ise unutmaktır*".

(1) İnsan, 12.

Sa'd el-İskâfî, Ebu Cafer'den naklediyor:

"İlmiyle fayda veren, aydınlatan bir âlim, bin âbiddeden daha hayırlıdır".

Sa'd, Ebu Cafer'den naklediyor:

"Vallahi hakiki bir âlimin ölümü, şeytan için, yetmiş âbidin ölümünden daha sevindiricidir".

Yunus b. Ebî Yakub, Ebu Cafer'den naklediyor:

"Bizi üç sınıf insan ihtiyarlattı; bizi vesile ederek insanları yaralayanlar, cam gibi kırılğan olanlar ve kırmızı altın gibi her ateşe girişte cilası ve parlaklığı artanlar".

Asmaî anlatıyor:

Muhammed b. Ali oğluna şöyle nasihat ederdi:

"Tembellik ve zulümden uzak dur! Bu ikisi bütün şerlerin anahtarıdır. Eğer tembellik edersen, mutlaka yerine getirmesi gereken bir hakkı ihmal etmiş olursun. Zulmettiğinde ise, hakka karşı dayanıklı ve kabulkâr olamazsın".

Ebu Halid, Haccac'dan, o da Ebu Cafer'den naklediyor:

"Üç şey, amellerin en zorlarından. Her an Allah'ı hatırdan çıkarmamak, kendinden fedakârlık yapmak ve kardeşinle malını paylaşabilmek".

Hamza es-Simâli, Ebu Cafer Muhammed b. Ali'den naklediyor:

Babam bana nasihat ediyordu: *"Beş kişiden uzak dur, onlarla dost olma, sohbet etme, yoldaş olma"* dedi. Ben de merakla;

"Kim bu beş çeşit insan?" diye sordum;

Babam:

"Fasıkla dost olma!" dedi. Ben;

"İkincisi?" dedim.

"Cimriyle dost olma! Çünkü o, en muhtaç olduğun bir zamanda, malından biraz olsun sana vermez" dedi.

"Üçüncüsü?" dedim.

"Yalancıyla dost olma! O, çöldeki serap gibidir. Sana uzağı yakın, yakını uzak gösterir" dedi.

"Dördüncüsü?" dedim.

"Ahmakla arkadaşlık etme! Çünkü budala dost, sana faydam dokunsun derken, zarar verir" dedi.

"Beşincisi?" dedim.

"Akraba ziyaretini kesen adamla da dost olma! Ben Allah Kitabı'nın üç yerinde, akraba ziyareti kesenlere lânet okunduğunu gördüm" dedi.

Ebu Dâvud, Muhammed b. Ali'den naklediyor:

"Bir Kur'ân okuyucusunun zenginlere yanaştığını ve onlara aşırı muhabbet beslediğini görüyorsan, bil ki o dünya tutkunudur. Hiçbir geçerli bahane ve zaruret olmadan sultana başvuran ve ya-nundan ayrılmayan bir kâri gördüğünüzde de, bil ki o hırsızdır"⁽¹⁾.

Câbir, Ebu Cafer'den naklediyor:

"Bizim taraftarlarımız, Allah'a itaat edenlerdir".

Cafer b. Muhammed b. Ali, babasından naklediyor:

"Düşmanlık ve kinden uzak durunuz. Zirâ husumet gönülleri bozar ve nifak (ayrılık) tohumları eker".

Hakem, Ebu Cafer'den naklediyor:

"Allah'ın âyetleriyle oynayanlar, işte onlar kin ve nefret ashabıdırlar (nefrette birleşip dost olanlardır)".

Câbir anlatıyor:

Muhammed b. Ali bana şöyle dedi:

"Ey Câbir! Bana gelen haberlere göre, Iraklı bazı gruplar beni sevdiklerini sanıyor ve Ebu Bekir (r.a) ve Ömer (r.a)'e söğüyorlar, dahası, bunun benim tarafımdan emredildiğini iddia ediyorlarmış. Onlara söyle, ben onlardan Allah'a sığınırım. Muhammed'in canını elinde tutan Allah'a andolsun ki, eğer bana izin verilseydi, onların kanını akıtarak Allah'a ibadet ederdim.

Ben Ebubekir ve Ömer'e istiğfar etmez ve rahmet

(1) Kâri kelimesiyle, dinini menfaatine âlet edenler kastediliyor. (Çev.)

okumazsam, Muhammed (s.a)'in şefaati bana bile erişmez! Allah düşmanları onların kadrini bilmezler!

Abdûlmelik b. Ebi Süleyman anlatıyor:

Ebu Cafer Muhammed b. Alîye, şu âyette adı geçenler (dostlar)'in kim olduğunu sordum; *"sizin dostunuz Allah'dır, Rasûlü'dür. İman eden, namaz kılan, zekât veren ve rûkû edenlerdir"*. ⁽¹⁾ O, şu cevabı verdi:

"Onlar Muhammed (s.a)'in ashabıdır". Ben;

"Bazıları sadece Ali olduğunu iddia ediyor?" dedim.

"Hayır! Ali de onlardan biridir" dedi.

Halid b. Dinar, Ebu Cafer'i anlatıyor:

Ebu Cafer güldüğünde; *"Allah'ım, bana kızma!"* derdi.

Abdullah b. Atâ anlatıyor:

Gördüğüm bütün âlimler, ilim bakımından **Ebu Cafer'in** yanında cüce kalıyordu. **Hakem** onun yanında bir öğrenci gibiydi.

Hâtim b. İsmail, Cafer b. Muhammed'den naklediyor:

Babamın (**Ebu Cafer'in**) yüzüğünde; *"kudret tamamen Allah'ındır"* ibaresi vardı.

Ahmed b. Muhammed, Muhammed b. Alî'den naklediyor:

Benim gözümde gerçekten büyük bir mevkiye sahip olan dostumun azameti, dünyaya zerrece ehemmiyet vermeyişinden ileri geliyor.

Cafer b. Muhammed, babasından naklediyor:

Muhammed gece yarısı şöyle duâ ederdi:

"Bana emrettin, emrini tam yerine getiremedim. Yasak koydun, tam uyamadım. İşte senin önünde bir köle, bir kulum ben ve sana karşı hiçbir bahanem de yoktur".

Muhammed b. Mis'ar, Cafer b. Muhammed'den naklediyor:

Babam, katırını kaybetmişti. Şöyle dedi:

(1) Mâide, 55.

"Eğer Allah Teâlâ bineğimi bana geri döndürürse, Rabbimi en güzel hamdler ile öveceğim".

Aradan fazla bir zaman geçmeden katır, eğeri ve dizginiyle geldi. Babam hayvana bindi, koşumlarını güzelce yerleştirdi ve başını göēe kaldırarak;

"Elhamdülillah" dedi.

İbnü'l-Mübârek, Muhammed b. Ali b. el-Hüseyin'den naklediyor:

"İyi ahlâk ve yumuşak bir kalb sahibi olan kişi, dünya ve ahirette güzelliğlerin ve hayrın tümüne sahiptir. Güzel huy ve rızktan mahrum insanın yolu, hep kötülük ve fitneden geçer".

Ubeydullah b. Velîd, Ebu Cafer Muhammed b. Ali'den naklediyor:

Ebu Cafer:

"Biriniz elini arkadaşının cebine sokar ve istediğı şeyi alır." dedi. Biz hep birlikte;

"Hayır! Öyle şey olmaz" dedik. Ebu Cafer;

"Öyleyse siz henüz sandığınız gibi kardeş olamamışsınız" diye cevap verdi.

Ebu Hamza es-Simâî anlatıyor:

Muhammed b. Ali b. Hüseyin bana öten serçeleri göstererek şöyle sordu:

"Ey Ebu Hamza! Onlar ne diyor, bilir misin?". Ben;

"Hayır" dedim.

"Onlar, rabbimi tenzih ederler ve ondan günlük rızıklarını isterler" dedi.

Ebu Hamza, Ebu Cafer'den naklediyor:

Allah (c.c)'a en hoş gelen amel, O'ndan bir şey istemektir. Kazayı ancak duâ defeder. Hayrın, mükâfâtı en çabuk verileni, iyi davranıştır. Cezası en çabuk gelen şer ise, haksızlık ve zulümdür. Kendinde göremediğı kusuru başkalarında arayıp görmek, insana ayıp olarak yeter. İnsanlara yapamayacakları bir şeyi emretmek ve

sohbet arkadaşına, onu hiç ilgilendirmeyen konulardan söz ederek rahatsız etmek de ayıptır.

Ebu Hamza es-Simâli, Ebu Cafer'den naklediyor:

Bir adam Hz. Ömer (r.a)'le birlikte Mekke'ye giderken, yolda eceli geldi ve vefat etti. Hz. Ömer (r.a) oracıkta onun namazını kıldı, gerekini yaptı ve defnetti.

Hz. Ömer bazen o arkadaşını hatırlar ve şöyle derdi:

*"Nice işini başarıyla bitiren var ki,
umduğundan da ötesine erişir.
Ve nice heyecanla depreşenin hevesi, kursağında kalır".*

Cafer b. Muhammed, Abdullah b. Muhammed'den naklediyor:

Ali b. Hüseyin'e Kur'an'dan soruldu. O da:

"Kur'an ne hâlıktır ne de mahlûktur. O, Allah'ın kelâmıdır"
dedi.

İmam Bakır'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Birkaç Hadisi

Ebu Cafer Muhammed b. Ali, Câbir b. Abdullah el-Ensârî'den müsned hadis almış, İbni Abbas'tan, Ebu Hureyre'den, Ebu Said el-Hudrî'den, Enes'den ve Hasan ile Hüseyin (r.a)'den hadis rivayet etmiştir.

Said b. Müseyyeb ve Ubeydullah b. Ebî Râfi'den isnat alan Ebu Cafer'den birçok tâbîf de hadis rivayet etmiştir: Bunlar arasında Amr b. Dinar, Atâ b. Rebah, Câbir el-Cüfi'ye sayılabilir. Büyük imamlardan Leye b. Ebu Süleym, İbni Cüreyc ve Haccac b. Artâ'a da ondan hadis rivayet etmiştir.

Cafer b. Muhammed babasından, o da Câbir (r.a)'den rivayet ediyor:

Peygamber (s.a) hutbesine başlarken en güzel şekilde Allah'a hamdüsena etti ve şunları söyledi:

"Allah kime hidayet nasip etmiş ise, onu kimse saptıramaz,

Allah'ın saptırdığını da kimse hidayete erdiremez. Sözlerin en doğrusu Allah'ın Kitabı'dır. Gidilecek en güzel yol, Muhammed'in yoludur. İşlerin en kötülere, en son ortaya çıkanlarıdır. (Dinde) ortaya çıkan her ihdas, bidattir. Bütün bidatler sapkınlıkla sonuçlanır. Sapkınlık ise ateşe götürür.

Ben ve kıyâmet yanyanayız".

Peygamberimiz (s.a) kıyâmeti andığında heyecanlanır, yanakları kızarır, sesi yükselir ve gazabı artardı.

Sonra şöyle derdi:

"Kim bir mal bırakırsa, ehline, evladına bırakır. Üzerinde borcu olanın ise kefilî benim. Ben müminlerin koruyucusuyum. (1)

Ebu Cafer, babası Muhammed b. Ali'den, o da babası Ali b. Hüseyin'den naklediyor:

Babamın, dedem olan Ali b. Ebi Talib (r.a)'den rivayet ettiğine göre, Rasûlullah (s.a), Cibril (a.s)'den şu hadîs-i kutsîyi aldı:

"Allah (c.c) şöyle buyuruyor: 'Ben kendisinden başka ilâh olmayan Allah'ım. Bana tapınız. İçinizden benim yanıma, Allah'tan başka ilâh olmadığına samimiyetle inanarak gelenleri sağlam kaleme alacağım. Benim kaleme giren, azabımdan kurtulmuştur' (2)

Allah (c.c) ondan razı olsun.

ÖMER B. ABDÜLAZİZ (R.H) (3)

Hiç yerinde durmayan, gönlünde bir sancı taşıyan Halife Ömer b. Abdülaziz, günaha karşı gayet sakımlı ve eşsiz bir şahsiyetti.

O, fazilet bakımından toplumunda eşsiz bir insandı. Aşireti içinde adalette benzeri bulunmayan, dünyaya değer vermezlik ve iffet huylarını biraraya toplamış bir şahsiyetti. Allah'tan korkan, azla yetinen, tebasına güven veren, âhireti için dünyasını unutan,

(1) Bu hadîs sahîh derecelidir.

(2) Bu hadîs sâbit ve meşhurdur.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.5, s.253.

adaleti hakim kılmak uğruna kınamalara aldırmayan, bilgin, düşü-
nür, zekî ve muhaliflerine karşı yaşayışıyla en büyük cevabı verebi-
len bir yol göstericiydi, önderdi.

**Tasavvuf, aşağılık olan şeylerden yüzçevirmek, kıymeti
paha biçilmez olana yönelmek, Allah'a yakınlık ve O'nun
nezdinde yüksek olmak için yaşamaktır.**

Ömer b. Abdülaziz'in Güzel Sözleri ve İbretli Halleri

Amr b. Kays el-Meleî anlatıyor:

Muhammed b. Ali b. Hüseyin'e Ömer b. Abdülaziz hakkın-
da soru soruldu. O da şu cevabı verdi:

*"Bilmez misin, her kavmin bir seçkin, üstün insanı vardır.
Ümeyyeoğullarının da necip şahsiyeti, seçkin kişisi Ömer b. Abdü-
laziz'dir. O kıyâmet gününde tek bir ümmet olarak diriltilecektir".*

Nâfi, İbnî Ömer'den şu sözü sık sık duyduğunu söylüyor:

*"Keşke tanısaydım, şu yüzünde Ömer evlâdının alâmetini ta-
şıyan ve yeryüzünü adaletle dolduran adamı".*

Vehb b. Münebbih der ki:

*"Eğer bu ümmete bir mehdi gelecekse, bu olsa olsa Ömer b.
Abdülaziz'dir".*

Rabah b. Ubeyde anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz namaza gidiyordu. Yanında koluna yasla-
narak yürüyen ihtiyar bir adam vardı. Kendi kendime;

"Şu ihtiyar adam da ne kaba!" dedim.

Ömer namazı kılıp dışarı çıktığında ona takıldım ve;

*"Allah seni korusun ey emir! Kimdi şu koltuğuna yaslanan
adam?" diye sordum. Ömer;*

*"Ya Rabah! Sen de gördün mü onu? Zannediyorum çok salih
bir insandı. O adam Hızır (a.s.)'ın kardeşiymi. Bana, benim bu
ümmetin başına geçeceğimi ve adaletli davranacağımı bildirdi" de-
di.*

Mâlik b. Dinar anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz halkın başına halife olduğunda, koyun çobanları;

"Kim bu insanların başına geçen iyi kul?" diye sordular.

Çobanlara;

"Kim söyledi size, halkın başına böyle bir halifenin geldiğini?" diye soruldu.

Çobanlar şöyle cevap verdiler :

"Toplumun başına adil bir halife geldiğinde, kurtlar koyunlarımızdan el ayak çekerler, saldırmazlar da, ondan biliyoruz."

Musa b. Ayûn anlatıyor :

Ömer b. Abdülaziz zamanında Kirman'da koyun güdüydük. Koyunlar ve kurtlar aynı meradaydılar. Bir gece ansızın kurtlar sürüye saldırdı. Kendi kendime;

"Acaba o salih adam öldü mü?" diye söylendim.

Hammad der ki : *"Onlar bu olayın meydana geldiği geceyi hesapladılar. O gece Ömer b. Abdülaziz vefat etmişti."*

Mâlik b. Dinar der ki :

"İnsanlar, Mâlik'in zahid olduğunu söylüyor. Gerçek zahid Ömer b. Abdülaziz'dir. Dünya ayağına geldi de, bırakıp gitti dünyayı".

Yunus b. Ebi Şebib'den naklediliyor :

"Ömer b. Abdülaziz'i görmüştüm, Beytullah'ı tavaf ediyordu. Şalvarının üst kısmı göbeğinin kıvrımlarında kayboluyordu. Daha sonra onu halifelik döneminde gördüm. İstesem, hiç dokunmadan kaburga kemiklerini sayabilirdim. Öylesine zayıflamıştı ki..."

Ömer b. Abdülaziz'in oğlu anlatıyor :

Ebu Cafer bana;

"Baban Ömer hilafete geçtiğinde geliri ne kadardı?" diye sordu.

"Kırkbin dinar civarındaydı" dedim.

"Peki vefat ettiğinde neydi geliri?" diye sorunca;

"Dört yüz dinar kadardı, eğer yaşasaydı daha da az olacaktı" dedim.

Mesleme b. Abdülmelik anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz'in hastahğında ziyaretine gitmiştim. üzerinde kirli bir gömlek görünce Abdülmelik'in kızı Fâtıma'yı uyardım;

"Ya Fâtıma! Emîrû'l-Müminîn'in üzerindeki gömleği yıkayın!" dedim.

"İnşaaallah, yaparız" dedi. Fâtıma.

Sonra yeniden Ömer'i ziyaret ettiğimde, üzerinde aynı gömleği görünce;

"Ben size Emîrû'l-Müminîn'in giydiği gömleği yıkayın demedim mi?" diye kızgınlıkla bağırdım ve:

"İnsanlar onu ziyaret ediyorlar, dikkat ediniz!" dedim.

Fâtıma şöyle cevap verdi:

"Vallahi onun bundan başka gömleği yoktur!"

Başka bir rivayette, hasta yatağında bulunan Ömer b. Abdülaziz(r.a)'in şöyle dediği anlatılır:

"Bırak onu ey Müslime! Müminlerin emîrinin şu üzerinde gördüğün gömleğinden başka elbisesi hiç olmamıştır".

Süleyman b. Davud anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz, oğullarını çağırıp şöyle dedi:

"Hazine başında görevli bulunan adamı töhmet altında bırakmayın, ondan şüphelenmeyin. Çünkü ben sadece yirmibir dinar bırakıyorum. O da köylülerin ev masrafı, tarla masrafı ve kabir masrafları içindir. Ben biliyorum ki onlar bunu kendileri için, kendi hesaplarına kullanmazlar".

Ömer b. Abdülaziz'in hizmetçisi anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz beni iki dinarla köylülere gönderdi ve

şöyle dedi:

"Bana kabir yerimi satarlarsa ne alâ! Aksi taktirde ben de oradan değil başka yerden alırım!".

Ben de köylülerin yanına geldim. Durumu anlattım. Şöyle dediler:

"Bizden başka bir yere gideceğine canımız sıkılmasaydı, kabul etmezdik. Ama artık kabul ediyoruz" dediler.

Hizmetçi devam ediyor :

Bir gün hanımım bize mercimek pişirmişti. Ben de;

"Her gün mercimek! Olmaz ki" diye söylendim.

Bu sözüm üzerine Ömer b. Abdülaziz şöyle dedi:

"Oğulcağızım! Bu senin efendin ve müminlerin emri olan Ömer'in her gün yediği şeydir".

Avn b. Mu'temir anlatıyor: Ömer b. Abdülaziz, hanımına;

"Ey Fâtıma! Yanında birkaç dirhem var mı? Üzüm alayım" dedi. Fâtıma;

"Hayır yok!" dedi. Ömer,

"Peki, daha küçük paran var mı?" diye sordu. Fâtıma;

"Hayır, küçük param da yok. Sen ki müminlerin emtrisin ama, üzüm alacak ne bir dirhem var ne de birkaç kuruşun?" dedi.

Ömer şöyle cevap verdi,

"Yarın cehennem ateşinde bukağılar altına girmektense, böylesi daha iyi bizim için!".

Ömer b. Abdülaziz'in azath kölesi olan Sehl b. Sadaka anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz'e halifelik tevdi edildiğinde, evinden ağlama sesleri yükseliyordu. Bunun sebebini soranlar şu cevabı aldılar:

Ömer b. Abdülaziz cariyelerini serbest bıraktı ve şöyle dedi:

"Bana emirlik geldi. Bu iş beni size bırakmayacak, tüm zamanlarımı alacak. İçinizden hürriyete kavuşturmamı isteyen varsa,

onu hemen azat edeyim. Benimle kalmak isteyen varsa, bilsin ki ben artık ona yaklaşmayacağım".

Bu sözleri duyan cariyeler, kederden yüksek sesle ağlamaya başladılar.

Başka bir rivayette ise Ömer b. Abdülaziz'in; hanımını ister evde oturmak, isterse babasına gitmek arasında serbest bıraktığı, ama onun artık hiçbir kadına yaklaşmayacağını söylediği, buna üzülen hanımının da feryadü figan ettiği ve cariyelerinin de ona katıldığı anlatılır.

Mugîre b. Hakîm anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz'in hanımı olan Fâtıma bt. Abdülmelik bana şunları söyledi:

"Ey Muğîre! Belki insanlar içinde Ömer'den daha çok namaz kılan ve oruç tutan başka biri olabilir. Fakat ben ondan daha fazla Allah'tan korkan başka birini tanımıyorum. Eve geldiğinde kendini seccadesinin başına atar, ağlar, duâ eder, böylece uyku bastırınca-ya kadar devam eder. Sonra uyandığında yine böyle yapar. Geceyi sabaha kadar böyle geçirir".

Yahya b. Yahya anlatıyor:

Ömer b. Abdulaziz'in hanımı olan Fâtıma bt. Abdülmelik'in bir cariyesi vardı. Fâtıma bu cariyeyi Ömer'e göndererek şunu söyledi:

"Ben biliyorum ki bu cariye seni cezbedecek. Onu sana hediye ediyorum".

Cariye Ömer'e geldiğinde, Ömer şöyle dedi:

"Otur ey cariye! Sana ulaşmak ve dokunmak gibi güzel bir şey olamaz dünyada. Bana hikâyeni anlat, nasıl esir edildin?".

Cariye anlattı:

"Ben Berbert kabilelerindenim. Babam bir suç işledi ve Abdülmelik'in Afrika'daki vergi vekili olan Musa'dan kaçtı. Musa da bizim evi bastı ve beni Abdülmelik'e cariye olarak hediye etti. Abdülmelik de beni kızı Fâtıma'ya hediye etti. Fâtıma da beni sana gönderdi".

Bu hikâyeyi dinleyen Ömer:

"Az kalsın ne büyük bir hata yapıyorduk" dedi. Kadına, gerek-sinimi olan elbise, para ve yiyeceği verdi ve onu Afrika'daki ailesine gönderdi.

Said b. Süveyd anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz Cuma namazı kıldırıldı. Sonra cemaate doğru dönerek oturdu. Üzerinde önü ve arkası yırtık bir gömlek vardı. Bir adam;

"Ey Müminlerin emtri! Allah sana vereceği kadar vermiştir. Bir şeyler giyinseydin ya!" dedi. Bu sözü duyan Ömer, hafifçe boy-nunu eğdi, sonra başını kaldırdı ve şöyle dedi:

"En güzel yönelme ve duâ, fakirlik ve ihtiyaç anında olur. Af-fetmek de güçlüye (Allah'a) yaraşır".

Ömer'in Ölüm Münasebetiyle Verdiği Meşhur Hitâbe

Abdullah b. Ayyaş, babasından naklediyor:

Ömer b. Abdülaziz, yakınlarının birinin cenazesinden döner-ken geride kaldı. Onu bekliyorlardı. Ömer gelince arkadaşları ona çıkıştılar:

"Bu, sana ait bir cenazedir! Ey müminlerin emtri sen ise onu terkedip gidiyorsun!" dediler. Ömer şöyle cevap verdi:

"Bana arkamdan bir kabir seslendi. 'Ey Ömer, sevdiklerine ne yaptığınızı bana sormayacak mısınız?' dedi. Ben de; 'Evet, merak ediyorum, ne yaptınız?' dedim. O da anlattı: 'Kefenleri yırttım, be-denleri parçaladım. Kanlarını emdim ve etlerini yedim. Eklem yer-lerini ne yaptığımı sormak istemez misin?' dedi. 'Ne Yaptın?' de-dim. 'Bilekleri kollardan, kolları dirsek ve omuzlardan, diz kapak-ları bacaklardan, kalçaları da gövdeden ayırdım' dedi". Ömer bunları anlattıktan sonra ağladı ve şöyle dedi:

"Biliniz ki dünya kalıcı değildir. Dünyanın aziz kıldığı zelil-dir. Zengini muhtaçtır. Gençliği yalancadır, yerini ihtiyarlığa bıra-kır. Dirisi ölü. Dünyanın ne çabuk yüz çevirdiğini biliyorsunuz, o halde aldanmayın.

Nerede hani dünyaya aldananların yükselttiği surlar, mutan-

tan saraylar, diktikleri ağaçlar ve açtıkları arklar? Orada az bir zaman kalmalarına rağmen sağlıklarıyla, güçleriyle böbürlendiler. Günahlara daldılar. Onlar, Allah'a andolsun ki, onca malı yığmakla övünür, kimseye vermez, herkesten kıskanırlardı. Toprak onların bedenlerine girdi, kurtlar onların kemiklerini delik deşik etti, kumlar doldurup şişirdi cesetlerini. Oysa onlar dünyadayken, hizmetçiler arasında zeuk sefa içinde yataklarına uzanıyor, ikram içinde yaşıyor ve komşularıyla günlerini gün ederek keyiflerine bakıyorlardı. Onların yaşadıkları evlere bir bakınız. Sorunuz, zengin zenginliğinden ne kalmış geriye? Konuştukları bülbül gibi şakıyan dilleri nerede? İncecik tenleri, güzeli gözleyen gözleri, ay yüzleri, yumuşak ve dolgun etleri nerede? Neler yapmıştır kurtçuklar onlara? Kimbilir nasıl renkleri değişti, yüzleri nasıl dağıldı, etleri nasıl yenildi, göğüsleri, kaburgaları nasıl ufalandı? Nerede onların köleleri? Nerede kubbeli yüksek evleri? Geriye ne bir yatak götürebilirler, ne bir oturak alabilirler, ne bir ağaç dikebilirler, ne de mezarlarından çıkabilirler!

Hani onların evlerindeki sıra sıra odalar? Artık gece ve gündüz onlar için aynı değil mi? Upuzun bir karanlık zamansızlıkta yaşamayacaklar mı? Artık onlar ile amelleri arasına perdeler çekilmiş, sevdiklerinden ayrılmışlardır. Sonra fazla beklemeyecekler. Kemikler unufak olacak, etler toprağa karışacak. Hani bunların sevgili eşleri vardı? Yollarda bekleyen yavruları vardı?

Onlardan bir kısmının kabri geniş ve ferah olacak Allah'ın izniyle! Yeşil, lezzetli, huzur dolu bir hayata uçuracaklar ruhlarını. Bir kısmı ise daracak, pis ve korku dolu mahzenlerde kalacaklar.

Ve ey sen, kabrin yarınki sâkini ve sahibi olacak insan! Seni dünyaya kandıran neydi? Yoksa ebedi mi sandın kendini? Nerede keyifle seyrettiğin meyve ağaçların, nerede durmadan akan küçük nehirlerin? Nerede güzel kokuların, merasimlerde yaktığın pahalı tütüsülerin? Hani kışın ayrı, yazın ayrı giydiğin elbiselerin?

Onu ölüm geldiğinde göreceksin! Korku her yanını sarmış, cendereye alıp sıkılmaktadır. O ise su dilenmekte, ter ter terlemektedir. Ölümün dehşetten donduran korkusu ve acısıyla bayılakalmış, emir gökten inmiştir tepesine! Önü alınamaz ecel gelmiş, konuvermiştir canının üstüne!

Heyhat ki heyhat! Ey ölüyü yıkayıp kefenleyen, kokular sürüp

kabre yerleştirenler! Siz de bir gün toprak olacaksınız öntünüzdeki ölü gibi, bilseniz!

Ey mahvın eşiğinde duran insan! Ey helâkin kapı komşusu! Keşke bilsen, dünyadan sökülüp alırken ölüm meleğinin seni nasıl buyur edeceğini?"

Ömer b. Abdülaziz daha sonra şu şiiri okudu:

*"Fânîyle sevinir, çocukça uğraşırsın,
Rüyasında zevklere dalan ergen gibi,
Gündüzün ey aldanmış, gafletle haşır neşir.
Gecen sade uyku, yatağınsa teneşir!
Tadı daim olmayan nimetlere dalarsın.
Oysa böyle dünyada ancak hayvan yetişir!"*

Ebu Sâlih eş-Şâmi, **Ömer b. Abdülaziz**'den şu beyitleri naklediyor:

*"Ben bir ölüyüm, yemin ederim ölmeyen adına,
İnandım, kabul ettim bir gün gideceğimi!
Ölümün öldürdüğü kral, kral değildir.
Hâkimiyet ancak, ölmez hâkimiyet!"*

Câbir b. Nuh anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz bazı yakınlarına şu mektubu gönderdi:

"Sen ölümü gece ve gündüz unutmaz ve devamlı anarsan, tüm faniler seni terkeder, senden hoşlanmaz. Ama bâki olanlar sevgi duyar, yaklaşır sana!"

Esmâ bt. Ubeyd anlatıyor:

Ânise b. Said b. As, **Ömer b. Abdülaziz**'in yanına geldi ve şöyle dedi:

"Ey müminlerin emîri! Senden önceki halifeler bize hediyeler verirlerdi. Sense vermiyorsun. Benim fakir bir ailem var. Bana izin verir misin, aileme bakacak kadar bir şeyler alayım (hazineden)?"

Ömer şu cevabı verdi:

"Sizin bize en yakın olanınız, aldığı rızıkla geçinebileninizdir". Bunun üzerine adam Ömer'in yanından çıktı, kapıya vardı. Ömer adamın arkasından şöyle seslendi;

"Ey Ebu Halid, Ey Ebu Halid! Ölümü çokça an! İster sıkışık, ister ferah anında olsun, ölümü aklından çıkarma! Ölümü hatırlamak, dar zamanında seni ferahlatır, bolluk ve refah anında ise seni uyarır ve sıkar!".

Ubeydullah b. İzâr anlatıyor:

Ömer b. Abdulaziz Şam'da, toprak bir minberden bize hitabetti, Allah'a hamdetti ve üç şey söyledi:

"Ey insanlar! İçinizi, gizlerinizi ıslah edin ki, dışınız, görünen taraflarınız düzelsin! Ahiretiniz için çalışınız ki, dünyanıza kefil olabilesiniz. Ve biliniz ki Âdem (a.s) ile kendi arasında canlı bir insan olmayan kişi ölü sayılır!".

Ebu'l-Hasen el-Medâini anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz, Ömer b. Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'ye mektup gönderdi. Ölen oğlu için gönderilen bir taziye mektubuydu bu:

"Biz ahiret ehli olan bir kavimiz. Dünyaya yerleştik. Ölü oğlu ölüyüz. İğin garibi, bir ölü başka bir ölüye, ölü için taziye gönderiyor!".

Ancak Kıyamete İnanan Yönetici, Beytü'l-Mâl'i Peşkeş Çekmez

Vüheyb b. el-Verd'den naklediliyor:

Mervanoğulları, Ömer b. Abdülaziz'in kapısı önünde toplandılar. Ömer'in oğlu, babasının yanına gitmek için onların önünden geçiyordu. Orada bekleyenler;

"Ya babana bizden bir haber ulaştırırsın, ya da bize izin verirsin içeri girmek için" dediler.

Çocuk;

"Söyleyin bakalım, ne istiyorsunuz?" diye sordu.

Oradakiler:

"Ondan önceki halifeler, bizim yerimizi bilir, bizi hediyelere boğardı. Ama senin baban bizi elindekilerden mahrum etti. Bize hediyeye versin!" dediler.

Çocuk içeri girdi. Babasına durumu anlattı. Ömer çocuğa şöyle dedi:

"Onlara de ki, eğer Rabbime isyan edersem ben o büyük günün azabından korkarım".

Takva, En Şanslı Kul ve Sadaka'ya Dâir

Hamza el-Cezerî anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz bir adama şu öğüdü verdi:

"Sana Allah korkusunu tavsiye ediyorum. Sadece o kabul edilecektir. Sadece takvâ ehline merhamet edilecektir. Sadece takvâlı olanlar mükâfâta kavuşacaktır. Çünkü takvâyı söyleyenler çok, ama amel edenler azdır".

Müslime b. Abdülmelik'in azath kölesi olan Abdüsselam anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz ağladı. Fâtıma da ağladı. Ev halkı toptan, neye ağladıklarını bilmeden ağladı. Gözyaşları durulduğunda Fâtıma sordu:

"Babam sana feda olsun ey müminlerin emiri! Niçin ağladın?"

Ömer şöyle cevap verdi:

"Ey Fâtıma! İnsanların Rab Teâlâ huzurunda ne yapacaklarını düşündüm. Bir grup cennete giriyor, bir grup cehenneme. Ne müthiş!"

Bunları söyleyen Ömer çığlık attı ve bayıldı.

Meymun b. Mihran anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz'le mezarlığa gittik. Kabirlere baktı, ağladı. Sonra bana döndü ve şöyle dedi;

"Ey Ebu Eyyub! Bunlar babalarım ve dedelerim olan Ümeyye-oğulları'nın mezarları! Bak! Sanki hiç dünyaya gelmemiş ve yaşamamışlar. Bak nasıl bedenleri çürümüş".

Ömer orada ağladı ve bayıldı. Sonra ayıldı ve şöyle dedi:

"Haydi kalkıp gidelim. Vallahi en şanslı kişi, Allah'ın azabından uzak ve rahat olarak kabirde yatan kişidir".

Evzâî anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz, Ömer b. Velid'e bir mektup gönderdi. Mektupta şunlar yazılıydı:

"Baban sana Humus'un tamamının taksimini yapmıştır. Senin payın ancak babanunki kadardır. Onunki de, sıradan bir müslümanın payı kadardır. Humus'ta, Allah'ın, Rasûlü'nün, yetimlerin, zavallıların, yolcuların ve yakınlık sahiplerinin hakları vardır. Babanın kıyâmetteki hasımları ne çoktur! Onlardan nasıl kurtulacak? Ayrıca çalgı ve mezmurları ortaya dökmen de yanlış ve İslâm'da bidattır! Ben şimdi senin o günahkâr perçemini kesecek birini gönderiyorum sana⁽¹⁾".

Ömer b. Abdülaziz kendi öz malından her gün bir dirhem ayırır ve fakir müminlerin yemeğine harcardı. Onlarla beraber yemek yedi.

Rey, Adâlet ve Tevâzuya Dâir

Evzâî, Ömer b. Abdülaziz'den naklediyor:

"Reyin (kişisel görüşün) sizden önceki (âlim)lerin söylediklerine uygun olanını alınız, kabul ediniz. Onlara muhalif olarak ileri sürülen görüşleri almayınız. Çünkü onlar (sizden önceki âlimler), sizden daha hayırlı ve daha bilgilidir".

Yahya el-Gassâfî anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz beni Musul'a vali olarak tayin ettiğinde o beldeye gittim ve oranın, suç, hırsızlık vb. bakımından en ileri düzeyde bozuk memleketlerden biri olduğunu gördüm. Ömer'e mektup yazdım. Belde'nin içinde bulunduğu bu kötü hali anlattım ve şöyle sordum:

"Ne yapayım? Önce zan üzere bazılarını yakalayıp döveyim mi, yoksa ancak bir kesin delil sayesinde mi yakalayayım? Burada halkın bu konudaki örfü nedir?"

(1) Yani, haddini bildirecek adam demektir. (Çev.)

Bu mektubuma Ömer b. Abdülaziz şu cevabı verdi.

"İnsanları zan ve töhmetle yakalamak! Ancak delil kesinleştikten sonra onların peşine düş ve onlara Rasûlullah'ın sünnetini uygula. Eğer hak onları ıslah etmeyecekse, hiç bir ceza onları düzeltmeyecektir".

Ben de Ömer b. Abdülaziz'in tavsiye ettiği şekilde yaptım. Sonunda Musul'dan ayrıldığımda, bu belde çeşitli suçların en az işlendiği bir belde olmuştum".

Meymun b. Mihran anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz bana dedi ki: *"Ey Meymun, bana bir hadis naklet".* Ben de ona bir hadis naklettim. Hüngür hüngür ağlamaya başladı. Ben de üzülüm ve;

"Ey müminlerin emiri! Sizin böyle ağlayacağınızı bilseydim, bundan daha yumuşak bir hadis aktarırdım size" dedim. Ömer bana bakarak;

"Ey Meymun! Biz hep mercimek yeriz. Bu bitki bildiğim kadarıyla kalbi inceltiyor, gözyağını çoğaltıyor ve bedeni eziyor. Galiba bundan ötürü ağladım..." dedi.

Ömer'in Süleyman b. Abdülmelik'e Öğüt Verişi

Muhammed b. İbrahim babasından, o da dedesinden nakleliyor:

Süleyman b. Abdülmelik, Ömer b. Abdülaziz'le hac yapıyordu. Asfan eşiğine geldiklerinde Süleyman çadırına baktı, gördüğü odalar ve evlatları göğsünü kabartmıştı. Şöyle dedi:

"Buradakileri nasıl buluyorsun ey Ömer? Muhteşem değil mi?". Ömer şu cevabı verdi:

"Ey müminlerin emiri! Gördüğüm dünyadır. Bir kısmı bir kısmını yiyor. Sen de bütün bunlardan sorumlusun, burada olan bitenlerden hesaba çekileceksin".

O sırada ağzında ekmek kırıntısı bulunan bir karga Süleyman'ın odasından havalandı. Süleyman Ömer'e bakarak:

"Acaba şu karga neler söylüyor?" dedi.

Ömer;

"Sanıyorum, şöyle diyor: 'Kimbilir nereden geldi bu ekmek parçası ve nasıl çıkıyor bu evden?'". Süleyman, Ömer'e;

"Sen tuhaf şeyler düşünüyorsun ey Ömer?" dedi.

Ömer;

"İstersen sana bundan daha garip şeyler bulayım anlatayım mı?" dedi. Süleyman:

"Anlat bakalım!" dedi. Ömer:

"Allah'ı bilip de ona isyan eden, şeytanı tanıyıp da ona itaat eden, dünyayı gördüğü ve nasıl her şeyi ters yüz ettiğini bilip de yine de dünyayı seven ve ancak dünya ile mutmain ve mutlu olan. Bunlar daha da acayıptır!" dedi. Süleyman:

"Kafamızı bulandırdın, bizi eskâra boğdun Ömer!" dedi. Hayvanını mahmuzladı ve yürüyüp gitti.

Daha sonra Ömer atından indi. Hayvanın başından tuttu. Hayvanın taşıyacağı ağırlık azalsın diye böyle yapmıştı. O sırada insanlara baktı. Bir şeyler getirip bırakan, bir şeyler alıyordu. Ömer ağlamaya başladı. Süleyman;

"Niçin ağlıyorsun?" diye sordu. Ömer:

"Kıyâmet gününde de böyle olacak! Bir şeyler takdim eden, bir şeyler alacak. Bir şey getirmeyen de, hiçbir şey alamayacak!" dedi.

Ömer'in Menfaatçilere Karşı Durması

Cüveyriye b. Esmâ anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz mabeyncisini çağırarak;

"Bugün karşıma sadece Mervanoğulları gelsin!" dedi.

Mervanoğulları toplandılar. Ömer, Allah'a hamdüsena ile sözüne başladı:

"Ey Mervanoğulları! Siz, mal, şeref ve şöhrat bakımından şanslı açık kimselersiniz. Ben öyle sanıyorum ki, bu ümmetin sahip olması gereken malların bir bölümü ya da üçte biri sizin ellerinizde."

dir!'. Mervanoğulları Ömer'in bu sözü karşısında sustular. Ömer;

"Bana cevap vermeyecek misiniz?" dedi. İçlerinden biri çıktı ve şöyle dedi:

"Vallahi başlarımız, bedenlerimizden ayrılmadıkça, bu şey elimizdekileri sana teslim etmek) olmayacaktır! Biz ne babalarımızı reddeder ve eleştirir, ne de evlatlarımızı aç koruz!"

Bunun üzerine Ömer şu cevabı verdi:

"Vallahi şu hakkını aradığım ümmete karşı benden yardım istemeye gelseydiniz, böyle konuşmaz, kibirden yanaklarınızı sallar, dudaklarınızı бүkerdiniz! Çekilin gidin başımdan!"

Kur'an'ın Kınadığı Şeyden Daha Ayıp Bir Şey Var mıdır?

Mâlik anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz daha önce vukû bulan zulümden, eziyetlerden, haksızlıklardan ve cefadan bahsediyordu. Yanıbaşında Hişam b. Abdülmelik vardı. Hişam itiraz etti:

"Vallahi biz babalarımızı böyle kınamaz ve kavmimizin şerefini ayaklar altına almayız!" dedi.

Ömer ise şöyle dedi:

"Peki, Kur'an'ın kınadığı şeyden daha ayıp, daha kınanmaya lâyık bir suç var mıdır?"

Hayvanları Koruyan, Bedevlerin Hakkını Savunan Bir Yalnız Adamın Vasiyeti ve Öğütleri

Ebu Osman es-Sekafi anlatıyor:

Ömer'in bir kölesi vardı. Her gün kendine ait bir katırı çalıştırır, bir dirhem getirirdi. Bir gün iki dirhem getirdi.

Ömer; "Ne oldu sana?" diye sordu. Köle;

"Pazarda çoğalttım" dedi. Ömer;

"Hayır, hayvanı yordun mutlaka" dedi ve ekledi; "onu üç gün çalıştırma!"

Süleyman b. Musa anlatıyor:

Bedevilerden bir grup Ömer b. Abdülaziz'e gelerek, Mervanoğulları'nı şikâyet ettiler. Mesele şuydu: Bedeviler çok önceleri boş ve bakımsız olan bir araziye yerleşmişler, orayı mamur kılmışlardı. Daha sonra Velid b. Abdülmelik, bedevileri bu topraklardan atmış, yerlerine kendi soyundan olanları yerleştirmişti. Olayı öğrenen Ömer b. Abdülaziz şöyle dedi:

"Rasûlullah (s.a)'ın ne buyurduğunu bilmiyorlar mı?

*Beldeler Allah'ındır. Kullar da Allah'ın kullarıdır. Kim ölü ve sahipsiz bir yeri canlandırır, mamur kılsa artık o arazi onun-
dur".*

Bunu söyleyen Ömer, araziye bedevilere geri verdi.

İyas b. Muâviye b. Kurra diyor ki:

Ömer b. Abdülaziz güzeli ve iyiyi yoktan var etmeye çalışan biriydi (Yani güzel ve doğru işleri yaparken hiçbir yardımcı bulamıyordu yanında).

Katâde anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz, kendisinden sonra yönetime geçecek olana şu vasiyeti bıraktı:

"Bismillahirrahmanirrahim,

Allah'ın kulu, müminlerin emri Ömer'den, Yezid b. Abdülmelik'e;

Sana selam yolluyorum. Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a hamdetmeni isterim.

Ben ağırlarımdan rahatsızım. Kimi tayin etmişsem, ondan mesul olacağımı biliyorum. Dünya ve âhiretin tek meliki olan Rab Teâlâ beni hesaba çekecektir. Yaptığım hiçbir şeyi O'ndan gizleyemem. O, şöyle buyuruyor:

'Andolsun ki, yaptıklarını kendilerine birbir anlatacağız. Zira onlardan uzak değildik⁽¹⁾.

Eğer O benden razı olursa, ben o uzun korku dolu bekleyiştten

(1) A'raf, 7.

kurtulabilirim. Eğer bana kızarsa; yazıklar olsun bana!

Kendinden başka ilâh olmayan Rab Teâlâ'dan, beni ateşten korumasını niyaz ediyorum. Rahmetiyle beni cehennemden azad et-sin, rızasıyla cennetine soksun. Sana tavsiyem; Allah'tan kork! Takvâya sarıl! Ve tebaana iyi davran, iyi muamele et! Çünkü bu dünyada fazla kalmayacak, her şeyin içyüzünü bilen ve ilmiyle her şeye nüfuz eden Allah'a varacaksın vesselam!"

Yezîd b. Merdâniye anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz, Abdülhamid'e şu mektubu gönderdi:

"Mektubun bana ulaştı. Önünde bazı vergi memurları olduğunu, bunların mülke hiyanet içinde bulunarak ele geçirdiklerini anlatıyor ve benden onlara karşı elimi biraz açık tutmamı rica ediyor-sun.

Senin garip yanın şu ki, apaçık bir azaba itercesine bir teklifte bulunuyorsun bana. Sanki ben senin cennetinim ve benim rızam seni Allah'ın gazabından kurtaracak(!).

Bak! Şu mektubum sana ulaştığında, onların halini gözle. İçlerinden ikrar eden varsa, kendi aleyhine ikrar ettiği şeyden ötürü onu yakala! İnkâr edeni yemin ettir ve sonra yolunu aç! (istifa et-sin, kov!).

Hayatıma andolsun ki, onların Allah huzurunda yaptıkları hiyanetle çıkmaları, benim onların kanı elime bulaşmış halde huzuru ilâhiye varışımdan daha iyidir! Vesselam".

Tevbe el-Anberî anlatıyor:

Salih b. Abdurrahman beni Süleyman b. Abdülmelik'e gönderdi. Süleyman'ın yanında Ömer b. Abdülaziz vardı. Ömer'e;

"Salih'e bir şey diyecek misin?" dedim. Ömer şöyle dedi:

"Evet! Ona şöyle de! Allah nezdinde sana kalacak olan şeylere yapış. Zira Allah indinde kalıcı olan, insanlar indinde de kalıcı olur. Onun nezdinde kalıcı olmayan, insanlar nezdinde de kalmıyacaktır".

Müslime b. Abdülmelik anlatıyor:

Sabah namazından sonra Ömer'in tek başına bulunduğu oda-ya çıktım. O, sabah namazından sonra buraya gelir, tek başına kalırdı. Biraz sonra cariyeye geldi. Elinde İsfahan hurmasıyla dolu bir tabak vardı. Ömer hurmayı severdi. Oradan bir avuç aldı ve sordu:

"Ey müslime! Bir adam bunların hepsini yese, üzerine de afiyetle su içse -zira hurma suyla iyi gider- ona gece boyunca yeter mi?"

"Hayır, bilmiyorum!" dedim. Bu sefer biraz daha aldı ve;

"Peki bu yeter mi?" dedi.

"Evet ey müminlerin emiri! Bundan az bile yeter. Daha başka bir yemek yemesine gerek kalmaz" dedim.

Baktı ve şöyle dedi:

"Görüyor musun, ne kadar şeyden cehenneme giriyoruz?" ⁽¹⁾

Bu cevap bana çok dokunmuştu. Hiçbir öğüt beni böyle sarsmadı.

Rabah b. Ubeyde anlatıyor:

Ömer'in yanında oturuyordum. Haccac'dan bahsetti. Ben de hemen Haccac'a söğmeye başladım. Ömer;

"Yavaş ol ey Rabah! Duyduğuma göre bir adam zulmüyle ün salarmış da, mazlumların sövgüsü ve hakareti ile adamın günahları azalır, sonunda zalim, mazlumdaki daha üstün olmuştur".

Ömer der ki:

"Arkadaşın hakkında her zaman iyi zanda bulun. Güçlü bir kötü kanaat hasil olmadıkça".

Ömer'in oğlu babasından rivayet ediyor:

"Müslüman bir adamın söylediğini, ufacık da olsa bir hayır yönü bulduğu sürece kötüye yorma".

Yolda Kalmışa Yardım

Hişam, babasından naklediyor:

(1) Burada nimetlerin şükürünü eda edememe korkusu vardır. (Çev.)

Ömer b. Abdülaziz, Humus çarşısında dolaşırken, üzerine iki siyah gömlek giymiş biri geldi, şöyle dedi:

"Ey müminlerin emiri! Sen zulme uğrayanların senin yanına gelmesini emretmiştin değil mi?" **Ömer**,

"Evet!" dedi. Adam;

"Şimdi senin yanına bir mazlum gelmiştir. Vatanı da bir hayli uzaktır" dedi. **Ömer**;

"Ailen nerede?" diye sorunca, adam;

"Çok uzaktaydılar, gelmediler" dedi. **Ömer**;

"Vallahi senin ailen, Ömer'in ailesine de uzaktır!" dedi.

Ömer hayvanından indi ve;

"Nedir derdin?" diye sordu. Adam;

"Benim biraz malım vardı. Fakat bir gâsıp, o malın üzerine yatarak mahrum etti beni, çekip aldı elimden" dedi.

Adamı dinleyen **Ömer**, görevli olan **Urve b. Muhammed'e** bir ferman yazdı. Bu fermanla, mağdur adamın dinlenilmesini ve öne sürdüğü delillerin incelenmesini söylüyor, eğer bir haksızlık söz konusuysa, adaletin yerine getirilmesini emreliyordu. **Ömer** fermanı mühürlledi ve gönderdi. Adam kalkıp gitmek isterken, **Ömer** şöyle dedi:

"Acele etme. Bize uzak bir memleketten geldin. Azığın ne kadar? Bineğin var mı? Elbisen de eskimiştir!". Daha sonra adama bin dinar verdi ve gönderdi.

"Vallahi Ey Emir, Câhil Olsak da Bunu Söyledik"

Talha b. Abdülmelik el-Eyfi anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz, **Süleyman b. Abdülmelik'in** yanına girdi. **Süleyman'ın** yanında, veliahd olması kararlaştırılan oğlu **Eyyub** vardı. O sırada biri geldi, bazı halifelerin hanımlarından şahsına miras olarak bir şeyler kaldığını ve bunların kendisine verilmesini talep etti. **Süleyman**:

"Sanmıyorum halife kadınları (hanım sultanlar) tarla vb.

(akar) cinsinden bir şeyi miras olarak bıraksınlar?" dedi. Ömer b. Abdülaziz şaşırarak:

"Subhanallah!! Nerede Allah'ın Kitabı? Ona göre gereken hük-mü versenize!" dedi. Bunun üzerine Süleyman oradaki hizmetçiye;

"Git, bana Abdülmelik b. Mervan'ın bu konuda yazdığı ka-nun sicillerini getir!" dedi. Ömer;

"Sanki çocuğu, Allah Kitabı'nı getirmeye gönderiyorsun!" dedi. Eyyub ise;

"Bir adam halifenin yanında böyle laflar edecek de, kellesinin bedeninden ayrılabilceğini düşünmeyecek?" diye söylenerek şaş-kınlığını gizlemiyordu. Ömer, Eyyub'a bakarak:

"İdare sen ve sen gibilere verildiğinde, bu gibi adamların başı-na sandığından daha büyük felâketler gelir, ne çoraplar örülür, Al-lah bilir!" dedi. Süleyman:

"Bak sen! Bunları söyleyen sen misin ha, ey Ebu Hafs, ey Ömer?" dedi. Ömer:

"Vallahi ey Emîrü'l-Müminîn, cahil olsak da bunu söyler, yu-muşak davranmazdık!" dedi.

Ömer'in, Mervanoğullarını Takip Edışı ve Tâvizsizliği

İsmail b. Ebî Hâkim naklediyor:

Ömer b. Abdülaziz'e Mervanoğulları tarafından bir arz-ı hal verildi. Ömer burada talep edilenlere çok kızdı. Kızgınlığı had saf-haya vardı ve şöyle dedi:

"Allah için, şu Mervanoğulları, arasından birisinin boğazlan-ması gerek herhalde! Allah'a yemin ederim ki, benim elimle de ger-çekleşse, gerekirse bunu yaparım!".

Ömer'in bu sözleri, Mervanoğulları'na ulaştığında, korktular ve isteklerinden vazgeçtiler. Mervanoğulları, Ömer b. Abdüla-ziz'in ne denli sert olduğunu ve bu konuda bir karara vardırısa bu-nu mutlaka gerçekleştireceğini iyi biliyorlardı.

Büşr b. Abdullah b. Ömer anlatıyor:

Hişam b. Abdülmelik, Ömer b. Abdülaziz'e dedi ki:

"Ey müminlerin emtri! Ben senin kabilenin sana gönderdiği bir elçiyim. Söyleyeceğim şeyler, onların kalplerinde yatmakta olup da dile getiremedikleri maruzatlardır. Onlar diyorlar ki; senin izin verişinle yeni bir uygulama başladı. Sen, senden önceki halifelerin tayin ettikleri adamlar ile, onların geride bıraktıkları işlerin arasını ayırmıyorsun. Onların başkalarına yaptıkları leh veya aleyhteki işleri de kovalıyorsun, hiçbir şeyin peşini bırakmıyorsun!"

Sözün burasında Ömer itiraz etti:

"Eğer yanıma iki fermanla gelsen, bunlardan biri Muâviye'den, diğeri ise Abdülmelik'ten kalma olsa, acaba ben hangi fermana göre hüküm verirdim dersin?" diye sordu. Hişam;

"Elbetteki daha önce konmuş olanla! Ben daha önce verilen bir fermanı hiçbir şeye denk tutmam!" dedi.

Ömer:

"İşte ben de Allah'ın Kitabı'nı en temel, en öncelikli ve en ileri bir kaynak olarak görüyorum! Ona göre amel ediyorum. Durum ister benim elim altında, benim halifeliğim zamanında cereyan etsin, isterse benden önceki halifeler zamanında cereyan etsin".

Said b. Hâlid b. Amr b. Osman da şöyle dedi:

"Ey müminlerin emtri! Sen kendi tayin ettiğin insanlar hususunda hak ve adaletle hükmetmene bak! Geçmişte tayin edilen insanların yaptıkları iyi ya da kötü işlerle meşgul olma! Onlardan el etek çek! Zira sen ancak kendi zamanınla yetinmelisin!". Ömer, Said'e döndü;

"Dönüp de yine kendisine varacağın Allah, sana akıl versin! düşünsene bir! Bir adam ölse ve arkasından küçük, büyük evlatlar bıraksa, daha sonra büyük çocuklar, küçükleri ezerek mallarını gasbetse ve küçükler haksızlığa uğradıklarını anladıklarında sana gelerek, ağabeylerinin işleyegeldiği zulüm ve gasp olaylarını şikâyet etseler, ne yaparsın?" dedi. Said;

"Elbette haklarını kâmilan iade ederdim. Tam bir adalet sağlanıncaya dek uğraşırdım" dedi. Ömer;

"Ben de, benden önceki halifelerin tayin ettikleri memur ve valilerin zorbalık ve satvetleriyle halkı nasıl ezdiklerine şahit oldum. Ardından gelen valiler de onları ezmeye devam ettiler. Hep aynı

tas, aynı hamam oldu. Ben hilafete geldiğimde beni de aynı yola ittiler. Fakat ben bunu hazmedemedim. Zira güçsüz ve zayıf bırakılmış insanların hakları yenemezdi. Artık güçlüden alıp zayıfa vermenin zamanı gelmişti”.

Bunun üzerine Said;

“Haklısın! Allah seni muvaffak kılsın ey müminlerin emiri!” dedi.

Furat b. Sâib anlatıyor:

Ömer'in Hanımı Fâtıma Sâliha Bir Kadındı

Ömer b. Abdülaziz boynunda değerli bir mücevher kolye taşıyan hanımı Fâtıma bt. Abdülmelik'e şöyle dedi:

“Ya kolyeni Beytülmal'e bırakırsın, ya da benim senden ayrılmam için izin verirsin! Zira ben, seni, beni ve o mücevheri aynı evde görmekten hoşlanmıyorum”.

Fâtıma buna şöyle cevap verdi:

“Hayır ey müminlerin emiri! Ben ne yapayım o mücevheri! Ben, o mücevher gibi yüzlercesi olsa, yine de seni tercih ederim!” dedi. Böylece mücevher Beytülmal'e konuldu.

Ömer b. Abdülaziz vefat edip yerine Yezid geçince Fâtıma'yı çağırarak:

“İstersen senin mücevherini Beytülmal'den çıkarıp sana iade edebilirim” deyince Fâtıma;

“Hayır istemiyorum. Ben Ömer zamanında onu gönül hoşluğuyla vermiştim!” dedi.

Ömer'in Mektubu, Hutbesi ve Kendine Verdiği Öğütler

Davud b. Süleyman naklediyor:

Ömer b. Abdülaziz Kûfe valisi Abdülhamid'e şu mektubu gönderdi:

"Bismillahirrahmanirrahim,

Allah'ın kulu, müminlerin emri Ömer b. Abdülaziz'den Küfe valisi Abdülhamid'e:

Selam olsun. Allah'ın sana olan nimetinden dolayı mesrurum.

Küfeliler birçok belâ ve musibete maruz kalmış bir kavimdir. Orada Allah'ın hükümleri bırakıldı, kötü memurlar kötü âdetler getirdi. Bil ki, din, adalet ve ihsanla ayakta durur. Allah'a itaat etmekten daha önemli bir şey olmasın senin nezdinde. Zira günahın azı çoğu yoktur.

Onların arazilerini süsle, mamur kıl! Düzgün ve mamur yerleri harap etme. Seni bu işler için oraya tayin etim".

Abdullah b. Bekir b. Habîb naklediyor:

Ömer b. Abdülaziz Hanâsıra'da şu hutbeyi okudu:

"Ey insanlar! Sizler boş yere yaratılmadınız. Kendi halinize de bırakılmadınız. Sizin döneceğiniz bir yer var. Orada Allah sizin için hükmünü verecek. Aranızdaki davalara bakacak. Allah'ın o her şeyi kapsayan rahmetinden kaçan kaybetmiştir. Gökler ve yer kadar geniş olan cennetten mahrum olmuştur. Şunu iyi bilin ki; kurtuluş, yarın, Allah'tan korkanlara nasip olacaktır. Başarı, geçici dünyayı âhireti için feda edenlerindir. Bilmiyor musunuz, anlamıyor musunuz, sizler ölüp gitmiş insanların kabuklarında yaşıyorsunuz. Sizden sonra başkaları gelecek. Böylece sonunda en hayırlı kalıcı olan Allah'a döneceksiniz".

Mufaddal b. Yunus anlatıyor:

Bir adam Ömer b. Abdülaziz'e;

"Nasıl sabahladın ey Emirü'l-Müminîn?"

diye sorunca Ömer:

"Ağır, aksak, günahlara bulanmış olarak sabahladım. Allah'tan da neler bekliyorum neler, nice nice kuruntular" dedi.

Sevrî anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz karnına vurarak;

"Karnım, karnım, Rabbime ibadet konusunda tembel, ama ha-

talara bulaşmada aceleci, karnım... Nefsim de Allah'tan salih kulların makamını istiyor, ama onların yaptığı amellerden uzak" dedi.

Göç, Samimiyet, Kalp Sâfiyeti, Sorgu, Allah'ın Azameti ve Mesuliyete Dâir

Amr b. Dinar, Ömer b Abdülaziz'den naklediyor:

"Siz ebediyet için yaratıldınız, ama şu anda bir vatandan başka bir vatana göç halindesiniz".

Muhammed b. Velid naklediyor:

Ömer b. Abdülaziz, elinde çakıl taşlarıyla oyun oynayan, ama öbür taraftan da;

"Allah'ım beni iri gözlü cennet hurileriyle evlendir!" diyen bir adamı görünce;

"Ne bahtsız, ne kötü bir dilencisin sen! Çakıl taşlarını bir kenara atsan da, tüm samimiyetini toplayarak, Allah'a yalvarsan..." dedi.

Ömer b. Abdülaziz der ki:

"Hiçbir şey kalpten çıkanlar kadar, kalbe fayda vermez. Kalp ne kadar saf ve Allah'a adanmış olursa, o kadar büyük bir faydaya erişir".

Ömer b. Abdülaziz'den rivayet ediliyor:

"Ey gizlenenler! Allah'ın soracağı ağır sorular olduğunu biliniz. Allah (c.c) buyuruyor ki:

"Rabbine andolsun ki, onların tümünü de yaptıklarından hesaba çekeceğiz"(1).

Abdullah b. Şevzeb anlatıyor:

Süleyman, Ömer b. Abdülaziz'le haccını yaptı. Taife geldiklerinde hava bozdu, şimşekler ve yıldırımlar dehşetle ortalığa yayıldı. Korkudan tir tir titreyen Süleyman, Ömer'e;

"Bak, neler oluyor Ey Ebu Hafs?" dedi. **Ömer:** *"Bu, Allah'ın rahmeti inince oluyor. Bir de Allah'ın nikmeti (intikam ve azabı)*

(1) Hicr, 92-93.

inince ne olacağını düşün." dedi.

Ömer b. Zer anlatıyor:

"Ömer b. Abdülaziz'in hizmetçisi, Süleyman'ın cenazesinden dönüşte Ömer'e şöyle dedi:

"Seni çok kederli görüyorum ey Ömer?"

Ömer de şunları söyledi;

"Benim içinde yaşadığım hal öylesine zor ki... Ümmet-i Muhammed'in doğusunda ve batısında herkese hakkını verebilmeliyim, hem de benden istemeden ve benim kapıma gelmeden!"

Nâdir b. Arabî anlatıyor:

"Ömer b. Abdülaziz'in yanına girdim. Ellerini dizlerine koymuş, çenesini de dizlerine dayamış kara kara düşüncüyordu. Sanki ümmetin tüm ağırlığını o taşıyordu."

Ömer'in Kaldırdığı İlk Âdet, Şerli Kişinin Dostu ve Öğütler

Âmir b. Ubeyde anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz'in ilk reddettiği âdet şuydu: **Ömer** bir cenazeye gitmişti. Daha önceki halifelere yapıldığı gibi onun da altına, oturması için bir yaygı sundular. Ama o yaygıyı ayağıyla itti ve yere oturdu.

Caûne'den naklediliyor:

Ömer b. Abdülaziz bir adamı vergi memuru yapmıştı. Ona ulaşan bir haberde bu adamın **Haccac'ın** memuru olduğu bildirilince bu adamı görevinden azletti. Adam;

"Ama ben ona çok az bir süre memurluk yapmıştım" deyince **Ömer**;

"Şerli adamın arkadaşı olmak... İster bir gün, isterse bir günden daha az... Onun adamı olman bu görevden azledilmen için yeterli bir sebeptir" dedi.

Âsım el-Abadânî anlatıyor:

Ömer hutbesinde dedi ki:

"Eğer gerçekten âhirete inanıyorsanız, şu halinizle ahmakısınız. Yok yalanlıyorsanız, o zaman mahvolacaksınız".

Ömer der ki...

"Çekişmeden, kızgınlıktan ve tamahtan uzak duran kurtulmuştur".

Ömer'in Rumlar Nezdinde de Bilinmesi ve O'nun Gece İbadeti

Muhammed b. Mabed anlatıyor;

Ömer b. Abdülaziz, Bizanslı esirlerin bir kısmını müslüman esirlerle değiş tokuş etmişti. Ben de o sırada Bizans krahının huzuruna çıkmıştım. Yanına Rumlar'ın ileri gelenleri girince ben dışarı çıktım. Daha sonra kralı yere çökmüş, hüzünlü bir halde gördüm.

"Melikin hâli nicedir? Nedir bu keder?" diye sordum.

"Neler olduğunu biliyor musun?" dediler.

"Nereden bileyim?" dedim.

"İyi bir insan öldü" dediler.

"Kimdi o?" dedim.

"Ömer b. Abdülaziz öldü. Eğer İsa (a.s)'dan sonra ölüleri diriltecek biri gelseydi, bu Ömer b. Abdülaziz olurdu" dediler.

Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz'in bir sepeti vardı. İçinde kıldan bir gömlek ve bukağı vardı. Ömer, gecenin sonu yaklaştığında sepetini açar, içinden gömleğini çıkarır, giyer, boynuna da bukağıyı geçirerek Allah'a duâ etmeye başlardı. Ağlar, ağlardı. Fecir vakti gelinceye kadar bu böyle devam ederdi. Daha sonra gömleğini ve bukağısını sepete koyar ve kaldırırdı.

Hüseyin b. Muhammed el-Huzâî, Osman soyundan gelen bir adamdan naklediyor:

Ömer'in Kıyametle İlgili Tesirli Hutbesi

Ömer b. Abdülaziz bir hutbesinde şöyle konuştu:

"Her yolculuğun bir azığı vardır. Siz de dünyadan âhirete geçerken azığınızı unutmayınız. Takva sahibi olun! Allah'ın azabını ve mühkâfâtını gözleriyle gören biri gibi dikkatli olun. Onun cennetini arzulayın! Cehenneminden korkun. Uzak ve bitmeyen dünyalık ihtiraslara kapılmayın! Kalpleriniz kararır, içiniz taşlaşır. Sonra düşmanlarınıza yenilirsiniz.

Vallahi yarın sabaha sağ çıkıp çıkmayacağını dahi bilmeyen bazılarının, o bitmeyen kuruntuları ve tükenmeyen hülyaları belki de ansızın kesilecek... Ben ve siz nicelerini gördük, dünyalığı ile kibirlenip helâk olanları... Oysa yüzü aydınlanacak ve mütebessim bir çehre ile sevinç çığlıkları atacak olan, ancak Rabbin azabından kurtulmayı ta kalbinden arzulayan kişidir. Ancak kıyâmetin dehşetli anlarından etkilenmeyecek kul sevinebilir. Oysa bir yanda kanayan yaraları varken, onları tedavi edemeyen ben, size yapmadığım şeyleri emretmekten Allah'a sığınırım. Yoksa halim nice olur? Zavallılığım, perişanlığım iyice açığa çıkar, kimin hakiki zengin, kimin fakir, kimin suçlu, kimin suçsuz olduğu ilân edilen kıyâmet gününde!

Sizler öyle bir şeyden sorumlusunuz ki, eğer sizin yerinizde yıldızlar olsaydı sönüp, batarlardı, dağlar olsaydı, erirlerdi. Yer yarılar, parça parça olurdu.

Bilmiyor musunuz? Cennet ve cehennem arasında bir yer yok. Siz mutlaka bu ikisinden birine gideceksiniz!"

"Dünya Zayıf Bir İkinci Gölgesi Gibidir"

Ömer b. Muhammed el-Mekki anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz bir hutbesinde şöyle dedi:

Dünya sizin karargâhınız değildir. Orası, Allah'ın fâniliği kânun kıldığı bir vatanıdır. Allah dünya ehline perişanlığı ve sefaleti kader kıldı. Nice sağlam, mamur yerler vardı ki, kısa bir zamanda harap oldular. Nice sarsılmaz, gururlu ve müstebid olanlar vardı ki, rezil ve rüsvay oldular. İyi insanlar olun ki, Allah (c.c) size acı-sın. Şu dünya hayatında azıkların en hayırlısı olan "takvâ" ile yola koyulun, böylece Rabbiniz sizi en güzel bir biçimde karşılasın.

Dünya zayıf bir ikinci gölgesi gibidir, durmaz, belirsiz olur ve

gider. Âdemoğlu dünyada telaş ve yarış içinde, gözbebeği saydıklarıyla beraber yaşarken, Allah onu kaderiyle çağırır. Ansızın dünyası ve tüm canlılığı kaybolur zavallı kulun. Zenginliği, arkada bıraktıklarına aittir artık. Bilin ki dünya, harcadığı ve hasara uğrattığı kadar sevindirmez insanı. Dünya azıcık sevindirir. Ve peşinden uzun hüznünler gelir!"

Gerçek Korku ve Tenkide Dâir

Artâa b. el-Münzir anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz'e;

"Muhafızlar tutsan ve yemek esnasında senin çevrende dursalar daha iyi olmaz mı? Zira senden öncekiler böyle yapardı" denildi. Ömer şöyle cevap verdi;

"Allah'ım! Sen biliyorsun, eğer ben kıyâmet gününden başka bir şeyden korkuyorsam, benim korkum gerçek korku değildir".

Amr b. Muhacir anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz dedi ki:

"Benim haktan meylettiğimi (saptığımı) görürsen, elini yakama koy, beni sars ve; Ne yapıyorsun ey Ömer?" del".

"Kulun Allah'a Hamdediği, Verilen Tüm Nimetlerden Daha Önemlidir."

Yahya anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz'in görevlendirdiği bir vergi memuru Ömer'e şöyle yazdı:

"Ben, nimetlerin dolup taşıdığı bir memleketteyim. Öyle ki, buranın halkından olup benden önce burada bulunan, fakat az şükreden insanlara da acıdım, onlarla dost oldum."

Ömer de adama şöyle yazdı:

"Ben senin, Allah'ı iyi bildiğini sanıyordum. Allah (c.c) bir kuluna nimet verdiği zaman, o kul Allah'a hamdettiğinde, onun övgüsü verilen tüm nimetlerden daha önemli ve daha üstündür. Bunu

Allah'ın indirdiği Kitap'tan öğren!

'Andolsun ki Dâvud'a ve Süleyman'a ilim verdik. İkisi; Bizi mümin kullarının çoğundan üstün kılan Allah'a hamdolsun, dediler⁽¹⁾.

Hangi nimet, Dâvud ve Süleyman (a.s)'a verilen nimetlerden daha üstün olabilir ki? Rab Teâlâ yine şöyle buyuruyor:

"Rablerine karşı gelmekten sakınanlar bölük bölük cennete götürülürler. Oraya varıp da kapıları açıldığında, bekçileri onlara; 'Selam size, hoş geldiniz' temelli olarak buraya girin, derler. Onlar; Bize verdiği sözde duran ve bizi bu yere vâris kılan Allah'a hamdolsun. Cennette istediğimiz yerde oturabiliriz. Yararlı iş işleyenlerin ecri ne güzelmiş, derler"⁽²⁾.

"Devlet Başkanı Halkın Mahnı Çarçur Edemez!"

İbrahim'den naklediliyor:

Ömer b. Abdülaziz devletin posta ve ulaşım mekanizmasını kendisi için kullanmaz, sadece halkın ihtiyacı için kullanırdı. Bir memuruna, kendisine bal satın alsın diye haber saldı. Ayrıca onu, hiçbir devlet aracını kullanmadan getirmesini söyledi. Memur balı, ulaşım hizmetleri için kullanılan bir bineğin sırtına yükleyerek Ömer'e getirdi. Ömer;

"Bunu neyle getirdin?" diye sordu. Adam balın, devlete ait bir bineğin sırtında getirildiğini söyledi. Bunun üzerine Ömer, balın satılması ve gelirinin de müslümanların Beytülmal'ine bırakılması için emir verdi ve şöyle dedi:

"Balı bize haram ettin!"

Halid b. Ebu's-Salt anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz'e, devlete ait kömürde ısıtılmış su getirilince, Ömer bu suyla abdest almadı.

İtaat, Günah, Rızık, En Güzel İbadet ve Kıyamet'e Dâir

Vehib, Ömer'den naklediyor:

(1) Neml, 15.

(2) Zümer, 73-74.

"Allah Teâlâ Muhammed (s.a)'den sonra peygamber göndermemiştir. Ona indirdiği kitaptan sonra da başka bir kitap göndermemiştir. O kıyâmete kadar geçerliliğini koruyacak olan hak kitaptır. Biliniz ki ben bir bidatçi değil, peygamber takipçisiyim. Biliniz ki ben sizin en hayırlınız değil, en ağır bir yükü kaldıranınızım. Biliniz ki, işitmek ve itaat etmek, Rab Teâlâ'ya isyana giren bir şey emredilmiyorsa, bütün müslümanlara vaciptir. Kim Allah'a isyanı gerektiren bir şeyi emrediyorsa, ona itaat edilmez! Hakka isyan eden yaratığa boyun eğilmez. İşittiniz mi beni? İşittiniz mi beni? İşittiniz mi beni?"

Reca b. Hayve'den naklediliyor:

Ömer b. Abdülaziz bir hutbesinde şöyle dedi:

"Ey insanlar! Bir günah işlediği için acı çekenler hemen Allah'tan af dilesin. O'na tevbe etsin. Eğer yine günaha dönerse, yine istiğfar etsin, yine Allah'a dönsün. Zira günah, insanın boynuna asılmış gerdanlık gibidir. Asıl helâk, asıl mahvoluş, günah işleme-ye devam etmek, bunda ısrarlı davranmaktır".

Adiy b. Fadl, Ömer'den naklediyor:

"Allah'tan korkun ey insanlar! Allah'tan güzelce, edeplice isteyin! Zira eğer rızkınız bir dağın tepesinde ya da bir kuyunun dibinde de olsa size gelecektir".

Zeyd b. Cedan anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz'in Hanâsıra'da hutbe verdiğini gördüm. Şöyle diyordu:

"Şunu iyi bilirsiniz ki, en güzel ibadet, farzları yerine getirmek ve haramlardan sakınmaktır".

Bahdal eş-Şâmi babasından (Ömer'in yakın arkadaşıdır) naklediyor:

Ömer b. Abdülaziz minberde, hutbe esnasında şu âyeti okuyordu:

"Kıyâmet günü doğru terazileri kurarız; hiçbir kimse hiçbir haksızlığa uğratılmaz. Hardal tanesi kadar olsa bile, yapısını ortaya koyarız. Hesap gören olarak biz yeteriz"⁽¹⁾.

(1) Enbiya, 47.

Âyeti bitirince (öylesine ürperdi ki) yığıldı kaldı.

Yahya b. Said'den naklediliyor:

Yarışı Kazanma, Arafat Duası, Sabır, Gönüllerin Islâhı, Açıktan İşlenen Günah ve Rahmet-i İlâhî'ye Dâir

Ömer b. Abdülaziz Arafat'ta hutbe okudu. Şöyle diyordu:

"Siz tek bir grup olarak gelmediniz. Uzaktan yakından üstünüz başınız toz içinde geldiniz. Ama bugün yarışı kazanacak olan, atıyla ya da devesiyle öne geçenler değil, Rabbin affına mazhar olanlardır!"

Süfyan'dan naklediliyor:

Ömer b. Abdülaziz Arafat'ta minbere çıkınca şöyle duâ etti:

"Allah'ım! İyilerin iyiliğini artır. Kötülere de tevbe nasib et! Onların arkalarından rahmet yağdır!"

Muhammed b. Amr'dan naklediliyor:

Ömer b. Abdülaziz hutbesinde şöyle dedi:

"Allah bir kuluna birçok nimet verdikten sonra, bu nimetleri alıp yerine sabrı karşılık olarak verirse, bu karşılık, çekip aldığı nimetten daha hayırlıdır".

Sonra şu âyeti okudu:

"Yalnız sabredenlere ecirleri sonsuz olarak verilecektir" (1).

Abdullah b. Ayzar naklediyor:

Ömer b. Abdülaziz, Şam'da toprak bir minber üzerinden halka hutbe okudu. Şunları söylüyordu:

"Ey insanlar! (içinizi) gizli yönlerinizi ıslah edin ki, (dışınız) görünen taraflarınız düzgün olsun. Âhiretiniz için çalışınız ki, dünyanız derli toplu olsun".

İsmail b. Ebi Hakim, Ömer b. Abdülaziz'den naklediyor:

"Denilir ki, Rab Teâlâ ferdt bir günahıtan ötürü tüm topluma azap indirmez. Fakat eğer bu günah açıktan yapılıyorsa, toplumun

(1) Zümer, 10.

tümünü cezayı hak etmiş olur".

Galib el-Kattan, Ömer b. Abdülaziz'den şu duâyı naklediyor:

"Allah'ım! Senin rahmetine varmaya lâyık değilsem de, senin rahmetin gelir bana. Rahmetin her şeyi kuşatmıştır çünkü. Ben de bir şeyim. O halde rahmetin beni de sarıp kucaklasın Ya Rab! Allah'ım! Sen herhangi bir kavmi yarattın. Onlar sana emrettiğin hususlarda boyun eğdiler. Onları niçin yarattınsa, o şey için, kulluk için çalıştılar, çabaladılar. Oysa senin rahmetin, çok önce, onların sana itaat edişinden de önce onları kuşatmıştı, ey merhamet edenlerin en merhametlisi!"

Ömer b. Abdülaziz'in Hilâfeti Alırken Gösterdiği Tevâzu ve Mesuliyet Hissi

İsmail b. Ebî Hakim anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz halife olduğu gün, minbere çıktığında şöyle demişti:

"Ey İnsanlar! Ben vallahî ne gizli ne de açık olarak (bu işi) Allah'tan istemiş değilim. Kim uygun görmezse, onun görüşü kendinedir (kendi ferdi kanaatini haklı olarak belirtmiş olur)".

Ömer'in bu sözlerinden sonra Ensardan biri kalktı, **Ömer'e** biat etti. İnsanlar böylece ona biat etmeye başladılar.

Ebu Hâzim anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz'in yanına geldim. O artık emîrül-müminîn idi. Bana baktığında beni tanıdı ama ben onu tanıyamadım.

"Yaklaş ey Ebu Hâzim!" diye seslendi bana. Yaklaştım ve hayretle;

"Sen emîrül'l-müminîn misin?" dedim.

"Evet!" dedi.

"Ama sen, daha dün Süleyman b. Abdülmelik'in valisi değil miydin?. Hem o zaman merkebin güçlü ve gösterişli, elbisen tertemiz, yüzün aydınlık ve neşeli, yemeğin lezzetli, konağın muazzam,

sözün çok değil miydi? Peki şimdi sen müminlerin emri olduğu halde, niye bu kadar değiştin?" dedim. Ömer şöyle cevap verdi:

"Sen bana, Medine'de rivayet ettiğin hadisi tekrarla da (niçin değiştirdiğini anlarsın)!" dedi.

Ben de kastettiği hadisi tekrarladım.

"Ey emîrü'l-müminin! Ebu Hureyre'den duymuştum. O da Rasûlullah (s.a)'dan duymuş:

'Önünüzde çok sarp, çok çetin bir yokuş var. Oradan ancak zayıf, az etli olanlar geçecek '".

Ömer'in Bazı Hutbeleri ve Memurlara Tavsiyeleri

Abdullah b. Ula anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz tüm cumalarda hutbesini şu yedi cümleyle açardı:

"Hamd, Allah'adır. O'na hamdeder. O'ndan yardım isteriz. O'ndan af diler, nefislerimizin kötülüklerinden, amellerimizin hayırsız olanlarından Allah'a sığınırız. Allah kimi hidayete erdirmişse, onu saptıracak yoktur. Kimi de saptırmışsa, ona kimse rehber olamaz! Ve şahadet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yok, O tek ve O'nun ortağı yok! Ve Muhammed O'nun kulu ve Rasûlü'dür. Kim Allah'a ve Rasûlü'ne itaat ederse, doğru ve reşid olur. Kim de Allah ve Rasûlü'ne isyan ederse, azgın olur!"

Ömer bu sözlerden sonra takvâyı tavsiye eder, ve sözüntü (konu neyse) söylerdi. Daha sonra da son hutbeyi şu âyetleri okuyarak bitirirdi:

"Ey Muhammed! De ki: Ey kendilerine kötülük edip aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin. Doğrusu Allah günahların hepsini bağışlar. Çünkü O, bağışlayandır, merhametlidir. Rabbinize yönelin. Azab size gelmeden önce O'na teslim olun. Sonra yardım görmezsiniz. Size ansızın, farkına varmadan azab gelmeden önce, Rabbinizden size indirilen en güzel söz, Kur'an'a uyun. Kişinin; 'Allah'a karşı aşırı gitmemden ötürü bana yazıklar olsun. Gerçekten ben alaya alanlardandım' diyeceği günden sakının"⁽¹⁾.

(1) Zümer, 53-56.

Osman b. Ebi'l Atfke anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz Ramazan bayramının hutbesinde şöyle dedi:

"Anlayabiliyor musunuz şu çıkışınızı? Otuz gün oruç tuttunuz. Otuz gün geceleyin kalktınız (namaz kıldınız) ve sonra Rabbinizden duâlarınızı kabul etmesini istiyorsunuz (ne büyük, ne güzel nimet bu)".

Mutarriften rivayet ediliyor:

Ömer b. Abdülaziz insanlara şöyle hitap etti:

"Ölüm zordur, ama sıradan bir zorluk değil! Ölüm bir dar geçittir, ama bildiğiniz geçitlerden değil!"

İsa b. Yunus, Evza'fden naklediyor:

Ömer b. Abdülaziz bazı memurlarına şu tavsiyede bulundu:

"Hiç kimseyi, dostlarıyla gittiği meclisten ötürü ya da kızdığı için takip etme! Tebaandan bir kimseyi tedib etmen gerekiyorsa, ancak suçu oranında tedib et!"

İbni Havşab anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz bazı memurlarına şu tavsiyede bulundu:

"Yönettiğin insanlar hususunda Allah'tan kork! O'nun cezasını geciktirmesine bakarak, gazabından emin olma, uzak sayma kendini!"

Muhammed b. İsa, Abdülaziz'den naklediyor:

Ömer b. Abdülaziz'in bazı memurları ona şöyle bir dilekte bulundular:

"Bizim şehrimiz iyice harap oldu. Eğer emtrü'l-müminin lutfedip bir parça mal ve para gönderirlerse, bu işi o yapar, şehri marmur kılar".

Ömer de onlara şu cevabı yazdı:

"Yazdıklarınızdan, şehrinizin ne durumda olduğunu anladım. Şimdi hemen şehrinizi adalet suruyla çevirin! Yollarınızı zulümden arındırın! Şehrin ilâcı budur, vesselam".

Muammer'den rivayet ediliyor:

Ömer, Basra'ya atadığı Adiy b. Artâ'yla şöyle yazdı:

"Sen, siyah sarığınla, Kur'ân okutanlarla olan sohbetinle, ve sarığı arkandan bırakmanla beni kandırdın. Sen bana iyilik gösterdin ve bende hüsni zan uyandırdın. Ama Allah (c.c) sizin gizlediklerinizi bana açtı".

Câbir b. Hanzala ed-Dabiy'den rivayet ediyor:

"Keşke İnsanların Tümü İslam'a Girse de İkimiz Çiftçi Olsak"

Adiy b. Artâ, Ömer b. Abdülaziz'e şöyle yazdı:

"İnsanlar devamlı İslâm'a giriyorlar! İyice çoğaldılar. Bense bu gidişle haraç vergisinin iyice azalmasından korkuyorum?".

Ömer bu mektuba şöyle cevap verdi:

"Allah'a yemin ederim ki, insanların tümünün İslâm'a girmesini ve ikimizin de, kendi eliyle kazandıklarını yiyen iki çiftçi olmasını ne kadar isterdim!"

Tasadduk, Hakk'a Sarılmak ve Zultümden Sakınmaya Dâir

İbni Âişe, babasından naklediyor:

Ömer b. Abdülaziz'in oğlu bin dirhemlik bir yüzük kaşı aldı ve onu kendine mühür yaptı.

Ömer bu haberi alınca şöyle dedi:

"Benden sana bir teklif! Bin dirheme aldığın yüzüğü satsan da, parasını fakirlere tasadduk etsen yal Ayrıca bir dirhemlik bir yüzük kaşı alırsın ve üzerine şu sözünü nakşedersin: Allah kadrini bilene merhamet eylesin".

Yahya b. Yeman'dan rivayet ediliyor:

Ömer b. Abdülaziz bir memuruna şöyle yazdı:

"Hakka sarıl ki, insanlar arasında tüm sorunların Hak tara-

findan çözümleneceği o günde hak ehlinin kavuştuğu derecelerde sana da hakça muamele edilsin!".

Ömer'in yetkili bir memuruna gönderdiği mektupta şunlar yazılıydı:

"Elini müslümanların kanına bulama! Karnını onların mallarıyla doldurma! Onların ırzlarına da dil uzatma! Eğer böyle yaparsan, sana hiçbir günah ve sorumluluk yoktur. Günah ve sorumluluk ancak insanlara zulmedenlerin üzerinedir".

İbni Şevzeb'den naklediliyor:

Ömer b. Abdülaziz, Salih b. Abdurrahman ile arkadaşını Irak'ın bir bölümüne atamıştı. Onlar da Ömer'e şöyle bir maruzatta bulundular:

"Buradaki insanları ancak kılıç, ıslah eder, bunlara zor gerek!".

Ömer de onlara şu cevabı verdi:

"Benden müslüman kanı istiyorsunuz! İnsanlar içinde herhangi birinin kanını akıtmaktansa, sizi boğazlamak benim için daha basit ve kolaydır!".

Ömer'in Hiç Kimseye İltimas Geçmeyip Mescidin Dahî Gösterişsiz Olanını Tercih Etmesi

Cüveyriye b. Esmâ'dan naklediliyor:

Ebu Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm, Ömer b. Abdülaziz'e şu mektubu yazdı:

"Sana selam olsun,

Bizim Ensarlı dedelerimiz iyice yaşlandılar ama hediye ve bahşişlerden kayda değer bir şey geçmedi ellerine. Emîrü'l-Müminîn onları, şanlarına uygun bir biçimde müköfâtlandırırsa pek yerinde olur. Peygamberin dayıları olan Neccaroğulları'nın mescidi yıkıldı. Emîrü'l-Müminîn bunu görürse ve imar ederse çok iyi olur" dedi.

Ömer mektubu aldı ve şöyle bir cevap yazdı:

"Selam üzerine olsun,

Bana göre şeref ve şan ancak ahiret üstünlüğüdür. Halbuki bana yazdıkların arasında böyle birini tanımıyorum. Mescidin tamirine gelince... Ben bu dünyadan çıkarken, taş üstüne taş koyup bina dikmeden çıkmak istiyorum. Tuğla üstüne tuğla koymadan, hiçbir ev yapmadan çıkmak istiyorum.

Mektubum sana ulaşınca, sen onlar için orta halli, gösterişsiz ve şatafatsız bir mescid yap!"

Ömer'e Göre Zamanın Dört Zâlimi

İbni Şevzeb, Ömer b. Abdülaziz'den rivayet ediyor:

"Şam'da Velîd, Irak'ta Haccac, Hicaz'da Osman b. Hayyan, Mısır'da Kurra b. Şerîk... Bunlar vallahi yeryüzünü zulümle doldurdular!"

Ömer b. Abdülaziz'in Hâricilerle Diyalogu

Yahya b. Yahya el-Gassânî anlatıyor:

Haruriye'den bir grup Musul'un bir köyünde toplanmışlardı. Durumu Ömer b. Abdülaziz'e bildirdim. Bana cevaben yazdığı mektupta; *"Bana onların arasından münakaşa ve cedel yapmasını bilen birkaç adam gönder. Onlara rehin olarak bir iki adamını ver, onlardan da bir iki adamı rehin al. Bana göndereceğin tartışmacıları, devletin posta idaresine ait bineklere bindir ve yolla"* diyordu. Ben de öyle yaptım. Tartışmacılar Ömer b. Abdülaziz'in yanına geldiler. Ömer onların tüm kanıtlarını yerle bir etti.

Onlar ilkin şöyle dediler:

"Sen tebaan altındakileri tekfir edip, onlara lanet okumadıkça ve onlardan Allah'a sığınmadıkça sana cevap vermeyiz".

Ömer;

"Allah beni lanetçi kılmasın! Ama biliniz ki, eğer ben ve siz sağ kalırsak, hem sizi hem de tebaamı aydınlık bir caddeye götürmeye çalışacağım (yani sorularınıza en açık ve susturucu cevabı vereceğim)" dedi.

Fakat onlar, Ömer'in bu sözlerini dinlemediler. Ömer de söy-

le dedi:

"Sizin dininizde ancak doğruluğa müsaade edilir! Siz nice zamandır Allah'a bu dinle bağlısınız?"

"Şu kadar zamandan beril." diye cevap verdiler gelenler. Ömer;

"Peki hiç Firavun'a lânet okuyup ondan ve (onun gibi olmak-tan) Allah'a sığındınız mı?" diye sordu.

Onlar da;

"Hayır!" dediler.

Ömer;

"Peki nasıl oluyor da dininiz⁽¹⁾, Firavun'a lanete müsaade et-miyor, ama benim tebaama mutlak lanet okumamı gerektiriyor? Oysa benim tebaam içinde salihler de var, günahkârlar da. Doğru görüşte olanlar da var, yanlış saplananlar da!" dedi. Tartışmacı-lar;

"Tamam! Orada olup bitenler bizim kulağımıza geldi (dönmek istiyoruz)" dediler.

Ömer bana hemen bir mektup yazdı. Şöyle diyordu:

"Onlara bıraktığın rehinleri al, onlardan aldıklarını da sal, gitsinler. Ayrıca o grup, zimmilere hiçbir zarar vermeden dolaşa-caklar ve imamlarımıza (önderlerimize, Ebu Bekir, Ömer gibi) laf dokundurmadan gezeceklerse, bırak gitsinler diledikleri yerlere. Yok müslümanlara ve zimmilere dokunacaklarsa onları Allah'ın hükmüyle yargıla!"

Ömer, diğerlerine de şu mektubu gönderdi:

"Bismillahirrahmanirrahim,

Müminlerin emtri, Allah'ın kulu Ömer'den, huruç eden çeteye;

Ben; kendisinden başka ilâh olmayan, Allah'ın size verdiği tman nimetinden dolayı mutluyum. Rab Teâlâ bakın ne diyor:

'Ey Muhammed! Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütlerle çağır. Onlarla en güzel şekilde tartış, doğrusu Rabbin, kendi yolundan

(1) Burada dininizden kasıt, sizin doktrininiz, esas kabul ettiğiniz şeyler, demektir. (Çev.)

sapanları daha iyi bilir. O, doğru yolda olanları da en iyi bilir⁽¹⁾.

Ve sizi, yaptığınız beraat⁽²⁾ biçiminden ötürü Allah'ın şu âyetiyle uyarıyorum:

"Yurtlarından böbürlenerek, insanlara gösteriş yaparak çıkan ve Allah yolundan menedenler gibi olmayın. Allah onların işlediklerini her yönüyle bilendir". ⁽³⁾

Ömer şöyle diyordu:

"Siz şimdi benim günahımdan ötürü mü çıkıyorsunuz dininizden? Ve oluk gibi kan akıtıyorsunuz, haramları çiğniyorsunuz? Eğer Ebu Bekir ve Ömer'in günahları tebaalarını dinden çıkarmışsa, böyle kabul ediyorsanız, sizin babalarınız da onların içindeydi! Ama dinden çıkmadılar? O halde müslümanlara olan bu hıncınız niye? Kaldı ki siz, kırkta biraz fazlasınız. Allah'a yemin ediyorum ki, eğer siz benim soyumdan gelseydiniz ve davetçisi olduğum hak sözden yüz çevirseydiniz, kanınızı akıttırdım.

Bu size bildirilen bir nushdur, bir açık öğüttür! Ama önceki nasihatçıları kandırdığınız gibi beni de kandırmak isterseniz, o zaman vay halinize!"

Fakat bu küçük hâricî grubu savaşı seçtiler. Başlarını kazıtıp Yahya b.Yahya'ya saldırdılar. O sırada Ömer'in mektubu geldi.

Yahya ise ordusunu savaşa hazırlamıştı. Ömer şöyle diyordu:

"Allah'ın kulu, müminlerin emiri Ömer'den Yahya b. Yahya'ya;

Şimdi, Allah'ın Kitabı'ndan şu âyetleri hatırlatıyorum:

'Azıp, aşırıya gitmeyin, Allah aşırıya gidenleri sevmez!'.⁽⁴⁾ Bilesin ki çocukları, kadınları öldürmek; azmaktır, aşırıya gitmektir! Sakın ha, hiçbir çocuğu, hiçbir kadını öldürme! Esirleri de öldürme!"

(1) Nahl, 126.

(2) Asıl beraat, mügriklerden ve zalimlerden uzak olmayı dilemektir. Bunların yaptığı beraat ise, mümin insanları kâfir yerine koyarak yapılan bir beraat idi. (Çev.)

(3) Enfal, 47

(4) Bakara, 190. - Mâide, 87.

Hakkı Tekele Almanın Tehlikesi, Zayıf Yardım, Affetmek ve Müslümana Sahip Çıkmaya Dâir

Hişam, babasından, o da **Ömer b. Abdülaziz**'den naklediyor:

"Bizden öncekiler, Hakkı tekellerine alıp sattıkları için mahvoldular! Zulmü de iyice yayarak kendilerinden yardım umulsun diye milleti haraca bağladıkları için battılar!"

Evzâf'den naklediliyor:

Ömer, **Beytülmal** görevlisine şu emri verdi:

"Size zayıf biri, bir dinarla geldiğinde ondan bu parayı almayın. Onun parasını Beytülmal'deki başka bir dinarla değiştirin".

Ebu Ukbe, **Ömer b. Abdülaziz**'den naklediyor:

"Gücünüz yettiğinde, herhangi bir kuşku varsa had cezalarını defedin, uygulamayın. Zira bir yönetici, hata ederek affederse, bu onun zulmederek cezalandırmasından daha iyidir".

Evzâf'den naklediliyor:

Ömer b. Abdülaziz bazı memurlarına şu emri verdi:

"Müslüman esirleri düşmanınızdan fidyeyle alın, gerekirse bütün mallarınız gitse bile".

Yetki Ne İçin Kullanılır ?

Ebu Uyeyne el-Mehellebi anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz **Yezid b. Abdülmelik**'e gönderdiği mektupta şöyle yazıyordu:

"Selam olsun sana,

(İman nimetini sana lutfeden ve) kendinden başka ilâh olmayan Allah'a hamedederim.

***Süleyman b. Abdülmelik** Allah'ın bir kulu idi. Allah onu hayatının iyi bir anında aldı. Ona rahmet eylesin. O beni halife olarak bıraktı ve onun halkı bana biat ettiler. Benden sonra **Yezid b. Abdülmelik** vardır. Eğer benim şu içinde bulunduğum yetkiyi kadınlar edinmek ve mal yağmak için kullanacağımı sanıyorsan,*

bil ki Allah bana bir kuluna vereceği en güzel nimetleri vermişti daha önce. Fakat ben asıl şiddetli sorgudan korktuğum ve o ince so-ruşturmaktan çekindiğim için (böylesine telaşlıyım), sadece Allah'ın yardımını istiyorum".

"Dünya Bir Pazardır"

Abdullah b. Bekir es-Sehmi, Beni Selim'den bir ihtiyardan naklediyor:

Ömer b. Abdülaziz Hişam b. Musad'la sohbet ediyordu. **Ömer** ağlıyordu. O sırada **Muhammed b. Ka'b el-Karazi** geldi.

Muhammed içeri girdiğinde **Ömer** gözlerindeki yaşları sili-yordu.

"Seni ağlatan nedir ey emirü'l-müminin?" diye sordu. **Hişam**;

"Onu şu, şu konular ağlattı" dedi.

Muhammed b. Ka'b, **Ömer**'e döndü ve konuşmaya başladı:

"Ey müminlerin emiri! Dünya; pazarlardan bir pazardır. Ora-dan kârlı çıkan da var, zararlı çıkan da. Bizim gibi nice kavimler aldandı dünyaya. Onlara ölüm geldi ve kuşattı her yanlarından. Dünyadan kötülenmiş, aşağılık bir halde çıktılar. Âhirette de hiçbir şey alamayacaklar, cennete giremeyeceklerdir. Onların yığdıkları malları, onları hiç sevmeyenler bölüştü. Bizse ey emirü'l-müminin, eğer şu övünç kaynağı saydığımız amellere bir göz atarsak, korka-rız yaptıklarımızdan. Allah'tan kork ve kalbini iki şeye tak. Rabbi-ne ulaştığında seninle gidecek amellerini yanına al, gelmesinden hoşlanmayacağın ve Rabbinin sevmeyeceğini bildiğin amellerden uzak dur! Senden öncekileri tarumar eden malı kendi üzerine geçir-meyi istemel! Allah'tan kork ey emirü'l-müminin! Kapıları aç, per-deyi kaldır, mazluma yardım et, zalimi kır! Üç şey var ki, bunlar kimde ise onun Allah'a olan imanı mükemmeldir; bir şeyi sevdiğin-de, sevgisi onu batıldan korur; bir şeye kızdığında, gazâbı onu hak-tan çeviremez; güçlü olduğunda da kendine ait olmayan şeyi al-maz".

Azap Korkusu, Rızâya Erişme, Nimete Şükür, Zimmîlerle İyi Geçinme ve Namazı Korumaya Dâir

İbni Ebî Mutî anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz, şiddetli bir rüzgâr estiği sırada korktu, rengi attı. Kendisine, niçin böyle korktuğu sorulunca;

"Yazıklar olsun! Bilmiyor musunuz, kaç ümmet rüzgârlarla helâk oldu" diye cevap verdi.

İbrahim b. Ebî Abîa'dan naklediliyor:

Ömer b. Abdülaziz'i evdeki mescidinde ziyaret ettim. Bana şunları söyledi:

"Ey İbrahim! Bana ulaşan bir rivayette Musa (a.s) şöyle demiş: 'İlâhî! Beni senin azabından kurtaracak, rızana ulaştıracak ve gazabından koruyacak olan nedir?'. Rab Teâlâ da Musa'ya; 'Dille istiğfar edip, kalben pişman olmak' diye buyurmuş".

Ben de Ömer'in bu sözüne şunu ekledim:

"Ve uzuvlar ile de günahı terketmek (yani elini gûnahtan çekmek)".

Abdülaziz b. Ebî Ravvad, Ömer b. Abdülaziz'den naklediyor:

"Allah'ı söyleyen söz güzeldir. Allah'ın nimetlerini düşünmek ise en üstün ibadettir".

Evzâf'den naklediliyor:

Ömer b. Abdülaziz her gün malından bir dirhemi müslümanların yemeğine ayırır, sonra onlarla beraber yedi. Bazen de zimmîlerin yanına gelir, onlar da Ömer'e yemek takdim ederlerdi. Ömer'se onlara daha ziyadesiyle karşılık verir, onlarla yemek yedi.

Evzâf'den naklediliyor:

Ömer, memurlarına şu fermanı gönderdi:

"Namaz vakti geldiğinde bir işle meşgul olmaktan kaçınınız. Kim namazını ziyan ederse (kılmazsa), o, İslâm'ın diğer şartlarını

daha kolay ziyan eder!".

Ölüme Dâir Derin Sözler ve Beyitler

Ebu İmran, Ömer b. Abdülaziz'den naklediyor:

"Ölüm kimin kalbine yaklaşmışsa, onda mal biriktirme hırsı çoğalır".

Said anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz ölümü hatırlayınca mafsalları titrerdi.

Kaddah anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz ölümü hatırlayınca kuş gibi çırpınır, ağlar, gözyaşları sakalına doğru akardı.

Ömer b. Zer, Ömer b. Abdülaziz'den naklediyor:

"Eğer bidat olmasa; ölüm anında Rabbimin bana gönderdiği elçilerin (meleklerin) yüzlerinde ne tür bir ifade olduğunu anlamak için, dünyada hiçbir şeye sevinmeyeceğime and içerdim. Ben, ölümün bana kolayca gelmesini hiç istemem. Zira ölüm halinde mümin, dünyadan alacağı son ecrine (sevabına) kavuşur. (Ölüm ne kadar çetin olursa, kul o denli sevap kazanacaktır)".

Meymun b. Mihran'dan naklediliyor:

Ömer b. Abdülaziz'in yanında oturuyordum. Şu âyeti okudu:

"Çoğunluk olmak iddianız sizi o kadar meşgul etti ki, mezarları ziyaretle oradakileri de saymaya başladınız!"⁽¹⁾. Ardından da şunu ekledi:

"Ey Meymun! Ben kabri ancak bir ziyaretgâh olarak gördüm. Ziyaretçinin de mutlaka evine dönmesi gerekir. Yani ya cennete ya da cehenneme...".

Osman b. Abdülhamid'den naklediliyor:

Sâbık el-Berberî, Ömer b. Abdülaziz'in yanına geldi. Ömer;

"Ey Sâbık; bana kısa ve özlü bir öğüt ver!" dedi. Sâbık ise şu beyitleri okudu:

(1) Tekâstür, 1,2.

*"Takvâ azığıyla geçmediğin zaman ölüm ertesine
Yanına azığını almış birine rastlarsın;
Pişman olursun onun yoldaşı olmadığına,
Ve 'keşke' dersin,
'Ölümden önce dağarcığımı doldursaydım,
Onun doldurduğu gibi".*

Ömer bu beyitleri dinleyince ağladı ve baygın olarak yığıldı kaldı.

Meymun b. Mihran anlatıyor: Bir gün Ömer b. Abdülaziz'in yanına geldim. Sâbık el-Berberî orada şu beyitleri okuyordu:

*"Nice diriler var ki, ölümden âsüde ve uzak,
Girerdi rüyasına geceleyin hayâlleri.
Ama ölüm birden dikildiğinde önüne,
Ne kaçacak bir delik buldu, ne de güçlü yetti ölüme,
Kadınlar ağlıyor peşinden, peçelerine bürünerek,
Ama o işitmiyor,
Yüksek sesle ölüm haberi veren tellâlleri
Sonra yanaştı bedeni bir soğuk çukura
Orası onun durduğu yer oldu,
Ayrıldı daha dün yığdığı mallardan.
Ne zengine malı çok diye iltimas eder,
Ne de yoksulu bırakıp gider ölüm".*

Vüheyb b. Verd, Ömer b. Abdülaziz'den şu beyitleri naklediyor:

*"Sessiz ve uysal gözlükür ama
Milletin söylediği her şeye de kulak kabartır.
Bilgiden sıkılır, pür cehaletten ötürü
Oysa ne bir şeyi bilir ne de bilir bilmediğini
Cahilleri görünce suratını ekşitir.
Onlarla alay edecek yüzü olmasa da!
Düşünür hayatının geriye kalan kısmını
Ecel düşüncesi alıkor onu, şimdiyi düşünmekten!".*

İbni Ebî Âîşe, Ömer b. Abdülaziz'den naklediyor:

*"Yıgıldığından bir şey götüremedi azık olarak,
Sadece bir kefen ve kokular ayrılık sabahında.
Bir de zatı için yakılmış tütsüler bıraktı.
Menzil için ne fakir, ne boş bir azık bul".*

Reca b. Hayve babasından naklediyor:

Ömer b. Abdülaziz ölümü hatırlayınca şu beyti okurdu:

*"Görmez misin,
Ölüm tüm geçmişi götürdü?
Ne kanatlılar kurtuldu ondan
Ne de pençeli ve tırnaklılar".*

Bunu okuyan Ömer on dinar tasadduk eder ve şöyle derdi:

"Nimet (ölüm) gelinceye kadar, Allah için böyle dağıtacağız".

Said b. Muhammed el-Verrak, Kasım b. Gazvan'dan, o da Ömer b. Abdülaziz'den naklediyor:

*"Sen bugün uyanık mısın yoksa uykuda mı?
Baykuşun komşuları nasıl uyuyabilir ki?
Yarının için uyanık olabilseydin eğer,
Gözpınarlarından sicim gibi yaşlar boşanmaz mıydı?
Ama hayır! Sen upuzun uykudayken,
Öyle müthiş hadiseler yaklaştı ki sana...".*

Ömer b. Abdülaziz'den naklediliyor:

*"İnsanlar göçmen ve yerleşiktirler,
Göçebe, yerleşik için apaçık bir öğüttür.
Kimileri günahkâr yaşar bazan,
Gecenin leşleri uykunun dostları olarak.
Ama hayâ ve din sahibi olunca,
Ölümü en çok düşünen ve en muttaktır, onlardır".*

Ömer'in Ölümü Üzerine Yazılan ve Söylenenler

Ömer b. Abdülaziz'in oğlundan naklediliyor:

Babamın kabrini satın almakla emrolununca, kabri bir rahipten satın aldık. O sırada bir şair şöyle dedi:

*"Ömer'in ölüm haberini yaydıklarında,
Onun adalet ve dinden uzaklaşmadığını söyleyeceğim.
Halk Deyni Seman'da bir çukurda bıraktı,
Adaletin mihenk taşı Ömer'i.
Onun derdi ne şırıl şırıl akan sular idi,
Ne de hurmalıklar ve ağır yüklü develer.
Bugün gömücüler, Deyni Seman'da.
Bir adalet güneşinin son ışığını gömdüler".*

Cerfir, Ömer'in ölümü üzerine şu mısraları yazdı.

*"Tellallar bağılıyor 'emirimiz öldü!' diye.
Ey Allah'ın evini haccedenlerin en hayırlısı,
Dev bir yükün altına girdin, kaldırdın çatlarcasına,
Allah'ın hükmünü verdin, insanlar arasında.
Güneş tutulu kaldı, bir daha doğmayacak.
Sana yıldızlar ve ay beraber ağlayacak!".*

Amr b. Sâlih, sika bir râviden (güvenilir birinden) naklediyor:

Muharib b. Dessar'a Ömer b. Abdülaziz'in ölüm haberi geldiğinde kâtibini çağırarak;

"Yaz!" dedi. Kâtip besmeleyi yazdı ve Muharib'in sözlerinin devamını dinledi. Muharib;

"Sil onu! Zira şiirin başında besmele yazılmaz!" dedi ve şu beyitleri okudu:

*"Ölüm, adaletten ötürü vazgeçebilseydi eğer,
Senden, ancak senden cayardı ey Ömer.
Nice hak yasasını tutup kaldırdın ölüyken*

*Niceleri de gözüne bakıyordu dirilmek için ey Ömer.
Ah canıma tak eden tasa,
Ve ağlayanlar benimle beraber...
Mezarların ansızın yakaladığı dönüş üzerine...*

*Gözümün, benzerini görmediği üç kimse var ki
Onların kemikleri yanyana çukur secdegâhta
Sen onların takipçisi, sen çetin savaşçısın
Keşke gücüm yetse,
-Oysa alın yazısı sabah, akşam her an gelir ya, -
Safî iyilik olan Ömer'den uzak ederdim
Deyni Seman'da ölüm sarhoşluğunu.
Oysa alınyazısı hep bizi yener ya..."*

Caûne anlatıyor:

Ümeyye soyundan gelenler hep Ali (r.a)'ye söverlerdi. Ama Ömer b. Abdülaziz bu sövgü ve yergi geleneğini bozdu. Şair Ku-seyyir Izze şöyle der:

*"Başa geçtin ama Ali'ye sövmedin
Korkmadın hiçbir yaratıktan.
Mücrimlerin yolundan da gitmedin
Ve söyledigime inandım diyerek
Tüm müslümanların gönlünü hoş ettin".*

Atâ anlatıyor:

Ömer'in Elbisesi, Mumu ve Duasına Dair

Ömer b. Abdülaziz bir gün Cuma'yı her zamanki vaktinden daha geç kıldı. Biz bunun sebebini sorduk.

Ömer,

*"Hizmetçi elbisemi götürdü, yıkadı ve biraz bekletti" dedi.
Onun başka elbisesi olmadığını anladık. Sonra şu beyitleri okudu:*

"Geçmişte geçen geçti.

Sonra,

O ardarda geçen uzun gecelere dönüş olmadı".

Reca b. Hayve'den naklediliyor:

Ömer b. Abdülaziz'in tüm elbiselerinin tutarı -halifeliği esnasında- oniki dirhemdi.

Ebu Şuayb Abdullah b. Müslim, babasından naklediyor:

Ömer b. Abdülaziz'in huzuruna çıktım. Yanıbaşında bir kâtip vardı. Mum ışığı altında müslümanların işiyle ilgili (evrakları) yazıyordu. Kâtip işini bitirince, onun kullandığı mum söndürüldü. Ömer için ayrı bir mum getirildi. O sırada Ömer'in üzerinde, iki omuzunun arası yamalı bir gömlek vardı.

Ubeyd b. Abdülmelik'ten naklediliyor:

Ömer b. Abdülaziz şöyle duâ ederdi:

"Allah'ım! İslahı, ümmeti Muhammed'in hayrına yolaçacak kişiyi ıslah et! Allah'ım! helâki, ümmeti Muhammed'in hayrına vesile olacak adamı da mahvet!"

Ubeyd'den naklediliyor:

Ömer b. Abdülaziz'i, Arafat'da vakfe esnasında gören biri, onun işaret parmağını kaldırarak şöyle duâ ettiğini naklediyor:

"Allah'ım! Ümmeti Muhammed'e yağdırdığın nimetleri çoğalt! Onların günahkârlarını, tevbe edenlerden eyle! Allah'ım ümmeti Muhammed'i her yandan rahmetinle kuşat".

Talha b. Yahya'dan naklediliyor:

Ömer b. Abdülaziz'le yanyana oturuyorduk. Karşıdan Abdül-Alâ b. Hilal göründü. Ömer'e şöyle esenlik diledi:

"Kalmak hayırlıysa, Allah seni bâkî kılsın ey müminlerin emiri!". Ömer de şu cevabı verdi:

"Böyleleri geçti gitti ey Ebu'n-Nadr! Fakat şöyle de: 'Allah sana temiz bir hayat versin ve seni iyiler zümresine katarak ruhunu alsın'".

Ömer'in Değişimi, Adâleti, Özel Bir Uyarısı, Hırsla ve Zulme Dâir Öğütü

Ali b. Huzeyme anlatıyor:

Ömer'i halife olmadan önce Medine'de görmüştüm. Güzel elbiseler, güzel kokular içinde yürüyordu. Sonra halifelîği esnasında yine gördüm. Yürüyüşünde bir sadelik, bir vakar vardı. İçimden;

"Sana kim, yürümenin hiç değişmeyen bir huy (seciye) olduğunu söylüyorsa, inanma" dedim.

Gaylân b. Meysere anlatıyor:

Bir adam Ömer'in huzuruna çıkarak şöyle şikâyetinde bulundu:

"Tarlamı ekmiştim. Ama Şam tarafından gelen ordu tarlamın üzerinden geçti ve mahvetti her şeyi!"

Ömer adamı dinledikten sonra onbin dirhem vererek zararını tazmin etti.

Meymun b. Mihran anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz arkadaşlarına;

"Bana insanların en ahmağını söyleyin!" dedi. Onlar da;

"Dünyası için âhiretini satan kişi!" dediler. Ömer;

"Bundan da ahmağını söyleyeyim mi size?" dedi. Onlar;

"Evet, söyle!" dediler. Ömer;

"Dünyası için âhiretini başkalarının hatırına satan kişi!" dedi.

Büşr b. Abdullah b. Beşşar es-Sülemî anlatıyor:

Ömer halka şöyle hitap etti:

"Ey millet! Kıyâmet size uzaktaymış gibi gelmesin. Kim hırsları ve kuruntusuyla her şeyi unutursa, onun kıyâmeti kopmuştur. O kimse iyiliklerini artıramaz, kendine çekidüzen veremez. Uslanmayan biri olur. Biliniz ki sünnete muhalif olan adamda hayır yoktur. Allah'a isyan eden kula baş eğilmez! İyi dinleyin! Siz liderinin zulmünden kaçan kişiye âsi diyorsunuz! Oysa asıl isyan eden, zalim imamdır, zalim liderdir!"

Tartışma ve Zimmîlerin Mescide Giremeyeceğine Dâir

Büşr b. Abdullah b. Beşşar, Ömer'den naklediyor:

"Kışkırtıcı tartışmadan kaçınınız! Zira böyle bir tartışmanın fitne doğurması muhtemeldir. Ayrıca böyle bir çekişmeden hikmet doğmaz!"

Evzâî anlatıyor:

Ömer şöyle bir emir verdi:

"Yahudi ve hristiyanları müslümanların mescidlerine sokmayınız!"

Bu emrine delil olarak da şu âyeti gösterdi:

"Ey inananlar! Doğrusu puta tapanlar pistirler. Bundan ötürü bu seneden sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar..."⁽¹⁾

Ömer'in Hediye Karşı Tavrı

Hayyan b. Nâfi el-Basrî anlatıyor:

Urve b. Muhammed es-Sadî beni bir sürü hediye ile Süleyman b. Abdülmelik'e göndermişti. O da o sıralar Dabık'taydı. Oraya vardığımızda Süleyman'ın vefat ettiğini duyduk. Yerine Ömer b. Abdülaziz geçmişti. Ömer'in huzuruna çıktık. Getirdiğimiz hediyeleri aynen Ömer'e takdim ettik. Hediyeler arasında misk de vardı. Daha hediyeler Ömer'e ulaşmadan misk kokusu ortalığa yayıldı. Ömer hemen kolunun yenini burnuna tuttu ve şöyle seslendi: *"Şunu çabucak kaldırın buradan!"*. Ömer, hediyelerden hiçbir şekilde faydalanmak istemiyordu. Sonra şöyle dedi:

"Allah seni rahmetinle kuşatsın ey Ebu Eyyub! Eğer diri olsaydın, şu hediye nasibimiz daha çok olurdu". Sonra hediyelerin kaldırılmasını emretti.

Muhammed b. Muhacir'den naklediliyor:

Ömer b. Abdülaziz'in yanında Rasûlullah (s.a)'ın yatağı, asâsı, bardağı, kılıcının kını, ridası ve içi lif doldurulmuş yastığı bulunuyordu. Huzuruna Kureyşli bir heyet geldiğinde bunları gösterir

(1) Tevbe, 28.

ve şöyle derdi:

"İşte bunlar, Rasûlullah(s.a)'ın mirasıdır. Allah'ın size ikram ettiği, onun sebebiyle sizi şerefli kıldığı büyük insanın mirasıdır".

Ömer'in Şair Cerîr'le Diyaloğu

Cerîr b. Atıyye b. Hatafi anlatıyor:

Ömer halife olunca Irak ve Hicaz'dan bir sürü şair onun yanına gelmeye başladı. Bunlar arasında Nasib, Cerîr, Ferazdak, Ahvas, Kuseyyir, Haccac el-Kudâî vardı. Onlar bir ay orada kaldılar da, Ömer onlara ne danıştı, ne de onlarla dostluk kurdu⁽¹⁾. Onun reyi, dostluğu ve istişaresi kurrâlar, fakihler, muttakiler ileydi. Vezir ve yardımcıları da bu tip insanlardı.

Şair Cerîr bu seçkin zatlardan biri olan Avn b. Abdullah b. Atebe b. Mesud el-Hezeli ile karşılaştı. Avn fıkıh ilmini bilen, hitabetinde Hasan b. Ebu'l-Hasan'a benzeyen, verâ sahibi bir adamdı. Cerîr Avn'ı Ömer'in kapısında gördü. Avn'ın başında bir sarık vardı. Cerîr ona baktı ve şu beyitleri okudu:

*"Ey sarığını sarkıtan kurrâ!
Artık senin devrin hâkim, geçti benim çağım.
Eğer halifeyle görüşürsem diyeceğim ki,
Ben kapının önünde,
boynuzuma bağlanmışım⁽²⁾".*

Bunun üzerine Avn, Cerîr'e baktı ve;

"Sen kimsin?" diye sordu.

"Cerîr!" dedi şair. Avn;

"Bana sataşmak sana helâl midir?" dedi. Cerîr;

"Beni Halife'ye duyur böylese" dedi.

"Eğer münasipse söylerim" diyen Avn içeri girdi. Allah'a ham-

(1) Şunu belirtmek gerek ki, daha önceki Emevi sultanları; yağcı şairler, şarlatanlar ve ağır zevk düşkünlüğü ile iktidarı kötüye kullanmışlardır. Yoksa Ömer b. Abdülaziz, edebiyat ve sanat düşmanı değildir. (Çev.)

(2) Özel bir tabirdir. "Çömezimin lafını dinler oldum" demektir. (Çev.)

detti. Nasihatta bulundu. Sonra da "şu kapıdaki adam Cerîr'dir. Beni onun hicvinden koru!" dedi. Böylece Cerîr'e izin verildi. Cerîr içeri girdi, Ömer'in karşısına geçti ve şöyle dedi:

"Ey emîrü'l-müminîn! Bana, senin nasihattan hoşlandığın, şarkıdan ve boş sözden kaçındığın, sevmediğin söylendi. Kelâm etmem için bana izin verir misin?". Cerîr'e izin verildi. O da şu beyitleri okudu:

"Liderlik benim hicvime bulaştı, oysa ben,
Ne sabah ne de akşam saldırmışım güvercine!
Kavim, yükünü bağlayıp hemen dalmaz uykuya,
Karanlık bastığında kestirirler.
Yükün bolluğundadır uğur ve bereket.
Onlar yuvarlak çakıl taşlarının çarpıntısı gibi bağırırlar,
Günün yeni ışığı belirip gölgeler aya kaçınca,

Uzak yerden geldim halifeye, onu ziyaret için
Musa'nın, kaderde yazılı olduğu vechile

Rabbine varması gibi.

Biz peşimizden gelen buluttan umduğumuz gibi,
Halifeden de yağmur ve rahmet bekleriz.
Sana zarardan ve belâdan bahsedeyim mi?
Yoksa sunduğum haberler yeter mi sana!
Yorulmuş şehirliye faydası dokunmaz çölümüzün,
Bir çöl, şehir olduktan sonra çöl olarak dönmez bize!
Nice zamanlar, nice dullar, yetimler, sesi kısık ve âmâlar,
Geçti huyundan ve niyaz etti:
"Ya Rab Ömer'i insanlara hayırlı kıl" diye!
Seni öylesine sayıyorlar ki,
Uçmayan ve kalkamayan bir kuş yavrusuna
Kâfi gelen ana gibi görüyorlar seni.
Tamam, şu dul kadınların

tüm ihtiyaçlarını karşıladın ama,

Bu kocamış adamın çağrısına niye cevap vermezsin?!"

Bu sözler üzerine Ömer'in gözleri parladı;

"Son yoksulluğundan mı dem vuruyorsun?!" diye gürledi. **Cerîr:**

"Beterinden seni de korusun, beni de. Hicaz'a bir kervan hazırlasan, yiyecek, içecek, giysi ve oradaki fakirlere dağıtılmak üzere hediye göndersen" dedi. **Ömer;**

"Ey Cerîr! Sen oradaki Muhacirler'den misin?" diye sordu.

"Hayır!" dedi **Cerîr. Ömer;**

"Peki, seninle Ensar arasında bir akrabalık, soy bağı var mı? Ya da evlilik yoluyla mı akrabasın onlara?" dedi **Cerîr.**

"Hayır!" dedi. **Ömer;**

"Ya da şu fey üzerinde savaşıp Allah düşmanlarına karşı bayrak açanlardan mısın?" diye sordu. **Cerîr;**

"Hayır! Onlardan da değilim!" dedi. **Ömer;**

"O halde şu feyden hiçbir sûrette pay alamazsın sen!" dedi. **Cerîr ise;**

"Hayır! Sen vermesen de Allah bana bir pay ayırmıştır feyden!" dedi. **Ömer;**

"Nedir senin hakkın, ıslah olasıca?" dedi. **Cerîr;**

"Bir yolcuuyum ben... Uzak beldeden gelmiş, yorgun argın senin kapına dayanmış biriyim!" dedi.

Bunun üzerine **Ömer;**

"O halde sana bir şeyler vermeliyim" dedi ve kendi maaşından artan yirmi dinarı **Cerîr'e** verdi. Sonra da şöyle dedi:

"Yolcuya ancak, bir adamın malından verilir. Eğer daha fazla kalsaydı, onu da verirdim sana! Şimdi sen bu parayı al! İstersen sevin ve şükret! İstersen kız ve köpür!"

Cerîr ise;

"Hayır, şükrediyorum ey emtrü'l-müminin!" dedi. Dışarı çıktığında, şairler onun yanına koştular ve merakla;

"Ne oldu? Neler gizliyorsun? Ardında ne var ey Ebu Haza-re?!" diye sordular. **Cerîr de;**

"Sizden birini bineği takip eder (arkasından bineği gelir). Ama biliniz ki ben, fakirlere dağıtan bir adamın yanından geliyorum. O, şairlere dağıtmıyor!" dedi.

Ömer'in Tüm Zamanlar İçin Geçerli Bir Deyişi ve Methe Karşı Tavrı

el-Asmaî, el-Ömerî'den, o da Ömer b. Abdülaziz'den nakleliyor;

"Bir adamın aklıyla yaşamaya başlarsak, onun zanlarına kapılmamız da er geç kaçınılmaz olur".

Cafîne anlatıyor:

Bir adam Ömer b. Abdülaziz'in huzuruna çıktı ve şöyle dedi:

"Ey müminlerin emri! Hilâfet, senden öncekileri süsleyen bir takı idi. Sen ise hilâfeti süslüyorsun (hilafetin incisisin) sen şairin dediği gibisin:

İnci, güzel yüzleri süslemeye kalktığında

Yüzün güzelliği inciye süs olur".

Ömer, kendisine bu methiyeyi söyleyen adamdan yüzünü çevirdi.

Ömer'in Sâlih Bir Köleden Öğüt Alışı

Yahya anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz, Muhammed b. Ka'b el-Karazî'ye yazdığı mektubunda, kölesi Salim'i -bu adam iyi yürekli, âbid bir zat idi- kendisine satmasını rica etti. Muhammed ise, bu adamı müdebber ⁽¹⁾ kıldığını söyledi. Ömer de;

"Öyleyse Salim'i bana gönder de bir kere sohbet edelim" dedi. Salim, Ömer'in yanına geldi. Ömer, Salim'e;

"Gördüğün gibi idare bana bırakıldı. Böyle bir imtihandan yara almadan kurtulamayacağımдан korkuyorum vallahi" dedi. Salim;

(1) Müdebber: Sahibinin; "Ben öldüğümde hürsün" dediği köle.

"Eğer dediğin gibi korkuyorsan, o zaman bu korku seni kurtaracaktır. Ama korkmuyorsan, korktuğunu söylediğin acı sona uğrayacaktır!" dedi. Ömer;

"Ey Salim! Bize öğüt ver!" dedi. Salim:

"Âdem (a.s) bir günah işledi ve bundan ötürü cennetten çıkarıldı. Siz ise bir sürü hatalar işliyorsunuz, ama cennete girmeyi de kafanıza koymuşsunuz." dedi.

Ömer'in Dost ve Yakınlarının Ölümleri Münasebetiyle Verdiği Öğütleri

Ali b. Hüseyin anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz'in bir arkadaşı vardı. Onun öldüğünü duyunca ailesini ziyaret etti, taziye diledi. Ama mevtanın ailesi tüm fertleriyle hüngür hüngür ağlıyordu. Onların bu halini gören Ömer şöyle dedi:

"Sizin dostunuz size rızık vermiyordu. Sizin rızıkınızı veren Allah'tır ve O ölmemiş, dipdirdir. Yine sizin dostunuz, sizin çukurlarınızı örtemez. Herkes gün gelince kendi çukuruna girecektir. O da sadece kendi çukurunu örtmüştür. Allah dünyayı yarattığında harap olması için fermanını vermiştir. Orada kalanların da faniliğine hükmetmiştir. Bir yurt tecrübe ve imtihanla doluyorsa, orada ibret de vardır. Toplananlar bir bir ayrılırlar. Sonunda arzın ve arz üzerinde yaşayanların tek varisi Allah olacaktır. Ağlayan, kendine ağlasın. Zira dostunuzun verdiği yere hepiniz varacaksınız".

Osman b. Abdülhamid, babasından naklediyor:

Ömer b. Abdülaziz'in oğlu henüz küçücükken öldü. İnsanlar taziye için ona geldiler. O hiç konuşmadı. Uzun bir süre sustu. Bazıları şöyle dediler:

"Bunu çeken bilir. Kederin getirdiği bir halden dolayı böyle oldu belki de". Bir hayli zaman sonra şöyle konuştu Ömer:

"Allah'a hamdolsun. Ölüm meleği evime girdi. Bir parçamı götürdü. Sanki beni götürmüş gibi".

Ömer'in Düzelttiği Bir Dua, Etnik Gruplara Karşı Adâleti ve En Güzeli Tercih Edışı

Abdülkerim naklediyor:

Ömer'e;

"Allah seni İslâm'a hayırlı kulsın, İslâm'a hayrın dokunsun" denildi. Ömer ise şöyle dedi:

"Hayır! Şöyle deyiniz: Allah İslâm'ı sana hayırlı kulsın, İslâm'la şereflendirsin!".

Velid b. Râşid naklediyor:

Ömer, halka verdiği maaş ve hediyeği onar onar artırırken, Arab'ı Mevâlî'den, Mevâlî'yi Arab'dan üstün tutmadı⁽¹⁾. Herkesin payını eşit artırdı.

Süfyan, Ömer b. Abdülaziz'den naklediyor:

"Benim, her şeyin en iyisini ısrarla arayan bir nefsim vardı. En değerli ve üstün şey olan hilafet bana verilince, bu sefer ondan daha üstünü, ahireti istedim".

"Ömer Olarak Kalktım Ömer Olarak Oturdum Neyim Eksildi ?"

Reca b. Hayve anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz'in yanında geceledim. Yanan mum eğilmişti. Düzeltmek için kalktım. Ama Ömer oturmamı emretti. Kendisi kalktı, düzeltti ve yerine oturdu. Sonra da şunları söyledi:

"Ömer b. Abdülaziz olarak kalktım. Yine Ömer b. Abdülaziz olarak oturdum (neyim eksildi ki?) insanın misafirini hizmete koşturması, ne kadar kınanası bir şeydir!".

"Aileme Allah bakar..."

Ammar b. Ebî Hafsâ naklediyor:

Mesleme b. Abdülmelik, Ömer'i hastahğında ziyaret etti ve

(1) Mevâlî; yeni müslüman olan diğer ırklardan gelen insanlar demektir. İranlı, Bizanslı, Türk ve Kıbtî asıllılar gibi. (Çev.)

sordu:

"Ailene kimi vast kıldın? Kim bakacak ailene?" diye. Ömer,

"Allah'ı anmayı unuttuğumda, hatırlatın bana!" diyordu.
Mesleme;

"Kimi tavsiye ediyorsun? Kim bakacak ailene?!" diye tekrarlardı. Ömer bu sefer cevap olarak şu âyeti okudu:

"Benim dostum, Kitâb'ı indiren Allah'tır. O, iyileri (salih kulları) gözetir, onlara sahip çıkar" (1).

Ömer Geriye Ne Bıraktı ?

Amr b. Hafs el-Muayti anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz'in oğlu olan Abdülaziz'e;

"Ömer size mal olarak ne bıraktı?" diye sordum. Ömer'in oğlu gülümsedi ve şöyle cevap verdi:

"Mallarımıza bakan bir hizmetçimiz anlatmıştı. Babam Ömer, ölüm geldiğinde bu hizmetçiye; 'Ne kadar malınız var?' diye sormuş. 'Öndört dinar!' demiş hizmetçi. Babam; 'O parayla benim cenaze işlerimi görürsünüz' demiş".

Ömer'in oğluna;

"Peki ne kadar geliriniz kalmıştı o zaman?" diye sordum.

"600 Dinar civarında. Üçyüz dinarı ondan, üçyüzü de kardeşimiz Abdülmelik'ten geliyordu. Ayrıca bize oniki erkek, altı kız çocuk kaldı. Malını onbeşe böldük" dedi.

"Bana Ganimetle Geliyorsunuz Ama Bir Müminin Öldüğünü Söylemiyorsunuz !"

Nevfel b. Fûrat anlatıyor:

Ömer, Caûne el-Hâris'i Malatya üzerine sefere gönderdi. Savaş sonunda hatırı sayılır bir ganimet elde edildi. Caûne oğlunu Ömer'e gönderdi. Çocuk durumu anlatınca Ömer;

(1) A'râf, 169.

"Hiç müslüman öldü mü?" diye sordu.

"Hayır! Sadece bir adamcağız öldü" dedi. Ömer bu söze çok kızdı:

"Bir adamcağız! Bir adamcağızmış! Bu ikidir oluyor. Bana koyun, inek ve ganimetle geliyorsunuz. Ama bir mümin ölüyor! Bunu söylemiyorsunuz bile! Ben diri olduğum sürece, sen ve baban kumandan ve vali olamayacak" dedi.

Ömer'in Son Sözleri ve Bir Râhibin Ağlaması

Mugfire b. Hâkim,

Ömer'in hanımı Fâtıma'dan naklediyor:

Ömer'in hep şöyle duâ ettiğini duyurdum:

"Allah'ım! Onlara ölümümü kolay kıl! Allah'ım, benim ölümüm onlara ağır gelmesin! Bir an bile ağır gelmesin onlara!"

Leys b. Ebi Merkıyye anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz ölüm hastalığında iken çevresindekilere;

"Beni oturtun!" dedi. Onun oturmasına yardım ettiler. Sonra durdu ve şöyle dedi:

"Benim ya Rab! Benim işte, emrettiğin halde emrini tam yerine getiremeyen, yasak koyduğun zaman günaha giren benim. Lâ ilâhe illallah". Sonra başını kaldırdı, bakışları sabitleşti. Ona;

"Sen korkunç bir halde bakıyorsun!" dediler. Ömer;

"Ben şimdi ne insten, ne de cinden olmayanın huzurundayım!" dedi. O anda Ömer'in ruhu kabzolundu.

Evzâfden naklediliyor:

Ömer b. Abdülaziz'in cenazesine şahit oldum. Sonra Kansi-
rin şehrine doğru yola çıktım. İki eşek -ya da öküz- güden bir
râhibe rastladım. Bana;

"Sanıyorum sen o adamın vefatına şahit oldun, orada bulundun!" dedi.

"Evet!" dedim.

Rahip gözlerinde biriken yaşları sahıverdi. Sicim gibi gözyaşı döküyordu.

"Niçin ağlıyorsun? Sen onun dîninden değilsin ki?" dedim. Rahip şöyle cevap verdi;

"Ben ona ağlamıyorum. Yeryüzünü aydınlatan bir nur vardı, şimdi söndü. Ona ağlıyorum".

Ömer'in Aradığı Beş Özellik

Evzâî naklediyor:

Ömer b. Abdülaziz dostlarına şöyle dedi:

"Benimle sohbet etmek isteyen, meclisimde bulunmak dileyen, şu beş özelliği mutlaka taşımalıdır kendinde: Beni, benim henüz erişemediğim bir adalete ulaştırabilmeli; hayırlı işlerde yardımcım olmalı, bana yol bulup gelemeyenlerin derdini ve şikâyetini bildir-meli; yanımda hiç kimsenin gıybetini yapmamalı; benden ve diğer insanlardan aldığı emaneti mutlaka yerine getirmeli, sözünde dur-malı! Kim bu şartlara riâyet edebilirse, tamam, koşsun meclisimi-zel Ama riâyet edemeyecekse, benim huzuruma giremez, sohbetimiz-den sıkılır".

Halkı Saptırmamak, Ömer'in Fazileti, İlme ve Sabra Dâir Öğütleri

Evzâî, Ömer b. Abdülaziz'den naklediyor:

"Ammenin (halkın) önünde dinleri hakkında fısıltıyla sinsi sinsi konuşanları görürsen, bil ki onlar bir sapıklığın temelini at-mak üzeredirler".

Ubeydullah b. Abdullah diyor ki:

"Alimler Ömer'in yanında öğrenci gibiydiler".

Mücahid anlatıyor:

"Ömer b. Abdülaziz'in yanına ilim öğretmeye gelirdik. Fakat hiçbir zaman ondan bir şeyler öğrenmeden döndüğümüz olmadı".

Meymun der ki:

"Ömer, âlimlerin de üstadı idi".

Mersed Ebu Yezîd, Ömer'den naklediyor:

"Ey insanlar! Nimetleri şükranla karşılayınız. İlmi de yazıya kaydediniz".

Süfyan b. Uyeyne, Ömer b. Abdülazîz'den naklediyor:

"Sabır müminin azığıdır, yardımcısıdır".

"Silin Bu Yazıyı !"

Muhtar b. Fülful anlatıyor:

Ömer devrinde basılan fulûsun (bozuk paraların) üzerine şöyle yazdırılmıştı:

"Ömer vefayı ve adaleti emreder".

Ömer bu yazıyı görünce kızdı ve şunu emretti:

"Silin bu yazıyı! Şöyle yazın: 'Allah, vefayı ve adaleti emreder'".

Vefâkarlık, Yalancılık, Ömer'in Ümeyye İçindeki Durumu ve Haccac'a Kızgınlığı

Muhammed b. Ka'b el-Karazî anlatıyor:

Ömer bana şöyle demişti:

"Senin hatırını, ihtiyacını giderecek kadar mühimseyen adamı dost edinme! Çünkü ihtiyacı bitince muhabbeti kesilecektir. Güzel huylara sahip vefakâr insanları dost edin. Onlar seni gözetir ve onların yardımı sana yeter!"

İbrahim es-Sukûnî'den naklediliyor:

Ömer'in azatlı kölesi ile Süleyman'ın azatlı kölesi arasında tartışma çıktı. Süleyman, Ömer'e:

"Yalan söylüyorsun!" deyince Ömer;

"Yalancılığın, yalancıda kara bir leke bıraktığını öğrendiğimden bu yana hiç yalan söylemedim" dedi.

Kays b. Habter der ki:

"Ümeyyeoğulları içinde Ömer, Firavun ailesi içindeki bir mümine benziyordu".

Amr b. Osman dedesinden naklediyor:

Ömer, Adiy b. Artaa'ya şöyle bir mektup yazdı:

"Duyduğuma göre sen *Haccac*'ın yolunu tutmuşsun. O, namazın vaktini değiştirerek kıldırı. Zekâtı da hakkı olmayan yerden alırdı. Böyle yapma!"

Allah (c.c) ondan razı olsun.

ABDÜLMELİK B. ÖMER (R.H.)⁽¹⁾

Şam ehlinde olan bazı şeyh ve bilginler şöyle demektedirler:

"Biz **Ömer b. Abdülaziz**'in niçin ibadete bu denli dıkkun olduğunu araştırdığımızda, onun, oğlu **Abdûlmelik**'ten etkilendiğini gördük".

İsmail b. Ebî Hâkim anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz bir gün çok kızgın bir vaziyette oğlunun yanına geldi. **Abdûlmelik**, babasının öfkeli halinin geçmesini bekledi. Gazabı dinince babasına yaklaştı ve şöyle hitap etti:

"Ey müminlerin emiri! Sen Allah'ın izniyle şu an bulunduğun makamdasın. Allah'ın kullarının sorunlarını çözerken kapıldığın bu hiddet de neyin nesi?".

"Neler söyledim ki?" dedi **Ömer**. Oğlu **Ömer**'in az önce kızgınlıktan ötürü ağzından kaçırdığı kelimeleri tekrarlardı. **Ömer** oğluna;

"Peki, sen hiç öfkelenmez misin ey **Abdûlmelik**?" diye sordu. **Abdûlmelik** de şu cevabı verdi:

"Benim karnım öfkemi yutmadıkça doymuyor".

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c.2, s.89.

Ömer'in Oğlu Abdülmelik'ten Ötürü Allah'a Şükretmesi

İsmail b. Ebî Hâkim anlatıyor:

Abdülmelik, babası Ömer'in yanına gelerek şöyle dedi: "Sana bildirilen zulümleri kaldıracağına ilişkin verdiğin söz nerede? Sözünü tutsana!". Ömer; "Hemen başlayacağım, kararları yürürlüğe koyacağım" dedi ve ellerini şükredercesine göğe kaldırarak; "Soyumdan dinim konusunda bana yardımcı olan bir evlat verdiği için yüce Allah'a sonsuz övgüler olsun. Evet ey oğulcuğum, inşaallah öğleyi kılıp minbere çıkacak ve gereken duyuruyu yapacağım!" dedi. Fakat Abdülmelik pek tatmin olmuşa benzemiyordu: "Ey emîr! Öğleye sağ çıkacağın ne malum? Öğleye kaldığını düşünelim, senin amacını kim anlayacak ve cankulağıyla dinlemeye gelecek seni?" dedi. Ömer, "İnsanlar şu anda dağınık durumda" deyince Abdülmelik ona şu tavsiyeyi yaptı: "Bir tellal çağırırsın, insanları camiye toplar".

Ömer ilgili konunun görüşüleceğini duyurmak üzere kente tellallar gönderdi. Halk camiye doluştu. Ömer de namazdan sonra meseleyi halka açtı.

"Ya Halk Beklerken Sana Ölüm Gelirse?"

İbni Ebî Abla anlatıyor:

Ömer devamlı halkının dertlerini dinlerdi. O gün de ikindiye doğru bayağı yorulmuştu. "Az sonra dönerim" diyerek biraz dinlenmek için içeriye geçti. Bu sırada geldi, yaklaştı. Kapıdakilere babasının nerede olduğunu sordu. "İçeride dinleniyor" dediler. Abdülmelik içeri girmek için izin aldı. Babasının karşısına çıkıp; "ey müminlerin emîri! Niçin buradasın?" diye sordu. Ömer; "Biraz dinlenmek istiyordum" dedi. Abdülmelik; "Halk kapının önünde seni beklerken, ölümün gelmeyeceğini garanti edebilir misin?" dedi. Ömer birden kalktı, tekrar dışarı çıktı, dile getirilen sorunlarla yeniden ilgilenmeye başladı.

Ömer'in Oğluna Duası

Ziyad b. Ebî Hassan, Ömer'in, oğlu Abdülmelik'in cenazesinde şu sözleri söylediğini naklediyor:

"Vallahi ey oğulcağızım, babanı uyaran bir evlattın sen! Ben senden hep memnun kaldım. Allah (c.c) seni rahmetiyle sarsın, günahlarını affetsin, sana en güzel mükâfâtı versin. Allah'ım! Kaderine boyun eğmiş kullarız biz.

O'na hamdederiz".

Ömer böyle dedi ve mezarın başından ayrıldı. Allah Abdül-melik'e ve babası Ömer'e rahmet eylesin.

ÂMİR B. ABDULLAH (R.H) ⁽¹⁾

Âmir b. Abdullah ez-Zübeyr, insanları Allah yoluna davet eden, gizlice Allah'ı anan, zeki ve ilmiyle amil bir adamdı. Şeriatten anlar, ibadetten geri durmazdı.

Tasavvuf, var gücüyle amele eğilmek, sakıncalı ve şüpheli işlerden sakınmaktır.

Âmir'in Cenaze Seyredişi, Dua Edişi ve Cömertliği

Mâlik b. Enes anlatıyor:

Âmir b. Abdullah b. ez-Zübeyr çoğu zaman cenazeleri seyrediler ve duâ ederdi. Bazen öyle olurdu ki, üzerindeki elbise düştüğü halde farkına varamazdı.

Mâlik b. Enes anlatıyor:

Âmir yatsı namazından sonra mescidden evine dönerken bazen uzun bir duâya başlar, ellerini kaldırır, yalvarır yakarır, evine varmadan sabah namazının vakti girdiği için geriye dönerdi. Böylece yatsı abdestiyle sabah namazı kıldığı çok olmuştur.

Muan b. İsa anlatıyor:

Âmir b. Abdullah yatsı namazına giderken, onbin dirhemlik bir keseyle çıktı. Yatsıyı kılıp döndüğünde ise yanında bir dirhem bile kalmamıştı.

Asmaî anlatıyor:

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.166.

Âmir b. Abdullah'ın terliği çalınmıştı. Ölene kadar bir daha terlik almadı.

Âmir'in Hadis Aldığı Kimseler ve Birkaç Hadis

Âmir b. Abdullah, babasından ve birçok sahabiden hadis rivayet etmiştir. Tâbiîn içindeki Amr b. Süleym ve Avf b. el-Hâris b. et-Tufeyl'den de hadis rivayet etmiştir. Ondan hadis rivayet edenler içinde de, Amr b. Dinar'ı, Yahya b. Said el-Ensârî'yi sayabiliriz. Büyük imamlardan, Ebu'l-Esved Osman b. Ebî Süleyman, Ziyad b. Said, Abdullah b. Said, İbni Ebî Hind, Rabia b. Osman, Osman b. Hakim, Mâlik b. Enes ve Muhammed b. Ebî Hamid'i sayabiliriz.

Âmir b. Abdullah naklediyor:

Babam, nereden geldiğimi sordu. Ben de;

"Allah'ı zikreden bir grubun yanından geliyorum. Onlar zikir esnasında coşuyorlar, bağırıp çağırıyorlar ve bayılıyorlar. Onlarla biraz oturdum" dedim. Babam: "Ben onlardan daha hayırlı insanlar tanıdım. Onlar böyle yapmazlardı. Ey Âmir, bir daha onlarla birlikte oturma!" dedi.

Sonra sözlerine devam etti.

"Ben Peygamber (s.a) efendimizi Kur'an okurken gördüm. Hz. Ebu Bekir'i ve Hz. Ömer'i gördüm. Onlar hiç de böyle aşırı hareketlerde bulunmadılar. Sen bu adamların Ebu Bekir ve Ömer'den daha çok takvâ sahibi olduklarını mı sanıyorsun?"

Ben de babama hak verdim. Ve onlarla sohbeti kestim.

Âmir b. Abdullah, Amr b. Selim'den, q Katâde'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan rivayet ediyor:

"Sizden biriniz camiye girdiğinde, oturmadan iki rekât namaz kulsun"

Allah (c.c) ona rahmet eylesin.

EBU BEKİR B. MUHAMMED (R.H)⁽¹⁾

Daha önce de Medine kadılığı yapan Ebu Bekir, Ömer b. Abdülaziz tarafından Medine kadılığına getirilmiştir. İtaf b. Halid annesinden, o da Ebu Bekir'in hanımından naklediyor:

"Ebu Bekir, kırk seneden beri bir gece dahi başını yastığa koymamıştır".

Ebu Bekir Hicri 110 yılında, 84 yaşında vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin.

Allah (c .c) ondan razı olsun.

MUHAMMED B. KA'B EL-KARAZÎ (R.H)⁽²⁾

Gurur ve karmaşa dünyasından uzak duran, zorluklara tahammül etmenin getireceği mükâfâtın müjdesiyle sevinen Ebu Hamza Muhammed b. Ka'b el-Karazî'de tâbiindendir.

Üç Güzellik, Dünyanın Ağlayışı Allah'ın Rahmetinden Mahrumiyet ve Düşünerek Kur'an Okumaya Dâir

Muhammed b. Ka'b şöyle diyor:

"Allah (c.c) bir kulunun çok hayırlı olmasını dilerse, ona üç özellik verir: Dinde ince ve araştırmacı düşünce (fıkıh), dünyaya değer vermeyiş, ve kendi kusurlarını görebilme basireti".

Davud b. Kays, İbni Ka'b'dan naklediyor:

"Dünya, bir adamın bedbahtlığına ağlayabilir, başka bir adamın da, hayırlı olmasına rağmen dünyadan göçüşüne ağlar. Dünya, Allah'a itaat ederek, sırtında dolaşanlara ağlar. Allah'a isyan ederek sırtında dolaşan ve ona sıkıntı ve ağırlık verenlere de ağlar (onlar dolayısıyla çektiği azaptan ötürü)".

Ebu'l-Mikdam, Muhammed b. Ka'b el-Karazî'den nakledi-

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c.2, s.92.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.212.

yor:

İbni Ka'b'a soruldu;

"Kişinin, Allah'ın yardımından mahrum edilişinin alâmeti nedir?"

İbni Ka'b şöyle cevap verdi:

"Gerçekte güzel ve hayırlı şeyleri çirkin görmesi, çirkin ve hayırsız şeyleri de güzel görmesidir".

Abdullah b. Vehb, Muhammed b. el-Ka'b'dan naklediyor:

"Bir gece, sabaha kadar; Zilzal ve Kâria sûrelerini düşünme düşünme okumak, bana Kur'ân'ı (baştan sona) düz bir şekilde okumaktan daha hoş gelir".

Sabır, Takva, Gazap ve Rahmetle İlgili Âyetleri Tefsiri

Ebu Sahr, Muhammed b. Ka'b'dan, Âl-i İmran Sûresi'nin son âyetinin tefsirini aldı:

"Ey iman edenler! (dininizi koruyarak) sabrediniz, (size vâdettiklerim için) bekleyip sabırlı olunuz. (Aramızdaki muameleler hususunda) Allah'tan korkunuz ki, (bana kavuştuğunuzda) başarıya erişebilirsiniz".

Abdurrahman b. Ebi'l-Mevâlî, Muhammed b. Ka'b'dan naklediyor:

"Büyük günahlar (temelde) ikidir: Allah'ın gazabından emin olmak, Allah'ın rahmetinden ümidi kesmek".

Sonra şu âyetleri okudu:

"Onlar Allah'ın tuzagından (onlara mühlet verip de sonra ansızın yakalamasından) emin miydiler? Allah'ın tuzagından ancak mahvolacak bir millet emîn olur"⁽¹⁾.

Yakub (a.s) evlatlarına şöyle dedi:

"...doğrusu kâfirlerden başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kesemez"⁽²⁾.

(1) A'râf, 99.

(2) Yusuf, 87.

Afrâ'nın azatlı kölesi olan Ömer, Muhammed b. Ka'b el-Karazî'den naklediyor:

"Onlar yalancıdır. Vallahi gökte, yer ehlinden hiç kimsenin yıldızı yok! Fakat onlar kâhinlere uyuyor ve yıldızları sebep ediniyorlar". İbni Ka'b daha sonra şu âyeti okudu:

"Şeytanların kime indiğini size haber vereyim mi?" de. Onlar günahkâr iftiracıların hepsine iner. Bunlar şeytanlara kulak verirler, çoğu yalancıdırlar"⁽¹⁾.

Muhammed b. Ka'b'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Birkaç Hadis

Muhammed b. Ka'b bazı sahabilerden hadis rivayet etmiştir. Bunlar arasında Zeyd b. Erkam, Abdullah b. Abbas, Muğîre b. Şu'be, Ebu Hüreyre, Enes b. Mâlik, Abdullah b. Zeyd el-Hıtmî sayılabilir. Tâbiîn içinde ondan hadis rivayet edenler arasında da Hakem b. Uyeyne'yi ve Muhammed b. Münkedir'i sayabiliriz.

Muhammed b. Ka'b, Zeyd b. Erkam'dan naklediyor:⁽²⁾

Abdullah b. Übeyy'in; "Allah peygamberinin yanında bulunanlara bir şey vermeyin de, dağılıp gitsinler!" dediğini duydum. Peygamberimize gidip, onun dediklerini söyledim. İbni Übeyy oraya geldi ve böyle bir söz etmediğine dair yemin etti.

Peygamber (s.a)'ın ashabı bu olaydan ötürü beni kınıyorlardı. Evime geldim. Çok üzgündüm. Uyudum. Peygamber (s.a) daha sonra bana haber gönderdi. Yanına vardım. Bana şöyle dedi:

"Allah Teâlâ seni doğruluyor!". Ve şu âyeti okudu:

"Bunlar; 'Allah'ın Peygamberi'nin yanında bulunanlara bir şey vermeyin de, dağılıp gitsinler' diyen kimselerdir. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır, ama iki yüzlüler bu gerçeği anlamazlar"⁽³⁾.

Muhammed b. Ka'b, İbni Abbas (r.a)'dan rivayet ediyor:

(1) Şuarâ, 221-223.

(2) Buhârî ve Müslim.

(3) Münâfikân, 7

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"İnsanı mahveden üç şey vardır: Öntü alınamaz bir cimrilik; her şeye ağır basan zevk ve şehvet düşkünlüğü ve sadece kendi görüşüne güvenip gururlanmak".

Muhammed b. Ka'b, İbni Abbas'tan rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Sürüye dalan iki azgın kurt bile, insanoğlunun gurur ve mal, mülk düşkünlüğü dolayısıyla dinine yaptığı zararı yapamaz" (Muhammed b. Ka'b'ın yoluyla gelen garîb hadîsdir).

Allah (c.c) ona rahmet eylesin.

EBU AMR B. HAMAS (R.H)⁽¹⁾

İsmi konusunda ihtilaf vardır. Yusuf b. Yunus ya da Yunus b. Yusuf olabilir.

Muhammed b. Talha anlatıyor:

"Ebu Amr, ibadete düşkün, gece namazını kaçırmayan bir adamdı".

Mâlik b. Enes de Yunus b. Yusuf'un meşhur âbidlerden olduğunu söylüyor.

Allah (c.c) ona rahmet eylesin.

EZ-ZÜHRİ(R.H)⁽²⁾

İlmi geniş, rivayeti kuvvetli ve kendisi şerefli bir âlim olan Ebu Bekir Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zühri cömert ve herkes tarafından övülen bir zat idi.

Tasavvuf, ilimde yetkinlik ve doğruluk, ahlâktaysa üstünlük ve cömertliktir.

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c.2, s.93.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlîyâ*, c.3, s.360.

Süfyan b. Uyeyne, Amr b. Dinar'dan naklediyor:

"İbni Şihab'dan daha iyi bir gözle hadisleri görebilen, onları tanıyan başka birini tanımıyorum".

Ömer b. Abdülaziz'in Zührî'yi Övmesi ve Zührî'nin İlimdeki Yeri

Muammer anlatıyor:

Ömer b. Abdülaziz sohbet ettiği âlimlere;

"İbni Şihab'a da gittiniz (sordunuz) mi?" diye sorardı.

"Biz bunu hep yapıyoruz!" derlerdi. O da;

"Ona gidin! Artık sünneti ondan daha iyi bilen biri yoktur" derdi.

Süfyan diyor ki:

"Zührî vefat ettiğinde, yeryüzünde Rasûlullah (s.a)'ın Sünneti'ni ondan daha iyi bilen biri yoktu".

Salih b. Keysan anlatıyor:

Zührî ile birlikte ilim talep ediyorduk. *"Hadislerin hepsini yazalım"* dedik. Peygamber (s.a)'den rivayet edilen hadisleri yazdık. Sonra **Zührî**; *"Ashab'dan gelenleri de yazalım. Onlar da sünnete girer"* dedi. Bense; *"onlar sünnet sayılmaz. Ben yazmaya-çağım"* dedim. O yazdı, ben yazmadım. O kazandı, muvaffak oldu, bense kaybettim.

Muammer diyor ki;

"Kendi dallarında Zührî ve Hammad b. Ebt Seleme gibilerini görmedim" (yani; hadis dalında Zührî'ye, rey konusunda Hammad'a denk biri yoktu).

Muammer anlatıyor:

"Zührî'den devamlı ilim alıp biriktiriyorduk. Velid öldürüldüğünde, kütüphanesinden yükler dolusu kitap çıkarıldı. Hepsinin de Zührî'nin ilmiyle dolu (ondan dinlenerek yazılmış.) olduğunu söylüyorlardı".

Leys diyor ki;

"İbni Şihab'dan daha âlim birini görmedim. O Tergîb⁽¹⁾'den bahsediyorsa, en güzelini söylerdi. Enbiyâ ve Ehli Kitap'tan bahsediyorsa, en sağlamını aktarırdı.

Arapların soyundan ve nesep ilminden bahsettiğinde, en tutarlı olan onun sözleri olurdu. Kur'an ve Sünnet'ten bahsettiğinde, sözleri sağlam, kapsamlı ve bilinçle söylenmiş görüşlerden ibaret olurdu".

Leys b. Said anlatıyor:

İbni Şihab'ın önüne (ellerini yıkaması için) leğen konulmuştu. Akına bir hadis takıldı. Ta fecre kadar düşündü durdu. Hadisin sıhhat derecesini anlayınca kendine geldi ve elini leğenden çekebildi.

Zührî'nin İlme Dâir Sözleri

Yunus, Zührî'den naklediyor:

"İlim bir vadidir. Vadiye inerken oradan rahatça çıkabilmek için yavaş ve dikkatli olman gerekir. O seni katedip bitirmedikçe, sen onu katedemezsin".

Muammer, Zührî'den naklediyor:

"Sekiz sene, Said b. Müseyyeb'le diz dize durup ondan ilim aldım".

Şuayb b. Ebî Hamza, Zührî'den naklediyor:

"Kırkbeş sene boyunca Şam ile Hicaz arasında gidip geldim. Duymadığım, bana yabancı gelen bir hadis kalmamıştı".

Mâlik b. Enes, Zührî'den naklediyor:

"Bir hadis elde etmek için, üç gün Said b. Müseyyeb'in peşinden gittim".

Evvâî, Zührî'den naklediyor:

"Bir âlimin yanına gittiğimizde, onun edep ve inceliğinden istifade etmek, ilmini elde etmekten daha hoş gelirdi bize".

Yunus, İbni Şihab ez-Zührî'den naklediyor:

(1) Tergîb; Cennet arzusunu müminlerin günlünde uyandırmaya yönelik öğütler. (Çev.)

"İlim hazinedir. Onu mesâil (sorular) açar".

Ahmed b. İshak, Zühri'den naklediyor:

"İlim de vahşi hayvanların avlanması gibi avlanır. Yalnız onun avı, karşılıklı soru iledir". Ukeyl anlatıyor:

"İbni Şihab bedevilerin yanına iner, onlara ilim öğretirdi".

Abdurrahman b. İshak, Zühri'den naklediyor:

"Hiçbir hadiste şüphem olmadı ve hiçbirini yanlış ezberlemedim. Sadece tek bir hadiste tereddüt ettim. Arkadaşıma sordum. O da tıpkı ezberlediğim gibiydi".

Evzâî, Zühri'den naklediyor:

"İlmi yok eden; unutkanlık ve gözden geçirmeme huyudur".

Muhammed b. İshak, Zühri'den naklediyor:

"İlmin kendine özgü meseleleri vardır. Meselâ âlimin ilmi bir kenara bırakması ilmi yok eder. Aynı şekilde unutkanlık ve bildiği şeyi yalan söyleyerek (yanlış) aktarmak da ilmin başına gelen felaketlerdendir. Bu sonuncusu en tehlikeli gailedir".

Yunus b. Yezîd, Zühri'den naklediyor:

İlmi toptan alayım dersen, gücün yetmez, sana ağır gelir ve ilme üstün gelemersin. Ama sen ilmi yavaş yavaş elde et. Onun için günlerini ve gecelerini ver, ona yumuşak muamele et. Sonunda onu elde eder ve zafer kazanırsın.

Yusuf b. Mâcişûn anlatıyor:

Ben, kardeşimin oğlu ve amcamın oğlu, henüz küçükken, İbni Şihab'a hadis soruyorduk. Bize şöyle dedi:

"Yaşınız küçük diye kendinizi hor görmeyin! Hz. Ömer (r.a) kendisine zor ve karışık gelen bir iş için gençleri çağırdı, onlarla istişare etti. Onların keskin zekâlarından faydalanmak istiyordu".

Zühri'nin, Kur'an Okuyuşu ve Hadis Sağlamlığı Hususundaki Titizliği

Ma'n, Zühri'nin yeğeninden naklediyor:

Zührî, Kur'an'ı yanlış okuyan bir adamın arkasında namaz kıldı. Namaz bitince şöyle dedi:

"Eğer cemaatle kılınan namaz tek kılınan namazdan daha faziletli olmasaydı, o adamın arkasında namaz kalmazdım".

Utbe b. Ebî Hâkim anlatıyor:

İshak b. Abdullah, Medine'de, **Zührî**'nin hadis meclisinde; *"Rasûlullah buyuruyor ki"* deyip senetsiz olarak hadis rivayet etmeye koyuldu.

Zührî hemen müdahale ederek; *"kahrolasica ey İbni Ebî Ferre! Bu ne cüret? Önce hadisnin isnadını⁽¹⁾ bildir! Bize yuları ve dizgini olmayan hadisler rivayet ediyorsun!"* dedi.

Zührî, bu konuda aynı şekilde **Ebu Hâzım**'e de kızmıştır.

İlim, Kitap, Defter ve Yazıya Dâir

Ebu Rezin, **Zührî**'den naklediyor:

"Fakihlerin en zeki ve tecrübeli olanları, nâsih hadisi, mensuhundan ayırabilenleridir".

Muammer, **Zührî**'den naklediyor:

"Allah'a yapılacak en güzel ibadet; ilim elde etmektir".

Kâsım b. Hezzan, **Zührî**'den rivayet ediyor:

"İnsanlar, ilmiyle amel etmeyen âlime güvenmezler. İstenmeyen, Allah'ın rızasını aramayan âlimin sözüne de rağbet etmezler".

Yunus, **Zührî**'den naklediyor:

Zührî; *"kitapların gulûlünden (ağırlığından) kork!"* dedi.

"Nedir kitapların gulûlü?" denildi.

"Onları bir deliğe tıkmak ve ehline vermemektir" dedi.

Mâlik b. Enes, **Zührî**'den naklediyor:

"İlim meclisine deftersiz gelmek, zillettir".

Mâlik b. Enes, **Zührî**'den naklediyor:

(1) İsnad : Hadisi rivayet eden râvilerin zincirine denir. (Çev.)

Sa'lebe b. Ebî Sağır'in yanına oturdum. Bana;

"Bakıyorum, ilme düşkünsün!" dedi. Ben de; "evet!" deyince; "sana şu ihtiyarı –Said b. Müseyyeb'i– tavsiye ediyorum!" dedi. Said b. Müseyyeb'in yanında yedi sene kaldım. Denizin (ilim denizinin) çoğunu, onunla Urve arasında mekik dokuyarak geçtim.

Leys b. Said, Zührî'den naklediyor:

"Hiç kimse ilim hususunda benim kadar sabırlı olmadı ve hiç kimse benim gibi ilim yaymadı. Urve'ye gelince, o, kovaların dibine erişemediği bir kuyu gibidir. İbni Müseyyeb ise, insanlara yol gösteren bir levha oldu. İsmi her yerde duyuldu".

Said b. el-Müseyyeb'in Zührî'ye Kırgınlığı

Mâlik b. Enes anlatıyor:

Umeyyeoğulları'ndan bazıları, İbni Şihab ez-Zührî'ye Said b. el-Müseyyeb'i sordular. O da onlara Said'i anlattı. Ne halde olduğunu haber verdi. Bu haber daha sonra Said'e ulaştı. Bir süre sonra İbni Şihab, Said'e gelerek selam verdi. Fakat Said selamı almadığı gibi tek kelime de konuşmadı.

Said başını çevirip giderken İbni Şihab;

"Ne oluyor? Selam veriyorum, almıyorsun! Ne var bende? Benden sana ulaşan sadece hayır ve iyilik değil midir?" diye sordu. Said: "Peki, niçin Mervanoğulları'na benden anlatıyorsun?!" dedi.

Zührî'nin Velid'i Uyarması

İbni Uyeyne, Zührî'den naklediyor:

Velid b. Abdülmelik'in yanındaydım. Şu âyeti okudu:

"İçlerinden (iftira hususunda) elebaşılık yapana da büyük azap vardır"⁽¹⁾ ve; "bu âyet, Ali b. Ebi Talib hakkında inmiş" dedi. Ben; "Allah emri ıslah etsin. Bana Urve yoluyla Hz. Âişe'den gelen haber böyle değil" dedim. Velid "nasıl peki?" diye sorunca, ben; "bana gelen rivayette bu âyet münafıkların başı olan Abdullah b. Übeyy b. Selûl hakkında nazil olmuştur" dedim.

(1) Nur, 11.

İlmi Yaymak Hem Dindir Hem de Dünya

Evzâî, Zühri'den naklediyor:

Bizden önceki âlimler şöyle derlerdi:

"Necat, Sünnet-i Rasûlullah'a yapışmakla sağlanır. İlim, insanlardan hızlı bir şekilde çekip alınıyor. İlmi yaymak, hem dinin hem dünyanın ayakta kalması demektir. İlimin gitmesi ise, hepsinin mahvolması demektir".

Evzâî anlatıyor:

Zühri'ye; *"Efendimiz (s.a); 'zina eden insan, zina esnasında mümin değildir' dedi mi?" diye sordum. Zühri şöyle cevap verdi:*

"İlim Allah'tan geliyor. Onu bize ulaştıran Peygamber (s.a)'dir.

Biz ise tasdik ederiz. Rasûlullah'ın hadislerini tasdik etmekle emrolunduk".

Takva ve Kibire Dâir

İbni Hişam, amcası Zühri'den naklediyor:

Hız. Ömer (r.a) bize Lebîd b. Rabîa'nın kasidesini tekrarlatırdı:

*"Rabbimizin takvâsı en hayırlı azıktır,
Ancak Allah'ın izniyle tayin edilir kader
Allah'a hamdolsun, ondan kaçış yok!
Hayır, tümüyle onun ellerinde,
dilediğini yapar!
Kimi hayrın yollarına erdirmişse,
Ona en güzel özü ve cenneti verdi.
Ve O, dilediğini saptırdı".*

Oğlu, Zühri'den naklediyor:

Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin evine geldim. Kızgındı. Niçin kızgın olduğunu sordum. Anlattı:

"Az önce emîrinizin (Ömer b. Abdülaziz'in) yanına girmiş-

tim. Yanında Abdullah b. Amr b. Osman vardı. Onlara selam verdim. Fakat selamımı almadılar. Ben de içimden şu beyitleri okudum:

"Kendilerine biri geldiği halde,
Hiç istiflerini bozmadan devam ettiler konuşmaya
Oysa kavimlerin en çok korkup
kaçınması gereken şer; kibir değil midir?
Siz ikiniz artık hangi toprak cinsinden yaratılmışsanız!
Bilmiyor musunuz?
Dönüş toprağa
Ve haşre gidiş topraktan!"

Ben şöyle dedim:

"Allah sana akıl fikir versin! Senin gibi fakih, âlim ve fazıl bir zat nasıl olur da böyle bir şiir söyler, sana yakışmaz bu!"

Ubeydullah da şöyle dedi:

"Kızgın insan, ancak boşaldığında rahatlar!"

Zührî'nin Namazında Sabah Okuduğu Süreler, Yüzüğü, Koku Sürünmesi ve Paraya Değer Vermeyişine Dâir

Ebu Mehdi anlatıyor:

"Zührî'nin arkasında bir ay namaz kıldım. Sabah namazında daima Tebâreke (Mülk sûresi) ile İhlas okurdu".

Ukayl b. Halid anlatıyor:

İbni Şihab'ın yüzüğünü gördüm; üzerine şu cümleyi nakşetmişti:

"Muhammed, Allah'dan sıhhat ve afiyet ister".

Muhammed b. Kudâme anlatıyor:

Ma'n el-Kazzaz, Zührî'nin yeğenine;

"Zührî koku sürünür müydü?" diye sordu. Yeğeni;

"Tabii, Zühri'nin hayvanının üzerinden misk kokusu alırdım" dedi.

Amr b. Dinar anlatıyor:

"Dinar ve dirheme, İbni Şihab kadar değer vermeyen başka birini görmedim. Para onun yanında sanki hayvan tersi gibiydi".

Ateşin Dokunamadığı Şey, Zühd ve Beyt-i Makdis'e Dâir

Ebu Yahya, Zühri'den naklediyor:

Zühri; "ateşin dokunamayacağı bir şeyi biriktirin!" dedi.

"O nedir?" diye sordular. "Maruf, güzel amel!" dedi.

Süfyan'dan naklediliyor:

Zühri'ye; "zâhidlik nedir?" diye sordular. "Helâle şükretmesi-ni, harama da sabretmesini bilmektir!" dedi.

İbni Şihab, Beyt-i Makdis'in etrafındaki dağlarda yirmiden fazla peygamberin açlıktan ve susuzluktan öldüğünü, sadece kendi bildikleri şeyleri yiyip kendi bildikleri giysileri giydiklerini naklediyor.

Zühri'nin Hadis Aldığı Kimseler, Ondan Alanlar ve Hadisleri

Zühri birçok sahabiye görme fırsatını elde etmiş, ve onlardan hadis rivayet etmiştir.

Bunlar arasında şunları sayabiliriz: Abdullah b. Ömer, Enes b. Mâlik, Sehl b. Said, Sâib b. Zeyd, Abdullah b. Âmir b. Rabia, Abdurrahman b. Ezher, Mahmud b. er-Rebi, Mahmud b. Lebîd, Mes'ud b. el-Hakem, Kesir b. Abbas, Süfyan, Ebu Cemile, Ebu't-Tufeyl, Rabia b. Abbad ed-Düeli.

Zühri'nin, Abdullah b. Zübeyr'i, Hz. Osman ve Hüseyin'i gördüğü, onlardan hadis rivayet ettiği de söylenir.

Zühri'den hadis rivayet eden tâbiin arasında da şunları sayabiliriz: Hicaz ve Haremeyn ehlinde Amr b. Dinar, Yahya b. Said el-Ensârî, kardeşi Sa'd, Ârak b. Malik, Hişam b. Urve, Musa b. Ukbe, Salih b. Keysan, Ebu Cafer, Muhammed b. Ali,

Ebu Suheyl, Nâfi b. Mâlik, Ubeydullah b. Amr, Abdullah b. Amr, Abdullah b. Muhammed b. Ukayl, Safvan b. Süleyman, Zeyd b. Eslem, Rabia b. Ebî Abdurrahman, Abdullah b. Ebî Bekir b. Muhammed b. Hazm, Sa'd b. İbrahim, Ebu'z-Zübeyr, Abdullah b. Müslim ve kardeşi; Ömer b. Abdülaziz, Muhammed b. el-Münkedir, Ebu'z-Zinad, Abdullah b. Zekvan, Zeyd b. Rûman, Amr b. Ebî Amr, İkrime b. Ebu Halid; Iraklılardan Abdullah b. Umeyr, İsmail b. Ebî Halid, Hakem b. Uyeyne, Mansur b. Mu'temir, Atâ b. Sâib, Amr b. Mürre, Ebubekir b. Hafs, Katâde, Yunus b. Ubeyd, Davud b. Ebî Hind, Eyyub es-Sahtiyânî, Süleyman et-Teymî ve Yahya b. Ebî Kesir; Şam, Mısır ve yarımada'nın diğer kısımlarından Mansur b. Zâzân, Abdülkerim el-Cezerî, Mekhul eş-Şâmî, İbrahim b. Ebî Abla, Atâ el-Horasânî, Sevr b. Yezîd, Safvan b. Amr, Yezîd b. Ebî Habîb el-Mısri.

İbni Şihab ez-Zühri, Enes b. Mâlik'ten naklediyor:

Peygamber (s.a) bir defasında ata bindi ve düştü. Sağ tarafında kırık vardı. Namazını oturarak kıldı. Biz de arkasında oturarak namaz kıldık. Bize doğru döndü ve şöyle buyurdu:

"İmam; kendisine uyulsun diyedir. İmam ayakta kılınca siz de ayakta kılınız, o rükû edince siz de rükû ediniz, kalkınca siz de kalkınız. 'Semiallahu limen hamide' (Allah, kendisine hamdedeni duymuştur) deyince, siz; 'Rabbena lekel hamd' (Rabbimiz; hamd sanadır) deyiniz. İmam oturarak namaz kıldığında siz de oturunuz" (1)

Zühri, Enes b. Mâlik'ten naklediyor:

Peygamber (s.a)'e süt getirilmişti. Sağında bir bedevi, solunda ise Hz. Ebu Bekir (r.a) oturuyordu. Rasûlullah (s.a) süttten önce kendisi içti ve sonra bedeviye sunarak şöyle dedi:

"Önce sağ, önce sağ" (2).

İbni Şihab ez-Zühri, Enes b. Mâlik'ten naklediyor:

Peygamber (s.a) buyuruyor ki:

"Birbirinizle alâkanızı kesmeyiniz, sırt çevirmeyiniz, birbirinize haset etmeyiniz. Ey Allah'ın kulları! Kardeş olunuz! Bir müslü-

(1) Buhâri ve Müslim.

(2) Buhâri ve Müslim.

manın, kardeşine üç günden fazla küs durması (onu terketmesi) helâl değildir" (1).

Zühri, Atâ'dan, o da Ebi Saïd el-Hudrî'den naklediyor:

Rasûlullah (s.a) buyuruyor ki:

"Sizden biriniz, ezanı duyduğunuzda müezzinin söylediğini tekrar etsin" (2).

Ka'nebî anlatıyor:

Mâlik b. Enes'e, yağ kabına düşmüş ve orada donmuş farenin hükmü soruldu. O da, Zühri'den şu hadisi nakletti: Ubeyd b. Abdullah, İbni Abbas'tan rivayet ediyor:

Peygamber (s.a)'e, yağ kabına düşmüş farenin hükmü soruldu. Efendimiz (s.a) şöyle dedi:

"Fareyi ve çevresini tamamen alın ve atın". Başka bir rivayette şu ek vardır: "Bu yağdan faydalanınız, fakat kesinlikle yemeyiniz".

Allah (c.c) ona rahmet eylesin.

MUHAMMED B. EL-MÜNKEDİR(R.H)⁽³⁾

Devamlı zikrullahla meşgul olan Ebu Abdullah Muhammed b. el-Mümkedir, hayata ve kâinata ibret gözüyle bakabilen ender insanlardandı.

İkrime anlatıyor:

Muhammed b. el-Mümkedir (r.h), ölüm sarhoşluğu her yanını kapladığında sabırsızlık ve korku içinde çarpınıyordu. Ona;

"Niçin böyle telaşlandın, ne düşünüyorsun?" diye sordular.

"Aklıma bir âyet geldi. Hiç akıl edemeyeceğim günahlarımın ortaya döküleceğini düşündüm ve korktum" dedi ve sonra şu âyeti okudu: "Allah tarafından onlara, hiç hesap etmedikleri (amelleri) gösterilecek". (4)

(1) Buhârî ve Müslim.

(2) Buhârî ve Müslim.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.146.

(4) Zümer, 47.

Nimetten Ötürü Sesi Yükseltmek, Nefisle Savaş ve Ölüm Anındaki Sözleri

Münkedir anlatıyor:

Oğlum Muhammed, geceleyin kalkar, abdest alır, duâ eder, Rab Teâlâ'ya hamdettikten sonra yüksek sesle Allah'ı anardı. Ona; *"niçin sesini yükseltiyorsun?"* diye sorduklarında; *"benim bir komşum var, hastalığından ötürü acı çekiyor ve yüksek sesle inliyor. Bense nimetten ötürü sesimi yükseltiyorum"* dedi.

el-Hâris es-Savvaf, Muhammed b. el-Münkedir'den nakle-
diyor:

"Nefsikle kırk sene boğuştum da, ancak biraz yola getirebil-
dim".

İbni Zeyd anlatıyor;

Safvan b. Selim, Muhammed b. Münkedir'e geldi. Ölüm
döşğinde olan Muhammed'e:

"Ey Ebu Abdullah, ölüm sana ağır mı geldi?" dedi. Muhammed'in içinde bulunduğu durumu anlayamamış gibiydi. O sırada Muhammed'in gözleri birden ıslı ıslı oldu. Şöyle diyordu:

"Şu anda neler gördüğümü anlayabilsen, senin gözlerin par-
lardı." Bu sözlerden sonra Allah'ın rahmetine kavuştu.

İki Dağın Sohbeti, Konuşma ve Dinleme Âdâbı, Takva Zenginliği, Arkadaşa İkrâm ve Anaya Hürmet

Muhammed b. el-Münkedir şu olayı nakleder:

İki dağ, sabah olunca şöyle söyleşirler; biri diğerine:

"Arkadaş! bugün sana, Allah'ı ananlardan hiç kimse uğradı mı?" diye seslenir. Diğer;

"Evet!" derse öteki;

"Allah senin gözünü aydın etti! Ama ne yazık, bugün bana hiçbir Allah dostu uğramadı!.." der.

Amr b. Muhammed b. el-Münkedir anlatıyor:

Babamla (Muhammed b. el-Mümkedir'le) beraber Rasûlullah'ın mescidinde oturuyorduk. Yanımızdan etrafındaki insanlara hadis rivayet eden, fetvalar veren ve hikâyeler anlatan bir adam geçti. Babam adama;

"Konuşan, Allah'ın gazabından korkarak konuşur! Dinleyen ise, Allah'ın rahmetini umarak dinler!" dedi.

Muhammed b. Sûka, Muhammed b. el-Mümkedir'den naklediyor:

"Takvâ üzere yardımlaşmak, ne güzel bir zenginliktir".

Osman b. Vâkîd anlatıyor:

Muhammed b. el-Mümkedir'e;

"Dünyada en hoşuna giden şey nedir?" diye sordular. O;

"Arkadaşlara ikram etmek" diye cevap verdi.

Süfyan, Muhammed'e;

"Damağında dünyadan geriye hangi lezzet kaldı?" diye sordu;

"Arkadaş ve kardeşlerle görüşme ve onları sevindirmenin tadı kaldı" dedi.

Ebu Ma'ser diyor ki;

Muhammed, cömert adamdı. Edepli ve zengindi. Herkese yedirir içirir, fakirleri aç komazdı.

Muhammed b. el-Mümkedir diyor ki:

"Cennetin size kucak açması için, açları doyurunuz ve güzel, yumuşak konuşunuz".

Muhammed b. Sûka anlatıyor:

Muhammed b. el-Mümkedir, üzerinde borç varken hacca gidiyordu. Arkadaşları ona;

"Sen borçlusun ve hacca gidiyorsun, bu nasıl iş?" dediler. Muhammed;

"Endişelenmeyin, hac borçları ödetir" diye cevap verdi.

Cafer anlatıyor:

Muhammed, bir yanağını toprak üzerine koyar ve annesini çağırarak;

"Anneciğim, gel ayağınla yanağıma bas!" derdi.

Muhammed'in Rehberliği, Münkediroğulları'nın Fazileti, Tevrat'tan Gelen Bir Öğüt ve Duâ'ya Dâir

Abdülaziz b. Yakub, babasının şöyle dediğini söylüyor:

Muhammed b. el-Münkedir'in görüşü bizi, dinimiz konusunda aydınlatır.

Said b. Âmir anlatıyor:

Bir bedevî Medine'ye geldi. Münkediroğulları'nın halini, insanlar nezdindeki üstün ve saygın mevkiini görünce şaşırды. Şehirden çıkarken, yolda rastladığı bir adam; *"şehri nasıl buldun?"* diye sordu. Bedevî;

"Güzel, çok güzel. Eğer elinden geliyorsa Münkedir'in oğullarından ol" dedi.

Muhammed şöyle diyor:

Tevrat şöyle der;

"Ey insanoglul! Rabbinden kork, ana babana itaat et, iyilik yap. Akrabânı ziyaret et. Ben de senin ömrünü uzatır işini kolaylaştırır ve başından zorlukları atarım".

Ebu Gassak, Muhammed'den naklediyor:

"İnsanlar öyle bir zamanda yaşayacaklar ki, ancak boğulan bir adamın çaresizliği içinde duâ edenler kurtulabilecek".

Muhammed b. el-Münkedir'in Sâlih Bir Adamı Kaybedişi

Ebu Dâvud, Muhammed b. el-Münkedir'den naklediyor:

Mescide girdim. Yaşlı bir adam minberin yanı başında yağmur duâsı yapıyordu. Bir süre sonra, gökgürültüleriyle beraber şiddetli bir yağmur yağmaya başladı. Adam bu defa şöyle diyordu:

"Allah'ım! Bu kadar şiddetlisini istememiştim".

Sonra adam mescidden çıktı. Onu izlemeye koyuldum. Ya **Hazm** ya da **Osman**'ın evine girdi. O evi öğrendim. Sonra ona bir hediye getirdim. Kabul etmedi. Bunun üzerine;

"Benimle hacceder misin?" dedim. Adam;

"Bu, senin çok sevap kazanacağın bir amel. Ama kendi nefsim için seni zarara sokmak istemem" dedi. Ben;

"Benim hediyemi almadın, dileğimi yapmadım. O zaman benden bir şey iste" dedim.

Adam;

"Benden kimseye bahsetme. Beni kimse bilmesin. Bir daha da bu eve gelme" dedi.

"Peki seni nerede bulayım?" diye sordum.

"Görüşmek istersen camiye gel" dedi.

İbni Vehb der ki;

Daha sonra o adam oradan göçmüş. Nereye gittiğini kimse bilmiyormuş. Bir daha da gören olmamış.

O evin sakinleri şöyle derlerdi. **Âhirette** *"Allah bizimle İbnü'l-Münkedir arasına girsin. O, yanımızdan salih bir adamın gitmesine sebep oldu"*.

Duâ'nın Gücü

İbni Zeyd, **İbnü'l-Münkedir**'den naklediyor:

Bir adam bana yüz dinar emanet bırakmıştı. Ona; *"ihtiyacımız olursa bunu harcayalım mı? Daha sonra öderiz"* dedim. Adam bunu kabul etti.

Bir süre sonra paraya ihtiyacımız oldu. Elimizdeki yüz dinarı harcadık. Hemen ardından da adam uşağını gönderdi ve parasını istetti. Ben;

"İhtiyacımız vardı, onu harcadık. Sonra öderiz" dedim. Adam, evlerinde hiçbir şeyin kalmadığını söyledi. Allah'a duâ etmeye başladım. Daha sonra, evden çıktım. Yolda hiç tanımadığım biri omuzuma dokundu. Bana yüz dirhemlik bir kese uzattı. Hiç kimse bu

adamin nereden geldiğini bilmiyordu.

Âmir ve İbnü'l-Münkedir vefat ettikten sonra bir adam geldi ve her şeyi anlattı:

"Beni, Âmir b. Abdullah b. Zübeyr göndermişti. Bana; 'git, bu parayı ona ver. Ama ben ve o ölmeden hiç kimseye bir şey söyleme!' dedi. Ben de öyle yaptım. Onlar ölmeden hiç kimseye bir şey demedim".

Muhammed'in Hadis Aldığı Kimseler, Ondan Rivâyet Edenler ve Hadisleri

Muhammed b. el-Münkedir, Câbir'den, Ebu Hureyre'den Ebu Katâde'den, İbni Ömer, İbni Abbas, Enes ve diğerlerinden birçok hadis rivayet etmiştir.

Tâbiîn içerisinde ondan hadis rivayetinde bulunanlar da çoktur; Zührî, Said b. İbrahim, Zeyd b. Eslem, Yahya b. Said, Ebu Hâzim, Süheyl, Musa b. Ukba v.b.

Büyük imamlardan da, ondan hadis rivayet edenler vardır: İbni Cüreyc, Mâlik, Mu'temir, Sevrî, Şu'be, Evzâi, Ruh b. Heysem v.b.

Muhammed b. el-Münkedir, Câbir b. Abdullah'tan rivayet ediyor:

"Babam Uhud günü öldürüldü. Haberi duyar duymaz koştum. Babam Peygamberimiz (s.a)'in önündeydi. Üstü örtülü bir halde, cansız bir şekilde yatıyordu. Yüzünden örtüyü kaldırdım. Ashab, babamın yüzündeki faciayı görmemem için beni geri çekmek istiyordu. Orada oturmakta olan Rasûlullah (s.a) beni bundan menetmedi. Cenaze kaldırıldığında efendimiz; 'Melekler onun etrafına kanatlarını gerdiler' buyurdu.

Günler sonra Rasûlullah (s.a)'la karşılaştım. Bana şöyle dedi:

"Oğulcağızım! Sana müjdemo vereyim. Allah (c.c) babanı diriltti ve ona; 'dilekte bulun' dedi. O da; 'ya Rab! Ruhumu bana geri ver ve beni dünyaya gönder, yeniden yolunda öleyim' dedi. Rab Teâlâ ona şöyle buyurdu: 'Ben, ruhların tekrar dünyaya dönmeye-

ceklerini yazdım " (1).

Muhammed b. el-Mümkedir, Câbir'den rivayet ediyor:

Peygamber (s.a)'e Ramazan'ın çok sıcak geçtiğinden şikâyetçi olduk. O ise şikâyet etmedi ve şöyle dedi:

"Siz, Lâ havle velâ kuvvete illa billah (güç ve kudret ancak Allah'ındır) diyerek Allah'tan yardım isteyin. Bu söz, pek çok derdi defeder".

Allah (c.c) ona rahmet eylesin.

ÖMER B. EL-MÜNKEDİR (R.H)⁽¹⁾

Nâfi b. Ömer anlatıyor:

Ömer b. Mümkedir'in annesi Ömer'e şöyle dedi: *"Senin uykuna önem vermeni istiyorum. Bazen de uyumalısın!".* Ömer de; *"Anneciğim! Gece geliyor ve beni harcıyor. Zaten hiç hâr edemeden bitiriyorum bazen! Sen de geceyi tamamen kaybetmemi isteme benden!"* diye cevap verdi.

Geceyi Kur'an'la Aşan Cömert Ömer

Sâlim Ebu Bistâm anlatıyor:

Ömer b. el-Mümkedir geceleri uyumaz, kendi kendine ağlardı. Annesi endişeye düşüp Ömer'in kardeşi Muhammed'e şu telkini yaptı:

"Ömer'in yaptıkları beni üzüyor. Bu konuda onunla konuşsan ve ikna etsen iyi olur".

Muhammed bu durumu daha inandırıcı bir biçimde anlatmak için Ebu Hâzım'den yardım istedi. Ebu Hâzım ve Muhammed yanyana Ömer'in bulunduğu yere geldiler: *"Senin yaptıkların annene çok ağır geliyor"* dediler. Ömer; *"Peki ne yapayım? Gece, üzerine çıktığında, beni korkutup uyarıyor. Ben de Kur'an'a sarılıyorum. Kur'an okumak bana zarar vermez ki!"* dedi. Muhammed ve

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfâtü's-Sâfiye*, c.2, s.100.

Ebu Hâzım; "Bunca ağlamak seni mahvedecek!" dediklerinde Ömer; "Kur'ân'daki bir âyet beni böyle ağlatıyor!" karşılığını verdi. Ötekiler merakla sordular: "Hangi âyet bu?" diye. Ömer şu âyeti okudu: "Halbuki o gün onlar için, Allah tarafından, hiç hesaba katmadıkları şeyler ortaya çıkmıştır" (1).

Ömer, kendisine gönderilen hediyeleri fakirlere dağıtır, bunlardan hiç faydalanmazdı. Bir keresinde aldığı hediyelerden ötürü ağlamış, çevresindeki herkesi de ağlatmıştı. "Dünyanın kalbimi yenmesinden ve âhirette hiç payım olmamasından korkuyorum!" derdi. Allah rahmet eylesin.

SA'D B. İBRAHİM EZ-ZÜHRÎ (R.H)⁽¹⁾

Kur'ân okuyan ve okutan, zamanını oruç ve ibadetle geçiren Sa'd b. İbrahim ez-Zührî, asrının sayılı fakihlerindendir.

Yakub babasından, Zührî'yi öven bir adamın şu dizelerini naklediyor:

"Ey Hâcib'in anası!

Bırak beni kınamayı artık,
Benim Sa'd için düşündüklerim
en hayırlı düşüncelerdir,
tanınmayan biri hakkında

Ayrıca o,

Tanıyıp görüştüklerim arasında da
beni en çok etkileyendir

Onun babası

Dostu, yoldaşdır Peygamberin,
Onun atası olan Sa'd
lideridir, avcı süvarilerin.

Allah yolunda ilk ok atan odur,
Şanı ve mükâfatı büyük olan odur".

(1) Zâmer, 47.

(2) Ebu Nuaym, Hilyetü'l-Evliyâ, c.3, s.169.

Mis'ar anlatıyor:

Sa'd b. İbrahim ez-Zührî'ye;

"Medineliler'in fıkıhta en ileri olanı kimdir?" diye sordum.

"Allah'ı en çok seveni ve ondan en çok korkanı" dedi.

Şu'be, Sa'd'ın tüm vaktini oruçla geçirdiğini söylüyor.

Sa'd'ın oğlu anlatıyor;

Babam kollarını dizine bağlayarak oturur, kollarını çözdüğünde de *Kur'ân* okumaya başlardı.

Ubeydullah b. Sa'd, amcasından, o da babası İbrahim b. Sa'd'dan naklediyor:

Ebu Sa'd'ın *Kur'ân*'dan devamlı okuduğu bölüm; Bakara sûresinin başından, "...Ey Peygamber! Allah'tan sakın! Kâfirlere ve münafıklara itaat etmel.." ⁽¹⁾ âyetine kadar olan kısımdı.

İbrahim b. Sa'd babasından naklediyor:

Ebu Sa'd, her ayın 21., 23., 25., 27. ve 29.'cu gününün akşamlarında hatim yapmadan orucunu iftar etmez, akşamla yatsı arasının tam sonunda iftar ederdi. İftar edeceği zaman beni fakirlere gönderir, onları yemeğe davet ederdi. Böylece iftarını fakirlerle birlikte yapardı.

Sa'd'ın Hadis Aldığı Kimseler, Ondan Hadis Alanlar ve Rivâyetleri

Sa'd, Abdullah b. Cafer b. Ebî Tâlib'den, Enes b. Mâlik'ten, Muhammed b. Hâtib'den, Ebu Umâme'den hadis rivayet etmiştir. İbni Ömer'i görmüş, babasından hadis rivayet etmiştir. Daha birçoklarından da hadis rivayetinde bulunmuştur.

Tâbiîn içerisinde ondan hadis rivayet edenler arasında da; Yahya b. Said, Eyyub es-Sicistânî'yi sayabiliriz. Meşhur imamlardan Mansur b. el-Mu'temir, Sevri, Misar, Şu'be ve Mâlik de ondan hadis rivayet etmiştir.

Sa'd, Abdullah b. Cafer'den naklediyor:

(1) Ahzâb, 1. (Yani Bakara Suresinden Ahzâb Suresine kadar okuyordu.)

"Bir defasında Peygamber (s.a)'i yaz hurmayla beraber acur yerken gördüm".

Sa'd, Ebu Umâme'den, o da Ebu Said el-Hudri'den naklediyor:

Benî Kurayzahlar, Peygamber (s.a)'in elçisi olan Sa'd b. Ebi Muaz'ın vereceği hüküm için gelmişlerdi. Bir süre sonra da Sa'd geldi. Peygamber (s.a) Sa'd'a;

"Bunlar senin vereceğin hüküm için geldiler" dedi. Sa'd b. Muaz;

"Ben, savaşanların öldürülmesini ve zürriyetlerinin esir alınmasını talep ediyorum." dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a);

"Sen onlar hakkında bir kral gibi hüküm verdin?" dedi.

Sa'd, Sa'd b. Ebi Vakkas'tan rivayet ediyor:

Uhud günü Rasûlullah (s.a)'ın sağında ve solunda iki kişi gördüm. Baştan aşağı beyazlara bürünmüş olan bu adamları daha önce hiç görmemişim.

Sa'd, Hâmid b. Abdurrahman, o Abdullah b. Amr'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

Rasûlullah (s.a);

"Kişinin ana babasına söğmesi büyük günahlardandır" buyurdu.

Oradakiler;

"Ya Rasûlallah! İnsan hiç ana babasına söger mi?" dediler.

Rasûlullah (s.a);

"Tabii söger! Birisi, bir başkasının ana babasına küfredir. O da ötekinin ana babasına küfredir?" buyurdu.⁽¹⁾

Sa'd, Kasım b. Muhammed'den, o da Âişe (r.a)'den naklediyor:

Peygamber (s.a) şöyle buyurdu;

"Bizim işimizden olmayan bir şeyi yapanın ameli merdûddur,

(1) Buhârî ve Müslim.

kabul edilemez"

Allah (c.c) ondan razı olsun.

ABDURRAHMAN B. EBÂN B. OSMAN (R.H)⁽¹⁾

Abdurrahman, Hz. Osman (r.a) 'ın torunudur. Babasından hadis rivayetinde bulunmuştur.

Mus'ab b. Osman anlatıyor:

Abdurrahman ailesinin her türlü ihtiyacını satın alır, onlar da giyinip süslenince Abdurrahman'ın karşısına çıkarlardı. Abdurrahman onlara bakarak; *"Hepiniz Allah rızası için özgürsünüz. Ölüm sarhoşluğunda duanızı bekliyorum!"* derdi.

Sonunda camide duha namazı kılarken vefat etti. Allah rahmet eylesin.

REBÎA B. EBÎ ABDURRAHMAN (R.H)⁽²⁾

Rebia b. Ebî Abdurrahman Ebu Osman, derin bilgilere sahip, Allah'a yakın ve hazine bir zat idi.

Süfyan anlatıyor:

Rebia b. Ebî Abdurrahman, bir gün oturduğu yerde başını örttü, uzandı ve ağlamaya başladı. Kendisine;

"Niçin ağlıyorsun?" diye sorulduğunda,

"Apaçık riyâdan ve gizli şehvetten ötürü ağlıyorum. Âlimler nezdinde halk ana kucağındaki çocuklar gibidir. Ne emrederlerse onu yaparlar ve neyden sakındırırlarsa ondan kaçarlar" dedi.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c.2, s.102.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.269.

Emir'den Gelen Hediye, Ebu Bekir (r.a) ve Ömer (r.a)'ın Hali, Danışılan İnsanın Tavrı ve Sapkın Âlimlerden Sakınmaya Dâir

Mâlik b. Enes, Rebfa'yı anlatıyor:

Rebfa, müminlerin emri olan Ebu'l-Abbas'ın yanına çıkarıldığında, Ebu'l-Abbas ona ödül vermek istedi. Rebfa kabul etmedi. Bu sefer emir ona, cariyeye alsın diye beşbin dirhem verdi. Rebfa bunu da kabul etmedi.

Süleyman b. Bilal anlatıyor:

Bir adam Rebfa'ya;

"Bana Ebu Bekir ve Ömer'i anlat!" deyince Rebfa;

"Onları nasıl anlatayım, bilmem ki! Onlar, kendi akranlarını geçtiler, daha sonraki nesillerin de (anlatılmaktan ötürü ağızlarını) yordular".

Mâlik anlatıyor:

Rebfa, İbni Hilde'nin kendisine yaptığı tavsiyeyi bize söyledi. İbni Halede, Rebfa'ya şöyle demiş:

"Görüyorum ki insanlar, daima sana danışıyorlar. Bir mesele sorulduğunda önce sen kendinin kurtuluşunu iste, sonra da soru sorana cevap ver".

Alâ b. Kesîr anlatıyor:

Rebfa b. Ebî Abdurrahman, Mâlik b. Enes'e şöyle dedi:

"Ey Mâlik! Sana bir haber getireyim mi? Öğrendiklerime göre, bu ümmet içerisinde doğru yoldan sapmış ve diğer insanları da saptıracak olan din bilginleri türeyecek! Onlardan olmamak için Allah'a sığın!".

Mâlik b. Enes, Rebfa'dan naklediyor:

Bize bir müddet kadılık yapmış olan Ali b. Halede şöyle dedi:

"Ey Rebfa! İnsanlar senin yanına geliyor, etrafın onlarla dolup taşıyor. Sana soru soran biri geldiğinde tüm gayretini, o sorundan hem kendini hem de soru soranı kurtarmaya teksif et!".

Rebia'nın Hadis Aldığı Kimseler, Ondan Hadis Alanlar ve Rivâyetleri

Rebia b. Abdurrahman; Enes b. Mâlik'ten hadis rivayet etmiş ve onu dinlemiştir. **Said b. Müseyyeb'den, Süleyman b. Yesar'dan, Said b. Yesar'dan, Atâ b. Yesar'dan, Beşir b. Yesar'dan, Kasım b. Muhammed'den, Salim b. Abdullah'dan Hanzala b. Kays'dan, Abdullah b. Dinar'dan ve Abdülmelik b. Dinar'dan** hadis rivayet etmiştir.

Tâbiîn içerisinde **Rebia'dan** hadis rivayet edenler arasında, **Yahya b. Said el-Ensârî'yi, kardeşi olan Abdu Rabbih b. Said'i, Nâfi'i, Mâlik b. Enes'i, Sevrî'yi, Evzâ'î'yi, Kasım'ı ve Süleyman b. Bilâ'î** sayabiliriz.

Rebia b. Ebî Abdurrahman, Ebu'l-Habbab'dan, o Ebu Hüreyre (r.a)'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Mümin kul, malı ve sevdiği şeylerde, Allah'a kavuşuncaya kadar imtihan olunur, çeşitli felaketlerle karşılaşır. Nihayet Allah'ın huzuruna çıktığında omuzlarında hiçbir günahı kalmaz". (Sahih Hadis)

Rebia b. Ebî Abdurrahman, Kasım'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Nikahı herkese duyurun ve teflere vurun (Kasım'ın meşhur hadisidir).

SAFVAN B. SÜLEYM (R.H)⁽¹⁾

Cömert ve vefakâr bir insan olan **Safvan b. Süleym ez-Zühri** çok çalışkan, dikkatli, bilgili ve vird sahibi bir zat idi. Zengin ve lutufkâr idi.

Tasavvuf, cömertçe dağıtmaktır.

Süleyman b. Sâlim anlatıyor:

Safvan b. Süleym, yazın evde, kışın da, uyumamak için evin çatısında namaz kılardı. Gece namazları esnasında ayakta

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.158.

durmaktan dolayı ayaklarında yeşil ter ve kabarcıklar oluşurdu.

Enes b. İyad anlatıyor:

Safvan'a; *"kıyâmet yarın kopacak" dence, Vallahi ibadetini biraz daha artırmaya gerek duymazdı (Zira öylesine çok ibadet ediyordu).*

Süfyan b. Uyeyne anlatıyor:

Safvan b. Süleym, Rab Teâlâ'ya kavuşuncaya kadar, yan tarafına uzanıp yatmayacağına dair yemin etmişti. Ölüm kendisine geldiğinde hâlâ ayakta duruyordu. Kızı;

"Babacığım, sen bu halde duramazsın, biraz uzansan" dedi. Safvan;

"Kızım! O zaman sözümü tutmamış olurum!" dedi.

İbni Ebi Hâzim anlatıyor:

Safvan, ölüm anı yakinken bile hâlâ namaz kılıyordu. Durumu ağırlaştığı zaman onu yatağa yatırdılar ve o anda ruhunu teslim etti.

Süleyman anlatıyor:

Şam'dan biri geldi ve; "bana Safvan b. Süleym'i gösterin. Onu rüyamda gördüm. Cennete girmişti" dedi. Adama; "ne sebeple girmiş?" diye sordular. Adam; "bir gömlektten ötürü" cevabını verdi.

Sonra bazı arkadaşları Safvan'a, bu gömleğin neyin nesi olduğunu sordular. Safvan; *"soğuk bir gecede mescidden çıkmıştım. Çıplak birini gördüm. Gömleğimi çıkarıp ona verdim" diyerek durumu izah etti.*

Safvan, Ebu Müslim el-Havlânî'den naklediyor:

İnsanlar eskiden dikenli olmayan yaprak gibiydiler. Siz ise şimdi, yapraksız dikenlere döndünüz.

Safvan'ın Hadis Aldığı Kimseler, Ondan Hadis Alanlar ve Bir Rivâyet

Safvan birçok sahabiden hadis rivayet etmiş ve onlarla görüşmüştür. Enes, Câbir, Abdullah b. Ömer, Ebu Umâme ve

Sa'lebe b. Mâlik onlardandır. Tâbi'nin büyüklerinden de hadis rivayetinde bulunmuştur. Said b. Museyyeb, Ebu Seleme b. Abdurrahman, Urve b. Zübeyr, Salim b. Abdullah, Atâ b. Yesar, Süleyman b. Yesar bunlardandır.

Tâbi'n'den bir grup da ondan hadis rivayet etmiştir. Muhammed b. el-Münkedir, Musa b. Ukbe, Muhammed b. Aclan onlardandır.

Safvan, Urve'den, o da Âişe (r.a)'den rivayet ediyor:

Peygamber (s.a) şöyle buyurdu:

"Söz kesimi ve mehrinin kolay olması, kızın bereketli oluşundandır".

Allah (c.c) ondan razı olsun.

SELEME B. DİNAR (EBU HÂZİM) (R.H)⁽¹⁾

İbadet için büyük gayret sarfeden Seleme b. Dinar Ebu Hâzim, günaha girmekten korkar, zor meseleleri çözmesini bilir, musibetlere dayanır ve sadece Allah (c.c)'a güvenirdi.

Tasavvuf, sadece mabuda güvenmek, saphınlıktan sakınmak ve uzak durmaktır.

Zeyd b. Eslem diyor ki:

"Ebu Hâzim'den daha hikmetli konuşan birini görmedim".

Avn b. Abdullah diyor ki:

"Şu topal adam (Ebu Hâzim) gibi dünyadan uzak duran ve onu çarçabuk bırakan birini görmedim".

Dünya Meşgalesi, Belâ Olan Nimet, Dili Korumak, Allah Korkusu ve Tetik Durmaya Dâir

Ebu Hâzim der ki:

"Azıcık bir dünya meşgalesi, insanı birçok âhiret işinden alıko-

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c.3, s.229.

yar”.

Hicazhlar Ebu Hâzim'den şu sözü naklediyorlar:

“İnsanı Allah'a yaklaştırmayan bütün nimetler, birer belâdır, imtihandır”.

Ebu Hâzim der ki:

“Mümin, adım attığı yerden daha çok, dilini korumalıdır”.

Abdurrahman b. Ma'n, Ebu Hâzim'den naklediyor:

“Oğulcağuzım! Allah'tan korkmadan onun bunun arkasından çekistiren adamı kendine reis edinme! Ayıptan sakınıp utanmayan ve ihtiyarladığı halde bile uslanmayan adama hiç uyma!”.

İsmail b. Davud, Ebu Hâzim'den naklediyor:

Gökten; *“dünya ehli ateşe girmekten kurtulmuştur!”* diyen bir ses de gelse, yine de herkesin Huzur-u İlahî'den ve kıyâmet gününden korkması gerekir.

Mervan b. Muhammed, Ebu Hâzim el-A'rac'dan naklediyor:

“Ey A'rac kıyâmet gününde; ‘şu şu günahı işleyenler kalksın!’ denilince sen de onlarla birlikte kalkacaksın. Sonra başka bir günahı işleyenler çağrılacak, yine kalkacaksın. Ben öyle sanıyorum ki ey A'rac, sen tüm günah sahipleriyle birlikte kalkacaksın!”.

Muhammed b. Hânî, bazı akadaşlarından naklediyor:

Bir adam Ebu Hâzim'e;

“Sen çok sert ve aşırı giden birisin!” dedi. Ebu Hâzim şöyle cevap verdi:

“Beni ondört düşman çepeçevre gözetlerken nasıl sert olmaya-yım ki?! Önce dört tanesini söyleyeyim: Beni tuzaga düşürmeye çalışan şeytan, bana hased eden mümin, beni öldürme savaşı veren kâfir ve bana kin bağlayan münafık. Gelelim on tanesine... Bunlar da; açlık, susuzluk, hararet, soğuk, baldırı çıplaklık, ihtiyarlık, hastalıklar, fakirlik, ölüm ve cehennem... Şimdi ben bunların tümüne ancak yetkin bir silahla göğüs gerebilirim, onlara karşı da takvadan daha etkili ve faziletli bir silahım yoktur!”.

Gerçek Sermaye ve Günahkârın Ölümüne Karşı Tavrı

Süfyan naklediyor:

Ebu Hâzim'e;

"Ey Ebu Hâzim! Senin malın, mülkün ne kadardır?" diye soruldu. O da şöyle cevap verdi:

"Benim sermayem, Allah'a olan sarsılmaz güvenim ve insanların ellerinde bulunan şeylerden yüz çevirişim, onlara önem vermeyişimdir".

Yakub b. Abdurrahman, Ebu Hâzim'den naklediyor:

Günahlara dalmış bir adama;

"Ölümü ister misin?" diye sorarlar. Adam;

"Bunca şeyi bırakıp ölmeyi niçin arzulayayım?" der. Ona;

"Peki, sen hiç günahları terketmeyecek misin?" derler. Adam;

"Elveda demeyi hiç istemem! Onları terketmeden de ölmeyi arzulamam!" cevabını verir.

Ebu Davud ed-Darîr, Ebu Hâzim'den naklediyor:

"Biz öyle insanlar ki, tevbe etmeden ölmek istemiyoruz. Öte yandan ölüm bize gelmeden de tevbe edeceğimiz yok! Bilesin ki, sen öldüğünde, sokaklar ve çarşılar sen yoksun diye ortadan kaldırılmayacak! Ve aslında sen öylesine küçüksün ki! O halde kendini tanı, haddini bil".

Evlatların Neyine Üzülmeli ?

Bilal b. Ka'b anlatıyor:

Ebu Hâzim, Ebu Cafer el-Medenî'ye uğradı. Ebu Cafer üzgün ve sıkıntılıydı. Ebu Hâzim;

"Seni üzgün görüyorum. İstersen neye üzüldüğünü söyleyeyim?" dedi. Ebu Cafer;

"Söyle bakalım?" dedi. Ebu Hâzim;

"Senden sonra gelecek evlatlarını düşünüyorsun..." dedi. Ebu

Cafer,

"Evet!.." dedi. Bunun üzerine Ebu Hâzim;

"Üzülmene gerek yok. Eğer onlar Allah'ın dostları olurlarsa kaybedeceklerinden hiç korkma! Yok, Allah'ın düşmanı olacaklarsa, senden sonra başlarına gelenlere de üzülme!" dedi.

Kanaat

Şu'be b. Abdurrahman, Ebu Hâzim'den naklediyor:

"Az bir dünyalık, insanı birçok âhiret işinden alıkoyar. Pek çok uhrevi amel ise, dünyanın ancak çok azını unutturabilir. Eğer ancak sana yetebilecek kadar bir dünyalık istiyorsan, bil ki en az bir dünyalık dahi seni sıkıntılı yapmaya yeter. Ve şunu da bil ki; eğer sana yeten rızıkla kendini zengin saymıyorsan, dünyada hiçbir şey seni doyuramaz ve zenginleştiremez!"

"Sen Sevginin Kim Tarafından Yaratıldığına Bak"

İbnü'l-Münkedir, Ebu Hâzim'e;

"Ey Ebu Hâzim! Birçok insan benimle karşılaştığında bana hayırla duâ ediyor, oysa ben onları tanımıyorum bile, hem onlar için bir iyilik dahi yapmış değilim..." dedi.

Ebu Hâzim de;

"Sen, onların senin amelinden dolayı duâ ettiklerini sanmıyorsun ya?! Sen bunun (sevginin) kim tarafından yaratıldığına bak ve yaradanı sev! O'na şükret" dedi ve şu âyeti okudu:

"İman edip de iyi davranışlarda bulunanlara gelince, onlar için çok merhametli olan Allah (gönüllerde) bir sevgi yaratacaktır".⁽¹⁾

Gıpta Edilecek Vasfa, Âbidlerin ve Âlimlerin Hâline Dâir

İbrahim b. Edhem, Ebu Hâzim'den naklediyor:

"Bir mümin için en gıpta edilecek sıfat, kendisi hakkında

(1) Meryem, 96.

gayet endişeli, mümin kardeşleri hususunda ise son derece ümitvar olabilmektedir”.

Ebu Hâzim büyük âbidler için şöyle diyor:

“Dünya onların önüne serildi. Fakat onlar hiç ayak basmadan dünyadan atlayıp geçtiler”.

Ebu Hâzim ulema hakkında şöyle diyor:

“Ulemayı hayırla yadederim. Onlar benim gözümden güzel insanlardır. Bana öyle âlimleri görmek nasip oldu ki, onlar ilimleri sebebiyle dünyaya dönüp bakmazlar, mala muhtaç olmazlardı. Ama ehli dünya onların ilminden müstağni kalamaz, ille de onlara muhtaç olurdu. Onlar ilimlerini ehli dünyaya sundular. Ama ehli dünya onların dünyasına hiç erişemedi”.

Süleyman b. Abdülmelik ile Ebu Hâzim Arasındaki Diyalog

Abdullah b. Yahya babasından naklediyor:

Süleyman b. Abdülmelik, hac esnasında Medine'ye geldi. Orada bulunanlara;

“Burada birkaç sahabiye dahi olsun yetişebilen, onlarla görüşebilen var mı?” diye sordu. Oradakiler;

“Evet! Ebu Hâzim, böyle biridir” dediler.

Süleyman b. Abdülmelik, Ebu Hâzim'e haber saldı ve Ebu Hâzim biraz sonra Süleyman'ın yanına geldi.

Süleyman:

“Ey Ebu Hâzim! Nedir çektiirdiğin bu sıkıntı?” dedi.

Ebu Hâzim;

“Hayrola, benden ne kötülük gördün ki ey emîr? Vallahi sen beni daha önce de görmüş, tanımış değilsin! Ben de seni görmedim... Benim ne kötülüğümü gördün?” dedi.

Süleyman;

“Ey Ebu Hâzim! Söyle bakalım, biz niçin ölümü istemiyor, ona yüz çeviriyoruz?” diye sordu. Ebu Hâzim;

"Siz dünyayı dolu dolu yaşadınız, imar ettiniz, âhirete ise hiç önem vermeyip, onu harab ettiniz! Bu yüzden bağlık, bahçelik, güzel ve mamur bir hayatı terkedip, harab ettiğiniz bir yere gitmek istemiyorsunuz" diye cevap verdi.

Süleyman;

"Doğru söyledin! Keşke yarınlar için Allah'ın bana neler hazırladığını bilseydim" dedi. **Ebu Hâzim;**

"Öyleyse hayatını Allah'ın kitabının önüne koy ve muhakeme et!" dedi. **Süleyman;**

"Allah'ın Kitabı'ndan nereye bakayım?" diye sordu.

Ebu Hâzim;

"İşte şu âyetlere bak: 'İyiler muhakkak cennette olurlar, kötüler de cehennem içinde'⁽¹⁾" dedi.

Süleyman;

"Peki, Allah'ın rahmeti nerede?" dedi. **Ebu Hâzim;**

"Allah'ın rahmeti ancak muhsin (iyilik yapan mümin)'lere yakındır!" dedi. **Süleyman;**

"Yarın, kulların Allah'a nasıl arz edileceğini bilseydim keşke!" dedi.

Ebu Hâzim;

"Muhsin olan, ailesine teslim edilen bir garib gibi, müst olan (kötü olan) ise efendisine teslim edilen kaçak bir köle gibidir" dedi.

Bunun üzerine Süleyman ağladı, hıçkırdı:

"Ey Ebu Hâzim! Biz nasıl ıslah olacağız?" dedi. **Ebu Hâzim;**

"Adi işleri bırakıp, kişilik ve karakter (mürüvvet) sahibi olunca!" dedi. **Süleyman;**

"En doğru ve adil söz hangi sözdür?" diye sordu. **Ebu Hâzim;**

"Korktuğun ve umutla baktığın varlık nezdinde konuştuğun doğru kelimeler" diye cevap verdi. **Süleyman;**

"Peki en hızlı kabul olunan duâ hangisidir?" diye sordu.

(1) İnfitar, 13-14.

Ebu Hâzim;

"İyinin (muhsinin) iyilere yaptığı duâdır" diye cevap verdi.

Süleyman;

"En hayırlı sadaka?" dedi. **Ebu Hâzim;**

"Hiçbir minnet borcuna sokmadan, ezmeden çaresiz fakire verilen sadakadır" dedi. **Süleyman;**

"Ey Ebu Hâzim! İnsanların en kazançlısı kimdir?" dedi. **Ebu Hâzim;**

"Allah'a boyun eğmeyi başarmış ve insanlara bunun yollarını göstermeye kendini adanmış kişi!" dedi. **Süleyman;**

"Peki en ahmak kişi kimdir?" diye sordu. **Ebu Hâzim;**

"Kendine zulmeden bir arkadaşının hevasına kapılarak, kızan, kabaran, suç işleyen ve âhiretini dünyaya karşılık satan kişi!" diye cevap verdi. **Süleyman;**

"Ey Ebu Hâzim! Bizimle arkadaş olsan, biz senden faydalansak, sen de bizden faydalansan olmaz mı?" dedi. **Ebu Hâzim;**

"Hayır! Kesinlikle hayır!" diye cevap verdi. **Süleyman;**

"Niçin?" diye sordu. **Ebu Hâzim;**

"Size, azıcık olsun meyletmekten korkarım! Sonra Allah (c.c) bana, hayatın ve ölümün zilletini tattırır ve elimden tutup kaldıran hiç kimse de olmaz" dedi. **Süleyman;**

"Ey Ebu Hâzim! dile benden ne dilersen!" dedi. **Ebu Hâzim;**

"Beni cennete sok ve cehennemden koru!" dedi. **Süleyman;**

"Ama bu benim becerebileceğim bir iş değil ki" dedi.

Ebu Hâzim;

"Benim bundan başka dileğim yok. Bunu da yapamayacaksan, senden bir şey istemeye gerek yok!" dedi. **Süleyman;**

"Ey Ebu Hâzim! Benim için Allah'a duâ et!" dedi. **Ebu Hâzim;**

"Allah'ım, eğer Süleyman senin iyi kullarından, dostlarından

ise işlerini kolaylaştır, hayırla sonuçlandır. Eğer Süleyman senin düşmanlarından ise, onun perçeminden tut ve onu istediğin yere çek!" diye duâ etti. Sonra da;

"Eğer sen bu öğütlere ehil (lâayık) değilsen, oksuz yay ne işe yarar ki?!" dedi. Süleyman;

"Peki ey Ebu Hâzim! Yaşadığımız hayat için ne diyorsun?" diye sordu. Ebu Hâzim soruyu şöyle cevapladı:

"Senin ataların insanların haklarını çiğnediler. İdareyi zorla, meşveretsiz, toplantısız ele geçirdiler. Bu uğurda korkunç katliamlara giriştiler ve sonunda öldüler... Onların neler söylediğini ve onlara neler dendiğini biliyor musun, hiç düşündün mü?!"

Ebu Hâzim böylesine sert bir üslupla konuşurken orada oturanlardan biri:

"Ne kötü şeyler söylüyorsun!" diye müdahale etti. Ebu Hâzim şöyle cevap verdi:

"Sen yalanlıyorsun ama, Allah (c.c) bilen (âlim) insanlardan; Kesinlikle insanlara doğruyu anlatacak ve hiçbir şeyi gizlemeyeceksiniz!" diye söz almıştır".

Emir Süleyman b. Abdülmelik bunun üzerine şöyle dedi:

"Ey Ebu Hâzim! İşte elimde yüz dinar var. Onları infak edeceğim. Bir bu kadarını da sana vereceğim".

Ebu Hâzim paraları fırlatıp attı ve;

"Vallahi ben bunca parayı sana dahi yakıştıramıyorum, bir de kendim mi alayım? Ben senden Allah'a sığınırım, dileğinin bir hezeyan ve aşağılık bir teklif oluşundan ötürü Allah'a sığınıyorum.

İsrailoğulları'nın niçin mahvolduğunu bilmiyor musun? Onların önderleri, ilme rağbet edip âlimlere koştukları zamanlarda doğruluk üzereydiler. Allah'tan korkarlardı. Zulmetmezlerdi. Ama ne zaman ki aşağılık arzulara boyun eğdiler, işte o zaman Allah katında aşağılandılar, tağuta ve putlara inanmaya başladılar. İşte o vakit bilginleri, hükümdarlarının yanlarına koştı, el etek öptü, onların dünya işlerini kolaylaştırdılar, heveslerine alet oldular. Artık bilginler, (suçsuz insanların) öldürülmesinde hükümdarlara ortaklık ediyorlardı".

İbni Şihab (bu sözlerden rahatsız olarak):

"Ey Ebu Hâzim! Yoksa sen beni mi kastediyorsun?" dedi.
Hâzim;

"Öyle bir şey demiyorum. Seni de kastetmiyorum. Fakat sen öyle anlıyor, öyle işitiyorsun!" dedi.

Bu sırada emir **Süleyman** araya girerek:

"İbni Şihab! Sen Ebu Hâzim'i tanıyor musun?" diye sordu.

İbni Şihab;

"Evet! Otuz senedir komşumdur! Ama onunla tek bir kelime dahi konuşmuş değilim!" dedi.

Ebu Hâzim;

"Sen Allah'ı unuttunca beni de unuttun. Eğer gerçekten Allah'ı severseydin, beni de severdin!" dedi. İbni Şihab:

"Ey Ebu Hâzim! Beni kınıyor musun yoksa?!" dedi.

Bu soruya **Süleyman** şöyle cevap verdi:

"Hayır! Ebu Hâzim sana söğmüyor ve seni kınamıyor. Ama seni asıl kıran ve sana söğen senin kendindir. Bilmiyor musun komşunun komşu üzerinde hakkı vardır, tıpkı akraba hakkı gibi".

Daha sonra **Ebu Hâzim** kalkıp gitti. Arkadaşlarından biri emir **Süleyman'a**;

"İnsanların çoğunun Ebu Hâzim gibi olmasını ister miydin?" diye sordu.

Emîrin cevabı korku ve kesinlik ifade ediyordu:

"Hayır!"

Bu ve benzeri daha birçok rivayette, Emevioğulları'ndan bazılarının **Ebu Hâzim'e** adam gönderdiği ve ihtiyaçlarını sorduğu, fakat **Ebu Hâzim'in** onları geri çevirdiği ve gereken cevabı verdiği anlatılır.

Rızık, Âhiret Dostluğu, Dünya, Ölümden Soğutan Amel ve Allah Rızasına Dâir

Süfyan, Ebu Hâzim'den naklediyor:

"Dünyayı iki kısım olarak görüyorum. Bana ait olan ve başkalarına ait olan. Başkalarına ait olanı, göklerin ve yerin tüm hile ve tuzaklarını kullanarak elde etmeye çalışsam bile elde edemeyeceğim. Başkasının rızıkı elbette benden menedilecektir. Aynı şekilde benim rızıkımı da kimse benden alamayacaktır".

Yakub b. Abdurrahman, Ebu Hâzim'den naklediyor:

"Âhirette seninle beraber olmayı isteyen adama bak ve ona bugünden ikram et. Âhirette seninle yan yana olmayı istemeyen insanı gör ve onu bugünden terket".

İbni Râfi, Ebu Hâzim'den naklediyor:

"Dünyada geçen her an bir rüyâdır. Kalan ise kuruntu ve hayâl..."

Yakub b. Abdurrahman, Ebu Hâzim'den naklediyor;

"Seni ölümden soğutan tüm amelleri terket ki, öldüğünde sana acı çekirtmesin!"

Muhammed b. Mutarriif, Ebu Hâzim'den naklediyor:

"Kul, kendiyle Allah arasını güzelleştirirse Allah (c.c) da onunla tüm iyi kulların arasını güzelleştirir. Eğer arayı bozarsa, iyi kullarla da arası bozulur. Bir tek yüze gülümseyebilmek ve iyi muamele göstermek, binlerce yüze gülümsemekten daha kolaydır. Sen Allah'a güzel ve hoş davrandığında bütün yüzler sana meyledecek, sana dönecektir. Allah ile aranı bozduğunda ise bütün yüzler sana kin, nefret ve kuşkuyla bakacaklardır".

Hubeyş anlatıyor:

Ebu Hâzim'e;

"Görmüyor musun? Her şey ne kadar pahalı!" dediler. O da şu cevabı verdi:

"Bundan niye tasaya düşüyorsunuz? Rahat zamanlarda bizi rızıklandıran Allah, sıkıntılı zamanlarda da rızıkımızı verir".

Ebu'l-Hasen el-Medâinî, Ebu Hâzim'den naklediyor:

"Dünyayı tanıyan kişi, ne rahatıyla sevinip şımarır, ne de belası ve derdiyle gamlanıp hüzne düşer!"

Muhammed b. Mutarrif, Ebu Hâzim'den naklediyor:

"Dünyada seni sevindiren bir şeyle karşılaşmışsan, bil ki bunun hemen arkasından seni üzen başka bir şey gelecektir".

Süfyan b. Uyeyne, Ebu Hâzim'den naklediyor:

"Sizden birinizin, ayakkaşları üzerinde sabitçe durduğu gibi, dini üzerinde sağlamca durabilmesi beni sevindirir".

Süfyan b. Uyeyne, Ebu Hâzim'den naklediyor:

"Günahlarını gizleme gayretinden daha büyük bir çabayla sevap ve iyiliklerini gizlemeye çalış".

Yahya b. Süleym, Ebu Hâzim'den naklediyor:

"Ey insan! Ancak ölümden sonra hayra kavuşacaksın".

Lider, İki Şey, Hüsnüzan ve Âhiret Ameline Dâir

Süfyan b. Uyeyne, Ebu Hâzim'den naklediyor:

"Sultan⁽¹⁾ bir pazardır. Pazarda ne harcanırsa onun karşılığı alınır".

Başka bir rivayette bu söz şöyle açıklanıyor:

İmam (lider, yöneten) çarşılardan bir çarşıdır. Ona getirilen hak (doğru) ise, hakkı sarfeder, batıl ise batılı kullanır.

Yakub b. Abdurrahman, Ebu Hâzim'den naklediyor:

"İki şey vardır ki, onları hallettiğinde dünya ve âhiretin tüm hayırlarına erişebilirsin". Ebu Hâzim'e, bu iki şeyin ne olduğu soruldu.

Ebu Hâzim;

"Allah (c.c)'ın uygun gördüğü bir şeyi, nefse zor gelse de kaldırmak, nefse gayet hoş geldiği halde Allah Teâlâ'nın kerih

(1) Sultan kelimesi iktidar, idare, yönetici, padişah, lider, güç anlamlarına kullanılmıştır.

(Çev.)

gördüğü şeyden de uzak durmak, ondan soğumaya çalışmak" diye cevap verdi.

Muhammed b. Mutarrif anlatıyor:

Ebu Hâzim'i ölümünden az önce ziyaret etmiştik. Ona;

"Kendini nasıl hissediyorsun?" diye sorduk. Ebu Hâzim;

"İyi hissediyorum, kendim hakkında hüsnü zannı hiç kesmedim, umutluyum" dedi.

Cafer el-Mûsulî, Ebu Hâzim'den naklediyor:

"Âhiret amelinin kâr getirmediği şu zamanda siz fırsatı değerlendirin ve bu amelleri toplayıp çoğaltın. Zirâ bu amellerin arzedileceği kıyâmet günü geldiğinde ne azını ne de çoğunu bulabilirsiniz".

Neticenin Önemine Karşılık Beklemeden Yapılan Amelle, Samimi Hatırlayışa ve İlimle İlgili Üç Özelliğe Dâir

Said b. Abdurrahman, Ebu Hâzim'den naklediyor:

"İnsanoğlu bazen kendini sevindiren güzel bir amel yapar. Oysa Allah Teâlâ o insan için, bu amelden daha zarar verici bir hal takdir etmemiştir. Bazen de kendini mahzun eden, kötü bir hareket yapmıştır. Ama Allah (c.c)'in o kul için takdir ettiği en hayırlı amel bu olabilir.

Sebebine gelince; birinci durumda kul, yaptığı güzel amelin verdiği gururla kendini diğer insanlardan daha üstün görmeye başlar ve böylece bütün çabaları boşa gider. O zaman bu amel yarardan çok zarar verir. İkinci durumda ise, işlediği suçun büyüklüğü karşısında kedere ve şaşkınlığa düşen insan, pişman olur ve bir daha o tür günahlara meyletmemeye karar verir. Böylece hayırsız bir amel, hayırlara vesile olmuş olur".

Süfyan b. Uyeyne, Ebu Hâzim'den naklediyor:

"Ben Rabbimden, yaptığım amellere karşılık bir şeyler istemeye utanırım. Çünkü o zaman, çalışıp ücretini isteyen sıradan bir işçi gibi davranmış olurum. Aksine, ben güzel ameller yaparken, sadece Allah için sevgi ve tazim amacıyla hareket ederim".

Muhammed b. Hânî anlatıyor:

Ebu Hâzım şöyle derdi:

"Diliyle zikir ve şükür edip de, organlarıyla buna eşlik etmeyen insan, aldığı elbiseyi bir ucundan tutup üstünü örtmeyen kişiye benzer. Adamın elbisesi vardır ama, ne sıcaktan, ne soğuktan, ne kardan ne de yağmurdan korunabilmektedir".

Ubeydullah b. Ömer, Ebu Hâzım'den naklediyor:

"Şu üç özelliği taşımadıkça asla âlim olamazsın! Senden daha yüksekte bulunanlara tamah edip, onları methetmeyeceksin. Senden aşağıdakileri küçük görmeyeceksin. İlmine karşılık, bedel istemeyeceksin".

Hükümdarlar ve Bilginlere Dâir

Yusuf b. Esbat anlatıyor:

Bazı emîrler Ebu Hâzım'den öğüt almak isterlerdi. Bir keresinde Ebu Hâzım'ın yanında, el-İfriki, Zühri ve diğer âlimler de vardı. Emîr, Ebu Hâzım'e;

"Konuş ya Ebu Hâzım" dedi.

Ebu Hâzım şöyle konuştu:

"Emîrlerin en hayırlı olanları, âlimleri en çok sevenleridir. Âlimlerin en şerli olanları ise, emîrleri en çok sevenleri, onların eteklerine yapışanlarıdır.

Eskiden emîrler, âlimlere adam gönderince âlimler yerlerinden bile kıımılamazdı. Hükümdar âlime bir hediye gönderdiğinde, âlim hediye elini bile sürmezdi. Ayrıca bir âlim, hükümdarın fetva istediği şeyi kolaylaştırmaz, ruhsat vermezdi. Hükümdarlar âlimlerin evlerine gelirler, soracaklarını orada sorarlardı. Bunda hem âlimler hem de emîrler için büyük hayırlar vardı. Fakat ne yazık ki bir takım cahil insanlar;

'Bize ne oluyor ki, şu adamlar gibi ilim depolayıp onların gördüğü ilgiyi görme fırsatını kaçıırıyoruz?!' deyip ilme soyundular. Bu sefer onlar emîrlerin huzuruna gelmeye başladılar. Sultanlara ruhsat dağıtmaya yöneldiler. Sultanlar da sahte âlimlere ihsan ve hediye yağdırdılar. Onlar da kabul ettiler.

İşte böylece hükümdarlar âlimlerin sahasına girdi ve onların haklarına tecavüz etti. Âlimler de emirlerin sahasına girip, sapkınlığı artırmada yardımcılık rolünü üstlendi".

Gaflet, Yakınlık, Lezzet, Rahatlık, İblis, Dostun Kızgınlığı ve İştahı Ertelemeye Dâir

Abdullah b. Daris, Ebu Hâzim'den naklediyor:

"Rabbin sana nimetlerini ardarda gönderdiği bir sırada sen günah içindeysen, artık kork ve endişeli ol!"

Hüseyin b. Abdurrahman anlatıyor:

Ebu Hâzim'e şöyle sorular soruldu ve o da şu cevapları verdi:

"Yakınlık nedir?"

"Sevgi, merhamet ve aşktır".

"Lezzet nedir?"

"Uyumdur, başarıdır".

"Rahat nedir?"

"Ciddiyet ve kararlılıktır".

Savvabe b. Râfi, Ebu Hâzim'den naklediyor:

"İblis nedir? İsyan eden ama (Allah'a) hiçbir şekilde zararı dokunamayan, kendisine uyulan fakat fayda vermeyen varlıktır".

Süfyan, Ebu Hâzim'den naklediyor:

"Hakikaten müslüman bir hasmının sana kızgın olması, günahkâr ve iki yüzlü bir dostunun seni sevmesinden daha hayırlıdır".

Cerîr anlatıyor:

Ebu Hâzim, pazarda meyvelerin yanından geçerken iştahla bakar, canı çeker ve şöyle derdi:

"Seninle cennette birlikte olacağız!"

Ebu Hâzım'ın Zührî'ye Gönderdiği Uyarı Mektubu

Zeyyal b. Abbad, Ebu Hâzım'ın Zührî'ye gönderdiği mektubu naklediyor:

"Allah hepimizi fitnelerden korusun. Ateşten azad etsin. Allah sana acısın. Acınacak bir haldesin. Kocaman bir ihtiyar oldun. Allah'ın nimetleri sana yağdı da yağdı. Sıhhatin yerinde, ömrün uzadı. Allah'ın sana yüklediği kitap ve fıkıh bilgisiyle delilleri öğrendin, Rasûlullah (s.a)'ın sünnetini kavradın. Allah seni bu nimetlerle çetin bir imtihana sokuyor. O, verdiği tüm nimetlerin hesabını soracaktır. O Kitabı'nda âlimler için; 'insanlara gerçeği açıklayacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz' diyor.

Sen mahir bir konuşma yeteneğine sahip olduğunu söylersin. İnsanlarla münakaşaya girdiğinde zekâ ve anlayışınla onlara üstün geldin. Tartışma ve görüş beyanında hasımlarını altettin. Oysa bilmen gereken şudur: Senin işlediğin en hafif suç, zalimlerle dost olman, onlara sapkınlık yollarını açmandır. Onlar seni yanlarına çağırdığında koşun, sorularına istedikleri cevabı verdin. Yarın isminin günahkârlarla beraber anılacağını hiç düşünmedin mi? Zalimlerin zulmüne suskun kalmayı istemenin bedeli sana sorulmayacak mı?! Sen batıl bir değirmeni çevirmek için seni kullanmak isteyenlerin çağrısına uydun ve onlara koşun. Onların, fitnelerine varmak için basıp geçtiği bir köprü oldun. Sapkınlıklarında zirveye varmak için tırmandıkları bir merdiven oldun. Gayya kuyularına davet edilen bir tellal, yollarında yürüten bir yoldaş oldun! Seni kullanarak âlimleri şaşırttılar, onları şüpheye soktular. Cahillerin kalplerini elde ettiler. Halbuki onların, senin sırtından geçinerek işleyegeldikleri günahlar yanında sana verdikleri lezzetin, umrânın ve hediyelerin hiçbir değeri yok. Senden koparıp aldıklarıyla sana verdiklerinin mukayesesini dahi yapamaz!

Dur ve kendine bak! Kıyâmette sana senden başka kimse bakmayacak! Kendini hesaba çek! Seni doyuran ve elbiseni veren Allah'a karşı şükrediyor musun? Onun; 'yakınlaş!' dediği insanlara yakın mısın uzak mısın?! Sana ne oluyor ki uykundan uyanmıyorsun?

Sen yurt tutulacak bir evde değilsin! Sen göç edeceğin haberini almadın mı? Uyarılmadın mı? Dünyada korku ve endişeyle

yaşayabilenlere müjdeler olsun! Ve yazıklar olsun, öldüğünde geriye günahattan başka bir şey bırakmayana!

Yaşadığın gurur ve cehaletin farkında mısın?! Taşadığın ilim eseri ve etiketiyle ne kadar çok insanı fitneye düşürdüğünün farkında mısın?

Allah'a aitiz ve O'na döneceğiz. Gidiş nereye? Biz şikâyetimizi Allah'a iletiyoruz. Ugradığımız musibetlerin ecrini Allah'tan alacağız. Senden gördüğümüz muameleyi de Allah'a havale ediyoruz. Bizi senin düştüğün imtihanlardan koruyan Allah'a hamdediyoruz.

Allah'ın selamı üzerine olsun. Allah sana acısın!"

Ebu Hâzim'in Hadis Aldığı Kimseler, Ondan Rivâyet Alanlar ve Bazı Hadisleri

Ebu Hâzim, Sehl b. Sa'd'dan, İbni Ömer'den, Enes b. Mâlik'ten hadis rivayet etmiştir. **Ebu Hüreyre'**yi gördüğü söylenir. **Said b. Müseyyeb'den, Ebu Seleme'den, Urve b. Zübeyr'den, Kâsım b. Muhammed'den** ve daha birçoklarından ilim almış, hadis aktarmıştır.

Tâbîfın içinde ondan hadis nakledenlerin başlıcaları; **Mâlik, Sevrî, her iki Hammâd, İbni Uyeyne, Muammer, Süleyman b. Bilal, Mesudî, Zâide, Ubeydullah b. Ömer, Muhammed b. Aclan ve Said b. Aclan.** Ayrıca Ebu Hâzim'in iki oğlu **Abdülaziz ve Abdülcebbar'dır.**

Birçok yollarla Ebu Hâzim'den rivayet edilen bir hadiste Peygamber (s.a) şöyle buyuruyor:

"Namazda erkekler tesbihle ('subhanallah' diyerek) kadınlar da ellerini dizlerine vurarak imamı uyarırlar⁽¹⁾".

Ebu Hâzim, Sehl b. Sa'd'dan rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) buyuruyor ki:

"Oruç tutanlar için cennette Reyyan denilen bir kapı vardır. Oradan sadece oruç tutanlar girebilecektir. En son oruçlu da

(1) İmam bir yanlışlık yaptığında böyle yapılır. İkinci rekâta oturması gerekirken kalkması gibi. (Çev.)

oradan girdiğinde bu kapı kapanacaktır. Bu kapıdan girenler, öyle bir su içecekler ki, bir daha ebediyyen susamayacaklar”⁽¹⁾

Ebu Hâzim, Sehl b. Sa'd'dan naklediyor;

Peygamber (s.a)'in arkasında namaz kılanların çoğu Ashabı İkd'tan idi. Ben;

“Ashabı İkd nedir?” diye sordum.

“Onların hiçbirinde birden fazla elbise bulunmazdı. Bu elbiseyi boyunlarına bağladıkları için onlara Ashâbı İkd deniyordu (İkd; gerdanlık, boyuna bağlanan şey demektir)” dediler.

Ebu Hâzim, Sehl b. Sa'd'dan rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyuruyor:

“İki bacağı ve iki sakalı arasındakini (ağzını) muhafaza edebilen cennete girer”.

Ebu Hâzim'in oğlu Abdülaziz, babasından, o Ebu Salih'ten, o da Ebu Hüreyre'den naklediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

“Allah, bir kulunu sevdiğinde Cibril (a.s)'e seslenir:

‘Ben falan kulumu seviyorum!’. Cibril (a.s) arşı taşıyanlara yüksek sesle bunu bildirir. Böylece bu kulu Arş ehli de sever. Arş ehli bu haberi, Arş altındaki gökte bulunanlara bildirir. Bu kulu yedinci gökte bulunanlar da sever. Sonra bu haber göklerden sırasıyla aşağıya doğru yazılır. Sonunda dünya seması bu haberi duyar, oradan da yere ulaşır. Yeryüzündekiler de bu kulu sevmeye başlar. Allah bir kula gazaplandığında da durum böyledir”.

Allah (c.c) Ebu Hâzim'e rahmet eylesin.

CAFER B. MUHAMMED ES-SÂDİK (R.H)⁽²⁾

Güzel ve etkileyici konuşan ve dinine her zaman sadık kalan imam Caferi Sâdık, ibadete büyük önem vermiş, uzlete çekilerek hüşuğu seçmiş, büyük mevkilerden ve kalabalıktan uzak kalmayı

(1) Buhârî ve Müslim.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.192.

yeğlemiştir.

Tasavvuf, sebeplere sarılarak, güzel ve faydalı olanı bulup yükselebilmektir.

Amr b. Mikdam diyor ki; **Cafer b. Muhammed'e** baktığımda, onun peygamberler sülalesinden geldiğini anlıyordum.

Cafer-i Sâdık'ın Süfyan-ı Sevri'ye Öğütleri

Mâlik b. Enes, Cafer b. Muhammed'den naklediyor:

Süfyanı Sevri bana;

"Bir hadis rivayet etmedikçe yanından kalkmayacağım" dedi (benden hadis rivayet etmemi istiyordu). Ben de ona şöyle dedim:

"Sana hadis rivayet edebilirim. Ama çok hadisın sana ne faydası olacak ki ey Süfyan? Allah sana bir nimet verdiğinde, devamını ve kalıcılığını istiyorsan, Rab Teâlâ'ya hamdet. Zira Allah (c.c) şöyle buyuruyor: 'Şükrederseniz, andolsun ki size karşılığını artıracığım, nankörlük ederseniz, bilin ki azabım pek çetindir.' ⁽¹⁾

Ey Süfyan! Rızkını aldığında Allah'a çok istiğfar et. Zira Allah (c.c) Kitabı'nda şöyle buyuruyor: 'Rabbinizden bağışlanma dileyin; doğrusu o çok bağışlayandır. Size gökten yağmur indirsün. sizi mallar ve oğullarla desteklesin, sizin için bahçeler varetсин, ırmaklar akıtsın.' ⁽²⁾

Ey Süfyan sana sultandan veya bir başkasından sıkıntı verecek bir şey geldiğinde; 'Lâ havle velâ kuvvete illâ billah (Güc, kuvvet sadece Allah'ındır)' de, bunu samimiyetle çok çok söyle. Bu söz, zorlukları kaldıran bir anahtardır. Cennet hazinelerinden bir hazinedir".

Süfyan elimi tuttu ve şöyle dedi:

"Bana, hakikaten çok faydalı üç öğüt verdin".

Ben de ona şöyle dedim:

"Bu üç öğüde iyi yapış! Vallahi faydasını göreceksin".

(1) İbrahim, 7.

(2) Nuh, 10-11-12.

Fâize, Hiyanet ve Yalanın Yıkıcılığına, Âlimlerle Yöneticiler Arasındaki İlişkiye, Namaza, Hacca, Oruca, Zekata ve Güzel Huylara Dâir

Heyac b. Bistam anlatıyor:

Cafer, evladü ıyâline çok şey kalmasın diye devamlı fakirlere yemek verirdi.

Caferi Sâdık'ın ashabından rivayet olunur: Cafer'e;

"Niçin Allah Teâlâ faizi haram kıldı?" diye soruldu. O şöyle cevap verdi:

"İnsanlar iyiliği kaldırıp yok etmede birlikte davranmasınlar diye".

Abdullah b. Ebu Yakub, Cafer'den naklediyor:

İnsan, bazı yapı taşları (hasletleri) üzerine kuruludur. Onun bina edildiği temel hasletlerden biri de, hıyanet ve yalancılık üzerinde varlığını sürekli devam ettiremeyeceğidir.

Hişam b. İyâl, Cafer b. Muhammed'den naklediyor:

"Fakihler, peygamberlerin vekilleridirler. Eğer fakihleri sultanlara yakın ve onların sırtından geçiniyor görürseniz, onları karalayın, töhmet altında bırakın!"

el-Asmâî, Cafer b. Muhammed'den naklediyor:

"Namaz bütün müttakilerin yakınlaşma vesilesidir. Hac tüm zayıf ve ezilenlerin cihadıdır. Bedenin zekâtı oruçla ödenir. Amelsiz davetçi, yaysız okçuya benzer. Rızkın inmesini sadâkatle isteyin. Mallarınızı zekâtla koruyun. İktisat eden, muhtaç olmaz. Tedbir, geçimin yarısıdır. Sevgi ve aşk aklın (düşüncenin) yarısıdır. Ana babasını üzen onlara isyan etmiş sayılır. Kim başına gelen musibetten yakınır ve döğünürse, eciri yok olur (mükâfâtını alamaz). Güzel davranış ancak güzel ahlâk ve dindarlıkla kemâle erer. Allah Teâlâ sabrı, musibet miktarınca verir. Rızkı da geçinecek kadar verir. Kim geçiminde ölçülü davranır (ve israf etmezse) Allah onun rızkını artırır. Kim de israfa dalar, saçıp savurursa Allah ona rızkı (ve huzuru) haram eder".

Cafer-i Sâdık'ın, Oğlu Musa'ya Verdiği Öğütler

Heysem, Câfer-i Sâdık'ın ashabından olan bir zattan şu olayı naklediyor:

Cafer'in yanına geldim. Musâ'ya öğüt veriyordu. Ona şunları söyledi:

"Oğulcağızım! Öğütümlü tut, sözümü unutma! Eğer bu nasi-hatleri dinler ve gereğini yaparsan, mutlu yaşar, hamdederek vefat edersin.

Oğulcuğum! Payına düşen rızka razı olan, kimseye muhtaç olmaz. Gözünü başkasının elindekilere diken mutsuz ve perişan olarak ölür. Allah'ın taksim ettiği rızka razı olmayan Allah'ın takdirini karalamış, itham etmiştir. Kendi kusurunu küçük gören, başkasının kusurunu büyüttür. Başkasının hatasını büyültmeyen, kendi hatasını idrak eder ve büyük görür.

Oğulcağızım! Başkasının günahlarını ortaya dökenin kendi evindeki günahlar bir bir açığa çıkar. Zulüm kılıcını çeken, o kılıcın kurbanı olur. Kardeşinin kuyusunu kazan, o çukura düşer. Sefih ve aşağılık insanlarla içli dışlı olan, cüceleşir. Âlim ve bilge insanlarla beraber olan, akıllı ve ciddi olur. Kötülük ve çirkinliğin girip çıktığı yerlerde dolaşan, itham altında kalır.

Oğulcağızım! İnsanları hor görme, yoksa bir gün seni de hor görürler. Seni ilgilendirmeyen şeylere karışma, sonra o işten ezik ve başın eğik olarak çıkarsın!

Oğulcağızım! Senin lehine de olsa, aleyhine de olsa gerçeği söyle! Böylece akranların arasında güvenilir biri olursun.

Oğulcağızım! Allah'ın Kitabı'nı oku! İslâm'ı anlat! İyiliği emret, kötülükten sakındır. Senden kaçıp uzaklaşana sen yaklaş. Seninle konuşmayanla sen konuş. Sana soru sorana cevap ver.

Sakın ha, gıybet etme! Dedikodu ve gıybet kalplere kin bağlatır. İnsanların ayıbını araştırmayasın! İnsanların ayıbını araştıran adam sonunda başkalarına hedef olmaktan kurtulamaz.

Oğulcağızım, mükemmel olanı istiyorsan, onun kaynağına koş! Zirâ iyi olanın bir kaynağı vardır. Bu kaynağın kökleri ve bu köklerin damarları vardır. Damarlar sonunda meyve verirler. Her

sağlam kökün elbet tatlı bir kaynağı vardır.

Oğulcağızım! Eğer ziyarete niyetliysen, hayırlı insanları ziyaret et! Sapkın ve azgınları (dost bilip) ziyaret etme! Çünkü onlar, içinden su fışkırmayan sert kayalar gibidirler. Yapraksız ve meyvesiz ağaca benzerler. Çimeni ve ekini olmayan çorak toprakları andırırlar".

Musâ'nın oğlu Ali, babasının bu öğütleri ölünceye kadar tuttuğunu söylüyor.

Allah Korkusu, Yerinde Sükût, Cehalet, Yalan, Sadece Rabba Sığınma ve Kâbe Duasına Dâir

Âiz b. Habîb, Cafer b. Muhammed'den naklediyor:

"Takvâdan daha güzel azık, susmaktan daha güzel haslet, cehaletten daha yıkıcı bir düşman, yalancılıktan daha şifasız bir hastalık yoktur".

Caferi Sâdık şöyle duâ ederdi:

"Allah'ım! Beni sana boyun eğdirerek yücelt! Sana karşı günah işleyerek alçalmaktan koru beni! Allah'ım! Bana yetecek kadar rızık ver".

Nasr b. Kesîr anlatıyor:

Ben ve Süfyânı Sevrî, Cafer'in yanına geldik. Ona şöyle dedim:

"Beytullah'a gitmek istiyorum. Bana biraz duâ öğret ki, orada duâ edeyim". Cafer şöyle dedi:

"Kâbe'ye vardığında, elini duvara koy ve şöyle de: 'Ey öncesi olmayan! Ey sesleri duyan! Ve ey ölümden sonra kemiklere yeniden et giydiren!'. Sonra ne istiyorsan onu söyle".

İyiliği Üç Şey Mükemmel Kılar

Yahya b. Furât anlatıyor:

Cafer b. Muhammed, Süfyânı Sevrî'ye şöyle dedi:

"Bir iyilik ancak üç şeyle kemâle ulaşır. Hemen yapılmalı,

riyâdan uzak olmak ve gizli tutulmalıdır”.

Câfer'in Hadis Aldığı Kimseler, Ondan Hadis Alanlar ve Rivâyetleri

Cafer b. Muhammed babasından, Atâ b. Rebah'tan, İkrime'den, Ubeydullah b. Ebî Râfî'den ve Abdurrahman b. el-Kâsım'dan hadis rivayet etmiştir.

Caferi Sâdık'tan hadis rivayetinde bulunan birçok tâbif vardır. Bunlar arasında Yahya b. Said el-Ensâri, Eyyub es-Sahtiyânî, Ebân b. Tağleb, Ebf Amr b. el-Ulâ ve Yezîd b. Abdullah b. el-Hâd da bulunur. Büyük imamlardan olup Caferi Sâdık'tan hadis rivayetinde bulunanlar arasında, Mâlik b. Enes'i, Şu'be b. Haccac'ı, Süfyanı Sevrî'yi, İbn Cüreyc'i, Abdullah b. Amr'ı, Ruh b. Kasım'ı, Süfyan b. Uyeyne'yi, Süleyman b. Bilal'ı, İsmail b. Cafer'i, Hâtım b. İsmail'i, Abdülaziz b. Muh-tar'ı, Vehb b. Halid'i ve İbrahim b. Tehman'ı sayabiliriz.

Müslim b. Haccac Sahîh'inde, onun hadisini delil getirmiş, ondan hadis rivayet etmiştir.

Süfyanı Sevrî, Cafer b. Muhammed'den, o babasından, o da Câbir'den rivayet ediyor:

Peygamber (s.a)'in telbiyesi (Lebbeyk deyişi) şöyleydi:

“Lebbeyk Allahümme lebbeyk. lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk. İnne'l-Hamde ve'n-Ni'mete leke ve'l-Mülke lâ Şerîke lek”.

“Sana itaat ederek ey Allah'ım, senin itaatine sarılarak (geldik). Senin ortağın yok! Sana sarılıyoruz. Bütün övgüler, sanadır. Nimet ve mülk senindir. Senin ortağın yok!” (Sahîh hadis).

Cafer b. Muhammed babasından, o da Câbir'den naklediyor:

Peygamber (s.a) Safa'ya niyetlenerek mescitden çıkıyordu. Şöyle buyurdu:

“Allah'ın başladığı ile başlayalım”. Ve Safa'dan başladı (Sahîh Hadis).

Cafer, babasından, o da dedesi Hz. Ali (r.a)'den rivayet ediyor:

Peygamber (s.a) şöyle buyurdu:

"Ya Ali! mazlumun bedduâsından sakın. Çünkü o hakkını ancak Allah'tan ister ve Allah hak sahibine hakkını vermekten geri durmaz" (Bu hadis Garîb derecelidir).

Cafer b. Muhammed, Atâ b. Ebî Rebah'tan, o da Âişe (r.a)'den rivayet ediyor:

Peygamber (s.a)'in yüzünde rüzgârlı ve bulutlu günlerde sıkıntılı bir hava olur, öne ve geriye birkaç adım atar, eğer yağmur yağarsa sevinir ve sıkıntısı dağılırdı. Ona bu davranışının sebebini sordum. Şu cevabı verdi:

"Bu havanın ümmetim üzerine salıverilecek bir azap olmasından korkardım"⁽¹⁾.

Cafer b. Muhammed babasından o da Yezîd b. Hürmüz'den naklediyor:

Necdet, İbni Abbas'a bir mektup yazdı ve beş şeyi sordu:

"Peygamber (s.a) kadınlarla beraber savaştı mı? Çocukları öldürdü mü? Yetimin yetimliği ne zaman biter? 'Humus' (beşte bir) kime verilir?"

İbn Abbas da ona, şu cevabı yazdı:

"Peygamber (s.a) savaşırken kadınlar da savaşta yer alıyor, yaralıları tedavi ediyorlar, ganimetten hediyelerini alıyorlardı.

Peygamberimiz (s.a) hiçbir zaman çocuk öldürmemiştir. Yetimin, yetimliği ancak zayıflığı ve çaresizliği sona erince biter, isterse ihtiyar olsun. Kendine sahip çıkabileceği, diğer insanlar gibi kendine bakabileceği an gelince yetimliği biter.

Humus⁽²⁾ (ganimetin beşte biri), o bize aittir. Ama, kavmimiz bizi bundan alıkoymuştur" (Sahîh hadis, Müslim, Ka'nebi'den rivayet etmiştir).

Cafer, Ubeydullah b. Ebî Râfi'den, o da Misver b. Mahrama'dan naklediyor:

Peygamber (s.a) buyuruyor ki:

"Fâtıma benden bir parçadır. Onu üzen beni üzmüştür. Onu

(1) Buhârî ve Müslim.

(2) Bkz. Enfal sûresi, 41. Ayetinin meâl ve tefsiri.

ferah tutan beni sevindirmiştir" (1).

Cafer, Abdurrahman b. Kasım'dan, o babasından, o da Âişe (r.a)'den rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a) zevceleri için de bir sığır kurban etti"(2)

Allah (c.c) Cafer-i Sâdık'a rahmet eylesin.

MUHAMMED B. ABDURRAHMAN B. MUGÎRE (R.H)⁽³⁾

Muhammed b. Ömer anlatıyor:

Muhammed b. Abdurrahman'ın künyesi Ebu'l-Hâris'dir. Hicri 80 yılında doğan Muhammed din hususunda insanların en titizlerindendi. Bazıları onu kaderî olmakla itham etse de, o bu suçlamayı haketmemiştir. Gece namazlarını hiç kaçırmazdı. Kardeşinin naklettğine göre bir gün oruç tutar bir gün verdi. Gıdası sadece zeytinyağı ve ekmekti.

Muhammed bir gün Medine Valisi Abdülmüvâzid b. Ali'nin huzuruna çıktı. Vali; *"Sen hiç gösteriş yapmıyor, yağ çekmiyorsun"* dedi. Muhammed yerden bir çöp parçası alarak; *"Vallahi bana göre insanlar şu çöpten daha değersizdirler"* dedi.

Muhammed H. 159 yılında, 79 yaşındayken, Kûfe'de vefat etti.

Hadis hafızı Ahmed b. Ali, Muhammed'in İkrime'den, Nâfi'den, Said el-Makberî'den, Ebu'z-Zinâd'dan, Muhammed b. Münkedir'den ve Zührî'den hadis rivayet ettiği bildiriyor. Onun fıkıh ilmini bilen, yanlışları söylemekten çekinmeyen biri olduğunu söylüyor.

Ahmed b. Hanbel, Muhammed'in Said b. Müseyyeb'e çok benzediğini söylüyor.

Allah (c.c) ona rahmet eylesin.

(1) Buhârî ve Müslim.

(2) Buhârî ve Müslim.

(3) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.2, s.118.

MUS'AB B. SÂBİT (R.H)⁽¹⁾

Zübeyr b. Bükar, Mus'ab'ın, zamanının en âbid şahsiyeti olduğunu, elli yıl boyunca aksatmadan oruç tuttuğunu söylüyor. Zübeyr, Yahya b. Miskin'den naklediyor:

"Mus'ab b. Sâbit'ten daha çok secde ve rûkû eden birini tanı-mıyorum. O, tüm zamanlarını oruçla geçirir, her gün bin rekât na-maz kılar."

Muhammed b. Sa'd'ın bildirdiğine göre Mus'ab, H. 156 yılın-da vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin.

İMAM MÂLİK (R.H)

Künyesi Ebu Abdullah'tır. Babasının adı; Enes b. Mâlik'dir. Babası Yemen'li Züesbah kabilesinden annesi de yine Yemen menşeli Ezd kabilesindendir. Annesinin adı Aliye bt. Şürayk'tır.

Babası soy itibariyle Cahiliye Devri'nin Himyer krallarından birine kadar uzanır. Eski alimlerimiz İmam Mâlik'in babasının kim olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bazıları bu zatın, Bedir hariç Peygamber Efendimiz'le beraber tüm gazvelere katılan sa-habi Enes b. Mâlik olduğunu söylerken⁽²⁾ diğer alimler onun Pey-gamberimiz vefat ettikten sonra müslüman olan biri olduğunu söy-lemişlerdir⁽³⁾.

Doğum tarihi konusunda da ihtilaf olmasına rağmen en sahih rivayete göre Hicretin 93. yılında Medine'de doğmuştur⁽⁴⁾.

İmam Mâlik'in dedesi Mâlik, Yemen'li bir valinin zulmüne dayanamayarak Medine'ye gelip yerleşmiş ve Kureys'e mensup olan Beni Teym b. Murra kabilesiyle komşu olmuştur. Daha sonra bu kabilenin üyeleriyle dostluk anlaşması (vela) yapan dede Mâlik onların desteğini elde etmiştir. Bazıları dede Mâlik'in Sahabe'den hadis rivayeti alan ve Hz. Osman döneminde *Mushaf-ı Şerif*'in

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c.2, s.119.

(2) Bkz. İbn Ferhun, *ed-Dibac*, s.17.

(3) İbni Hacer, *el-İsâbe fi Temyizi's-Sahabe*, c.7, s.141.

(4) Fuad Sezgin, *Târîhu't-Türâsi'l-Arabî*, c.1, Bölüm 3 (Fıkah) Orij.s.457-458.

toplanıp yazılmasında rol alanlardan biri olduğunu söylerler⁽¹⁾.

İmam Mâlik'in babası Enes'in esas meşguliyeti ilim değildi. O, ok yapma sanatını iyi bilen tecrübeli bir zanaatkârdı.

İmamın annesi Aliye hakkında birçok farklı rivayet bulunduğundan belirttiğimiz nesebinden başka bilgiye sahip değiliz.

İmam Mâlik'in amcası Ebu Süheyl, rivayet ilmine çok önem veren biri olup meşhur hadisçi İbni Şihab ez-Zühri'nin hocaları arasındadır. İbni Şihab'la bu zat arasındaki ilişki, hoca talebe ilişkisinden çok arkadaşlar arası bir sohbet havasını taşıyordu. Zira ikisinin de yaşları birbirine yakındı. İbni Hacer el-Askalânî *Buhârî*'nin şerhi olarak yazdığı *"Fethü'l-Bâri"* adlı eserinde şöyle diyor:

"Ebu Süheyl, İsmail b. Cafer'in hocasıdır. O, Zühri'nin de hocaları arasında sayılıp Zühri'nin talebeleri de ona yetişmiştir. Ebu Süheyl, Zühri'den sonra vefat etmiştir"⁽²⁾.

İmam Mâlik'in Nadr adlı bir kardeşi vardı. Bu genç hadis tahsil etmiş, tâbiîn büyüklerinden ilim almıştı. Mâlik, rivayet ilmine yöneldiği zaman ağabeyi Nadr, Sahasında şöhrete ulaşmış biriydi. Bu yüzden Mâlik'e bu sıralarda *"Ahu Nadr"* (Nadr'ın kardeşi) diye hitab ediyorlardı. Zaman geçti ve İmam Mâlik hadis ve fıkhta otorite olmaya başlayınca ağabeyi gölgede kaldı. Bu sefer Nadr'a *"Ahu Mâlik"* (Mâlik'in Kardeşi) demeye başladılar.

Görüldüğü gibi İmam Mâlik'in her yanı ilimle çevriliydi. Bir kere Medine, Peygamber (s.a) efendimizin hicret ettiği, devlet kurduğu yerdı. Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman devirlerinde devletin merkezi burasıydı. *Kur'an* ve Rasûlullah'ın sünnetinden çıkartılan islâmi hükümlerin birçoğunda ittifakın sağlandığı Hz. Ömer devrinde Medine başşehir idi. Emeviler devrinde de ilim adamlarının merkeziydi burası. Abdullah b. Ömer kendisine danışan Abdullah b. Zübeyr ile Abdülmelik b. Mervan'a şöyle diyordu: *"Eğer akıl danışmak (ve isabetli kararlar vermek) istiyorsanız Hicret ve Sünnet yurdu olan Medine'den ayrılmayınız"*.

(1) el-Hazrecî, *et-Tezhib*, c.2, s.260.

(2) İbni Hacer el-Askalânî, *Fethü'l-Bâri Şerhü'l-Buhârî*, c.4, s.80.

İlim Tahsili ve Hocaları

İmam Mâlik önce *Kur'an-ı Kerim*'i hıfzetmiş ve ailesinden, amcası ve ağabeyi gibi ilim meclislerinde bulunmayı talep etmiştir. Bazıları ise İmam Mâlik'in gençliğinde güzel şarkı söyleyen bir arkadaş grubu içinde yaşadığını ama annesinin nasihatıyla bu yoldan dönüp kendini ilme verdiğini söyler⁽¹⁾. Sonuçta ilme azmetmesi anneyi sevindirir, yavrusuna en güzel elbiseleri giydirir, sarığını sarar ve ona şöyle der : *"Haydi, şimdi git oku ve yaz.."*. Annesi Mâlik'in sadece kıyafetine önem vermemiş, aynı zamanda onun ilim tahsil edeceği hocaları da seçmiştir. O oğluna şöyle derdi:

"Rabta'ya git onun ilim ve edebini öğren". İmam Mâlik'in çağdaşları arasında biri şöyle diyor: *"Mâlik'i Rabta'nın ders hal-haşında gördüm, kulağında küpe vardı"*. O devirde Şerf denilen bu küpe erkek çocuklara takılırdı⁽²⁾.

İmam Mâlik'in başlıca hocaları altı tanedir:

1. Topal A'rac lakaplı Abdurrahman b. Hürmüz (İbni Hürmüz).
2. İbn Şihab ez-Zühri.
3. Rabia b. Ferrâh (er-Re'y).
4. Nâfi.
5. Ebu Zinâd.
6. Yahya b. Said.

Bazıları İmam Mâlik'in Caferi Sâdık'tan ders aldığını söylerler. *ed-Dibac* müellifi İbni Ferhun'un dediği gibi eğer İmam Mâlik'in astronomi ve matematik dalında kitapları varsa büyük bir ihtimalle bunları Caferi Sâdık'tan almıştır. İmam Mâlik, Caferi Sâdık'ı anlatırken şöyle der:

"Muhammed b. Bakır'ın oğlu Caferi Sâdık'a gelirdim. Çok nüktedan bir zattı. Rasûlullah (s.a) anıldığında solar, rengi atardı. İbadete azamî gayret sarfeden bu temiz insanı daima üç halden bi-

(1) Fuad Sezgin, *Târîhu't-Türûs'il-Arabî*, c.3., Bölüm.3, s.129. Aldığı kaynaklar: *el-Eğâni*, c.4, s.39. (Bulak Baskısı), *es-Sankiti*, s.22.

(2) Prof.Muhammed Ebu Zehre, *İslâm'da Fıkâh Mezhepler Tarihi*, çev. Abdülkadir Şener, s.257.

rinde göürdüm: Ya namaz kılar, ya oruç tutar, ya da Kur'ân okurdu. Bir kere dahi abdestsiz olarak Rasûlullah (s.a)'tan hadis rivayet etmedi. Mütevazî, muttaki, zahid bir bilgindi o..."⁽¹⁾

İmam Mâlik zamanındaki tüm ilimlere ilgi duymuş ama insanlar arasında sadece Hz. Peygamberin ilmini, yani hadis ve sahabe amelini neşretmiştir. Farklı görüşlere sahip birçok grup hakkında malumat sahibi olmasına rağmen, halka en uygun şeyi anlatmasını bilmıştır. Zaten Medine'yi bir Basra ya da Kûfe ile karıştırmak gerekir. Ama şunu iyi bilmek gerekir ki Medine'de de Rey ekolüne sahip üstadlar ve öğrencileri bulunuyordu.

İmam Mâlik'in en başta andığımız altı hocası da Rasûlullah'ın sünnetini ve Sahabe'nin görüşlerini iyi bilen insanlardı. Ama bir bölümü hadis ve âsar konusunda derinleşmiş, bu sahaya meyyal idiler. Nâfi, Ebu Zinad, İbni Şihab ez-Zühri bunlardandır. Diğer bir kısmı ise fıkıhda üstündüler. Rabîatü'r-Rey, Yahya b. Said el-Ensâri gibi. İbn Hürmüz ise Mâlik'in İslâm kültürünün, oluşmasında önemli katkısı bulunan bir hadisçiydi. Önce ondan başlayalım:

Abdurrahman b. Hürmüz

Asıl adı Ebu Bekir Abdullah b. Yezîd'dir. Hicri 148 senesinde vefat etmiştir. Mâlik'in yetişmesinde, ilmi karakterinin oluşmasında en çok emeği geçen zattır. Şöyle diyor Mâlik:

"İbni Hürmüz'ün evine sabahleyin giderdim. Gece oluncaya kadar çıkmaz ilim öğrenirdim"⁽²⁾. Mâlik 7-8 sene civarında sürekli sadece ondan ders aldı⁽³⁾. Taberî, Muhammed b. Hasan b. Zebak'dan rivayetle Mâlik'in şöyle dediğini anlatır:

"İbni Hürmüz'ün evine geldiğimde hocam cariye emreder, bizi kimse rahatsız etmezdi. İbn Hürmüz bu ümmetin ilk zamanlarını anlatır. Sonra ümmetin başına gelen felâketlerden ötürü ağlardı. Sakalı gözyaşlarından ıslanırdı"⁽⁴⁾.

İbni Hürmüz'un anlattıkları arasında hazmı güç, ince bilgiler

(1) el-Kadı İyad, *Medârik*, s.210.

(2) İbni Ferhun, *ed-Dibac*, s.20.

(3) el-Kadı İyad, *Medârik*, s.118.

(4) İbni Cerir et-Taberî, *Târikü'l-Ümm ve'l-Mulâk*, c.9, s.229.

de vardı. Bunları Mâlik'ten başkasına anlatmazdı. Sapık akımlara karşı verdiği cevapları Mâlik'ten başkasına bildirmezdi.

İbni Hürmüz'ün hayatı hakkında geniş bir bilgi yoktur tabakat kitaplarında. Yalnız Taberî, bu muhterem zatın, Halife Ebu Cafer el-Mansur'a karşı isyan eden Ehli-Beyt'ten Nefs-i Zekiyye adıyla bilinen Muhammed b. Abdullah'ı desteklediğini kaydediyor. Taberî, Abdullah b. Berkî'den naklediyor⁽¹⁾:

Ebu Cafer taraftarı olan İsa'nın tayin ettiği komutanlardan biri savaş bittikten sonra yanına bir grup adam alarak İbni Hürmüz'ün evini aramaya koyuldu. Onu buldular ve İsa'nın huzuruna getirdiler. Ama İbni Hürmüz son derece soğukkanlıydı.

İsa sordu:

"Ey İhtiyar! Öğrendiğin bunca fıkıh ve ilim seni isyan edenlere katılmaktan alıkoymadı mı?"

İbni Hürmüz şu cevabı verdi;

"İmtihan herkesi sarmıştı, biz de onların arasındaydık!"

Komutan:

"Tamam, gidebilirsin sağsalım!" dedi.

Bu rivayetten anlıyoruz ki İbni Hürmüz beldesinde fıkıh ve rivayet ilimlerinde şöhrete ulaşmış biriydi.

İbni Şihâb ez-Zühri (ö. 124 H.)

Zamanının Medine'deki en büyük alimlerindendi. O, hadis toplayarak ilk risale tedvin edenlerden sayılmaktadır. İbni Şihab ez-Zühri'nin Şam Emevileri ile arası iyiydi. Ama bu iyi münasebet Onu gerektiği zaman devleti uyarmaktan alıkoymamıştır.

Daha önce Şam'da kadılık ve fetva makamlarında görev alan İbni Şihâb ez-Zühri, Medine'ye geldiğinde talebelerin hücumuna uğradı. Bunların arasında Mâlik'de vardı. *Muvatta* adlı eserinde Mâlik, İbni Şihab ez-Zühri'den 132 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan 92 tanesi müsned diğerleri münkâtı mürsel nitelikte hadislerdir⁽²⁾.

(1) Taberî, *Tarih*, c.9, s.230.

(2) İbni Abdilberr, *Tecridü't-Temhid*, s.116. Ayrıca bu ciltteki Zühri maddesine bakınız. (Çev.)

Leys b. Sa'd, Mâlik'e yazdığı mektupta şöyle diyor: "...Onlardan sonrakiler ihtilafa düştüler... Medine'ye gelenlerin başında İbni Şihâb ve Rabia b. Ebi Abdurrahman vardı."⁽¹⁾

Rabia b. Ebi Abdurrahman (ö. 136 H.)

Mâlik'in fıkhi kabiliyetinin gelişmesinde en büyük payı olan hocasıdır. Vefat ettiği çok üzülen Mâlik, onun hakkında şöyle diyordu: *"Rabia öldükten sonra fikhin tadı kaçtı"*⁽²⁾.

Sevvâr b. Abdullah şöyle diyor:

"Rabia'dan daha bilgili birini görmedim"⁽³⁾. İmam Mâlik, Rabia'nın derslerine katılır ve ondan hadis rivayet ederdi. Leys'in Mâlik'e yazdığı mektuplardan anlıyoruz ki Mâlik bu sıralarda küçük değildi. Rabia'nın meclisinden ayrıldığında birçok meselede kendi muhakemesini yürütecek bir fikri olgunluğa gelmişti⁽⁴⁾. Mâlik, Rabia'nın ilim meclisine çok uzun bir süre devam etmiş ve ondan 12 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan 5'i Müsned 1'i mürsel'dir⁽⁵⁾.

Rabia, İmam Mâlik'in hocaları içerisinde Zührî'nin karşı kutbunda yer alan biridir. Rabia Medine fakihleri arasında bulunmasına rağmen reye önem vermiş, güzel konuşmasını bilen lafı gediğine koyan biriydi. Çağdaşları arasında onu kıskananlar Rabia'yı gevezelikle itham etmişler onu anlayamamışlardır. Rabia; *"suskun kimse, uyuyanla dilsiz arasında birisidir"* derdi. Onu eleştiren muhalifleri arasında yer alan Leys bile onun hakkını vererek, Rabia'nın asaletini, aklını, faziletini ve dostlarına karşı güzel davranışını, vefakârlığını teslim etmiş, ona hayır duâda bulunmuştur.

(1) İbnü'l-Kayyim, *İlâmu'l-Muvakkîn*, c.3, s.83.

(2) İbni Hallikan, *Vefeyât*, c.1, s.183.

(3) A.y.

(4) İbnü'l-Kayyim, *a.g.e.*, c.3, s.84.

(5) İbni Abdilberri, *a.g.e.*, s.34.

Nâfi, İbni Ömer'in Azatısı (ö. 120 H.)

Mâlik, İbni Ömer'in mevlası olan Nâfi'den de rivayette bulunmuştur. Nâfi, Ömer b. Abdülaziz'in halk *Kur'an* ve Sünneti öğretilsin diye Mısır'a gönderdiği âlim bir insandır⁽¹⁾. Nâfi'nin lakabı "Medine Fakihî" idi. İmam Mâlik, Abdullah b. Ömer'in fikhını Nâfi'den öğrenmiştir. Hadis rivayetinde "altın senet" diye tanımlanan tüm hadisçilerin güvenle baktığı bir ravi zinciri vardır ki Nâfi bu zincirin orta halkasıdır. Bu senette Mâlik, Nâfi'den, Nâfi, İbni Ömer'den hadis rivayet eder. Ebu Davud bu senedi en sağlam hadis nakil zinciri olarak kabul etmektedir.

İmam Mâlik daha çocukken öğle vakti ateş gibi sıcakta altın- da Nâfi'nin evine koşar, ondan ilim alırdı. Sertliğine, azarlarına hiç aldırılmaz, onun peşini bırakmazdı⁽²⁾. Ehli Hadis'in Nâfi'ye verdiği önem İbni Hallikan tarafından da vurgulanmıştır⁽³⁾. İmam Mâlik, *Muvatta'*'sında Nâfi'den 80 hadis rivayet eder⁽⁴⁾.

Ebu Zinad Abdullah b. Zekvan (ö. 130 H.)

Ash Hemedanlı olup Mevâli'dendir. Adaletiyle ikinci Ömer diye vasıflandırılan Ömer b. Abdülaziz tarafından haraç toplamak üzere Irak'a tayin edildi. Bilindiği kadarıyla fikhını hadise dayandırmıştır. Rey ile değil rivayet ile şöhret bulanlardandır. Ebu Zinad'ın Abdurrahman adlı oğlu Tâbiûn'dan yedi fakihin görüşlerini bir kitapta toplamıştır. İmam Mâlik'in bu zat ile tanışıp tanışmadığını bilmiyoruz⁽⁵⁾.

Yahya b. Said el-Ensârî (ö. 132 H.)

İmam Mâlik'in iki rey hocasından biridir. Yahya Medineli olup Ensar soyundandır. Nesebi Neccaroğulları'na kadar gider. Medine'de kadılık yapan Yahya "Fukahâ-i Seb'a" diye bilinen, yedi fa-

(1) Zehbi, *Tezkiretül-Huffaz*, c.1, s.94.

(2) İbni Ferhun, *ed-Dibac*, s.20.

(3) İbni Hallikan, *Vefeyât*, c.2, s.151.

(4) İbni Abdilberr, *Tecridü't-Temhid*, s.170.

(5) Prof.Muhammed Ebu Zehre, *İmam Mâlik*, Çev. Osman Keskiöğlu, s.113.

kihden ilim aldı. En çok da Said b. Müseyyeb'den ve Kasım b. Muhammed'den ilim aldı. Zührî, Evzâf, Mâlik, Süfyan b. Uyeyne, Süfyan-ı Sevrî ve başkaları ondan ilim aldılar, ders okudular⁽¹⁾.

Ahmed b. Hanbel Yahya b. Said'in son derece güvenilir biri olduğunu söyler. Mâlik, Yahya b. Said'den bir müddet ders almış, daha sonra Tâbîfenden naklölunan eserlere karşı çıkıyor diye ona muhalefet etmiştir. Tıpkı Rabia'ya muhalefet ettiği gibi.

İmam Mâlik'in Yaşadığı Devir ve Rivâyete Olan Titizliği

İmam Mâlik devrinde İslâm Âlemi'nde iç karışıklık zaman zaman had safhaya çıkıyordu. Ceberrut idarecilere karşı isyanlar oluyor, bazen de isyancılar işi azıtarak çoluk çocuk demeden insanları kılıçtan geçiriyorlardı. İdare Emevilerden Abbasilere geçiyordu. Bazen kimin ne yaptığı belli olmuyordu. Haksızlığa uğrayan insanlar içinde şereflice ayaklanan ve ölenler olduğu gibi çapulcu azgınlar da ortahğı kana buluyordu.

İmam Mâlik böyle bir ortamda suskun kalmayı tercih ettiyse de bazı rivayetlere göre Muhammed b. Abdullah'ın kıyamına destek verdiği gerekçesiyle Abbasilerin zulmünden kurtulamamıştır. Ona dayak atmışlar, hapsedmişlerdir. Bazıları da Halife Mansur'un teklif ettiği kadılığı kabul etmediği için Mâlik'in mihnete ve işkenceye maruz kaldığını ileri sürerler⁽²⁾. Bu konuda başka rivayetler de vardır.

Abbasilerin Mâlik karşıtı tutumları uzun sürmedi. Onun kıymetini anladılar. Onun gibi daha birçok âlimin desteğini kazanmak için çalıştılar. İmam Mâlik'e hediyeler gönderdiler. Mâlik'in yaşam standardı yükseldi.

Mâlik adaletli davranması ölçüsüyle Halife'den hediye alırdı. Ama vali vb. diğer görevlilerden kesinlikle hediye almazdı. Bu hususta Ebu Hanife'den ayrılmaktadır. Ebu Hanife hiçbir devlet yetkilisinden hediye almamıştır. Bu iki farklı ictihadın farklı sebepleri vardır.

(1) el-Hazrecî, *Tezhibu Tehtibü'l-Kemal*, c.2, s.264.

(2) Bkz. İbni Cerir et-Taberî, *Tarih*, c.9, s.206. İbni Ferhun, *ed-Dibac*, s.20, 28

İmam Mâlik'in rivayete sarılmasına gelince, zamanında birçok sapık fırka teşekkül etmişti ve o İslâm'ın merkezine yakın oturanlardandı. Dolayısıyla bu fırkalara karşı mücadele ederken Medine ehlinin ameline sarılmakla belki de en iyisini yaptı. Zira diğer beldelerde fırkaların daha da çoğaldığı yerlerde yaşayanlar doğruyu aramak için merkeze yani Medine'ye koşuyorlardı. İmam Mâlik sahih rivayet zincirleri bulmada diğer imamlardan daha şanslıydı, bu yüzden rivayete sarıldı diyebiliriz. Ama onun rivayete sarılması her rivayeti alıp hüccet kabul ettiği anlamına gelmez. İmam Mâlik râvi konusunda son derece sert ve dakik bir eleştiriciydi. İmam Şâfiî şöyle diyor:

"Mâlik bir hadiste azıcık şüpheye düşse tümünü birden atardı"⁽¹⁾.

İbni Ebî Üveys, Mâlik'in şöyle dediğini naklediyor:

"Bu ilim; dindir! Kimden aldığınıza çok dikkat ediniz. Ben şu mescidlerde 'Allah Rasûlü diyor ki' diye lafa başlayan belki de yetmiş kişi gördüm ama hiçbirinden zerrece bir şey alıp kabul etmiş değilim! Belki onlardan birine devlet hazinesini teslim etsen kesinlikle hiyanet etmez, ama yine de bu işi (peygamber sözünü nakletmeyi) şanına yakışır bir şekilde yapanlardan değildir"⁽²⁾.

İmam Mâlik kendisine sorulan bir soruya hemen cevap vermez, uzun uzun düşündürdü. İbnü'l-Kâsım, Mâlik'in şöyle dediğini naklediyor:

"On seneden beri bir mesele hakkında hâlâ sonuca varamadım. Kafamda bir görüş diğerine galebe çalmıyor ki istikrarlı bir cevap vereyim. Bazen bir mesele sorulur da tüm gecemi uykusuz geçiririm onu çözmek için..."⁽³⁾.

Kısaca İmam Mâlik'in sağlam habere, Medine ehlinin örfüne ve mesâlih'e büyük önem atfettiğini biliyoruz.

İmam Mâlik'in Ev Hayatı ve Ders Okutma Usûlü

İmam Mâlik zengin olduktan sonra yine dengeli bir yaşam tutturdu. Ne herşeyini savurup ailesini aç bıraktı, ne de zenginliğin

(1) İbni Ferhun, *ed-Dibâc*, s.25.

(2) İbni Ferhun, *a.g.e.*, s.21.

(3) İbni Ferhun, *a.g.e.*, s.23.

aldatıcı yanına kandı. O para biriktirmeyi hiç sevmezdi. Birçok hediye almasına ve kendi geliri iyileşmesine rağmen öldüğü zaman geriye bir şey bırakmadı. Zirâ yemesine içmesine dikkat eder, evini temiz ve düzenli tutardı.

İmam Mâlik'in kendine has bir yemek zevki vardı. Kuru, bayat, adi şeyleri yemezdi. Et yemeye dikkat eder, etin ucuz olduğu Hicaz mıntıkasında olmasına rağmen her gün iki dirhemlik et alırdı⁽¹⁾. Meyvelerden muzı severdi. Elbiselerden beyazı seçerdi. Temizliğe de azami dikkat sarfeden İmam Mâlik'in elbisesinde asla leke ve mürekkep damlası görülüş değildi⁽²⁾.

İmam Mâlik dersini vakar ve sükûnla okur, ders esnasında ciddiyete çok önem verirdi. Bu hal onun kabahından veya tabiatının sertliğinden ileri gelmiyordu. Okuttuğu ilmin ağırlığı, Peygamberimizin sözleri onu bu derece saygılı olmaya sevk ediyordu.

Mescidde dersini umuma okurdu. Herkes dinlemeye gelebilirdi. Ama evinde ders okurken hiyerarşiyi gözetirdi. Önce en yakın talebelerine ve dostlarına okur daha sonra orta seviyedeki halka okurdu. İnsanlara anlayışları mertebesinde ilim verirdi⁽³⁾.

İmam Mâlik'in Talebeleri

Abdullah b. Vehb, Abdurrahman b. Kâsım, Eşheb b. Abdülaziz, Esed b. Fûrat b. Sinan, Abdülmelik b. Mâcişûn, Abdullah b. Abdülhakem, Abdüsselam b. Said Sahnun, Abdülmelik b. Habîb, Muhammed Utbî İmam Mâlik'in öğrencilerindendir.

İmam Mâlik'in Eserleri

1) *el-Muvatta*: Bu kitap hem hadis, hem de fıkıh kitabıdır. Denildiğine göre bu kitabın ilk nüshası dokuzbin hadisi içine alıyordu. İmam Mâlik bunu defalarca özetleyerek en son haline getirmiştir⁽⁴⁾. Bu kitapta sıkı alimlerin verdikleri fetvalar da ele alınmıştır. *Muvatta*, getirildiği en son halinde 100 mûsned, 222 mürsel, 613 mevkuf hadisi ve 285 re'yi tâbîf (Tâbîfne dair görüşleri) içermekte-

(1) el-Kadı İyad, *Medârik*, s.106.

(2) el-Kadı İyad, *Medârik*, s.107.

(3) Daha geniş bilgi için bkz: el-Kadı İyad, *Medârik*, s.187, İbn Ferhun, *ed-Dibac*, s.12-30.

(4) Bkz: Ali Abdüllatif, *et-Ta'rtz bi Kitâbi'l-Muvatta*, Kahire 1382 H., s.8.

dir⁽¹⁾.

2) Halife Harun er-Reşid ve veziri Yahya el-Bermekî'ye uyarı mahiyetinde yazılmış bir risale.

Suyâtî bu risalenin İmam Mâlik'e nisbet edilmesine şüpheli bakmıştır.

3) *Mesâil ve Ecvibetühâ*: Bu küçük risaleyi İmam Mâlik'ten rivayet eden Abdullah b. Abdülhakem'dir.

4) *el-Ehâdis*:

İmam Mâlik'in rivayet ettiği fakat *Muvatta*'da olmayan bazı hadisler.

İmam Mâlik'in *Muvatta*'sı ve diğer eserleri hususunda ayrıntılı döküman, elyazmaları ve bu asırdaki yeni çalışmalar için Fuad Sezgin'in eserine müracaat edilebilir⁽²⁾.

Mâlikî Mezhebinin Yayıldığı Alanlar

Mâlikî Mezhebi'nin çıkış yeri Hicaz olmasına rağmen İmam Mâlik'in mezhebi kuzey Afrikalı talebelerinin çokluğu nedeniyle en çok Fas, Tunus, Cezayir ve Endülüs gibi bölgelerde revaç bulmuştur. Şu anda Mısır'da ve Hicaz bölgesinde bir bölüm, Kuzey Afrika'nın da neredeyse tümü Mâlikî'dir. İbni Haldun'un "*Mâlikî Mezhebi bedevî yaşama uygun olduğu için Kuzey Afrika'da yayıldı*" görüşü haksız bir hükümdür. Endülüs'ün resmi mezhebinin Mâlikî oluşunu ve İbni Rüşd, Şâtıbî gibi birçok dehamın Mâlikî usulünü benimseyerek eser ortaya koymasını bedevilikle nasıl açıklayabiliriz ?⁽³⁾

İmam Mâlik'in Vefatı

İmam Mâlik'in vefat tarihini İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*'sinde şöyle kaydediyor:

(1) Ali Abdüllatif, *et-Ta'riız bi Kitâbi'l-Muvatta*, s.16, ayrıca bkz. İbni Abdilberr, *Tecridü'l-Temhîd*, s.20-29.

(2) Fuad Sezgin, *Târihu'l-Türâsi'l-Arabî*, c.1, Böl:3, s.129-140.

(3) İbni Haldun, tarihi yorumlarken her insan gibi birçok hataya düşmüştür. Ama İslâm dünyasının ender yetiştirdiği zekâlardan biri oluşunu kesinlikle takdir etmeliyiz. Onun mezkur hususla ilgili görüşleri için bkz: Mukaddime, s.245. Ayrıca, S. Uludağ tercemesi, s.165 ve 1055.

İbni Ebi Üveys anlatıyor: **İmam Mâlik** ölüm hastalığı esnasında birkaç gün dertlerini açıkça belli etti, şikâyetçi oldu. Ailesinden birine, **Mâlik**'in son nefesinde neler söylediğini sordum, şu cevabı verdiler:

Önce şehadet getirdi, sonra "*Önce ve sonra (tüm zamanlarda) hüküm Allah'ındır!*" dedi ve ruhu kabzolundu...

İmam Mâlik, **Harun er-Reşid**'in hilafeti esnasında, Hicri 179 yılında Rabîu'l-evvel ayının 14. gününde sabaha karşı âhirete geçti. Mübarek nâası **Bakî Kabristanı**'na gömüldü. Vefat ettiğinde 85 yaşlarındaydı. Allah rahmet eylesin⁽¹⁾.

İmam Mâlik'in Meşrebi

İmam Mâlik'in zühd hayatına ve onunla ilgili *Hilye*'de varid olan rivayetlere gelmeden önce şunu belirtmeliyiz ki imamımızın nefis ve mal hususundaki yorumu diğer âbid ve mutasavvıflardan farklıdır. Kitabımızda birbirinden farklı yöntemleri uygulayarak güzele ulaşan birçok veli görmekteyiz. **Şiblî**'nin yolu vecd, **Cüneyd**'inki ince manaları keşf, **İbni Sîrin**'inki nükte ve halka dönüklük, **Hâris el-Muhâsibî**'ninki akla verilen önem, vb. gibi özellikler ile ön plâna çıkmaktadır. Kimi de sabır, az konuşma, insanlara fazla yaklaşmama, yalnızlık sürekli ağılayış, ve hüzn ile bu yolda yürümektedir. Kimbilir belki de onların devirlerinde doğru olan buydu. Ama hepsinin amacı birdi: İlahî rızaya erişmek, Allah'ın sevdiği, değer verdiği bir kul olmak... Ne mutlu onlara ve onlar gibi yaşamak isteyenlere.

İmam Mâlik nefis hususunda şöyle diyor:

"Kendine hayrı dokunmayanın başkasına hayrı hiç dokunmaz. Çünkü insanın kendi nefsi diğer tüm nefislerden öndedir. Onu çarçur edip harcadığında, diğerlerini haydi haydi zayi eder. Ama kendi nefsinin gerçekten takdir eden ve seven biri onu korur, gözetir, ayıplardan uzak kalmaya çalışır"⁽²⁾.

İmam Mâlik, varlıklı olduğu dönemlerde de, yoksulluk içindeyken de dengeyi muhafaza etmenin, ölçüyü tutturmanın en güzel örneğini vermiştir.

(1) *İbnü'l-Cevzî, Şifattü's-Safve*, c.2, s.121.

(2) Bu bölümden, **İmam Mâlik** maddesinin sonuna kadar, *Hilyetu'l-Evlâya*, c.6, s.316-356.

İmam Mâlik'in Mihnетиyle İlgili Rivayetler

Ahmed b. Râşid rivayet eder: **Ebu Davud'u** şöyle derken işittim: "**Cafer b. Süleyman, Mâlik b. Enes (r.a)**'i zorla yapılan boşanmayla ilgili hükmünden dolayı, dövdürdü".

İbni Vehb'den naklediliyor:

İmam Mâlik kırbaçlanınca, tıraş edildi ve bir deveye bindirildi. Ona: "**Kendini yüksek sesle tanı**" denildi. "**Bilmiş olun ki; beni tanıyan tanımuştur, beni tanımayan bilsin; ben Mâlik b. Enes b. Ebi Âmir el-Ashabi Ben, 'zorla yapılan bir boşanma geçersizdir diyorum'**" dedi. Bu sözü **Cafer b. Süleyman**'a ulaştı; **Cafer b. Süleyman**: "**Yetişin ona, indirin onu**" dedi.

el-Fâdıl b. Ziyad el-Kattân anlatıyor:

Ahmed b. Hanbel'e sordum: "**Mâlik b. Enes'i kim kırbaçladı?**". "**Kim olduğunu bilmiyorum**" dedi. "**Zorla yapılan boşanma hakkındaki hükmünden ötürü kırbaçlandı; onu geçersiz saydığı için.**"

İmam Mâlik'in Fazileti, İlmi ve Fıkhı İle İlgili Rivayetler

Ebu Mus'ab şöyle diyor: **Mâlik b. Enes'i** şöyle derken işittim: "**Bu iş için ehil olduğuma, yetmiş âlim şehadet edene kadar, fetva vermedim**".

Halef b. Amr, rivayet ediyor: **Mâlik b. Enes'i** şöyle derken işittim: "**Benden daha bilgili olan birisine: 'Beni zorla boşanma hakkında fetva vermeye ehil buluyor musun?' diye sormadan fetva vermedim. Rabia ve Yahya b. Said'e sordum, bana fetva vermemi emrettiler. Dedim ki: Ya Eba Abdullah (Mâlik b. Enes), seni fetva vermekten menetselerdi, ne yapardın?'. 'Vazgeçerdim'**" dedi. "**Bir kişiye kendisinden daha bilgin olan birisine sormadan, bir şe-ye ehil görmesi yakışmaz**". diye ekledi.

Halid diyor ki: **Mâlik b. Enes'in** odasına girdim. Bana: "**Bak! seccademın -veya hasırımın- altında ne görüyorsun?**" dedi. Bak-tım, bir yazılı kâğıt gördüm. "**Onu oku**" dedi. Bir de ne göreyim; dostlarının onunla ilgili gördüğü bir rüya yazıyor. Rüyayı gören dostu şöyle diyor: "**Hz. Peygamber (s.a)**'i rüyamda mescidinde gör-

düm; etrafına insanlar toplanmıştı. Onlara şöyle dedi: 'Ben sizin için minberimin altında koku veya ilim sakladım. **Mâlik**'e onu insanlara dağıtmasını emrettim'. İnsanlar dağılırlarken şöyle demeye başladılar: 'Öyleyse **Mâlik**, **Rasûlullah** (s.a)'ın emrettiği şeyi yerine getirecektir.'" Sonra **Mâlik b. Enes** ağladı ve onun yanından ayrıldım.

İsmail b. Muzâhim el-Mervezî (İbni Mübarek'in dostlarından biriydi) anlatıyor: "Rüyamda Hz. Peygamber (s.a)'i gördüm. 'Ya **Rasûlallah**, sizden sonra kime soralım?' dedim. **Mâlik b. Enes'e** dedi".

Ebu Abdullah (Leysflerin azathısı) anlatıyor: "Rüyamda, **Rasûlullah** (s.a)'ı mescidde, insanlar etrafında olduğu halde, otururken gördüm. **Mâlik** ise, huzurunda ayakta duruyordu, **Rasûlullah** (s.a)'ın önünde "misk" vardı; ondan avuç avuç alıyor, **Mâlik**'e veriyor, **Mâlik** de insanlara saçıyordu." Mutarrif diyor ki: "Bu rüyayı, ilme ve sünnete ittibayla yorumladım".

el-Müsenne b. Said el-Kasîr rivayet eder:

Mâlik b. Enes (r.a)'ı şöyle derken işittim: "**Rasûlullah** (s.a)'ı görmeden bir gece geçirmedim".

Muhammed b. Rumh et-Tecîbî anlatıyor:

Rasûlullah (s.a)'ı uykuda olan birisinin gördüğü gibi gördüm. "Ya **Rasûlallah**, **Mâlik** ve **Leys** hakkında ihtilafa düştük. Hangisi daha bilgili?" dedim. "**Mâlik**" dedi. "O benim ilmime varis oldu".

Ensarî Medine'nin kadısı Abdullah b. Kerîm anlatıyor: **Mâlik b. Enes**, **İbni Hazm'a** uğradı ve yoluna devam etti. Ona: "Neden böyle yaptın?" denildiğinde, "oturacak yer bulamadım. **Rasûlullah** (s.a)'ın hadisini ayakta dinleyip hıfzetmeyi hoş bulmadım" dedi.

İbni Ebî Üveys rivayet ediyor: **Mâlik b. Enes**, hadis rivayet etmek istediği zaman, abdest alıp yatağına oturur ve sakalını tutardı heybet ve vakar ile yerine temkinli oturup, hadis rivayet ederdi. Ona "Neden böyle yapıyorsun?" denildiğinde, "**Rasûlullah** (s.a)'ın hadisini ta'zim etmeyi seviyorum" Taharetsiz hadis rivayet etmem ve temkinli olarak rivayet ederim". dedi. Yolda ayaküstü veya acele ederek hadis rivayet etmezdi. Ve şöyle derdi: "**Rasûlullah**

(s.a)'tan rivayet ettiğim şeyi iyice anlamayı seviyorum".

Ebu Mus'ab anlatıyor: Mâlik, Rasûlullah (s.a)'ın hadisini temiz olmadan kesinlikle rivayet etmedi.

Nuaym b. Hammad rivayet ediyor: Abdurrahman b. Mehdi'yi şöyle derken işittim: "Yeryüzünde, Rasûlallah (s.a)'ın hadisi için, Mâlik b. Enes'den daha güvenilir kimse kalmadı".

Şu'be anlatıyor:

"Nâfi öldükten bir sene sonra, Medine'ye geldim. Baktım ki, ilim halkası Mâlik b. Enes'e kalmış".

Halid b. Hıdâş anlatıyor: Mâlik b. Enes'i uğurladım. "Bana öğüt ver" dedim. "Allah (c.c)'tan kork ve hadisi ehlinde öğren" dedi.

İbni Vehb rivayet ediyor: Mâlik (r.a): "İlim bir nurdur, Allah (c.c) dilediği yere koyar; çok rivayet etmekle hadis olmaz" dedi.

İbni Mehdi, Mâlik b. Enes (r.a)'den rivayet eder:

"Kıyâmet gününde, âlimlere, peygamberlere sorulan şeylerin sorulacağı haberi geldi bana".

İbni Vehb rivayet ediyor:

Mâlik b. Enes (r.a)'e "İlim tahsili hakkında ne diyorsun?" denildi. "İyi, güzel Fakat, sana sabah vaktinden akşam vaktine kadar, ne lazım olacak ona bak ve ona sarıl".⁽¹⁾

İbni Vehb anlatıyor: Mâlik b. Enes (r.h)'e: Seyyidî (Efendim) diye duâ eden kişinin hükmü soruldu. "Peygamberlerin duâsıyla duâ etmesi hoşuma gider Rabbena, Rabbena." dedi.

Nâfi b. Abdullah anlatıyor: Mâlik b. Enes (r.h) ile kırk veya otuzbeş sene birlikte oturdum. Her gün sabahın erken vaktinde, öğle vaktinin sıcaklığında ve akşam vaktinde ona giderdim; bir insana, asla bir şey okuduğunu duymadım. Maan b. İsa'yı da şöyle derken işittim: "Mâlik b. Enes (r.h)'den naklettiğim bir hadisi, takriben otuz defa veya daha fazla işitmişimdir".

el-Ferâvî rivayet ediyor: Mâlik b. Enes (r.h)'i şöyle derken

(1) Bunda kast edilen, ibadetlerini gereğince yerine getirebilmesi için her müslümana farzı ayn olan ilimdir. (Çev.)

ışittim: "İnsanın kendisine hayrı yoksa; başkalarına da hayrı yoktur".

Mutarریف anlatıyor: Mâlik, bana şöyle dedi:

"İnsanlar benim hakkında ne diyor?". "Dost övüyor, düşman yeriyor" dedim. Dedi ki: "İnsanlar hep böyledir; dostu vardır, düşmanı da vardır. Ancak bütün dillerin aynı şeyi söylemesinden Allah'a sığınırız".

el-Hâris b. Miskîn rivayet ediyor: "Abdurrahman b. el-Kâsım şöyle dedi: "Dinimde iki adama tâbi olurum: Mâlik b. Enes'e; ilmi yönünden, Süleyman b. Kâsım'a; takvası yönünden".

el-Fâdıl b. İsa, rivayet ediyor: el-Kavârîr'i şöyle derken ııittim: "Hammad b. Zeyd'in yanındaydık, Mâlik b. Enes (r.h)'in ölüm haberi geldi. 'Allah (c.c) Abdullah'a rahmet eylesin, dinde büyük bir yeri vardı" dedi.

el-Hasan b. Ömer rivayet ediyor: el-Ka'nebf'yi şöyle derken ııittim: "Süfyan b. Uyeyne'ye uğradık, onu mahzun gördüm. 'Ona Mâlik b. Enes (r.h)'in ölüm haberi geldi' denildi. Sonra Süfyan şöyle dedi: 'Yeryüzünde onun gibi birisi kalmadı!'".

Abdurrahman b. Mehdi, rivayet ediyor: Yahya b. Said el-Kattân şöyle derdi: Mâlik b. Enes (r.h)'e zamanından hiç kimseyi yeğlemem.

Abdurrahman b. Vehb rivayet ediyor: Mâlik b. Enes (r.h)'i şöyle derken ııittim: "Bende öyle hadisler var ki; onları asla kimseye söylemedim. Ne de benden duyuldu ve ölene kadar kimseye söylemeyeceğim".

Muhammed b. er-Rabî rivayet ediyor: İmam Şâfi'yi şöyle derken ııittim: "Hadis Mâlik b. Enes (r.h) tarafından gelirse; ona iki elinle sımsıkı sarılır".

Muhammed b. er-Rabî rivayet ediyor: İmam Şâfi'yi şöyle derken ııittim: "Mâlik b. Enes (r.h) ve Süfyan b. Uyeyne olmasaydı, Hicaz'ın ilmi giderdi".

Süfyan b. Uyeyne, rivayet ediyor: Mâlik b. Enes, hadisin ancak ceyyidini⁽¹⁾ alırdı.

(1) Hasan Li Zâtihi mertebesinden yüksek olmakla beraber sahîh derecesine vardığından tereddüt edilen hadis; sahîh hadis, makbul hadis.

Nuaym rivayet ediyor: İbni Mehdi'yi şöyle derken işittim: "Hadisin doğruluğu hususunda, Mâlik b. Enes'e hiç kimseyi tercih etmem".

Süfyan b. Uyeyne, rivayet ediyor: "Mâlik b. Enes, kendisinden hadis nakledeceği zatlara (rical) seçerdi; herkesten hadis rivayet etmezdi".

Ali diyor ki: "Mâlik b. Enes; kendisinden hadis nakleden zatlara (rical) için, bir güvencedir".

Mâlik b. Enes (r.h) şöyle derdi: "İlim ancak, ne dediğini bilen kimseden alınır".

İshak rivayet ediyor: Mâlik b. Enes (r.h)'i şöyle derken işittim: "İbni Şihab'dan hadisler işittim; bugüne kadar nakletmedim". "Niye Ya Ebu Abdullah?" dedim. "Üzerine bir hüküm terettüb etmediği için" dedi.

Mutarریف el-Medenî rivayet ediyor: Mâlik b. Enes şöyle dedi: "Hadis, Attaf b. Halid gibisinden yazılır mı?! Bu mescidde⁽¹⁾ yetmiş âlime yetiştim; onlardan hiç hadis yazmadım. Hadis, ancak ehlinde yazılır; içlerine işlemiş kişilerden; Ubeydullah b. Amr ve benzerleri gibi".

Habîb b. Zureyk rivayet ediyor: Mâlik b. Enes (r.h)'e: "Tev'eme'nin kölesi Sâlih, Hızam b. Osman ve Gafra'nın kölesi Ömer'den neden hadis yazıyorsun?" dedim. Dedi ki: "Bu Mescid'de Tâbiîn'den yetmiş kişiye yetiştim. İlimi ancak, güvenilir, itimat olunur kimselerden tahsil ettim".

Abdurrahman b. Mehdi rivayet ediyor: Mâlik b. Enes'e bir adamın geldiğini gördüm; bir şeyi günlerce sordu. Cevap alamayınca; "Ya Ebu Abdullah (Mâlik b. Enes), ben artık gitmek istiyorum" dedi. Mâlik b. Enes bir müddet kafasını önüne eğdi, sonra kaldırdı ve şöyle dedi: "Ya Filan, kutlarını seni! Bilmiş ol ki; ben, ancak hayır umduğum şeyi konuşurum. Senin bu meselenin cevabını iyi bilmiyorum".

İbni Mehdi rivayet ediyor: Bir adam Mâlik b. Enes'e bir mesele sordu: Mâlik; "Ben bu meseleyi bilmiyorum" dedi. Adam: "Ben sana çok uzun yoldan geldim; bu meseleyi sormak için" dedi.

(1) Kast edilen mescid, Mescid-i Nebvî'dir. (Çev.)

Mâlik: "Eğer geldiğin yere dönersen; ben onlara, sana 'bu meseleyi iyi bilmiyorum' dediğimi bildiririm" dedi.

Said b. Süleyman rivayet ediyor: **Mâlik b. Enes**, bir şey fetva verirken mutlaka şu âyeti okurdu: "...Ancak bir takım tahminlerde bulunuyoruz. Onun hakkında kesin bir bilgi elde etmiş değiliz..."⁽¹⁾.

Amr b. Yezid (Mısır ahalisinden bir âlim) rivayet ediyor: **Mâlik b. Enes**'in bir dostu ona şöyle demiş: "Ya **Ebu Abdullah!**, sana çok çeşitli ülkelerden insanlar geliyor; bineklerini yormuş, nafakalarını harcamış olarak. Sana Allah (c.c)'ın verdiği ilimden öğrenmek için; sen de 'bilmiyorum' mu? diyorsun!/. Dedi ki: ya **Abdullah**, Şamlı Şam'dan, Iraklı Irak'tan, Mısırlı Mısır'dan geliyor; bir şey soruyorlar, ne bileyim, onlar gittikten sonra, vermiş olduğum cevaptan başka bir şey doğarsa içime; onları nerede bulurum ben?". **Amr** diyor ki: "**Mâlik**'in bu sözünü, **el-Leys b. Sa'd**'a söyledim".

İshak b. İsa rivayet ediyor: **Mâlik b. Enes** (r.h) şöyle dedi: "Bize ne zaman çok tartışan bir adam gelse, onu **Cibril** (a.s)'in **Muhammed** (a.s)'e indirdiği şeye (Kur'an'a) havale ederdik".

İbni Vehb rivayet ediyor: **Mâlik b. Enes** (r.h)'i şöyle derken işittim: "İlim tahsil edenin üzerinde, bir vakâr, sekinet ve heybet olması ve kendisinden öncekilerin yolunu takip etmesi üzerine düşen bir haktır".

Bidat, Halku'l-Kur'an, Şirk, Rahman'ın Arşı İstivası, Kader ve Sahabenin Durumuna Dâir

Ebu Sevr rivayet ediyor: **İmam Şâfi'î**'yi şöyle derken işittim: "**Mâlik b. Enes** (r.h)'e hevâ ve nefsinde tâbi olanlardan birisi geldiği zaman, ona şöyle derdi: 'Bilmiş ol ki, ben Rabbim ve dinim tarafından açık seçik bir delil üzereyim; sen ise, senin gibi şüpheli yolda olan birisinin yolundasın. Git, onunla mücadele et'. Hz. Peygamber (s.a)'in ashabına sövenlerin ganimette bir payı olduğuna inanmıyorum".

Ebu Mus'ab rivayet ediyor: **Mâlik b. Enes** (r.h)'i şöyle derken işittim: "**Kur'an** Allah (c.c)'ın kelamıdır. O, mahluk (sonradan yara-

(1) Câsiye, 32.

almış) değildir".

Ebu Üveys rivayet ediyor: **Mâlik b. Enes** (r.h)'i şöyle derken işittim: "Kur'ân Allah (c.c)'ın kelamıdır. Allah (c.c)'ın kelamı da, Allah (c.c)'tandır. Allah (c.c)'ın kelamında mahluk bir şey de yoktur".

Abdullah b. Nâfi rivayet ediyor: **Mâlik b. Enes** (r.h)'i şöyle derken işittim: "Bir adam, Allah (c.c)'a şirk (ortak) koşmadıktan sonra, bütün günahları işlese; sonra bidatlardan ve hevâlardan uzaklaşsa, cennete girer".

Cafer b. Abdullah anlatıyor:

"**Mâlik b. Enes** (r.h)'in yanındaydık, bir adam geldi, ona: 'Ey **Ebu Abdullah**, O Rahman Arş'a istivâ etmiştir⁽¹⁾ Nasıl istivâ etmiştir?' dedi. **Mâlik b. Enes** (r.h), bu soruya öfkelendiği gibi, hiçbir soruya öfkelenmemişti. Yere baktı, elindeki bir çöple toprağı eşelemeye başladı; öyle ki her yanını ter kapladı. Sonra başını kaldırdı, çöplü yere attı ve şöyle dedi: 'Onun hakkındaki keyfiyet mahul değildir.⁽²⁾ O'nun istivâsı da meçhul değildir, ona iman etmek vaciptir, istivâyla ilgili soru sormak da bidattır. Senin bidat sahibi olduğunu sanıyorum'. Ve huzurundan çıkarılmasını istedi ve çıkarıldı".

Abdullah b. Vehb, rivayet ediyor: **Mâlik b. Enes** (r.h)'in bir adama şöyle dediğini işittim: "Dün bana kader hakkında mı sordun?" dedi. Adam: "Evet!" dedi. **Mâlik**: "Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: 'Biz dilesek, elbette herkese hidayet verirdik. Fakat, «cehen-nemi hem cinlerden hem insanlardan bir kısmıyla dolduracağım» diye benden kesin söz çıkmıştır⁽³⁾. Allah (c.c)'ın dediği mutlaka yerine gelecektir" dedi.

Abdullah el-İberî rivayet ediyor: **Mâlik b. Enes** (r.h) şöyle dedi: "Kim Rasûlullah (s.a)'ın ashabından birini ayıplarsa (kınarsa) veya kalbinde onlara karşı kin varsa; müslümanların ganimetinde, onun bir hakkı yoktur". Sonra şu âyeti okudu: "Allah (c.c)'ın fethedilen ülkeler halkının mallarından peygamberine verdiği ganimetler, Allah (c.c) Peygamber, yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Böylece o mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolağan bir devlet olmaz. Peygamber size ne veriyse onu

(1) Tâhâ, 5.

(2) Keyfiyyet, yani Allah'ın zâtının nasıl bir şey olduğu, kulların aklının fevkinde olan bir şeydir. Bu akledilebilir bir şey değildir. (Çev.)

(3) Secde, 13.

alın, size ne yasakladıysa ondan da sakının. Allah (c.c)'tan korkun. Çünkü Allah (c.c)'ın azabı çetindir. Allah (c.c)'ın verdiği bu ganimet malları, yurtlarından ve mallarından çıkarılmış olan, Allah (c.c)'tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah (c.c)'ın dinine ve peygamberine yardım eden fakir muhâcirlerdir. İşte doğru olanlar bunlardır. Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenler karşısında içlerinde bir kaygı duymazlar. Kendileri zaruret içinde bulunanlar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliklerinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir. Bunların arkasından gelenler, şöyle derler: 'Rabbimiz! Bizi ve iman ile daha önce bizi geçmiş din kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki, sen çok şefkatli, çok merhametlisin.'⁽¹⁾ Kim onları kınarsa veya onlara karşı kalbinde kin taşırsa, ganimetten onların hakkı yoktur!''

Rusteh Ebu Urve (Zübeyr'in soyundan bir adam) anlatıyor: **Mâlik b. Enes** (r.h)'in yanındaydık. Rasûlullah (s.a)'ın ashabını kınayan bir adamdan bahsettiler. **Mâlik b. Enes** (r.h) şu âyeti okudu: "Muhammed Allah (c.c)'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükua varırken, secde ederken görürsün. Allah (c.c)'tan lütuf ve rıza isterler. Yüzlerinde secdelerin izinden nişanları vardır. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerinde dikilmiş bir ekine benzerler ki bu ziraatçıların da hoşuna gider. Allah (c.c) böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirleri öfkelenendirir. Allah (c.c) inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükâfat vadetmiştir⁽²⁾". Ve şöyle dedi: "Kim kalbinde Rasûlullah (s.a)'ın ashabına kin taşıyarak sabahlarsa, şüphesiz bu âyet ona isabet eder".

Abdullah b. Vehb, **Mâlik b. Enes** (r.h)'den rivayet ediyor: "Şam'da bir rahip vardı. Şam'a gelen Hz. Peygamber (s.a)'ın ashâbının ilklerini ve benzerlerini gördüğü zaman şöyle dedi: 'Canım kudretinde olana andolsun! İsa'nın çarmıha gerilen ve testerelele biçilen Havâirileri, fedakârlıkta Muhammed (s.a)'ın ashâbının mertebesine ulaşamamıştır'. **Abdullah b. Vehb** diyor ki: **Mâlik**

(1) Haşr, 7-9.

(2) Fetih, 29.

b. Enes (r.h)'e: 'O sahâbilerin isimlerini söyler misin?' dedim. **Ebu Ubeyde, Muaz, Bîlâl ve Sa'd b. Ubâde'nin isimlerini söyledi.**

Abdullah b. Vehb anlatıyor: Mâlik b. Enes (r.h)'i şu hikâyeyi anlatırken işittim: **"Salih b. Ali Şam'a geldiği zaman, Ömer b. Abdülaziz'in kabrini sormuş. Kabrinin yerini bilen hiç kimseyi bulamamış. Sonunda bir rahip gösterilmiş. Rahibe kabrin yeri sorulmuş. Rahip: 'Siz Sıddîk'in kabrini mi arıyorsunuz? O, şu çiftliktedir' demiş".**

"İnsanların Hatalarını, Kendinizi Rab Gibi Görerek İncelemeyin!"

el-Ka'nebi, Mâlik b. Enes (r.h)'den rivayet ediyor: İsa (a.s) şöyle dermiş: **"Allah (c.c)'i zikretmekten başka, çok konuşmayın; kalpleriniz katılaşıp. Katı kalp ise Allah (c.c)'tan uzaktır; fakat siz bilmezsiniz. İnsanların suçlarını sanki Rab'mişsiniz gibi inceleyin; ancak kul gibi inceleyin. Çünkü insanlar iki türdür: Mübtelâ (başı belada olan) ve muâfa (sıhhatli olan). Başı belada olanlara merhamet ediniz ve afiyet (sıhhat) için Allah (c.c)'a hamd ediniz".**

Yüksek Derecenin Anahtarları, Beyaz Giyinme, Hz. Ömer (r.a)'in Bazı Öğütleri

Mâlik b. Enes (r.h)'e ulaşan bir habere göre; Lokman Hekim'e: **"Sende gördüğümüz bu dereceye seni getiren nedir?"** denilmiş. **"Doğru söylemek, emaneti yerine getirmek ve beni ilgilendirmeyen şeyi terketmemdir"** demiş.

Mâlik b. Enes (r.h)'e Ömer b. el-Hattab (r.a)'ın şöyle dediği ulaşımıştır: **"Ben beyaz elbiseli bir âbide bakmayı severim".**

Mâlik b. Enes (r.h), Hişam b. Urve'den, o da babasından rivayet ediyor:

Ömer b. Hattab (r.a) şöyle demiştir: **"Ey insanlar; biliyorsunuz ki, tamahsızlık zenginliktir. Ve kim tamahını bir şeyden keserse, o şeye ihtiyaç duymaz".**

Mâlik b. Enes (r.h) rivayet ediyor:

H. Ömer (r.a), bir adama şöyle vasiyet etmiş: **"Seni ilgilen-**

dirmeyen bir şeye itiraz etme, düşmanından uzak dur, dostundan sakın. Bir toplumda, Allah (c.c)'tan korkmayandan başkası emir (başkan) olmaz. Kavimden emîn (dürüst) olan birisine hiçbir şeyi denk tutma, fâcir (fasık) biriyle kesinlikle dost olma. Onun fışkından bir şey öğrenmek için, ona sırrını ifşa etme, her işinde, Allah (c.c)'tan korkanlarla istişare et'.

Kimse "Cennete Kesin Girerim" Diyemez!

Mâlik, Yahya b. Said'den şöyle rivayet ediyor:

Hız. Peygamber (s.a)'in eşi Hz. Âişe (r.a)'nin yanında bir grup kadın vardı. İçlerinden biri şöyle dedi: *"Vallâhi ben mutlaka cennete gireceğim. Şüphesiz müslüman oldum, zina etmedim ve hırsızlık yapmadım".* Rüyasında ona şöyle denilmiş: *"Cennete kesinlikle gireceğim diyen sen misin? Nasıl olur? Seni zengin kılmayan şeyde cimrilik ettiğin ve seni ilgilendirmeyen şeyi konuştuğun halde mi?".* Kadın, sabah olunca, Hz. Âişe (r.a)'nin huzuruna çıktı, gördüğü şeyi anlattı. Hz. Âişe (r.a): *"Dün söylediğin şeyleri söylediğinde, yanında bulunan kadınları topla"* dedi. Kadın, onlara haber saldı; geldiler ve onlara rüyasında gördüklerini anlattı.

Mâlik'in Yüzüğündeki Yazı

Abdülaziz b. Abdullah rivayet ediyor:

Mâlik b. Enes (r.a)'in yüzüğünde "Hasbunâllah ve ni'mel vekil" (Allah bize yeter. O, ne güzel vekildir) nakşı vardı. Ona bunun nedeni sorulduğunda şu âyeti okudu: *"...Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!" demişlerdir. Bunun üzerine, kendilerine hiçbir fenalık dokunmadan, Allah'ın nimet ve keremiyle geri geldiler. Allah büyük kerem sahibidir"*.⁽¹⁾

İmam Mâlik'in Kitabı ve Hadis Konusunda Diğer Fırkaların da Güvenini Alması

er-Rabî' b. Süleyman rivayet ediyor: İmam Şâfiî (r.h)'yi şöyle derken işittim: "Allah (c.c)'ın Kitabı'ndan sonra İmam Mâlik'in 'Muvatta'sından daha doğru kitap yoktur".

(1) Âl-i İmran, 173-174.

Muhammed b. Abdullah b. Abdulhakem rivayet ediyor:

İmam Şâfi (r.h)'yi şöyle derken işittim:

"Muhammed b. el-Hasan şöyle dedi: Mâlik b. Enes (r.h)'in yanında üç küstür sene kaldım'. Ondan (lafız olarak yediyüz hadis-ten daha fazla hadis işittiğini söylerdi. Şiilere İmam Mâlik (r.h)'ten hadis rivayet ettiği zaman evi dolup taşardı. Oturulacak yer kalmazdı. İmam Mâlik (r.h)'ten başka birisinden hadis naklettiği zaman çok az kimse gelirdi. Ve o şöyle derdi: 'Dostlarına sizden daha kötü senâ (övgü) yapan kimse bilmiyorum; İmam Mâlik (r.h)'ten size hadis naklettığım zaman, her şeyi dolduruyorsunuz, sizin dostlarınızdan size hadis naklettığım zaman, bana isteksiz isteksiz geliyorsunuz".

Yeryüzünün Hayırlısı Olmak, Hadiste Duyarlılık, İlim-Edeb İlişkisi ve İmam Mâlik'in Bazı Yönleri

Muhammed b. İdris eş-Şâfi anlatıyor:

Halam bana, siz Mekke'de iken, şöyle dedi: "Bu gece acaip bir şey gördüm". O'na: "Nedir o?" dedim. Dedi ki: "Birini sanki şöyle derken gördüm: 'Bu gece yeryüzü halkının en bilgini öldü'." İmam Şâfi diyor ki: "O gün İmam Mâlik (r.h)'in ölmüş olabileceğini hesap ettik".

İmam Şâfi, anlatıyor: "Bir adam, Mâlik b. Enes (r.h)'e bir hadis rivayet etti. İmam Mâlik Ona: 'Bu hadisi sana kim rivayet etti?' dedi. Adam ona 'Kesik bir isnad' söyledi. İmam Mâlik: 'Abdurrahman b. Zeyde git, sana babasının, Nuh'un aracılığıyla rivayet etsin' dedi".

Halid b. Nizar rivayet ediyor:

Mâlik b. Enes (r.h)'i Kureys'den bir gence şöyle derken işittim: "Ey kardeşimin oğlu, ilmi öğrenmeden önce, edebi öğren".

Abdurrahman b. Mehdi anlatıyor:

Mâlik b. Enes'den öğrendiğim şeylerin hafızamda en sabit kalanları, ondan işittiklerim olurdu. Bir gün, Rasûlullah (s.a)'ın Mescidi'nde kendimi acındırmak isteyerek, ona şöyle dedim: "Ya Ebu Abdullah (İmam Mâlik), ailemden epey zamandır uzakta-

yım. Benden sonra başlarına ne geldi bilmiyorum" dedim. Gülüm-sedi, sonra şöyle dedi: "Ben de ailemden epey zamandır uzak kaldım. Başlarına ne geldi ben de bilmiyorum".

Said b. Abdulhamid, Mâlik b. Enes (r.h)'den rivayet ediyor:

"Muz gibi cennet meyvelerine çok benzeyen bir şey yok; yaz-kış ne zaman istersen bulursun" ve şu âyeti okudu: "...Yemişleri sürek-lidir..."⁽¹⁾

Fıkıh İçin Gerekli Olan Uzun İnceleme, Medine'nin Fazileti, Hadiste ve Sünnette İmam Olmak, Halife Harun'un Üç Tekliğinin Reddine Dâir

Ebu Halid anlatıyor:

"**Mâlik b. Enes (r.h)'in yanında kaldım. 'Muvatta'yı dört günde okudum. Mâlik b. Enes şöyle dedi: 'Bir âlimin altmış senede topladığı ilmi, dört günde mi öğreniyorsunuz? Hiçbir zaman fakih olamazsınız'.**

Ebu Müsehhil anlatıyor:

Halife Me'mun, Mâlik b. Enes (r.h)'e: "Evin var mı?" diye sordu. "Hayır" dedi. Ona üçbin dinar verdi ve: "Bunlarla bir ev satın al" dedi. Sonra Mâlik b. Enes (r.h)'e: "Bizimle gel, ben insanları Muvatta'ya teşvik etmek istiyorum. Hz. Osman (r.a)'ın insanları Kur'an'a teşvik ettiği gibi" dedi. Mâlik ona: "Senin böyle bir şey yapmaya hakkın yok; çünkü, Hz. Peygamber (s.a)'in Ashâb'ı ondan sonra vilayetlerde dağıldılar, hadis rivayet ettiler. Her vilayet halkının yanında bir ilim var. Seninle beraber Medine'den çıkma imkân yok; çünkü Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurdu: 'Medine (şehri), daha hayırlıdır. Şayet onlar bilmiş olsalardı' ve yine şöyle buyurdu: 'Medine, pasını (kirini) defeder; körüğün demirin pasını giderdiği gibi'. İşte bunlar verdiğiniz dinarlar; dilerseniz geri alınız, dilerseniz bırakınız" dedi.

Abdurrahman b. Mehdi şöyle diyor:

Süfyan es-Sevrî, hadiste imamdır. Sünnette imam değildir. Evzâî, sünnette imamdır, hadiste imam değildir. Mâlik b. Enes

(1) Ra'd, 35.

(r.h), ikisinde de imamdır: Hadis ve sünnette.⁽¹⁾

Abdullah b. Abdulkhakem anlatıyor:

Mâlik b. Enes (r.h)'i şöyle derken işittim: "*Harun er-Reşid, bana üç şey hakkında danıştı: Birincisi; el-Muvatta'yı Kâbe'ye asıp insanları içindikilerle amel etmeye zorlamak hakkında... İkincisi; Hz. Peygamber (s.a)'ın minberinin bozulup, mücevher, altın ve gümüşten yapılması hakkında... Üçüncüsü; Nâfi b. Ebî Nuaym'ın Rasûlullah (s.a)'ın Mescidi'nde imam yapılması hakkında... Ona şöyle dedim: 'Ey Emîrü'l-Mü'minîn, el-Muvatta'nın Kâbe'ye asılmasına gelince; Rasûlullah (s.a)'ın Ashabı furâ (asıl olmayan şeyler'da ihtilafa düşmüşler, ufuklara dağılmışlar ve herkes kendine göre isabet etmiştir. Rasûlullah (s.a)'ın minberini bozup, onu mücevher, altın ve gümüşten yapmaya gelince; insanları Rasûlullah (s.a)'ın eserinden mahrum etmeni iyi görmüyorum. Nâfi b. Ebî Nuaym'ı Rasûlullah (s.a)'ın Mescidi'ne imam tayin edip, insanlara namaz kıldırmasına gelince; Nâfi, kırâatta bir imamdır, mihrapta şâz bir kırâat okumasından emin olunmaz; ve bundan dolayı ona küserler, kızarlar". Halife Harun: "Allah (c.c) seni muvaffak etsin! Ya Ebu Abdullah" dedi.*

İmam Mâlik Yoluyla Rivayet Edilen Hadis-i Şerifler

Enes b. Mâlik (r.a) şöyle rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (s.a), su kabağında ve katran kaplı kaptan nebiz (hurma vs.'den yapılan şarap) yapılmasını yasakladı" (Bu hadis Garîb derecelidir).

Enes b. Mâlik (r.a) rivayet ediyor: "Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Bana eziyet edildiği gibi, Allah (c.c) yolunda, hiç kimseye eziyet edilmemiştir".

Enes b. Mâlik (r.a) rivayet ediyor:

"Ya Rasûlallah" dedim, "Ameli az, günahı çok olan kişi için ne dersin?". Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Her âdemoğlu, çok hata eder. Kimin yaratılıştan bir akli ve gerçeği öğrenme güdüsü

(1) Hadis ve Sünnet tanımları bazı alimlerce eşanlamlı kullanılmasına rağmen diğer bir gruba göre iki kelime arasında umum-husus ilişkisi vardır. Yani bu ikinci grup ulema, Hadis lafzının; Peygamberimiz (s.a), sahabe ve tâbiînle ilgili tüm nakillere itlak edilmesini uygun görmüş, sünnet islahatını ise sadece Peygamberimizin sözü, fiili ve takririnden ibaret saymışlardır. Bu anlamda Hadis Âmm, Sünnet hass'dır. (Çev.)

varsa, günahları ona hiçbir zarar vermez". "Nasıl olur bu, Ya Rasûlallah?" denildi. Şöyle buyurdu: "Çünkü o ne zaman hata yaparsa, hiç beklemeden teube eder. Onun günahları silinir ve ona geride sevap artışı kalır; onunla cennete girer. Akıl Allah (c.c)'a itaat edenin aleti, Allah (c.c)'a isyan edenlerin aleyhine bir hüccet (delil)'tir" (Bu hadis Garîb derecelidir).

Ümmü Seleme (r.a) şöyle rivayet ediyor: Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurdu: "Kim kurbanlık alıyorsa; onun ne tüyünden alsın, ne de tırnaklarını kessin; kurban edene kadar" (Bu hadis Garîb derecelidir).

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor:

"Rasûlullah (s.a), şöyle buyurmuştur. **Ömer b. el-Hattab (r.a), cennet halkının kandelidir**" (Bu hadis Garîb derecelidir)

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Allah (c.c), kendi yolunda infak edenle, Allah (c.c)'ın kendisine verdiği şeyde cimrilik edenin aynı kefeye koymaz" (Bu hadis Garîb derecelidir).

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor: Bir adam, "Ya Rasûlallah, bana öğüt ver!" dedi. Rasûlallah (s.a): "Kızma!" dedi (Bu hadis Garîb'dir).

H. Âişe (r.a) rivayet ediyor:

"Rasûlullah (s.a)'ın yanına bir adam geliyordu. Rasûlullah (s.a) şöyle dedi: 'Ne kötü akraba dostu!'. Sonra ona bir yastık verilmesini emretti. Ona bir yastık verildi (sırtını dayaması için). (Sonra) Adam yerinden kalktı. Dışarı çıktığında, Hz. Âişe (r.a): 'Ya Rasûlallah, (Onun için) ne kötü akraba dostu dedin. Sonra ona yastık verilmesini emrettin!'. Dedi ki: 'O, şerrinden korunmak hürmet edilen şerli insanlardan (birisidi)' (Sahîh hadis).

Câbir (r.a) rivayet ediyor: "Hudeybiye'de, yedi kişi için bir deve kestik" (Bu hadis Meşhur'dur).

Câbir (r.a) rivayet ediyor: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Babalarınıza itaat ediniz; çocuklarınız da size itaat eder. İffetli (namuslu) olunuz; kadınlarınız da iffetli olur" (Bu hadis Garîb derecelidir).

Katâde b. Rib'i (r.a) rivayet ediyor:

Hiz. Peygamber (s.a)'in yanından bir cenaze geçti. Dedi ki: "Müsterih olmuş (dinlenmiş, kurtulmuş veya kendisinden kurtulmuş)" dedi. (Oradakiler:) "Ya Rasûlallah: Kurtulmuş veya kendisinden kurtulmuş ne demektir?" dediler. Şöyle buyurdular: "Mü'min kul, dünya yorgunluğundan ve eziyetinden kurtularak, Allah (c.c)'in rahmetiyle sükûnet ve huzur bulur. Kâfir ve fâcir (fasık) kul ise; onun şerrinden, kullar, ülkeler, ağaçlar ve hayvanlar kurtulurlar" (1)

Muhammed b. Ebî Bekir es-Sekafi rivayet ediyor:

Ben ve Enes b. Mâlik (r.a) Arafat'a giderken beraberdik. Ona: "Bu günde, Rasûlullah (s.a)'la beraberken nasıl yapıyordunuz?" dedim. Dedi ki: "Mina'da bazıları telbiye (lebbeyk lebbeyk) getiriyor, bazıları tekbir getiriyordu; Peygamber (s.a) hiçbirisini yadırgamadı" (Bu hadis Meşhûr'dur)

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor:

"Rasûlullah (s.a) sabah namazından sonra, güneş doğana kadar, namaz kılmayı yasakladı".

Hiz. Âişe (r.a) Cudâmetü'l Esediyye (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a), şöyle buyurmuştur: "Hamile iken kadının çocuk emzirmesini yasaklamak istedim. Sonra, Rumların ve Farsların (İranlıların) bunu yaptıkları halde, onlara zarar vermediğini hatırladım" (Bu hadis Meşhûr'dur).

Hiz. Âişe (r.a) rivayet ediyor:

"Rasûlullah (s.a) bazen sabah namazının iki rekâtını çok hızlı kılardı; öyle ki iki rekâtta Ümmü'l-Kur'ân (Fatîha)'ı okudu mu yoksa okumadı mı? diye şüpheye düşerdim".

Hiz. Ömer (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Evlerinizin en hayırlısı, içinde yetime hürmet edilen evdir".

Katâde b. Nu'man rivayet ediyor:

"Bedir Savaşı'nda, gözlerim yaralandı, yanaklarımın yumru-

(1) Buhârî ve Müslim.

larına düştüler. Onları Hz. Peygamber (s.a)'e getirdim; onları yerlerine iade etti ve içlerine tükürdü, ısl ısl görmeye başladılar" (Bu hadis Garîb derecelidir)

İbni İshak, bu olayın Uhud Gazası'nda olduğunu söylüyor.

Enes b. Mâlik (r.a) anlatıyor:

Ebu Talha, Medine'de hurma ağacı yönünden en çok malı olan bir Ensârlı idi. Mülklerinin içinde, ona en sevimli olanı, Mes-cid-i Nebevi'ye doğru bakan hurma bahçesiydi. Rasûlullah (s.a), oraya girip, içindeki tatlı sudan içerdi.

"Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça (en) iyiye eremezsiniz. Her ne harcasanız, Allah onu hakkıyla bilir"⁽¹⁾ Ayeti inince **Ebu Talha** (r.a) Rasûlullah (s.a)'ın yanına gitti ve şöyle dedi: "Allah (c.c), 'Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça (en) iyiye eremezsiniz' diyor. **Beyrâha** (bahçenin adı) benim mülklerimin, bana en sevgili olanıdır. O, Allah (c.c) yolunda sadakadır! Onun sevabını ve Allah (c.c)'ın nezdinde bir zahire olmasını ümit ediyorum. Onu, Allah (c.c)'ın sana gösterdiği yola koy'. Rasûlullah (s.a); 'Aferin sana! O, kârlı bir mal! Senin ne dediğini duydum. Ben onu akrabalarına vermeni uygun görüyorum' dedi. **Ebu Talha**: 'Vereyim, Ya Rasûlallah' dedi. **Beyrâha**'yı akrabaları ve amcaoğulları arasında taksim etti"⁽²⁾

Enes b. Mâlik (r.a) rivayet ediyor:

Bir arabî (bedevî), "Ya Rasûlallah, kıyâmet ne zaman?" dedi. Rasûlullah (s.a), ona şöyle dedi: "O gün için ne hazırladın?". "Allah (c.c) ve onun Rasûlünün sevgisini" dedi. "Sen sevdiğinle beraber olursun" dedi.⁽³⁾

Enes b. Mâlik (r.a) rivayet ediyor:

"Ümmü Süleym, beni Rasûlullah (s.a)'a ateşte pişirilmiş bir kuş ve yanında arpadan yapılmış birkaç çörekle gönderdi. Onları getirdim önüne koydum. Dedi ki: 'Ya Enes, bizimle beraber yiyecek kimseler çağır'. Ve şöyle duâ etti: 'Allah'ım, bize en hayırlı kullarından getir!'. Bizimle beraber yiyecek kişi aramak için evden çıktım. Niyetimde kendi ailemden bir adama gidip, onu davet etmek vardı.

(1) Âl-i İmran, 92.

(2) Buhârî ve Müslim.

(3) Buhârî ve Müslim

Bir de baktım ki; karşımda Hz. Ali (r.a) var. İçeri girdim. 'Hiç kimse bulamadın mı?' dedi. 'Hayır' dedim. 'Tekrar bak' dedi. Baktım, yine Ali (r.a)'den başka hiç kimse bulamadım. Üç defa içeri girdim, çıktım. Sonra yine çıktım, geri döndüm. 'Ali b. Ebi Tâlib'i buldum, Ya Rasûlallah' dedim. 'Onun içeri girmesine izin ver' dedi. 'Allah'ım ona yardım et, Allah'ım ona yardım et' demeye başladı, eliyle sağ elini hareket ettirerek" (Bu hadis Garîb derecelidir)

Enes b. Mâlik (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Kim isyan ederek bir şeyi elde etmeye çalışırsa, umduğu şeye çok uzakta kalır; korktuğu şeye daha çok yakın olur" (Bu hadis Garîb derecelidir).

Enes b. Mâlik (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Sahur yemeği yeyin; çünkü sahurda bereket vardır".

Ümmü Atıyye (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a)'ın kızı öldüğünde, bizim odamıza girdi ve şöyle dedi: "Onu üç defa yıkayın, veya beş defa veya daha fazla... Yıkadıktan sonra, bana haber verin". Bitirince, ona haber verdik, bize kendi izârını verdi ve: "onu (izârı) ona kefen olarak kullanın" dedi (Buhârî ve Müslim).

Ömer b. el-Hattab (r.a) rivayet ediyor: Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur: "Üç şey vardır; vücud, onlarla sevinir, onlarla gelişir; koku, yumuşak elbise, bal şerbeti içme" (Bu hadis Garîb derecelidir).

Enes b. Mâlik (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlallah (s.a), meyvelerin kibirli olana kadar, satılmasını yasakladı. "Kibirli olması nedir?" denildi. "Kırmızılaşana (kızarana) kadar" dedi. Ve Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Söyler misiniz, eğer Allah (c.c), meyve vermezse, sizden biriniz kardeşinizin malını ne karşılığında alacak" (Sahîh Hadis'dir).

Enes b. Mâlik (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a), Ensar'dan bir adamın (veya bir kadının) nikâhında bulundu. "Şahitleriniz nerede?" dedi. "Ya Rasûlallah şahidimiz nedir?" dediler. "Def" dedi. "Onu getirin, arkadaşınızın

başının üzerinde çalın" dedi. Sonra şeker tabaklarını getirdiler, onları saçtılar. Topluluk onları yerden almaktan çekindi. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Sabır ne güzel şeydir! Niçin (şekerleri) almıyorsunuz?", "Ya Rasûlallah yağmalamayı menetmedin mi?" dediler. Dedi ki: "Yağmalamayı ordularda yasakladım; bu ve benzerlerinde yasaklamadım".

Enes b. Mâlik (r.a) rivayet ediyor:

Hız. Peygamber (s.a), oğlu İbrahim kucagında iken ona baktı; gözleri yaşlarla doldu. Abdurrahman ona: "Ya Rasûlallah, bizi ağlamaktan men ettiğin halde, ağlıyor musun?!" dedi. Dedi ki: "Ben sizi bundan menetmedim. Bu bir rahmettir. Kim merhamet etmezse, ona merhamet edilmez".

Hız. Ömer (r.a), rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Benim evimle minberim arasında, cennet bahçelerinden bir bahçe vardır" (Bu hadis Garîb derecelidir).

İbn Abbas (r.a) rivayet ediyor:

"Rasûlullah (s.a) bir koyunun kürek kemiğini yedi. Sonra namaz kıldı, abdest almadı"(Sahih ve Meşhûr'dur).

Ebu Said el-Hudri (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Ameller, ancak niyetlere göre değerlendirilir. Herkes niyet ettiğinin karşılığını alır. Kimin hicreti, dünya malı kazanmak veya bir kadınla evlenmek için olursa; onun hicreti, hicret ettiği şeyin uğruna olur".

Ebu Said el-Hudrî (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Allah (c.c), cennet halkına şöyle diyecek: 'Ey Cennet halkı!'. Onlar da: 'Ey Rabbimiz! Emrindeyiz, saadet dileriz' diyecekler. Allah (c.c) onlara: 'Memnun oldunuz mu?' diyecek. Onlar da: 'Neden memnun olmayalım ki! Bize, hiçbir halkına vermediğin şeyi verdin' diyecekler. Allah (c.c): 'Ben size bundan fazlasını vereceğim, rızamı sizin üzerinize yayacağım ve asla size kızmayacağım' diyecektir".

Hız. Ömer (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "İlim öğreniniz ve ilim

için vakâr öğreniniz" (Bu hadis Garîb derecelidir).

Enes b. Mâlik (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: *"Ne Allah (c.c) rızası için tedbir almak gibi bir akıl, ne Allah (c.c)'ın haram kıldığı şeylerden uzaklaşmak gibi takva, ne de güzel ahlâk gibi bir şeref vardır" (Bu hadis Garîb derecelidir).*

Muâviye b. Kurre, babasından rivayet ediyor:

"Ya Rasûlallah ben, koyunu, ona acıdığım halde, boğazlıyorum" dedim. Dedi ki: "Koyun bile olsa ona, acırsan Allah (c.c), sana rahmet eder" (Meşhûr Hadis'dir.)

Sehl b. Sa'd (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: *"Çöllerde duâ etmeye çalışınız. Ve üç yerde edilen duâ reddedilmez: Ezan okunurken, Allah (c.c) yolunda yapılan savaş safında ve yağmur yağarken".*

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: *"Yanında, kardeşinden haksız yere aldığı toprak veya malı olan kişiye, Allah (c.c) merhamet etsin! Ne dinarın, ne de dirhemini olmadığı bir günde, o mallar ondan alınmadan önce gitsin, kardeşiyle helalleşsin. (Aksi halde kıyâmet gününde) eğer, onun sevapları varsa, sevaplarından alınır, kardeşine verilir. Eğer sevapları yoksa, kardeşinin günahlarından alınır onun üzerine atılır".*

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: *"Allah (c.c) kıyâmet gününde, şöyle diyecektir: 'Nerede benim azametim için birbirini sevenler? Benim gölgemden başka bir gölge olmayan bir günde, onları, bu gün gölgemde gölgelendireceğim".*

Âmir b. Sa'd babasından şöyle rivayet ediyor:

"Yeryüzünde yürüten bir kimse hakkında, Rasûlullah (s.a)'ın Abdullah b. Sellam (r.a)'dan başkası için 'güphesiz o, cennet halindandır' dediğini işitmedim. Ve onun hakkında şu âyetin indiğini söyledi: 'De ki: Hiç düşündünüz mü; şayet bu, Allah katından ise ve siz de onu inkâr etmişseniz, İsrailoğulları'ndan bir şahit de bunun benzerini görüp inandığı halde siz yine de büyüklük taslamış-

sanız haksızlık etmiş olmaz mısınız?...⁽¹⁾ (Âyetteki "şahit" kelimesiyle Abdullah b. Sellam (r.a) 'ın kastedildiğini ifade ediyor çev.)

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Yolculuk (sefer) azaptan bir parçadır. Sizden biriniz uykusundan, yemeğinden ve içeceğinden haz, lezzet alamaz. Sizden biriniz ihtiyacını gördüğü zaman, acele ailesine dönsün"(Sahih Hadis'dir).

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle dedi: "Bir adamı şöyle derken işittim: 'İnsanlar helâk oldu. O ise en çok helâk olandır (adam kendisini kastediyor)'. İbni İshak diyor ki: İmam Mâlik'e 'bunun anlamı nedir?' dedim. Dedi ki: Ya insanları tekfir edip, kendisinin onlardan daha hayırlı olduğunu sanıp, onları küçümseyen bir adam, bu sözü demiş olabilir; ya da insanlarda gördüğü noksanlıklardan dolayı üzüлүp, hayır ahalisinin yok olması onu üzmüş olan bir adam, bu sözü söylemiş olabilir. Bunun bir mahzuru ve aleyhine bir şey olmadığını umarım".

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Kim, bir müslümanın zelle (sürçme)sini affederse; Allah (c.c) da onu kıyâmet gününde affeder".

Bir rivayete göre; "Kim bir pişman olanı affederse...".

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "İmam, 'Semiallahu li-men hamide' (Allah hamdedeni işitmiştir) dediği zaman, 'Allâhümme Rabbenâ lekel hamd' (Ey Allah'ım, hamd ancak sana aittir) deyiniz. Çünkü kimin sözü, meleklerin sözüne tevâfuk ederse, geçmiş günahları bağışlanır" (Meşhûr Hadistir).

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Her dinin bir ahlâkı vardır; İslâm'ın ahlâkı da hayâdır".

Âişe (r.a) anlatıyor:

(1) Ahkâf, 10.

"Namaz iki rekât, iki rekât farz kılındı; hizada (seferde değilken) ve seferde. Daha sonra sefer namazı olduğu gibi bırakıldı; hizada namazı ise artırıldı" (Meşhûr Hadis'dir).

Zeyd b. Halid el-Cühenî (r.a) rivayet ediyor: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: *"Horoza sövmeyin; çünkü o, namaza davet eder"*.

Aişe (r.a) rivayet ediyor: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: *"Kim Allah (c.c)'a itaat etmek için nezrederse, Allah (c.c)'a itaat etsin"* (Meşhûr Hadis'dir).

Zeyd b. Halid el-Cühenî (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: *"Size şehidlerin en hayırlısını söyleyeyim mi? Şehid olduğunu sormadan veya kendisine şehid olduğu haber verilmeden önce şehâdeti ile gelen şehiddir"* (Meşhûr Hadis'dir).

İbni Ömer (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: *"Ay 29 gündür, onu (hilâli) görmeden oruç tutmayın, onu (hilâli) görmeden iftar etmeyin. Eğer hilâli göremezseniz, tedbir alınız (yani hilâl görünmezse, otuz tamamlanır). Kadir gecesini son yedi gün içinde araştırınız"*.

İbni Ömer (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: *"Mümin, bir mideyle yer, kâfir yedi mideyle yer"*.

İbni Ömer (r.a) rivayet ediyor:

H.z. Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur: *"Akşam (namazı), gündüzün (namazlarının) tek rekâtısidir"*.

İbni Ömer (r.a) rivayet ediyor:

"Ya Rasûlallah! Hangi kullar Allah (c.c)'a daha sevimlidir?" denildi. *"İnsanlara en faydalı olan insanlardır"* dedi. *"Hangi amel daha faziletli"* denildi. *"Müminin kalbine sevinç sokmaktır"* dedi. *"Müminin sevinci nedir?"* denildi. *"Açlığını gidermek, sıkıntısını hafifletmek ve borcunu ödemek. Kim bir kardeşinin ihtiyacını görmek için onunla beraber giderse; bir ay itikaf ederek oruç tutmuş gibidir. Kim bir mazluma yardım etmek için onunla beraber yürürse; Allah (c.c) onun ayağını, ayakların kaydığı bir günde sabit kı-*

lar. Kim öfkesine hakim olursa, Allah (c.c) onun auresini (ayıbını) örter. Şüphesiz kötü ahlâk amelleri bozar; sirkenin balı bozduğu gibi" (Bu hadis Garîb derecelidir).

Ebu Hureyre (r.a), rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "İnsanların şerlilerinden biri, iki yüzülü olanıdır; günlara bir yüzle gelir, onlara başka bir yüzle gelir".

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Herhangi bir müslüman, bana doğuda veya batıda selam ederse, şüphesiz ben veya Rabbin meleklere ona karşılık veririz". Bir kişi "Ya Rasûlallah, Medine halkının durumu nedir?" dedi. O kişiye şöyle dedi: "Kerem sahibi bir adama, komşuları tarafından ne deniyorsa onlarda bana öyle söylerler; Allah (c.c)'ın komşuluk ve komşuların hakkına riayeti emrettiği şeye riayet ediyorum" (Bu hadis Garîb derecelidir).

Âişe (r.a) rivayet ediyor: "Hz. Peygamber (s.a) ifrâd haccı yaptı" (Meşhûr Hadis'dir)

Âişe (r.a) rivayet ediyor:

"Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: Kim Kur'an'ı tecvid kaidelerine uygun ve hatasız okursa, onun için Allah (c.c) nezdinde kabul edilmiş bir duâsı olacaktır; dilerse duâsını dünyada hemen kabul eder. Dilerse onu (duâsını) onun için âhirete saklasın" (Bu hadis Garîb derecelidir).

Ebu Ümâme (r.a), rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a), şöyle buyurmuştur: "Ben ve yetimin kefilisi (başparmağını ve işaret parmağını göstererek) işte bunun gibiyiz" (Bu hadis Garîb derecelidir) (Yani; çok yakın olacağız, çev.).

Âişe (r.a) rivayet ediyor: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Allah (c.c), her işte yumuşak davranmayı severdi" (Bu hadis Garîb derecelidir).

İbrahim b. Saîd rivayet ediyor: Halife Me'mun'u kapıcısına şöyle derken işittim: "Her işinde yumuşak davran".

Atâ rivayet ediyor: İbni Ömer (r.a)'yi sarı renkle (saçını) bo-

yarken gördüm.

Ebu Said el-Hudri (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: *"Cennet halkı cennete girecek, cehennem halkı da cehenneme girecek. Sonra Allah Teâlâ şöyle buyuracak: 'Kimin kalbinde hardal ağırlığında imân varsa, onu (cehennemden) çıkarın. Kararmış olarak (cehennemden) çıkarılacaklar ve hayat nehrine atılacaklar. Tohumun, selin önünde getirdiği çerçöpte bittiği gibi bitecekler. Hiç görmediniz mi? Sarı olarak, kıvrım kıvrım, bükük bükük, yukarı doğru çıktığını..."*

İbni Ömer (r.a), Hz. Peygamber (s.a)'den şöyle rivayet etmiştir:

"Cemaatle kılınan namaz, tek (yalnız) olarak kılınan namazdan 27 derece daha faziletlidir" (Meşhûr Hadis'tir).

İbni Ömer (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: *"Kim ezanı duyup, onun dediğini tekrarlırsa, Allah (c.c) onun günahlarını bağışlar"* (Bu hadis Garîb derecelidir).

İbni Ömer (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: *"Cuma günü olduğu zaman, Allah (c.c), melekleri nurdan sahifelerle, nurdan kalemlerle gönderir. Mescidlerin kapıları önüne oturanlar, sırayla ilk gelenleri yazarlar; namaza davet edilene kadar"* (Bu hadis Garîb derecelidir).

İbni Ömer (r.a) şöyle rivayet etmiştir:

Hz. Peygamber (s.a) öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını Mina'da kılardı. Sonra, güneş doğduğu zaman Arafat'a giderdi.

İbni Ömer (r.a) şöyle rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a) ağaç üzerindeki meyveyi (olgunlaşmadan), hayvan karnındaki yavruyu ve câriye karnındaki centni doğmadan satmaktan menetti".

İbni Ömer (r.a) rivayet ediyor:

Hz. Peygamber (s.a) Necâşi (Habeshistan kralının cenazesi) için dört tekbir getirdi.

İbni Ömer (r.a) Hz. Peygamber (s.a)'den şöyle rivayet etmiştir: *"Bir şey vasiyet edecek kişinin, vasiyetini yazmadan iki gece gecirmesi doğru olmaz".*

İbni Ömer (r.a) rivayet ediyor:

Hz. Peygamber (s.a) kardeşine hayâ hakkında öğüt veren bir adama uğradı. Ona: *"Bırak onu, hayâ imandandır"* dedi (Bu hadis Garîb derecelidir).

İbni Ömer (r.a) Rasûlullah (s.a)'dan şöyle rivayet etmiştir:

"Allahu Teâlâ ümmetimin hata ederek, unutarak yaptıkları veya cebren yaptırılan günahlarını affetmiştir".

İbni Ömer (r.a) Hz. Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini nakletmiştir:

"Seni şüpheye düşüren şeyi bırakarak, seni şüpheye düşürmeyen şeye yönel. Şüphesiz sen Allah (c.c) rızası için terkettiğin şey için asla üzülmeceksin".

İbni Ömer (r.a) Hz. Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini nakletmiştir: *"Her sarhoş eden (şey), haramdır".*

İbni Ömer (r.a) rivayet ediyor:

Hz. Peygamber (s.a), **Ebu Zerr'e** şöyle dedi: *"Ya Eba Zerr! Şüphesiz dünya müminin hapishanesidir; kabir, emniyetidir; cennet gideceği yerdir. Ya Eba Zerr! Mümin dünyanın zilletinden ve izzetinden etkilenmemelidir"* (Bu hadis Garîb derecelidir).

İbni Ömer (r.a) rivayet ediyor:

"Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: Kim, kardeşinin ihtiyacını görürse, (kıyâmet gününde) onun mizânının (terazisinin) yanında duracağım. Mizânı ağır basarsa (mesele yok); eğer ağır basmazsa, onun için şefaet edeceğim" (Bu hadis Garîb derecelidir)

İbni Ömer (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a)'ı şöyle derken işittim: *"Size ümmetimin en şerefliğini göstereyim mi?".* (Oradakiler) *"Evet, Ya Rasûlallah!"* dediler. *"Ömrü uzun olan, ameli iyi olan, (faydası) hayrı umulan ve şerrinden emin olunan. Size ümmetimin şerhilerini de söyleyeyim mi?".* *"Evet"* dediler. *"Ömrü uzun olan, ameli kötü olan, faydası"*

umulmayan ve şerrinden emîn olunmayan" buyurdular (Bu hadis Garîb derecelidir).

İbni Ömer (r.a) rivayet ediyor:

"Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur: Kim bir şeyi (yapmaya veya yapmamaya) yemin edip sonra o şeyi (yapmayı veya yapmamayı) daha hayırlı bulursa; daha iyi olanı yapsın ve Allah (c.c)'a istiğfar etsin" (Bu hadis Garîb derecelidir).

İbni Ömer (r.a), rivayet ediyor:

"Hz. Peygamber (s.a), şöyle buyurmuştur: 'Cennet bahçelerine uğradığınız zaman, faydalanın'. 'Ya Rasûlallah! Cennet bahçeleri nedir?' dediler. 'Zikir halkaları' buyurdular" (Bu hadis Garîb derecelidir).

Ebu Hureyre (r.a), rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuşlardır: "Ölülerinizi salih (iyi) insanların arasına defnediniz (gömünüz); çünkü ölü kötü komşudan eziyet duyar; canlı olan kişinin kötü komşudan eziyet duyduğu gibi" (Bu hadis Garîb derecelidir).

Hz. Âişe (r.a) rivayet ediyor: Rasûlullah (s.a) tek katlı iplikten dokunmuş, üç beyaz elbise içine tekfin edildi (kefenlendi); içlerinde gömlek ve sarık yoktu (Meşhûr Hadis'dir).

Ömer b. el-Hattab (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Lezzetli şeylerin tadını bozan, acılaştıran şeyi çok anınız". "Ya Rasûlallah! Lezzetlerin tadını bozan, acılaştıran şey nedir?" dedik. "Ölüm" dedi (Bu hadis Garîb derecelidir)

Allah (c.c) ondan razı olsun.

ABDULLAH B. ABDÜLAZİZ EL-ÖMERİ (R.H)

Hz. Ömer'in soyundan geldiği için el-Ömerî lakabını almıştır. Hz. Ömer'in hadis ve fıkıhta şöhret bulan oğlu Abdullah'ın torunudur⁽¹⁾.

(1) İbni Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye, c.10, s.185.

Abdullah b. Hubayk şöyle diyor:

Abdullah el-Ömerî kabirleri kendine mesken edinmiştir. O çok ibadet eden biriydi. Onu kim görüyorsa mutlaka elinde bir kitap okurken görüyordu. Ona niçin insanlarla sohbet etmeyi bıraktığı sorulunca şöyle dedi:

"Kabirden daha tesirli öğüt verici hiçbir şey bilmiyorum! Kitaptan daha sıcak dost yok! Yalnızlıktan daha güvenli ve huzurlu hâl yok!"

Dinleyenler itiraz etti:

"Ama insana ne kadar vesvese ve belâ gelmişse hep yalnız kaldığı için gelir? Sen ise yalnızlığı savunuyorsun!"

Abdullah sakince şu cevabı verdi:

"Hayır, hayır. Yalnızlık ancak cahil ve kendini bilmez insanları bozar!"⁽¹⁾

Fadl b. Gassan, babasından naklediyor:

Abdullah el-Ömerî, Hz. Ali soyundan bir adamı gördü. Onun sallana sallana yürüdüğünü farkedince koş koş yanına gelip elini tutarak şöyle dedi:

"Ey Adam! Allah'ın sana ikram ettiği bu yüksek nesebe yakışmaz şu yürüyüş!"

Adam yürüyüşünü düzeltti⁽²⁾.

Abdullah el-Ömerî insanoğlunun gafletinin derece derece olduğunu bilirdi. Şöyle diyor:

"Allah'tan gafil olmanın birçok şekli vardır. Biri de şudur: Allah'ın sevmeyişi bir işin yapıldığını gördüğün halde hiç engel olmayışın!"⁽³⁾

İbnü'l-Cevzî, **Abdullah el-Ömerî**'den gayet geniş bir biçimde bahsediyor. Burada **Abdullah el-Ömerî**'nin iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak hususunda söylediği güzel bir söz de vardır:

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c.2, s.122.

(2) A.y.

(3) İmam Şâ'rânî, *et-Tabakât el-Kübrâ*, c.1, s.243.

Ebu'l-Münzir İsmail b. Ömer, Abdullah el-Ömerî'den naklediyor:

"Yaratıklardan korktuğu için iyiliği emretmeyen ve kötülükten sakındırmayan kulun, kalbinden Allah korkusu sökülüp gider. Böyle aciz bir kul çocuğuna da emretse kölelerinde emretse onu dinleyen olmaz. Herkes tarafından hor görülür".

Abdullah'ın Harun er-Reşid'e Öğütleri

Abdullah el-Ömerî gerektiğinde halifeyi dahi uyarmaktan çekinmemiştir. İşte Ebu Kudame es-Sarahsî'nin naklettiği bir hadise;

Abdullah el-Ömerî yoldan geçen Halife Harun'un önüne çıktıkça ve *"Sen böyle yaptın, sen şöyle yaptın"* dedi. Halife Harun:

"Ne demek istiyorsun?" diye sorunca **Abdullah el-Ömerî** halife gördüğü hataları anlattı.

Harun er-Reşid, Abdullah el-Ömerî'yi dinledi,

"Evet ey amca, evet doğru söylüyorsun" dedi⁽¹⁾.

Abdullah el-Ömerî'nin hac esnasında **Harun er-Reşid'e** öğüt verdiği anlatılmaktadır. Said b. Süleyman naklediyor:

Mekke'deydim. Yanımda **Abdullah b. Abdülaziz el-Ömerî** de vardı. O sene halife **Harun er-Reşid** de hac yapıyordu. Biri **Abdullah'a** yaklaşıp:

"Ey Ebu Abdurrahman! Bak, şu adam müminlerin emri halife Harun er-Reşid'dir. Sa'y yapacağı için önü açıldı, koşuyor şimdi..." dedi. **Abdullah** adama şöyle dedi;

"Allah seni mükâfatlandırsın! Hiç de üzerimde olmayan bir görev yükledin bana!"

Sonra çarıklarını giydi, ayağa kalktı. Ben de onu takip ediyordum. **Harun er-Reşid'e** yaklaştı.

Harun o sırada Merve'den dönüyordu. Safa'ya doğru gidecekti. **Abdullah** halifeye doğru bağırdı;

"Ey Harun!"

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sa'fve*, c.2, s.123.

Harun kendisine ne taraftan seslenildiğini anlayınca dönüp bu yana baktı;

"Buyur ey amca!" dedi.

"Haydi Safa'ya çık!"

Harun er-Reşid Safa'ya çıktı, **Abdullah** bu sefer de şöyle nidâ etti:

"Beytullah'a doğru bir göz at bakalım!"

"Bakıyorum!" dedi Harun. Abdullah;

"Kaç kişidir bunlar?"

Harun;

"Bilmem, kim sayabilir ki?"

Abdullah;

"İnsanlar arasında bunlara benzeyen daha kaç kişi vardır?"

Harun:

"Ancak Allah'ın bileceği kadar kalabalık bir topluluk..." dedi. Abdullah şöyle öğüt verdi:

"Ey Adam! Şunu iyi bilmelisin, bu insanlardan her biri ancak kendini ilgilendiren şeylerden hesaba çekilecektir. Ama sen... Sen bunların hepsinden de sorumlusun! Nasıl bir halde olduğunu düşününbiliyor musun?"

Harun er-Reşid bu hatırlatmanın tesiriyle ağladı ve bir köşeye oturdu. Ona, gözyaşlarını silsin diye mendil uzattılar...

Abdullah tekrar sözü aldı;

"Bir şey daha söyleyeceğim..."

Harun:

"Söyle ey amca!"

Abdullah;

"İnsan malında israf eder ve saçıp savurursa hücreye tıklmayı hak ediyor... Ya müslümanların malını çarçur eden, har vurup harman savuran.. Bu adamın hali nice olur?"

Abdullah oradan çekilip gitti. Harun ağlıyordu⁽¹⁾.

Muhammed b. Half, Muhammed b. Abdurrahman'dan naklediyor:

Duyduğuma göre Harun er-Reşid şöyle diyormuş: *"Ben her sene, Hz. Ömer soyundan gelen ve bana istemediğim şeyleri hatırlatarak tebliğ vazifesi yapan adamla hac yapmak istiyorum"*.

Bazı rivayetlerde de bu cesur adamın halifeye yaklaşıp atının üzengisinden tutarak onu durdurduğu ve pek tesirli vaazlar verdiği anlatılıyor. Halife onu dinler, *"Bu sözler başım gözüm üstüne ey amca, hepsi de makbul"* derdi. Bazen de; *"ey amca! Söylediğin hatalar benim fermanım ve bilgim dışında olmuştur. Hemen önlerim"* diye mukabele ederdi.

Bir Çakıl Taşı Kadar Verâ

Abdullah el-Ömerî kısa ama etkili sözler söyleyen bir adamdır, demiştik. Ebu İsmail el-Müeddib şu olayı anlatıyor:

Bir adam Abdullah el-Ömerî'nin yanına gelip ondan öğüt istedi. Abdullah yerden bir çakıl taşı alıp şöyle dedi:

"Şu çakıl taşı kadar Allah'ı hakkıyla tanıyıp ona bağlanman (Verâ), tüm dünya ehlinin sana övgü yağdırmasından ve duâ etmesinden hayırlıdır."

"Bir şeyler daha söylel dedi adam..."

Abdullah;

"Allah Teâlâ'nın yarın seni nasıl bulmasını istiyorsan, bu günden öyle ol!"⁽²⁾.

Abdullah b. Abdülaziz'in Ölürken Söylediği Sözler

Ebu Yahya ez-Zühri anlatıyor:

Abdullah el-Ömerî ölürken şöyle diyordu:

"Rabbimin nimetini açıkça söylüyorum, kendi elimle büküp

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c.2, s.123.124.

(2) A.y.

egirdiğim ağaç liflerini satarak kazandığım yedi dirhemden başka param yoktu"⁽¹⁾.

Abdullah el-Ömeri Medine'de Hicri 184 yılında 66 yaşında vefat etti⁽²⁾.

Hafız Zehebi, **Abdullah**'tan bahsederken onun dünya metâna kapılmayan biri olduğunu söylüyor. 'Zühd ve Vera'da zamanının en iyilerinden, faziletli bir imamdır' diyor⁽³⁾.

İbnü'l-Cevzi, **Abdullah el-Ömeri**'nin **Tâbiin**'den **Ebu Tivâle**'ye yettiğini, babasından ve **İbrahim b. Sâ'd**'dan hadis rivayet ettiğini söylüyor. el-Hafız ez-Zehebi de **Abdullah el-Ömeri**'nin babasından hadis aldığını bildiriyor.

Ebu Nuaym'ın **Abdullah el-Ömeri** Hakkındaki Rivayetleri

Ebu Nuaym da **Abdullah el-Ömeri**'den sitayişle bahsetmiştir. İşte onun anlattıkları⁽⁴⁾:

Abdullah el-Ömeri, **Abdurrahman**'dan şu öğüdü naklediyor:

"Kur'an'ı çok oku. Zira cennete seni ulaştıracak olan rehber Kur'an'dır."

Abdullah, terennüm ettiği bazı beyitlerde çokça toplayıcı olup da temel prensiplerden habersiz yaşayanlara kızar, onları hıyânet ve zorbalıkla suçlar; *"Rasûlün özlü yaşamını bir kenara atıp, odun toplayan tafsilatçı kişilerdi onlar."* derdi.

Süfyan b. Uyeyne anlatıyor:

Salih bir adam olan **Abdullah el-Ömeri**'nin yanına girdim. Bana şöyle dedi;

"Evime girenler içinde en çok seni severim. Fakat sende de bir kusur var."

"Nedir o?" dedim.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.2, s.123.124.

(2) A.y.

(3) el-Hafız ez-Zehebi, *el-Iber fi Haberî men Gâber*. Tahkik: Ebu Hâcir Muhammed, c.1, s.223.

(4) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.8, s.283.

"Hadis⁽¹⁾ seviyorsun, ama ölüme hazırlanan ya da ölümden ibret alan var mı ki?(konuşuyorsun...)"

Âbidlerden Hafız Ebu Cafer anlatıyor:

el-Ömerî'yi yaşadığı çölde ziyaret ettim. İnsanlardan niçin uzak durduğunu sordum. Bana şu beyitleri okudu:

*"Bana ne köle ne de cariye gerek
Ben Allah'ın lutfuyla geniş ve ferahım.*

*Rabbimin nimetiyleyim istemem yaşamak,
Bana yeten küçük yaşamdan gayrı.
Kimin zenginliği kalbindeki Rahman ise
Hayatların en güzelini yaşar zengince"*

Muhammed b. Harb el-Mekkî anlatıyor:

Çöl zahidi Ebu Abdurrahman el-Ömerî bize geldi. Onu çevre sardık, öğüt almak için. Oraya Mekke ehlinin ileri gelenleri de gelmişti. el-Ömerî başını şöyle bir kaldırdı ve Kâbe etrafındaki yüksek konakları gördü, yüksek sesle bağırdı:

"Ey saraylılar! Ey yüksek duvarlarla çevrili konakların sahipleri! Kabristanın türküten karanlığını düşünün! Ey zevk, haz ve şehvet ehli! Kurtları düşünün. Toprakta ufalanan kemirilen cesetleri düşünün!"

Sonra gözleri karardı ve bayıldı.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

MUSA B. CAFER B. MUHAMMED (R.H)⁽²⁾

Musa, Hz. Hüseyin'in 4. batından torunudur. Gece namazına çok önem verdiği ve zamanının büyük bir bölümünü ibadetle geçirdiği için *"Salih kul"* diye çağırılırdı. Musa asil ruhlu, olgun, cömert bir zât idi. Kendisinin birine sıkıntı verdiğini duyarsa, o adama he-

(1) Vaaz veya Rasûlullah (s.a)'ın sözü anlamında.

(2) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c.2, s.124.

diyeler gönderir, gönlünü almaya çalışırdı.

Şakik b. İbrahim el-Belhi anlatıyor:

Hicri 159 yılında hac için yola koyuldum. Kadisiyye'ye gelince insanların hâllerini seyre koyuldum. Kalabalıktilar, üzerlerinde süslü elbiseler vardı. Gözüm, bir köşeye çekilmiş, aydınlık yüzlü, üzerinde yün bir atkı bulunan bir gence takıldı. İçimden; *"bu çocuk süfi tâifesinden olmalı, biraz sonra insanların yolu üzerine çıkar, riyakar davranır. Onun yanına varıp kınayacağım"* dedim.

Yaklaştım. Benim kendisine doğru geldiğimi görünce; *"ey Şakik!..."* dedi ve şu âyeti okudu:

"Ey iman edenler! Zandan çokça kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerini arkadan çekiştirmesin. Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. O halde Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah tevbeyle çok kabul edendir, çok esirgeyicidir" (1)

Bu âyeti okudu ve yanımdan gitti. Hayretler içinde kalmıştım. *"Hem içimden geçenleri bildi, hem de ismini söyledi"* diyordum. Bu gencin peşine takılmak ve helâlleşmek istiyordum. Salih bir adam olmalıydı bu.

Peşine düştüm. Vâkısa denilen yere geldiğinde durdu. Kafilcece orada konakladık. Namaz kılıyordu. Vücudunun her yanı titriyor, hüngür hüngür ağlıyordu. Yanına yaklaştım. Namazı bitirip oturmasını bekledim. Oturdu. Ondan helâllik dilemek için tam konuşacaktım ki, o bana döndü ve; *"ey Şakik! Şu âyeti oku!"* dedi. Ben şaşkın şaşkın bakınırken âyeti okumaya başladı:

"Ve ben, tevbe eden, inanıp salih amel işleyerek doğru yola erenleri affederim" (2).

Böyle dedi ve gitti. Bu adamın ermişlerden biri olduğuna kesin olarak inanmıştım. daha sonra onun Musa b. Cafer olduğunu öğrendim.

Ahmed b. İsmail anlatıyor:

Musa b. Cafer hapse atıldığında zamanın kralı Harun er-Reşid'e şu mektubu gönderdi:

(1) Hucurat, 12.

(2) Taha, 82.

"Benim bela içinde geçirdiğim her güne karşılık senin de safa ve lüks içinde geçirdiğin bir günün bitecek. Sonunda günlerimizi tükettiğimizde, zalimlerin mahvolacağı o sonsuz güne erişeceğiz".

Musa b. Cafer Medine'de, Hicri 129 yılında doğdu. Daha sonra Harun er-Reşid tarafından hapsedilen Musa 183 yılının Receb ayının bitmesine beş gün kala Rab Teâlâ'ya kavuştu.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

İSMİ BİLİNMEYEN MEDİNELİ BAZI ZÂHİDLE- RİN MENKİBELERİ ⁽¹⁾

MEDİNELİ BİR ÇOBAN (R.H)

Nâfi anlatıyor:

İbni Ömer ve arkadaşlarıyla beraber Medine dışına köylere doğru yola çıkmıştık. Yorulduğumuzda arkadaşlar ortaya sofrayı açtılar. Karşıdan bir çoban gözüktü. İbni Ömer çobana: *"Hey arkadaş! Buraya gel de yemeğimize ortak ol"* dedi. Çoban: *"Oruçluyum, gelemem"* deyince İbni Ömer; *"böyle sıcak bir günde vadilerin arasında koyunları güderken dahi oruç mu tutuyorsun?"* diye şaşkınlıkla sordu. Çoban *"boş geçen günlerimi ahiret için böyle değerlendiriyorum"* dedi. İbni Ömer: *"Bize bir koyun satar mısın? Kesip sana da yediririz, hem parasını da alırsın. Ne dersin?"* dedi. Çoban: *"Koyunlar bana ait değil ki! Sürü olduğu gibi efendime ait!"* dedi. İbni Ömer; *"efendin sorduğunda, kurt yedi desen olmaz mı?"* dedi. Çoban parmağını göğe kaldırarak; *"peki Allah'a ne diyeceğim?"* dedi.

İbni Ömer bu çobana hayran olmuştu. Medine'ye döndüğünde efendisine adam gönderip hem çobanı hem de koyunları satın aldı. Çobanı azât eden İbni Ömer, sürüleri de ona verdi. Allah onlara rahmet eylesin.

(1) İbnü'l-Cevrî, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.1, s.127.

MESCİDDEKİ DERVİŞ (R.H)

Muhammed b. el-Münkedir anlatıyor:

Karanlık, fırtınalı bir gecenin ortasında, camide ibadet ediyordum. Birden az ötede yüzü peçeli bir adamın şu sözleri mırıldandığını duydum: *"Ey Rab! Kulların müthiş bir kuraklık içinde kıvranıyor. Ben de senin üzerine yemin ederek, onlara su göndereceğimi söyledim!"*. Adam bu sözleri söyledikten birkaç dakika sonra yağmur yüklü bir bulut gelip çörekleni şehrin üzerine. Medine'de benim tanımadığım bu ermiş insan da kim olabilir, onu nasıl da tanıyamadım diyordum kendi kendime.

Az sonra camide, namaz esnasında bu adama tekrar gözüm ilişti. Namaz bitip imam selam verince adam tekrar peçesini taktı, ayağa kalktı, vaizin sözlerini dinlemeden camiden çıktı. Arkadan gidip onu takip ettim. Enes'in evinin yakınlarına gelince anahtarını çıkardı, kapıyı açıp içeriye girdi. Adamın peşini bıraktım.

Sabah olup gün ağarınca bu eve geldim. Selam verip girmek için izin istedim. İçeri girdiğimde adamın tahtadan maşrapa ve tabak yaptığını gördüm. *"Hayırlı sabahlar! Sen nasıl bir adamsın, merak ediyorum?"* dedim. Onu övdüm, kendimden üstün olduğunu söyledim. Sonra şöyle dedim: *"Ey kardeş! Dün gece senin Allah'a yemin ettiğini işittim. Şu işinden başka seni geçindirecek mal kaynağın yok mu?"*. Adam; *"Hayır yok! Ölene kadar benden kimseye bahsetme! Ayrıca bir daha da yanıma gelme ki meşhur olmayayım"* dedi. Ben; *"seninle devamlı görüşmek istiyorum"* dedim. Adam; *"o halde mescidde görüşürüz"* cevabını verdi. Adam Fars asıllıydı. Ölene kadar kimseye ondan bahsetmedim.

İbni Vehb anlatıyor:

Duyduğuma göre bu adam daha sonra o evden çıkmış. Nereye gittiği de bilinmiyormuş. Mahalle halkı bu duruma üzülmüşler ve İbni Münkedir'i şikâyet ederek; *"Bizimle Münkedir arasındaki dâvayı Allah biliyor! Tuttu, o salih, yüce ve mübarek zâtı bizden kaçırttı!"* diyorlarmış.

Allah (c.c) ondan razı olsun.

MEDİNELİ SEYYİD BİR ÂBİD (R.H)⁽¹⁾

Vaiz Ebu Âmir anlatıyor:

Rasûlullah'ın mescidinde oturuyordum. Siyah bir çocuk elindeki mektubu kucağıma bırakıp gitti. Mektupta şunlar yazılıydı:

"Bismillahirrahmânirrahim;

Allah senin fikrî gücünü, ibret alma ve yorumlama yeteneğini artırsın. Rab Teâlâ ile başbaşa olma sevgisini koysun kalbine. Ey Ebu Âmir! Ben senin kardeşlerinden biriyim. Medine'ye geldiğini duydum. Çok sevindim. Seni evime davet etmek istiyorum. Vesselam".

Haberci çocukla beraber yola koyulduk. Beni Kuba yakınlarında gayet geniş, ama harabeye dönmüş bir eve götürdü. *"Burada dur. Şimdi izin alırım, girersin!"* dedi. Biraz bekledim. Çocuk geri dönüp; *"tamam, girebilirsin!"* dedi. Kocaman saray gibi geniş evin içinde, hurma kütüğünden yapılmış bir kapının açıldığı harap bir odada yaşlı, heybetli bir adam kibleye doğru diz çökmüş oturuyordu. Bedeni hastalıklı, gözleri ağlamaktan çökmüş bu ihtiyara selam verdim. Selâmımı aldı ve bana döndü. Bir de baktım ki, adam hem âmâ, hem topal, hem de eli sakattı. Bana bir süre baktı... *"Ey Ebu Âmir! Allah kalbini günah kirlerinden temizlesin. Seni özltiyor, ne zamandan beri senin öğütlerini dinlemeyi candan istiyordum. Bende bir yara var, vaizler şifa veremedi, hekimler fayda etmedi, sonunda birileri bana seni tavsiye ederek, senin merhemlerinin acıların dindirdiğini anlattı. Şimdi şifayı sunmaktan acı verici de olsa vazgeçme! Ben iyileşmek istiyorum, devânın şifa getireceğini bildiğime göre, ilacın acısına katlanırım"* dedi.

Adamın acıklı hâlini seyrettim. İçim burkuldu. Uzun uzun düşündüm. Elimden geldiği ve dilimin döndüğü kadar faydalı olmaya çalıştım. Şöyle dedim: *"Ey ihtiyar! Kalp gözünü göklerin melekût âlemine çevir! İmanın hakikatine eriş ve esas yuva olan cenneti özle! Orada Allah'ın dostları için neler hazırladığını göreceksin. Sonra ateşi, alevli ateşi düşün! Bu gürültüyle hırlayan cehennemin köteller için hazırlandığını düşün!"*

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfâtü's-Sâfiye*, c.2, s.130.

Adam ansızın inlemeye, bağırıp çağırmaya başladı. Acıdan iki büklüm olmuş, hıçkırarak hıçkırarak ağlıyordu. Bana dönerek; "Allah için ey Ebu Âmir, merhemini yarımın üzerine koydun! Şimdi senden gelecek iyileşmeyi bekliyorum. Haydi, daha da artır ilacını, öğütlerine devam et! Allah seni cennetlik eylesin" dedi. Ben de sözlerime devam ettim: "Ey Şeyh! Allah (c.c) senin gizlerini bilir, yalnız başına kaldığında neler yaptığını görür. Özüntü tanır. Hiçbir yerde ondan irak olamazsın" dedim. Adamcağız daha da etkilendi. Çığlıklar attı. Şöyle diyordu: "Benim günahlarımı kim affedecek? Fakirliğimi kim biliyor? Sen ey Rab, sen biliyorsun. Ben sana göçmek istiyorum. Kurtar kulunu dertlerinden, al yanına!". Adam birden yıkıldı. Ruhu gitmişti. Allah rahmet eylesin.

Ellerimde adamın cansız vücudu; "ben ne yaptım? Adam öldü!" diyordum ki karşımda, alnında secde izi bulunan, yün bir başörtüsü ve yün bir abaya bürünmüş, uzun müddet namazda kıyam ettiği için ayakları şişmiş bir cariyeye çıkageldi. Bana dönerek: "İyi yaptın ey âriflerin kalb doktoru! Ey üzgün ve dertli Allah aşıklarının gönüllerini kabartan vaiz! Ey Ebu Âmir! Bu ihtiyar benim babamdı. On seneden beri sakat haliyle daima namaz kılar, ağlamaktan gözleri şişerdi. Sonunda gözleri kör oldu. Ama o hep senin buraya gelmeni istiyor; Ebu Âmir 'i dinledim. Ölü kalpleri diriltten sözleri öyle güzeldi ki... Keşke onu bir kere daha dinlesem de, onun vaazı esnasında ölsem' diye duâ ediyordu. Allah seni hikmetiyle yüceltsin!" dedi.

Sonra babasının üzerine eğildi. "Babacığım, ağlamaktan gözleri kör olan babacığım, bak dileğin yerine geldi. Ebu Âmir buraya geldi. Benim dertli babacığım" diyor onun için istiğfar dileklerinde bulunuyordu.

Câriyeye dönerek şöyle dedim: "Ey ağlayan acılı kadın! Baban göçtü bu âlemden! O şimdi amellerinin karşılığını görüyor. Onun hesabı Rab nezdinde hiç şaşmayan bir kitapta yazılıdır. Eğer iyiye Allah'a yaklaşacak, kötüyse kötüler evine sürülecektir".

Cariye birden irkildi, ağladı ve bayıldı.

Ben doğruca mescide gittim. Ağlaya ağlaya duâlar ettim. İkinci vakti yaklaşırken daha önce gelen siyah çocuk tekrar geldi. Her ikisinin de cenazesinin kaldırılması gerektiğini söyledi. Onların cenaze namazlarını kıldık, daha sonra kim olduklarını araştırdık. Hz.

Hüseyin'in soyundan geliyorlardı.

Daha sonra onları rüyamda gördüm. Üzerlerinde yeşil elbiseler vardı. Mutluydular. Bana dönerek; *"ey Ebu Âmir! Sen bizim dostumuzsun"* dediler.

MEDİNE'DEKİ MECZUPLARDAN EBU NASR

(R.H)⁽¹⁾

Muhammed b. İsmail anlatıyor:

Aramızda, künyesi Ebu Nasr olan, akli gitmiş (ama diğer delilere benzemeyen) Cüheyneli bir meczup vardı. Rasûlullah'ın mescidinin dışına yakın bir yerde Ehli Suffe ile beraber oturur, pek uzun laf etmez, soru sorulduğunda da ilginç ve güzel cevaplar verirdi. Bir gün yine mescidin bir köşesinde başını dizleri arasına almış düşünürken gördüm onu. Hemen yanına oturdum. Benim geldiğimi farketti. Elimdekinden ona biraz verdim. Aldı; *"sağol, böyle bir şeye ihtiyacım vardı"* dedi. Onunla sohbe daldım: *"Ey Ebu Nasr! Şeref nedir?"* diye sordum. *"Akraba ve dostların büyük küçük tüm dertlerini yüklenmek, onların iyilerini sohbetine kabul etmek, kötülerini de affetmekir"* dedi. Ben; *"Mürüvvet nedir?"* dedim, *"Aç olanı doyurmak, selamı yaymak, kötü yüreklilerden uzak olmaktır"* dedi. Ben; *"peki, cömertlik nedir?"* diye sordum. *"Fakir de olsa insanın gösterdiği çaba, harcayabildiği şeydir"* dedi. *"Peki cimrilik nedir?"* diye sordum. Yüzünü benden çevirdi. *"Beni cevaplasana!"* dedim. *"Cevapladım işte!"* dedi.

Harun, Basra'ya geldiğinde Ebu Nasr'a 300 dinar verilmesini emretmiş, ama Ebu Nasr; *"Ben Ehli Suffe'den biriyim, ne yapayım paraları"* deyip fakirlere dağıtmıştı.

Ebu Nasr her cuma sabah namazını kıldıktan sonra çarşıya çıkar. İnsanlara şöyle seslenirdi:

"Ey insanlar! Kimsenin kimseye bir şey ödeyemeyeceği, hiç kimseye aracılığın fayda vermeyeceği, kimseden fidye kabul edilmeyeceği ve onlara hiçbir yardımın gelmeyeceği günden korkunuz!" ⁽²⁾

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c.2, s.133.

(2) Bakara, 123.

"İnsan öldüğünde çevresinde eşi, çocukları, malı ve amelleri vardır. Kabre konduğundaysa ailesi ve malı geride kalır. Kişi, yaptıklarıyla başbaşa kalır. Siz siz olun, kabirde sizi yalnız bırakmayacak olan dostunuzu seçin, güzel ameller yapın ki, Allah'ın rahmetine mazhar olasınız!"

Ebu Nasr bu sözlerini dört bir yana başını çevirerek söyler, böyle diye diye mescide gelir, cumayı kılar ve yatsıya kadar camiden çıkmazdı. Allah onu rahmetiyle kuşatsın.

MEDİNELİ KADIN ZÂHİDLER ⁽¹⁾

MUHAMMED B. EL-MÜNKEDİR KIZI FÂTİMA (R.H)

İbrahim b. Müslim el-Kureşî anlatıyor:

Fâtıma tüm zamanlarını oruçla geçirirdi. Gece bastırınca hazine, yanık bir sesle göyle derdi: *"Gece çöktü, karanlık yanıştı, herkes sevdiğine kavuştu. Ben ise seni istiyorum ey Sevgili. Beni ateşten koru ey Rabbim!"*

Allah ona rahmet eylesin.

HZ. ÖMER (R.A) ZAMANINDAKİ BİR KADIN (R.H)

Abdullah, babası Zeyd'den, o da dedesi Eslem'den naklediyor:

Geceleyin Ömer'le beraber Medine'yi geziyorduk. Ömer yoruldu ve bir duvara yaslandı. İçerden bir kadın kızına; *"Kızım kalk da şu süte biraz su kat!"* diyordu. Kız annesine; *"Anneciğim! Emirü'l-Müminin Ömer'in bu konudaki sert tavrını bilmiyor musun?"* dedi. Kadın; *"ne tavrı, sen neden bahsediyorsun?"* deyince kız; *"Ömer,*

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's Safile*, c.2, s.133.

süte su katılmamasını tellallarla duyurdu" dedi. Anne; "boş ver! Şimdi kalk da sütü suyla karıştır, Ömer ve tellalları seni nereden görecektir bu saatte!" dedi. Kızcağız; "yani o gördüğü zaman itaat edeyim, görmeyince de bildiğimi okuyayım ha?" diye cevap verdi. Ömer konuşulanların hepsini işitmişti. Bana; "ey Eslem! Bu kapıyı öğren ve evin yerini belle!" dedi. Sonra tek başına gezmeye devam etti. Sabah olunca bana; "ey Eslem! Şimdi git kızın ve annesinin kim olduğunu öğren. Bak bakalım, kocaları var mı?" dedi. Gittim, inceledim. Kızcağız bir cariyeydi. Bekardı. Annesinin de kocası yoktu. Durumu Ömer'e haber verdim. Ömer çocuklarını topladı, onlara; "içinizde evlenmek isteyen var mı?" diye sordu. Abdullah; "Benim eşim var" dedi. Abdurrahman da; "Benim eşim var!" deyince, Asım; "Babacığım! Benim zevcem yok! Beni evlendir!" dedi. Hz. Ömer cariyeyi çağırttı. Onu Asım'la evlendirdi. İşte bu ahlâklı kızdan bir kız doğdu. O kız ise Ömer b. Abdülaziz'i doğuracaktı. İşte Ömer b. Abdülaziz'in soyu bu yüce ruhlu, faziletli cariyeye ile Asım b. Ömer'e bağlanır.

Abdullah b. Mübarek anlatıyor:

Medineli bir kadın Hz. Âişe'ye gelerek; "Bana Rasûlullah'ın kabrini gösterin" dedi. Kabre gelince ölene kadar oradan ayrılmadı ve hep ağladı.

Müslim b. Sa'd'ın kızkardeşinin oğlu Abdullah anlatıyor:

Hacca gitmeye karar vermiştim. Dayım bana onbin dirhem vererek; "Medine'ye geldiğinde etrafa bir bak, oranın en fakiri kimse bu keseyi ona ver!" dedi. Medine'ye geldim. Halka en fakirin kim olduğunu soruyordum. Sonunda bir evin kapısını gösterdiler. Kapıyı çaldım. İçerden; "Kim o?" diyen bir kadın sesi duyuldu. Ben de şu cevabı verdim: "Ben Bağdad'dan geliyorum. Dayım onbin dirhem emanet ederek Medine'nin en fakirine vermemi söyledi. Bana da bu evi tarif ettiler. Haydi alın bu parayı!". Kadın; "Ey Allah'ın kulu! Senin dayın, en fakir insan olmasın. Şart koşmuş. Oysa bizden daha fakiri var. Git karşıdaki evin kapısını çal" dedi. Ben de gittim karşıki evin kapısını çaldım. Ona da aynı şeyleri söyledim. Kapıdan cevap veren kadın şöyle dedi: "Ey Allah'ın kulu! Biz ve komşularımız, hepimiz de yoksullukta eşitiz. Parayı vereceksen onlarla bizim aramızda pay et!".

Allah (c.c) ona rahmet etsin.

MEKKELİLER

UBEYD B. UMEYR (R.H) ⁽¹⁾

Mekke ehlinin tâbifninden olan Ebu Âsım Ubeyd b. Umeyr, Allah'ın zikrini dilinden düşürmeyen, mâsivaya yanaşmayan, samimi bir gönül ile ibadet eden bir vaizdi.

"Tasavvuf, zikre kanmak, onunla doymak ve sırrı saklamaktır".

Mücahid diyor ki:

"Biz, aramızda bulunan iki kişiyle iftihar ederdik. Bunlar; Fakihimiz İbni Abbas'la, Kur'an öğreticimiz Ubeyd b. Umeyr'di".

Mücahid, Ubeyd b. Umeyr'den naklediyor:

Kış geldiğinde Ehli Kur'an'a şöyle denilirdi:

"Artık namazınız için geceler uzun, orucunuz için gündüzler kısa. Bu geceyi göğüslemek (ibadetle geçirmek) size zor geliyorsa, cimri davranıp malınızı infak edemiyorsanız ve düşmanla savaşmaktan acizseniz, Allah'ı çok anınız".

Dini Zorlaştırmamak, Hayâ, Samimi İman ve Tevbeye Dâir

Atâ, Ubeyd b. Umeyr'den naklediyor:

"Allah Teâlâ (bazı şeyleri) helâl, (bazılarını) haram kılmıştır. Siz Allah'ın helâl kıldığını işleyin, haram kıldığından kaçınin. Ayrıca bu ikisinin arasına helâl ve haram hükmünü vermediği şeyleri bırakmıştır. İşte bunlar, Allah'ın üzerinden geçtiği (durmadığı, affettiği) şeylerdir".

Ubeyd bu sözleri söyledikten sonra şu âyeti okudu:

"Ey iman edenler! Açıklandığında, hoşunuza gitmeyecek olan şeyleri sormayın. Eğer Kur'an indirilirken onları sorarsanız, size

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.266.

açıklanır (açıklanmadığına göre) Allah onları affetmiştir (siz sorup da başınıza iş çıkarmayın). Allah çok bağışlayıcıdır, aceleci değildir⁽¹⁾.

Ziyad b. Feyyad, Ubeyd b. Umeyr'den rivayet ediyor:

"İnsanlardan çok Allah'tan utanın".

Amr b. Dinar, Ubeyd'den naklediyor:

"Hoş olmayan bir söz ettikten ya da bir iş yaptıktan sonra abdest almak ve güzel bir kadınla başbaşa kaldığında sadece, Allah'tan korkarak onu terketmek... İşte bu nitelikler, samimi bir imanın alâmetidirler".

Ebu Reşid, Ubeyd b. Umeyr'den naklediyor:

"Allah (c.c) buyuruyor ki; 'Allah, tövbeye yönelenleri (evvâbîn) son derece bağışlayıcıdır⁽²⁾."

Burada 'evvâb'; kendi başına kaldığında günahlarını hatırlayan ve Allah'a çok istiğfar eden kişi demektir".

Akşam Duası ve Üç Farklı Dosta Dâir

Oğlu, Ubeyd'i şöyle anlatıyor:

Ubeyd b. Umeyr, güneş battıktan sonra mescite girdiğinde ezan sesini işitir ve şöyle duâ ederdi:

"Allah'ım! Gecenin başlayıp, gündüzünün bittiği, yalvaranların doğrulduğu, namazının kılındığı şu vakitte affetmeni, bana acımanı ve beni ateşten korumanı istiyorum".

Babam, sabah olunca da, namaz kılmadan önce böyle bir duâ okurdu.

Asım, Ubeyd b. Umeyr'den naklediyor:

İnsanın üç dostu vardır. Bunlar arasında derece bakımından fark vardır. Başına felaket geldiğinde o dostlarından birine gider; "benim durumum böyle böyle, bana yardım et" der. Dostu; "ben sana yardım edemem. İkinci sıradaki dostuna git" der. Bu sefer ikinci dostuna gider. O da; "ben seni istediğin yere kadar götür-

(1) Mâide, 101.

(2) İsrâ, 25.

yim, ama oraya vardığımızda seni bırakıp geriye döneyim!" der. Adam son olarak üçüncü dostuna gider. Ona durumunu anlatır, başına gelen felaketi söyler. Bu dost; "ben seninle geleceğim, nereye gidersen oraya giderim; nereye girersen oraya girerim, senden ayrılmam" der.

Şimdi bunun açıklamasını yapalım. Birinci dost, insanın ehline ve ailesine bıraktığı mahdır. İkinci dost, ailesi ve yakınlarıdır. Ona kabre kadar eşlik ederler ve orada bırakırlar. Üçüncü dost ise amelidir. Onun gittiği her yere gider. Onun girdiği her yere girer.

İlimde Yozlaşma, Fıkıhın Fazileti, Dünya-İman Mukayese ve Gerçek Değere Dâir

Mücahid, Ubeyd b. Umeyr'den naklediyor:

"Sizin müçtehitleriniz, geçmişin oyun oynayan(çocuk)larına benziyor".

Süfyan, Ubeyd b. Umeyr'den naklediyor:

"Allah, hayırlı olmasını istediği kulunu dinde araştırmacı (fakih) yapar ve bu konuda ona gereken olgunluğu ilham eder".

Mücahid, Ubeyd'den naklediyor:

"Dünya Allah nezdinde öylesine basittir ki, onu sevdiğine de verir, sevmediğine de verir. Ama imanı ancak sevdiğine nasip eder". (Bu söz de hadisi şeriftir. İbni Mes'ud'dan merfû olarak).

İbni Dinar, Ubeyd b. Umeyr'den naklediyor:

"Kıyâmette, kocaman, uzun boylu, dev bir adam gelir, mtzâna konulur. Ama onun Allah indinde bir sinek kanadı kadar bile ağırlığı olmaz". (Bunun da, Ebu Hureyre yoluyla gelen sahib bir hadis olduğu mervîdir).

Kulluk Bilinci, Kabrin Uyarısı ve Muhacirlerin Âhiretteki Hallerine Dâir

Habîb b. Ebî Sâbit, Ubeyd b. Umeyr'den naklediyor:

"Kul, Allah'a yalvarıp ihtiyaç duyduğu sürece, Allah (c.c)

onun imdadına yetişir”.

Oğlu, Ubeyd'den şu sözü naklediyor:

Kabre lisan verilir, o ölüye şöyle der:

“Ey insanoğlu! Beni nasıl unuttun! Bilmiyor muydun benim, içinde yılan, çıyan ve kurtların cirit attığı bir ev olduğumu bilmiyor muydun? Benim yalnızlık evi olduğumu bilmiyor muydun?”

Mücahid, Ubeyd b. Umeyr'den naklediyor:

Muhacirlerin fakir olanları, kılıç ve mızraklarından kan damlayarak gelirler. Onlara;

“Durun, hesaba çekileceksiniz!” denilir.

Onlar da;

“Bizi dünyadan getirip hesaba mı çekiyorsunuz?” derler.

Bakılır ki, muhacirlerin yanında sadece eşya ve azıklarını koydukları bohçalar var. Allah (c.c) buyurur:

“Ben vaadine sadık olanların kefiliyim. Siz cennete selam ile girin!”

Onlar da diğer insanlardan önce cennete girerler.

Hamd, Secde, İman, Hz. İsa (a.s)'nın Zühdü, Dünya-Âhiret Mukayesesi ve Kardeşlik Akdine Dâir

Ubeyd der ki:

“Kıyâmet gününde, müminin amel defterindeki ‘elhamdülillah’ tesbihi, altın bir dağla birlikte yürüyüp gelmesinden daha hayırlı olacaktır”.

Ubeyd'den naklediliyor:

“Kulun yüzünde secde izi varoldukça, meleklerin hayır duâsını almaya devam eder”.

Ubeyd şöyle diyor:

“İman, sadece ‘temenni etmek’ değildir. İman, söz ve ameldir”.

Mücahid, Ubeyd'den naklediyor:

*"İsa (a.s) kıldan yapılan bir giysi giyinir, meyve yer, akşamla-
dığı yerde geceyi geçirirdi. Ölmesi muhtemel bir çocuğu da yoktu,
yıkılacak bir yuvası da. O, yarına bir şey bırakmazdı".*

Ubeyd b. Umeyr diyor ki:

"Dünya emeddir (sonludur), âhiretse ebeddir (sonsuzdur)".

Gaylan, Ubeyd b. Umeyr'i anlatıyor:

Ubeyd, bir müminle Allah (c.c) için kardeş olduğunu ilan etmek için onun elinden tutar, Kâbe'ye yönelir ve şöyle derdi:

*"Allah'ım, bizi Muhammed (s.a)'in şahitlerinden eyle. Mu-
hammed (s.a)'i de bize şahit eyle, onu, bizim imanlı olduğumuzun
şahidi kıl! Senin nezdinde bizim hakkımızda mal ve emelde ihtira-
sa düşmeyeceğimize, kalplerimizin katılaşmayacağına, hakkımız
olmayan şeyi istemeyeceğimize dair en güzel karar verilmiştir".*

**Ubeyd'in Hadis Aldığı Kimseler, Ondan Hadis Alanlar
ve Rivâyetleri**

Ubeyd birçok sahabiden hadis rivayet etmiştir. Bunlar ara-
sında Ubeyy b. Ka'b, Ebu Zerr, Ebu Hureyre, Abdullah b. Amr
ve İbni Abbas sayılabilir.

Ondan hadis rivayet edenler arasında ise Mücahid'i, Atâ'yı,
Ebu Zübeyr'i, Ebu Hâzim'i sayabiliriz.

Ubeyd b. Umeyr, Âişe (r.a)'den rivayet ediyor:

*"Peygamber (s.a)'in en çok riayet ettiği namaz, sabah namazı-
nın iki rekâtlik sünnetiydi".*

Ubeyd b. Umeyr, Ebu Zerr'den naklediyor:

Bir gece Peygamber (s.a) ile birlikteydim. Uzun bir süre
namaz kıldı. Sonra bitirdi ve şöyle dedi:

*"Benden önce hiçbir peygambere verilmeyen beş şey bu gece
bana verildi:*

*"Ben kırmızı ve siyaha gönderildim.⁽¹⁾ Düşmanımın kalbine
korku salındı ve düşmanım benden bir ay uzakta olduğu halde*

(1). Bu mecâzi bir sözdür. Yani tüm insanlara gönderildim demektir. (Çev.)

korkar hale geldi. Yeryüzü benim için tertemiz bir mescit yapıldı. Ganimetler bana helâl kılındı. Benden önce hiçbirine helâl kılınmamış idi.

Bana; 'iste, alırsın!' denince, ben ümmetim için şefaati istedim. Şefaati, ümmetim içinde Allah'a şirk koşmayan herkese ulaşacaktır".

Allah (c.c) ona rahmet etsin.

MÜCAHİD B. CUBEYR (R.H)⁽¹⁾

Sabırlı, yumuşak, tecrübeli ve Kur'an'ın yorumuna vakıf bir zat olan Ebu'l-Haccac Mücahid b. Cubeyr tefsir sahibi bir alimdir.

Leys, Mücahid'den naklediyor:

"Nefsini üstün gören, dinini aşağılamaya başlar. Nefsini zelil kılan ise, dinini yüceltir".

İbni Salih, Mücahid'den naklediyor:

"Kur'an'ı her âyet üzerinde dura dura, baştan sona üç defa İbni Abbasa okudum ve ne hakkında nazil olduğunu sordum".

Mücahid, İbni Ömer'den naklediyor:

İbni Ömer bana;

"Nuh (a.s) kavmi içinde ne kadar kaldı?" diye sordu.

"950 sene!" dedim.

"Bak, insanların ömürlerinde bir artma yok, tersine eksilme var!" dedi.

Leys, Mücahid'den naklediyor:

"Müslüman; kardeşinden bir şey görmese de, ondan utanarak günah işlemekten uzak durması (sevap ve hediye) olarak yeter".

Leys, Mücahid'den naklediyor:

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.279.

"Fakih, Allah'tan korkandır".

Leys, Mücahid'den naklediyor:

"Kul, samimi bir kalb ile Allah'a yöneldiğinde, Allah (c.c) bütün müminlerin kalpleriyle ona yönelir".

Mücahid'in Tefsirinden ve Güzel Sözlerinden Örnekler

Mansur naklediyor:

Mücahid, *"Ve elbiseni temiz tut"⁽¹⁾ âyetini; "amelini sağlam ve sahih kıl" olarak yorumladı.*

Leys naklediyor:

Mücahid, *"Allah'ın fazlından isteyiniz!"⁽²⁾ âyetini; "fakat dünya metânı değil" şeklinde yorumlamıştır.*

Mansur anlatıyor:

Mücahid *"doğruluğu getirip dosdoğru söyleyenler" âyetini; "Kur'an'la gelip, ona uyanlar" olarak yorumlamıştır.*

İbni Ebî Nüceyh, Mücahid'den naklediyor:

"Dünyadan da nasibini unutma!"⁽³⁾ âyeti, "dünya hayatında Allah'a itaat ederek, dünyadan âhiretin için pay çıkarmaya bak" anlamına gelir.

İbni Ebî Nüceyh, Mücahid'den naklediyor:

"Sonra o gün, size verilmiş olan her nimetten sorguya çekileceksiniz"⁽⁴⁾, âyetinde; "tüm dünya lezzetlerinden sorguya çekileceksiniz" anlamı vardır.

Mansur, Mücahid'den naklediyor:

"Rabbine karşı durmaktan korkan kimseye iki cennet vardır"⁽⁵⁾ âyetindeki kul; günah anında Rab Teâlâ'yı hatırlayarak günahından vazgeçendir.

Mansur, Mücahid'den naklediyor:

(1) Müddeir, 4.

(2) Cum'a, 10.

(3) Kasas, 77.

(4) Tekvîr, 8.

(5) Rahman, 29.

"Alınlarındaki iz..."⁽¹⁾ namazdaki huşû demektir.

Leyl, Mücahid'den naklediyor: *"Allah için göntülden boyun eğerek namaza durun"* ⁽²⁾ âyetindeki "kunut", eğilmek, rûkûya varmak, gözü haramdan sakındırmak ve Allah korkusuyla mütevazî davranmak, şefkatli olmak demektir.

İbni Ebi Nüceyh, Mücahid'den naklediyor:

"Onların ardından, namazı bırakan, şehvetlerine uyan bir nesil geldi" ⁽³⁾ âyeti;

"Kıyâmet yaklaştığında Ümmeti Muhammed'in salih kulları gidince arkadan gelen nesiller, birbirleriyle çarşılarda ve kalabalık yerlerde zina edeceklerdir" demektir.

A'meş, Mücahid'den naklediyor:

"Kalb avuca benzer. Kul bir günah işlediğinde, tıpkı parmakların teker teker yumulup kapanması gibi, kalb de günah işlene işlene yumulur ve kapanır. Sonra da üzerine damga vurulur.

Böylece kalp paslanır ve körleşir..."

Mansur, Mücahid'den naklediyor:

"O gün insanogluna, önde ve sonda yaptığı ne varsa bildirilir" ⁽⁴⁾. Burada insanın ilk ve son amelleri ve aradaki tüm ameller kastediliyor.

Mansur, Mücahid'den naklediyor:

"Öyleyse bir işi bitirince diğerine giriş. Ve yalnız Rabbinden iste!" ⁽⁵⁾. Bu âyetin anlamı;

"Dünyevi bir işi bitirip de namaza kalktığında, sadece Allah'tan iste ve samimi ol" demektir.

Mansur, Mücahid'den naklediyor:

"Ey huzur içinde olan can! O senden, sen de ondan hoşnut olarak Rabbine dön!" ⁽⁶⁾.

(1) Fetih, 29.

(2) Bakara, 238.

(3) Meryem, 59.

(4) Kıyâmet, 13.

(5) İnşirah, 7-8.

(6) Fecr, 27-28.

Burada sözü edilen nefis; Allah'ın Rab olduğuna kesin olarak inanmış ve ona itaat etmiş candır.

Leyl, Mücahid'den naklediyor:

Bir adam öldüğünde ona sohbet meclisi gösterilir. Eğer bu meclis ehli zikir ise o da kendini ehli zikir içinde görür. Yok ehli hevâ ve oyun meclisiyse, kendini böyle bir yerde bulur.

Zebid, Mücahid'den naklediyor:

Şeytan şöyle der:

"İnsanoğlu beni her şeyden aciz bıraksa bile, üç şey konusunda benim vesveseme kapılıp tuzığa düşmekten kendini alamaz; başkasının malını haksız yere almak (gasp), malını boş ve gereksiz yere harcamak ve malını hayra sarfetmekten kaçınmak".

Zebid, Mücahid'den naklediyor:

Şeytan, insanoğlunu secde ederken gördüğünde yakınp dert yanar ve; *"şu insanın canı cehennem!"* diyerek söylenir ve şöyle der:

"Şu insan yok mu? Secde etmekle emrolundu ve secde etti. Şimdi cennet onun! Bense secde emrine karşı geldim ve ateşe düştüm!"

Mücahid der ki:

Dünyadan göçüp giden her gün, sona erdiği vakit şöyle der:

"Beni bu dünyadan çıkaran Allah'a hamdolsun. Bir daha ebediyyen dönmeyeceğim!"

Süfyan, İbrahim b. Muhacir'den naklediyor:

Mücahid; İbni Ömer ve İbni Abbas'la birçok defa beraber yolculuk yapmış ve aynı ata binmiştir.

Ubeydullah b. Ömer, Mücahid'den naklediyor:

"İbni Ömer'e arkadaşlık ettiğim sıralarda, ben ona hizmet etmek isterken, o bana hizmet ederdi".

Ebu Husayn, Mücahid'den naklediyor:

İbni Ömer'le beraber köhne bir evin yanından geçiyorduk.

İbni Ömer:

"Ey Mücahid! Şu eve; 'Ey harabel Ehlin nerede? Neler yaptılar?' diye seslen bakalım!" dedi. Ben de seslendim. İbni Ömer sözü şöyle bağladı:

"Gittiler ve geriye amelleri kaldı!"

Mansur, Mücahid'den naklediyor:

"Sabır, ilk darbe, ilk musibet anında belli olur".

Hilal b. Habbab anlatıyor:

Mücahid'le Mekke'ye kadar beraber yolculuk yaptık. Ne zaman bir mezarlığın yanından geçsek, şöyle derdi:

"İçinizde mümin olanlara selam olsun! Allah'ın merhametine erişesiniz. Biz de inşallah size kavuşacağız".

Sevri, Mücahid'den naklediyor:

"Yeryüzü ölüm meleği için düz bir leğen gibidir. Oradan dilediğini çekip alır. Onun yardımcıları vardır, nefisleri (bedenlerinden) alırlar. Sonra da ölüm meleği bu nefisleri yardımcılarının çekip alır".

Mansur anlatıyor:

Mücahid Âdiyât sûresindeki; *"Muhakkak ki insan Rabbine karşı 'kenûddur' "* âyetini yorumlarken, *'kenûd'* kefür demektir, yani insan Rabbine karşı son derece nankördür, diyor.

İpni Ebî Nüceyh, Mücahid'den naklediyor:

"Tefsir ilmini utangaç ya da kibirli olanlar öğrenemez!"

Mansur, Mücahid'den naklediyor:

"Ey insanlar ve cinler! Üzerinize dumansız bir alev ve ateşsiz bir duman gönderilir de, kurtulamazsınız!" (1).

"Bu âyetteki 'Şuvaz' ateşten ayrıştırılmış bir alevdir".

Kutn b. Halife, Mücahid'den naklediyor:

"Aralarında bir engel vardır. Birbirinin sınırını aşamazlar"(2).

(1) Rahman, 35.

(2) Rahman, 20.

Bu demektir ki, ikisi arasında Allah tarafından konmuş bir engel vardır. Biri diğerine geçemez. Tuzlu su tatl suya, tatl su tuzlu suya karışamaz.

Leys Mücahid'den naklediyor:

"Yer ve göklerdeki herkes, isteyerek ya da istemeyerek Allah için secde eder!" ⁽¹⁾.

Bu âyette geçtiği gibi, isteyerek secde eden, müminlerdir. İstemeyerek secde edenler ise kâfirlerdir.

Mansur, Mücahid'den naklediyor:

"Ve daha bilmediğiniz şeyleri yaratıyor" ⁽²⁾.

Burada bilinmeyen şeyler, bitkilerin kökleri olabilir.

Ebu Yahya el-Kattat, Mücahid'den naklediyor:

Kıyâmet gününde kul, cehenneme doğru sürüklenmesi için verilen emri duyar ve; *"Ben böyle bir şey ummuyordum"* der. Ona;

"Peki, ne umuyordun?" diye sorulur.

"Affedileceğimi!" der.

"Öyleyse onun yolunu açın (cennete)" denilir.

Osman b. Esved, Mücahid'den naklediyor:

"İnsan, Uhud Dağı kadar malını dahi Allah yolunda harcarsa, yine de müsriflerden olmaz!".

Leys, Mücahid'den naklediyor:

"Allah hikmeti dilediğine verir" âyetindeki hikmet; ilim ve fıkhtır.

A'meş, Mücahid'den naklediyor:

"...ve sizden olan 'emir sahiplerine' itaat ediniz" ⁽³⁾.

Buradaki Ulu'l-Emr (emir sahipleri), fakihler ve âlimlerdir!

Osman b. Esved, Mücahid'den naklediyor:

(1) Ra'd, 15.

(2) Nahl, 8.

(3) Nisa, 59.

Musa (a.s) ile Rab Teâlâ arasında şöyle bir konuşma geçti:

"En zengin kulun kimdir?".

"Verilenle yetinip, kanaatkâr olandır!".

"En sağlam ve hükümlerine bağlı kulun kimdir?".

"Kendisine neyi emrediyorsa, insanlara da aynısını söyleyendir?".

"En bilgili ve akıllı kulun kimdir?".

"Zühdü en fazla olan ve günahattan en çok kaçandır".

İbni Ebi Nüceyh, Mücahid'den naklediyor:

"Sizden olan emir sahiplerine itaat ediniz...".

Buradaki emir sahiplerinden; önce Muhammed (s.a)'in ashabı, ondan sonra da din hususunda bilgili ve erdemli olanlar kastediliyor.

Leys, Mücahid'den naklediyor:

"Eğer bir konuda anlaşmazlığa düşerseniz, Allah'a ve Rasûlü'ne başvurunuz".

Yani Allah'ın Kitabı'na ve yaşıyorsa Allah Rasûlü'ne başvurunuz. Eğer vefat ettiyse, onun sünnetine başvurunuz.

Abdü'l-Kuddus, Mücahid'den naklediyor:

"Ve sana gizli ve açık nimetlerini gönderdi".

Bu âyette sözü edilen açık nimet; İslâm ve verilen rızıklardır. Gizli nimet ise; ayıp ve kusurların gizlenmesidir.

Leys, Mücahid'den naklediyor:

"Tevbe-i Nasuh; bir daha günaha dönmek üzere tevbe etmektir".

İbni Ebi Nüceyh, Mücahid'den naklediyor:

"Sabah ve akşam tevbe etmeyen, zalimlerdendir".

Müslim el-Mele'i, Mücahid'in bir adama, kendisi için mus-haf yazıp vermesine karşılık tam beşyüz dirhem verdiğini söylüyor.

Mücahid, İbni Abbas'tan naklediyor:

"Sakın ha abdestsiz uyuma! Zira ruhlar hangi hâl üzere bedenden ayrılmışlarsa, aynı şekilde haşrolunurlar."

Abdülkerim, Mücahid'den naklediyor:

"Sen fenalığı en güzel bir şekilde sav!"⁽¹⁾ âyeti, "fenalık edene selamla karşılık ver demektir".

Talha, Mücahid'den naklediyor:

"İnsan, biriyle karşılaştığında ona gülümseyiverse, kuru yaprakların rüzgârla dökülmesi gibi günahları dökülür".

Mücahid'in bu sözüne karşılık;

"Bu ne kadar kolay bir iş!" diyenler olmuştur. Buna karşılık Mücahid şu cevabı vermiştir:

"Sen şu âyeti hiç duymadın mı?

"İnananların kalplerini uzlaştıran O'dur. Yeryüzündeki her şeyi sarfetsen bile, sen onların kalplerini uzlaştıramazdın. Ama Allah onları uzlaştırdı. Doğrusu güçlüdür, Hakîm'dir"⁽²⁾.

Mansur, Mücahid'den naklediyor;

"Bir mümin öldüğünde, yeryüzü ona kırk sabah ağlar".

İbni Ebi Nüceyh, Mücahid'den naklediyor:

"Ve onun fazlını arayınız,⁽³⁾ (verdiği rızık arayınız)".

Yani ticaret için yollara düştünüz, denizlerde dolaşınız.

Leys, Mücahid'den naklediyor:

"Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra da doğrulukta devam edenler..."⁽⁴⁾.

Burada, ölene kadar Allah'a şirk koşmayanlar kastediliyor.

Talha, Mücahid'den naklediyor:

"Onun bir dengi de yoktur"⁽⁵⁾.

(1) Fussilet, 34.

(2) Enfal, 63.

(3) Cum'a, 10.

(4) Fussilet, 30.

(5) İhlas, 4.

Yani bir dişi dostu da yoktur.

Mücahid'in Hadis Aldığı Kimseler, Ondan Hadis Alanlar ve Rivâyetleri

Mücahid, sahabenin ileri gelen fakihlerinden hadis rivayet etmiştir. Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer, Câbir b. Abdullah, Ebu Saïd el-Hudrî ve Ebu Hureyre bunlardandır.

Mücahid'den hadis rivayetinde bulunan tâbîfîn uleması arasında şunları sayabiliriz: Tâvus, Atâ, İkrime, Ebu Saïd, Amr b. Dinar, Ebu'z-Zubeyr. Kûfeliler'den; Hakem, Ebu İshak, Mansur, Hammad b. Süleyman, Zeyd, Talha, Ebu Husayn. A'meş, Muğîre, Seleme b. Kuheyl, Cabir el-Cûfi, Abde b. Ebu Lûbâbe, Ebu Yahya el-Kattat, İbrahim b. Muhacir...

Mücahid, İbni Abbas'tan naklediyor:

Peygamber (s.a) buyurdu ki:

"Sabâ rüzgârıyla zaferân eriştim. Ad kavmi ise debur⁽¹⁾ ile helâk oldu" (Buhârî ve Müslim).

Mücahid, İbni Ömer'den naklediyor:

Peygamber (s.a) omuzumu tuttu ve şöyle buyurdu:

"Dünyada bir yabancı ya da yolcu gibi ol" (Sahih Hadis).

Mücahid, İbni Ömer'den o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Akrabasından ziyaretini hakikaten kesmeyen insan, akrabası sula-i rahmi bıraksa bile, ondan alakasını kesmeyen, ziyaretine giden insandır. Yoksa; 'o ziyaretime geliyor, ben de gideyim' diyen gerçekten sula-i rahme önem vermiş sayılmaz" (Sahih Hadis).

Mücahid babasından, o İbni Ömer'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"İki müslüman (çarpmak için) kılıçlarıyla karşı karşıya geldiğinde ölen de öldüren de ateştedir" (Buhârî ve Müslim)".

Mücahid, Abdullah b. Abbas'tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan

(1) Debur, batıdan gelen kavurucu bir rüzgardır. (Çev.)

rivayet ediyor:

"Kıyâmet, 'Lâ ilâhe illallah' diyen hiçbir kimsenin üzerine kopmayacaktır". (Sahih Hadis)

Yani kıyâmet koptuğu sırada yeryüzünde bir tane bile mümin olmayacaktır. Böylece kıyâmet, sapkın ve kâfirlerin başına kopacaktır.

Mücahid, Abdullah b. Amr'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Cibril (a.s) komşuyu bana öyle çok tavsiye etti ki, neredeyse komşuyu komşuya varis kılacağını sandım".

ATÂ B. EBÎ RABAH (R.H)⁽¹⁾

Çölün ve Kâbe-i Haram'ın fakihi, dünyaya boş veren ve kollarını mevlasına açan Ebu Muhammed Atâ b. Ebî Rabah da Allah dostlarındanandır.

Tasavvuf, kazanç üzere kurulu bir alışverişe girişmek, hakiki istirahat için dünyayı bir kenara atmaktır.

Atâ'nın Fazileti, Kader ve Bazı Fırkalara Dâir Öğütleri

İbni Cüreyc diyor ki:

"Mescid, yirmi sene boyunca Atâ b. Ebû Rabah'ın yatağı olmuştur".

İbni Cüreyc anlatıyor:

"Atâ ihtiyarlayıp takatten düştükten sonra bile, namaza durduğunda Bakara sûresinden ikiyüz âyet okur ve hiç sarsılmazdı".

Amr b. Said, babasından naklediyor:

İbni Ömer Mekke'ye geldiğinde halk ona sorular sorardı. İbn Ömer'se onlara şu karşılığı verirdi:

"İçinizde Atâ b. Ebî Rabah gibi biri varken, bunca meseleyi

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetu'l-Evliyâ*, c.3, s.310.

toplayıp bana mı soruyorsunuz?!"

Eslem el-Minkarî anlatıyor:

Ebu Cafer'le beraber oturuyorduk. Yanımızdan Atâ geçti. Ebu Cafer şöyle dedi:

"Yeryüzünde haccın menâsikini Atâ b. Ebi Rabah'tan daha iyi bilen biri kalmadı".

Seleme b. Küheyl diyor ki:

"Allah indinde bir değer sahibi olup, gerçekten de ilmi istenecek üç kişi var dünyada: Atâ, Tâvus, Mücahid".

Amr b. Zerr diyor ki:

"Ben Atâ gibi bir insan görmedim. Onun hiçbir zaman gömlek giydiğine şahit olmadım. Onun üzerinde beş dirhemden daha pahalı bir giysi bile yoktu".

İbni Cüreyc, Atâ'nın, Beytullah'ı tavaf ederken şu öğütleri verdiğini söylüyor:

"Kaderin hayrı da, şerri de, acısı da, tatlısı da Allah'tandır. Kul ne tümüyle söz sahibi ne de tümüyle çaresizdir. Bizim kiblemize secde edenler mümindirler. Onların kanları ve malları haramdır. Ancak had gerekirse o başka. Azgınlık yapan bir grupla yapılacak savaş el ve ayaklar ile dir.⁽¹⁾ Onlara silah çekilmez ve hâricilerin sapık bir fırka olduğuna şehadet edilmelidir".

İki Âyetin Tefsiri, Atâ'nın Vakarı ve Onun Anlayışına Göre Zikir Meclisleri

Talha b. Amr, Atâ'dan naklediyor:

Atâ; ..."Onları ne ticaret ve ne de alışveriş Allah'tı anmaktan alıkoyar..."⁽²⁾ âyetini şöyle yorumladı:

"Ticaret ve alışveriş, Allah'ın tam vaktinde eda edilmesini istediği farzları yerine getirmekten onları alıkoyamaz".

Evvâî, Atâ'dan naklediyor:

(1) Yani dövülür. (Çev.)

(2) Nur, 37.

"Allah'ın dini hususunda o ikisine (zâni ve zâniye) acımayın"⁽¹⁾ âyeti; "haddin tatbikinde onlara acımayın" demektir.

İsmail b. Ümeyye diyor ki:

"Atâ uzun bir süre susar, konuştuğunda da kabul görürdü".

Ebu Hezzan, Atâ b. Ebî Rabah'tan naklediyor:

"Kim bir zikir meclisinde oturursa, Allah bu vesileyle onu on batıl meclisten korur".

Ben; "zikir meclisi nedir?" diye sordum. Atâ şöyle cevap verdi:

"Helâl, haram, namaz, oruç, nikâh, talak, alışveriş konularının konuşulduğu meclistir".

İçinde Üç Defa "Rabbena" Geçen Âyetin Duada Söylenmesi

Ebu Bekir el-Hezeli anlatıyor:

Atâ dedi ki;

"Kul üç defa 'ya Rab' deyince Allah Teâlâ ona nazar eder ve duâsını kabul buyurur".

Bu sözü Hasan el-Basrî'ye aktardım. Hasan şöyle dedi:

"Peki hiç Kur'ân okumuyor musunuz. Bunlar Kur'ân'da yok mu?"

Hasan bu cevabından sonra şu âyetleri okudu:

"Rabbimiz! Doğrusu biz 'Rabbimize inanın' diye inanmaya çağıran bir davetçiyi işittik de iman ettik. Rabbimiz! Günahlarımızı bize bağışla, kötülüklerimizi ört, canımızı iyilerle beraber al. Rabbimiz! Peygamberlerinle vaadettiklerini bize ver. Kıyâmet günü bizi rezil etme. Sen şüphesiz sözünden caymazsın"⁽²⁾.

Tefekkür, İcmâ, Doğru İnanç, Boş Söz, Euza Çekilmesi Gereken Bir Ân ve Aklın Faziletine Dâir

Amr b. Verd, Atâ'dan naklediyor:

(1) Nur, 2.

(2) Âl-i İmran, 193-194.

"Arefe gecesi kendinle başbaşa kalabilirsen, kal!" (Böyle bir gecede yapılan tefekkür çok hayırlıdır).

İsmail el-Kûfi anlatıyor:

Atâ'ya bir soru sordum, cevap verdi. Cevabın illetini sordum:

"Bize göre ümmetin icma ettiği hüküm, isnaddan (hadisten) daha güçlüdür" dedi.

Ebu Hanife anlatıyor:

Mekke'de Atâ ile karşılaştım. Bana;

"Sen nerelisin?" dedi.

"Kûfe ehliindenim!" dedim.

"Sen, şu dinini parça parça edip gruplara bölünen şehrin ahâlisindensin öyle mi?" dedi.

"Evet" dedim.

"Peki kimlerdensin?" dedi.

"Ben, selefe sövmeyen, kadere inanan ve hiç kimseyi günahından ötürü tekfir etmeyenlerdenim" dedim.

"Tamam, sen benimle birlikte olabilirsin!" dedi.

Muhammed b. Sûkâ anlatıyor:

Size faydası dokunacak bir söz nakledeyim mi? Bu sözün bana birçok faydaları oldu. Atâ b. Ebî Rabah bana şöyle dedi:

"Ey kardeşimin oğlu! Sizden önceki nesil, boş konuşmayı reddeder, fuzûlî kelamdan uzak dururdu. Onlar, Allah'ın Kitabı'nı okuma, iyiliği emretme, kötülükten sakındırma ve ihtiyaçlarını yerine getirme konusunda söylenen sözlerden başka her şeyi fuzûlî saymışlardır. Allah'ın şu âyetini biliyorsunuz değil mi?: 'Oysa yaptıklarınızı bilen değerli yazıcılar sizi gözetlemektedir'⁽¹⁾. Sizden birinin amel defteri açıldığında, içinde din ve gerekli dünya işinden başka konuşmalar çıktığında utanmayacak mısınız?!"

İbni Cüreyc, Atâ'dan naklediyor:

"Geceleyin eşekler anırdığında, euzü-besmele çekin!".

(1) İnfitar, 10-12.

Abdullah b. Hassan anlatıyor:

Atâ'ya soruldu: *"Kullara verilen en güzel nimet nedir?"* diye. Atâ şöyle dedi:

"Allah'tan gelen akıl. Hakiki akıl da dini bilmekle olur".

Atâ'nın Hadis Aldığı Kimseler Ondan Hadis Alanlar ve Rivâyetleri

Atâ, sahabeden hadis rivayet etmiştir. Bunlar arasında İbni Abbas, İbni Ömer, Abdullah b. Amr, İbni Zübeyr, Ebu Said, Zeyd b. Halid el-Cuheni ve Ebu Hureyre sayılabilir.

Tâbiîn içerisinde Atâ'dan hadis rivayet edenler arasında da şunları sayabiliriz: Amr b. Dinar, Zührî, Ebu'z-Zübeyr, Katâde, Malik b. Dinar, Yahya b. Ebi Kesîr, Cabir el-Cüfî, Eyyub es-Sahtiyânî, İsmail es-Seriyy, A'meş ve Habîb b. Ebi Sâbit.

Atâ, İbni Abbas'tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Âdemoğlunun altın ve gümüşten iki vadisi olsa, durmaz, bir üçüncüsünü ister. İnsanoğlunun karnını ancak toprak doldurur. Ve Allah tevbe edenin tevbesini kabul eder!"

Atâ, İbni Abbas'tan naklediyor:

"Peygamber (s.a)'i gözlüyordum. Bayram günü Bilal ile beraber evden çıktı. Mescide yöneldi. Namaz kıldırdı. Hutbeye çıktı. Daha sonra kadınların yanına geldi. Onlara vaazetti ve sadaka vermelerini emretti. O sırada kadının biri küpesini ve yüzüğünü çıkarıp verdi. Bilal de elbisesinin ucuyla onları aldı"

Atâ, Abdullah b. Amr'dan naklediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: *"Ey Abdullah! Sen tüm günlerini oruçla ve gecelerini de namazla mı geçiriyorsun?"*. Abdullah;

"Evet!" dedi. Rasûlullah (s.a);

"Ama sen böyle yaptığında gözlerini mahvediyor ve kendinden intikam alıyorsun. Gözlerinin senin üzerinde hakkı vardır, bedeninin sende hakkı vardır, ailenin senin üzerinde hakkı vardır. Kalk (gece namazını) kıl, orucunu tut, iftarını yap ve uyul Her ayın üç

gününlü oruçla geçir. Tüm zamanlarını oruçla geçirmiş sayılırsın! dedi. **Abdullah;**

"Ama ben daha ağırını yapabilirim..." diye üsteledi. **Rasûlullah (s.a);**

"Hayır! Tüm vakitlerini oruçla geçiren, oruçlu sayılmaz! Eğer, ille de oruç tutacağım diyorsan, Allah Rasûlü Dâvud (a.s) gibi oruç tut. O bir gün tutar, bir gün yerd. Ölene kadar böyle yaptı" buyurdu.

Atâ, Câbir'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) buyurdu ki: *"Bu sebzedden (soğan, sarımsak) yiyen, (ağız kokusu geçene kadar) mescidimize uğramasın. Çünkü müslümanlara eziyet ve rahatsızlık veren şey, melekleri de rahatsız eder".*

Allah (c.c) ona rahmet eylesin.

ABDULLAH B. UBEYD B. UMEYR(R.H)⁽¹⁾

Harun b. Ebî İbrahim diyor ki:

Abdullah b. Ubeyd şöyle derdi: *"Allah'a itaat yolunda azla yetinerek rahatlamak! Allah'a boyun eğmek hususunda işine sınıksız sarılan hırslı bir işçi gibi ol. Gurbette kalmış bir esir gibi Allah için mütevazî ol".*

Abdullah b. Ubeyd diyor ki:

"İlim müminin kayıp malıdır. Onu arayarak dolaşır durur. İlme rastladığı yerde hemen onu elde eder ve başkalarına da verir".

Harun, Abdullah'tan naklediyor:

"İnsanlar, Hz. Ömer (r.a)'in önünden hediyelerini alıyorlardı. Hz. Ömer bir an başını kaldırdı, yüzünden yaralanmış bir gaziye gördü. Niçin böyle olduğunu sordu. Adam da, katıldığı bir savaş esnasında bu yarayı aldığını söyledi. Hz. Ömer; 'bu adam için bin dirhem hazırlayın' dedi. Adama bin dirhem verildi. Hz. Ömer biraz durakladı, önündeki malı evirip çevirdi ve tekrar; 'bu adama

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.354.

bin dirhem verin! dedi. Bu şekilde adama dörtbin dirhem verildi. Adam, kendisine bu kadar çok malın verilmesinden ötürü utandı ve çıkıp gitti. Hz. Ömer'e niçin böyle yaptığı sorulunca:

'Allah'a yemin ederim ki, o adam orada beklemeye devam etseydi, geriye kalan bütün dirhemleri de ona verecektim. Düşünün o adamı! Allah yolunda cihat ediyor ve yüzünde bir çukur açılıyor! dedi."

Huseyn b. Vâkıd, Abdullah b. Ubeyd'den naklediyor:

"Onlar yaptıkları şeyde ısrar etmezler ve bilirler" (1)

"Yani onlar, Allah'ın tevbeyle kabul ettiğini bildikleri halde, günahda ısrar etmezler"..

Talha b. Amr, Abdullah b. Ubeyd'den naklediliyor:

"Ve kaynayacak denize andolsun ki..." (2).

"Yani, yanacak, kaynayacak olan denize yemin ederim ki, demektir".

Rusâfi, Abdullah b. Ubeyd'den naklediyor:

"Takvâya sarılan ve verâ ile rızkını arayan kimseye, dünya zengini önünde eğilmek ve zelil olmak yakışmaz!".

Abdullah'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Bir Hadisi

Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr, babasından, dedesinden, Ebu Derdâ'dan, Huzeyfe'den ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir.

Ubeydullah b. el-Velîd, Abdullah b. Ubeyd'den naklediyor:

Bir adam Efendimiz (s.a)'in yanına gelerek;

"Ya Rasûlallah! Bana ne oluyor ki ölmek istemiyorum?" dedi. Efendimiz: *"Senin malın var mı?"* diye sordu. Adam; *"evet var!"* dedi. Rasûlullah (s.a); *"öyleyse onu infak et, harca!"* dedi. Adam;

"Ama yapamıyorum. Malımı infak edemiyorum!" dedi. Rasûlullah (s.a);

(1) Âl-i İmran, 135.

(2) Tur, 6.

"İnsanın kalbi malıyla atar. Malını takdim edip harcayınca, peşinden gitmek, beraber olmak ister. Geride bırakıp harcamayınca, malının yanından hiç ayrılmak istemez" buyurdu (Mursel Hadis).

ABDÜLMELİK B. ABDÜLAZİZ (İBNİ CÜREYC)

(R.H) ⁽¹⁾

Abdürrezzak anlatıyor :

İbni Cüreyc'i gördüğüm zaman, onun Allah'tan korkan biri olduğunu hemen anladım. Onun gibi namazlarına dikkat eden başka birini tanımıyorum. Mekkeliler İbni Cüreyc'in namaz kılma şeklini Atâ'dan, Atâ'nın İbni Zübeyr'den, İbni Zübeyr'in Ebu Bekir'den, Ebu Bekir'in ise Rasûlullah (s.a)'dan aldığını söylüyorlar. Malik b. Enes, İbni Cüreyc'in gecelerini namazla ihya ettiğini söylüyor.

İbni Cüreyc, Tavus'tan birkaç mesele, Mücahid'den ise iki mesele öğrendi. Geri kalan tüm ilmini Atâ b. Ebî Rabah'tan almıştır.

Atâ anlatıyor :

İbni Cüreyc Hicazlı gençlerin en iyisidir. O, Amr b. Dinar'dan, Ebu'z-Zübeyr'den, İbni Münkedir'den, Nâfi'den ve Zührî'den hadis almıştır. Bazıları hadis konusunda ilk kitap tasnif edenin İbni Cüreyc olduğunu söyler.

İbni Cüreyc 151 yılında vefat etti. Allah rahmet eylesin.

MUHAMMED B. TÂRIK EL-MEKKÎ (R.H) ⁽²⁾

Muhammed b. Fudayl anlatıyor :

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.2, s.146.

(2) A.y.

İbni Târik'i tavaf esnasında gördüm. Tavaf edenler onun yolundan çekiliyor, ona yer açıyorlardı. Gece gündüz Kâbe'yi defalarca tavaf etti.

İbni Şübrüme şöyle söyler:

*"Keşke ibadette Kürz gibi olsaydım,
Ya da hac esnasındaki İbni Tarık gibi.
Onlardaki Allah sevgisi hayattan vazgeçirdi
Feyiz ve erdeme koştular ceylan gibi".*

Muhammed, Tâvus ve Sevrî'den hadis rivayetinde bulunmuştur. Allah ondan razı olsun.

OSMAN B. EBÎ DEHREŞ (R.H)⁽¹⁾

Abdullah b. Mübarek anlatıyor:

Osman b. Ebî Dehreş diye bir âbid vardı. Her sabah güneş doğunca; *"Herkes gibi ben de bir yerlere sürükleniyorum. Ve bilmiyorum bu gün nefsimi uyarak hangi günahları işleyeceğim!.."* derdi.

Osman, sohbetlerinde hep şöyle derdi:

"Ne zaman namaz kılsam, ibadetimi hakkıyla edemediğimi düşünür, Allah'tan af dilerim".

Allah ondan razı olsun.

VÜHEYB B. EL-VERD (R.H)⁽²⁾

Sessizce ağlayarak Allah'a yalvaran, dipdiri bir ruha sahip olan **Vüheyb b. el-Verd el-Mekki** hayâsıyla birçok problemin üstesinden gelmiş biridir.

(1) İbnü'l-Cevrî, *Sıfâtü's-Sâfiye*, c.2, s.146.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.8, s.140.

Tasavvuf, aşağılık olandan ürpererek kaçmak ve diri olana sığınmaktır.

Süfyan-ı Sevri mescidde vaazını bitirince şöyle derdi:

Manevî doktor için kalkınız! (Ravi Muhammed b. Yezid el-Hânisi, işaret edilenin Vüheyb olduğunu söylüyor).

Zühde, Sadece Allah'a Yalvarmaya, Sırf Onun Rızasını Gözetmeye, Cennet-Cehennem İnancına, Kur'ân'a ve Allah'ı Hatırlamaya Dâir

Vüheyb der ki: Zühd; (Dünyaya değer vermemek=) elinden kaçana üzülmemek, ve eline geçen fırsatlardan ötürü şımarmamak demektir.

Vüheyb, Atâ'dan o da Tâvus'dan şu sözü naklediyor:

Ey Atâ! Sakın ha kapısını senin suratına çarpacak olanlara yalvarma ihtiyacın için! Git, sana "iste!" diyen ve "kabul edeceğini" vadeden Allah'a yalvar!

Ebu Eyyub anlatıyor: Birisi Vüheyb'e;

Bana öğüt ver! dedi. Vüheyb de şu öğütünü verdi:

Sana bakanlar içinde en değersiz bir gözle bakanın Allah olmasından kork!

Vüheyb der ki: İsa (a.s) şöyle buyuruyor;

"Cennet aşkı ve cehennem korkusu, zorluklara dayanma gücü verir, sabır verir. Ve kulu dünyaya kanmaktan korur".

Vüheyb der ki: Şu sözlere baktık, hadisleri okuduk. Ama mânâsını düşünme düşünme Kur'ân okumak kadar insanı Hak'ka çeken ve kalbi yumuşatan başka bir şey görmedik.

Vüheyb anlatıyor :

Eski hikmetli kitaplarda şöyle yazar: Rab Teâlâ buyurdu ki:

"Ey insanoğlu! Kızdığın zaman beni hatırla ki ben de kızdığım da seni anayım, mahvettiğim kullarla beraber seni de helâk etmeyeyim. Zulme uğradığında benim yardımımı iste ve bana razı ol! Zira benim yardımım senin kendine yaptığın yardımdan daha ha-

yırhdır.”

İbadet Zevki, İyi Zan, Nuh (a.s)'un Kamış Kulübesi, Rabbin Kulundan Razi Oluşu ve Kötü Âlime Dâir

Vüheyb'e soruldu: *“Allah'a isyan eden, günah işleyen kişi, ibadetin tadına varabilir mi?”* O da şu cevabı verdi:

Hayır! Günaha niyetlenen de ibadetin tadını alamaz!

Vüheyb, Ömer b. Abdülaziz'den naklediyor:

“Arkadaşın için iyi zanda bulun! Kötü olduğu kanaati iyice ağırlık kazanmadıkça!”

Vüheyb anlatıyor:

Nuh (a.s) kamıştan bir kulübe yapınca bazıları;

“Bu ne? Başka bir maddeden daha sağlam yapsaydın ya!” deyince, Nuh (a.s);

“Bu bile çok, fâni için!” diye buyurmuş.

Vüheyb anlatıyor: Musa (a.s) Rab Teâlâ'ya yalvardı:

“Ya Rab kulundan razı oluşunun alâmeti nedir?”

“Ona itaatimi kolaylaştırırım. Bana karşı günah işlemesini önlerim. İşte bu benim ondan razı olduğumun alâmetidir.”

Vüheyb der ki: Kötü âlim, taştan olan su oluşuna benzer. Ne kendisi suyu içine çeker ne de suyu ağaca emdirip onu canlandırır.

Kalp Sâfiyeti, Allah İçin Ağlama, Ömer'in Okuduğu Beyitler ve Nefis Murâkabesi

Vüheyb anlatıyor: İbni Ömer bir devesini sattı.

Bazıları;

“Deveyi satmayıp, yanında tutsan iyi olmaz mıydı?”

dediler. İbni Ömer:

“Evet, işimize yarıyordu. Fakat kalbimin bir köşesini de tutmuştu. Ben ise kalbimin herhangi bir şeyle meşgul olmasını isteme-

dim." dedi.

Vüheyb anlatıyor: Yahya b. Zekeriyya (a.s)'nın yanaklarında ağlamaktan oluşmuş iki çizgi vardı. Babası Zekeriyya (a.s) oğluna;

"Ben Rab Teâlâ'dan gözümün nuru bir evlat istemiştım..." dedi. Yahya (a.s):

"Babacığım! Cibrîl (a.s) bana bildirdi ki, 'Cennet ile cehennem arasında bir çöl vardır, bu çölü sadece Allah için çok ağlayanlar geçecektir'".

Vüheyb der ki: Ömer b. Abdülaziz şu beyitleri çok söylerdi:

Onu vakur biri olarak görürsün daim,
Eğlenceye kızar, milletin ne söylediğine de bakmaz.
Cahilleri görünce yüzünü ekşitir.
Onlar için eskiteceği yüzü de yoktur onun!
Yaşamından kalan gelecek kısmı düşündür
O sürekli âhiret derdindedir.
Âhiret düşüncesi, onu yaşamından etmiştir.

Vüheyb der ki: Bazı hikmet sahibi insanlar şöyle dediler:

Kendimin bozulduğunu görebiliyorsam kendimi ıslah etmesini de bilirım demektir. Mümine en büyük kötülük olarak kendinde ıslah edemeyeceği bir fesat görmesi yeter. İnsanın günahıtan tevbe-sizliğe kaçışı ne kötü bir kaçış, ne korkunç bir bitiştiir.

Açıktan Yapılması Gereken Amel, İsrâf ve Nitelikli Ame-le Dâir

Vüheyb anlatıyor: Fakih bir zat kendisinden daha ileri bir ilmi dereceye sahip başka birini görünce sordu:

"Allah seni korusun, sence hangi amelimi açıktan yapmalıyım?"

"Ey Allah'ın kulu! İyiliği emret, kötülükten sakındır! Tebliğ amelini açıktan yap! Çünkü bu, Rab Teâlâ'nın elçilerine verdiği mübarek bir görevdir, dindir bu! Allah (c.c) İsa (a.s)'nın ağzından

şöyle buyuruyor: Çocuk (İsa) şöyle dedi: Ben Allah'ın kuluyum. O, bana Kitâbı verdi ve beni peygamber yaptı. Nerede olursam olayım O, beni mübarek kıldı..⁽¹⁾.

Bu, "nerede olursam olayım emri bi'l-maruf nehyi ani'l-münker ile mübarek kıldım" demektir.

"Peki, israfsız olarak kalınacak evden bahseder misin?"

"Seni güneşten ve yağmurdan koruyan binadır!"

"İsrafsız yemeğimiz nasıl olmalı?"

"Açlığını gideren, fakat tam doyurmayan yemek."

"İsrafsız giyeceğimiz nasıl olmalı?"

"Avret uzuvlarını örten, seni soğuktan ve sıcaktan koruyan."

"İsrafsız, nasıl gülebiliriz?"

"Sadece tebessüm ederek, hiç sesin duyulmadan."

"Allah seni korusun, merhametiyle kuşatsın, hangi amelimi gizli yapmalıyım?"

"Seni tanıyanlar, senin sadece farzları edâ ettiğini sanacak şekilde tüm iyiliklerini gizli yapmalısın."

Vüheyb der ki, "Hiçbirinizin temel kaygısı, çok amel yapmak olmamalıdır, bir ameli en sağlam ve en güzel şekilde yapma endişesi taşımalısınız! Zirâ bir kul, namaz kıldığı halde namazında günaha girebilir, oruç tuttuğu halde orucunda Allah'a isyan edebilir".

Gıybet, Haram, Ölümü İsteme, Taassup ve Rızkın Nereden Kazanıldığına Dikkat Etmeye Dâir

Vüheyb der ki:

Benim için, gıybeti ve harama bakmayı terketmek; yaratıldığı andan yok olacağı âna kadar dünyanın tüm zenginliklerine sahip olup onları hayra harcamaktan daha önemli ve daha güzeldir. Rab Teâlâ şöyle buyuruyor: "Râsulüm! Mümin erkeklere gözlerini korumalarını söyle, ırzlarını da korumalarını söyle! Çünkü bu kendileri için daha temiz bir davranıştır"⁽²⁾.

(1) Meryem, 30-31.

(2) Nur, 30.

Abdürrezzak anlatıyor: Süfyan ve Vüheyb buluştular. Süfyan sordu:

"Ey Ebu Ümeyye, ölmeyi ister misin?"

"Belki tevbe ederim, onun için yaşamak isterim. Peki sen ölmeyi hemen ister misin?"

"Kâbe'nin Rabbine andolsun ki, hemen şu ân ölmek isterim!" dedi,

Bunun üzerine Vüheyb;

"Allah'tan kork! İblis'e açıktan küfretsen de gizliden onun dostu oluyorsun." dedi.

Abdullah b. Mübarek anlatıyor: Bir adam Vüheyb'in yanına gelerek, zühdden, takvadan bahsetti kendince. Vüheyb şöyle dedi:

"İslâm'ın güzelim genişliğini, dar göğsün üzerine yamama!"

Vüheyb der ki:

"Şu sütun gibi günlerce kıyamda kalıp namaz kılsan, karnına giren şeyin helâl mi, haram mı olduğunu bilmediğin sürece sana bir faydası yoktur bu ibadetin!"

Samimiyet, Üç Kısım Âlim, Söz Amel Beraberliği ve Dört Önemli Haslete Dâir

Vüheyb, Beytullah'ı tavaf etmenin ne kadar sevap olduğunu soran ve kaç tavaf gerektiğini merak edenlere sitem eder, şöyle derdi:

"Şöyle şöyle amel yapıyor, çok ibadet ediyor" diye anılanlardan olmayınız! Evet! Eğer güzel ve içten yapıyorsanız bunun ecri vardır!

Vüheyb der ki: Bizim de duyduğumuz bir hikmetli sözde şöyle geçiyor:

Âlimler üç kısımdır;

1. Tüccarlara kendini pazarlayan ve bunun için ilmini kullanan,

2. Kendi için ilim öğrenen ve öğreten. Böyle birisi ilimsiz amel

yapmaktan korkar. Zirâ ifsad ettiklerinin ıslah ettiklerinden daha çok olacağı endişesini taşır.

3. Hem kendi için, hem başkaları için ilim öğrenen ve öğreten.

Vüheyb der ki: Kendisine fakih, mürşit denilen nice âlim vardır ki Allah nezdinde cahillerden sayılır.

Vüheyb, **Ömer b. Abdülazîz**'den naklediyor:

Sözünü amelinden sayan kişi az konuşur.

Vüheyb anlatıyor: **İsa (a.s)** şöyle buyurur:

Dört şey bir insanda toplanıyorsa hayret edilmeli, gıptayla bakılmalıdır ona;

1. Faydalı suskunluk, ki bu ibadetin başıdır.

2. Allah için mütevazî olmak, Hak için tevazu, zulüm için değil,

3. Dünyaya değer vermemek (zühd),

4. Az şeyle geçinmek.

Vüheyb der ki: Hakikaten, kalbinin temizliğiyle saf olan kişi; az bulunan bir dâhî gibidir! .

Vüheyb'in Hadis Aldığı Kimseler ve İki Hadisi

Vüheyb b. Verd el-Mekkî tâbîfinden büyük bir kitleye yetişmiş ve bazılarından hadis rivayet etmiştir. **Atâ b. Rebah**, **Mansur b. Za'zân**, **Ebân b. Ebî Ayyaş**, **Muhammed b. Züheyr** gibi..

Vüheyb, **Ömer b. Muhammed**'den, o **Ebu Salih**'ten, o **Ebu Hureyre**'den, o da **Rasûlullah (s.a)**'dan naklediyor: Kim, Allah için savaşmadan, ya da *"keşke savaşsaydım..."* demeden ölürse bir tür ni-fak üzere ölmüş sayılır (Sahih Hadis).

Vüheyb, **Mansur b. Za'zân**'dan, o **Katâde**'den, o da **Enes**'den naklediyor: **Rasûlullah** buyuruyor ki:

"İnsanoğlu yaşlanırken iki huyu gençleşir: İhtiras ve ileriye dönük dünyevi tutkuları" (Sahih Hadis).

Allah (c.c) ona rahmet eylesin.

ABDÜLAZİZ B. EBİ RAVVAD (R.H)⁽¹⁾

İbadete düşkün, felaketlere karşı dayanıklı ve sabır dolu bir zât olan Ebu Abdurrahman Abdülaziz b. Ebî Ravvad karşılaştığı zorlukları, içinde bulunduğu musibet anlarını gizlemesini bilir ve daima Allah'a şükrederdi.

Tasavvuf verilen nimetleri saymak, acıları ve belâları gizlemektir.

Şakik el-Belhi anlatıyor: Abdülaziz yaşlanınca gözleri görmez oldu ama o bu gerçeği yirmi sene ailesine ve oğullarına söylemedi. Onlar da anlayamadılar. Bir gün oğlu onu dikkatli bir şekilde süzdü ve sordu:

"Babacığım! Senin gözlerin görmüyor mu yoksa?!"

"Evet ey oğulcağızım! Allah'ın hoşnutluğu yeter bana, yirmi sene oluyor, o babanın gözlerini alalı..."

Abdülaziz'in Cesareti, Tevâzu ve Orta Yolda Olmakla İlgili Öğütleri

Yusuf b. Eshat anlatıyor: Abdülaziz kırk sene boyunca göğesini bakmamıştır hiç. Bir gün Beytullah'ı tavaf ederken Mansur Ebu Cafer parmağıyla ona işaret ederek etrafındakilere karşı onu yerdi. Abdülaziz birden Mansur'a döndü ve şöyle dedi:

"Bildim ki bu, zalim ve zorba birinin saldırısıdır!"

Abdülaziz b. Ravvad diyor ki:

"Tevazunun başı; iyiler meclisinin en aşağı ferdi olmaya dahi razı olabilmektir".

Hallad b. Yahya anlatıyor: Atâ b. Rebah, insanlara müşrik ve kâfir diyen bir gruptan bahsetti Abdülaziz'e. Ve bu konuda neler düşündüğünü sordu. Abdülaziz o grubun tutumunu hoş görmedi ve şöyle dedi:

"Ben sana müminlerin, kâfirlerin ve münafıkların temel özel-

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.8, s.191.

liklerini okuyayım!"

Bu sözlerinden sonra Bakara sûresinin başından, onuncu âyete kadar okudu.

Ömrün Bitişine, Gurura, Hüzne ve Güzel İbâdete Dâir

Muhammed b. Yezîd b. Hanis anlatıyor:

Bir adam Abdülazîz'e;

"Nasılsın? Sabahın nasıl?" diye sordu. Abdülazîz üzüntüyle:

"Vallahi büyük bir gaflet içerisinde ölümü unutarak sabahladım. Oysa günahlar her yanımdan sarmış beni.. Her gün süratle ömrünü bitiren bir yolcuyum. Dokunamayacağım ve bilemeyeceğim hedefler, tutkular peşindeyim!" dedi ve ağladı.

Abdülazîz der ki:

"Kim şu üç şeyden öğüt alamazsa o artık hiçbir şeyden etkilenmez. Bunlar; İslâm, Kur'ân ve ihtiyarlıktır."

Abdülazîz der ki: *"Allah'a yakınım' diye gururlanarak aldanmaktan ve devamlı Allah'a isyan içinde olacağım bir makamda bulunmaktan Allah'a sığınırım".*

Abdülazîz anlatıyor: Ölüm hastalığı esnasında **Mugîre b. Hâkim'i** ziyaret ettim. Ona;

"Bana biraz öğüt ver!" dedim. O da şöyle dedi:

"İşte şu an için, şu yatak için çalış! Hayırlı amellerde bulun."

Abdullah b. Merzuk anlatıyor: **Abdülazîz b. Ravvad'a** dedim ki:

"En güzel ibadet nedir?"

"Gece gündüz hüzündür!" dedi.

Abdülazîz b. Ebî Ravvad anlatıyor:

Mugîre b. Hâkim es-San'ânî teheccüde kalkmak isteyince en güzel elbiselerini giyerdi. O daima gece ibadetini yerine getirenlerden idi.

Süfyan b. Uyeyne diyor ki: **Abdülazîz b. Ebî Ravvad in-**

sanların en bilgili olanlarındandı.

Ebu Abdurrahman el-Makarrî anlatıyor:

Abdülaziz kadar kıyamda durabilen, onun gibi gece namazı kılan başka birini görmedim.

Abdülaziz'in Hadis Aldığı Kimseler ve İki Hadisi

Abdülaziz tâbiînin büyüklerinden hadis rivayet etmiştir. Atâ, İkrime, Nâfi, Sadaka b. Yesar, Dahhak, Müzâhim, Alkame b. Mersed, Atıyye b. Sa'd, Muhammed b. Vasî, Abdullah b. Abd b. Ömer ve diğerlerini burada sayabiliriz.

Abdülaziz, Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklediyor:

"Rasûlullah (s.a) her tavaf yapışında Rûknü Yemâni'yi selamlardı. Diğer iki rûknü selamlamazdı".

Abdülaziz, Nâfi'den o İbni Ömer'den o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Hakiki rüyâ (Rüyâ'yı Sâliha), peygamberliğin yetmiş parçasından biridir" (Sahih Hadis).

ZÜM'A B. SÂLİH EL-MEKKÎ (R.H)⁽¹⁾

Züm'a, Seleme b. Vehram ve İbni Tâvus'dan hadis rivayet etmiş salih bir insandır. Meşhur âlim Vekî de Züm'a'dan hadis almıştır.

Kasım b. Raşid eş-Şeybânî anlatıyor:

Züm'a bazen bize misafir olurdu. Onun ailesi ve kızları da gelirdi. Geceleyin kalkan Züm'a uzun uzun namaz kılar, seher vakti yaklaşınca da şöyle derdi:

*"Ey uykuya dalan yolcular
Gece bitti, siz halâ yatıyorsunuz
Haydi kalkın ve yola revan olun!"*

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c.2. s.154.

Bunun üzerine ailesi kalkar, bir taraftan duâ ederler, diğer taraftan ağlayarak Kur'ân okurlardı. Güneş iyice doğunca Züm'a şöyle derdi:

"Ancak erdemli ve yüce insanlar sabahleyin Allah'a hamdedeler".

SÜFYAN B. UYEYNE (R.H)⁽¹⁾

Keskin bir zekâya, sağlam ve güçlü bir bakış açısına sahip olan İmam Ebu Muhammed Süfyan b. Uyeyne el-Hilâli mânâların derinliğine nüfuz edebilmiş ve sistemini sağlam kurmuştur.

Süfyan, ince eleyen ve eleştiren bir âlimdi. Zâhid ve âbiddi. Onun ilmi herkesçe bilinir, zühdünde samimiyeti tartışılmazdı.

Süfyan, Ömer b. el-Hattab'ın şu sözünü tekrarları:

"Hoşuma giden veya gitmeyen bir hâlde olmama aldırman. Çünkü ben hayrın (iyilik ve güzelliğin) sevdiğim veya sevmediğim bir şeyde olduğuna inanmam (yani iyi ve kötü benim dememle belirlenmez. Çev.)

Ümitsizlik, Tamah, Samimiyet, Amelsiz İlim ve Kibire Dâir

Süfyan der ki:

"İnsana günah olarak kendinde hiçbir zaman düzeltemeyeceği bir fesad (çürüme, bozukluk) görmesi yeter!"

Süfyan'dan naklediliyor:

Âlim bir zât hep şöyle derdi:

Otuz seneden beri iki şeyle uğraşıyorum;

1. Kendimle insanlar arasındaki tamah ve ihtirası terk edebilmek,

2. Allah için, sadece Allah için çabalamak!

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sâfiye*, s.270.

Süfyan şöyle derdi:

"Gündüzüm, sefihlerin gündüzü gibi, gecemse cahillerin gecesini gibi geçecekse ben yazdığım bunca ilmi ne yapayım?"

Süfyan der ki:

"İlim erbâbı, ilme lâyık olan ve ilimle amel edenlerdir, ilmini davranışlarına aksettirebilenlerdir ancak!"

Süfyan der ki:

Kim kendini bir diğerinden daha hayırlı ve üstün görüyorsa kibre kapılmıştır. Zaten İblis de Âdem (a.s)'e karşı kibre kapılarak (büyüklenerek) secde etmeye yanaşmamıştı.

Süfyan b. Uyeyne der ki:

Kim arzu ve şehvetinden ötürü günaha girerse onun tevbesi (ve tevbesinin kabulünü) umud ederim. Zirâ Âdem (a.s)'de müştehf olarak (bir şeyleri isteyerek arzu ederek) günaha girmişti. Allah (c.c) onu affetti. Ama insanın masiyeti açık bir kibir ve gurur konusundaysa böyle bir günahın sahibi lânete uğrayacaktır. Zirâ İblis kibre kapılarak isyan etti. Ve lânete uğradı.

Tek Allah İnancının Kullara Su Gibi Elzem Olduğuna, Kur'an'a ve Zühde Dâir

Süfyan der ki: Allah (c.c) kullarına 'Lâ ilâhe illallah'ı öğretmek kadar büyük bir nimet vermemiştir. Zirâ âhirette 'Lâ ilâhe illallah' mümin kullar için dünyadaki su gibi olacaktır.

Süfyan anlatıyor:

Osman dedi ki:

Kalplerimiz Allah'ın kelamından içtiği ve doyduğu sürece temiz kalacaktır. İsterim ki Allah kelâmına, mushafa bakmadan bir günüm dahi geçmesin.

Süfyan der ki:

Dünyada zühd; sabretmek ve ölümü düşünmek demektir.

Harmele b. Yahya anlatıyor:

Süfyan b. Uyeyne elimden tuttu bir köşeye çekti ve cebinden bir parça arpa ekmeği çıkararak şöyle dedi bana:

İnsanların ne dediğini bırak! Sorun etme ey **Harmale!** İşte budur benim altmış senedir yediğim.

Ahmed b. Ebi'l-Havâri anlatıyor:

Süfyan'a dedim ki:

Ey **Ebu Muhammed**, dünyaya değer vermemek nedir? Zâhid kimdir?

Kim Allah'ın verdiği nimete şükreder, imtihanına sabrederse işte o zahittir, dedi.

Sordum:

Peki ey **Ebu Muhammed!** Adam, gelen nimete şükreder, belâyâ sabreder ama nimeti de elinden bırakmazsa nasıl zâhid olabilir ki?

Bu soruma şu cevabı verdi:

Sus! Kim ki düştüğü belânın çetin ve zor oluşu onu sabretmekten alıkoymuyor ve kavuştuğu nimetler, Allah'a şükretmekten uzaklaştırmıyorsa o kimse elbette ki zahittir!

Süfyan b. Uyeyne der ki:

Dünyadan ihtiyacın olanı istemen ve araman dünya tutkunu olduğun anlamına gelmez.

Dünyanın da Sonlu Oluşuna, Hikmete ve Hz. İsa'nın Kötüleri Arayışına Dâir

Süfyan'dan naklediliyor:

Dünyanın da âdemoğlu gibi eceli vardır. Vakti gelince ölür.

Süfyan b. Uyeyne anlatıyor:

İsa (a.s) şöyle buyurdu:

Hikmet için ehil olanlar, lâıyk olanlar vardır. Eğer hikmeti hakmeyene verirsen zâyi olur. Ehlinde sakındırır, lâıyk olana hikmeti sunmazsan o zaman da boşa gider. Sen ilacı gerektiği ölçü ve

gerektiği yerde kullanan bir doktor gibi ol!

Süfyan anlatıyor:

İsa ve Yahya (a.s) bir kasabaya geldiklerinde, İsa (a.s) kasabanın en şerhillerini sorup soruşturur, Yahya (a.s) ise en iyilerini arardı. Yahya, İsa (a.s)'ya sordu:

"Niçin en kötöleri arıyor ve onlara gidiyorsun?"

İsa (a.s) cevaben:

"Ben bir doktorum, hastaları tedavi ediyorum" dedi.

İlme, Gıybete ve Ateş'in Rahmet Oluşuna Dâir

Süfyan anlatıyor: İsa (a.s) şöyle buyurur:

"Kitabı bilinçli olarak anlayan ve koruyanlardan olunuz! İlim kaynakları olunuz! Allah'tan günlük rızık isteyiniz! Size çok vermesi sizin zararınıza değildir (Râvi Ahmed, buradaki çok verilmenin ilim olduğunu söylüyor)⁽¹⁾.

Süfyan der ki:

Âlim insan iyi ve kötüyü bilen kişi değildir. Âlim iyi tanıyıp iyilik yapan ve hayra yönelen, kötüyü bilip kötülükten uzak durandır.

Süfyan der ki:

İlmin başı kulak verip dinlemektir. Ondandır sonra susmak, ondan sonra da bellek ve zihne naksetmek gelir. Daha sonra ilimle amel edilir, ilim pratiğe döndürür⁽²⁾. Ve en sonunda ilim neşredilir, insanlara anlatılır.

Süfyan der ki:

Âlim insan 'Lâ Edrî'⁽³⁾ sözünü tamamen terkedince eceline rastlamış demektir.

(1) Bizce bu nimet ve dünyalıktır. (Çev.)

(2) Bundandır tecrübe, buluş ve modern anlamda bir pratik faydayı kastetmiyoruz. İnsanın ilmi gereğince yaşamasını, doğruluk ve güzellik bilgisinin (hikmetin) gündelik yaşamına yansımalarını kastetmiyoruz. İlimle amel etmek tâbirinden, sanıyoruz bu anlam çıkarılmalıdır. (Çev.)

(3) Lâ Edrî "Bilmiyorum" demektir. Çünkü bilmiyorum sözünü terkedene bir âlim, bilginin zirvesine ulaştığını varsayar. Bu varsayım ise onun tekâmülünü durdurur. (Çev.)

Süfyan der ki: *"Şu hokkalar insanın evine girmeye görsün, onun ailesini ve evlatlarını mutsuz eder, bedbaht eder"*⁽¹⁾.

Süfyan der ki:

Gıybet borçtan daha ağır, daha çetindir. Borç ödenir ama gıybet ödenmez.

Süfyan der ki:

Ateş, rahmet olsun diye yaratıldı. Allah'ın bazı kulları ateşle korkutulur ve geri dururlar.

Hor Görülenin Güzel Duâsı

Süfyan anlatıyor:

Bir bedevi Beytullah'ı tavaf ediyordu. Onu izlerken kendi kendime *"adam bu işi güzelce yapamayacak, diyeceği şeyleri ona öğreteyim"* diyordum.

Adam geldi Kâbe örtüsüne tutundu. Ve şöyle duâ etti: Allah'ım sana doğru geldim, getiren sensin. Senin emrinle çıktım. Beni yönlendiren sensin. Allah'ım türlü türlü dillerle yapılan yakarış ve duâlar sana yükseliyor, senden ihtiyaç duydukları şeyleri istiyorlar. Benim hâcetim ise şudur: Dünya ehlinin beni unuttuğu o uzun musibet dönemlerinde beni unutma!

"Al Şu Parayı Biraz Hadis Ver!"

Yahya b. Osman anlatıyor:

Horasanlı biri Süfyan'a geldi. İlim meclisi ortasında Süfyan'a iki dirhem fırlatarak:

"Bana şu parama karşılık biraz hadis rivayet et!" dedi.

Orada bulunan hadis ashabı kızdılar, adamı tartaklamaya yeltendiler. Süfyan:

"Durun, bırakın onu!" dedi. Başını eğdi, ağladı ve şöyle dedi:

(1) Burada yazmanın ne kadar sorumluluk taşıyan bir amel olduğu anlatılıyor. Yazmak bir sorumluluk ve peşinen ıstırap, sürgün ve acının faturasını kabul etmektir. (Çev.)

*Sözümle amel et, ben amelimi eksik yapsam da!
Sözümün faydası dokunur sana
eksikliğim ise zarar vermez!"*

Hevâ, Rızık, Zararlı İlim ve Bir Âyetin Tefsiri

Hâkim b. Ebcer el-Mekki, İbni Uyeyne'den şu beyitleri naklediyor:

*İnsana hevânın egemen olduğunu gördüğünde,
Anla ki o kaybedeceğini tam kaybetmiştir!
Kendini görmezden gelerek söver düşmanlarına,
Kinayanların ağzına sakız edilmiştir!
Hevâdan geri duran insan, insanlar içinde,
Akli kâmil, fikri bütün olanlardır!*

İbni Ebi Ömer anlatıyor:

Süfyan b. Uyeyne'nin yanındaydık. Fadl b. er-Rebî'nin ilmini ve dehâsını anlatıyorlardı. Süfyan şu beyitleri söyledi:

*Nice güçlüler var güçlüdür sözlerinde
Görüşü tutarlı ve süslü ancak rızık uğramaz
ona!*

*Nice zayıflar var, akli karışık ve beceriksiz
Sanki körfeze dalar dalar da (inciler) çıkarır!*

Süfyan der ki: İlim sana fayda vermiyorsa, mutlaka zarar dokunur.

Süfyan şu âyetin tefsirini yapıyor:

"Allah gökten su indirdi de vadiler kendi miktarlarınca sel olup aktı. Bu sel üste çıkan bir köpüğü yüklenip götürdü. Sûs veya eşya yapmak için ateşte erittikleri şeylerden de buna benzer köpük olur. İşte Allah hak ile batıla böyle misal verir. Köpük atılıp gider. İnsanlara fayda veren şeye gelince yeryüzünde kalır. İşte Allah böy-

le misaller getirir"⁽¹⁾.

Süfyan şu tefsiri yapıyor:

"Allah gökten Kur'an indirdi ve insanlar akılları oranında bunu yüklenebildiler.

Köpükle atılıp giden; Bidat ve hevâ ehlinin söyleye geldikleri uydurmalarıdır.

İnsanlara fayda veren şey ise helâl ve haram bilgisidir".

Allah Sevgisi, Nimeti Günaha Âlet Etmemek ve Duâya Dâir

Süfyan der ki: En çok Allah'ı sevmedikçe bu işin (dînin ve din ilminin) zirvesini istemeyiniz.

Kim Kur'an'ı seviyorsa Allah'ı seviyor demektir. Size söylenenleri iyi düşününüz, doğru anlayınız.

Süfyan anlatıyor: Âlimler derler ki; *"Allah'ın takdiri ve verdiğiyle ıslah olmayan ve kendiyle barışmayan; kendinin kendi için hazırladığı ve takdir ettiğiyle hiç uslanmaz, felâh bulmaz".*

Ebu Abdullah er-Râzî anlatıyor:

Süfyan bana şöyle dedi:

Ey Ebu Abdullah! Nimet üzere Allah'a şükreden kişi; Ondan sevap ve itaat için yardım isteyerek ona hamdedendir. Yoksa Allah'dan nimet isteyip de bunu günaha kullanmaya yeltenenlere şükreden denemez.

Yahya b. Amr b. Râşid et-Teymî anlatıyor:

İlim ararken, beraberimdeki her şeyi fakirlere dağıttım. Benim böyle yaptığımı Süfyan duyunca yanıma geldi ve şöyle dedi:

"Elinden gidenler için üzülme! Bil ki rızkınsa yine sana gelecektir. Müjdeler olsun sana! Sen hayır üzeresin. Sana kimin duâ ettiğini biliyor musun?"

"Bana kim duâ etti?" dedim.

"Sana arşı yüklenen melekler duâ etti" dedi.

(1) Ra'd, 17.

"Bana arşı yüklenen melekler duâ etti ha!" dedim.

"Evet! Sana Nuh, İbrahim ve Muhammed (a.s) duâ ettiler."

"Ya! Nerede duâ ettiler."

"Şu âyetleri okumadın mı?" dedi ve okumaya başladı;

"Arşı yüklenen ve onun çevresinde bulunan (melekler) Rablerine hamdeder ve müminlerin bağışlanmasını isterler" (1).

"Nuh (a.s) şöyle duâ etti: Rabbim! Beni, ana-babamı, iman etmiş olarak evime girenleri, iman sahibi erkekleri ve kadınları bağışla, zalimlerin de ancak helâkine artır" (2).

İbrahim (a.s) şöyle duâ etti:

"Ey Rabbimiz! (amellerin) hesap olunacağı gün beni, ana-babamı ve müminleri bağışla" (3).

"Bil ki Allah'tan başka ilâh yoktur! Ey Muhammed! Hem kendinin hem de mümin erkeklerin ve mümin kadınların günahının bağışlanmasını dile!" (4).

Üç Kısım Âlim, Bidatçının Kötü Âkibeti ve Seviyeli Fıkıh Bilginine Dâir

İbni Uyeyne anlatıyor:

Bazı fakihler âlimleri şöyle sınıflandırır:

"Âlimler üç kısımdır: a) Allah'ı bilen, b) Allah'ın emrini bilen, c) Hem Allah'ı hem de Allah'ın emrini bilen.

Burada Allah'ı bilen; Allah'tan korkan fakat Rasûlullah (s.a)'ın sünnetinden haberi olmayandır.

Allah'ın emrini bilen; Allah'tan korkmayan ama Rasûlullah'ın sünnetini bilen demektir.

Hem Allah'ı bilen hem de Allah'ın emrini bilen ise; Rasûlullah'ın sünnetini iyi bilen ve Allah'tan korkan âlim demektir".

(1) Mümin, 7.

(2) Nuh, 28.

(3) İbrahim, 41.

(4) Muhammed, 19.

Abdullah b. Sevvar anlatıyor:

Süfyan b. Uyeyne dedi ki:

"Yeryüzündeki tüm bidat sahipleri kendini çepeçevre saracak bir aşağılanma ve perişanlığı bir gün mutlaka yaşayacaklardır! Bu husus Allah'ın Kitabı'nda teyid edilmiştir."

Dinleyenler sordular:

Nerede? Allah'ın Kitabı'nın neresinde geçiyor bu anlattığın?

Süfyan:

Siz Rab Teâlâ'nın şu sözünü işitmediniz mi?! "Buzagıyı (Tanrı) edinenlere, mutlaka Rablerinden bir gazap ve dünya hayatında bir alçaklık erişecektir..."⁽¹⁾

Âyeti dinleyenler itiraz ettiler:

Ey Ebu Muhammed! Bu Âyet sadece Ashabü'l-İcl'i (buzagiya tapanları) ilgilendirir, onlar söz konusudur burada!

Süfyan cevap verdi:

"Hayır! Hayır! Âyetin devamına bir göz atsanıza:

"...İşte biz iftiracıları böyle cezalandırırız"⁽²⁾

Öyleyse görmüyor musunuz, bu hüküm, bu aşağılanma ve rezillik fermanı kıyâmete kadar tüm iftiracı ve bidatçileri kapsamaktadır⁽³⁾.

Süfyan diyor ki: Hentiz, sakınlı davranan, gurursuz, yumuşak ve çekişmeden uzak bir fakih görmedim. Böyle bir fakih, Allah'ın hikmetini yayar. Eğer kabul edilirse Allah'a hamdeder. Reddedilirse yine Allah'a hamdeder.

Hadisçinin Dikkatli Olması Gerektiğine, Hikmete, İlme En Çok Muhtaç Olanların Âlimler Olduğuna Dâir

İbni Uyeyne der ki: "Hadis talep eden Allah ile sözleşmiştir,

(1) A'raf, 152.

(2) A'raf, 152.

(3) Süfyan b. Uyeyne bidat kavramını asıl mecrasına oturtuyor. Bidat, dinin dışında bulunmayan, sonradan uydurulan bir sapmadır. Bidat, Allah'a yapılan iftiradır. Allah'tan başkasını Rab edinmektir. (Çev.)

andîçmiştir (çok dikkatli olsun)".

Süfyan b. Uyeyne, Ebu Hâlid'den aktarıyor:

Hikmet üç şeyle gelir;

- a. Susmak,
- b. Dinlemek,
- c. Bilincine vararak kalbe nakşetmek.

Hikmet üç şeyle çoğaltılır;

- a. Sonsuzluk yurduna dönüp asıl önemi ona vermek,
- b. Aldanış yurduna bel bağlamamak, kirinden uzak olmak,
- c. Ölümlü inmeden önce ölüme hazır olmak.

Ahmed b. Muhammed b. Eyyub anlatıyor:

İnsanlar Süfyan'ın etrafını sardılar. Süfyan sordu:

"Bu ilme en çok ihtiyacı olan kimlerdir?"

Herkes sustu. Sonra herkes sordu:

"Konuş ey Ebu Muhammed! Kimdir?"

Süfyan:

*"İnsanlar içinde ilme en muhtaç olanlar âlimlerdir. Çünkü ce-
halet onlar için en çirkin şeydir. Zirâ onlar insanların örnek aldık-
ları ideal saydıkları kimselerdir. Ve onlar hep sorguya çekilirler."*

Dâmegâni anlatıyor:

**İlmin Darü'l İslâm'a Benzeyişine, Selâmın Güzelliğine,
Salih Amele, Kabre, İyileri Korumaya ve İyiliğe Dâir**

İbni Uyeyne şöyle hitap etti:

*"İlmin neye benzediğini biliyor musunuz? İlim, Darü'l-İslâm,
Darü'l-Küfr meselesine benzer. Müslümanlar cihadı terkettiklerin-
de ehli Küfür gelip İslâm'ı yakalarlar. İnsanlar da ilmi terkettikle-
rinde cahil olurlar."*

Süfyan selâmı şöyle açıklar:

İnsan 'es-Selamü Aleyküm' dediğinde, *"Sen benden zarar görmezsin, ben de senden zarar görmem"* anlamına gelir bu söz. Karşıdaki de ona *"Ve Aleykümü's-Selam ve Rahmetullah ve Berakâtüh"* dediğinde artık bu iki kişinin birbiri haklarında gıybet etmemeleri, diğerinin hoşuna gitmeyecek şeyleri yapmaktan uzak durmaları gerekir.

Süfyan, Ali'den naklediyor:

Salih amel, işlediğin zaman Allah'tan başka hiç kimsenin seni övmesini istemediğin, övgü ve ecrini sadece Allah'tan umduğun ameldir.

Süfyan anlatıyor:

Derler ki, *"büyüklenme ve kendini övmekten vazgeç artık. Kabirde ne kadar uzun süre kalacaksın, bunu düşün!"*.

Süfyan, Ebu'd-Derdâ'dan naklediyor:

Siz içinizdeki hayırlıları sevdiğiniz, kolladığınız sürece ve hakkı tanıyıp hakla hüküm verdiğiniz sürece iyi kalırsınız.

Yazıklar olsun size, âlimleriniz toslanarak ve kakılarak öldürülmüş koyunlar haline getirildiği zaman!

Süfyan şöyle duâ ederdi:

"Allah'ım! Bize, hayırlılarımızın faydasını dokundur! Şerlilerimize karşı bize yardım et! Bizim işimizi hayırlılarımız nezdinde gördür! İçimizdeki salihleri alıp götürdüğünde bizi de bırakma, al, onların ardından!"

Süfyan anlatıyor:

Derler ki; *"Hikmet sahibi, bilge insanların sohbet arkadaşı ol! Onların meclisinde olmak ganimettir. Onların arkadaşlığı kurtuluştur, onlarla kardeş olmak fazilettir"*.

Hüseyn b. Ziyad anlatıyor:

Süfyan'a şu âyet soruldu;

"İyilik ve günahlardan sakınma hususunda yardımlaşın!" .

Süfyan da şöyle tefsir etti:

"İyi ve sağlam amel yap, güzel davranışa davet et insanları,

bu konuda yardımcı ol, yol gösterici ol."

Süfyan şöyle derdi:

Sizin bana geldiğinizi gördükçe kendime olan kızgınlığım artar ve içimden şöyle derim:

"Bu adamlar bana niçin gelir ki? Mutlaka varsaydıkları bir hayırdan ötürü..."

Süfyan'dan:

İyi insanlar anıldığı zaman rahmet iner.

Süfyan'dan:

Başa gelen musibeti gizleyebilmek, en büyük erdemlerdendir.

Süfyan'dan:

Allah'ın tüm kulları için sahip olduğu kanıtlar vardır. Ya bir günah hususunda, ya da şükrü tam edâ edilmemiş bir nimet hususunda.

İlmin Önceliğine, Ah Eden Üç Bölük İnsana, Takvânın Özüne, Daha Az İnsan Tanımaya Dâir

Ebu Tevbe er-Rabî, el-Halebî et-Tarsûsî anlatıyor: Süfyan b. Uyeyne'den ilmin üstünlüğünü ispatlaması istendi. O da şunları anlattı:

Sen Allah (c.c)'ın şu âyete nasıl başladığını duymadın mı?

"Bil ki Allah'an başka ilâh yok..."⁽¹⁾. Peki âyeti nasıl bitiriyor? *"Ve tevbe et, bağışlanma dile Allah'tan..."*. Böylece daha sonra amelî emrediyor.

Şu âyete bak! Önce ilim:

"Biliniz ki, mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan sebebi-dir..."⁽²⁾.

Bir de peşindan gelene:

"O halde gücünüzün yettiği kadar Allah'tan korkun. Dinleyin

(1) Mâide, 2.

(2) Muhammed, 19.

itaat edin. Kendi iyiliğinize olarak harcadın..." (1).

Süfyan b. Uyeyne anlatıyor:

Şöyle derler: Kıyâmet Günü en çok ah vah edecek, en fazla hüsrana uğrayacak olanlar üç kısım insandır:

a. Kıyâmet günü kölesi kendinden daha üstün amellerle donanmış olarak gelen efendi.

b. Cimri davranıp, ölene kadar hiç hayra harcamayan ama ölünce varisleri tarafından tamamen hayır işlerine harcanan bir servetin sahibi.

c. Kendi ilminden zerre kadar hayır görmeyen kişi, ki başkalarını onun ilmini alıp dünya ve âhiret saadetine kavuşturur.

Süfyan der ki:

Kişi, kendisiyle haramların arasına bir helâl perdesi çekip günahlardan arınmadıkça takvânın künhüne vakıf olamaz!

Süfyan anlatıyor:

Büyük zahid Büşr b. Mansur bana dedi ki:

"Ey Süfyan! Daha az insan tanı! Belki böylece yarın kıyâmette kötü amellerin gündeme geldiğinde günahlarını gören daha az olur."

Meclislerin Bereketine, Evlilikteki Niyete İman, Adâlet İhsan ve Zühde Dâir

Süfyan, Müsâvir el-Verrak'tan naklediyor:

Meclisler, oturanların sade, mütevazî ve kibar oluşu ile şenlenir, bereketlenir.

Yahya b. Yahya anlatıyor:

Süfyan b. Uyeyne'nin yanındaydım. Bir adam geldi. Hanımı-m şikâyet ederek:

"Onun yanında bir eşya kadar bile kıymetim yok, en aşağılık şey benim ona göre!" dedi.

(1) Teğabûn, 15.

Süfyan bir müddet düşündü. Sonra başını kaldırdı ve sordu:

"Galiba sen, şerefin ve gururun artsın diye gittin evlendin onunla?"

"Evet!" dedi adam.

Süfyan:

"Kim şan, para ve üstünlüğe bağlanırsa, zillet ve perişanlığa uğrar. Kim sırf mala bağlanırsa fakirlikle imtihan olunur. Kim de dine bağlanırsa Allah (c.c) dinle beraber onun hem şerefini ve gücünü hem de malını artırır." dedi.

Süfyan dedi ki:

"İman söz ve ameldir."

Sordular:

"İman eksilir ve artar mı?"

"Evet!"⁽¹⁾ Böyle kalmaz" (bunu derken yerden bir şey kaldırdı).

Süfyan'a soruldu;

"Allah Teâlâ adaleti ve ihsanı emreder" diye buyuruyor Rabbi-miz, adalet ve ihsan nedir?

"Adalet, orta yollu olmaktır, insaftır. İhsan ise erdemli ve dürüst olmaktır" cevabını verdi."

Müseyyeb b. Vâdih anlatıyor:

Süfyan'a zühdün ne olduğu soruldu. Süfyan şu cevabı verdi:

Zühd Allah'ın haram kıldığı şeyler hususundadır. Allah'ın helâl kıldıklarına gelince Allah zaten onları sana mübah etmiştir. Peygamberler de evlendiler, bineklere bindiler ve yemek yediler. Ama Allah (c.c) onları bir şeyden menedince, yasak koyunca hemen geri durdular, haram kılınan şeyi yapmadılar. Peygamberler en zahid insanlardı!

(1) İmanın eksilmesi ve artması, güç ve zâfiyet itibarıyla. Yoksa inanılacak şeylerde bir artma ve eksilme olmaz. Sözgelimi Allah'a, onun elçisine ve elçisinin bildirdiği hakikatlere inanıyoruz. Kıyamet, cennet-cehennem gibi. Bu hakikatlerde eksilme ya da artma olmaz. İnanılacak şeyler muayyendir. Ama insanın imanı zaman zaman güçlenir, zaman zaman zayıflar. (Çev.)

Tadı Damakta Kalan Şey, O Zamanki Medine, Verâ, Gerçek Kötülük, En Üstün Amel ve Müminlerin Rızasını Almaya Dâir

Süfyan naklediyor:

Muhammed b. Münkedir'e soruldu:

Lezzet aldığın şey olarak ne kaldı geriye?

"Kardeşlerle görüşmek ve onları sevindirmek." dedi.

Süfyan naklediyor:

Abdullah b. Urve'ye sormuşlar:

"Medine'ye gelmiyor musun?"

Cevap vermiş:

"Medine'de ne kaldı ki?! Ya nimete haset eden ya da nimetle şımarandan başka?"

Süfyan der ki:

"Verâ'yı bazıları az konuşmak ve susmak diye tarif etmiş. Bana göre konuşan âlim susan cahilden daha üstün ve daha çok verâ sahibidir.

Süfyan anlatıyor:

Lokman'a sormuşlar:

"İnsanların en kötüsü kimdir?"

Cevap vermiş:

"İnsanların kendini kötü ve lânetli bilmesine aldırmayan kötü kişi!"

Avn anlatıyor: **Ümmü'd-Derdâ'ya** sorduk:

"Ebu'd-Derdâ'nın en güzel ameli neydi?"

"Düşünmek ve hadiselerden ibret almaktı" dedi.

Süfyan, Ebu'd-Derdâ'dan naklediyor:

"Her kul, müminlerin kalplerinde -hiç bilemeyeceği bir şekilde- kendisine karşı uyanması muhtemel olan hoşnutsuzluk ve

bedduâdan çekinmelidir".

Rabba Niyaz ve Rızıkla İlgili Âyetin Tefsiri

Ebu Tевbe anlatıyor:

Süfyan şu âyeti okudu:

"Onlar yanlarını yataklarından kaldırarak korkuyla, umutla Rablerine yalvarırlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda harcarlar" (1).

Ve şu tefsiri yaptı:

Burada infak edilen rızık, Kur'an'dır. Bakınız Rab Teâlâ başka bir âyetle ne buyuruyor:

"Andolsun ki, biz sana tekrarlanan yedi âyeti ve büyük Kur'an'ı verdik" (2).

"Sakin bazı kimselere geçici fayda için verdiğimiz dünya malına gözlerini dikme! Onlara üzülmeye ve müminlere kanat ger!" (3).

"Sakin, kendilerini denemek için onlardan bir kısmını faydalandırdığımız dünya hayatının süsüne gözlerini dikme. Rabbinin rızıkı hem daha hayırlı, hem de daha kalıcıdır" (4).

Bakınız Rasûlullah (s.a) ne buyuruyor:

"Sözden daha yüce ve etkili bir sadaka yoktur".

Kur'an'dan daha güzel bir söz olmadığına göre rızık da Kur'an'dır. Görmüyor musunuz "Lâ ilâhe illallah" sözünden daha yüce bir söz var mı? Ve Allah'a şirk koşmayı ifade eden kelimelerden daha büyük bir suç ifade eden kelime var mı?! Bakınız Rab Teâlâ ne buyuruyor:

"...Ne onların ('Allah evlad edindi' diyenlerin) ne de atalarının bu konuda hiçbir bilgisi yoktur. Onların (şirk ve iftira hususunda) ağızlarından çıkan söz ne büyük, ne korkunç! Çünkü sadece yalan söylüyorlar!" (5).

(1) Secde, 16.

(2) Hicr, 87.

(3) Hicr, 88.

(4) Tâhâ, 131.

(5) Kehf, 5.

"Dediler ki 'Rahman çocuk edindi'. Hakikaten siz pek çirkin bir şey ortaya attınız. Bundan dolayı neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp dağılacaktır!"⁽¹⁾

Süfyan bu âyetleri okuduktan sonra İbni Mes'ûd'un şu sözünü nakletti:

Doğru söyleyen dilden daha erdemli ne olabilir ki? Onun söylediği de *"Allah'tan başka ilâh yok!"* sözüdür.

İbadet-Sabır İlişkisi, Övgü, Şöhret Tutkusu, Kabir Hali ve Fakir Ölmeye Dâir

Süfyan şöyle der:

İbadet ancak zühdle, zühd ise fıkıhla, fıkıh da sadece sabırla mümkün olur.

Süfyan anlatıyor: *"Âlimlerden duydum; 'Övgü, kendini bilen kişiyi aldatıp gurur seline atamaz'.*

Süfyan anlatıyor:

Bir adam arkadaşına;

"Beni şeref şöhret tutkusu mahvetti!" dedi. Öteki şu karşılığı verdi:

"Eğer Allah'ı sevip, haramlardan sakınsaydın o zaman yücelir, şerefli olurdun! Seninki şeref değil!"

Süfyan, Hasan'dan naklediyor:

"Kazurat gibi bir hücre, ve koku yayan kurtçuklar!.. Hani nerede şeref, şan, zenginlik ve itibar?"

Süfyan der ki: İsterim ki insan zenginler gibi yaşasın, fakirler gibi ölsün. Ama böylesi ne kadar azdır.

"İlk Ölen İblistir"

Süfyan anlatıyor:

Rab Teâlâ Musa (a.s)'ya şöyle ilham etti:

(1) Maryem, 88-90.

"İlk ölen, İblis'tir. Çünkü bana ilk isyan eden odur. Bana isyan edenler de ölümlerden sayılır."

Dünya, Bugüne, Yarına, Hak Takipçisi Olmaya ve Dünyaya Dâir

Süfyan anlatıyor:

Filozoflar demiş ki, günler üçtür. Dün, seni uyarmış, sende etkiler bırakmış bir öğüt vericidir. Bugün; sana yeni uğramış ve hemen hazırlanıp gidecek olan bir misafirdir. Yarın ise; sahibi kimdir bilinmez!

Süfyan der ki:

Düşünce kalbini aydınlatan bir nurdur. Onu sen sokarsın kalbine.

Süfyan daima şu beyitleri söylerdi:

İnsanda düşünce ve akletme olunca

Her şeyden ders almasını bilir.

Süfyan şöyle der:

Tefekkür, rahmetin kapısını açan anahtardır. Görmüyor musunuz? Önce düşünülüyor, sonra tevbe ediliyor?

Süfyan dedi ki: Hak yolu takip ediniz, doğru iş yapınız. Hak yolun takipçisi az diye garipseyerek kendinizi hakka uzak görmeyiniz!

Süfyan der ki:

Dünya sadece harâretten sonra bir yudum suya satın aldığımızdır.

Süfyan'ın Hadis Aldığı Kimseler, Ondan Hadis Alanlar ve Rivâyetleri

Süfyan b. Uyeyne büyük bir tâbiîn kitlesinden hadis isnadı almıştır. Tâbiînin önder şahsiyetlerinden sayılabilecek 86 kişiye yetmiştir. Bunlar arasında Amr b. Dinar'ı, Zühri'yi, Muhammed b. Münkedir'i, Abdullah b. Dinar'ı, Zeyd b. Eslem'i, Ebu

Hâzîmî, Yahya b. Said el-Ensârî'yi sayabiliriz. Kûfeliler'den de şunları sayabiliriz: Ebu İshak, Abdülmelik b. Umeyr, Şeybânî, A'meş, Mansur ve İsmail b. Ebî Halid.

Basralılar'a gelince; Eyyub, Süleyman et-Teymî, Davud b. Ebî Hind, Ali b. Zeyd b. Cedan, ve Humeyd et-Tavîl onun göre-bildikleri arasındadır.

Ondan hadis alan önder şahsiyetler arasında, Süfyan-ı Sevri'yi, Şube b. Haçcac'ı, A'meş'i ve Evzaî'yi sayabiliriz.

el-Humeydî anlatıyor: Süfyan b. Uyeyne seksen altı tâbiîn ile karşılaştı. O şöyle derdi:

Eyyub gibisini görmedim.

Süfyan b. Uyeyne, Zührî'den, o Salîm'den, o da babasından naklediyor:

Peygamber (s.a), Ebu Bekir ve Ömer (r.a) cenazenin önünden yürürlerdi.

Süfyan, Amr b. Dinar'dan, o da Câbir b. Abdullah'tan naklediyor:

Uhud günü bir adam Rasûlullah (s.a)'ın yanına geldi. Dedi ki:

"Ya Rasûlallah! Eğer Allah yolunda savaşsam, ne yolunda ölmüş olurum?"

Rasûlullah:

"Cennet yolunda!" dedi.

Adam elindeki hurmaları bir kenara fırlattı. Allah için savaştı ve öldü (Sahih Hadis).

Süfyan, Zührî'den, o da Enes b. Mâlik'ten naklediyor: Bir adam Rasûlullah'a gelerek kıyâmeti sordu. Rasûlullah:

"Sen kıyâmet için ne hazırladın?" dedi. Adam fazla bir şey diyemedi, sadece:

"Ben Allah ve Rasûlünü seviyorum!" dedi. Rasûlullah (s.a) da şu cevabı verdi:

"Sen sevdiğinle berabersin" (Sahih Hadis).

Süfyan, Abdullah b. Ebi Bekir'den, o Enes'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Ölüyü üç şey takip eder. Ailesi, malı ve ameli. İkisi döner biri geride kalır. Ailesi ve malı döner, sadece ameli (onunla) kalır" (Sahih Hadis)."

Süfyan, Yahya b. Said'den, o Ömer b. Kesir'den, o Ubeyd Senuta'dan, o Havle bt. Kays'dan o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Dünya tatlı bir yeşilliktir. Kim onu hakkıyla alırsa aldığı mübarek olsun. Ama nice Allah'ın malına dalarlar vardır ki, kıyâmette ateşe atılacaklardır".

Süfyan, Müslim el-A'var'dan, o da Enes b. Mâlik'ten naklediyor:

"Rasûlullah (s.a) kölenin çağrısına kulak verir, onun ardından yürür ve yemeğini koyardı".

Süfyan b. Uyeyne, Süfyan-ı Sevrî'den, o Ebu Fizâre'den, o Yezîd b. Asam'dan, o da İbni Abbas'tan naklediyor:

Rasûlullah (s.a); *"Size mescidlerin süslenmesini emretmedim!"* diye buyurdu.

(İbni Abbas devam ediyor): *"Siz yahudi ve hristiyanların süslemesi gibi dolduruyor, yaldızlıyorsunuz mescidlerinizi!"*

Süfyan, Cafer b. Muhammed'den, o babasından, o da Ca- bir'den naklediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyuruyor:

Kıyâmette tüm vesile ve nesepler kesilecek (hiçbir vesile ve soy bağının faydası olmayacak, herhangi bir gruba, kişiye intisap etmenin faydası olmayacak). Ancak benim sebebim ve nesebim hariç (sadece Muhammedî olmak, benim peygamberliğimi kabullenmek kurtaracak) (Bu hadis Garîb derecelidir).

Süfyan, Eyyûb'den, o Ebu Kılâbe'den, o da Enes'den naklediyor:

"Rasûlullah (s.a)'ın, Ebu Bekir'in Ömer ve Osman'ın arkasında namaz kıldım. Hepsî de kıraata Fatiha ile başlıyorlardı".

Süfyan, Hamza b. Mugfire'den, o Süheyl b. Ebi Sâlih'den, o babasından, o Ebu Hureyre'den o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Benim kabrimi put yapmayınız (put gibi kabrime tapınmayınız). Allah (c.c) peygamberlerinin kabirlerini secdegâh edinenlere lânet etmiştir".

Süfyan, Sa'd b. Ebi Urve'den, o Katâde'den, o Hassan b. Bilal el-Müzenî'den, o Ammar b. Yâsir'den o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

Rasûlullah (s.a) abdest aldı ve sakahını hilâllede (parmaklarını arasına sokarak suyla sıvazladı).

FUDAYL B. İYAD (R.H) ⁽¹⁾

Sahralardan kalelere gelen, tehlikelerden gölgelere ve bahçelere göç eden Ebu Ali el-Fudayl b. İyad da onlardandır. Fudayl, ince kalpli biriydi. Kâbe'yi tavaf etmeyi çok severdi.

Tasavvuf, seferde sür'at, hizada uykusuzluktur.

İbrahim b. Eş'as der ki: Fudayl kadar Allah'tan korkan başka birini görmedim. Yanında Allah, anıldığında ya da *Kur'ân* sesi işittiğinde gözyaşları akardı. Çok düşünür, çok kederlenirdi. İlmîyle, tutkusuyla, sevgisi ve kınıyla Fudayl kadar Allah'a bağlı başka birini görmedim.

İbrahim b. Eş'as anlatıyor:

Fudayl ile bir cenazeye katıldığımızda vaaz verir, Allah'ı anar ve öyle çok ağlardı ki, arkadaşlarına veda ediyor, âhirete gidiyor sanırdınız. Mezarlığa gelince oturur, ölümler önündeymişcesine kederlenir ve ağlardı. Kalktığında âhiretten dönüp oranın ahvalini haber veriyor sanırdınız.

Süfyan b. Uyeyne der ki: Fudayl'dan daha çok Allah korkusu ile dolu başka bir zat görmedim.

İshak b. İbrahim et-Taberî anlatıyor: Fudayl b. İyad dedi

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.8, s.84.

ki:

Sen ölümden korkuyor musun? Eğer ölümden korksan, ne yediğin ne de içtiğin sana fayda verirdi. Ölümü hakkıyla bilsen, ne bir kadınla evlenir, ne de çocuk isterdin. Ölümü hakkıyla bilmek beni sevindirmez. Bilmemeyi tercih ederim. Zira bu sırra erişirsem aklım donar ve hiçbir şeyden faydalanamam.

İshak b. İbrahim anlatıyor: Bir adam Fudayl'a;

"Nasıl sabahladın ey *Ebu Ali*?" dedi (Fudayl'a bu gibi sorular çok ağır gelirdi).

"Afiyetle!" dedi.

"Peki, halin nasıl?"

"Hangi halden soruyorsun? Dünya halinden mi âhiret halinden mi? Eğer dünyadan soruyorsan, dünya bize eğilmiş, bizi götüreceği yöne sürüklemiştir. Eğer âhireti soruyorsan, günahları artıkça artan, ameli zayıf, ömrü fani kişinin hâlini görüyorsun işte!"

İshak b. İbrahim anlatıyor:

Hiç kimse Fudayl kadar nefsinden korkamaz, hiç kimse Fudayl kadar insanlar için ümitvar olamaz! O çok güzel *Kur'an* okurdu. Sanki biriyle konuşurdu *Kur'an* okurken. Cennet anılan bir âyeti tekrarlar ve ağlardı. Gecenin başında namaz kılmaya başlar ta ki gözleri uykuya yenilinceye kadar devam ederdi. Mescidinde bir hasırı vardı. Kendini oraya bırakır, biraz uyur, sonra kalkar ibadete devam ederdi. Sonra uyku çökünce yine yığılır, bu böyle sabaha kadar sürerdi. Esneyince uyumayı tercih ederdi. Hadisleri hep sahihdir. Doğru sözlüdür. Hadise karşı çok titizdir. Bazen şöyle derdi:

"Benden avuç avuç dirhem istemen, hadis istemenden daha hafif gelir bana."

Abdullah b. Mübarek der ki: Fudayl öldüğünde hüznün de kalkar (bu dünyadan).

Şâhîde Gâib Olmak, Zühhdün Esas Anlamı, Tanınmamak ve Takvâyı Doğru Anlamaya Dâir

Fudayl der ki:

İnsanlar arasındayken, kendini gizle, kalbini hazır tut. Bilinci ni bileyle. İşittiğini unutma! İşte gaibe şahit olman budur. Şahide gaib olma! Bu da şöyle olur: İlim meclislerine girersin. İnsanlara karışsın ama kulağın delik, kalbin oynastadır.

Fudayl der ki: *"Zühdün geneli, büyük bir kısmı insanlar içindendir"*. Açıklaması: İnsanların övmesini istemez, onların kinamasına aldırılmazsan zâhid olursun.

Fudayl der ki: Tanınmamayı ve bilinmemeyi becerebilirsen böyle ol! İnsanların seni övmesinden sana ne?! Ya da onların seni yere batırmasından ne olacak ki?! Eğer sen Allah nezdinde övülen bir kulsan gerisi boştur!

Fudayl der ki: Hatırlanmak ve unutulmamak isteyen hemen unutulur. Adının anılmasını hoş görmeyen ise unutulmaz.

Fudayl der ki: Gizlilikte de Allah için sadakatle ibadet ediniz. Zîra aziz, ancak Allah'ın aziz kıldığıdır. Allah kimi severse onun sevgisini kullarının kalblerine yerleştirir.

Fudayl'dan:

Allah'tan korkan kulu hiçbir şey aldatamaz. Allah'ın gayrından korkan kula ise hiçbir şeyin faydası dokunmayacaktır.

Abdullah b. Mâlik sordu:

"Ya Fudayl! İçinde bulunduğumuz bu işlerden nasıl kurtulabiliriz?" Fudayl:

"Peki, söyle bakalım, Allah'a itaat eden kula, herhangi birinin günahı zarar verebilir mi?"

"Hayır!" dedi Abdullah.

"Peki, Allah'a isyan eden, günah işleyen bir kula, başka birinin yaptığı itaat, fayda temin edebilir mi?"

"Hayır!" dedi Abdullah.

"Kurtuluşu arıyorsan, aradığın budur işte!" dedi Fudayl.

İshak b. İbrahim anlatıyor:

Fudayl'la beraber Arafat'ta vakfe yaptım. Mırıldandığı hiçbir duâyı işitemedim. Sağ elini devamlı yanağına koyuyordu. Başımı

eğiyor, gizli gizli ağlıyordu. Sonunda başını göğe kaldırıp şöyle dedi:

"Ah günahlarım... Allah'ım! Eğer affedersen ancak sen affeder-sin?". Bunu üç defa söyledi.

Fudayl der ki: Kişi sağ olduğu müddetçe korku ümitten daha faziletlidir. Ölüm indiğindeyse ümit korkudan daha güzeldir.

Fudayl der ki: İnsanların en yalancısı iyiliklerini bir bir gösterendir. İnsanların en bilgilisi ise yaptığı iyilikleri küçük görendir

Fudayl der ki: Kulun Allah'tan korkması Allah'ı ne kadar bildiğiyle orantılıdır. Kulun dünyaya değer vermezliği (zahitliği) ise âhirete ne kadar rağbet ettiği ile orantılıdır.

Fudayl der ki: Bu dünya kalınacak yer değil ki! Âdem (a.s) bile buraya ceza olsun diye bırakıldı!

Fudayl der ki:

Peygamberler, sıddıklar, salih kullarla beraber cennette olmak istiyorsun. Nuh, İbrahim ve Muhammed (a.s) ile yanyana durmak istiyorsun! Peki hangi amelle, Allah için terkettiğin hangi şehvetle başaracaksın bunu? Ey Nefis! Allah için hangi yakın günah-tan uzaklaşabildin ve Allah için hangi uzak sevabı yaklaştırabildin kendine?!

Fudayl'ın Dilinden Zühd, Verâ, İbadet Tevâzu ve Yönetici İle İlgili Sözler

Fudayl b. İyad der ki:

Zühd; kanaatkârlıktır. Kanaat ise hakiki zenginliktir.

Verâ; haram kılınanlardan uzak durmaktır.

İbadet; Farz kılınanları yerine getirmektir.

Tevazu, Hak'ka boyun eğmektir.

Verâ (günahtan sakınım)'ın en zoru dil ile olandır. Dili günah-tan korumak pek çetindir. Bütün iyi ve güzel şeyler bir odaya konulmuştur. Bunun anahtarı ise "zühd" dır.

Fudayl dedi ki:

Mutlak kabul olacak bir duâm olsaydı bunu kendim için değil,

imam (müslümanların önderi, halifesi) için yapardım.

"Niçin böyle yaparsın ey Ebu Ali?" dediler.

"Kendim için ne kadar duâ edersem edeyim, kendime yeterli saymam. Ama imam için makbul bir duâda bulunursam daha iyi, zira imamın salâhı (dürüstlüğü) islah oluşu, Allah ile barışık oluşu) tüm halkın ve şehirlerin salâhıdır."

Gösterişli İlim-Utangaç İlim Ayırımı ve Hikmetin Üstünlüğü

Fudayl diyor ki:

Âlim iki kısımdır. Dünya düşkünlü âlim, âhiret aşığı âlim. Dünya düşkünlü âlimin ilmi ortada ve (gösterişlidir). Âhiret düşkünlü âlimin ilmi ise gizli ve (utangaçtır). Siz âhiret âlimine uyun. Dünya âliminden kaçının, sizi saptırmasın. Bakınız Rab Teâlâ ne buyuruyor:

"Ey iman edenler! (Biliniz ki), hahamlardan ve rahiplerden⁽¹⁾ birçoğu insanların mallarını haksız yollardan yerler ve (insanları Allah yolundan engellerler. Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlara hemen acıklı bir azabı müjdele!"⁽²⁾

Bu âyette geçen el-Ahbar; âlimler demektir. er-Ruhban ise kendini ibadete verenler, dünyadan el etek çeken rahipler demektir.

Şimdi iyi dinleyin! Sizin âlimlerinizin de birçoğu yaşayış olarak Muhammed (s.a)'e değil, Kısra ve Kayzerler'e benziyor! Muhammed (s.a) ne bir tuğlayı tuğla üstüne koymuş, ne de bir tahtayı tahta üzerine dikmiştir⁽³⁾.

Ulema (bilenler) çok ama hukema (hikmet sahibi, aşkın bilgiye ermişler) azdır. Oysa hakiki ilim hikmettir. Hikmet kime verildiyse o kula çok büyük bir erdem, deniz gibi bir nimet ihsan olunmuştur.

"Eğer bizim âlimlerimizde birazcık sabır olsaydı şu heriflerin

(1) Kur'an, metninde el-Ahbar ve er-Ruhban diye geçiyor.

(2) Tövbe, 34.

(3) Fudayl bu sözleriyle devrinin, yüksek ve gösterişli köşklerde yaşayan âlim bozuntalarını taşıyor. Zaten onlar bu köşkleri ve böylesine debdebeli bir yaşamı, saltanat geleneğiyle bağlatmışlardır. Yine saltanat geleneğiyle âlimlerin bir kısmı kendi özgürlüklerini rafa kaldırıp yöneticinin oyuncakı durumuna düşmüşlerdir. (Çev.)

(vali ve sultanları kastediyor) *kapılarına varıp eşik aşındırmazlardı!*"

(Râvi anlatıyor) Bir adam Fudayl'ın bu sözlerine karşılık;

"Ama âlimler, peygamberlerin varisleridir!" deyince Fudayl,

"Hikmet sahibi, düşünen (hukema) insanlar, peygamberlerin varisleridir!" cevabını verdi.

Kur'an'ı Yüklenmek, Ölümü Düşünmek, Yavaşça Çekip Alan Riya ve Bilinmemenin Güzelliğine Dâir

Fudayl şöyle derdi:

"Kur'an'ı yüklenen kişi, İslâm'ın sancığını taşımaktadır. Oynaşanlarla oynanmaması, sefahata dalanlarla sefih olmaması gerekir. Hâmil-i Kur'an (Kur'an'ı yüklenen, din bilgini)'in hiçbir kişiye ihtiyacı olamaz! Ne halifelere ne de ondan aşağı olan vali ve zenginlere! Aksine herkesin ona ihtiyacı vardır!"

Seleme b. Gaffar anlatıyor:

Fudayl ailesinin yüzüne bakar ve şöyle derdi:

Ölülerin yüzlerine bakınız, onları seyrediniz. Ve ölüm geldiğinde yapıyor olmayı temenni ettiğiniz güzel davranışları, iyi şeyleri şimdi, ölmeden yapınız.

(Râvi anlatıyor): Amcasının oğlu Fudayl'a hurma tatlısı ikram ederek:

"Ey amcacığım! Buyur, beraber yiyelim!" deyince Fudayl:

"Dertli insan, yediğinin tadına varamaz evladım!" dedi.

Fudayl der ki; dünyaya değer verdiğiniz sürece kalplerinizin iman tadına varması imkânsızdır.

Fudayl der ki: Farkına varmadan yavaş yavaş riyaya kapılmaktan sakın!

Fudayl der ki: İnsanları etrafına toplamış biri görünce *"şu adam mecnun!"* derim. İnsanları çevresine yığıp da söylediği sözün onlar tarafından tasdik edilmesini ve övülüp pohpohlanmayı beklemeyen kaç insan vardır ki?!

Fudayl, bazen hiç kimsenin kendini ziyaret etmesini istemez, şöyle derdi:

Kapı halkasının tıkırtısını duyunca ister yakınım, ister uzam kim olursa olsun hoşnutsuzlukla karşılarım bu sesi! Bazen insanlar arasında benim öldüğüm şayiasının yayılmasını öyle arzu ederim ki! Böylece ne onlar beni hatırlar ve ziyarete gelirler ne de ben onları hatırlarım!

Gıpta, Haset, Tevekkülün Doğru Anlamı, Uzak Durulması Gereken Beş Şey, Asil Dost ve Tüm Müminlere Duâcı Olmaya Dâir

Fudayl der ki: Gıpta imandandır. Haset ise münafıklık âlâmetidir. Mümin gıpta eder, fakat haset etmez. Mümin, aybı gizler, öğüt verir, uyarır. Facir ise kınar, kardeşinin aybını herkese ifşa eder. Eskiler şöyle derdi; Nebîlerin, kalpleri temiz ve seçkin kişilerin üç huyu vardı: Hilim, teenni ve gece ibadeti.

Mütevekkil kul, Allah'a güvenir, onu suçlamaz. İnsanların hatırı için bir amelî terketmek riyâdır. İnsanlar için bir amel (ibadet) yapmak ise şirk'tir. Beş şeyden uzak duran dünya ve âhiretin şerinden korunmuş olur. Bunlar; kendini beğenme, riyâ, kibir, başkalarını küçümseme ve yersiz şehvettir.

Fudayl, Mansur'dan o da Mücahid'den naklediyor:

Mümin vefat ettiğinde yeryüzü kırk sabah ağlar ona.

Fudayl der ki;

Eğer insanlara karışacaksan, iyi insanlar arasına gir. Çünkü iyi huylu dost ancak iyiliğe davet eder. İyi dosttan zarar gelmez. Kötü ahlâklı olanlarla düşüp kalkma. Kötü huylu ancak kötülüğe çağırır. Kötünün arkadaşı da her an zarardadır.

Fudayl der ki: Ben iyi gün dostluğunu kabul etmem! Gerçek kardeş, kırgınlık ve felâket anında kardeş olabilir.

Fudayl der ki: Hasta olmak isterim, ama hiç ziyaretçim olmamalı!

Fudayl der ki: Gıybet ortaya çıkınca Allah için sürdürülen kardeşlik yok olur. Siz şu zamanda, dışı altın ve gümüş kaplamalı

süsler gibisiniz. Böyle süsün dışı güzel içi odundur!

Muhammed b. Yezîd b. Hanis anlatıyor: Bir adam Fudayl'ın yanına geldi ve nasihat istedi. Fudayl:

Ey Allah'ın kulu! Makamını büyütme gözünde ! Dilini koru! Sana emrolunduğu gibi kendi günahın için, mümin kadın ve erkekler için Allah'tan af dile!

Her Ânın İbadet Oluşu, Zâlim Yöneticilere Buğzetmek, Sevgi, Allah İçin Gözyaşı ve İlimin Mesuliyetine Dâir

Fudayl der ki: Mümin sözü az, ameli çok olan kuldur. Münafık ise çok konuşur, az amel eder! Müminin sözü bir fermanıdır, bir incelikler (el-Hükm ve'l-Hikem). Suskunluğu düşünce, bakışı ibret, ameli iyiliktir. Sen böyle olabilirsen her ânın ibadettir.

Fudayl der ki: İnsanın kokmuş bir leşe yaklaşması şu heriflere (krallara ve yöneticilere) yaltaklanmaktan daha hayırlıdır!

Sadece farz ibadetini yapan fakat şu heriflere yaklaşmayan, onlarla hemdem olmayan kişi, gecesini ayakta ibadetle, gündüzünü oruçla geçiren, hac ve umre yapan ve cihada çıkan ama şu heriflerle de yanyana olan kişiden çok daha üstün, çok daha makbuldür bize göre!

Fudayl der ki: Kul, kendini hiç hatırlamayacak biri için mal yağar, kendi kadrini bilmeyen bir asalağa hediye yağdırır. Ne gariptir onun hâli!

Fudayl der ki: Allah rızkı taksim ettiği gibi, sevgiyi de bölüşür kullarına. Sakın ha hasede kapılmayınız. Zirâ hasedin şifası yoktur. Kim sadakatle amel eder ve Allah'ın iççisi olursa Allah da ona hikmeti nasibeder. İnsana iki özellik verilmiştir; dünya sevgisi ve ileriye dönük sonu gelmez, plânlar, kuruntular. İnsanın bu kuruntuları (Tûlu Emel) artıkça amelindeki derece düşer.

Kim hikmetli konuşuyorsa onu dinle! Kim de zırvahıyor, kötü sözler söylüyorsa onu bırak! Güzel hayat olarak İslâm'ı ve Rasûlullah(s.a)'ın yaşamını seç!

Fudayl der ki : Bir kul Allah için ağlarsa Allah onun kalbine koyar elini. Bu ağlayış Allah'ın o kula nasibettiği bir lutuftur.

Fudayl der ki: Dünya kederi onlardan âhiret inancını uzaklaştırdı. Dünya sevinci, onların damağından ibadet tadını aldı.

Fudayl der ki: Cahile belki yetmiş hatası bile olsa af emri gelir. Ama âlim, bir günahı dahi olsa ondan geçilmez! Sorgusu sıkı olur!

Farzın Üstünlüğü, Güzel Hüzün, Kendi Günahını Görebilme, Ermişin Tarifi, Bidatçı, Üç Güzel Nitelik ve Bir Âyetin Tefsiri

Fudayl der ki:

Kulu, farz ibadetlerini yerine getirmek kadar Allah'a yaklaştıran başka bir amel yoktur. Farzlar sermayedir. Nafile ibadetler ise kâr.

Fudayl der ki: Her hüzün belâdır, tevbe edenin hüznü hariç.

Fudayl anlatıyor:

Şu vadide Süfyan b. Uyeyne'ye dedim ki:

"Eğer yeryüzünde benden ve senden daha şerli insanlar var sanıyorsan ne kötü bir zannın var!"

Fudayl der ki: Uğraşman ve didişmen kendin için olsun. Başkasının ayıplarıyla uğraşma! Kim başkasıyla uğraşırsa aldanmıştır.

Fudayl der ki: Zamanımızın ermişi, çok oruç tutan, sürekli namaz kılan kişi değildir. Şimdi, ermiş olan ruhu cömert, kalbi temiz ve ümmete öğüt vermekten geri durmayandır.

Fudayl der ki: Bidat sahibini sevenin ameli hiç olur. Kalbi İslâm nurundan boğalır. Müminin mümine bakışı kalbinde saflığı ve celayı artırır. Kişinin bidatçıya bakması, manevî körlüğe yolaçar. Ben Allah'ın sevdiklerini severim. Onlar Muhammed ashabi içinde dînen salim kalabilenlerdir. Allah'ın buğzettiklerine de buğzederim. Onlar hevâlarına uyup dînin özünden olmayan şeyleri çıkaran bidatçilerdir.

Fudayl der ki: Allah'ın rızasını kazanmaya en müstehak olanlar, Allah'ı en iyi bilenlerdir.

Fudayl der ki: İnsanda üç özellik varsa ne alâ!

1. Hevâ ve zevkine köle olmayacak.
2. Önceki büyüklere küfretmeyecek.
3. Sultanlara ve yöneticilere yanaşmayacak.

Fudayl şu âyetin tefsirini yaptı:

"Bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki, ben de size vadettiklerimi vereyim"⁽¹⁾.

Size emrettiğimi yapın ki ben de size söz verdiğim mükâfatları vereyim.

Ateş Etrafında Peşrev Çekenler, Adâlet Sadâkat ve Düşüncenin Amelin Ruhu Olduğuna Dâir

Fudayl anlatıyor: Harun er-Reşid yanımıza geldiğinde:

"Hanginiz o?" diye sordum. Bana Emîrü'l-Müminîn'i gösterdiler. Ben sözü aldım:

"Sen misin o? O, zor işi üstlenen sen misin?"

"Şu yakışıklı yüzünü ateşin alevinden horumak istiyorsan, buna gücün yetiyorsa ne alâ!"

"Bana öğüt ver!" dedi.

"Sana ne öğüt vereyim?! İşte Allah'ın kitabı, bak oraya! Ona itaat eden hangi ameli işliyor ve ona isyan eden hangi suçu irtikab ediyor?! İnsanların ateş etrafında tur attığını görüyorum. Buna rağmen cenneti isteyebiliyorlar!"

Fudayl der ki: Adaletin yeryüzüne yayılıp her yerde uygulandığını görmedikçe karnımı doyummayacağım. Hak yerini bulmadıkça doyaya yemeyeceğim!

**Fudayl der ki: İnsanlar sadakatten daha güzel bir şeyle süslenemezler! Allah sadıkların sıdkını soracaktır! İsa (a.s) da onlardan-
dır. Peki o bedbaht zavallı yalancılar ne yapacak? Allah'ı dost bilip, insanlara uzak kalanlara ne mutlu! Ne mutlu günahına ağlayanlara!**

(1) Bakara, 40.

Fudayl anlatıyor:

İbrahim b. Edhem'e sormuşlar;

"Sen çok uzun düşünüyorsun!"

"Düşünce amelin ruhudur!" demiş. **Hasan Basrî** şöyle der:
"Düşünce iyiliklerini ve kötülüklerini sana gösteren bir aynadır!"

Fudayl'ın Hastalık Duası, Dille Başetmenin Zorluğu, Allah'a Olan Saygının İlimle Orantılı Oluşu, Müminin Yaşı ve Nefsi Öldürmemenin Yoluna Dâir

Fudayl, hastalığında şöyle derdi:

Bana eziyet dokundu ey rahmet edenlerin en merhametlisi.

Fudayl der ki: Ne hac ne cihad ne de sınır boylarında nöbetçilik dilin korunmasından daha zordur. Sen eğer dilini korumaya çalışırsan, kederden kurtulamaz, zorluklar içinde kalırsın! Dilin hapsi, mümin bir insanın en çetin hapsidir. Dilini hapsedenden daha gamlı ve zoru başaran başka birini göremezsin! Seni ilgilendirmeyen şeyler hususunda konuşarak hayati meselelerine yer ayırıyorsun! Eğer can damarın olan meseleleri düşünüp konuşsan gereksiz, ilgisiz ve boş şeylere vakit kalmaz!

Fudayl der ki: Kulun Allah'a olan saygısı, ilmiyle orantılıdır. Dünyadan kaçışı ve uzak duruşu ise âhirete olan rağbetiyle orantılıdır.

Fudayl'dan: Mümin dünyada yaşlı kederlidir. Dönüş için azık hazırlar. Az bir sevinç ve sonra ağlayıştır bu dünya!

Fudayl şu tefsiri yaptı:

"Ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah sizi esirgeyecektir"⁽¹⁾. Yani nefislerinizi uyarın. Gaflete dalmayın! Çünkü kim kendinden habersiz olursa, kendini öldürmüş demektir.

Sırların Ortaya Dökülüşü, İlim, Mal, Affetmek, Sabır ve İstirca Âyeti'nin Tefsirine Dâir

İbrahim b. Esas anlatıyor:

(1) Nisa, 29.

Fudayl'in geceleyin Muhammed sâresini okuduğunu duyuyordum. Şu âyete geldiğinde ağlıyor, kendi kendine bir şeyler mırıldamıyordu:

"Andolsun ki içinizden cihad edenlerle sabredenleri belirleyinceye kadar ve haberlerinizi açıklayıncaya kadar sizi imtihan edeceğiz" (1).

Bu âyette şöyle diyordu Fudayl:

Bizim haberlerimizi, yaptıklarımızı açıklamak?! O takdirde bizi rezil edersin, örtülerimizi yırtarsın ya Rab! O zaman bizi helâk edersin!..

Fudayl der ki: İlim din noksanlığının ilacı, mal da dinin hastalığıdır. Âlim kendine hastalık bulaştırırsa başkasını nasıl tedavi edebilir ki?!

Fudayl der ki: Bir adam sana gelip başka birinden şikâyetçi olursa ona de ki:

"Ey kardeş! Affet onu! Affetmek takvaya en lâyık olandır." Ama o kalbinin afva yanaşmadığını ve cezasını vereceğini söylüyorsa şöyle de:

"Eğer kısas eder ve cezasını verirsen iyi! Ama böyle yapmayacaksan, af kapısına gel. Zirâ bu kapı geniştir. Hem bilesin ki, kim affeder ve düzeltirse onun mükâfatını Allah verecektir. Affeden insan gece yatağında mışıl mışıl uyur, ama öcünü almak isteyen, intikamcı kişi kafayı fena takar."

Fudayl'dan: *"Azıcık bir sabır gösterilse upuzun bir nimet der-yası gelecektir. Fakat kısa bir acelecilikle sonsuz bir pişmanlık geliyor. Allah, günahını hatırlayıp amelleri kesilmeden uyanan kişiye rahmet etsin."*

Hasan b. Ali el-Âbid anlatıyor:

Fudayl *"İnnâ Lillâh ve İnnâ İleyhi Râciun"* âyetinin tefsirini şöyle yaptı:

"Biz Allah'ın kuluyuz ve ona döneceğiz. Kim Allah'ın kulu olduğunu ve ona döneceğini anlarsa, Allah'ın vakfı olduğunu anlar! Kim Allah'ın vakfı olduğunu anlarsa yaptıklarından sorumlu oldu-

(1) Muhammed, 31.

ğunu anlar. Kim sorumlu olduğunu anlarsa suallere bir cevap hazırlama çabasında olur. Kurtuluş ise ömrün geri kalan kısmını hayırla geçirmektir. Zira bu son kısımda kötü olursan hem geçmişin hem de âhiretin perişan olacaktır.”

İlahi Sevginin Doruğuna Erişme, Gizlenemeyen Üçüncü Özellik ve Cennete Dâir

Bir adam Fudayl'a sordu:

“Ey Ebu Ali! İnsan Allah sevgisinin doruğuna ne zaman erişir?”

“Allah'ın sana verdiği ve senden mahrum ettiği şeyler senin nezdinde aynı seviyede oluyorsa sen Allah sevgisinin doruğuna varırsın.”

Fudayl dedi ki:

“Hiçbir kul yoktur ki onda üç özellik olmasın. İki özelliği gizleyebilir, ama üçüncüyü saklayamaz.”

“Nasıl oluyor bu? diye sordular.” Fudayl cevap verdi:

“Kişi hayır hasenat konusunda iyi huylu olmadığı halde kendini saklayarak pek iyiliksever biri olarak tanıtabilir. Cömert olmadığı halde kendini cömert olarak da gösterebilir. Ama üçüncü özellik akıldır ki konuşma ânında bunu saklayamaz. Eğer kişinin aklı ve hikmeti varsa anlarsın ki bu adam yapay ve ikiye bölünmüş değil sözlerinde.”

Fudayl der ki:

Cennet hiçbir ümmet için, şu Muhammed ümmetine süslenip hazırlandığı kadar hazırlanmadı. Ama sen yine de bir tane bile cennet aşığı göremezsın!

Fudayl'ın öğütleri çoktur. Biz kısaca bazılarını aldık. Aynı şekilde senetlerinden de bir kısmını aldık sadece.

Fudayl'ın Hadis Aldığı Kimseler, Ondaki Hadis Alanlar ve Rivâyetleri

Fudayl Tâbîn'in önderlerinden ve bilginlerinden hadis riva-

yet etmiştir. Enes b. Mâlik'e yetişen Süleyman el-A'meş ve Mansur b. Mu'temir bunlardandır. Atâ b. Sâib, Husayn b. Abdurrahman, Müslim el-A'var, Eban b. Ebf Ayyaş da bunlardandır. Hepsî de Enes b. Mâlik'e yetişmişlerdir.

Fudayl'dan hadis rivayet eden büyük imamlar arasında şunları sayabiliriz:

Süfyan-ı Sevrî, Süfyan b. Uyeyne, Yahya b. Said, Abdurrahman b. Mehdi, Hüseyin b. Ali, Müemmîl b. İsmail, Abdullah b. Vehb el-Mısrî, Esed b. Musa, Sabit b. Muhammed, Müsedded, Yahya b. Yahya, Kuteybe b. Said v.b.

Fudayl, A'meş'ten, o Ebu Vâil'den, o da Abdullah'tan naklediyor:

"Namazda oturduğunuzda Allah'a, Cebrâil'e, Mikâil'e selam ederek (namazı bitirirdik). Sonra Rasûlullah bize teşehhüdü öğretti ve şöyle dedi:

"Allah, bizzat selâmdır, esenliktir (siz deyin ki): es-Selâmü aleyne ve alâ İbâdillahi's-Salihtn (Selam bize ve Allah'ın salih kulları üzerine olsun). Böyle dersiniz tüm melekler, elçiler ve salih kullara erişir selamınız" (Sahih Hadis).

Fudayl, A'meş'ten, o Zeyd b. Vehb'den, o Cerîr b. Abdullah el-Becelî'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Kim insanlara acımazsa, Allah da ona acımaz!" (Sahih Hadis).

Fudayl, A'meş'ten, o Ammare b. Umeyr'den, o Ebu Muammer'den, o İbni Mes'ud'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Rukû ve secde halinde göğüs ve sırtın düzgün olmadığı namaz, kâmil olmaz".

Fudayl, A'meş'ten, o Ebu Salih'ten, o Ebu Hureyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Rab Teâlâ şöyle buyurur: Kim beni kendi başına anarsa, ben de onu kendim anarım. Kim beni bir mecliste anarsa, ben onu daha hayırlı ve yüce bir mecliste anarım. Eğer bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir arşın yaklaşıyorum. O bana bir arşın yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşıyorum. O bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak ge-

lirim".

Fudayl, A'meş'ten, o Ebu Süfyan'dan, o da ölümünden üç gün önce Rasûlullah (s.a)'dan iğitmiş,

"Hiçbiriniz Allah hakkında güzel zanda bulunmadan ölmesin".

Fudayl, A'meş'ten o Ebu Süfyan'dan, o da Enes'ten naklediyor: Muaz yanına geldi. Ona; "Rasûlullah'ın güzel sözlerinden bize bir şeyler naklet" dedim. O da anlatmaya başladı:

Rasûlullah (s.a)'nın arkasındaydım, dedi ki:

"Ey Muaz! Allah'ın hakkı nedir?"

"Allah ve Rasûlü daha iyi bilir!" dedim.

"Allah'ın kulları üzerinde olan hakkı; onların Allah'a ibadet etmeleri ve hiçbir şeyi O'na ortak koşmamalarıdır."

"Peki, kullar bunu gerçekleştirdiği zaman, onların hakkı ne olacaktır?"

"O halde kulların Allah üzerindeki hakkı; Allah (c.c)'ın onlara azap etmemesidir (Sahih Hadis)."

Fudayl, Mansur b. Mu'temir'den, o Şakik'tan, o Abdullah b. Mes'ud'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor: "Müslümana sövmek günah (fisk)tır, ona savaş açmak ise küfr'dür" (Sahih Hadis).

Fudayl, Mansur'dan, o Ebu Hâzim'den, o Ebu Hureyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Kim bu beyti hacceder, sonra günahla kirlenmez ve fıska düşmezse, ana karnından doğduğu gün gibi olur" (Sahih Hadis).

Fudayl, Müslim el-Bezzar'dan, o da Enes b. Mâlik'ten naklediyor:

"Rasûlullah (s.a) köleye cevap verir, merkebe biner ve hasta ziyaretine giderdi".

Fudayl, Zekerîyya'dan, o Âmir'den, o Numan b. Beşîr'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Dikkat ediniz! Helâl bellidir, haram da bellidir. İkisi arasın-

da karmaşık işler vardır. Kim bu şüpheli karmaşık şeylerden uzak durursa dinini ve ırzını kurtarmış olur. Kim bu şüpheli şeylere girerse harama girmiş olur ki, nerdeyse koruya girmekte olan çobana benzer. Dikkat ediniz! Her kralın bir korusu vardır, Allah'ın korusu da onun haram kıldıklarıdır. Dikkat ediniz! Bedende bir et parçası vardır ki, o sağlıklı ve temiz oldumu bedeninin tümü sıhhatli ve temiz olur. O hastalanıp bozuldumu bedeninin tümü hasta olur. O kalptir”⁽¹⁾ (Sahih Hadis).

Fudayl, Hasan b. Ubeydullah'tan, o Rebî b. Harras'tan o da Huzeyfe'den naklediyor: Nübüvvetten idrak ettiğimiz son şey şudur: *“Utanmadığın zaman, dilediğini yap”* ⁽²⁾ (Sahih Hadis).

ALİ B. FUDAYL (R.H)⁽³⁾

Bal yürekli, yumuşak ve günah işlemekten son derece korkan Ali b. Fudayl da bu zümredendir.

Fudayl b. İyad (Ali'nin babası) anlatıyor:

Oğlum Ali, bir gün bana ağladı.

“Ne var, niçin ağlıyorsun ey oğulcağızım?” dedim,

“Baba! Kıyâmetin bizi birbirimizden ayıracağından korkuyorum.” dedi.

İsmail et-Tûsî anlatıyor:

Bir gün Ali b. Fudayl'la beraber sabah namazını kılıyorduk. İmam şu âyeti okumuştı:

“Oralarda gözlerini yalnız eşlerine çevirmiş dilberler var ki, daha önce onlara ne insan ne de cin dokunmuştur” ⁽⁴⁾.

Namaz bittiğinde Ali'ye sordum:

(1) Burada bir benzetme vardır. Bedensel kalp bozulduğunda insanın tüm bedeni nasıl bundan etkileniyorsa aşkın kalp (basiret, irade) dejenere olduğunda da davranışlarımız, huylarımız bozulur. (Çev.)

(2) Bu hadiste insanın utanma duygusunu kaybettiğinde her türlü kötülüğü yapabileceği, bu yüzden hayâ duygusunu muhafaza etmesi gerektiği vurgulanıyor. (Çev.)

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetu'l-Evliyâ*, c.8, s.297.

(4) Rahman 56.

"İmamın ne okuduğunu duydun mu?" dedi.

"Nedir, ne okudu?" dedi.

"Şu âyeti" dedim ve o âyeti okudum. Baktı ve şu cevabı verdi;

"Daha önce geçen şu âyet zihnimi öylesine doldurdu ki:

"Üzerinize ateşten alev ve duman gönderilir de birbirinizi kurtaramaz ve yardımlaşamazsınız" (1).

Ali'nin İbadet Sevgisi ve Hüzni

Muhammed b. Hüseyin anlatıyor:

Ali b. Fudayl namaz kılar, (yorulur ve nihayet) yatağına uzanınca babasına şöyle derdi:

Babacığım! Âbidler beni geçiyor...

Süfyan b. Uyeyne diyor ki:

Fudayl ve oğlundan daha çok (Allah'ın haramlarından) sakınan birini görmedim.

Abdüssamed b. Yezîd anlatıyor: **Fudayl b. İyad** anlatırdı, oğlu **Ali** şöyle dermiş bazen:

Dünyada beni sana hediye eden Allah'a duâ et! Âhirette de sana versin beni!

"Ali böyle der, kalbi hüzn içinde ağırdı" diyor babası.

Şihab b. Abbad anlatıyor: **Ali b. Fudayl** Mina'dayken ziyaretine gelenler olurdu. O şöyle derdi:

Şurada, öğleye kadar kalmak dahi zor gelir bana (hemen ölmek isterim!).

Ebu Süleyman şöyle diyor:

Ali b. Fudayl Kâria sûresini okuyamazdı. Başkasının okumasına da dayanamaz bayılırdı. (2)

(1) Rahman, 33.

(2) Kâria sûresinde kıyametin dehşeti anlatılır. Zaten Kâria yürek hoplatan korkunç ses demektir. (Çev.)

Ali'nin Hadis Aldığı Kimseler ve Bir Hadisi

Ali b. Fudayl, Abdülaziz b. Ravvad'dan, Süfyan b. Uyeyne'den ve diğerlerinden hadis isnad etmiştir.

Süfyan, Yezid b. Abdullah'tan, o Ebu Burde'den, o Ebu Musa'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Hepiniz çobansınız ve hepiniz sürüsünden mesuldür"

